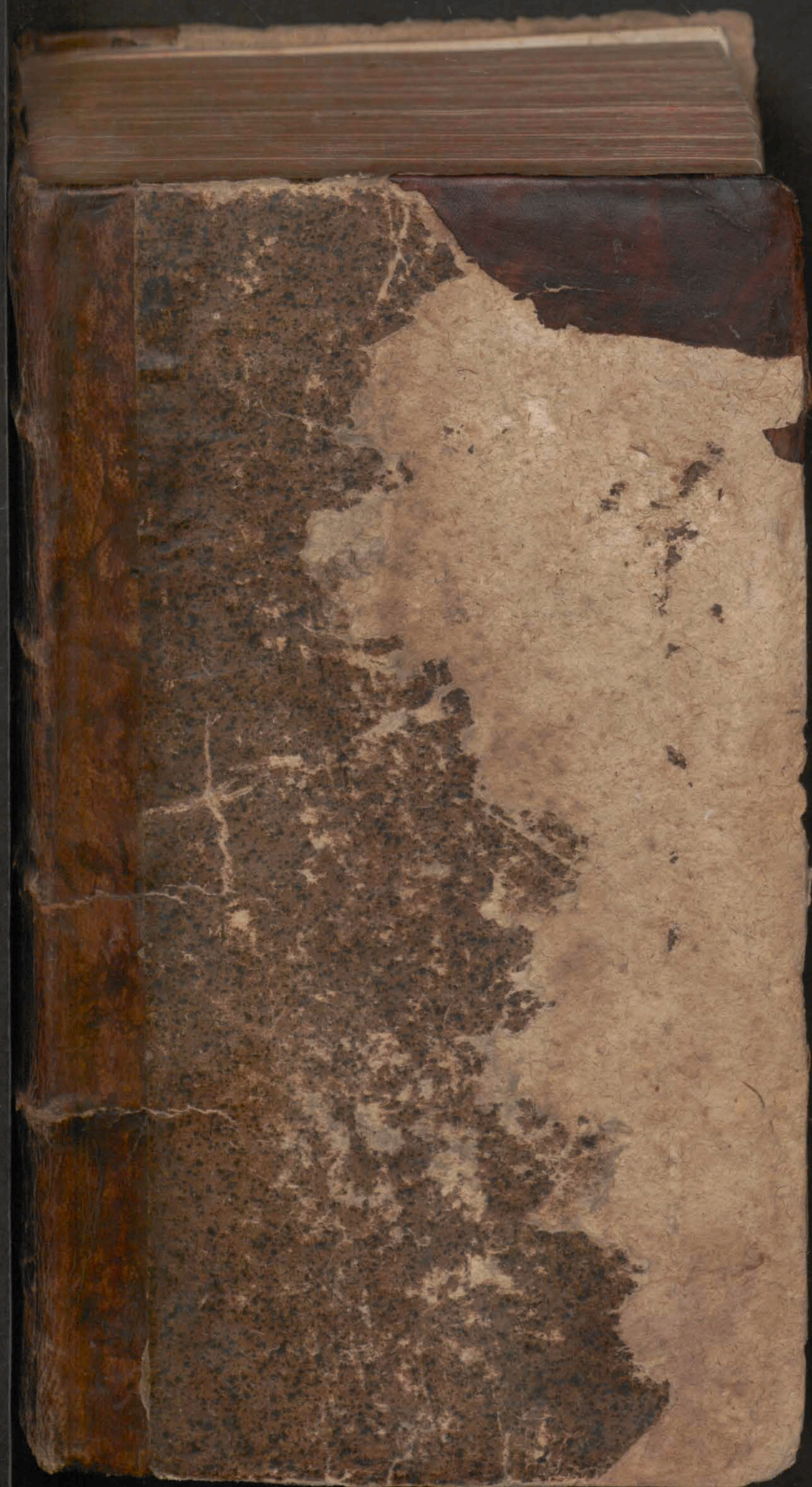
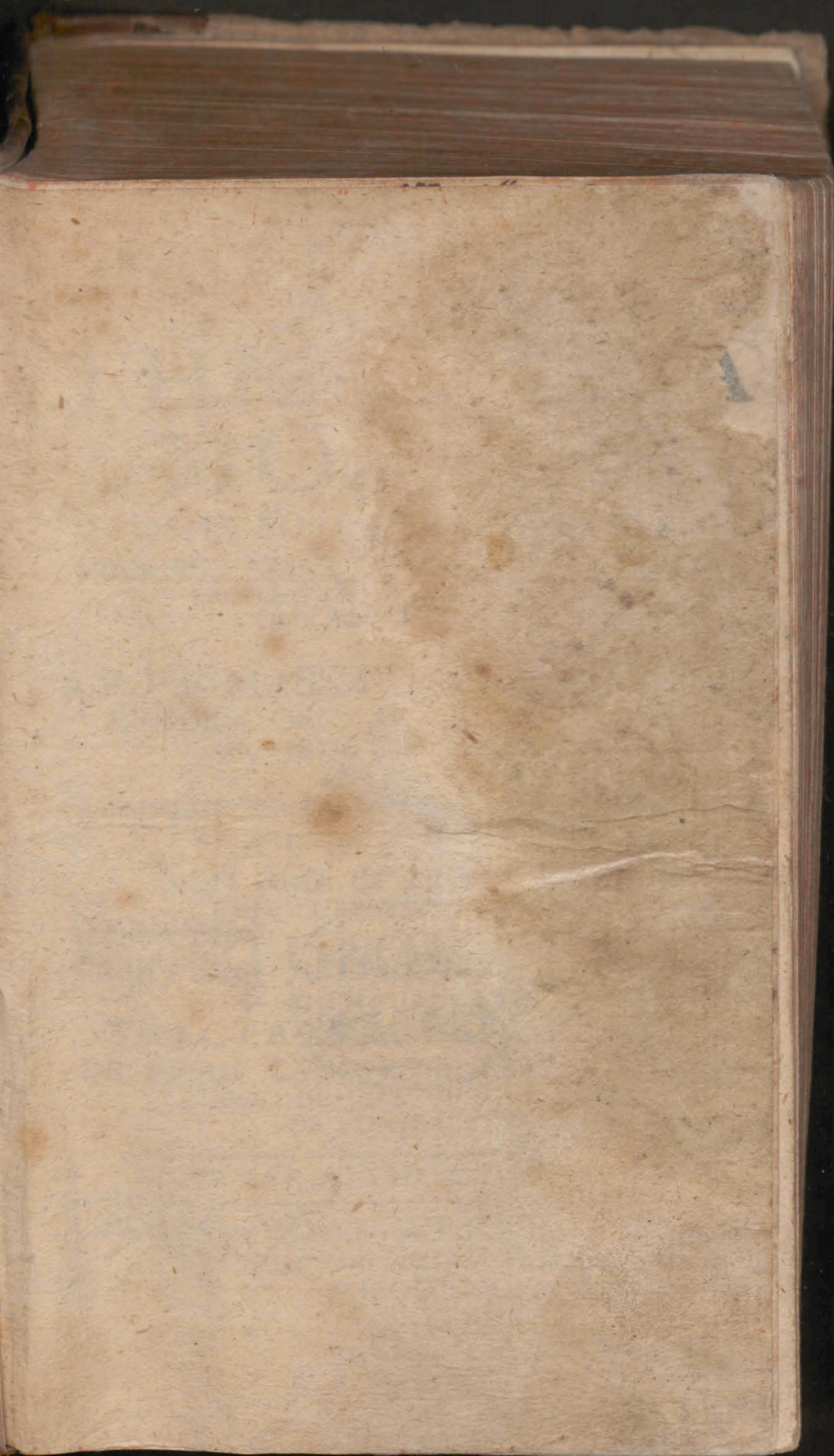

REV. P. F.

ANACLETI REIFFENSTUEL,

ORD. MIN. S. FRANCISCI REFORM. PROVINCIÆ BAVARIÆ LECTORIS JUBILATI &c.

THEOLOGIA MORALIS

EDITIO RECENTISSIMA

PLURIBUS ADDITIONIBUS, ET SUCCINCTA PROPOSITIONUM DAMNATARUM DECLARATIONE AUCTA

AB

A. R. P. F. MASSÆO KRESSLINGER,

EJUSDEM ORD. AC PROV. LECT. JUB. ET TERTIO EX-PROVINCIALI.

ADJECTIS

ALIIS NOVISSIMIS ADDITIONIBUS

P. F. DALMATII KICKH,

DICTI ORD. ET PROV. LECTORIS EMERITI ET EX-PROVINCIALIS.

TOMUS III.

COMPLECTENS

TRACTATUS VII. ET VIII.

DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO, ET VOTO. DE JURE, ET JUSTITIA, ET DE CONTRACTIBUS.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

Sumptibus JOAN. URBANI GASTL,
Bibliopolæ Monacens. & Pedepontani,
MDCCLXII.

ELENCHUS
TRACTATUUM, DISTINCTIONUM, QUÆSTIONUM ET PARAGRAPHORUM.

Hujus

TOMULI III.
TRACTATUS VI.
DE HORIS CANONICIS, JURAMENTO, ET VOTIS.

DISTINCTIO I.
De Horis Canonicis.

)(2 VII.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ ac Jure generatim.

DISTINCTIO III.

De speciebus juris in re.

DISTINCTIO IV.

De objecto & subjecto capaci Dominii.

DI-

Pag.

Distinctio II.

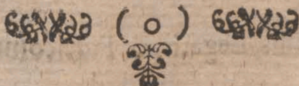
De Contractibus gratuitis.

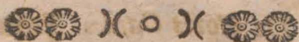
Distinctio III.

De Teſtamentis, & ultimis Voluntatibus.

VII.

DISTINCTIO IV.
De Contractibus onerosis.

TRACTATUS SEXTUS.

DE HORIS CANONICIS JURAMENTO ET VOTO.

1. INTER alios Religionis actus connumerari Juramentum & Votum, superius (*a*) jam dictum est; verum de ipsis merito seorsum agitur, tum ob copiosiorem, quam continent, materiam, specialesque difficultates, tum majoris claritatis gratia. Quia vero Horæ Canonicæ comprehenduntur sub A Ora-

Oratione, uno ex primariis actibus virtutis Religionis, prius de eisdem ſub propria diſtinctione dicendum erit.

DISTINCTIO I.

De Horis Canonicis.

QUÆSTIO I.

Quid ſint, & quo Jure obligent Horæ Canonicæ?

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
   (a) Tract. 5. diſt. 1. n. 10.
2. *Horæ Canonicæ, quæ?*
   Dicuntur Officium Eccleſiaſticum, & Divinum.
3. *Officium Eccleſiaſticum, Nocturnum, & Diurnum, quid? Laudes an poſſint ſeparari a Matutino?*
4. *Officium totum conſtat ſeptem Horis Canonicis.*
   Myſtica ratio hujus ſeptenarii numeri.
5. *Uſus Horarum Canonicarum jam a tempore Apoſtolorum.*
6. *Eas non primitus inſtituit S. Gelaſius I.*
7. *Obligatio recitandi Horas Canonicas non eſt Juris Divini, ſed Eccleſiaſtici.*

8. Sol-

8. *Solvitur objectio.*
9. *Nova instantia de Clericis Beneficiariis proponitur.*
10. *Ea diluitur ostendendo, quod etiam Clerici Beneficiarii solo Jure Ecclesiastico teneantur ad Horas.*

2. CONCL. I. Nomine *Horarum Canonicarum* intelliguntur eæ preces vocales, quæ ex præcepto Sacrorum Canonum ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ DEO persolvuntur. Et hujusmodi horæ Canonicæ continentur in Breviario, atque alio nomine appellantur *Officium Ecclesiasticum*, item *Officium Divinum*: de quo Seraphicus Doctor S. Bonaventura *in Speculo Novit. part.* 1. *cap.* 16. verissime dixit: *Nemo Dei se æstimet servum, si Dei potissimam negligat servitutem, quæ appropriato vocabulo Dei servitium* (Officium Divinum) *nuncupatur.*

3. Porro totum Officium Ecclesiasticum dividitur in Diurnum, & Nocturnum; sicuti colligitur ex Jure Canonico *cap. Dolentes de Celebrat. Missarum* ibi: *Districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut Divinum Officium, nocturnum pariter & diurnum, quantum Deus eis dederit, studiose celebrent pariter & devote.* Ubi per *Nocturnum Officium* intelligitur id, quod de nocte dici consuevit, & vulgo *Matutinum* nuncupatur, cui juxta morem Ecclesiæ Romanæ *Laudes* adjunguntur, etsi hæ olim in multis Ecclesiis fuerint a Matutino, intempesta nocte (uti

nunc multi Religiosi Ordines etiamnum faciunt) persoluto separatæ; quemadmodum & defacto in nocte Nativitatis Domini fieri solet. Ad cujus imitationem, inquit Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 2. cum aliis, neque hodie quidquam obstat, quo minus in privata Oratione preces Nocturnæ a Laudibus separentur; quamvis in publico Choro cujusque Ecclesiæ consuetudo sit servanda. Per *Officium Diurnum* econtra intelliguntur cæteræ Horæ Canonicæ, quæ de die sunt persolvendæ.

4. Hoc totum Officium Divinum communiter septem partibus, seu Horis Canonicis constare dicitur, juxta illud Psalmistæ *Psal.* 118. *Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius numerus* (subjungit consilium Agathense relatum *c. de Celebrat. Miss.*) *a nobis impletur; si Matutini, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & completorii tempore nostræ servitutis officia persolvamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi.* Hæc ibi. Accedit etiam mystica ratio hujus septenarii numeri Horarum Canonicarum: septem quippe sunt dona Spiritus Sancti, septem diebus completa fuit creatio mundi, septem sunt mundi ætates, septem petitiones Orationis Dominicæ, septem Psalmi Pœnitentiales, ac præsertim septem præcipua Dominicæ Passionis Mysteria, in quorum proinde commemorationem septem Horæ Canonicæ recitantur, juxta illos vulgatos versiculos, a Glossa *cap.* 1. *De Celebrat. Miss.* relatos.

Hæc sunt, septenis propter quæ psallimus Horis,
Matutina *ligat Christum, qui crimina purgat.*
Prima *replet sputis: causam dat* Tertia *mortis.*
Sexta *Cruci nectit: latus ejus* Nona *bipertit.*
Vespera *deponit, tumulo* Completa *reponit.*

5. CONCL. II. Usus Officii Divini, ac recitatio Horarum Canonicarum est antiquissimus in Ecclesia, & jam a tempore Apostolorum inchoatus, atque celebratus. Ita Doctores communiter, & colligitur ex illo *Actorum* 3. *Petrus & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* Et *Actor.* 16. *Media nocte Paulus & Silas orantes laudabant Deum.* Item *Actor.* 10. *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.* Accedit illud Clementis Papæ I. *lib.* 8. *Constit. Apostol. can.* 34. sic dicentis: *Precationes facite mane, hora tertia, sexta, & nona, & vespere, atque ad Galli cantum.*

6. Nec obstat, quod aliqui asserant, a Gelasio I. vel S. Gregorio Magno Horas Canonicas cœpisse. Id siquidem non recte dici, patet ex proxime allatis auctoritatibus tum S. Scripturæ, tum S. Clementis Papæ I. qui S. Petri Apostoli Discipulus extitit, & fortassis tamen (inquit Azorius *Tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 1. & Filliucius) Gelasius Papa legem publicam constituit, qua Clerici preces Canonicas septies in die

persolvere cogerentur ; ita, ut , quod antea usu & consuetudine antiqua servabatur , lege deinde lata fuerit confirmatum , ac perpetuo in Ecclesia servari præceptum : eo ferme modo, quo S. Callistus Papa I. constituit Quatuor anni Tempora, quibus jejunium ex Apostolica Traditione acceptum ab omnibus servaretur; ut habetur in ejusdem Festo, *die* 14. *Octobris*, ac refertur *can.* 1. *dist.* 76. Certe S. Gregorius magnus Ecclesiasticum Officium auxisse legitur in sua Vita, & per consequens illud primitus non instituit , sed antea jam institutum augmentavit.

7. CONCL. III. Obligatio recitandi septem Horas Canonicas non est Juris Divini , sed solum Ecclesiastici. Ita Sannig. *dist.* 2. *de Horis Canonicis num.* 5. Azorius , & alii , contra Abbatem *in cap.* 1. *de Celebrat. Miss.* & alios nonnullos , volentes esse Juris Divini. Ratio est: quia nullibi habetur expressum præceptum Divinum recitandi septem Horas Canonicas in S. Scriptura , sed hic mos primum ab Apostolis tanquam Ecclesiæ Prælatis , ac Rectoribus incepit ; qui postmodum a Successoribus Romanis Pontificibus expressius fuit præceptus.

8. Nec dicas cum opposita sententia *Ps.* 118. dixit Regius Psaltes , *Septies in die laudem dixi tibi ;* ergo hoc est Juris Divini. Resp. enim negando consequentiam : nam hinc quidem factum Regis Davidis habetur, non autem aliquod jus constituitur : alioquin non tantum Clerici,

sed

sed vel maxime Reges obligarentur ad recitandum septem Horas Canonicas, quod nemo dixerit. Verum quidem est, quod Ecclesia hoc Davidico exemplo cælitus instructa ad imitationem ipsius legem sanciverit, ut Clerici septem Horas Canonicas persolverent; inde tamen non sequitur, id esse Juris Divini. Nisi velimus Jus Divinum nimis late sumere pro omni eo, quod habetur in S. litteris, ac ex eis derivatur: quo modo auctores oppositæ sententiæ videntur impræsentiarum Jus Divinum accipere, latius tamen, quam par est.

9. Urgebis autem, Clerici sunt in sortem Domini vocati: atque ideo *Clerici* dicti, ut habetur *can. Duo sunt.* 12. *quæst.* 1. Item Clerici percipiunt Decimas, proventus Ecclesiasticos, redditus annuos beneficiorum, aliasque eleemosynas a Laicis, ut pro ipsis Deum precentur: ergo Jure Divino, quin & naturali tenentur ad recitandas Horas Canonicas. Probatur consequentia: quia, qui de Altari vivit, Altari inservire tenetur, atque, ut dicitur *cap. ult. de Rescriptis in* 6. *Beneficium Ecclesiasticum datur propter officium*, simulque lex Justitiæ, vel saltem gratitudinis postulat, ut Clerici pro Fundatoribus atque Benefactoribus, quorum eleemosyna sustentantur, Deum precentur. Ob has aliasque similes rationes, loquendo de Clericis Beneficiariis, multi Auctores, nominatim Abbas *cap.* 1. *de Celebrat. Missarum.* Navarrus *cap.* 7. *de Ordinatione num.* 3. Zabarella, Rosella, Tabiena, Armilla, aliique sentiunt, hu-

jus-

jusmodi Clericos Beneficiarios etiam Jure Divino, imo & naturali, urgente nimirum lege Justitiæ, & non tantum Jure Ecclesiastico, teneri ad recitandas Horas Canonicas. Hoc tamen non obstante, sit

10. CONCL. IV. Etiam Clerici Beneficiarii solo Ecclesiæ præcepto tenentur ad recitandas septem Horas Canonicas. Ita Sylvester *v. Hora quæst. 8. dicto 9.* Azorius *lib. 10. cap. 4. quæst. 13.* & alii. Ratio est: quia etsi Clericus Beneficiarius debeat servire Ecclesiæ, atque pro benefactoribus, ipsisque Fundatoribus de Jure naturali, id est, lege Justitiæ, & Gratitudinis, Deum deprecari: inde tamen continuo non sequitur, hoc fieri debere recitando septem Horas Canonicas. Ratio hujus est: quia dantur alia servitia spiritualia Clericis Beneficiariis præscripta queis Ecclesiæ servire debent, possetque dictæ obligationi naturali abunde satisfieri, si qualescunque preces ad Deum pro benefactoribus, atque Fundatoribus beneficiorum persolverent; ergo obligatio determinate recitandi septem Horas Canonicas non est de Jure naturali ac Divino, & consequenter solum de Jure Ecclesiastico. Et per hoc patet ad rationes oppositæ sententiæ, quæ solum probant, aliqua servitia Ecclesiastica, precesque a Clericis Beneficiariis esse persolvendas Jure naturali; non autem determinate septem Horas Canonicas, nisi accedente primum præcepto Ecclesiastico.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Quinam teneantur recitare Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

11. *Tria genera hominum, de quibus procedit Quæstio.*
12. *Clerici in Sacris constituti tenentur recitare Horas Canonicas.*
13. *Subdiaconus tenetur eas dicere jam primo die, quo ordinatur, & quas?*
14. *Clerici in Sacris, etsi sint excommunicati, suspensi &c. tenentur recitare Horas.*
15. *Excommunicati tamen non debent dicere,* Dominus vobiscum.
16. *Clerici non Beneficiarii Minoristæ non tenentur ad Horas.*
17. *Sola Professio Religiosa non inducit obligationem recitandi Horas.*
18. *Religiosi quinam, & unde teneantur recitare Horas Canonicas?*
    * *Occurritur objectioni.*
19. *Novitii, an sub culpa teneantur recitare Horas?*
20. *Quid de Societate JESU, & nonnullis Monasteriis Monialium?*
21. *Quanta sit obligatio Religiosorum persolvendi Horas Canonicas in Choro?*
    * *Quot debeant in Choro esse præsentes?*
22. *Quid de Religioso Clerico, ad statum Laicalem translato?*

B 23.

23. *Quid de Clerico Professo, sed ejecto ex Monasterio?*

24. *Clerici Beneficiarii, qui?*

(*b*) Tract. 11. dist. 1. quæst. 1.

25. *Clerici Beneficiarii obligantur ad Horas Canonicas.*

26. *Quibusdam tamen exceptis.*

11. TRIA sunt genera hominum, de quibus præsensQuæstio movetur: nam alii sunt Clerici non Beneficiarii, & alii Religiosi, & hi sive sint suspensi, excommunicati, degradati, aut Religiosi ex ordine ejecti, sive non. De quibus omnibus per sequentes Conclusiones singillatim dicendum.

12. CONCL. I. Clerici omnes in Ordinibus sacris constituti,licet nullum beneficium Ecclesiasticum habeant, ad recitandas Horas Canonicas sub culpa mortali sunt obligati. Ita omnes Doctores; idque loquendo de Sacerdotibus clare habetur in Jure Canonico *c. Presbyter.* & *c. Dolentes de Celebrat. Missarum.* Loquendo autem de Diaconis,& Subdiaconis, utpote de quibus citati Canones expresse non loquuntur, dicta obligatio fundatur, atque desumitur ex generali ac immemoriali consuetudine Ecclesiæ, nam consuetudo legitime præscripta habet vim legis, simulque ea est *optima legem interpres c. Cum dilectus de Consuet.*

13. Et notandum cum communi Doctorum, quod initiatus sacro Subdiaconatus Ordine teneatur jam primo die, quo ordinem istum sacrum recepit, Officium Divinum persolvere:

quam-

quamvis primo illo die nondum teneatur totum illius diei Officium dicere, ſed obligetur ſolum ad eas Horas Canonicas recitandas, quæ correſpondent tempori illius diei, quo ordinatus fuit, ſicque obligationem recitandi contraxit; puta, ut incipiat a Sexta vel Nona, ſi illo tempore fuit ordinatus in Subdiaconum. Layman. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 3. & communis. Notant inſuper Doctores, talem non ſatisfacere præcepto, ſuæque obligationi, ſi recitet Horas illas Canonicas ante ordinationem ſuam in Subdiaconum, quia, (inquiunt) pro illo priori tempore necdum cucurrit præceptum recitandi Horas, & conſequenter tunc nondum potuit illi præcepto ſatisfieri.

14. CONCL. II. Ejusmodi Clericus non liberatur hac obligatione recitandi Horas; etiamſi ſit excommunicatus, ſuſpenſus, depoſitus, aut degradatus. Ita communis. Ratio eſt: tum quia per excommunicationem v. g. non tollitur Ordo ſacer, utpote cujus character indelebiliter inhæret animæ, & conſequenter neque tollitur obligatio recitandi Divinum Officium eidem annexa: tum quia nemo debet ex propria culpa, & iniquitate commodum reportare; prout fieret, ſi quis excommunicatus, aut ob propriam culpam degradatus liberaretur ab obligatione dicendi Horas Canonicas.

15. Obſervat etiam Bonacina *Tom.* 1. *diſp.* 1. *de Horis Canon. q.* 2. *punct.* 3. *n.* 3. Clericum degradatum, aut excommunicatum non poſſe, dum recitat Divinum Officium, dicere *Dominus vobiſcum*: ſed debere loco illius dicere,

Domine exaudi ; quia hæc eſt functio Ordinis, & communicatio quædam in Officiis Divinis, quæ non eſt licita excommunicatis. Imo Suarez, & Navarrus, relati a Bonacina *Tom.* 1. *diſp.* 2. *de Excommunicatione q.* 2. *pun.* 3. §. 2. *n.* 6. cum quibusdam volunt, excommunicatum incurrere irregularitatem, dicendo etiam privatim, *Dominus vobiscum.* Sed hoc non videtur admittendum; quia parvitas materiæ ſicut excuſat a mortali peccato, ita & ab irregularitate, quæ oritur ex delicto, & impoſita eſt ob peccatum mortale. Bonacina *loc. cit.* Henriquez, Filliucius, & alii.

16. CONCL. III. Clerici non Beneficiarii, neque Religionem profeſſi, conſtituti ſolum in quatuor Ordinibus minoribus, non obligantur recitare Horas Canonicas. Ita unanimis Doctorum: idque patet ex communi Eccleſiæ conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres, ſimulque ex eo, quia ejusmodi obligatio nullibi reperitur in Jure expreſſa.

17. Quantum attinet ad alterum genus hominum, nempe Religioſorum, ſciendum eſt, ex vi ſolius Religioſæ Profeſſionis non ſequi obligationem dicendi Horas Canonicas ; ut inter alios bene notat Reginaldus *lib.* 18. *cap.* 11. *num.* 137. Patet hoc tum ex eo : quia Profeſſio ipſa Religionis ordinarie obligat tantum ad tria vota eſſentialia, Paupertatis nimirum, Caſtitatis, & Obedientiæ, ſervanda ſecundum Regulam: tum quia dantur Religiones non deputatæ ad Chorum, ſed quæ inſtitutæ ſunt præcipue ad exercenda corporalia Miſericordiæ opera in Hoſpitalibus,

talibus, vel ad militiam adversus infideles, vel ad aliquas actiones spirituales: imo & in Religionibus choro addictis dantur Laici, seu Conversi professi, quos constat non teneri ad recitationem horarum Canonicarum. Hinc videndum, quinam Religiosi; & ex quo fundamento teneantur recitare horas Canonicas?

18. CONCL. IV. Religiosi omnes, ac singuli (exceptis Novitiis, & Laicis conversis) qui profitentur Religionem choro addictam, tenentur sub mortali ad persolvendum Divinum officium, tametsi ad nullum ordinem sacrum sint promoti; idque vel ratione propriæ Regulæ (ut FF. Minorum Clerici professi, quibus etiam ante receptionem ordinum sacrorum *cap.* 3. *Regulæ*, præcipitur, ut faciant Divinum officium secundum ordinem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ) vel saltem vi generalis consuetudinis, quæ in omnibus religionibus choro addictis cum tanta obligatione acceptata est. Ita Doctores communiter, paucis exceptis, quos allegat, & rejicit Layman *loc. cit. n.* 1. & 2. Ratio est: quia consuetudo habet vim legis, estque dicta consuetudo in Religionibus Choro addictis passim recepta.

Additio.

* Respondent equidem contrariæ sententiæ Patroni, quod hæc generalis consuetudo, quatenus habet vim legis, estque obligatoria, sit præcise acceptata in tantum, ut hæc obligatio

afficiat ipſam talem Religionem choro addictam in communi ad recitationem in publico, non autem ſingula ejusdem membra in particulari, ſi abſint a choro, ita nimirum, ut ſub mortali equidem nequeat talis religioſa familia intermittere chorum in aliquo monaſterio: bene tamen perſonæ particulares, ſi abſentes a choro non recitent Horas Canonicas privatim, a mortali excuſentur, niſi aliunde vi regulæ, aut ſacri ordinis ſuſcepti ad Divinum officium adſtringantur: nam *contra* eſt, quod communior Doctorum vi dictæ conſuetudinis generalis, quoad religiones choro addictas non ſolum in communi, ſed etiam quoad ſingula membra in particulari agnoſcat introductam obligationem recitandi Horas Canonicas. Licet cæteroquin, ut verum fatear, etiam altera ſententia contraria, quam tenent Joannes Medina, Alphonſus a Caſtro, Cajetanus; Armilla, Petrus Marchantius, Leſſius, Bordonus, ac alii apud Sporer *part.* 1. *Theolog. Sacrament. in Append. cap.* 1. *n.* 14 & quæ plurimum poterit deſervire pro ſcrupuloſis Religioſis, ac Monialibus, non careat ſua probabilitate, quidquid contradicant denegando hic probabilitatem Sanchez, Reginaldus, ac Diana apud La Croix hic, & Martinus Archi-Epiſcopus Panormitanus apud Felicem Poteſtas *Tom.* 1. *Exam. Confeſſ. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 426. Interea tamen, quantum ex Doctoribus potui colligere, verum adhuc manet, quod ſententia prima agnoſcens vi generalis conſuetudinis etiam obligationem in particulari per ſe loquendo, & præſcindendo ab

una

una vel altera religione in ſpecie ſit communior. *

19. Dicitur notanter in Concl. I. *Exceptis Novitiis, & Laicis profeſſis*: ſiquidem Laici choro addicti non ſunt. Novitios autem Clericos, chorumque frequentantes, etſi Paludanus affirmare videatur, teneri perſolvere officium Divinum, eo quod ex eleemoſynis vivāt, & gaudeant privilegiis Clericorum: communis tamen opinio cenſet, eos non teneri, prout obſervat Azorius *loc. cit. cap. 6.* & Bonacina *diſp. 1. de Horis Canon. q. 2. punct. 2. n. 1.* Ratio eſt: quia ex quo necdum ſunt religionem profeſſi, ſed libere poſſunt exire, ad onera religionis non tenentur ſub obligatione. Adde, de Novitiis non currere conſuetudinem neceſſario dicendi Divinum officium. Unde Novitii in favorabilibus quidem veniunt nomine Religioſorum, non vero in odioſis.

20. Dicitur II. *Vi generalis conſuetudinis*; hæc enim potiſſimum eſt ratio, cur religioſi Profeſſi choro addicti jam ante receptum Subdiaconatum teneantur ſaltem in communi recitare horas Canonicas. Unde ſi hæc conſuetudo in aliqua religione abſolute non viget (ſicut dicitur eſſe in Societate JESU, habente circa hoc ſpecialem Conſtitutionem Pauli III. *Regimini militantis Eccleſiæ §. 12.* & habetur. *tom. 1. Bullarii Roman. Conſt. 25. dicti Pontif.*) non erit ulla obligatio ante promotionem ad Ordines ſacros. Et hac ipſa de cauſa multa Monaſteria Monialium, quæ hactenus conſueverunt recitare duntaxat curſum, ſeu officium parvum B.

MARIÆ Virginis, non obligantur ad recitandas Horas Canonicas.

21. CONCL. V Etsi Communitas Religiosi ordinis choro addicti ex generali consuetudine teneatur statutis temporibus Horas Canonicas in choro persolvere; eaque obligatio, quæ procul dubio saltem quoad habendum Chorum gravis est, inprimis Prælato incumbat, ut curam adhibeat, ne in sua Ecclesia cantus Horarum Canonicarum debitis temporibus intermittatur, ad singulos tamen reliquos hæc obligatio in particulari quoad ipsam frequentationem Chori non descendit: quare peccati mortalis damnari non debet, qui cæteris in Choro rite canentibus ob pigritiam abest. Ita communis. Ratio est: quia talis quidem dignus est pœna a suo Prælato juxta ordinis constitutiones infligenda, nulla tamen consuetudine introducta est tam gravis obligatio, seu singulos obligans sub peccato mortali. Quodsi quis justo impedimento detentus absit, utputa ratione Concionum, vel Confessionum excipiendarum, certum est, eum nullatenus peccaturum, nec aliquam pœnam fuisse promeritum propter absentiam a Choro.

Additio.

* Cæteroquin, ut obligationi recitandi Horas Canonicas publice in Choro satisfiat, noster Franciscus Henno *Tom.* 1. *Tract. in Præcepta Decalogi disp.* 1. *quæst.* 3. *art.* 1. *Conclus.* 2. ait,

suffi-

ſufficere tres præſentes; econtra vero P. Sporer *loc. cit. n.* 17. requirit ad minimum quatuor. Rationem aſſignat iſtam, quia eſſentia Chori conſiſtit in decenti, ac decora alternatione cantantium: alternatio autem decenter, & decore fieri nequit in paucioribus, quam quatuor: ubi tamen ſubjungit, quaternarium numerum poſſe compleri etiam ex Novitiis: quia in favorabilibus æquiparantur profeſſis. Prout pariformiter ſentit P. Gaudentius Kerchkove *in ſuis Commentariis cap.* 2 §. 2. *n.* 21. & 22. puto tamen ſententiam Patris Henno poſſe ſecure practicari, ſi alii confeſſionibus excipiendis, concionibus faciendis, aut infirmis viſitandis &c. occupati exiſtant. *

22. CONCL. VI. Religioſus Clericus profeſſus, necdum ſacris ordinibus initiatus, qui Superioris auctoritate ad ſtatum laicalem Converſorum translatus eſt, a recitando Divino Officio liber eſt. Ita communis. Ratio eſt: quia mutavit ſtatum, cui talis obligatio annexa eſt.

23. Num autem idem dicendum ſit de ejusmodi Religioſo nondum ſacris ordinibus initiato, ſi fuit ejectus ex Monaſterio, variant Doctores. Et quidem Azorius *cit. lib.* 10. *cap.* 6. *q.* 6. poſt Navarrum *cap.* 7. *de Oratione n.* 20. probabilius cenſet, talem ejectum Religioſum adhuc obligari ad recitandas horas Canonicas eo quod etiamnum ſit Religioſus, ſuoque vitio contigerit, ut e Monaſterio ejiceretur: ſimulque æquum non cenſeatur, ut quis ex ſuo delicto commodum reportet. Eum nihilominus ab ejusmodi obligatione liberum pronuntiat

Herincx *tract. 4. de Religione disp. 2. n. 6.* postBonacinam, & alios: quia (inquit) per sententiam remotus est a statu, in quo erat consuetudo obligans, & translatus est ad statum, in quo non reperitur ista obligatio & consuetudo.

24. Quantum attinet ad tertium genus hominum, scilicet Beneficiarios, notandum, per Clericos Beneficiarios intelligi eos, qui habent Beneficium aliquod Ecclesiasticum, sive deinde sint insigniti ordine aliquo sacro, sive non. Nomine autem Ecclesiastici Beneficii intelligitur jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter aliquod officiũ spirituale personæ Ecclesiasticæ auctoritate Ecclesiæ constitutum: prout amplius suo loco (*b*) explicabitur. Et de hujusmodi Beneficiariis loquendo, sit

25. CONCL. VII. Clerici Beneficium Ecclesiasticum possidentes, etiamsi nullo sacro Ordine sint insigniti, obligantur ad Horas Canonicas recitandas. Ita certa, & communis: & patet tum ex *cap. Dolentes* supra *n.* 3. relato: tum ex aliis Summorum Pontificum Constitutionibus: siquidem *Beneficium datur propter officium cap. ult. de Rescript. in 6.*

26. Excipiuntur tamen quædam beneficia, v. g. Præposituræ, Personatus &c. quibus ex speciali sua institutione solum annexa est obligatio recitandi Officium parvum B. M. Virginis, aut quid aliud simile. Excipitur etiam is, qui titulum quidem Beneficii obtinet, sed per eum non stat, quo minus defacto aliquos fructus percipere queat, sive per se, sive per

alios

alios, aut in aliis substitutis: talis quippe ex communi Doctorum sententia non tenetur ad Horas Canonicas recitandas; nemo enim suis stipendiis militare cogitur, & qui Altari deserviunt, de Altari participant 1. *Chorinth.* 9. Herincx *part* 3. *tract.* 2. *disp.* 7. *n.* 58. Navarrus *cap.* 7. *de Orat. num.* 28. Layman *cit. cap.* 5. *num.* 3. *& seqq.* & alii.

QUÆSTIO III.

Quanta sit obligatio recitandi Horas Canonicas?

SUMMARIUM.

27. *Obligati ad Horas, & eas in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter omittentes peccant mortaliter.*
28. *Quænam censeatur pars notabilis, sufficiens ad peccatum mortale?*
(c) Relato superius n. 3. & 4.
29. *Quot peccata mortalia committat omittens Officium totius diei?*
30. *An Peccet duplici peccato omittens officium, ad quod tenetur ratione ordinis sacri simul & Beneficii?*
31. *Beneficiarii omittentes Horas tenentur ad restitutionem fructuum pro rata omissionis.*
32. *Idque post sex menses adepti Beneficii, ac Jure Ecclesiastico. Rata neglecti Officii, quomodo taxanda?*

33. *An*

33. *An tunc etiam restituendi fructus percepti ratione aliarum obligationum? cum Additione.*
34. *Vitandæ circa hoc quædam Propositiones damnatæ.*
 * *An oneri restitutionis etiam subjaceant Provisores & Cooperatores? Addit. I.*
 * *Num Beneficiati inculpabiliter omittentes? Addit. II.*
 * *Utrum obligentur ad restitutionem, si culpabiliter intermittant tantum levem partem? Addit. III.*
 * *Quidnam dicendum, si voluntarie sint distracti sub Horis Canonicis? Addit. IV.*
35. *Officium Defunctorum, & Litaniæ majores &c. an extra Chorum sub præcepto dicendæ?*
36. *Affirmativa est tenenda.*
37. *Solvitur ratio dubitandi.*
 * *Cui facienda sit restitutio?*

27. CONCL. I. Omnes hactenus enumerati, atque ad dicendas Horas Canonicas obligati peccant mortaliter, si eas vel in totum, vel quoad partem notabilem culpabiliter, seu absque rationabili causa excusante dicere omittant. Ita certa, & communis. Ratio est: quia est præceptum grave, & quidem in materia gravi, spectante ad virtutem Religionis, non minus, ac præceptum audiendi Missam diebus Festivis; ergo etiam transgressio talis præcepti est peccatum ex genere suo mortale. Sed occasione hujus Conclusionis,

28. Quæ-

28. Quæritur I. Quænam sit censenda pars notabilis, cujus omissio constituat peccatum mortale? Resp. Quamvis non parum varient circa hoc Doctores, uti videre est apud Reginaldum *lib.* 18. *cap.* 11. *n.* 143. *& seq.* dum Navarrus tertiam partem unius Horæ sufficere, Rosella vero totius Officii unius diei omissionem requiri ad constituendum peccatum mortale asserit: sed ambo improbabiliter. Communior tamen Doctorum opinio (paucis dissentientibus, aut vesperas Sabbati Sancti ob sui brevitatem excipientibus, apud Gobat *tract.* 5. *Theol. Experim. n.* 608. *&* 60.) videtur tenere, voluntariam omissionem cujuscunqueHoræCanonicæ sufficere ad peccatum mortale; idque etiam Doctores intelligunt de uno Nocturno Matutini, utpote æquivalente uni Horæ minori. Fundatur hæc satis communis recepta sententia *in cap.* 1. & *c. Dolentes de Celebrat. Miss.* (c) ubi omnes septem Horæ significantur, ac nominatim quotidie recitari præcipiuntur: unde deducitur, unam horam omissam censeri partem notabilem.

29. Quæritur II. Quot peccata mortalia committat omittens integrum Officium unius diei? Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure cap.* 37. *n* 53. putat, tot numero peccata committi, quot sunt horæ; eo quod singulæ sint distincta officia, distinctis temporibus ex præcepto Ecclesiæ persolvenda. Sed melius Herincx *disp.* 2. *de Hor. Can. q.* 1. *n.* 8. Gobat *loc. cit. n.* 617. Bonacina *disp.* 1 *q.* 5. *punct.* 1. *n.* 6. Navarrus, & alii respondent, esse unicum peccatum, gra-

vius

vius tamen. Ratio est: quia omittitur unicum tantum integrum officium unius diei, cujus singulæ horæ sunt pars: ergo etiam fit unicum duntaxat peccatum externum consummatum omissionis.

30. Quæritur III. An peccet duplici peccato, qui omittit officium Divinum, ad quod recitandum tenetur ratione ordinis sacri simul & beneficii? Affirmant Bonacina *loc. cit. num.* 4. Lessius *num.* 52. Sanchez, Suarez, & alii, & sequitur Sannig *cit. dist.* 2. *quæst.* 1. *n.* 16. Rationem afferunt: quia talis Clericus Beneficiarius in Sacris constitutus peccat & contra virtutem Religionis, cujus intuitu obligatur ratione ordinis sacri, & contra Justitiam ratione Beneficii. Sed Herincx. *loc. cit. n.* 9. cum Diana *part.* 1 *tract.* 12. *de Horis Canon. resol.* 6. & aliis, probabilius negat, committi duo peccata, etsi duobus vel pluribus titulis quispiam ad horas Canonicas recitandas obligetur. Ratio est: quia Clericus Beneficiarius omittens horas non peccat contra Justitiam, sed tantum contra religionem, ac præceptum Ecclesiæ, quæ istam obligationem Beneficiariis imposuit; prout nec tenentur Jure naturæ ad restitutionem fructuum, sed tantum ex præcepto Ecclesiæ post primos sex menses, ut mox amplius dicetur. Et per hoc solvitur fundamentum oppositæ sententiæ.

31. CONCL. II. Præter reatum culpæ lethalis, si Beneficiarii horas Canonicas culpabiliter, seu cessante legitimo impedimento intermittāt, post sex menses a Beneficio obtento obligantur

gantur ad fructuum perceptorum restitutionem pro rata omissionis. Ita certa, & communis omnium; habeturque expresse statutum in Generali Concilio Lateranensi, sub Leone X. *Sess.* 9. quam Constitutionem innovavit, magisque explicavit S. Pius V. Constit. 135. quæ incipit, *Ex proximo* (ac refertur *tom.* 2 *Bullarii Romani* ubi inprimis Pontifex sic loquitur: *Ex proximo Lateranensi Concilio ea salubris sanctio emanavit, ut quicunque habens Beneficium Ecclesiasticum, cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, Divinum officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, Beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis Officii & temporis suos non faciat, sed eos tanquam injuste perceptos in fabricas ipsorum Beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur.* Hæc ibi.

32. Ex quibus verbis colligitur primo, hanc obligationem restituendi fructus Beneficii pro rata neglecti Officii incipere duntaxat post primos sex menses a tempore adepti Beneficii computandos (nam exceptio illa, *si post sex menses*, firmat regulam in oppositum) quamvis ille, qui primis sex mensibus, cessante legitimo impedimento, officium non dixerit, grave peccatum intelligatur admisisse, prout subdit Pontifex ibidem. Colligitur ulterius, hujusmodi obligationem restituendi fructus esse Juris duntaxat Ecclesiastici: tum quia ortum habet ex salubri sanctione Concilii Lateranensis: tum quia, si esset Juris naturalis, aut Divini, pariter pro primis sex mensibus dicta obligatio proce-

procederet. Ut autem intelligatur, cujusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda, idem Pontifex in citata sua Constitutione declarando statuit: *Ut, qui horas omnes Canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii, vel Beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur, qui vero Matutinum tantum, dimidiam, qui cæteras omnes Horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusmodi diei amittat.* Hæc Pontifex.

33. Cæterum quoad memoratam obligationem restituendi notandum est, quod quamvis Azorius *cit. cap.* 14. *quæst.* 5. ob tam generalem S. Pii V. loquendi modum & Constitutionem teneat, quod Beneficiarius omnes sui Beneficii fructus, etiam illos, quos propter alias obligationes, utputa Conciones, Sacramentorum administrationem, Missæ celebrationẽ &c. si simul est Parochus, sibi comparaverat, pro rata neglecti Divini officii restituere teneatur, oppositum tamen, nempe tuta conscientia posse eam fructuum partem retineri, quam ejus labor, quo alioquin inservivit Ecclesiæ, promeruit, cum multis aliis Auctoribus a se allegatis probabile, & in praxi tutum censet Layman *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 1. & 2. & Sa *v. Beneficium n.* 58. quorum posterior proinde subjungit, quod sufficiat Parocho restituere quintam partem, Canonico quartam, aliis Beneficiariis tertiam. Sed melius Layman attendendum censet ad aliorum quantitatem officio-

rum,

rum, quæ quandoque plura quandoque paucio-ra ſunt; ac proinde hoc erit prudentis, & timorati viri arbitrio dijudicandum.

Additio.

* Pater Ludovicus Engel apud Patrem Pichler in ſuo Candidato Jurisprudentiæ abbreviato *Tit.* 41. *num.* 3. exiſtimat, ſi portio reddituum Parochialium unius diei eſſent tres floreni, Parochum ob omiſſas præciſe Horas Canonicas non niſi ad unum florenum exinde reſtituendum obligari. *

34. Circa hoc tamen notanda, & vitanda erit gemina Propoſitio, noviſſime ab Alexandro VII. condemnata, quarum prior, ordine 20. ſic ſonat: *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus Horas, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam judicis, eo quod ſit pœna.* Altera, ordine 33. ſic habet; *Reſtitutio fructuum ob omiſſionem Horarum ſuppleri poteſt per quascunque eleemoſinas, quas antea Beneficiarius de fructibus ſui Beneficii fecerit.* Utraque, inquam, hæc Propoſitio eſt damnata, ac proin evitanda.

Additio I.

* Quæres I. An pœnæ reſtitutionis fructuum a S. Pio V. Beneficiatis non recitantibus Breviarium impoſitæ ſubjaceant etiam Proviſores & cooperatores?

Resp. I. Provisor, qui ad tempus constituitur, ut nomine Parochi v. g ægroti, aut alias impediti administret Sacramenta, aliaque munera Parochialia, non tenetur ad restitutionem, si omittat Breviarium, quamvis ratione Ordinis sacri graviter peccet. Ratio est: quia talis non est verus Beneficiarius, & suum salarium potius habet ob alias functiones Parochiales: secus dicendum quoad Vicarios perpetuos, qui sunt veri Beneficiati, sicque omittentes Horas Canonicas obligantur pro rata ad restitutionẽ, uti recte notat Henno *Tom.* 1. *Tract.* 1. *in Præcept. Decalog. disp.* 1. *quæst.* 3. *art.* 1. *Conclus.* 3. *Resolut.* 4. Resp. II. Ob rationem superius quoad Provisores adductam pariformiter excusantur Cooperatores Parochorum non habentes verum Beneficium. Item illi Sacellani, in quibusdam arcibus, vel alias apud Nobiles existentes, qui equidem singulis annis percipiunt certos fructus ob quædam ministeria spiritualia, interea tamen illa Sacellania non est erecta auctoritate Episcopi. Ita Sporer *part.* 1. *Theolog. Sacram. in Appendice cap.* 1. *n.* 29. *

Additio II.

* Quæres II. An pœnæ restitutionis fructuum adstringantur Beneficiati, qui inculpabiliter v. g. ex naturali oblivione, vel ob infirmitatem, aut aliud justum impedimentum omittunt Horas Canonicas? Resp. negative. Nam pœna supponit alias culpam; ergo etiam hic debet præcedere culpa, ut incurratur illa pœna inhabilitans ad perceptionem fructuum pro rata.

Aliam

Aliam adhuc rationem vide infra *num.* 91. Quinimo cum Gobat, Sporer *loc. cit. num.* 33. & la Croix *lib.* 4. *num.* 1210. excusant Beneficiatũ taliter ægrotum, ut nequeat recitare Horas Canonicas, quamvis hæc infirmitas fuisset contracta ex propria culpa Beneficiati v. g. propter excessivum potum: etsi enim talis antecedenter destruendo sanitatem haud dubie contraxerit culpam, attamen hic & nunc factus ægrotus, & forsan de suo peccato contritus non peccat omittendo Horas Canonicas; adeoque, cum ipsa omissio Officii Divini apud talem non amplius sit peccaminosa, præsumendum erit de benignitate Ecclesiæ, quod etiam huic omissioni non annexuerit pœnam restitutionis, uti advertit Sporer hic. *

Additio III.

* Quæres III. An Beneficiatus obligetur aliquid restituere, siquidem culpabiliter quidpiam ex Horis Canonicis intermittat, non tamen talem partem, quæ constitueret peccatum mortale? Respond. negative: nam Bulla S. Pii V. injungit solum restitutionem illis, qui intermittunt culpabiliter NB. aliquam Horam Canonicam: ergo, cum talis in casu nostro ne quidem æquivalenter integram Horam Canonicã omittat, neque imponenda erit pœna restitutionis; cum non conveniat, pœnas ampliari, sed potius restringi. Sporer *loc. cit. num.* 35. & la Croix *lib.* 4. *num.* 1212. *

Additio IV.

* Quæres IV. An Beneficiati teneantur ratione Officii Divini facere restitutionem, si nihil quidem omiserunt, bene tamen Horas Canonicas voluntarie interne distracti persolverunt? Resp. I. Inprimis illos AA. qui admittunt cum distractione voluntaria pure interna impleri adhuc præceptum Ecclesiasticum de recitatione Officii Divini, nec graviter exinde peccari, pariter facile concedere, quod consequenter Beneficiati, etsi voluntarie distracti, non obligentur restituere fructus: & sane pro hac sententia plurimum scrupulosis favorabili a Patre la Croix *lib.* 4. *num* 1340. *& seqq.* adducuntur ultra viginti quatuor Doctores non sine gravibus fundamentis: quia tamen quæstione sequenti contraria opinio agnoscetur saltem ut probabilior, hinc Resp. II. Dato etiam, quod ille graviter peccet, qui voluntarie Horas Canonicas sine attentione interna recitat, adhuc tamen probabiliter sustineri potest, quod non obligetur ad restitutionem fructuum. Ita cum Soto, Toleto, Corduba, Garzia, Gobat, & aliis la Croix *lib.* 4. *Theol. Moral. num.* 1213. & Sporer *hic cap.* 2. *sect.* 2. *num.* 88. Ratio est, quia Bulla Piana pœnam restitutionis solummodo imposuit intermittentibus omnino recitare Horas Canonicas: ergo in odiosis non est extensio facienda ad eos, qui distracte recitant Horas Canonicas. *

35. Quæres V. An Officium Defunctorum in die Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum, item Litaniæ majores in Festo S. Mar-

S. Marci, ac tribus diebus Rogationum privatim sint a præfatis Clericis, Religiosis, ac Beneficiariis de præcepto recitandæ? Ratio dubitandi est: quia S. Pius V. in Bulla *Quod a nobis*, Breviario præfixa, ab obligatione recitandi extra Chorum diebus in Rubricis præscriptis eximit Officium B. MARIÆ Virginis, & Defunctorum, item septem Psalmos Pœnitentiales, & Graduales. Et quidem Diana *part.* 1. *resol.* 42. *de Horis Canonicis*, loquendo de Litaniis, post paucos alios a se allegatos, probabile censet non teneri eos privatim recitare Litanias in diebus Rogationum, qui non intersunt Processionibus.

36. Respond. tamen cum Herincx *disp.* 2. *q.* 2. *n.* 14. Gobat *tract.* 5. *Theol. Experim. n.* 614. Gavanto *p.* 2. *sect.* 7. *cap.* 13. allegante Suarium, & sequitur Bonacina *tract.* 23. *cap.* 7. *num.* 243. Officium Defunctorum in die Commemorationis Animarum, ac Litanias præfatis diebus etiam privatim recitandas esse ex præcepto. Ratio est: quia Officium Defunctorum censetur esse pars Officii diei Animarum, cui idcirco in Calendario, & Martyrologio tribuitur nomen Commemorationis Defunctorum: Litaniæ autem ut præfatis diebus privatim dicantur ab iis, qui non intersunt Processionibus, expresse præscribunt rubricæ. Neque Litanias commemorat, & excipit S. Pius V. in præallegata Bulla, quæ tamen jam olim præceptæ fuerunt *c. Rogationes de Consec. dist.* 3. Accedit communis sensus Doctorum, & praxis Fidelium, optima legum interpres.

37. Et per hoc patet ad rationem in oppositum. Siquidem S. Pius V. de Litaniis nullam facit mentionem, ac proinde obligationem easdem privatim dicendi non tollit. Et dum obligationem recitandi privatim, seu extra Chorum, Officium Defunctorum in citata Bulla sustulit, loquitur de diebus Ferialibus, queis illud Officium aliquoties per annum dicendum esse volunt rubricæ: non autem sub hac generali abrogatione, seu deobligatione comprehenditur dies Commemorationis defunctorum; cum sit pars Officii illius diei. Atque ex his inferunt Doctores, Beneficiarium talia cessante justo impedimento non recitantem, teneri ad restitutionem fructuum pro rata partis omissæ.

Additio.

* Quær. ultimo. Cui facienda sit restitutio fructuum ex omissione Officii Divini resultans? Respondeo eandem restitutionẽ fructuum esse faciendam vel fabricæ, seu ornatui illius Ecclesiæ, in qua quis habet Beneficium, vel pauperibus. Ita cum communi Felix Potestas *Tom. I. Examinis Confess. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 486. & Sabinus Bononiens. *in sua Luce Moral. part.* 2. *tract* 54. *n.* 41. Porro inter pauperes comprehenduntur etiam pauperes aliæ Ecclesiæ; item illi, qui secundum suum statum sunt pauperes, ut Religiosi. Item etiam pauperes Consanguinei, Fratres, Parentes &c. Quin etiam poterit talis Beneficiatus sibimetipsi juxta dicenda

n. 90.

n. 90. applicare, si vere pauper e. g. propter tenues redditus existat: item licite per suam intentionem in partem satisfactionis computaret illas eleemosynas, quas alias daret pauperibus, modo non annumeret parti satisfactionis eas, quas jam tribuerat pauperibus ante omissionem Officii Divini: hoc enim foret illicitũ & ab Alexandro VII. juxta jam dicta *num* 34. reprobatum. Videantur Sporer *loc. cit. n.* 40. & la Croix *loc. cit. num.* 1215.

QUÆSTIO IV.

Quænam intentio, & attentio requiratur ad recitationem Horarum Canonicarum?

SUMMARIUM.

38. *Quid sit studiose & devote celebrare Officium Divinum?*
39. *Attentio circa orationem vocalem triplex; ad verba, ad sensum, ad finem orationis.*
40. *Requiritur intentio orandi.*
 (*d*) De hoc Tract. 2. dist. 3. n. 44.
41. *Sufficit tamen ad satisfaciendum intentio virtualis.*
42. *Quælibet attentio, tam ad verba, ad sensum, quam ad Deum sufficit.*
43. *Voluntarie distractus absque ulla interiori attentione non videtur satisfacere.*
 Opposita quorumdam opinio refertur.

38. Est hic recolendum ex dictis *quæst.* 1. *n.* 3. quod in c. *Dolentes de Celebrat. Missar.* præcipiatur: ut Divinum Officium *studiose celebretur pariter & devote.* Ubi Glossa notat, *Studiose*, quantum ad officium oris, verba non syncopate pronuntiando. Et *devote*, quantum ad officium cordis, juxta illud Apostoli *Ephes.* 5. *Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino.* Unde Glossa c. *Cantantes dist.* 92. hosce vulgatos versiculos refert:

Non vox sed votum; non musica Chordula; sed cor;
Non clamans, sed amans, cantat in aure Dei.

Igitur ad devotionem, seu officium cordis requiritur tum intentio, tum attentio, de qua alii duo versiculi sic canunt;

Dirige cor sursum: bene profer: respice sensum.
Inque Choro ne sis corpore, mente foris.

39. Ad-

39. Advertendum quoque cum D. Thoma 2. 2. *q.* 83. *art.* 13. & communi Doctorum, quod attentio triplex ſit, quæ orationi vocali poteſt adhiberi: una ad verba, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis proferendis erret. Secunda ad ſenſum verborum, qua attenditur, quid verba ſignificent, & hanc habere nequeunt ignari illius idiomatis, in quo recitatur Divinum Officium, v. g. Moniales ignorantes linguam latinam; quamvis poſſint habere primam & tertiam attentionem, ſicque omnino ſatisfacere. Et tertia ad finem orationis, qua nempe attenditur ad Deum ceu terminum noſtræ orationis, & ad rem, pro qua oratur; quæ eſt omnium optima; atque etiam ab idiotis, linguæque, in qua Divinum Officium recitatur, ignaris haberi poteſt. Prima harum attentionum, ut ait Filliucius, dicitur materialis, ſecunda litteralis, & tertia ſpiritualis.

40. CONCL. I. Certum eſt, intentionem aliquam orandi, ſeu recitandi Horas Canonicas neceſſariam eſſe: alias ejusmodi recitatio non eſſet actus humanus, honeſtus, ac devotus, neque proprie oratio. Unde ſi quis legeret Horas Canonicas in ſomnio, ſub quo nonnulli loqui ſolent, vel recreationis aut ſtudii cauſa, talis non impleret præceptum, quia non haberet intentionem orandi. (*d*)

41. CONCL. II. Ad orandum, & ſatisfaciendum præcepto ſufficit intentio virtualis ac implicita, neque requiritur neceſſario intentio expreſſa & formalis. Ita Navarrus *cap.* 13. *de Oratione num.* 16, & *ſeqq.* Filliucius *tract.* 23.

 cap.

cap. 2. *num.* 71. & Doctores communiter. Ratio est: quia ejusmodi intentio virtualis, ac implicita sufficit ad actum moralem. Talis intentio v. g. est in eo, qui habet voluntatem satisfaciendi suæ obligationi, vel dicendi Horas Canonicas, ut debet. Imo sufficere ajunt, animo deliberato capere Breviarium, ire ad Ecclesiam seu Chorum, ita, ut interrogatus vere responderet, se id facere ad recitandum Horas, vel satisfaciendum suæ obligationi. Et hoc confirmatur ex dictis supra *Tract.* 2. *Dist.* 3. *Quæst.* 5. *num.* 45. & *seqq.* ubi ostensum est, ad satisfaciendum præcepto non requiri specialem intentionem satisfaciendi (dummodo non habeatur intentio contraria) sed sufficere intentionem præstandi opus, quod præceptum est, utputa studiose pariter & devote recitandi Divinum Officium.

42. CONCL. III. Loquendo nunc de attentione, sufficit quidem ad satisfaciendum præcepto recitandi Horas Canonicas quælibet trium supra enumeratarum attentionum, videlicet ad verba, ad sensum, & ad Deum vel finem Orationis; tamen secunda attentio est præstantior, quam prima; & tertia, quam secunda. Ita post D. Thomam *loc. cit.* communis Doctorum. Notat tamen Navarrus *cap.* 28. *de Orat. n.* 28. id, quod de tertia attentione ad Deum dicitur, esse intelligendum, dummodo interim, quantum necesse est, attendatur, ne orans erret in verbis, dicendo aliud vel aliter, quam quod, vel quomodo præceptum est.

43. CONCL. IV. Qui voluntarie, seu sua sponte distrahitur, & toto animo in alia per cogitationem disperso, atque adeo absque ulla prædictarum trium interiori attentione Horas Canonicas persolvit, non videtur satisfacere præcepto. Ita communior, probabilior, & securior Doctorum sententia, quam tenent Azorius *cap.* 12. *quæst.* 6. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 2. §. 2. Mastrius *disp.* 2. *Theol. Moral. num.* 92. Sannig. *quæst.* 2. *n.* 11. Herincx, Navarrus, Lessius, Suarez, Reginaldus, Layman, aliique plures: quamvis non desint oppositum tenentes, quos citat, & sequitur Diana *part.* 1. *tr.* 12. *resol.* 2. qui volunt, interiorem attentionem ad Horas Canonicas non requiri, sed sufficere exteriorem; ut videlicet eas recitans exterius reverenter assistat, nec sese occupet in aliquo negotio incompatibili cum attentione interiori, utputa confabulando, scribendo, jocando &c. hancque solam exteriorem attentionem (inquiunt) præcipi in sæpe *cit. c. Dolent. de Celebr. Missarum* non autem interiorem.

44. Probatur tamen Conclusio. Quia *cit. c. Dolentes.* præcipitur, ut Officium Divinum devote recitetur: atqui devotio est actus internus; ergo. Confirmatur. Oratio non subsistit perfecte sine omni interiori attentione, neque est actus devotionis, sed potius simulatio quædam devotionis aut orationis, quam merito Christus reprehendit *Matth.* 15. Dicens: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me;* ergo solam exteriorem oratio-

nem

nem ſine ulla prorſus interiori attentione non cenſetur Eccleſia præcipere, & conſequenter ea ſola non ſufficit ad ſatisfaciendum præcepto.

45. Nec dicas. Eccleſia non poteſt præcipere actum internum; ergo neque attentionem internam in Horis Canonicis. Reſp. enim (*e*) quamvis Eccleſia non poſſit per ſe ac directe præcipere actum mere internum, ſeorſim ſumptum; poteſt tamen Eccleſia ipſum conpræcipere, ſeu indirecte & concomitanter præcipere una cum actu externo, quando ad ejus perfectionem actus interior requiritur. Prout in propoſito attentio interior requiritur ad rationem perfectæ orationis, cum ſine ulla attentione interiori potius eſſet ſimulatio orationis, ut dictum: Eccleſia vero non præcepit ſimulationem orationis, vel etiam orationem qualemcunque demum, ſed orationem devotam.

Additio.

* Nec inſtes, orationem devotam *c. Dolentes de Celebrat. Miſſ.* in tantum ſolummodo præcipi, ut præter intentionem internam orandi habeatur ſaltem attentio aliqua externa; agitur enim ibidem contra illos, qui in Choro ſub Officio fabulantur, ſicque nec externam habent attentionem, ex qua ſimul cum prævia intentione interna adæquate componitur eſſentia orationis; nullatenus autem ad formam eſſentialem ejusdem requiritur ſimul attentio interna: nam ſi inſuper ad ſubſtantiam orationis (quæ ſola ab Eccleſia videtur præcipi) exigeretur

retur attentio interna, tunc neque voluntarie diſtractu ſatisfaceret præcepto Eccleſiæ; cum talis neque eſſentiam orationis poneret, ſicque ſe haberet, ac ſi nihil oraſſet.

Reſpondetur enim veroſimiliter Eccleſiam ibidem *c. Dolentes, & Seſſ. 24. de Reform. c. 12.* præcipere abſolute, & illimitate talem orationem, quæ Deo non diſplicet, ac potius ad indignationem, quam ad miſericordiam commovet, qualis foret utique illa cum voluntaria (ſecus cum involuntaria) diſtractione interna; cum videatur peccatum irreverentiæ, exterius Deum alloqui, & profiteri, ſe eundem colere, atque deliberate id interius non præſtare, prout Chriſtus ipſemet conqueritur citatis verbis; *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.* Unde, etſi fortaſſis ad ſubſtantiam orationis non requiratur attentio interna, videtur tamen ea pertinere ad circumſtantias ipſius orationis, quas in præſenti videtur Eccleſia ſimul reſpexiſſe ſaltem probabilius. Interim tamen non nego, contrariam opinionem, quæ vel maxime pro ſcrupuloſis deſervit, habere ſuam quoque probabilitatem, pro qua Thomas Hurtado apud la Croix *lib. 4. num.* 1340. præter D. Antoninum adducit ultra viginti quatuor Auctores. Cæterum, pro majori declaratione noſtræ ſententiæ. *

46. Dicitur notanter in Concluſione, *voluntarie, ſeu ſua ſponte diſtrahitur, & toto animo in alia per cogitationem diſperſo &c.* Nam inprimis; ſi quis Horas Canonicas animo duntaxat leviter diſtracto perſolvat, juxta commu-

nem

nem & certam Doctorum sententiam mortaliter non peccat, & satisfacit præcepto. Et certe, cum sola attentio ad verba sufficiat, facile est, præcepto Ecclesiæ in hac re satisfacere; ut bene notat Lessius *lib. 2. de Just & Jure cap. 37. n. 69. & 70.* Ubi etiam addit, si quis cum hac attentione, saltem confusa ad Deum, vel ad verba, posset simul ad alia attendere (sicut illi, qui ternas simul, vel plures epistolas dictant) quod talis satisfaceret præcepto Ecclesiæ, nec peccaret mortaliter, juxta Navarrum *cap. 13. num 23.* quamvis peccaret venialiter ob irreverentiam admissam.

47. Deinde si distractio non sit plene voluntaria, vel contingat solum ex imperfecta animi deliberatione, rursus certum est, satisfieri præcepto, nec committi peccatum mortale; quamvis ob negligentiam in repellendis distractionibus commissam quandoque peccatum veniale contrahatur. Quodsi autem distractio omnino fuerit indeliberata, atque involuntaria, & patienter tolerata, homine, quod in se est, faciente, tunc ejusmodi distractiones, quibus homo invitus abripitur ex humana fragilitate, nequaquam ei ad ullum peccatum imputabuntur; imo sunt non raro homini devoto materia patientiæ, mediumque, quo Deus animas nostras a superbia, vanæque gloriæ inquinamentis tutari, propugnareque solet.

48. Quæres, quænam sint remedia ad repellendas animi distractiones opportuniora? Resp. esse potissimum sequentia. Primum est, æstimatio magna de Divino Officio: oratione si-

qui-

quidem Deum alloquimur, quia teste S. Damasceno *lib.* 3. *de Fide cap.* 24. *Oratio est ascensus mentis in Deum;* simulque Breviarium plenum est pulcherrimis Virtutum affectibus, utilissimisque petitionibus ab ipso Spiritu sancto dictatis. Secundum, renovatio attentionis per certa intervalla, maxime ad versum *Gloria Patri &c.* procurata. Tertium accurata sensuum custodia, quæ est mater & conservatrix devotionis. Quartum, præsentia Dei, & Sanctorum, memoriæ firmiter, ab initio maxime orationis, per devotam præparationem impressa. Et tandem remedium ultimum, est obligationis nostræ & officii consideratio, si videlicet quis perpendat, se ideo ab Ecclesia ordinatum esse, ut Dei obsequio laudibusque se totum impendat, & quasi Legatus necessitates Sanctæ Matris Ecclesiæ, Fideliumque petitiones Deo proponat, & commendet.

QUÆSTIO V.

De Integritate, Continuatione, Ordine, & Qualitate, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

49. *Septem requisita ad debitum Horarum Canonicarum recitationem.*

50. *Contra Integritatem Officii Divini, qui peccent?*
Et quomodo?

51. Sa-

49. AD studiosam, & devotam Horarum Canonicarum recitationem, juxta Doctores communiter, septem requiruntur, nempe

Attentio (ſub qua & Intentio recitandi comprehenditur) Integritas, Continuatio, Ordo, Qualitas, Locus, & tempus accommodatum. Et quia de Attentione ad recitationem Horarum Canonicarum requiſita jam dictum *Quæſt. præced.* hinc de aliis ſex requiſitis pro majori hujus materiæ quotidie occurrentis intelligentia ſingillatim dicetur in hac, & ſequenti Quæſtione. Quantum igitur inprimis attinet ad Integritatem Divini Officii, ſeu Horarum Canonicarum, ſit

50. CONCL I. Contra Integritatem Officii Divini (præter eos, qui illud vel ex toto, vel quoad partem notabilem penitus omittunt) peccant, qui Horas Canonicas recitant verba mutilando, ſyncopando, deglutieudo, ſi id ſcienter fiat: ſecus, ſi id vel vitio linguæ, vel conſuetudine quadam inveterata, & quodammodo in naturam converſa accidat. Ita communis, & colligitur ex *c. Dolentes de Celebrat. Miſſarum* & *Clem.* 1. *eod.* ubi taliter verba ſyncopantes merito reprehenduntur. Ordinarie tamen preces, quæ ita recitantur non ſunt neceſſario repetendæ: nam etſi non nihil ea in re (quando fit voluntarie) peccetur, legis tamen ſubſtantia ſervatur, atque regulariter parvitas materiæ excuſat: niſi ſit defectus omnino gravis, tunc enim ſecus foret dicendum.

51. CONCL. II. Satisfacit præcepto Eccleſiæ, qui Horas Canonicas recitat alternis verſibus cum ſocio libero ac minime ad eas recitandas obligato. Ita communis, & patet ex pra-

xi quotidiana: nihil enim refert, an ſocius ſit præcepto adſtrictus, nec ne;cum adhuc totum Officium Divinum ſtudioſe, pariter ac devote perſolvatur.

Additio.

* Porro, qui cum ſocio, vel cum aliis in Choro Officium recitat, tria ſibi principaliter annotare debet ex allegandis Doctoribus. *Primo*, ut non ſolum ad ea, quæ vocaliter profert, attendere, ſed etiam dicta Chori, vel ſui ſocii ſaltem aliquo modo percipere conetur, alias enim (ut bene docet Sporer de Horis Canonicis *num.* 106. & la Croix *lib.* 4. *num.* 1295.) non cenſeretur una oratio, cùm partem ab altero recitatam non faceret moraliter ſuam, ſi nullo modo ad dicta alterius auditum ſuum vellet applicare. *Secundo*, quod ſi ſuum auditum ad dicta alterius applicet, & tamen aliqua verba ob v. g. celerem linguam, vel vocis exilitatem ſocii ſui, aut ob intervenientem ſtrepitum nón percipiat,non teneatur exinde Horas illas repetere; nam per ſocietatem ipſam, & ſimul per animi applicationem moraliter poſſibilem ad dicta alterius cenſetur adeſſe adhuc moraliter una Oratio juxta Felicem Poteſtas *Tom.* 1. *Exam. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 444. Sabinum Bononienſ. in ſua Luce Moral. *part.* 2. *Tract.* 54. *num.* 26. & Tamburinum *lib.* 2. *Decalog. cap.* 5. §. 4. *n.* 12. & *n.* 13. licet circa hoc ſecundum punctum non deſint, qui cum Patre Henno *Tom.* 1. *Tract. de Horis Canonicis. diſp.* 1. *q.* 3. *art.* 3. tenent contrarium, loquendo de

reci-

recitatione extra Chorum. *Tertio*, quod talis, si animum suum applicet ad recitata ab altero, eaque saltem a potiori percipiat, econtra vero advertat, suum socium esse distractum, nec attendere vicissim ad dicta sua, nihilominus ipsemet attendens satisfaciat officio. Ratio est: quia per debitam recitationem suæ partis, & attentionem debitam ad recitationem alterius partis censetur moraliter, quantum concernit suam personam, persolvisse totum officium; uti teste Sporer hic *n.* 107. sentiunt omnes. *

52. CONCL. III. Illi, qui inter publicam Horarum Canonicarum recitationem ex officio, vel Superioris jussu occupantur in pulsandis organis, vel ponendis libris, aut thurificandis Altaribus (unde non raro fit, ut aliquam partem Divini Officii nec proferant, nec audiant) satisfaciunt obligationi recitandi, quamvis talem partem non dicant per seipsos. Ita Reginaldus *lib.* 18. *n.* 160. & alii. Ratio est: quia cum illi ad celebritatem Divini Officii occupentur in tali servitio, totus Chorus supplet pro ipsis, ita, ut satis dicere existimentur, dum ministrant dicentibus.

53. CONCL. IV. Qantum attinet ad Continuationem Horarum Canonicarum, ea insuper ad studiosam Divini Officii recitationem requiritur, ut nempe illud non interrumpatur cessante justa causa. Ita communis: alioquin enim nonnulla committeretur irreverentia, si absque ulla prorsus causa interrumperetur Divinum Officium.

54 Dicitur notanter, *absque ulla prorſus cauſa*: nam ſi cauſa juſta interrumpendi recitationem Divini Officii interveniat, nullum ne quidem veniale peccatum comittitur. Et tales cauſæ variæ eſſe poſſunt: utputa, ſi Superior pſallentem avocet, vel occurrat neceſſarium exercitium Charitatis proximo exhibendum; item ſi interponantur aliqui pii affectus meditationis, devotionisque internæ; vel ſi quid facias ad tollendam diſtractionem; aut ſi quid interius te inquietum facit, ideoque breviter id in charta annotes, vel in Confeſſionali exſpectes Pœnitentes, quorum aliqui, dum interim recitas Horas, accedunt, & hujusmodi.

55. Quod ſi autem absque ulla rationabili cauſa interrumpatur Officium Divinum, præſertim loquendo, vel agendo aliena a recitatione, aut profana, peccati venialis culpa non evitatur, uti colligitur ex ſæpe *cit. c. Dolentes.* Peccatum vero mortale non erit, quantacunque fiat interruptio, dummodo omnes Horæ abſolvantur intra eundem diem: ſiquidem adhuc impletur ſubſtantia præcepti, ſimulque ſingulæ partes habent ſuum pondus, atque ſignificationem, ſuntque per ſe quædam preces & laudes Divinæ.

Additio.

* Dices: Si in eadem Hora, vel in eodem Pſalmo fit magna & notabilis interruptio, tunc inter Verſus & Pſalmos recitatos, & inter

ter residuos adhuc restantes tollitur unio moralis, quæ spectat ad ritum & normam ab Ecclesia præscriptam: ergo saltem in tali casu peccatur mortaliter, nisi repetatur totum, supposito, quod non adsit alia causa gravis excusans.

Resp. Ita quidem sentire Suarez, Vasquez, Gavantum, & nonnullos alios; econtra vero Arriaga, Layman, Sanchez, Bonacina, Sporer & plures apud la Croix, ac cum eodem *lib.* 4. *n.* 1306. tenent, ipsam unionem inter Psalmos non præcipi *sub mortali peccato*; cum quilibet versus habeat suam propriam completam significationem; vel si sub gravi præcipiatur etiam aliqua unio moralis, non requiri aliam, quam quæ fit aut per intentionem intra diem continuandi residuum, aut saltem per hoc, quod restantia intra tempus, quo durat obligatio, adhuc addantur, sicuti a pari censetur una moraliter Disputatio, vel una Confessio, licet horis ante meridianis utraque inchoetur, & interveniente prandio, aliisque gravibus negotiis post notabile temporis intervallum primum post meridiem continuetur. *

56. CONCL. V. Ordinem quod attinet, etiam ordo in recitatione Horarum Canonicarum requiritur, nempe ut non invertatur ordo earum inter se, dicendo v. g. Sextam ante Primam, vel Tertiam, sed recitentur eo ordine, qui ex præscripto Ecclesiæ in Breviario ponitur. Ita rursum omnes Doctores.

57. Cæterum hæc conditio leviter duntaxat obligat, potestque facile justa causa interveni-

 re,

re, ſaltem in Officio privato, horas transponendi: ut ſi quis ab amico, vel Superiore invitatur ad recitandam ſecum Primam, cum necdum recitaverit Matutinum, poteſt hoc poſtea recitare. Item accedens ad Chorum poteſt cum Choro pergere, & Horas necdum lectas, vel ex oblivione dilatas poſtea dicere. Similiter ſerius intrans Chorum, parte Horæ jam inchoata, poteſt cum Choro pergere, & poſt expletum Officium partem illam ſupplere, prout paſſim tradunt, atque exemplificant Doctores.

Additio.

* Item ſi in itinere conſtitutus non habeat ſecum Breviarium, vel habens quidem, nequeat tamen commode ſub actuali via v. g. ob Pſalmos peregrinos recitare Matutinum, talis poterit antea dicere Horas minores ex Diurnali, ſi nequeat commode prævenire domi quoad Matutinum. Similiter dicendum eſt, ſi talis ſecum portaſſet in via Breviarium compendioſum, in quo Pſalmi ipſius Matutini reperiuntur absque Lectionibus: tunc enim poterit recitare Pſalmos Matutini & Laudum, imo & reliqua dilatis Lectionibus: Ita la Croix *lib.* 4. *n.* 1309. Quod ſi ſimilia fierent absque omni rationabili cauſa, peccaretur venialiter. Pariformiter ſi adſit cauſa rationabilis v. g. ſi quis modo habet accomodum ſocium, cum quo recitet Matutinum ſequentis diei, poterit illud cum eodem dicere, quamvis nondum perſolverit Veſperas & Completorium diei currentis.

Ita

Ita Sporer *hic n.* 134. & la Croix *l.* 4. *n.* 1315. Item si quis fuerit oblitus debiti Hymni, Lectionum competentium, vel aliquarum Commemorationum, aut partis cujusdam Horæ, & recordetur ad noctem v. g. sub examine, poterit supplere absque eo, quod teneatur aliquid aliud repetere. La Croix *loc. cit. n.* 1311. cum aliis a se citatis. *

58. CONCL. VI. Quod ad Qualitatem attinet, qualitas in Divino officio attenditur inprimis ex eo, quod recitetur Breviarium approbatum ab Ecclesia, quale est solum breviarium Romanum novum jussu S. Pii V. editum: illis tamen ordinibus, Monasteriis, locisque exceptis, quos ab ipsa prima institutione a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quæ, vel ipsa institutio ducentis annis correctionem Breviarii novi, factam anno 1568. Per S. Pium V. antecessit, aliis certis Breviariis usos fuisse constiterit, quibus inveteratum illud jus dicendi, & psallendi, suum officium præfatus Pontifex non ademit. Ita Bulla dicti Pontificis Breviario Romano præfixa.

59. Quæres autem, an recitans Horas Canonicas ex Breviario alieno, sed approbata consuetudine ducentorum annorum peccet mortaliter? Affirmant multi, negat Sylvester v *Hora, quæst.* 12. melius tamen dicitur cum Reginaldo *lib.* 18. *num.* 170. non esse peccatum, si id fiat uno vel altero die justa de causa, v. g. juvando in recitando infirmum, aut Prælatum defessum, vel ob repentinam necessitatem studendi, ac hujusmodi.

60. CONCL. VII. Qualitas Officii Divini ulterius attenditur penes hoc, ut recitetur Breviarium Romanum non commutando officium unius diei cum altero. Unde peccat mortaliter, qui data opera recitat aliud officium notabiliter brevius, quam ſit Officium cadens & ordinatum pro tali die. Ita Sannig *diſt. 2. de Horis Can. qu. 3. num.* 3. Herincx *diſp. 2. de Horis Can. qu. 3. num.* 18. cum communi. Ratio eſt: quia alioquin citra peccatum mortale poſſet quotidie recitari Officium Paſchale, quod eſt contra communem Doctorum, & Decretum Alexandri VII. qui anno 1666. inter alias Propoſitiones etiam ſequentem, ordine 34. damnavit: *In die Palmarum recitans Officium Paſchale ſatisfacit præcepto.* Accedit alia ratio: quia hoc modo omittitur magna & notabilis pars Officii diei, & quidem contra ordinationem Eccleſiæ ſine juſta cauſa; ergo eſt peccatum mortale.

61. Dicitur, *qui data opera, & ſine juſta cauſa recitat aliud Officium notabiliter brevius, peccat mortaliter.* Nam ſecus dicendum eſt, ſi quis aliud Officium recitet æquivalens Officio occurrenti, vel ſi ex inadvertentia, aut ob aliam rationabilem cauſam recitet etiam aliqualiter minus. Ratio eſt: quia talis partim ſatisfacit ſubſtantiæ præcepti recitando ſeptem Horas Canonicas; partim non cenſetur Eccleſiam notabiliter defraudare, aut ſaltem non advertenter ac deliberate; ergo. Hinc

62. Infertur I. Si quis Officium vel ex toto, vel ex parte, per errorem aut inconſiderantiam mu-

mutavit, recitando aliud, eum non teneri ad repetitionem Horarum jam lectarum; etsi eas repetere ad servandam debitam qualitatem Officii Divini, utique sit laudabilius. Ratio est: quia is præcepto Ecclesiæ jam satisfecit, neque Ecclesia præsumitur velle ad duo Officia astringere, eum præsertim, qui sine culpa est.

63. Infertur II. Cum Herincx *loc. cit. n.* 19. Lugone, Tamburino, aliisque, quos refert, & sequitur Gobat *tr.* 5. *Theolog. Experim. n.* 642. quando incepisti per inadvertentiam recitare Officium non præscriptum, & recitato jam Matutino primum advertis errorem, si nolis ab initio repetere, posse te pergere corrigendo ex tunc errorem, ac recitando Officium præscriptum illius diei quoad reliquas Horas: quidquid contradicat Caramuel *in Theolog. Regul. disp.* 110. ubi asserit, te fore obligatum ad pergendum in tuo errore, ne alioquin confles tale Officium, quale non reperitur in toto Breviario.

64. Quæres I. Si quis hodie legisset Officium crastinum, aut Lectiones Scripturæ diei crastinæ assignatas ex inadvertentia, quid erit crastina die recitandum? Resp. cum Lugone *lib.* 5. *Respons. Moral. dub.* 8. Herincx *loc. cit. n.* 20. Sannig. *qu.* 3. *num.* 5. & aliis, recitandum rursus esse Officium crastinum. Ratio est: quia pro tali die est præceptum obligans de persolvendo isto Officio, cui heri, cum tempus præcepti necdum curreret, non fuit satisfactum. Fateor, quod Gobat *loc. cit. n.* 640. nonnullos

Doctores, ac rationes in oppositum adducat; verum & ipse potius huic sententiæ insistendum existimat.

65. Quod si quis per errorem, vel oblivionem, omisit hodie recitare de Festo novem Lectionum Sancti occurrentis, illud vel eo anno penitus ipsi erit omittendum, ut probabilius censet Gobat *l. c. n.* 638. vel poterit prima die non impedita recitari, ut alii existimant.

Additio I.

* Item: si quis a Diœcesi, in qua certum Festum universale e. g. S. Francisci ob intervenientem Dedicationem, vel Patrocinium fuit translatum, venerit in locum, ubi jam erat illud celebratum, non tenetur ibidem illo anno de dicto Sancto recitare Officium, sed poterit se accomodare Calendario loci. Dico notanter: *non tenetur*; nam posse id recitare adhuc, die alias non impedito, admittit Sporer *part.* 1. *Theol. Sacram. in Append. cap.* 2. *sect.* 4. *num.* 125. *

Additio II.

*Quær. II. An, si quis peregrinus veniat in aliam Diœcesin, seu Religiosus in aliud Monasterium sui Ordinis &c. ubi est duplex, possit se quoad Officium conformare huic loco, quamvis in sua Diœcesi, seu in suo Monasterio sit de Dominica, vel de Feria? Resp. talis potest se conformare; quia peregrinus potest frui privilegio loci. Ita Sporer *l. c. n.* 122, & la Croix

l. 4.

l. 4. *n.* 1253. cum aliis. Dixi autem notanter: *potest se conformare*: non tamen obligatur, sed licite adhuc ibidem privatim recitabit Festa Diœcesi vel Monasterio suo propria, etiamsi hæc fuerint de Dedicatione vel de Reliquiis suæ Ecclesiæ. Sporer *loc. cit.* cum Suarez & Gobat. *

Additio III.

* Quær. III. An, si talis peregrinus primum cras venturus sit ad illum alterum locum, jam possit hodie præveniendo recitare Vesperas, ac pro subsequenti die Matutinum de illo Sancto, qui colitur ibidẽ in Diœcesi, vel Monasterio alieno? Resp. affirmative. Ita denuo Sporer *loc. cit. num.* 129. & Tamburinus *lib.* 2. *in Decalog. c.* 5. §. 2. *n.* 25. Nam, cum Vesperæ illæ ac subsequens Matutinum sint partes Officii loci illius, in quem talis cras venturus est, non erit inconveniens, posse illud Officium hodie anticipato inchoare. *

Additio IV.

* Quær. IV. Quandonam possint celebrari Horæ Canonicæ de quibusdam Reliquiis? Resp. ut dictum Officium Horarum Canonicarum celebrari queat, debet esse pars aliqua insignis, uti Caput, Brachium, Crus, &c. & quidem alicujus Sancti in Martyrologio Romano descripti, de cujus identitate sufficienter constat. Ita colligitur ex variis Decretis jam superius *Tract.* 5. *dist.* 1. *quæst.* 4. allegatis. Scio quidem doctri-

nam

nam Patris Claudii la Croix *lib.* 4. *n.* 1260. dicentis, illud Decretum requirens pro recitatione Horarum Canonicarum, ut Reliquia sit alicujus Sancti in Matyrologio Romano descripti, esse subtractum e Typographia Apostolica, sicque censeri tacite revocatum: meo tamen judicio ista doctrina viri hujus alias eruditissimi in hoc puncto nullatenus sequenda est. Quod enim memoratum Decretum in viridi existat observantia, patet tum ex Bullario Innocentii XII. cui illud de novo insertum fuit *Constitut.* 105. *Folio apud me* 289. tum ex Rubricis Breviarii nostri Ordinis confirmatis ab eodem Innocentio XII. per Bullam specialem *ad perpetuam rei memoriam. die* 25. *Novemb. an.* 1696. ubi pariter dictum Decretum reperitur tanquam validum ac firmum. pariformiter censuerunt practici & doctissimi viri, quos Romæ specialiter in hoc puncto consului. Quinimo La Croix ad finem Libri IV. se ipsum in hoc corrigit. *

Additio V.

* Quæres V. Quandonam possint recitari Horæ Canonicæ de Festis ad libitum? Resp. regulariter loquendo, & nisi una, vel altera sacra Religio &c. obtineat aliquod particulare Privilegium, similis Recitatio Horarum præcise fieri potest pro tunc, quando illo die non occurrit Dominica, vel octava, vel aliud Festum pro illo die de præcepto: nam si tale adesset, quamvis inferioris ordinis, (puta semiduplex)

alte-

alterum ad libitum etiam duplex deberet cedere, & illo anno omnino intermitti. Quodsi cum Festo ad libitum concurreret aliud de præcepto, non habens hunc diem proprium, sed translatum, possent de altero ad libitum recitari Horæ Canonicæ, & translatum ulterius transferri. Totum hoc desumitur ex Decreto S. Congregationis Rituum 24. Janu. anno 1682. edito, ubi ad Quæsitum *Proponentis* responsum fuit, *prædicta officia SS. ad libitum etiam duplicia, occurrentia diebus Dominicis, Octavis, & Natalitiis SS. alicujus Religionis, vel Diœcesis ex vi Calendarii proprii, a Sede Apostolica approbati, quamvis sub ritu semiduplici de præcepto celebrandis, non esse transferenda, sed omitti debere: si autem occurrant eodem die, in quo alias aliquod Festum translatum poni deberet, tunc liberum fore, declaravit, eadem Officia ad libitum recitare, & Officium translatum ulterius ad alium diem non impeditum transferre, prout etiam omisso Officio, quod semel per Hebdomadam, aut Mensem ex Apostolico Indulto recitari concessum est, Officium ad libitum eodem die currens recitari posse decrevit.* Hucusque Decretum S. Congregationis Rituum. Posset autem ulterius moveri dubium; an, dum in octavo die alicujus Festi solemnis nequit celebrari Festum ad libitum, id saltem fieri possit, si tale Festum ad libitum caderet in diem infra octavam non specialiter privilegiatam? ad quod equidem la Croix *l.* 4. *num.* 1274. respondet affirmative; ego autem huic resolutioni conformare me nequeo, tum quia etiam

dies

dies infra octavam est de præcepto, tum quia in Rubricis particularibus nostri Breviarii, specialiter ab Innocentio XII. per Bullam *Exponi nobis* editam 3. Decembris anno 1697. approbati, ante titulum primum *num.* 12. reperitur Decretum Sacræ Romanæ Congregationis editum 11. Augusti 1691. sequentis tenoris: *nec hujusmodi Officia ad libitum recitentur, dum occurrunt infra octavas, non privilegiatas, etiamsi sint particulares, & propriæ Religionis.* Vide de hoc fusius Cajetanum Merati per plures annos S. Congreg. Rituum Consultorem in suo Thesauro Romæ novissime edito *Tom. II. part.* 1. *sect.* 3. *cap.* 10. *num.* 11. *fol. apud me* 143. *& seqq.* *

Additio VI.

* Quæres VI. An quoad recitationem Horarum Canonicarum idem, ac præcedenter sit statuendum, si facultati recitandi Officium de aliquo Sancto &c. non equidem inserantur expresse hæc verba *ad libitum*, sed sequentia: *Sacra Congregatio recitari posse concessit*, vel *indulsit*? Ratio dubitandi est, quia *posse recitari*, & *ad libitum esse recitationem* videntur æquivalentia, & consequenter eodem modo videtur sentiendum, uti superius *Additione V.* Respondeo tamen, hoc non obstante, similia Festa, respectu quorum quoad facultatem recitandi de his Horas Canonicas, inseruntur dicta verba *recitari posse*, habenda esse non tanquam *Festa ad libitum*, sed tanquam *Festa de præcepto*, & consequen-

fequenter in occurrentia, vel concurrentia aliorum Feftorum eodem modo, uti de aliis Feftis de præcepto in fimili cafu, quoad recitationem Horarum Canonicarum fentiendum. Ita Cajetanus Merati *loc.cit.* adducens Decretum S. Congreg. Rituum die 16. Septemb. anno 1730. editum fequentis tenoris: *Supplicatur declarari, an fub Nomine Sanctorum ad libitum comprehendantur Officia duplicia, & femiduplicia Sanctorum NB. recitari conceffa absque expreffa notula (ad libitum) fed tantum cum fequenti claufula NB. nimirum recitari poffint, & valeant, vel recitari poffe cenfuit? &c. Et Sac. Rit. Congregatio, dubio propofito refpondit negative*: id eft, non comprehendi fub nomine Sanctorum ad libitum. Majorem hujus Declarationem dat Henricus Pifart in Directorio Canonico *Tit* 11. *n.* 21. dicens, memorata Fefta non in alio fenfu tanquam *ad libitum* cenferi debere, quando funt conceffa fub illis terminis *celebrari poffe, recitari poffe*, quam, quod liberum fuerit Epifcopis, aut Ordinum Superioribus ea acceptare, vel non; femel autem hac acceptatione a Superioribus admiffa liberum non effe fubditis fervare, vel non, fed reputari debere *tanquam de præcepto*, adeoque effe ex genere illorum, quæ, fi uno die nequeunt celebrari, poffint transferri in alium non impeditum quoad recitationem Horarum Canonicarum. Quod tamen conformiter dictis non procedit circa Fefta ad libitum. *

QUÆSTIO

QUÆSTIO VI.

De Loco & Tempore, quibus persolvendæ sunt Horæ Canonicæ.

SUMMARIUM.

66. *Ratio Ordinis.*
67. *Extra Chorum, ubi possit recitari Officium Divinum?*
68. *Canonici tenentur recitare officium in Choro.*
69. *Nisi adsit necessitas, consuetudo, vel institutio specialis.*
70. *Quo tempore recitandæ Horæ in & extra Chorum?*
71. *Matutinum & Laudes possunt pridie vesperi recitari.*
Sed circa horam variant Doctores.
Additio.
72. *Horæ Minores, ac vesperæ quo tempore recitandæ?*
73. *Quid de Vesperis in Quadragesima?*
74. *An satisfaciat incipiens Officium ante mediam noctem diei sequentis?*
Nequit unica recitatione pro duobus diebus satisfieri.
75. *An sit peccatum mortale, celebrare Missam ante dictum Matutinum?*

66. EXPLICATIS prioribus quinque conditionibus, ad studiosam & devotam recitationem Officii Divini requisitis, nempe Attentione, Integritate, Continuatione, Ordine, & Qualitate, pergendum ad alias duas, nimirum ad

ad Locum & Tempus, quo illud recitari poſſit, ac debeat. Hinc ſit

67. CONCL. I. Quantum attinet ad Locum, illi, qui ad Chorum deputati non ſunt, poſſunt ubique Officium Divinum recitare, dummodo non recitent in loco indecenti, aut ubi attentio impediri poſſit. Ita communis, & ratio eſt clara: quia nullum Jus reperitur, quo quis Choro non obligatus teneatur Divinum Officium in certo loco recitare. Unde ſatisfacit præcepto, ſive Officium recitetur ſtando, ſive ſedendo, ſive ambulando, ſive domi, ſive in vinea &c. dummodo recitetur ſtudioſe pariter ac devote (modo hactenus explicato) ſimulque non in loco indecenti; hoc enim eſſet contra debitam reverentiam.

68. CONCL. II. Canonici tenentur recitare Divinum Officium in ſua Eccleſia juxta inſtitutionem Beneficii; niſi alio cogat neceſſitas, aut permittat longæva conſuetudo, vel Fundatoris inſtitutio. Ita communis. Ratio eſt: quia Canonici tenentur ſatisfacere intentioni Fundatorum; ſimulque *in Clem. 1. de Celebrat. Miſſar.* injungitur Canonicis onus canendi Horas Canonicas in Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis. Accedit, quod *Beneficium detur propter Officium*, atque ut inſerviatur Eccleſiæ *c. ult. de Reſcript. in 6.*

69. Additur notanter, *niſi alio cogat neceſſitas, aut permittat conſuetudo &c.* Nam inprimis neceſſitas non habet legem: unde *cap. 4. de Reg. Juris* dicitur: *Quod non eſt licitum in le-*

ge, necessitas facit licitum: ut si quis sit infirmus, aut justa de causa absens. Insuper consuetudo cujuslibet Ecclesiæ, atque Fundatoris institutio circa hoc bene sunt attendendæ, ac juxta eas major vel minor obligatio Canonicorum assistendi Choro colligenda. Quomodo autem Religiosi sint Choro astricti, dictum est supra *num.* 21.

70. CONCL. III. Loquendo tandem de Tempore, in publico Officio Chori servanda est consuetudo recepta cujuslibet Ecclesiæ: in privata vero recitatione Horarum Canonicarum, etsi laudabilissimum sit singulas Horas suis temporibus orare, nihilominus ad vitandũ peccatum mortale sufficit, ut recitentur eo intervallo, quod est intermedium noctis præcedentis & sequentis. Ita omnes Doctores. Unde, qui intra hoc tempus recitat, satisfacit substantiæ præcepti, nec peccat mortaliter, etiamsi omnes Horas absolvat mane post mediam noctem, aut primum vespere ante aliam mediam noctem: quamvis sit peccatum veniale, si id fiat absque causa rationabili, aut alias Horæ ultra debitum tempus sine causa differantur.

71. CONCL. IV. Nihilominus ex recepta Ecclesiæ consuetudine licitum est recitare Matutinum, & Laudes sequentis diei, pridie ad vesperam, nempe post tempus Vesperarum & Completorii circa horam quartam pomeridianam. Ita communis: nam consuetudo derogat rigori Juris positivi *c. ult. de Consuet.* estque optima legum interpres. Imo Gobat *Tr.* 5. Theol. Exper. *n.* 679. allegat plures Doctores,

qui docent, quod is non peccet mortaliter, qui incipit ſtatim hora ſecunda poſt meridiem. Et licet citatus Auctor id ſolum admittat juſta cauſa urgente, ut ſi v. g. forent excipiendæ Confeſſiones ab hora tertia usque ad cœnam; alii vero, ac præſertim Eſcobar *tr.* 5. *Exam* 6. *num.* 60. talem damnent peccati mortalis: idem tamen Eſcobar culpæ venialis duntaxat reum cenſet inchoantem citra juſtam cauſam media tertia, nullius, qui tertia.

Additio.

* Ut autem intra tot ſententiarum varietatem perplexæ non reddantur conſcientiæ, Rev. Camera Apoſt. Romæ edidit Anno 1706. ſequentem illimitate declarationem, qua nimirum hora pridie inchoari poſſit Matutinum. Id eſt

20. Januarii, hora 2. cum quadrante.
13. Februarii, med. 3.
1. Martii, hora 2. cum 3. quadrantib.
18. Martii, hora 3.
4. Aprilis, hora 3. cum quadrante.
20. Aprilis, med. 4.
10. Maji, hora 3. cum 3. quadrantib.
8. Junii, hora 4.
1. Auguſti, hora 3. cum 3. quadrantib.
21. Auguſti, med. 4.
7. Septembris, hora 3. cum quadrante.
24. Septembris, hora 3.
11. Octobris, hora 2. cum 3. quadrantib.
20. Octobris, med. 3.

18. Novembris, hora 2. cum quadrante.
15. Decembris, hora 2.

Huic Declarationi haud dubie poterit se quilibet etiam absque ulteriori urgente præveniendi necessitate secure accommodare. *

72. Cæterum Horæ Minores non possunt dici pridie, sed solum post mediam noctem diei occurrentis: possunt tamen omnes usque ad Vesperas exclusive ob causam honestam vel utilem, v. g. ob majorem commoditatem studendi, ob iter inchoandum, vel alias hujusmodi causas, recitari mane. Ut autem Vesperæ possint mane dici extra tempus Quadragesimæ, requiritur paulo major causa, ut tenet citat. Gobat. *n.* 682. asserens, eum peccaturum venialiter, qui ante meridiem recitat Vesperas, & Completorium absque rationabili causa.

73. Porro Rubrica illa Breviarii, quæ in Quadragesima vult Vesperas dici ante prandiū, solum Chorum obligat; uti notat Tobias Lohner *Instruct.* 2. *part.* 4. §. 10. *q.* 3. post Gobat *loc. cit. num.* 688. dicentem, fas quidem esse in Quadragesima, Vesperas dicere ante prandium private, at non esse necesse.

74. Quæres, an præceptum recitandi adimpleat is, qui incipit hodiernum Officium recitare paulo ante mediam noctem diei sequentis, utputa media duodecima, si idipsum absque interruptione prosequatur post mediam noctem? Affirmat Leander *Quæst. Moral. part.* 1. *& in ord.* 6. *tr.* 8. *disp.* 4. *qu.* 109. Ratio esse potest: quia præceptum celebrandi Missam inter auro-

ram

ram & meridiem servatur incipiendo Missam paulo ante meridiem, etsi pars ejus absolvatur primum post meridiem, ut tenent Doctores passim; ergo a pari idem dicendum in proposito. Cæterum Gobat *loc. cit. n.* 685. hanc Leandri sententiam ex professo rejicit, utpote repugnantem communi judicio & praxi omnium Superiorum, Confessariorum, & aliorum Doctorum. Illud certum est, quod quis noctu recitans totum Officium, non possit pro duobus diebus satisfacere: nam recitatio quælibet Officii est onus affixum cuilibet diei in particulari, atque hinc Alexander VII. sequentem Propositionem, ordine 35. jure damnavit: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.* Hinc tenendum oppositum.

75. Quæres ulterius, an sit peccatum mortale, celebrare Missam ante recitatum Matutinum? Resp. negative cum Lessio *l.* 2. *de Just. & Jur. c.* 37. *n.* 81. quidquid pro & contra disputent Doctores apud Barbosam *part.* 2. *de Off. & Pot. Episc. alleg.* 24. *n.* 15. ubi viginti Auctores citat, dicentes, esse peccatum mortale, sine rationabili causa celebrare Missam nondum dicto Matutino, & triginta octo alios, qui negant, id esse peccatum mortale. Ratio horum est: quia nihil in Jure de hoc præceptum reperitur, neque consuetudo contraria sub tam gravi obligatione est recepta. Nec obstant Rubricæ Missalis *Tit. de Præparat. Sacerdot. celebraturi.* Ubi dicunt Missam esse celebrandam *saltem Matutino cum Laudibus absoluto.* Nam,

cum nullum verbum præcepti contineant, tam gravem obligationem non censentur inducere. Imo Gobat *loc. cit. n.* 667. etsi velit, non esse absque causa rationabili practicandam mitiorem sententiam, eo quod recitatio Matutini sit optima præparatio ad Sacrum, ne venialem quidem culpam per se loquendo hic intervenire censet.

QUÆSTIO VII.

De causis excusantibus a recitatione Horarum Canonicarum.

SUMMARIUM.

76. *Oblivio inculpata excusat a recitatione Horarum.*
Quid in dubio de recitatione?
77. *Gravis infirmitas etiam excusat.*
Quid in dubio?
* *Præsertim in absentia Medici, & Confessarii?*
78 *Aut si infirmitas est levior?*
79. *An prævidens impedimentum futurum, teneatur prævenire recitando Horas?*
80. *An morbi causa impeditus teneatur audire alium recitantem?*
81. *Occupatio gravis etiam excusare potest, quæ?*
82. *Impotentia quoque excusat.*
(c., Tract. 1. Dist. 1. n. 20. & seqq.
83. *An, qui non potest recitare totum Officium, teneatur recitare partem, quam potest?*
84. *An, qui solus recitare nequit, teneatur adhibere socium?*

85. *Le-*

85. *Legitima dispensatio etiam excusat a recitatione Horarum.*
(*d*) Conformiter dictis n. 7. & seq.
86. *Item & metus gravis.*
(*e*) Tract. 2. Dist. 2. n. 25. & seq.
87. *An, qui non potest per seipsum, teneatur recitare per alium?*
88. *An quis Officium omissum teneatur recompensare alio die?*
89. *Et an Beneficiarius supplens alio die, liberetur ab onere restituendi fructus?*
90. *Quid, si ille Beneficiarius sit pauper?*
91. *An Beneficiarius ex justa causa non recitans teneatur restituere fructus?*

76. CONCL. I. Prima causa excusans ab Officio Divino est naturalis, seu inculpata oblivio recitandi, unam, vel plures Horas: unde qui ex oblivione inculpabili eas omittit, non peccat. Ita certa, & communis. Notat tamen Herincx *disp.* 2. *de Horis Canon. n.* 46. quod, si quis advertat, id sibi frequenter contingere, dum statis temporibus non persolvit, omni culpa non vacet: tenebitur enim postmodum meliorem circa hoc attentionem habere. Si vero dubitet, an recitaverit, stat possessio pro præcepto. Secus est, si certus de recitatione Horæ dubitet de Psalmo aliquo in Hora certo recitata incluso: tunc enim præsumitur, Psalmum illum cum reliqua materia cohærenter esse recitatum, quamquam ob naturalem inadvertentiam, uti sæpe fit, memoriam subterfugiat.

77. CONCL. II. Altera causa excusans ab Officio Canonico est gravis infirmitas; id est, talis, ut sine magna difficultate, vel corporis periculo Horariæ preces recitari non posse videantur. Ita rursus communis: & desumitur ex *c. Clericus victum, dist.* 91. In dubio tamen aut Confessarius erit consulendus, vel prudentis & probi medici judicio acquiescendum: tametsi enim Medicus (sicut & Confessarius) in lege recitandi Horas Canonicas vel etiam jejunii dispensare nequeat, potest tamen infirmum dubio liberare, atque secundum præsentes circumstantias declarare, justam excusationis causam ipsum hic & nunc habere.

Additio.

* Ast ponamus, nec medicum, nec Confessarium adesse, vel præsentes ipsosmet dubitare, num morbus sit adhuc vere gravis, vel non, sive, num recitatio Breviarii sit allatura grave nocumentum, nec ne? quid tunc erit ægro agendum? Resp. I. Simili ægro esse suadendum, si Regularis sit, ut adeat suum Superiorem, qui in plerisque Religionibus præsertim mendicantium in dubio omnino potest dispensare, prout quoad nostram Religionem patet ex Compendio Privileg. v. *Officium Divinum* & v. *Infirmi Fratres.* §. 11. & 12. Nec debet Superior ipsemet in similibus esse scrupulosus Quod si vero Superior non sit præsens, vel ægrotus non existat talis Regularis, quid tunc erit faciendum? Resp. II. Talem ægrotum in

dubio

dubio non teneri ad recitationem Breviarii, uti recte præter alios notant Sporer *hic c.* 3. *n.* 159. & la Croix *l.* 4. *n.* 1225. Ratio est: quia non solum ipsum nocumentum, sed etiam periculum futuri nocumenti liberat a recitatione Breviarii; sed quando adest simile dubium, adest etiam eo ipso tale periculum, uti consideranti patet: ergo. *Nec dicas*, dubius, num sit exemptus a lege, nec ne, tenetur ad observantiam legis, cum Lex existat in possessione, melior autem sit conditio possidentis; & consequenter ægrotus dubitans, num hic & nunc sit exemptus a recitatione Breviarii, adstringetur ad illud stante hoc dubio: *Respondeo* enim loquendo de legibus præcise Ecclesiasticis disting. ante. cum dubio &c. tenetur quis ad observantiam legis, nisi ex hac ipsa observantia resultet periculum gravis nocumenti, conc. si resultet tale periculum, nego: nam ad observantiam legis Ecclesiasticæ non tenemur cum tam gravi periculo deperdendæ sanitatis. Et hoc bene sibi notent tam circa recitationem Breviarii, quam ex paritate rationis circa jejunium non solum ægroti, verum etiam Confessarii, qui ad eosdem vocantur. *

78. Dicitur in Conclusione, *gravis infirmitas* &c. Siquidem communiter notant Doctores, nonnullas esse corporis ægritudines, quæ Clericos ab eo onere non liberant: vel quia sunt leviores, quales fere sunt leviores capitis, pectoris aut stomachi dolores, ut exemplificat Azorius *c. lib.* 10. *c.* 13. vel quia ad tempus tantum justam excusationem afferunt, qualis

ſolet eſſe febris quartana, aut tertiana levis non multum vexans, nec notabiliter homines faciens imbecilles, quæ proin communiter non excuſat ægrotum a recitando officio, quia plerumque tempus a morbo liberum relinquit; quod ad orandum eligi poſſit, ſaltem anteponendo vel poſtponendo, ut notant Abbas, Innocentius, Layman.

79. Et quamvis nonnulli apud Gobat *Tract. 5. Theol. Experim. n.* 711. negare videantur, quod teneatur quis prævenire tempus, ſi ſciat, poſtmodum ſe impediendum ex impedimento involuntario (ſecus juxta omnes, ſi quis ſponte poneret tale impedimentum) quia v. g. paroxiſmus febrilis impediet tempus Veſperarum; nihilominus timorati quique non facile intermittent Officium Divinum, ſi potuerunt prævenire. Quinimo juxta communiorem, & probabiliorem ſententiam ad hoc tenentur; cum obligatio recitandi Divinum officium ſit annexa ſubſtantialiter toti diei, & accidentaliter ſolum determinatis horis ipſius.

80. Quæres, an, qui morbi cauſa Divinum officium perſolvere nequit, teneatur ſaltem alium audire illud recitantem? Affirmant nonnulli, ejusmodi ægrotum debere alium recitantem audire, quoties commode poſſit audire, & non recitare: conſtans tamen eſt aliorum opinio, ægrotum ea lege minime teneri: neque enim ullus exſtat Canon, quo id præcipitur, neque ratio, quæ id convincit. Azorius *loc. cit. q.* 3. Navarrus, & alii.

81.

81. CONCL. III. Inſuper gravis & repentina occupatio quæ ſine ſcandalo, aut notabili detrimento proprio, vel alieno omitti aut differri non poteſt, cum ea autem Officii Divini recitatio moraliter loquendo conſiſtere nequit, excuſat a recitatione Horarum Canonicarum. Ita Layman, Navarrus, aliique paſſim. Exempla ſunt: ſi ad ægrotum periculoſe decumbentem, & quaſi jam morti proximum ex improviſo eundum ſit pro excipienda Confeſſione &c. ubi longo tempore quis detinetur, puta usque ad 12. nocturnam: ſi populi tumultus ſubito exortus ſedandus ſit: ſi in ſacra v. g. Hebdomada non ſolum Confeſſiones magno pœnitentium concurſu Sacerdoti excipiendæ ſint, ſed etiam Conciones ad populum eidem habendæ &c. quando tamen tali caſu preces horariæ intra eundem diem naturalem ſine magna difficultate anteponi, vel poſtponi poſſunt, id fieri debebit, prout notant iidem Auctores. Quod maxime verum eſt, ſi ſimiles caſus eventuri prævidentur.

82. CONCL. IV. Impotentia quoque, qualis eſt in cæco, aut in eo, qui Breviarium in itinere amiſit, neque aliud acquirere poteſt, excuſat ab obligatione ſæpe dictæ recitationis. Ratio eſt: quia *Nemo poteſt ad impoſſibile obligari c. 6. de Reg. Juris in 6.* Verum nihilominus eſt, eum, qui ſponte Breviarium v. g. in mare projicit, unde pluribus diebus Horas recitare non poſſit, peccaturum mortaliter per talem Breviarii projectionem. Ratio eſt clara:

quia

quia per ejus abjectionem voluntariam (si non urgeat aliqua necessitas illud abjiciendi) per se & proxime impedimentum voluntarie apponit, quo minus possit sequentibus diebus divinum Officium persolvere, cujus proinde omissio eidem in causa censetur fuisse voluntaria, ut alibi (c) dictum.

83. Quæres autem occasione hujus, & præcedentis Conclusionis, an infirmus, vel alias legitime impeditus, qui non potest totum Officium recitare, teneatur saltem partem recitare, quam potest? Negarunt olim non pauci Doctores; eorum tamen sententia amplius sustineri nequit, cum Innocentius XI. sequentem inter alias Propositionem, ordine 54. damnaverit: *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Hac igitur relicta Propositione respondetur, affirmativam sententiam esse tenendam: unde si indubitatum sit, te integram aliquam Horam, puta Tertiam vel Vesperas, commode recitare posse, licet alias Horas non possis, teneris illam recitare. Ita Layman *loc. cit. n.* 2. Suarez *l.* 4. *de Horis c.* 18. Mastrius *disp.* 14. *Theol. Moral. n.* 57. fuitque hæc sententia ante Decretum Innocentii XI. jam inter Doctores communior & probabilior, eo quod quælibet Hora per se sit Canonica oratio, a reliquis Officii partibus distincta.

84. An autem, qui Horas Canonicas ob supervenientem cæcitatem, aut aliud impedimentum recitare solus non potest, sed cum socio, tenea-

teneatur eum sibi adsciscere, variant Doctores. Et quidem nonnulli affirmant, negant vero Lessius, Henriquez, & alii, quos allegat Bonacina *disp.* 1. *q.* 6. *punct.* 2. *n.* 8. Cæteri respondent sub distinctione, & affirmant, illum duntaxat teneri adhibere socium, qui vel antea consueverat adhibere, vel potest ipsum commode habere: alias vero non teneri, etiamsi consulendum ei sit, ut sibi ad tam pium opus socium, quoad potest, procuret.

85. CONCL. V. Præter causas hactenus enumeratas, & magis frequentes insuper excusat legitima dispensatio. Ita Doctores passim. Et inprimis dispensationem Sum̃i Pontificis, etiam sine causa concessam, excusare a recitatione Divini Officii, concedunt omnes illi, quicunque (*d*) Horas Canonicas jure duntaxat humano Ecclesiastico præceptas esse asserunt. Negant autem Abbas *c.* 1. *de Celebrat. Missar.* & alii, qui volunt Jure Divino teneri Clericos ad septem Horas Canonicas; quamvis (subjungit Abbas) quia ista determinatio, seu distinctio Officii Divini est de jure positivo, licite Papa dispensare valeat circa ejus mutationem. An autem, & quomodo etiam Episcopus, vel Superior Regularis possit cum suis subditis ex causa gravi & justa dispensare circa recitationem Officii Divini, fusius explicant Doctores.

86. CONCL. VI. Tandem a recitatione Horarum Canonicarum potest excusare metus gravis: sicut accidit in casu, quando Clericus transiturus est per latrones, vel loca Hæreticorum aut Infidelium cum periculo gravi, ita ut,

si deprehenderetur, in certum ac evidens vitæ periculum aut alia gravia incommoda deveniret. Ita communis; & ratio clara est: quia cum tanto periculo leges Ecclesiasticæ non obligant, prout alibi (*e*) dictum.

87. Pro complemento hujus materiæ, Quæres I. An, qui per se ipsum non potest ex justa causa recitare Horas, teneatur eas recitare per alium? Resp. cum Doctoribus communiter negative: quia ex nullo jure constat talis obligatio recitandi per alium, si quis per seipsum non potest. Accedit, quod obligatio recitandi Divinum Officium sit personalis, cui proinde per alium satisfieri nequit conformiter Concilio Trid. *Sess.* 24. *de Reform. c.* 12. ibi: *Omnes Divina Officia per* [illegible], *non per substitutos obire compellantur.* Hinc Alexander VII. sequentem inter alias damnavit Propositionem, ordine 21. *Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitat.*

88. Quæres II. Num talis teneatur Officium omissum alio die recompensare? Resp. iterum negative. Ratio est: quia onus persolvendi Officium est affixum diei; obligatio autem affixa diei transit cum ipso die, nec potest eidem altero die satisfieri: prout in simili sine justa causa negligens audire Missam die festo non satisfacit præcepto Ecclesiæ, si Missam audiat sequenti die feriali.

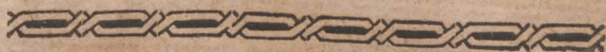
89. Sunt quidem aliqui Doctores, nempe Filliucius *tr.* 23. *c.* 10. *n.* 307. Major, Paludanus,

nus, Ledesma, Molfesius, aliique, quos refert Bonacina *quæst.* 5. *punct.* 2. *n.* 5. asserentes, Beneficiarium, qui alio die supplet defectum, omissione Divini officii commissum liberari ab onere restitutionis, quorum ratio est; quia talis rependit æqua recitando alio die, sicque facit restitutionem in spiritualibus. Opposita tamen sententia, quam tenet Caramuel *Resol.* 24. & communior aliorum, quamque probabiliorem censet Bonacina ibidem, negat, talem liberari ab onere restitutionis fructuum pro rata omissionis Breviarii. Ratio est: quia, obstat præceptum Concilii Lateranensis sub Leone X. & Constitutio S. Pii V. injungentis restitutionem fructuum pro rata omissionis Officii, utpote *quos non fecit suos*, ut loquitur Pontifex in Constitutione *num.* 31. allegata; ergo tenetur hosce restituere tanquam non suos.

90. Illud tamen recte admonet Navarrus *c.* 7. *de Hor.Can. n.* 34. ac sequitur Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 5. *n.* 1. cum aliis; si ipsemet Beneficiarius pauper sit, fructus restituendos pro rata omissionis Divini Officii eidem per modum eleemosynæ applicari posse. Tamen consultum erit in hoc casu, si Confessarius aliam similem satisfactionem imperet, puta ut oret, vel sacrificet pro defuncto Fundatore; aut, si malit, Officium neglectum suppleat: & sic fructus pro rata neglecti Officii eidem per modum eleemosynæ applicari sinantur.

91. Quæres ultimo, an Beneficiarius, qui ex justa causa omittit recitare Horas Canonicas, teneatur restituere fructus Beneficii pro rata omissio-

omiſſionis? Reſp. negative, idque conſtat ex citata Conſtitutione S. Pii V. qua Beneficiarii non recitantes Horas poſt primos ſex menſes *ceſſante legitimo impedimento* obligantur ad reſtitutionem fructuum; ergo, qui ob legitimum impedimentum non recitant, hoc ipſo nihil tenentur reſtituere: nam *exceptio firmat regulam in oppoſitum* juxta vulgatum Canoniſtarum dictum, atque deſumitur ex *l. Quæſitum* §. 43. *ff. De inſtructo, vel inſtrum.* juncta Gloſſa v. *Non poteſt non videri.*

DISTINCTIO II.

De Juramento.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex ſit Juramentum?

SUMMARIUM.

1. *Juramentum debite factum eſt bonum. Et quomodo?*
2. *Juramentum, quid?*
3. *Ejus diviſiones.*
4. *Juramentum aſſertorium, & promiſſorium.*
5. *Juramentum ſimplex, & ſolemne.*
6. *Juramentum per ſimplicem Dei conteſtationem, & per execrationem.*
7. *Juramentum an ſit,* per fidem meam &c.
8. *Quid pro Foro externo?*

9. *Alia*

9. *Aliæ jurandi formulæ examinantur.*
10. *In illis intentio loquentis spectanda.*
11. *An hoc* Auff mein Ayd, *vel* auff mein Seel, *sit Juramentum?*
* *Quales formulæ non contineant Juramentum?*
* *An detur Juramentum absque verbis?*

1. NOMINE *Juramenti* in proposito intelligitur actus Religionis, quo quis DEUM in testem adhibet ad confirmationem eorum, quæ affirmat, vel promittit, eaque ratione profitetur, Divinam veritatem esse indefectibilem. Neque enim Juramentum debite factum ex se est malum, sed potius actus Religionis: unde *Deuter. 6.* dicitur: *Dominum Deum tuum timebis: ac per nomen illius jurabis.* Sed hoc intelligendum est de Juramento debite facto, sive quando juratur in veritate judicio, atque justitia, prout requiritur *Jerem. c. 4.* & *Quæst. seq.* amplius dicetur: quia Juramentum non est de genere eorum bonorum, quæ per se bona sunt, & frequentanda; ut est Oratio, eleemosyna & hujusmodi; sed quæ bona sunt duntaxat supposita necessitate, seu causa rationabili. Et de tali loquendo, sit

2. CONCL. I. *Juramentum* recte definitur dicendo: Juramentum est invocatio Divini Numinis in testimonium alicujus rei. Ita D. Augustinus *de Serm. Dom. in monte cap. 17.* & alii. Ratio est: quia finis immediatus usus Juramenti est confirmatio rei dubiæ, seu controversæ juxta illud *Hebr. c. 6. Omnis controversiæ finis ad confirmationem est Juramentum*: quo videlicet

F ali-

aliquid affirmamus, vel promittimus ſub obteſtatione Divini Numinis, ejusque teſtimonii invocatione.

3. CONCL. II. Inter varias Juramenti diviſiones præcipua eſt illa, qua Juramentum dividitur in aſſertorium, & promiſſorium. Ita Scotus 3. *diſt.* 39. *qu. un.* & alii communiter. Ratio eſt: quia aut Juramentum fit ad fidem veritatis narratæ adſtruendam illi, qui audit: aut fit ad promiſſionem firmandam, qua alteri vel ſponte, vel ex ejus impulſu quidpiam promittimus: atqui prius Juramentum eſt aſſertorium, poſterius promiſſorium ergo. Itaque

4. *Juramentum aſſertorium* eſt, quo ſimpliciter ſine alia promiſſione aliquid affirmamus, vel negamus. *Juramentum promiſſorinm* dicitur, quod ad confirmationem promiſſionis, pollicitationis, aut alterius contractus, ſeu pacti corroborationem adjicitur. Et ad hoc Juramentum promiſſorium (ut notat Engel *tit. de Jurejurando num.* 6.) duplex requiritur veritas: una intentionis, ſeu veritas dicti, qua jurans verum exiſtimat eſſe id, de quo jurat. Et altera executionis, ſeu veritas facti, qua quis in animo habet ſervare illud, quod promittit, ſuoque tempore ſervat.

5. CONCL. III. Juramentum tum aſſertorium, tum promiſſoriū ulterius dividitur in ſimplex, & ſolemne. *Simplex* dicitur omne illud quod ſolemne non eſt. *Solemne Juramentum* eſt, quod per certam verborum formulam, vel corporalem alicujus rei v. g. Sancti Evangelii attactum perficitur coram Superiore, ut

majorem auctoritatem, æstimationemque habeat: quale potissimum solet fieri in Judiciis, in professione fidei, fidelitatis, in homagiis, & hujusmodi.

6. Rursus Juramentum aliud est per simplicem Dei contestationem, aliud vero per execrationem (quod & *Juramentum execratorium* appellatur) & fit, cum jurans sibi ipsi, vel alteri sibi charo mali quidpiam a Deo falsitatis vindice imprecatur, nisi verum sit, quod asserit, aut promittit, e. g. dicendo: *Deus me puniat, si falsa loquor: Diabolus me rapiat, si meis non stem promissis &c.* Ubi tamen advertendum, quod, si quis per talem execrationem sibi imprecetur malum inferendum ab aliqua creatura, semper intendi, & subintelligi debeat *permittente Deo tanquam speciali vindice*: alias enim non foret Juramentum. Porro *Juramentum per simplicem contestationem DEI* censetur omne id, quod fit absque tali execratione. Sed occasione præmissorum.

7. Quæres I. An Juramentum censeri debeat, si quis per fidem suam, aut honorem sacerdotalem, vel nobilitatis suæ aliquid affirmet, vel promittat? Resp. cum Engel *tit. de Jurejur. n.* 3. Lessio *lib.* 2. *de Just. & Jure. cap.* 42. *n.* 4. & aliis, hujusmodi interpositionem fidei factam hac formula *per fidem meam*, *fide boni Sacerdotis*, & hujusmodi, non continere Juramentum proprie dictum. Ratio est: quia per ista verba Deus non vocatur in testimonium, sed proferens tantum indicat, se omnino deliberatum, ac memorem fidei, conscientiæ, &

ſtatus ſui loqui. Quod ſi tamen aliquis per Fidem Chriſtianam ſeu Catholicam, aut per S. Evangelium rem promitteret, ſive confirmaret, pro Juramento haberi deberet: quia cenſeretur Auctorem Fidei in teſtem ſtatuere.

8. Notant tamen Doctores hujusmodi interpoſitionem fidei, quam faciunt Eccleſiaſtici ſub honore ſacerdotali aut Religionis, item Perſonæ Illuſtres ſub honore ſuæ Dignitatis, Nobilitatis &c. in foro externo Juramenti loco acceptari, maxime in cauſis minoribus, in quibus non decet Eccleſiaſticos jurare. Quinimo Reges, & Principes non facile aliorum more jurare ſolent, ſed loco juramenti in fide, ſeu per fidem Principis promittere. Layman *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 2. *n.* 3.

9. Quæres II. Quid ſentiendum de aliis quibusdam jurandi formulis? Reſp. inprimis certum eſt, hanc eſſe veram eamque expreſſam Juramenti formam: *Juro per Deum, per Deum ita eſt: Deum teſtem invoco: Deus mihi teſtis eſto.* Quia hujusmodi formulæ expreſſam invocationem Divini teſtimonii in ſe continent; unde ſi adſit animus ſeu intentio jurandi, certum eſt, habere rationem jurandi.

10. Quod ſi quis per ſimplicem aſſertionem hujusmodi verba proferat, *coram Deo hæc dico: Deus ſcit, me verum dicere: Deus videt ita eſſe &c.* non erit Juramentum; quia Juramentum debet in ſe continere non meram aſſertionem, ſed etiam invocationem Divini teſtimonii, ſaltem virtualem. Verum in his, & aliis hujusmodi jurandi formulis ſpectanda eſt

vel

vel maxime intentio loquentis: qua de causa hujusmodi dicta quandoque ut Juramenta usurpantur; ut videre est apud S. Paulum 2. *Tim.* 4. *Testificor coram Deo. Ad Galat.* 1. *Coram Deo, quia non mentior. Ad Rom.* 1. *Testis mihi est Deus:* quibus verbis Apostolus jurasse existimatur. Econtra multi jurant ex ira, qui non intendunt proprie jurare, sed potius imprecari malum, vel patefacere iram, ut observat Lessius *cap.* 42. *n.* 7. Unde & huc applicandum illud jam citatum dictum D. Thomæ 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

11. Quæres III. Utrum isthæc formula, *Volo, dictum meum esse juramentum* (*vulgo, auff mein Ayd*) veram Juramenti rationem habeat? Resp. I. In foro externo, seu judiciali talia verba prolata ad petitionem Judicis exigentis, ut quis juratus annuat, censentur Juramentum. Layman *loc. cit. n.* 1. post Sanchez *lib.* 3. *in Decalog. cap.* 2. *n.* 4. Resp. II. Verba illa, *auff mein Ayd*, vulgari sermone plerumque Juramentum continent, si deliberate proferuntur. Ratio est: quia ad jurandum satis est, velle verba usurpare in sensu a jurantibus communiter usurpato: atqui hæc formula juxta consuetudinem Germanorum pro juramento usurpari solet; ergo tale præsumendum est, nisi de alia usurpantis intentione constet. Pariter teste Castropalao *T.* 14. *Dist.* 1. *p.* 1. *num.* 7. censentur ex communi usu continere Juramentum illa verba, *per animam meam*: Germanice, *auff mein Seel, bey meiner Seel*: sumitur enim hic

anima, quatenus est imago SS. Trinitatis, & sic jam quatenus respicitur Deus.

Additio I.

* Quær. IV. Quænam formulæ communiter censeantur non continere rationem Juramenti? Resp. sequentes formulæ, nisi quis per easdem expresse intenderet jurare non significant rationem Juramenti, si pronuntientur: *Dico in veritate, sim nequam, sim fur, si non ita sit: amputentur mihi ambæ aures, vel abscindatur mihi nasus, si res se ita non habeat: tam verum est, quam sol lucet, quam hic sto &c.* Ratio est: quia similibus verbis nec ex se, nec ex communi sensu, ac usu hominum intelligitur Deus vocari in testem dictorum, ita cum Busenbaum, & aliis la Croix *lib. 3. part. 1. num.* 256. *& seqq.* ac Sporer *Tract.* 3. *in Præcept. Decal. cap* . Ex quibus colligitur, quod neque committat perjurium, qui similia etiam deliberate profert in re falsa. *

Additio II.

* Quær. I. An detur aliquod Juramentum sine verbis? Resp. affirmative. Ita cum communi vix non in terminis Sabinus Bononiensis *Tract. XV. num.* 15. Ratio est: quia non minus a legitimo suo Superiore interrogatus sub obtestatione Divini Judicii &c. censetur interpretative aliquid affirmare vel negare, si solum capite annuat, ac si verbis exprimeret: pariformiter

miter dic, ſi reſpondeat ſigno alio ſenſibili e.g. pro more Regionis ponendo manum ſupra S. Scripturam, vel ſuper porrectam imaginem Crucifixi; aut ad Sceptrum, ſeu, quando eſt Sacerdos per tactum ſui pectoris. Unde in nonnullis locis introducta fuit conſuetudo, ut uno prælegente formulam Juramenti reliqui jubeantur levare tres primos digitos in ſignum, quod jurent absque eo, quod aliquid aliud pronuntient. *

QUÆSTIO II.

De Conditionibus ad Juramentum requiſitis.

SUMMARIUM.

12. *Tres Juramenti comites, Veritas, Judicium, & Juſtitia.*
13. *Quale peccatum, ſi deſit judicium in Juramento?*
14. *Conſuetudo incaute jurandi, quale peccatum?*
15. *Quid de conſuetudine jurandi ſine juſta cauſa?*
16. *Juſtitia, quomodo requiratur ad Juramentum?*
17. *Juramentum promiſſorium ſine animo exequendi eſt perjurium.*
18. *Si fiat circa rem malam, quale peccatum?*
19. *Juramentum de re illicita non obligat.*

20. *Item: si fiat Juramentum de faciendo opere indifferenti.*
21. *Corollaria.*
22. *Alia notabilia Corollaria.*
23. *In omni Juramento, & Voto quatuor conditiones subintelliguntur, quæ?*
24. *Conditiones, quæ tacite seu de Jure insunt, non faciunt actum conditionatum.*
25. *Juramentum promissorium de re bona obligat.*
26. *Quid, si fiat de opere minus bono?*
27. *Veritas etiam requiritur in Juramento.*
28. *Perjurium, quid?*
Est peccatum mortale.
29. *In Perjurio non datur parvitas materiæ.*
30. *Potest fieri veniale ex defectu voluntarii, ac deliberationis.*

Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.

* *Qualiter quis debeat rem apprehendere veram, ut desuper possit jurare? Addit. I.*

* *Quomodo practice sit interrogandus, qui confitetur, se jurasse? Addit. II.*

* *Qualiter sit adstrictus, qui se obligavit sub Juramento de servando secreto? Addit. III.*

* *Quid sentiendum de Mercatoribus jurantibus circa taxam pretii? Addit. IV.*

12. CONCL. I. Certum est, atque ab omnibus concessum, ut Juramentum sit licitum, & opus bonum, actusque virtutis Religionis, tres requiri conditiones, tanquam comites ejus, nempe Veritatem, Judicium, &

Justi-

Juſtitiam, juxta illud *Jerem.* 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Veritas in eo conſiſtit, ut veraciſſimi Numinis teſtimonium non adducatur in teſtimonium falſi, ſeu mendacii. Juſtitia conſiſtit in eo, ut æquiſſimi Numinis teſtimonium non adducatur in confirmationem dicti, aut rei iniquæ, & peccato obnoxiæ. Judicium, ſeu judicii diſcretio in eo, ut cum prudenti intellectus conſideratione, ac pia & reverenti voluntatis affectione non ſine neceſſitate, aut magna utilitate juretur.

13. CONCL. II. Quantum attinet ad ultimam Juramenti conditionem, quæ eſt *Judicium*; conveniunt Doctores, ſi deſit duntaxat judicium (id eſt, ſi ſine juſta cauſa, & imprudenter juretur, quod verum eſt) ordinarie non eſſe, niſi peccatum veniale. Ratio eſt: quia tunc non latet gravis irreverentia, cum Deus adhuc adducatur in teſtimonium rei veræ, licet ſine juſta cauſa, & ſic imprudenter. Verum occaſione hujus.

14. Quæres, quale peccatum ſit conſuetudo incaute jurandi? Reſp. I. Conſuetudo jurandi indiſcriminatim verum & falſum, etiam cum advertentia, quamdiu voluntaria eſt, conſtituit hominem in ſtatu peccati mortalis. Ita Herincx *part.* 3. *diſp.* 6. *q.* 2. *n.* 15. & alii. Ratio eſt; quia ex vi illius conſuetudinis eſt homo in maximo periculo perjurii committendi; juxta quod *Eccleſiaſtici cap.* 23. dicitur: *Vir multum jurans implebitur iniquitate.* Additur, *quamdiu voluntaria eſt;* quia, ſi homini dicta conſue-

tudo efficaciter displiceat, vi illius displicentiæ, & propositi eam deponendi interrumpitur consuetudo.

15. Resp. II. Si consuetudo sit tantum jurandi sine justa causa, & imprudenter, ea quidem non constituit hominem in statu damnationis, est tamen omnino disuadenda. Ratio est: tum quia sine justa causa jurare ad minus est peccatum veniale: tum quia Juramentum a Christo citra necessitatem prorsus reprehenditur *Matth.* 5. *Ego autem dico vobis, non jurare omnino &c. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo est:* Intellige, si non subsit justa causa, seu necessitas jurandi. Unde *Ecclesiastici* 23. dicitur: *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.* Cum concordantiis.

16. CONCL. III. Quantum attinet ad alteram Juramenti conditionem, quæ est *Justitia* (id est, ut res, de qua juratur, sit res honesta, justa nullique peccato obnoxia) multiplici opus est distinctione. Et quidem inprimis distinguendum inter Juramentum assertorium, & promissorium: atque loquendo de Juramento assertorio, facto circa rem injustam, vel peccatum alterius, illud regulariter est peccatum duntaxat veniale, si veritas subsit. Herincx *loc. cit. n.* 13. & communis. Dicitur, *regulariter*; quia videtur mortale, si Juramentum assumatur ut instrumentum peccati, puta, si per Juramentum confirmetur gravis detractio infamatoria Proximi: econtra vero, si quis in Judicio legitime interrogatus sub Juramento testifi-

testificetur de peccato Rei, nullum erit peccatum. Quod si vero Juramentum sit promissorium, ad dijudicandam ejus malitiam, vel etiam obligationem, multipliciter rursus erit distinguendum, præsertim an opus illud, super quod cadit Juramentum promissorium, sit bonum, indifferens, vel malum; atque, an adfuerit ex parte jurantis sufficiens deliberatio, simulque animus id exequendi, nec ne. Hinc fit

17. CONCL. IV. Quandocunque Juramentum promissorium deliberate fit, sive super re bona, sive mala, aut indifferenti, sine animo exequendi, committitur perjurium. Ita communis. Quia Deus deliberate (secus, si id fiat ex inadvertentia) adducitur in testimonium rei falsæ: in quo formaliter consistit malitia perjurii.

18. CONCL. V. Si Juramentum promissorium deliberate fiat circa rem malam animo illud exequendi, jam ratione illius affectus interni pravi erit peccatum mortale, vel veniale pro gravitate operis exequendi; simulque Juramentum, quatenus est testificatio Dei super re illicita facienda, habebit distinctam malitiam pro gravitate operis exequendi, nisi forte inadvertentia excuset. Ita Lessius *cit. cap.* 42. *n.* 18. & alii.

19. CONCL. VI. Juramentum de re illicita præstitum nullam parit obligationem. Ita communis, *arg. cap. Quanto, de Jurejurando.* ubi dicitur: quod *Juramentum non fuit institutum, ut esset vinculum iniquitatis.* Et *Reg.* 58. *Juris*

Juris, in 6. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum Juramentum. Hinc jurans, quod nolit inimico ignoſcere, nullum proximo auxilium facere, & hujusmodi, ex tali juramento non obligatur: quia, ut dictum, juramentum non poteſt eſſe vinculum iniquitatis.

20. CONCL. VII. Ex Juramento de faciendo opere indifferenti nulla quoque oritur obligatio; utputa ſi quis juret, feſtucum ſe levaturum, ſe barbam fricaturum &c. Ita communis. Ratio eſt: quia hujusmodi actiones non ſunt fructuoſæ, quin potius impeditivæ majoris boni. Verumtamen hoc intelligendum eſt, niſi alia cauſa, ex qua actiones cæteroquin indifferentes honeſtatem virtutis acquirant, adjiciatur: ut v. g. ſi jures, te ædes alicujus non ingreſſurum, cum tali meretrice non locuturum &c. cauſa vitandi peccati, jam ob hanc additam cauſam actio illa, vel potius omiſſio actionis erit capax obligationis Juramenti, quamdiu periculum illud durat.

21. Ex his patet reſolutio illorum caſuum quotidianorum, nempe de Patre jurante, ſe graves pœnas repetiturum a filio, de Hera jurante, ſe non ſervaturam diutius hanc, aut illam ancillam, de Fratre, vel Condiſcipulo, ſe apud Patrem vel Magiſtrum accuſaturum eſſe ſuum fratrem, vel condiſcipulum, de Mercatore, ſe hanc mercem non viliori pretio venditurum, vel non majori empturum, de Aulico, ſe non priorem ſeſſurum, non priorem ingreſſurum &c. Nam inprimis, ſi tales ſerio

jurant,

Jurant, nec tamen habent intentionem exequendi id d quo faciendo jurant, delinquunt mortaliter, juxta dicta *n.* 17. & amplius notat Gobat *tract.* 11. *Theol. Experim. n.* 528. quia tunc in tali Juramento deest veritas, atque Deus adducitur in testem falsitatis.

22. Nihilominus, ut idem Gobat notat, raro hujusmodi homines peccant mortaliter non faciendo postmodum id, quod serio jurarunt se facturos: ut quando Pater videt, filium alia ratione emendatum, vel maternis lamentis domum impletum iri, si cædatur filius albæ gallinæ, ac proinde minas remittat; quod etiam de cæteris dicendum. Ratio est: quia vel hujusmodi Juramenta non fiunt ex motivo Virtutis, sed, ut frequenter contingere solet, ex impatientia, & proposito vindictæ; ac proinde non obligant, cum sint facta de re mala, nempe propter vindictam, aut iram suam complendam. Vel, & quidem non raro fiunt de re indifferenti v. g. non prius sedere, intrare &c. vel inutili, ut si corrigendus jam aliunde emendatus sit, neque correctione amplius indigeat: vel non gravi, ut si pater juravit, se castigaturum puerum ita promeritum, & postea sine causa omittat; prout exemplificat Layman. *cit. tract.* 3. *cap.* 54. *n.* 6. Aut certe solet frequenter intervenire una saltem ex quatuor illis conditionibus, quæ subintelliguntur in omni Juramento promissorio. Hinc fit

23. CONCL. VIII. In quolibet Juramento promissorio (imo & Voto) quamvis absolute facto, tacitæ quædam conditiones subintelliguntur

guntur. Ita desumitur ex *c. Quemadmodum* juncta Glossa *v. Conditio de Jurejur.* & notat Abbas ibidem *n.* 8. Pirrhing *tit. de Jurejur. n.* 119. & communis. I. Conditio est, *Si potero*: quia ad impossibile nemo obligatur. II. *Salvo jure, & auctoritate Superioris*: quæ conditio desumitur tum ex *c. Ad nostram* 21. *de Jurejur.* tum ex *c. Non est, de Voto.* ibi; *Non est voti dicendus transgressor,* qui, *quod vovit, auctoritate Sedis Apostolicæ distulit adimplere.* III. Conditio est: *Nisi is, in cujus gratiam & utilitatem juratum est, obligationem remittat,* sive expresse, sive tacite: quia quilibet potest cedere juri suo, illudque remittere. Et tandem IV. est. *Dummodo res in eodem statu permanserit,* id est, notabilem mutationem non accipiat: quia notabilis mutatio quasi aliud objectum facit, ad quod verosimili præsumptione jurantis, & promittentis intentio se non extendit.

24. Nec dicas. Juramentum sub conditione conceptum est conditionale; ergo si in omni Juramento (imo & Voto) tacite insunt prædictæ conditiones, illud omne erit conditionale, & consequenter nullum absolutum, quod est contra communem Doctorum. Resp. enim distinguendo antecedens: Juramentum sub conditione extrinseca conceptum (utputa, juro me hoc facturum, si navis ex India advenerit, si Petrus erit Romam iturus &c.) est conditionale, conceditur: Juramentum sub conditione, quæ tacite seu de jure inest, conceptum est conditionale, negatur antecedens, & consequentia. Nam generaliter conditiones, quæ

tacite

tacite ſeu de jure inſunt, non faciunt actum conditionatum *arg. L.* 3 *ff. de Legatis I. & L. Conditiones ff. de Condition. & demonſtrat.* ibi: *Conditiones, quæ tacite ineſſe videntur, non faciunt legata conditionalia.* cum concordantiis.

25. CONCL. IX. Juramenta promiſſoria, quæ cedunt tum in honorẽ Dei, tum ad bonum tertii, Eccleſiæ aut Communitatis, fiuntque circa materiam honeſtam, pariunt obligationem. Ita communis. Et merito quoad hoc traditur hæc generalis regula ex c. *Si vero.* &c. *Cum contingat de Jurejurando.* deſumpta: *Omne Juramentum editum in alterius utilitatem ſervandum eſt, ſi ſine peccato, ſeu ſalutis diſpendio ſervari poteſt.* Ratio eſt: quia talia Juramenta involvunt reverentiam Divini Numinis, ſimulque ſunt honeſta; ergo ex motivo Religionis pariunt obligationem ea adimplendi, ſubintellige, niſi excuſet una ex proxime dictis quatuor conditionibus, in omni Juramento promiſſorio tacite ſubintellectis.

26. CONCL. X. Juramentum conceptum de opere minus bono, & cujus oppoſitum eſt melius, non obligat, niſi ſit factum in favorem tertii. Ita Doctores paſſim. Ratio eſt: quia in ſimili, hac ipſa de cauſa Votum de opere minus bono editum non obligat, aut ſaltem ipſius voventis, ſive jurantis arbitratu poteſt commutari in melius: puta, ſi voviſti Deo, te uxorem ducturum, potes abſque alia diſpenſatione Religionem ingredi, aut in ſæculo perpetuam caſtitatem ſervare, cum hoc ſit opus melius. Similiter, ſi voviſti (idem dicendum,

ſi

si jurasti) te hac hora oraturum, postea vero intelligas, gratius Deo futurum. si ægroto assistas opemque feras, non teneris Juramento aut Voto, cum in talibus circumstantiis non sit de meliori bono, sed præcedat auxilium infirmo præstandum. Additur notanter in Conclusione, *nisi sit factum in favorem alterius;* tunc enim obligabit Juramentum, nisi illud alter remittat: quia in promissione facta homini, aut Juramento in ejus favorem præstito spectatur, quid illi gratius sit; in promissione vero facta Deo, quid melius. Layman *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 6. *n.* 6. & alii.

27. CONCL. XI. Quantum attinet ad tertiam Juramenti conditionem, quæ est *Veritas* (& consistit in eo, ut Dei veracissimi testimonium non adducatur in confirmationem falsi, aut mendacii) certum est, eandem requiri ad Juramentum licitum, eaque deficiente committi Perjurium, quod ex genere suo est peccatum mortale.

28. Porro *Perjurium* proprie dictum est Juramentum falsum, quo quis aliquid sub obtestatione Divini Numinis confirmat esse verum, quod tamen credit esse falsum; vel econtra, ait esse falsum, quod putat esse verum. Vel brevius; *Perjurium* est Juramentum de falso in opinione jurantis. Ita Mastrius *disp.* 11. *Theol. Moral. n.* 58. & alii. Additur, *in opinione jurantis:* quia quamvis, quod quis jurat esse verum vel falsum, sit tale a parte rei, si tamen jurans putaret non esse tale, nihilominus pejeraret; quia deliberate Deum in testem

rei

rei juxta ſuam opinionem falſæ adduceret. Infertur proinde, omne Perjurium cum deliberatione factum eſſe peccatum mortale: quia revera eſt gravis irreverentia Deo illata, ipſum deliberate adducere in teſtem mendacii. Et hoc idem dicendum, ſi quis dubitet de veritate rei: nam exponeret ſe manifeſto periculo adducendi Deum in teſtem falſitatis, ac proinde peccaret.

29. Nec obſtat, quod materia ſit levis, aut exigui momenti. Adhuc enim intervenit tota Perjurii malitia, in hoc conſiſtens, quod DEI veraciſſimi teſtimonium in confirmationem falſitatis, & mendacii adducatur. Inferunt proinde Doctores communiter, in Perjurio non dari parvitatem materiæ, quæ ipſum a mortali excuſet, ob rationem prædictam: quia nimirum in quolibet Perjurio, deliberate & advertenter facto, tota hujus peccati malitia reperitur. Unde merito Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 24. Propoſitionem damnavit: *Vocare Deum in teſtem mendacii levis non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.*

30. Additur notanter, *deliberate & advertenter facto.* Quia, ut notat Doctor noſter 3. *diſt.* 39. *qu. un.* eſtque communis, Perjurium ſine deliberatione factum non eſt peccatum mortale: cum generaliter ad omnem actum humanum, ac præſertim ad peccatum mortale requiratur voluntarium, ac ſufficiens deliberatio. Unde quamvis nunquam ratione parvi-

tatis materiæ; adhuc tamen ratione defectus voluntarii, aut sufficientis deliberationis quandoque homines a peccato mortali contingit excusari: dum videlicet proferunt verba, ex se quidem Juramentum falsum sonantia, sed sine intentione actuali, vel virtuali Deum in testem falsitatis adducendi; aut quia id faciunt non cum plena deliberatione: siquidem, ut notat sæpe citatus D. Thomas 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 2. *Peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis dijudicanda.*

Additio I.

* Quær. I. Qualiter quis debeat rem aliquam judicare veram, ut desuper jurare possit? Resp. Sanchez, Castropalao & Diana teste la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 267. putant, esse sufficiens, si tantum probabiliter ea res judicetur vera, saltem, si Juramentum fuerit extrajudiciale. Econtra vero Suarez, Dicastillo, aliique apud eundem la Croix loc. cit. existimant, requiri moralem certitudinem talem, ut de opposito non adsit formido prudens, seu fundata in ratione gravi, vel saltem juxta la Croix, ut de opposito non habeatur formido æqualis; alias enim quis se exponeret periculo gravi alicujus Perjurii. Et hæc sententia mihi æque, ac Patri la Croix, uti & Patri Sporer *tract.* 3. *in Decal. cap.* 1. *num.* 69. *& seqq.* præplacet; ubi tamen ex eodem Auctore adhuc adverte in causis mere favorabilibus sufficere aliquo modo minorem certitudinem; in aliis vero, ubi alteri grave incommodum nasci posset,

requi-

requiri majorem, ut quis desuper valeat jurare, præsertim in judicialibus. *

Additio II.

* Quær. II. Quomodo practice interrogandus, qui confitetur se jurasse? Resp. Talem esse interrogandum eodem ferme modo, quo antea de Blasphemis *Tract. 5. dist. 3. quæst 5.* mentionem fecimus. Nimirum I Num deliberate vel indeliberate? Quodsi deliberate ac scienter juraverit, indagetur II Qualiter ergo juraverit, ex hoc enim interrogatorio Confessarius desumet, num verba illa prolata verum Juramentum significent, nec ne? Quodsi hæc verba forent dubia, interroget III. Qua mente protulerit? nam si per eadem non intendisset scienter, & positive Deum in testem vocare, non diceretur jurare; atque sic sæpissime contingere testatur Sporer *Tract. 3. in II. Præcept. Decalog cap 1. sect. 1. §. 2. num 9.* Quando autem per eadem intendisset jurare, aut ipsamet verba deliberate prolata indubitato, & expresse significarent Juramentum, Confessarius ille, nisi ex circumstantiis aliunde jam desumpserit, interroget similem pœnitentem IV. Num in re vera vel falsa juraverit? ubi ex jam antea dictis notandum, quod perjurium sit Juramentum de falso in opinione seu mente jurantis; verum autem Juramentum de vero in mente vel opinione ipsius jurantis. Hinc decipiuntur rudes illi, qui credunt se pejerasse, quia tractu temporis experiuntur rem juratam aliter se habere, quamvis tempore Juramenti optima fide crediderint,

eandem rem esse veram. Econtra vero errant pariter, qui existimant, se falso non jurasse ex eo, quia postea vident, rem esse veram, quam tamen falsam putabant in ipso actu jurandi. Ita recte Sabinus Bononiensis *in Luce Morali. Tract.* 15. *n.* 19. Demum finaliter V. Si Confessarius deprehendat, Pœnitentem quoad Juramenta peccasse mortaliter, haud dubie erit etiam inquirendum de numero, quoties nimirum interpolatis vicibus similia Juramenta contigerint? Cæterum, num & quando teneatur aliquis Pœnitens circa Juramentum promissorium servare ipsam rem jurato promissam, colliget Confessarius ex jam dictis.*

Additio III.

* Quæres III. An, & quando in Confessionali a peccato excusari possit Pœnitens, qui Juramento promiserat, communicatum quodpiam Secretum v. g. Medicinæ nulli revelare, si illud tamen manifestet? Resp. Si nec pœnitens, nec ille, qui talem pœnitentem docuit, neque etiam alius per alia medicamenta possint citra manifestationem hujus Secreti sufficienter providere bono publico, vel tertio simili morbo periculose laboranti, haud dubie excusabitur a peccato illud Secretum revelans; uti etiam, si mortuo illo, qui pœnitentem docuit, simul ars ista emoreretur, nisi pœnitens manifestet alteri. Ita cum pluribus Sporer *Tract.* 3. *in Decalog. cap.* 1. *sect.* 2. *n.* 42 & la Croix *tom.* 2. *lib.* 3. *n.* 329. Ratio est: quia in similibus circumstantiis foret contra charitatem, nolle artem talem

reve-

revelare, aut ad poſteros transmittere: Juramentum autem, quod utique non eſt vinculum iniquitatis, neutiquam adſtringit contra virtutem Charitatis. Quodſi vero ſimiles circumſtantiæ non adſint, tenetur pœnitens Secretum celare. *

Additio IV.

* Quæres IV. An, & quomodo in Confeſſionali a perjurio excuſari poſſint Mercatores, qui jurant, ſe non poſſe tali pretio merces vendere: item merces ſibimetipſis pluris conſtare, cum tamen neutrum in rigore videatur verum? Reſp. Ex la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 301. primos excuſari poſſe per hoc, quod intelligant, & ſatis ſciantur ſignificare velle, ſe non poſſe cum honeſto & mediocri lucro ita vendere. Secundi vero poterunt excuſari per id, quia, quando dicunt ſibi pluris conſtare, ſcimus, quod non intelligant nude pretium rei emptæ, ſed etiam computent partim expenſas v. g. vecturæ &c. partim proportionalem partem ſumptuum, quos toto anno faciunt in ſuam communem negotiationem; hæc enim omnia juſte poſſunt venire nomine pretii, quo res ipſis conſtat. Quodſi locutiones eorum non eſſent in hoc ſenſu veræ, mentirentur, &, ſi jurarent, pejerarent. Ita cum Gobat la Croix *loc. cit.* ego autem ſubjungo, talia Juramenta eſſe cæteroquin Mercatoribus diſſuadenda ob periculum perjurii non raro interveniens.

QUÆSTIO III.

Solvuntur diversa adhuc Dubia, Juramentum concernentia.

SUMMARIUM.

31. *Violatio Juramenti promissorii, quale peccatum?*
32. *Quid, si res sub Juramento promissa sit levis?*
33. & 34. *An liceat Juramentum exigere a juraturo falsum?*
35. *Præsertim in Judicio?*
36. *Aut a juraturo per falsos Deos, vel Mahometem?*
37. *Vel a juraturo bona fide contra veritatem?*
38. *An liceat jurare cum restrictione mentali?*
39. *Vel æquivoce?*
40. *Quid, si injuste cogatur ad jurandum?*
* *Num liceat uti Amphibologia, & quando? Additio I. & seqq.*
41. *Juramentum, quis possit irritare, dispensare, commutare &c.*
(a) Dist. seq. quæst. 4.

31. QUÆRITUR I. Utrum violatio Juramenti promissorii, præsertim in re parva, sit peccatum mortale? Resp. I. Si promissio Juramento firmata sit rei notabilis seu gravis, violatio ejus erit peccatum mortale. Ita Doctores communiter. Ratio est, quia, ut jam dictum *num.* 4. ad Juramentum promisso-

rium

rium requiritur duplex veritas; una intentionis, ſeu veritas dicti, qua quis ab initio debet habere intentionem ſervandi id, quod promittit; & altera executionis, ſeu veritas facti, qua ſuo tempore ſervandum eſt id, quod ſub Juramenti Religione quis promiſit. Itaque ſi quis ceſſante juſto impedimento, ac nulla ſubſiſtente conditione tacita ex quatuor illis *n.* 23. aſſignatis, atque in omni Juramento promiſſorio tacite ſubintellectis non impleat id, quod ſe facturum ſub Juramento promiſit, jurans, quantum in ſe eſt, facit, ut Deus falſum teſtatus ſit.

32. Reſp. II. Num autem idem dicendum ſit, ſi materia ſub Juramento promiſſa ſit levis, ac parvi momenti, variant Doctores. Et quidem affirmativam ob reverentiam Divini Numinis obſervare procul dubio laudabiliſſimum eſt, atque omnimodis conſulendum. Negativam tamen ſententiam, id eſt, peccatum mortale tunc non committi, tenent Reginaldus *lib.* 18. *n.* 97. Suarez, Sanchez, Sotus, pluresque alii. Ratio deſumitur ex dictis *n.* 23. ubi diximus, plures conditiones dari, quæ excuſant jurantem ab obligatione implendi Juramentum promiſſorium, quarum una eſt: *Si is, in cujus gratiam juratur, id remittat.* Atqui nullus cenſetur facile, & rationabiliter velle obligare ſub gravi culpa ad præſtandam materiam levem, quam quis promiſit ſibi ſub Juramento; ergo non erit peccatum mortale, materiam levem ſub Juramento promiſſam non adimplere: idque tum ob tacitam remiſſionem al-

terius, in cujus favorem juratur; tum ob levitatem materiæ, utpote quæ in simili etiam in Votis excusat.

33 Quær. II. An liceat Juramentum exigere ab eo, quem quis scit falso juraturum, aut juraturum per falsos Deos, vel per Mahometem Pseudoprophetam? Resp. I. Si quis exigat Juramentum ab aliquo, quem nescit juraturum falso, non peccat. Ita communis, & ratio clara est: quia ignorantia ipsum excusat, præsertim accedente bona fide, qua sperat, alterum reverentia Numinis non ausurum falso jurare. Id tamen absque justa causa non est faciendum: quia sicuti peccatum est, saltem veniale, absque necessitate verum jurare, ita etiam alterum absque necessitate ad Juramentum adigere, juxta illud Salvatoris *Matth.* 5. *Quod abundantius est, a malo est.*

34. Resp. II. Cum Doctore Angelico 2. 2. *q.* 98. *art.* 4. & aliis, fas non esse, nisi justa causa subsit, exigere Juramentum ab eo, qui scitur pejeraturus. Ratio est: quia inducere aliquem ad peccatum mortale, puta ad perjurium in casu nostro, est peccatum mortale: tenemur enim, quantum in nobis est, tantam Dei injuriam, & proximi peccatum evitare.

35. Dicitur notanter, *absque justa causa.* Nam inprimis Judex, si tanquam persona publica secundum ordinem juris exigat a litigante Juramentum; non peccat, sive sciat eum falso juraturum, sive non: tum quia facit id, ad quod ex officio tenetur, petente præsertim

par-

parte adversa: tum quia Judex non debet sequi privatam scientiam, sed præscriptum Juris, adhibendo ea, quibus solet elici veritas, alioquin daret justam causam scandali. Quando tamen Judex id commode potest declinare, debet, ut notat inter alios Lessius *lib.* 2. *cap.* 42. *n.* 49. plures causas subjungens.

36. Insuper, ubi justa ratio ad damnum, vel injuriam cavendam suppetit, etiam in contractibus, & aliis causis potest quis exigere Juramentum ab eo, qui per falsos Deos, aut Mahometem Pseudoprophetam noscitur juraturus, non quidem, ut determinate juret tali modo, sed absolute & in genere: sicuti post D. Augustinum *Epist.* 154. *ad Publicolam* notant Doctores communiter. Sic Laban, iniens fœdus cum Jacobo, juravit per Deum Abraham, & Deum Nachor *Gen.* 31. Idipsum est quotidianum apud Mercatores cum Infidelibus contrahentes. Id tamen sine justa causa exigere non licet, neque etiam permissum est, aliquem inducere ad hoc determinate, quod per falsos Deos juret. quia cooperaretur peccato alterius.

37. Quæritur III. An liceat exigere Juramentum ab eo, qui bona fide jurabit contra veritatem, id est, firmiter sibi persuadens esse verum, de quo jurat, quod tamen a parte rei est falsum? Resp. negative, prout notat Herincx *disp.* 6. *de Religione n.* 36. cum Doctoribus communiter, contra paucos alios. Ratio est: quia respectu petentis est inductio ad falsitatem testificandam, & jurandam, quod est intrinsece malum.

38 Quæritur IV. An liceat æquivoce vel cum restrictione mentali jurare? Resp. I. Hic inprimis cavendæ sunt Propositiones illæ, quas Innocentius XI. *sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas* merito damnavit, quarum prior, ordine 25. sic habet: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.* Altera ordine 26. est hæc: *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocunque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* Tertia ordine 27. & itidem damnata taliter sonat: *Causa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Quarta ordine 28. est illa: *Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare Juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Ita Propositiones damnatæ.

39. Resp. II. Quando quis se sponte offert ad jurandum, vel si legitime ad hoc compellitur v. g. per Judicem juridice interrogantem

pec-

peccat mortaliter, ſi alieno ſenſu juret. Ita communis, & patet tum ex Propoſitionibus proxime relatis, ac damnatis; tum ex eo, quia ſi juridice interrogatus, æquivoce atque in alio ſenſu jurare poſſet, facile perverteretur judicium. Accedit, quod juridice interrogatus teneatur obedire Judici, ſicque jurare in ſenſu ab eodem intento; ergo jurans æquivoce, vel cum reſtrictione mentali, committeret perjurium.

40. Reſp. III. Nihilominus, quando aliquis injuſte cogitur ad juramentum, non peccat jurans amphibologice, ſi juſta ita jurandi cauſa ſubſit ad veritatem aliquam diſſimulandam. Ita cit. Leſſius *n.* 47. Layman *l.* 4. *tract.* 3. *cap.* 14 *n.* 7. & alii. Atque hanc doctrinam non contineri ſub cenſura Propoſitionum damnatarum ſupra allegatarum, ſatis indicat Joan. Cardenas *in Criſi Theol. ad dictas Propoſitiones, præſertim num.* 77. Ratio eſt: quia amphibologicæ locutionis unus ſenſus verus eſt; ergo ſecundum illum, poſtulante tali neceſſitate, locutio illa poteſt Juramento confirmari: cum enim injuſte quis cogatur ad Juramentum, non tenetur loqui ad mentem alterius.

Additio I.

* Verum ut clarius innoteſcat, quando Amphibologiæ uſus liceat, & ſaltem a mendacio & conſequenter etiam a perjurio, ſi Juramentum adderetur, alienus ſit, eſt notandum, quod Innocentius XI. ſupra *n.* 38. relatus ſo-

lum

lum damnet Amphibologiam, quæ fit cum restrictione pure mentali, innuatque per eam committi perjurium & mendacium. Ratio est: quia in Amphibologia cum restrictione pure mentali verba non significant, quod loquens in mente sentit; ergo per hujusmodi Amphibologiam committitur mendacium (mentiri enim est contra mentem ire) & consequenter si adjungatur Juramentum, etiam perjurium. Quocirca, cum non sic omnis Amphibologia ex restrictione pure mentali descendat, ac proin non quævis damnata esse videatur, breviter inquirendum superest, quandonam illa liceat?

I. Itaque censent Doctores licere Amphibologiæ usum, dum verba sunt æquivoca, & secundum duplicem sensum conceptui mentali correspondere possunt: atque tunc, si adsit ratio occultandi veritatem ab altero intentam, licite usurpas verba in alio sensu, quam sit sensus interrogantis, modo ad talem conceptum exprimendum verba ex se apta sint: sic canis significat terrestrem, marinū vel cælestem &c. *

Additio II.

* II. Licet uti Amphibologia, quando verba a loquente juxta certas temporis, loci, vel personarum circumstantias sensibiles determinantur ad alium sensum, quam illa secundum se, & nude spectata significant. Ut si quis interroget, an Petrus sit in urbe, & tu ob certas rationes volens abscondere locum, ubi existat,

ſtat, manu, vel digito deſignans reſpondeas: *Non eſt hic*, id eſt, *in loco, in quo tu ſtas, & quorſum digito monſtras.* Non debemus autem hoc duplici modo uti paſſim ſine aliqua neceſſitate, aut alia valde rationabili cauſa; alias perderetur confidentia, & tolleretur ſincera fidelitas in commercio humano: multo minus debemus ad tales modos ſine magna neceſſitate aut notabili utilitate adhibere Juramentum. *

Additio III.

* III. Si verba propter certa Myſteria ſumantur in ſenſu metaphorico (quo juxta D. Auguſtinum *lib. Contra mendacium cap.* 10. Jacob ſe vocavit primogenitum) quamvis in ſenſu ſibi proprio aliud diverſum a mentali conceptu loquentis ſignificent; non tamen fit mendacium. Exemplo nobis ſit ipſa æterna Veritas, dum ſe ipſam in Myſtico & Metaphorico ſenſu *templum* nuncupavit, dicens: *deſtruite templum hoc*: minime ignarus, per verba ea juxta propriam ſignificationem Judæos audientes in notitiam templi manu facti deductum iri. *

Additio IV.

* IV. Non fit mendacium, ſi quis reſpondeat interroganti in eo ſenſu, in quo habet jus interrogandi, non obſtante, quod iſte in alio ſenſu verba percipiat. Hinc ſi fur, nulla de ſuo furto præcedente infamia, ſed ſola vel deferentis aut Judicis pro libitu aſſumpta ſuſpicione

ne judicialiter inquiratur, an *furtum commiserit*, licite respondet: *furtum non commisi*, videlicet, quod foret materia judiciariæ inquisitionis, & de quo judex interrogare posset. Item si puella ab aliis v. g. inducta scripsit cuidam litteras amatorias tales, quæ plane vi verborum in foro externo indicarent promissionẽ matrimonii, cujus executionem etiam alter prætendit, quamvis a parte rei, & coram Deo (prout supponimus in casu) puella nunquam intenderit per has litteras promittere matrimonium: in tali casu, si puella fateretur has litteras esse suas, in foro externo certe condemnaretur ad contrahendum; quare etiam cum Juramento, si a Judice id imponatur, potest negare has litteras esse suas, videlicet in ordine ad promissionem matrimonii. Nec est ista pura restrictio mentalis, puella enim non tenetur alio, nisi eo modo respondere, quo Judex pro tribunali sedens habet Jus interrogandi; atqui is in dicto casu non habet jus interrogandi circa dictas litteras nisi in ordine ad matrimonium: nimirum an litteras has scripserit, intendendo per eas promittere matrimonium; ergo etiam puella non tenetur, nisi in ordine ad hunc finem Judici respondere, & consequenter, cum in ordine ad dictum finem litteras non scripserit, etiam sine mendacio negat, se scripsisse, quoniam interrogatio & responsio sic conveniunt. Plura de similibus vide apud Cardenas *in sua Crisi Theologica super dictas Propositiones n. 48. & seqq.* ac apud Sporer *part. 3. in Decal. cap. 1. sect. 3. §. 4.* *

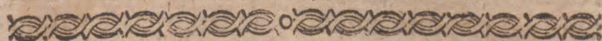
Addi-

Additio. V.

* V. Mendacium non committit ille, qui dicit, se nescire id, quod non noscit scientia communicabili, id est tali, quam liceret alteri communicare: etenim verbum *nescire* ex sui institutione non tantum significat, rem non scire simpliciter, sed etiam non scire eam scientia communicabili, in iis videlicet circumstantiis, ubi occultari petit, uti notat communis Theologorum, atque ita, si interrogatus de aliquo ex solo Confessionali cognito, quod tibi non licet revelare, respondeas *nescio*, non loqueris cum pura restrictione mentali, sed usurpas verbum ex se, & ex recepto usu, ac hominum institutione correspondens conceptui tuo mentali. Hinc D. Augustin. *lib.* 1. *de Trinitate cap.* 12. innuit, quod res occultanda nos faciat nescientes. Isque pariter modus loquendi erat Salvatori, dum apud Marcum c. 13. ita disserit: *De illo autem die vel hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius &c* eo quod de die illa scientiam communicabilem Filius non habuerit &c. Quod si licitum mihi foret id, de quo interrogor, alteri manifestare, jam non amplius video, quomodo possit ad celandum uti quis hoc modo, debetque modus iste non nimium extendi in commercio humano, nec fieri abusus, ne tollatur sinceritas in conversatione humana. *

41. Quær. V. & ultimo. Quis possit irritare, dispensare, relaxare, aut commutare Juramentum promissorium? Resp. de hoc inferius

(*a*) fore dicendum, agendo de Voto. Nam qui poteſt votum relaxare, diſpenſare, irritare, vel commutare, poterit etiam Juramentum promiſſorium ſoli Deo factum: quia votum, & Juramentum pium in Jure & apud Doctores æquiparantur quoad vinculum, & ambo ſimilem erga ſolum Deum ex virtute Religionis obligationem continent: ideoque diſpoſitum de uno, cenſeri etiam debet diſpoſitum de altero. Sanchez *lib. 8. de Matrim. diſp. 7. n. 18.* Layman *lib. 4. tract. 3. c. 11.* cum communiori, contra Navarrum, & paucos alios.

DISTINCTIO III.

De Voto.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex ſit Votum?

SUMMARIUM.

1. *Votum, quid?*
2. *Promiſſio, quid? & quomodo differat a ſimplici propoſito?*
3. *An promiſſio ſolo animo concepta obliget?*
4. *Deliberatio requiritur ad Votum; & quanta?*
5. *Votum fit ſoli Deo.*
   Promiſſio etiam hominibus fieri poteſt.
6. *Votum eſt de meliori bono.*

7. *Ma-*

7. *Matrimonium, an sit materia apta Voti?*
   * *Item num valeat Votum non committendi unquam aliquod peccatum etiam levissimum?*
8. *Voti divisiones variæ.*
   Votum simplex, & Votum solemne, quid?
9. *Differentia Voti solemnis a simplici.*
10. *Votum personale, reale, & mixtum.*
11. *Votum absolutum, & conditionatum.*

1. CONCL. I. *Votum* est promissio deliberate facta DEO de meliori bono. Ita communis. Dicitur I. *Promissio.* Quia ad Votum non sufficit nudum & simplex propositum aliquid melius agendi vel faciendi: sed ulterius requiritur promissio cum vera voluntate sese obligandi, ut habetur *cap. Litteraturam, de Voto.*

2. Cæterum *Promissio* est deliberata, & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re bona possibili. Et differt per hoc *a simplici Proposito*, quod Promissio inducat obligationem faciendi id, quod promittitur: Propositum autem, licet sit firmum ac deliberatum, ex se talem obligationem non inducit. Mastrius *disp. 4. Theolog. Moral num. 26.* cum aliis. Hinc promissio DEO facta de bono meliori coincidit cum Voto: & potest fieri non solum oretenus, sed etiam per solum actum locutionis interioris, dummodo fiat deliberate, & cum animo sese obligandi.

3. Nec obstat, quod in promissione homi-

ni facta secus fiat, neque sufficiat sola interior promissio, nisi hæc verbis aut aliis signis exterioribus sufficienter manifestetur, atque a Promissario acceptetur. Resp. enim disparitatem esse: quia, ut dicitur 1. *Reg.* 16. *Homo videt ea, quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* Unde promissio Deo facta, licet animo tantum interno, mox a Deo cordium nostrorum inspectore videtur, & acceptatur; sicque illico obligat, dummodo sit deliberate concepta. Secus fit in promissione homini facta: nam hæc neque cognosci potest ab homine, cui fit, neque ab ipso acceptari, quousque verbis vel aliis signis exterioribus sufficienter exprimatur.

4. Dicitur II. In allata definitione Voti, *deliberate.* Quia promissio subita & inconsiderata, non sufficit ad rationem Voti: siquidem Votum est lex aliqua privata, qua quis Deo se obligat; nemo autem se obligare vere censetur, nisi plenam habeat deliberationem ejus, quod facit. Unde Vota infantium ob defectum sufficientis usus rationis non tenent, neque etiam obligat Votum per semiplenam duntaxat deliberationem editum; imo tanta & talis requiritur deliberatio ad validitatem Voti, quanta requiritur ad peccatum mortale committendum. Herincx *disp.* 4. *de Voto. quæst.* 1. *num.* 1. & alii passim.

5. Dicitur III. *Deo facta.* Quia, cum Votum proprie sit actus Religionis & Latriæ, soli Deo fieri debet. Quare, dum aliquid vovemus Sanctis, sensus est, illud voveri Deo Sanctis nostri emissi Voti futuris testibus, vel id DEO

vove-

voveri in honorem Sanctorum : quo modo etiam templa & Altaria ædificamus DEO in honorem Sanctorum, nam in Sanctis ipsum Deum coli, ac venerari, fatentur omnes Catholici. Circa quod D. Thomas 2. 2. *qu.* 88. *art.* 5. *ad* 3. observat, quod votum soli Deo fiat, sed promissio possit fieri homini : qualis promissio de re bona homini facta, puta Sanctis in cœlo, Prælatis Ordinum &c potest cadere sub voto, in quantum homo vovet Deo, se impleturum, quod Sanctis vel Prælatis promittit.

6. Dicitur IV. *De meliori bono.* Quia ad votum duæ ulterius requiruntur conditiones : una est, ut illud, quod vovemus, sit opus bonum moraliter, simulque possibile, sive deinde jam aliunde sit præceptum, sive non : altera, ut bonum illud melius sit, quam ejus oppositum, id est, ut non sit privativum, aut ex se impeditivum alterius operis excellentioris, & perfectioris possessi.

7. Hinc Matrimonium, regulariter loquendo, non est apta materia voti : quia melior est virginitas matrimonio; unde ipsa semper potest eligi, ac licite conservari, non obstante voto de ineundo matrimonio. Dicitur, *regulariter loquendo* : nam matrimonium etiam potest cadere sub voto, quando per Matrimonium ob speciales circumstantias potest procurari majus bonum, prout fieret, si fovens frequenti periculo peccati carnis obnoxius, voveat matrimonialem statum, tanquam remedium suæ incontinentiæ, citius assumere. *Melius est enim*

nubere, *quam uri*, ut inquit Apoſtolus 1. *Corinth.* 7.

Additio.

* Quodſi indages, an validum ſit votum non committendi toto tempore vitæ ullum peccatum etiam veniale, quale votum pro zelo ſuo ſolent ſubinde emittere nonnullæ devotulæ? Reſp. Ordinarie dictum votum juxta communiorem D. D. contra nonnullos pronuntiari invalidum; quia bonum illud non eſt tale, quod foret moraliter poſſibile ſpectata fragilitate hominis poſt lapſum, conſequenter non cenſeretur prudenter emiſſum: cum vovens moraliter certo transgrederetur illud, ſicque tantummodo propter votum tale præberetur occaſio duplicandi peccatum moraliter certo faciendum, quale votum in ſimilibus circumſtantiis plane non videtur acceptum Deo. Ita Sporer *tr.* 3. *in Decal. c.* 2. *ſect.* 2. *n.* 37. qui *n.* 38. ob eandem rationem ſimili modo diſcurrit, ſi tale votum non quidem ad perpetuum, ſed tamen ad longum tempus v. g. ad integrum annum fuiſſet emiſſum.

Econtra validum erit votum vitandi omnia peccata mortalia, vel certa venialia in ſpecie v. g. nunquam deliberate mentiendi, ſive etiam vitandi in genere illa peccata venialia, quæ non ſolum ſemiplene, ſed plene deliberato animo committuntur. Ratio horum omnium eſt, quia ſimilia etiam cum ordinario auxilio Divino moraliter vitari poſſunt. Sporer *loc. cit. n.* 39.

Qui-

Quinimo, si adsit internus specialissimus stimulus cum extraordinariis auxiliis Divinis, neque auderem declarare tanquam invalidum Votum absolutum non committendi quodcunque veniale. Certe S. Theresia vovit efficere semper, quidquid perfectius esse cognosceret. *

8. CONCL. II. Plures sunt divisiones Voti; ex quibus tamen præcipua est illa, qua Votum dividitur in simplex & solemne. Ita communis; & patebit explicando singulas divisiones ejus. Igitur, quantum attinet ad præmissam divisionem, *Votum simplex* consistit in nuda & simplici promissione Deo facta sine alia solemnitate. *Votum solemne* dicitur illud, quod solemnizatur per susceptionem sacri Ordinis aut per Professionem Religionis ab Ecclesia approbatæ; ut dicitur *cap. un. de Voto in 6.* Et tale Votum solemne, est Votum perpetuæ Castitatis Ordinibus sacris annexum: quo pariter spectant tria Vota substantialia Religionum, nimirum Obedientiæ, Paupertatis, ac perpetuæ Castitatis, & si quæ alia sunt Vota Religionum approbatarum.

9. Unde non ex eo Votum solemne differt a Voto simplici, quod hoc sit factum privatim, illud publice; cum econtra possit accidere: sed ex eo, quod Votum solemne solemnizetur per susceptionem Ordinis sacri, vel Professionem Religiosam, ratione cujus aliquis magis se ponit in potestate Ecclesiæ quantum ad materiam Voti. Hoc quippe non fit in Voto simplici, cum ob id Ecclesia non accipiat majorem

 pote-

potestatem in sic voventem, sicuti vi Voti solemnis accipit in Clericos in sacris constitutos, ac in Religiosos solemniter professos: qua de causa hos ad Matrimonium ex post facto contrahendum illegitimavit Ecclesia, non autem contrahentes cum simplici Voto Castitatis, sed istos reliquit Divino judicio. Scotus 4. *dist.* 38. *qu un.* & alii.

10. Votum ulterius dividitur in personale, & reale. *Personale* est, quo DEO promittitur aliqua actio ipsius personæ voventis: ut cum quis vovet peregrinationem, jejunium, orationem, aut hujusmodi. *Votum reale* est, quo res aliqua DEO promittitur; utputa largitio eleemosynæ, aut alia res externa pretio æstimabilis. Addunt Doctores tertium membrum, nempe *Votum mixtum*, estque illud, quod ex utroque participat, ut, si quis voveat peregrinationem ad D. Virginem Lauretanam, ibique elargiri certam eleemosynam ad Ecclesiæ illius utilitatem, vel hujusmodi.

11. Votum dividitur rursus in absolutum, & conditionatum. *Absolutum* est, quod independenter ab omni conditione emittitur. *Conditionatum* vero, quod fit sub conditione, ac proinde non impleta conditione illa nullam obligationem inducit: ut si quis voveat peregrinationem, si a tali morbo convalescat, si suus filius sit sanitatem recuperaturus; nam non secuta convalescentia, aut sanitate filii, ad implendum Votum non tenetur. Et idem dicendum de similibus.

QUÆSTIO

QUÆSTIO II.

Quæ sit Obligatio Voti?

SUMMARIUM.

12. *Transgressio voti est mortalis ex genere.*
13. *Per accidens potest esse venialis.*
14. *In Juramento falso non excusat levitas materiæ, secus in voto violato, cur?*
(*b*) Juxta dicta dist. præc. n. 27. & 29.
* *Ex quo cognosci possit, num hæc vel illa materia sit levis? Additio I. & II.*
15. *Dubius de emissione voti, non tenetur.*
16. *Solvitur instantia.*
(c) Tract. 1. dist. 3. n. 30. & 35.
17. *Certus de voto, sed dubitans de intentione se obligandi, tenetur.*
18. *Votum sine temporis determinatione quando obliget?*
* *Quanta debeat esse dilatio voti, ut sit peccatum mortale? Addit. I. & II.*
19. *Voti obligatio est personalis.*
20. *Dummodo excipiantur vota realia.*
21. *Quid de votis communitatum?*
22. *Factum alienum si voveatur, quomodo explicandum?*
23. *Vovens tenetur implere votum per seipsum.*
24. *Et impeditus non tenetur substituere alium.*
* *Duo Corollaria. Addit. I. & II.*

12. CONCL. I. Transgressio voti ex genere suo est peccatum mortale. Ita commu-

nis. Ratio est: quia votum tendit ad Fidelitatem DEO ex virtute Religionis præstandam. Unde dicitur *Eccl. cap.* 5. *Si quid vovisti DEO, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcunque voveris, redde: multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.*

13. CONCL. II. Nihilominus ob levitatem materiæ transgressio voti efficitur venialis. Idem dic. si quis etiam in gravi materia voluisset expresse se tantum obligare sub levi. Ita pariter communis, & ratio est: quia votum est quasi privata lex, quam sibi quis imponit; atqui in legibus excusare parvitatem materiæ a culpa mortali, uti etiam intentionem Legislatoris tantum sub levi obligare volentis, aliunde liquet. Sic qui singulis diebus vovit dicere tria *Pater & Ave*, & postmodum quandoque, secluso contemptu, omittit recitare, non peccat mortaliter ob levitatem materiæ. Similiter, si quis vovit recitare Rosarium in honorem B. MARIÆ Virginis, & postmodum omittit dicere pauca aliquot *Ave*, pari ratione non peccat mortaliter. Idem dicendum de similibus.

14. Nec dicas. Jurans falsum, etiamsi res sit parva, peccat mortaliter; ergo. Resp. enim negando consequentiam, & paritatem, quia in omni perjurio, etiam circa rem levem deliberate commisso, intervenit tota malitia perjurii, dum DEus adducitur in testem falsitatis. (*b*) Secus est in Voto circa materiam levem violato,

lato, ubi proinde excuſat levitas materiæ non minus, ac in furto. Accedit, quod, quamvis in Juramento aſſertorio levitas materiæ non excuſet a peccato mortali, ſi quis deliberate falſum juret, ob rationem præmiſſam, nihilominus violatio Juramenti promiſſorii, ſi materia ſub Juramento promiſſa ſit levis, a pluribus Doctoribus excuſetur a culpa mortali, prout dictum *Diſtinct. præc. num.* 32.

Additio I.

* Poſito autem, quod libenter ſcire cuperes aliquam regulam, ex qua menſurari queat, num hæc vel illa materia voti intermiſſa cenſeri debeat eſſe gravis vel levis? Reſp. ex communi DD. illam materiam eſſe gravem reſpectu voti, quæ ſpectatis omnibus circumſtantiis cenſeretur gravis, ſi de ea ferretur lex, ſeu Eccleſiaſticum quodpiam præceptum ſub mortali obligans: nam votum obligat inſtar præcepti; cum ſit quædam privata lex, quam quis ſibimet imponit. Sic juxta Sanchez, Ledeſmam, & Dianam apud la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 448. & apud Sporer *tract.* 3. *in Decalog. cap.* 2. *ſect.* 3. *num.* 85. Confeſſio mortalium, & communio, auditio Miſſæ, recitatio Breviarii &c. ſi voveantur, reputantur materia gravis, quia ſolent alias præcipi ſub mortali, & in voto cenſentur ſimilia, eadem integritate atque iisdem modis aſſumpta, ac in præcepto. Unde ſimile votum intermittens peccaret graviter, niſi vovens expreſſe tantum voluiſſet ſe obligare ad ſimilia

sub levi, quod tamen in materia gravi ordinarie non præsumitur, nisi aliunde clare constet. Sic ponamus in exemplo, quod aliquis jejunium voverit, talis sub gravi tenetur jejunare, & quidem obligatur ad abstinentiam tam a carne, quam a duplici refectione, nisi expresse aliter vovens voluerit. Ratio est: quia pari modo obligat Ecclesiæ Præceptum de Jejunio. Item, si vovit certas preces, tenetur recitare cum intentione, & aliquali attentione saltem illa, quæ requiritur ad substantiam orationis, uti dicitur quoad Horas Canonicas.

Additio II.

* Ast hac responsione necdum perfecte quietatus, indagabis ulterius: Utrum si quis materiam parvam e. g. trium *Pater* & *Ave* quotidie vi voti explendam non solum una alterave vice, sed frequenter infra annum intermittat, illæ materiæ parvæ sæpius intermissæ ad invicem uniantur moraliter, sicuti uniuntur plura parva furta commissa, sicque constituant unam materiam gravem, vi cujus propter frequentes tales omissiones peccetur graviter? Ad hoc dubium optime respondet la Croix *tom.* 2. *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 450. quod equidem aliqui apud Dianam *part.* 3. *tract.* 5. *Resp.* 24. absolute dicant, materias illas non uniri, nec unquam peccari mortaliter, quantumcunque hæ parvæ materiæ sæpe omittantur: alii vero absolute teneant uniri, & peccari mortaliter, quando tam sæpe omittuntur, ut simul unitæ facerent aliquam

mate-

materiam gravem. Azorius autem, Granado, Vasquez, Sanchez communiter probabilius distinguunt, & dicunt, si votum erat affixum diei, materias illas parvas non uniri, sed obligationem extingui cum die; si autem tale votum non erat affixum diei, materias has uniri, & obligationem supplendi transire ad sequentes dies, ideoque posse tandem perveniri ad materiam gravem. In dubio, an a vovente res promissa fuerit affixa diei, nec ne? Sotus, Ledesma, Suarez, Layman, Castropalao & Tannerus cum Diana *part.* 5. *T.* 5. *R.* 52. dant hanc regulam, ut si vota sint personalia, id est, de actione tantum præstanda a vovente v. g de Orationibus, præsumatur obligatio esse affixa diei, & sic desinere cum die: si autem vota sint realia, id est: de aliqua alia re præstanda v. g. de eleemosyna, præsumatur eleemosyna non desinere cum die, adeoque fore mortale, si tot diebus omittatur, ut fiat materia gravis. Ratio est: quia utraque vota communiter fiunt cum tali intentione; ergo in dubio præsumuntur sic facta, quia ex communiter contingentibus est prudens præsumptio &c. atque hæc regula placet etiam Patri Sporer *loc. cit. num.* 105. Item P. Gobat *T.* 11. *num.* 85. ait, in similibus absolute esse recurrendum ad intentionem voventis, an nempe voluerit alio die recompensare, si uno die rem Deo promissam negligeret: in dubio autem præsumendum erit, quod noluerit obligationē unius diei copulare cum obligatione alterius diei, ideoque peccari tantum venialiter; quia ubi positive non constat aliunde, quod quis vo-

lue-

luerit esse adstrictus sub gravi, obligationes potius sunt restringendæ, quam ampliandæ, quoniam præsumitur actus ita confectus, ut sit minus, quam fieri potest, onerosus. Menoch. *lib. 6. præsumpt. 9.* nam *Quidquid adstringendæ obligationis est, id, nisi palam verbis exprimitur, omissum intelligendum est. L. Quidquid 99. ff. de verb. Obligat.* *

15. CONCL. III. Qui dubitat, num votum emiserit, nec ne? non obligatur voto: & idem dicendum, si dubitet, fueritne votum, vel duntaxat propositum? præsumitur enim non fuisse votum. Ita Engel *tit. de Voto. num.* 2. Reginaldus *lib.* 18. *num.* 276. & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia *In dubio melior est conditio possidentis*, juxta *Reg.* 65. *Juris in* 6. Talis autem dubitans est in possessione suæ libertatis.

16. Nec obstat illa communis regula, quod *in dubiis tutior pars sit tenenda. c. Juvenis. de Sponsalibus*, cum concordantiis. Resp. enim, hanc regulam plerumque esse tantum de consilio, non de præcepto: vel quando est de præcepto, loquitur præcipue de dubio practico, ad cujus depositionẽ quis se reflectere non potest; quia stante dubio practico, non licet contra conscientiam practice dubiam operari, ut jam suo loco (*c*) dictum.

17. CONCL IV. Econtra si quis ex tenore verborum veram promissionem indicantium certus sit de voto, dubitet autem, an habuerit intentionem se obligandi, aut sufficientem deliberationem? tenetur voto. Ita Sanchez

lib.

lib. 1. *de Matrim. disp.* 9. Sannig. *dist.* 4. *de Relig. q.* 2. *n.* 6. & alii. Ratio est: quia tunc votum stat in possessione, ac proinde obligat: præsumitur enim, Votum esse editum juxta naturam voti, id est, cum animo obligandi se, ac sufficienti deliberatione, quandoquidem de opposito post sufficientem dispositionem constare nequeat. Excipe, si votum fuerit emissum ante Septennium: tunc enim in dubio præsumitur usus rationis completus necdum adfuisse: quinimo teste Gobat apud la Croix *lib.* 3. *p.* 1. *num* 387. in his partibus septentrionalibus non debet facile censeri usus rationis perfectus ante novem annos advenisse.

18. CONCL. V. Votum sine temporis determinatione editum executioni mandari debet, cum primum commode potest. Ita communis. Et desumitur ex *cap.* 23. *Deuter.* ibi: *Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris; reputabitur tibi in peccatum.*

Additio I.

* Quodsi quæras ulterius, quousque simile Votum differri possit absque mortali? Respondet denuo fundate cum Patre Sporer *tract.* 3. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 115. Pater la Croix *loc. cit. num.* 446. esse difficile id definire: interea tamen posse universaliter dici: quod vota, quæ durant usque ad mortem, uti sunt votum Religionis, votum suscipiendi sacros Ordi-

nes

nes &c. minori tempore ſint differenda, quam alia vota e. g. peregrinationis, vel eleemoſynæ, quæ non ſic durant. Ratio eſt: quia hæc poſtrema vota dilatione non minuuntur, ſed quocunque tempore fiant, integre præſtantur: econtra priora vota dilatione minuuntur; quia, cum vi voti v. g. Religionis obligeris Deo ſervire usque ad mortem, quantum differs votum, tantum detrahis de tempore ſerviendi ſpecialiter Deo, & conſequenter de voto &c. Tamburinus cum S. Antonino apud Sanchez hic *cap.* 14. *num.* 21. exiſtimat, quoad vota indeterminato tempore emiſſa, quæ præterea non durant usque ad mortem, & reſpectu quorum ipſa dilatio nec quidpiam imminuit de fine voti, nec grave habet periculum adjunctum propter oblivionem, aut aliud intercedens impedimentum omnino intermittendi, quod foret tantum peccatum veniale quantumcunque diu ſimilia vota differantur: quæ regula etiam plurimum placet Patri Sporer *loc. cit. n.* 116. atque ab eodem in praxi tuta pronuntiatur. Econtra vero Ferdinandus Caſtrapalao hic *n.* 7. judicat ſatis rigoroſe; nimirum quoad votum Religionis fore mortale, ſi ſine omni prorſus rationabili cauſa differatur ultra ſex menſes: quoad reliqua vota autem ſaltem non a mortali excuſat, ſi ſine cauſa differantur ad duos, tresve annos, quamvis hac dilatione non minuantur. Ratio ipſius eſt; quia ſuo judicio in hoc videtur gravis deordinatio, ſicuti ſi rem homini debitam tamdiu differres dare ſine aliqua cauſa rationabili. *

Addi-

Additio II.

* Cæterum hoc quoque ex Doctoribus teste Busenbaum hic poterit esse consolationi, quod minor causa requiratur ad differendum, quam ad omittendum ex integro votum. Pater Sporer more suo practice & valde utiliter *loc. cit. num.* 112 *& seqq.* ponit aliquas causas & casus licite differendi executionem alicujus voti per duas sequentes Resolutiones. I. Sufficiens causa differendi votum sine determinato tempore emissum censetur esse, si spes sit, quod votum postea commodius, utilius, & cum majori devotione sit executioni mandandum: id enim cedit ad majorem DEI gloriam & honorem, v. g. qui vovit peregrinationem ad aliquam ædem sacram, exspectare potest usque ad certum Festum, in quo ibidem magna celebratur solemnitas. II. Adolescens, qui vovit ingredi Religionem, potest exspectare ad tempus magis aptum, donec ætate & viribus convalescat ad perferendum magis rigorem Ordinis, vel donec necessariis scientiis plus imbuatur, si futurus sit Clericus, sive donec utilem Monasterio artem perfectius addiscat, si recipiendus esset pro Laico. Certe noster doctissimus Corduba Juvenem duodecim annos natum, ac nostram Seraphicam Religionem voventem sentit, posse differre ingressum usque ad 17. vel 18. ætatis annum, ut interim sufficiens robur ad supportanda Ordinis onera acquirat. *

19. CONCL. VI. Obligatio Voti est personalis, ita ut solum voventem, & non aliam

perso-

personam obliget, dummodo excipiantur vota realia. Ita Layman *lib. 4. tract. 4. cap 3. num 6. & 10.* cum communi. Ratio desumitur ex illo *Psalm. 65. Reddam tibi Vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* Accedit ratio: quia obligatio voti ex propriæ voluntatis consensu nasci debet, cum sit quasi privata quædam Lex; ergo non alium, quam ipsum voventem aut consentientem obligat. Additur hic notanter, *aut consentientem:* quia, si quis in se sponte suscipiat obligationem exequendi alterius votum, tenetur; nam tunc non ex aliena, sed ex propria voluntate obligatur, quia obligationem alterius in se sponte suscipit.

20. Dicitur in Conclusione, *dummodo excipiantur vota realia*: siquidem horum votorum obligatio transit ad hæredes *arg. c. Ex parte. de Censibus*, & fatentur passim Doctores. Ratio est: quia vota realia obigant voventem, non quomodocunque, sed quatenus est dominus rei promissæ; ergo sicut dominium rei illius, ita & obligatio vi emissi voti realis eidem añexa transit ad hæredem, supposito, quod deductis debitis, & expensis funeris adhuc aliquid de bonis defuncti supersit: nam hoc ipso, quod quis hæreditatem adit, censetur contractum inivisse ad solvenda omnia defuncti debita, & vota realia. Hinc Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 15. num 25.* ait, hæredem obligari ad solvenda defuncti vota realia, non vi voti (nam & hoc solum voventem afficere potest) sed vi contractus memorati.

21. Ex

21. Ex data Conclusione,ac præsertim priori parte ipsius infertur I. cum Layman *lib.* 4. *Tract.* 4. *cap.* 3. *num.* 6. citante Suarezium, Vasquez & Sanchez: quodsi Communitas aliqua certum Votum ediderit, quotannis v. g. peregrinationem instituendi, Posteri eorum non obligentur ex virtute Religionis, seu vi Voti, in quod ipsi non consenserunt: quamvis interdum ratione pacti, vel statuti, aut longæ consuetudinis ab Ordinario Loci tacite vel expresse approbatæ subsit obligatio ejusmodi Votum observandi, prout amplius explicat Sanchez *cit. c.* 15. *num.* 16. & *seqq.*

22. Infertur II. Quod factum alienum voveri non possit, v. g. alium jejunaturum, Religionem ingressurum &c. Ne autem irrita omnino sit ejusmodi Voti promissio,non raro usurpata, ita explicari debet, quod animus voventis fuerit obligare se ad curandum, quantum in ipso est, ut alter promissum adimpleat: sic enim non alienum, sed potius proprium factum promittitur. Unde liberi non obligantur Voto parentum offerentium eos Religioni,nisi ex debito quodam honestatis, aut nisi intelligentes consentiant, vel postea ratificent: alioquin jure contradicere possent, eoquod Religionis ingressus liber esse debeat. *c. Præsens.* 20. *quæst.* 23.

23. Infertur III. Quod vovens teneatur Votum personale per seipsum implere,& non liberetur, si per alium impleat, v. g. qui vovit, se jejunaturum, vel peregrinaturum &c. non satis-

satisfacit, si alium roget, ut loco sui jejunet, peregrinetur &c. Ratio est: quia vovens factum proprium promisit; ergo ad illud ipsemet obligatur. Ex quo

24. Infertur ulterius, quod, si quis Votum suum personale ipsemet implere non possit, non teneatur alium rogare, vel substituere, qui impleat. Ratio est: quia actus se non extendit ultra intentionem agentis *arg. cap. ult. de Præbendis*, cum concordantiis: atqui intentio voventis fuit (uti supponitur) se facturum, v. g. se oraturum, jejunaturum, peregrinaturum &c. ergo ipse solus obligatur, & consequenter, si id præstare non possit, cessat obligatio Voti, nec tenetur illud per alium implere, nisi etiam ad hoc sese obligare intenderit. Quamquam substituere alium in casu justi impedimenti procul dubio sit laudabile; & in eo casu substitutus, si in se hoc onus suscipere promiserit, etiam exequi tenebitur, *cap. Licet. de Voto &c.*

Additio I.

* Quæres I. An, si quidam copulative, seu simul conjunctim vovit peregrinari v. g. Oettingam, & ibidem simul offerre Calicem in honorem B. Virginis: postea autem ante Voti executionem moriatur, an, inquam, hæredes defuncti teneantur aliquid præstare, & quid? Ante responsionem suppono I. Simile Votum esse mixtum, id est partim personale, partim reale, uti consideranti patet. Supp. II. Posse unum alteri annecti vel tanquam præcise accessorium, vel etiam ut æque principale. Si annectitur

nectitur tanquam accessorium, tunc qui liberatur a principali, ordinarie etiam liberatur ab accessorio: nam accessorium sequitur naturam sui principalis. *Reg.* 42. *Juris in 6.* Econtra vero si alterum connexum foret æque principale, potest quis liberari ab uno, quin eximatur ab altero, uti patebit ex proxime dicendis. H. S.

Resp. I. Nisi ante mortem alter expresse obligasset hæredes sub exclusione alias ab hæreditate, hi non tenerentur loco defuncti peregrinationem instituere, nec etiam illas expensas, quas alter sub itinere alias facere debuisset, illuc mittere, ut ponantur in cippo. Ratio primi est; quia Votum peregrinandi est personale, quod juxta jam dicta non transit ad hæredes. Ratio secundi est, quia expensæ sub itinere peregrinationis faciendæ sunt respectu peregrinationis præcise quid accessorium, adeoque extincta obligatione quoad principale etiam extinguetur quoad accessorium. Profecto ob eandem rationem ipsemet vovens, si necdum mortuus, bene tamen infirmus lecto fuisset affixus, neutiquam fuisset obligatus pecunias sub itinere alias consumendas mittere ad locum peregrinationis. Resp. II. Tenentur tamen hæredes ad locum peregrinationis mittere Calicem saltem in æquivalenti. Ratio est: quia quoad hoc erat Votum reale, & æque principaliter annexum, uti præsumitur in rebus tanti pretii, nisi expresse aliter constet de mente voventis, adeoque transit ad hæredes. Sporer *loc. cit. n.* 136. & alii. Quodsi res simili cum peregrinatione promissa foret exigui pretii e. g. si quis

vovisset simul cum peregrinatione ponere in cippum quosdam crucigeros &c. crederem illam rem promissam esse merum quodpiam accessorium, quod extinguitur cum suo principali: interea tamen pro majori securitate suaderem, ut illi crucigeri offerantur in alia simili Ecclesia. *

Additio II.

* Quæres II. De qua substantia, & quanti pretii debeat esse Calix Voto promissus & mittendus ab hæredibus ad locum peregrinationis? Respondeo cum Sanchez, Sporer, Suarez & aliis, nec requiri, ut dictus Calix conficiatur ex auro, nec sufficere, ut sit ex cupro, vel stanno. Quare debet esse argenteus: ex tali enim materia communiter solent confici Calices *arg. c. Ut Calix. 45. de Consecrat. dist.* 1. pretium autem Calicis non debet quidem esse adeo magnum; ast tamen competens, prout ibidem communiter ad Missæ Sacrificium adhiberi solet, consideratis simul circumstantiis ipsius status personæ voventis, & aliis. Sic etiam, quando quis vovisset in perpetuum certæ Ecclesiæ providere de vino quoad celebrationem Missarum, tam ipse, quam, eo mortuo, Successores tenerentur dare vinum non quidem adeo generosum, nec tamen etiam sufficeret infimæ sortis: sed obligarentur in dubio dare mediocre, prout communiter solet applicari in illa vicinia. Cæterum generalius loquendo, quando attentis omnibus circumstantiis quis in

dubio se resolvere nequit circa quantitatem, vel qualitatem, aut numerum, seu pondus & mensuram ipsius rei promissæ, consolationi esse, & pro resolutione deservire poterit textus Juris Canonici *cap. Ex parte.* 18. *de Censibus.* ubi dum dubitabatur, in quanam mensura res promissa solvi debeat, Pontifex respondit sequentibus notabilibus formalibus: *Cum non constet, ad quam mensuram antecessores eorum prædicta Vota persolverint, credimus distinguendum, utrum habitatores regionis ipsius, qui ea continuo persolverunt, ad unam eandemque mensuram hujusmodi vota persolverint, an ad varias & diversas? In primo enim casu ad eandem & illi solvere sunt cogendi. In secundo volentes solvere ad minorem, non sunt cogendi, ut ad majorem persolvant:* NB. *Quoniam, cum hujusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt a Viris Ecclesiasticis exigenda, ne tanquam Exactores videantur lucris temporalibus inhiare.* *

QUÆSTIO III.

De Cessatione, Commutatione, & Irritatione Votorum.

SUMMARIUM.

25. *Obligatio Voti quatuor modis desinere potest.*
26. *Cessante causa finali cessat Votum.*
27. *Cessat etiam Votum ob mutationem materiæ.*
28. *Clausula in omni Voto subintellecta.*

(*d*) Dist. præc. n. 23.

25. ADVERTENDUM cum Doctoribus communiter, quatuor potissimum modis obligationem Voti desinere posse. I. Per Cessationem; cum nempe Votum ex se ipso cessat obligare absque alia commutatione, irritatione, vel dispensatione, quod variis ex causis contingere potest, uti mox dicetur. II. Per Commutationem. III. Per irritationem Voti, aucto-

auctoritate Superioris factam. IV. Per legitimam Dispensationem, quæ contingit tunc, quando legitima Superioris auctoritate ex causa rationabili cum vovente super Voto dispensatur. De quibus tribus prioribus per sequentes Conclusiones plura, de Dispensatione vero in subsequenti quæstione.

26. CONCL. I. Quantum inprimis attinet ad Cessationem Votorum, cessante causa finali ac principali Voti cessat quoque obligatio ejus: v. g. si vovisti, te peregrinaturum pro impetranda valetudine filii, is vero ante peractam peregrinationem moriatur, liberatus es a Voto. Item, si misericordia motus erga alium, quem in lacero habitu videbas, vovisti ei dare eleemosynam: si is pauper non est, non teneris; quia causa finalis hujus largitionis erat sublevatio pauperis. Ita Suarez *lib.* 4. *de Voto cap.* 18. & alii.

27. CONCL. II. Cessat insuper obligatio Voti ob mutationem materiæ, si videlicet ea fiat impossibilis, illicita, indifferens, aut majoris boni impeditiva. Ratio est: quia in ejusmodi casu neque Votum incipere potuisset, cum hoc debeat esse de re possibili, licita, bona, & majoris boni non impeditiva. Idem dicendum in casu, si postea tam notabilis rerum mutatio accidat, vel specialis & inopinatus casus occurrat, ut rationabiliter præsumi possit, voventis intentionem ad ejusmodi eventum, aut casum specialem se non extendisse. Ratio est: quia actus non se extendit ultra intentionem agentis. Accedit, quod lex positiva in

ejusmodi casibus per epichejam soleat admittere benignam interpretationem; ergo idem dicendum de Voto, utpote quæ est lex quædam privata, quam ipsemet vovens sibi imposuit.

28. Quinimo in omni Voto tacite subintelligitur isthæc conditio: *Si res in eodem statu permanserit*; prout a pari supra (*d*) de Juramento dictum est. Sic qui vovit peregrinationem longam, vel magnam eleemosynam, superveniente gravi morbo aut inopinata depauperatione non tenetur voto. Similiter sicut ægritudo v. g. excusat a præcepto jejunii Ecclesiastici, ita etiam sufficit ad excusandum ab observatione jejunii Voto promissi: & idem de similibus.

29. CONCL. III. Votum conditionatum cessat obligare, si non impleatur conditio apposita: sic qui vovit peregrinationem, si sanitatem filio, vel aliud beneficium obtineat, hoc non obtento ad Votum non tenetur. Ratio est: quia generaliter conditio apposita suspendit actum, eaque non eveniente nihil debetur; cum non fuerit animus sese obligandi, nisi in eventum ipsius conditionis.

30. CONCL. IV. Qui Votum temporale emisit, v. g. Votum Castitatis ad biennium, elapso biennio liber est a Voto. Idem est de Voto affixo certo tempori, puta jejunandi diebus Sabbatinis in honorem B. MARIÆ Virginis: nam, si intermisit eo die jejunium, sive culpabiliter, sive sine culpa, amplius alio die non tenetur jejunium illud peragere. Ita Do-

ctores

ctores communiter, ac præsertim Herincx *part.* 3. *Theologiæ. disp.* 4. *de voto. quæst.* 4. neque enim vovens voluit se obligare, nisi pro tali determinato tempore.

Additio.

* Cæteroquin speciale signum est, quod quis rem promissam voluerit affigere certo tempori, si ob particularem devotionem talis temporis vel aliam specialem connexionem cum tali tempore votum illud fuisset emissum, uti cum communi notat Sanchez *lib.* 4. *Moralium. cap.* 14. *n.* 25. *& seqq.* e. g. vovisti audire Sacrum die veneris ob specialem devotionem Passionis Domini, vel jejunium die Sabbati in honorem B. Virginis, sive ex eadem ratione singulis diebus Sabbatinis totius anni, aut in aliquo profesto specialis tui Patroni, si tali die omittas culpabiliter, vel inculpabiliter, non teneris supplere altero die. Idem dic, si vovisses peregrinari Romam anno sancto, nam & hoc votum cessat anno sancto transacto. Sporer *tract.* 3. *in Decal. cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 101. *

31. CONCL. V. Quantum attinet ad votorum Commutationem, vovens proprio arbitrio potest votum suum commutare in id, quod spectatis omnibus manifeste melius, seu præstantius est. Ita communior Doctorum apud Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 49. & Layman. *cit. tract.* 4. *cap.* 8. *n.* 19. & desumitur ex Jure Canonico. *c. Pervenit* 3, *de Jurejurando.* ibi: *Non enim propo-*

situm aut promissum infringit, qui in melius illud commutat.

32. Hoc autem intelligendum, si opus sit manifeste melius: nam in dubio stat possessio pro obligatione voti ad rem promissam, quæ proinde mutari non potest sine Superioris auctoritate. Excipi etiam debent vota Summo Pontifici reservata: qualia sunt quinque, videlicet votum perpetuæ castitatis, Religionis, Peregrinationis Romanæ, seu ad limina Apostolorum, Peregrinationis ad S. Jacobum in Compostella, & Peregrinationis in terram sanctam. Siquidem horum commutationem ipsemet Papa sibi propriam reservavit, ac proinde in alia, etiã manifeste præstantiora opera (sola Professione Religiosa excepta) sine Summi Pontificis auctoritate commutari nequeunt.

33. Dicitur, *sola Professione Religiosa excepta*: nam in votum Religiosæ professionis possunt commutari omnia vota antecedentia tam realia, quam personalia, etiã Summo Pontifici reservata; prout habetur *c. Scripturæ, de voto.* ubi dicitur: *Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis observantiam commutare.*

Supra quod Capitulum Juris Canonici S. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 12. *ad* 1. doctissime ita discurrit: *Omnia alia vota sunt particularium operum: sed per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat; particulare autem in universali includitur, & ideo Decretalis in c. Scripturæ, de voto, dicit, quod reus fracti voti non habeatur, qui temporale obsequium in perpetuam Religionis*

gionis observantiam commutat. Hinc Religionem ingrediens non tenetur implere vota vel Jejuniorum, vel Orationum, vel aliorum hujusmodi, quæ existens in sæculo fecit: quia Religionem ingrediens moritur priori vitæ. Et etiam singulares observantiæ Religioni non competunt, & Religionis onus satis hominem onerat, ut alia superaddere non oporteat. Ita ille.

34. CONCL. VI. Commutatio voti in aliud opus æquale, proprio voventis arbitrio fieri non potest, sed opus est auctoritate Prælati puta Papæ, vel Episcopi, aut ejus, qui ab his habet commissionem seu potestatem delegatam. Ita Sanchez *lib.* 4. *Decal. cap.* 49. *n.* 13. Layman. *n.* 19. Sannig. *dist.* 4. *de voto. quæst.* 4. *n.* 3. & communior contra quosdam alios, qui putant, per quemlibet Confessarium posse votum commutari in opus æquale. Ratio conclusionis est: quia commutatio voti est actus jurisdictionis. *arg. cap.* 1. *de voto.* ergo ea non competit Confessario nisi habeat potestatem delegatam, sed solis Prælatis. Nec obstat, quod quilibet possit votum suum commutare in id, quod est manifeste melius, absque alia jurisdictione. Resp. enim, id fieri ex eo, partim quia promissio rei minoris abunde solvitur in præstatione rei majoris: partim quia is, cui fit votum (nempe Deus) consentit in solutionem melioris. *arg. cit. c. Scripturæ. de voto.*

Additio.

* Porro ut commutatio ab habente potestatem fiat debito modo in aliud opus æquale, requiri-

requiritur aliqua causa, sufficit tamen quævis rationabilis e. g. specialis utilitas vel consolatio &c. ipsius voventis. Quinimo in Jubilæo, ajunt Suarez, Gobat, Sanchez & alii apud la Croix *loc. cit. n.* 525. sufficere generalem causam boni communis, ob quod datum est Jubilæum. Quando autem contingeret ista voti commutatio ab aliquo habente potestatem dispensandi in aliud opus minus, quoniam tunc esset simul partialis dispensatio, requireretur major causa, non tamen tanta, quanta desideratur ad dispensandum ex integro. Videantur causæ pro legitima dispensatione *num* 50. allegandæ, quæ certo pugnant a fortiori, si satem aliqualis interveniat commutatio: quinimo pro tunc non requiritur in tanto gradu, eo ipso, quoniam simul aliquid aliud, quamvis minus materiæ promissæ subrogatur. Cæterum facta semel per legitimam Jurisdictionem commutatione prius votum omnino cessat, nisi aliter expresse disposuerit commutans, hincque, si subrogatum successu temporis evaderet inutile vel moraliter impossibile, non teneretur quis loco subrogati redire ad prius votum La Croix, *lib.* 3. *part.* 1. *n.* 516. *

35. CONCL. VII. Quantum attinet ad Irritationem votorum, vota facta de re in alterius potestate constituta irritantur, si hic contradicat, & opus promissum absolute nolit fieri. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 8. & Doctores communiter. Idque intellige, quod ad hujusmodi irritationis validitatem nulla alia re-

quira-

quiratur causa, præter ipsam Superioris voluntatem. Ratio est: quia, ut votum obliget, præter alia requiritur, quod persona vovens sit sui juris quoad illud quod voto promittitur: neque enim potest quis per promissionem sese firmiter obligare ad id, quod non est in sua potestate, sed in potestate alterius.

36. Hinc *Numer. cap.* 30. mandatur, quod si mulier, quæ vel est in domo patris atque in ætate adhuc puellari, vel maritum habuerit, quidpiam voverit, & sic se Juramento adstrinxerit, si pater aut maritus ejus contradixerit, tam vota quam Juramenta ejus irrita sint, nec eam obligent, eo quod pater, aut maritus contradixerit. Et hoc idem dicendum est de aliis hujusmodi personis, quæ non sunt omnimode in sua potestate, sed sub potestate alterius, atque adeo non habent liberam facultatē vovendi, ut sunt Religiosi, servi, filiifamilias &c. Hi tamen vovendo non peccant, quia in eorum votis subintelligitur tacita conditio: *Si placuerit Superioribus meis, voveo, hoc vel illud me facturum*, ut dictum superius. (*e*)

37. CONCL. VIII. Nihilominus allata doctrina seu Conclusio proxima, intelligenda est de iis duntaxat votorum materiis, in quibus præfatæ personæ voventes non sunt sui juris, sed subjectæ potestati alterius: nam vota quoad alias materias facta, in quibus dictæ personæ non subjiciuntur alterius potestati, valida sunt, neque irritari possunt. Est satis communis inter Doctores: quia tunc cessat ratio in priori

Conclu-

Conclusione allata, nempe subjectio respectu alterius, ob quam duntaxat datur potestas irritandi vota. Res tota magis patebit exemplis, atque inductione: itaque

38. I. Conveniunt Doctores cum D. Thoma 2. 2. *q.* 88. *art.* 9. omnia vota impuberum sive personalia, sive realia, irritari posse a Patre, Tutore, aut aliis personis, quarum potestati subsunt: idque accidit tum ob defectum rationis, quem impuberes patiuntur, tum quia sunt naturaliter sub cura Parentum, vel Tutorum, qui eis loco Parentum sunt. Porro in masculis ad pubertatem requiruntur quatuordecim anni completi, in fœminis vero duodecim anni completi; antea vero censentur impuberes. Nec obstat, quod quandoque ante dictam ætatem cuipiam adveniat judicii maturitas, aut quis etiam votum ingrediendæ Religionis emiserit. Adhuc enim irritari possunt talia vota ab impubere edita, ut docet Sanchez *lib.* 4. *Decal. cap.* 35. *n.* 11. Layman *loc. cit. cap.* 7. *n.* 10. & alii, eo quod Jura quoad hoc non distinguant.

39. II. Conveniunt Doctores, id, quod proxime dictum est de impubere, videlicet omnia vota ejus irritari posse a patre, pariter intelligendum esse de Religiosis professis; utpote qui per votum obedientiæ penitus abnegarunt propriam voluntatem, neque amplius habent velle & nolle. Excipe tamen votum Religionis arctioris ingrediendæ; utpote ad quam transitus eisdem Religiosis a Jure conceditur, *c. Licet de Regularibus*, simulque ea vota, quæ ipsamet

met Ordinis constitutio efflagitat; nam talia non posse a Prælatis irritari, palam est.

40. III. Loquendo de Votis liberorum puberum adhuc in patria potestate existentium, quidquid pauci contradicant, satis etiam inter Doctores convenit, quod Pater non possit omnia Vota liberorum puberum irritare, sed ea tantum, quæ patriæ potestati præjudicium afferunt; puta, quæ liberam & expeditam familiæ gubernationem impediunt, vel filium aut filiam nimis abstrahunt ab obedientia & cura paterna, & hujusmodi; nam in his solum filius puber est subjectus Patri. Et eadem ratione Vota servorum, sive mancipiorum, illa tantum a Dominis irritari possunt, quæ, & quatenus servitutis obligationi officiunt.

41. Conveniunt passim Doctores, quod maritus non possit omnia Vota uxoris irritare, sed ea tantum, quæ & quatenus juri suo, quod habet ad conjugii usum, & familiæ gubernationem, præjudicium afferre possunt. Prout vicissim etiam uxor ea solummodo Vota mariti rescindere, atque irritare potest, quæ derogant juri suo, quod habet in corpus mariti, v. g. ne abstinentia immoderata affligatur, & hujusmodi. Ratio horum omnium generalis est ea, quæ affertur in utraque præmissa conclusione: quia Vota possunt irritari a Superiore in his tantum, in quibus alter ipsi subjicitur: atqui filiifamilias, servi, uxor &c. non subjiciuntur parentibus, dominis, marito &c. quoad omnia,

sed

ſed tantum quoad aliqua, ipſorum ſtatum concernentia, de quibus paſſim, & fuſius Auctores; ergo.

QUÆSTIO IV.

De Poteſtate diſpenſandi in Votis.

SUMMARIUM.

42. *Datur in Eccleſia Dei poteſtas diſpenſandi in Votis.*
43. *Hæc poteſtas reſidet generaliter pro toto Orbe in Papa.*
    Quibus aliis ea competat? remiſſive.
44. *Quam poteſtatem diſpenſandi in Votis habeant Confeſſarii Ordinum Mendicantium.*
45. *Vota Summo Pontifici reſervata, quæ?*
46. *Ea ſunt ſtricte interpretanda.*
    Quid de Voto Caſtitatis non perpetuæ, vel non integræ?
    Item de Voto conditionato?
    Ac pœnali?
47. *Limitatio quoad Confeſſarios Mendicantium.*
* *Ulterior doctrina quoad Confeſſarios Mendicantium.*
48. *Poſſunt Mendicantes diſpenſare ad petendum debitum cum conjugibus inceſtuoſis, & contrahentibus cum Voto Caſtitatis, & qui?*
* *Quomodo poſſint cum ſimilibus diſpenſare?*
49. *Diſpenſatio in Votis, ut ſit valida, requirit cauſam.*
50. *Cauſæ juſtæ diſpenſandi in Votis, quæ?*

(*f*) Juxta dicta n. 4.

(*g*) Ut dictum n. 27. & seqq.

(*h*) Dist. præc. n. 41.

42. CONCL. I. Certum est inter Catholicos, dari potestatem in Ecclesia Dei dispensandi super Votis, ipsi a Christo concessam. Patet hoc tum ex perpetua praxi, & traditione Ecclesiæ, tum ex illa generali potestate, D. Petro, ac legitimis ejus Successoribus a Christo concessa *Matth.* 16. & 18. *Tibi dabo claves Regni cœlorum* &c. *Et quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Nam ly *quodcunque solveris*, etiam dispensationem, seu solutionem a Voto, & Juramento, complectitur. Quomodo autem Dispensatio in Votis, & Juramentis fieri possit, non obstante, quod eorum obligatio sit Jure Divino, dictum est supra *Tract.* 2. *dist.* 4. *n.* 25. & 26.

43. CONCL. II. Ejusmodi potestas dispensandi in Votis, primario, ac generaliter pro toto Orbe, ex Jure Divino residet in Summo Pontifice, tanquam legitimo Petri Successore, Christique in terris Vicario: ut patet ex citato S. Scripturæ textu, specialiter de D. Petro, ac legitimis ejus Successoribus loquente. Quibus

bus aliis autem, ſive Jure ordinario, ſive ex delegata poteſtate, aut privilegiis a Summo Pontifice ſibi conceſſis id competat, quilibet in particulari, conſiderato ſuo ſtatu, melius dignoſcere poterit. Nihilominus loquendo de Seraphici Ordinis privilegiis, ſit

44. CONCL. III. Confeſſarii Ordinum Mendicantium, & qui participant in eorum privilegiis, habent poteſtatem delegatam diſpenſandi in omnibus Votis (ſimulque commutandi omnia Vota etiam jurata, ex extenſione Gregorii Papæ XIII.) in quibus de jure ordinario diſpenſare poſſunt Epiſcopi. Ita Herincx *diſt.* 4. *de Voto. q. 6. num. 66.* id ex plurium Summorum Pontificum conceſſionibus copioſe demonſtrans. Quamvis enim Innocentius VIII. hinc exceperit vota peregrinationis ultra duas dietas: tamen ex conceſſione aliorum Pontificum, ac nominatim Eugenii IV. Pauli III. & Gregorii XIII. dicta reſtrictio eſt ſublata; ut patet ex Compendio Privilegiorum Mendicantium ℣. *Votum in Capucini Annotatione.* & Emman. Roderico. *Tom.* 1. *Quæſt. Regul. quæſt.* 63. *art.* 3. *&* 4.

45. Dicitur notanter, *in quibus de Jure ordinario diſpenſare poſſunt Epiſcopi.* Siquidem Epiſcopi, etſi jure ordinario poſſint diſpenſare in omnibus aliis Votis, non tamen in iis (extra caſum neceſſitatis, & impedimenti recurſus ad Summum Pontificem) quæ ſunt Papæ ſpecialiter reſervata. Et quidem ejusmodi Vota Summo Pontifici reſervata regulariter ſunt quinque, ſcilicet Votum Caſtitatis perpetuæ (ſubintelli-

ge, & integræ) votum Religionis ab Ecclesia approbatæ, votum peregrinationis Romam ad limina Apostolorum, peregrinationis ad S. Jacobum in Compostella, & peregrinationis in terram sanctam. Unde in his neque Confessarii Ordinum mendicantium dispensare possunt, utpote quæ summo Pontifici specialiter reservantur, & in Regularium privilegiis communiter excipiuntur.

46. Porro hæ exceptiones, cum juri ordinario Episcoporum præjudicent, ceu odiosæ sunt strictæ interpretationis ac proinde in propria verborum significatione accipiendæ. Unde Episcopi jure ordinario (censequenter Confessarii Ordinum Mendicantium, & Communicantium in privilegiis eorum rite approbati, ex delegata potestate sibi a summis Pontificibus concessa) possunt dispensare in voto castitatis non perpetuæ, sed ad certum duntaxat tempus promissæ v. g. ad annum, vel decennium. Item in voto castitatis non integræ v. g. non fornicandi, non nubendi, non petendi debitum, servandi virginitatem duntaxat, quæ per unicum lapsum carnis irrecuperabiliter amittitur, fitque postmodum observatu impossibilis: secus, si vovens virginitatem intendisset per talia verba sese obligare ad castitatem absolutam: nam Deus intuetur cor, sicque votum hoc, utpote castitatis absolutæ ac perpetuæ, foret indispensabile per Papa inferiorem. Item possunt supra dicti dispensare in voto conditionato ante conditionem impletam; ut, si voveat quis Religionem, aut castitatem perpetuam, si ex

morbo convalescat, poterunt dispensare in voto, antequam hæc conditio impleatur: secus, si votum impleta conditione omnino purificetur, ut habet Herincx *cit. disp. quæst. 6. num. 62.* estque probabilior, quamvis Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 10. num. 13.* & Diana *part. 3. tr. 5. resol. 25.* cum aliis non improbabiliter asserant, etiam post impletam conditionem posse Episcopum dispensare. Item possunt prædicti dispensari a supra dictis in voto pœnali v. g. si fornicatus fuero, voveo me ingressurum Religionem, sive ante (ut est communior sententia) sive post eventum peccati, atque incursam pœnam; prout sentit cit. Sanchez *num. 7. & 8.* citans non paucos alios Auctores.

47. Notanter autem hactenus dictum, *in quibus de jure ordinario possunt Episcopi dispensare*: ut excipiantur illi casus, in quibus competit Episcopis facultas dispensandi etiam in votis Papæ reservatis, ratione necessitatis extraordinariæ, & quando est impedimentum adeundi summum Pontificem. In istis etiam casibus, ut docet Layman *cap. 8. n. 16.* citans alios, nequeunt Confessarii Ordinum Mendicantium, vel Communicantium in privilegiis eorundem dispensare, sed opus est recursu ad Episcopum; quamvis nonnullis, ab Herincx relatis *loc. cit. n. 69.* prædicta limitatio non placeat.

Additio.

* Licet autem quoad quinque vota reservata, quando eadem fuerunt certa, & non so-

lum dubia, ac præterea absoluta, & determinata, Confessarii Ordinum mendicantium nequeant dispensare quoad substantiam, poteruut tamen cum gravi causa quoad indeterminata, seu alternativa e. g. *voveo ire Romam, vel per mensem jejunare*; item etiam in votis determinatis quoad circumstantias accidentales talibus votis additas. Ita communis teste Sporer *tract.* 3. *in II. Præcept. Decal. c.* 3. *sect.* 3. *n.* 67. Ratio horum est: quia reservatio est odiosa, sicque restringenda. Hinc, prout cum aliis notat la Croix hic *n.* 544. si vovisti ire Romam ad limina Apostolorum pedester, vel hoc anno, aut sub habitu cujusdam Eremitæ, seu semper per viam mendicando &c. possunt hæ circumstantiæ ex gravi ratione tolli, vel adhuc melius commutari, ut e. g. per currum, alio tempore commodiori, vel in vestibus ac expensis tuis illuc te conferre queas. Item supposito, quod Votum illud absolutum jam fuerit aliquando a Summo Pontifice commutatum in aliam materiam, prædicti Confessarii sunt præditi potestate cum valde gravi ratione circa illam alteram materiam dispensandi, vel magis denuo in aliud distinctum opus commutandi. Ita Sanchez *l.* 8. *de Matrim. dist.* 9. *n.* 20. & Card. Lug. *lib.* 6. *Resp. Moral. dub.* 1.

48. CONCL. IV. Insuper ex speciali concessione S. Pii V. vivæ vocis oraculo facta, quin & iterata concessione Eugenii IV. Congregationi S. Benedicti tum Cassinensi, tum Vallisoletanæ facta, nec non facultate Julii II. eidem Congregationi Vallisoletanæ impertita

(ac referuntur singillatim a Petro de Murga *Tom. 2. Disquisit. Moral. disquis. 1. dub. 13. §. 6. n. 121. & seqq.* & Ant. Quintanadvenas *tr. 9. Singular. 2. 3. & 4.*) possunt Confessarii Mendicantium dispensare ad petendum debitum cum iis conjugibus, qui contraxerunt Matrimonium cum Voto simplici Castitatis antea emisso : item & cum incestuosis conjugibus, qui contracto jam Matrimonio cum alterius conjugis consanguinea intra secundum gradum adulterium perpetrarunt: si tamen tales Confessarii sint viri docti atque ad hoc a suo Provinciali deputentur. Et hæc quidem deputatio est necessaria juxta tenorem concessionis, & praxin, prout notat Herincx *cit. disp. 4. n. 68.* & Portel. *in Dubiis Regularium* ✝. *Confess. num. 23.* ubi bene addit, quod ejusmodi licentia cuipiam Confessario ab uno Provinciali facta , non exspiret amoto Provinciali ab officio ; eo quod illa facultas non detur a Provinciali , sed ad commissionem sive deputationem ipsius a Papa, cujus gratia jam facta non exspirat morte concedentis. Sunt quidem nonnulli Auctores, qui præmissam Provincialis deputationem non requiri asserunt, quos refert, ac sequitur Antonius a Spiritu S. Carmelita *in Directorio Regularium part. 1. tract. 2. disp. 1. sect. 2. §. 3. n. 112.* & Diana *part. 3. tract. 2. resol. 14. & part. 5. tract. 13. resol. 46.* ubi hoc ipsum non improbabile censet , licet in priori loco oppositam sententiam sequatur. Verum tenor concessionis S. Pii V. quam refert Rodericus *Tom. 1. qq. Regul. quæst. 63. art. 1. & 2.* expresse requi-
rit,

rit, quod ejusmodi dispensatio in Foro conscientiæ ad petendum debitum fiat *ex commissione Provincialis.*

Additio.

* Illud adhuc notanter subjungendum est, quod, etsi Confessarii privilegiati cum aliquo habente Votum perpetuæ Castitatis, & nihilominus absque relatione ipsius Voti peccaminose Matrimonium contrahente dispensent quoad petendum debitum conjugale, hæc tamen dispensatio se non extendat ad alia. Hinc, si talis extra Matrimonium committeret peccatum carnis, censeretur adhuc transgredi Votum. Item mortua sua conjuge non posset talis transire ad secundas nuptias, nisi impetret dispensationem in ipso Voto Castitatis: etenim antea præcise fuit dispensatus quoad petendum debitum quoad Matrimonium præcedens actualiter jam contractum. Ita Card. de Lugo *lib. 6. Resp. Moral. dub.* 1. & Lessius *in Auctuario* ℣. *Votum. casu* 1. *

49. CONCL. V. Dispensatio in Votis, ut sit valida, requirit causam justam dispensandi. Ratio est: quia potestas dispensandi in jure Superioris, nempe ipsius Dei, Prælatis Ecclesiæ data est *in ædificationem, & non in destructionem*: ut dicit Apostolus 2. *Corinth.* 13. *v.* 10. Id autem non esset, si possent dispensare absolute absque ulla causa.

50. Porro causæ justæ dispensandi in Votis

oriuntur ex variis motivis. I. Ex imperfectione actus, si absque prudente & perfecta deliberatione, in ira, metu, mœrore, vel tenera ætate &c. Votum factum sit *arg. c. 2. de Voto.* quamvis ob imperfectionem actus, & defectum sufficientis deliberationis quandoque Votum penitus non obliget. (*f*) II. Ex materia Voti, si nimirum voventi, spectata corporis constitutione, naturæ fragilitate &c. Votum ipsum majoris ruinæ periculum pariturum videatur, adeoque spectatis omnibus dispensatio ad spiritualem ejus utilitatem (quæ præcipue hic consideranda est) cessura videatur. III. Ob difficultatem exequendi Votum postea superveni-entem, vel ante non prævisam; quamvis interdum, si hæc gravis & manifesta sit, obligatio Voti per se sine dispensatione cesset (*g*). IV. Ob necessitatem, vel magnam utilitatem Reipublicæ, aut familiæ, ut, siquis longas peregrinationes vovisset; cum præstaret, ipsum familiæ, vel Reipublicæ regendæ interesse, aut hujusmodi. Unde bene Innocentius III. relatus *cap. Magna, de Voto.* ait: quod in materia dispensationis Votorum hæc tria semper considerandа sint, videlicet, *quid liceat secundum æquitatem, quid deceat secundum honestatem, & quid expediat secundum utilitatem.*

51. Quæres, num prædicta etiam locum habeant in Votis in favorem tertii emissis, utputa in Voto dandi eleemosynam certæ personæ indigenti, aut certæ Ecclesiæ; ita ut ejusmodi Votum adhuc possit commutari, vel dispensari ab habentibus facultatem commutandi, vel

dispen-

dispensandi Vota? Resp. esse distinguendum. Nam si ejusmodi personæ pauperi, vel Ecclesiæ per acceptationem ab ipso, vel Rectore Ecclesiæ, aliove administratore factam jus acquisitum jam fuit, tunc amplius absque ejusdem consensu commutationi, vel dispensationi locus non est; quia privilegia commutandi, vel dispensandi in Votis intelliguntur esse concessa sine præjudicio atque injuria tertii. Secus dicendum de ejusmodi Votis spectatis ante factam illam acceptationem: quia enim tertio tunc necdum aliquod jus, actio, aut petitio competit, Vota in alicujus tertiæ personæ pauperis, aut Ecclesiæ commodum & favorem edita per dispensationem vel commutationem tolli posse, communior est sententia. Ita Lud. Miranda *Tom.* 1. *Manual. Prælat. q.* 48. *art.* 4. Layman *tract.* 4. *de Voto c.* 8. *num.* 21. Sylvester & alii.

52. Tandem pro fine hujus materiæ, & conformiter dictis supra (*d*) notandum, quod, qui habet potestatem dispensandi, seu commutandi Vota, censeatur similiter habere facultatem dispensandi, seu commutandi Juramenta. Ratio desumitur ex dictis ibidem: quia Votum & Juramentum promissorium DEO factum æquiparantur quoad vinculum, ideoque dispositum de uno censeri etiam debet dispositum de altero. Et quidem inter omnes convenit, eos, qui ratione muneris sui ordinariam habent potestatem commutandi, vel dispensandi Vota (ut sunt Episcopi, cæterique quasi Episcopalem jurisdictionem ordinariam habentes) posse

eadem quoque auctoritate respectu sibi subjectorum Vota jurejurando confirmata commutare, vel dispensare.

53. Ast loquendo de Regularibus Mendicantibus, & Communicantibus in eorum privilegiis, qui quoad sæculares pœnitentes habent potestatem solum delegatam dispensandi, vel commutandi Vota (exceptis quinque Votis Sedi Apostolicæ specialiter reservatis) variant Doctores, an dicti Religiosi similiter habeant potestatem dispensandi, vel commutandi Juramenta. Siquidem Azorius *part.* 1. *lib.* 11. *c.* 10. *quæst.* 2. cum quibusdam aliis sententiam negativam tenet. Nihilominus partem affirmativam, videlicet Religiosos Mendicantes posse dispensare, vel commutare etiam Juramenta, tenent plures alii Doctores, quos citat & sequitur Sanchez *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 2. *n.* 18. Sannig *dist.* 6. *de Juram. q.* 3. *n.* 8. Lessius *lib.* 2. *de Just. & Jure. c.* 42. *n.* 59. & alii: nam militat æque pro illis superius allata ratio. Accedit extensio Gregorii VIII. juxta quam possunt Regulares Mendicantes commutare Vota etiam jurata, dummodo commutatio non fiat in præjudicium tertii, prout habetur in Compendio Privilegiorum. ℣. *Votum in Capucini Annotatione.*

Additio.

* Cæterum hic est finitus Tractatus VI. quoad doctrinam Anacleti Reiffenstuel; quia tamen in quarta Editione sub iisdem numeris conti-

nuatis

nuatis ſubjunxi pro praxi aliquam quæſtionem, volui eam etiam de novo hoc eodem modo, ne in indice aliqua confuſio contingat, apponere, aliquibus tamen adhuc additis per modum Appendicis.

APPENDIX.

Quomodo practice impetrari poſſit Diſpenſatio in Voto?

SUMMARIUM.

54. *Ponitur caſus conformis materiæ.*
55. *Indaget Confeſſarius I. An puella vere Votum emiſerit?*
56. *Indaget II. An fuerit votum perpetuæ Caſtitatis?*
57. *III. An fuerit abſolutum, vel conditionatum?*
58. *IV. In qua ætate fuerit emiſſum?*
59. *V. Indaget, an quoad diſpenſationem non ſit periculum in mora?*
60. *Norma Supplicationis faciendæ.*
61. *Norma Reſponſionis ad Supplicam.*
62. *Quidnam debeat notare Executor Diſpenſationis circa Confeſſionem Menſtruam injungendam?*
63. *Quidnam obſervandum circa alia pietatis opera injungenda?*
64. *Qualis adhuc Inſtructio danda ab Executore tali diſpenſato?*
65. *Qualiter Diſpenſatus ſit abſolvendus?*

66. *Qua-*

54. PONAMUS Casum in Voto Castitatis; nimirum, quod quædam puella soluta voverit perpetuam Castitatem, modo autem suis orbata Parentibus sit in eo statu, ubi variis exponitur periculis incontinentiæ; quare instanter petit dispensari ad effectum nubendi. Quæritur, quomodo practice res instituenda?

55. Respondeo, Confessarium prudenter & recte agere quoad praxin, si indaget I. Num talis puella vere emiserit Votum, intendendo se obligare sub culpa, vel solummodo firmum elicuerit Propositum quoddam servandi Castitatem, eo ferme modo, quo homines in Confessionali sibi sæpius firmissime proponunt vitare deinceps peccata confessa, non tamen exinde vovent? Quodsi puella dicat, se tantum fecisse Propositum, aut saltem prudenter dubitet, num fuerit Propositum, vel verum Votum? neutiquam obligabitur; quoniam libertas est in possessione. Quando vero judicat, se voluisse pro tunc obstringere Voto, ulterius

56. Indaget II. Quomodo ergo voverit? nimirum an hoc Votum fuerit perpetuæ & integræ Castitatis; nam (uti jam dictum *præced. quæst. n.* 44. & *seqq.*) in Votis *non nubendi*,

ser-

servandæ Virginitatis, aut *Castitatis perfectæ* quidem, sed non *perpetuæ* poterunt denuo dispensare Confessarii privilegiati: ubi tamen in similibus semper notent præfati, ne hoc faciant sine causa, alias enim erit invalida dispensatio. Item ne facile dispensent ex integro, sed subjungant e. g. Confessionem singulis mensibus biennio faciendam &c. Item addant in votis perpetuis, etsi non perfectis e. g. in voto non nubendi &c. opus saltem leve perpetuum, puta, qualibet septimana duo vel tria *Pater noster* & *Ave Maria*, vide Sporer *part.* 3. *Theolog. Moral. cap.* 3. *sect.* 4. *n.* 128. Quodsi vero talis emiserit votum integræ & perpetuæ castitatis,

57. Indaget III. An hoc votum fuerit absolutum, vel conditionatum? etenim in conditionato adhuc posset Confessarius privilegiatus dispensare saltem ante adventum conditionis: quin etiam teste Sporer *Tract.* 3. *in Decalog. c.* 3. *sect.* 3. *n.* 63. & *n.* 66. valde probabiliter etiam conditione jam impleta, præsertim si vota fuerint pœnalia, de quo pariter jam facta est mentio superius *n.* 56. Quando vero foret absolutum,

58. Indaget IV. Qua ætate emiserit hoc votum? etenim ante annos pubertatis (NB. masculi dicuntur impuberes, usquedum annum decimum quartum, fœmellæ vero, usquedum duodecimum compleverunt) emissa vota, & postmodū in pubertate non de novo ratificata, possunt irritari ab ipsomet Parente vel Tutore pupilli, & quidem ordinarie sine ulla causa gravi, cum voluntas horum in voluntate Patris

aut

aut sui Tutoris existat. Vide Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. tit.* 34. *n.* 12. & 15. & infra *tract.* 12. *D.* 3. *de Jubilæo. q.* 10. Si autem promisisset, aut de novo ratificasset adepta jam pubertate,

59. Indaget, & attendat V. Num forsan non adsit urgens necessitas dispensandi, simulque periculum in mora, puta; si ex dilatione usque ad responsum Pontificis ex parte voventis, seu inter contracturos urget periculum incontinentiæ, scandali, vel alterius gravis mali? Si matrimoniū differri nequeat sine gravi dedecore sponsi aut sponsæ, vel familiæ, aut sine infamia ob imprægnationem sponsæ, sive quia alias proles maneret illegitima; quoniam e. g. Cajus contracturus morti est vicinus: in quibus, & similibus casibus posset dispensare juxta dicta antecedentia Ordinarius seu Episcopus supplicantis; alias vero erit scribendum Romā ad Sacram Pœnitentiariam, illas litteras vel per tertium, puta, per generalem procuratorem Ordinis, aut per aliquem agentem Romanum, vel immediate per postam ordinariam dirigendo Romam ad majorem pœnitentiariam cum sequenti superscriptione: *Eminentissimo & Reverendissimo D. Cardinali Majori Pœnitentiario &c.*

60. Porro in dicta Epistola veridice quoque specificet causam, ob quam Orator, seu Oratrix supplicat dispensari; solet autem S. Pœnitentiaria commutando votum castitatis ad effectum contrahendi matrimonium dispensare ob sequentes causas: nimirum ob stimulos carnis,

nis, quando ſcilicet vovens, ſive ſit vir, ſive mulier, ita iis ſtimulis agitatur, ut continenter vivere non poſſit, ſimiliter ad conſervandam nobilem Familiam. Item quoad mulieres etiam, ſi non patiantur ſtimulos, maneant tamen in aliquo periculo, amittendi pudicitiam; utpote quia puella pauper, & pulchra, vel orbata parentibus exiſtit, vel ob alias cauſas, uti teſtatur Tiburtius Navarr. *part.* 1. *Manuduct. cap.* 5. In noſtro caſu poſſet Supplica ſic formari.

N. Puella ſoluta emiſit votum caſtitatis perpetuæ; ſed cum adſit, vel futurum eſſe prævideat periculum incontinentiæ (ſi alia foret cauſa petendi diſpenſationem, eadem inſeratur) *humillime ſupplicat pro diſpenſatione ad effectum nubendi, quam gratiam ſtudebit pro poſſibili precibus ſuis demereri. Dignetur autem Eminentia veſtra reſcribere ad NN. in Diœceſi N. Oppido N.* Hic ponatur una cum expreſſione Diœceſis & Oppidi nomen & cognomen illius, ad quem litteræ diſpenſatoriæ debent dirigi e. g. ad Confeſſarium, nullatenus autem exprimatur verum nomen & cognomen ipſius ſupplicantis, puta in præſenti caſu illius puellæ ſolutæ: nam in Pœnitentiaria ſimilia omittuntur.

61. Ad factam Supplicationem ſolet ordinarie accommodando ad præſentem caſum reſponderi in forma ſequenti:

SI PERICULUM.

SAcra Pœnitentiaria tibi Confeſſario a Latrice præſentium electo concedit facultatem, ipſi Latrici præfatum votum ad effectum nubendi tantum, Auctoritate Apoſtolica diſpenſando, commutandi in Sacramentalem Confeſſionem ſemel quolibet menſe, & in alia Pænitentiæ opera per te injungenda, inter quæ ſint etiam aliqua pietatis, quæ quotidie facere teneatur, ut ea adimplens memor ſit ſemper obligationis, qua emiſſo voto adſtringebatur, prout ſecundum Deum ipſius animæ ſaluti expedire judicaveris, in Foro conſcientiæ, & Sacramentali Confeſſione tantum. Imo, quodſi viro, cui conjungetur, ſupervixerit, caſtitatem ſervet, ut prius obligata, &, ſi unquam extra matrimonium fornicata fuerit, aut mortuo viro alteri nupſerit absque nova diſpenſatione, ſciat ſe contra votum caſtitatis facere, & debitum conjugale exigere non poſſe. Et ita eam moneas &c.

62. Circa præſentem ordinariam formulam Diſpenſationis executor per has litteras deputatus notet I. ſequentem clauſulam: *diſpenſando commutes in Sacramentalem Confeſſionem ſemel quolibet menſe, & alia Pœnitentiæ opera præfatæ injungenda &c. inter quæ ſint etiam alia pietatis, quæ quotidie facere teneatur.* Ex qua deducitur, tria debere diſpenſando injungi. 1. Sacramentalem Confeſſionem quolibet menſe, vel ſi ob negotia, aut alias graves rationes id fieri non poſſet, etiam licitum foret (quidquid demum nonnulli contradicant) eandem ad bimeſtre, vel trimeſtre extendere, ſaltem ſi clau-

ſula

ſula ſic habeat *Singulis menſibus, vel quoties tibi videbitur*: aut ſaltem ſi ad finem hujus ſpecificationis addat; *prout ſecundum Deum ipſius animæ ſaluti expedire judicaveris &c.*

63. Cæterum iſta Confeſſio menſtrua probabilius ac tutius juxta Sanchez, Palao, ac Syrum Placentium &c. debet eſſe 1. ſupererogatoria, ſicque aliunde e. g. ob Pœnitentiam medicinalem a Confeſſario ſibi injunctam &c. non debita. 2. Debent imponi etiam alia opera, puta, medium roſarium inter octiduum ſemel recitandum &c. vel reſpectu divitum opus miſericordiæ qualibet ſeptimana ſemel &c. vel lectio ſpiritualis, aut aliqualis mortificatio in cibo vel potu &c. vel oratio pro Defunctis præſertim quoad pauperes, quæ apud eosdem loco eleemoſynæ corporalis poterit ſuccedere &c. prout ſecundum Deum & animæ ſalutem, ſtatum, ſexum, & ætatem pœnitentis expedire videbitur &c. 3. Debent præterea adjungi adhuc aliqua opera quotidiana, puta, ſingulis diebus de mane & de nocte unum *Ave Maria &c.*

64. Notet Executor hujus diſpenſationis II. quod præterea pœnitentem oporteat inſtruere in ſequentibus. Primo. Quod hæc opera pietatis quotidiana injungantur, ut quotidie recordetur obligationis, quam ob votum habebat. 2. Quod commutatio, quæ datur ad poſſe contrahere matrimonium, ad nihil inſerviat, quousque ipſum matrimonium contrahatur, & ſi carnaliter peccaret ante talem contractum, contra

votum delinqueret: Unde nec tenetur implere pœnitentias impositas, nisi a die contracti & consummati matrimonii. 3. Quod commutatio, quæ datur, non solum valeat ad posse contrahere matrimonium, sed etiam ad posse reddere & exigere debitum conjugale. 4. Quod hæc commutatio valeat solum ad contrahendum & consummandum semel matrimonium, unde mortuo viro, cum quo modo intendit contrahere, alium ducere non potest sine nova dispensatione; cum statim obligatio voti reviviscat, sicut erat a principio, ob conditionem in formula dispensationis expresse adjungi solitam: ubi tamen redeunte obligatione voti probabilius teste la Croix *lib. I. num.* 518. cessat iterum obligatio persolvendi opera alia pia subrogata. 5. Quod, si durante matrimonio extra illius usum sibi licitum, alium actum carnis peccaminosum fecerit, contra votum peccet, & teneatur hanc circumstantiam aperire in Confessione.

65. Notet III. Quod post hanc instructionem talis pœnitens imposita prius pœnitentia pro peccatis etiam aliis in Confessione detectis, absolvatur in forma Ecclesiæ consueta a censuris & peccatis per ista verba: *Dominus noster JESUS Christus te absolvat, &c.* Deinde *ego te absolvo a peccatis tuis &c.* quibus subjungat: *Item Auctoritate Apostolica specialiter mihi delegata tibi Votum Castitatis, quod emisisti ad effectum, ut matrimonium contrahere, ac debitum conjugale reddere, & exigere licite valeas, in opera tibi præscripta dispensando commuto in Nomine Patris*

tris &c. Passio Domini Nostri &c. Et licet ista formula expressa non sit omnino de essentia dispensationis, attamen saltem est valde congrua.

66. Quæres, quomodo practice procedendum, ut dispensetur cum aliquo in voto Religionis? Exempli gratia formemus hunc casum, quod quis voverit ingredi certam Religionem, postea tamen seductus, in juventute nomen dederit militiæ; modo autem exauctoratus, ac stimulis carnis agitatus cupiat nubere, quomodo ergo instruenda Supplica?

67. Respondeo, præmissis, & cum grano salis applicatis prioribus indagationibus de voto simplici castitatis, adhuc præterea ante instructionem cujusdam formulæ specialiter notandum venit Confessario ex Lessio *lib.* 2. *cap.* 41. *dub.* 5. multipliciter quempiam posse vovere ingressum in aliquam Religionem. *Primo* generatim non specificando aliquam certam. *Secundo*, specificando apud se aliquam certam Religionem, puta S. Dominici, S. Francisci &c. *Tertio*, determinando etiam particularem locum ob specialem ad hunc affectum, e. g. hoc numero Monasterium S. Bernardi, S. Augustini &c.

Qui *primo modo* vovit, si non admittitur, in uno ordine, debet tentare alium, idque ad tres, vel quatuor. Ita Sylvester ℣. *Religio* 2. *quæst.* 16. Non tamen tenetur ad alias Religiones dissitas, aut ubi notabiliter est aliud clima & modus vivendi, pergere pro petenda susceptione. Item, si non recipitur in alia Religio-

ne moderata etiam suæ Religionis, non obligatur ad strictissimam, nisi similia expresse voverit, aut ex circumstantiis idem clare deducatur. Quinimo, si etiam voluisset sub voto comprehendere Religionem strictiorem, posset ex gravi causa Confessarius privilegiatus commutare in mitiorem; cum non dispensaret in voti substantia, sed tantum in accidentalibus, prout præter alios observant la Croix *lib.* 3. *part.* 1. *num.* 550. & Sporer *Tract.* 3. *in Decal. cap.* 3. *num.* 67.

Qui vovit *secundo modo*, vel est talis Ordo, ubi Superiores cujuslibet monasterii in specie Canditatos recipiunt, & tunc non receptus in uno obligatur tentare adhuc duo vel tria alia loca ejusdem ordinis, nisi aliud ex ipsa voventis intentione, aut circumstantiis clare colligatur. Quodsi vero foret Ordo, in quo potestas recipiendi resideret penes ipsum Provincialem respectu omnium Monasteriorum suæ Provinciæ, puto, talem ob paritatem rationis satisfacturum voto, si ter in Capitulo compareat, & non suscipiatur, neque promissum futuræ susceptionis acquirat. Imo, si statim ab initio nulla spes prudens futuræ susceptionis esset, puta, si provincialis, ac vocales candide dicerent, prout, si tales resciunt, sæpius solent recte dicere, nullam spem futuræ susceptionis adesse, non obligatur vovens amplius secunda vice susceptionem tentare.

Qui *tertio modo* votum emisit determinando locum particularem, si ibidem serio, & non

solum

ſolum cauſa magis probandi ſpiritum, patiatur repulſam, neutiquam tenetur alia loca tentare Porro ſi ſimiles aliquando fuerint recepti, & demum poſtea intra annum probationis non ex dolo prius intento, ſed ex alia cauſa egrediuntur, omnino a voto abſolvuntur; utpote cum voverint quidem ingreſſum, ſed non Profeſſionem; prout in dubio non debet fieri extenſio ad votum ipſiusmet Profeſſionis faciendæ, quoniam odia non ſunt extendenda. His ergo præſuppoſitis ac prævie conſideratis, ſi Confeſſarius adhuc invenerit neceſſarium ſcribere Romam, ſupplicam inſtruere poterit, ut ſequitur.

NN. Miles pro nunc exauctoratus, antea Studioſus fecit votum in humanioribus ſcholis, ut Juvenis annorum (hic ſpecificentur anni) *quod ingredi velit aliquam Religionem aſſumendo ibidem ſtatum Clericalem: quia tamen defacto tum ob ſtimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob mores militares depravatos ſe minus capacem judicat ad ſervitia talis Religionis, præſertim etiam, quia ſpecies illæ ad ſtudia ut plurimum evanuerunt; hinc humillime ſupplicat pro commutatione hujus voti ad effectum contrahendi matrimonium. Pro qua gratia permanebit perpetuus ad DEUM pro ſua ſanctitate interceſſor.*

68. Ad hanc ſupplicam reſcriptum Romanum ſimilis erit plerumque formulæ.

Pro parte Latoris nobis oblata petitio continebat, quod ipſe ut Juvenis annorum &c. ingreſ-

ſum in certam Religionem ſimpliciter voverit, aſſumendi ibidem ſtatum Clericalem: cum autem ſicut eadem petitio ſubjungebat, tum ob ſtimulos carnis, quibus multum agitatur, tum ob depravatos mores militares ſe minus capacem judicet ad ſervitia Religionis, hinc pro conſcientiæ ſuæ quiete cupit votum hujusmodi ad effectum contrahendi matrimonium, in alia pœnitentiæ & pietatis opera per ſedem Apoſtolicam commutari. Quare ſupplicari fecit humiliter, ſibi ſuper id de oportuno remedio miſericorditer provideri. Nos igitur, qui Pœnitentiariæ D. Papæ curam gerimus, ejusmodi ſupplicationibus inclinati Auctoritate Apoſtolica ſpecialiter nobis commiſſa diſcretioni tuæ committimus, quatenus ſi ita eſſe per diligentem Oratoris examinationem, ac poſt monita & conſilia opportuna illi præſtita inveneris, eundem a mutatione propoſiti abſolvas hac vice in forma Eccleſiæ conſueta, injuncta ei pœnitentia ſalutari, ſibique votum prædictum ad hoc, ut matrimonium legitime contrahere poſſit, in frequentiam Sacramentalis Confeſſionis peccatorum ſuorum ſingulis ſcilicet menſibus ſemel, aut quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentiæ opera perpetua, inter quæ ſint etiam aliqua Religionis, quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adimplens meminiſſe ſemper poſſit obligationis, qua hujusmodi voto adſtringebatur, prout ipſius animæ ſaluti expedire judicaveris, diſpenſando commutes in foro Conſcientiæ, & Sacramentali Confeſſione tantum. Datum Romæ &c.

69. Circa Executionem hujus diſpenſationis

nis Confeſſarius deputatus Executor quatuor notet.

I. Quod in hoc reſcripto diſpenſationis non ſoleat, uti ſi diſpenſatur in voto ſimplici Caſtitatis, apponi illa clauſula: *Si alteri, cui conjungetur, ſupervixerit, caſtitatem ſervet, ut prius &c.* Unde votum Religionis abſolute per commutationem in alia opera tollitur; ideoque monendus eſt pœnitens, quod ad hoc votum (niſi expreſſe aliter fuiſſet in reſcripto poſitum) nunquam amplius adſtringatur, & ideo, ſi uxori ſupervixerit poſſit aliud matrimonium contrahere, poſito, quod ad effectum matrimonii ſit tale votum commutatum. Ita recte noſter Tiburtius Navar. Pœnitentiarius Apoſtolicus Lateranenſ. *in Manuduct. ad praxin. part. 1. de Formulis votorum. cap. 4.*

II. Notet Confeſſarius ſequentem clauſulam in tali Reſcripto ordinarie reperibilem: *Eundem a mutatione propoſiti abſolvas.* Ubi *per mutationem propoſiti* intelligitur illud peccatum, quo quis hoc votum forſan eſt transgreſſus; puta ex luriditate nimium differendo votum; a quo peccato conceditur Confeſſario Executori poteſtas abſolvendi. Quodſi ex me quæras, quid proſit illa conceſſio, cum alias Confeſſarii jam habebant poteſtatem abſolvendi a ſimili peccato? Reſpondeo nihilominus apponi dictam clauſulam pro majori ſecuritate, ut, ſi forſan aliunde illud peccatum numeraretur inter caſus reſervatos, pro hac vice ille Confeſſarius Executor poteſtatem haberet abſolvendi, etſi eidem alias non competeret.

III. Notet aliam clausulam: *Commutes in Confessionem Sacramentalem &c.* de qua clausula cum grano salis discurrendum, sicut superius de voto simplici castitatis discurrebamus. Poterit autem pro illis operibus perpetuis ibidem præceptis, quæ non sunt quotidiana, injungi e. g. Visitatio Ecclesiæ ordinis, quem voverat, semel per hebdomadem, aut Communio in festis præcipuis dicti ordinis. Item quoad opera quotidiana ibidem contenta poterit imponi gestatio chordæ, Corrigiæ, vel Scapularis Ordinis, & simul recitatio unius *Pater & Ave* &c. in honorem Fundatoris Ordinis.

IV. Notet Confessarius, quod, si non adsit ex parte dispensandi verum periculum incontinentiæ, seu petatur dispensatio ob alias causas, v. g. ratione profectæ ætatis, quæ videtur oneribus religionis sufferendis impar, vel quia v. g. aliquis existens in ordinibus sacris puta Sacerdos sæcularis cupit ab hoc voto Religionis emisso esse liber &c. in simili casu non soleat addi clausula ad effectum nubendi, sed potius alia: *Dummodo cælibem vitam ducat*, vel *ad effectum remanendi in sæculo in vita cœlibe &c.* Ubi haud dubie nequit vi talis dispensationis contrahi matrimonium.

Plura adhuc de ista materia, si dicta tibi non sufficiant, videre poteris in Jure Canonico Patris Reiffenstuel *lib.* 3. *Decret. Tit.* 34. *

TRA-

TRACTATUS SEPTIMUS.

DE

JUSTITIA ET JURE CÆTERISQUE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

1. POST explicatas virtutes Theologicas, atque Religionem utpote inter virtutes Morales præstantissimam, ipsa materiarum connexio subministrat tractatum de virtutibus Cardinalibus, ac præsertim de Justitia & Jure, utpote de qua occurrunt difficultates specialiores, atque ob earum præstantiam scitu admodum necessariæ: adeo, ut materia de Justitia & Jure, ob sui excellentiam, simul & necessitatem, non solum in Theologia morali, verum & speculativa fusius atque ex professo tractari consueverit. Nec immerito: siquidem & Spiritus sanctus, tantæ

virtutis necessitatem generi humano inculcaturus, per os Sapientis in ipso exordio libri Sapientiæ exclamat, dicens: *Diligite Justitiam, qui judicatis terram.* De qua proinde, unica distinctione de cæteris virtutibus Cardinalibus præmissa, præsens tractatus instituitur.

DISTINCTIO I.

De Virtutibus Cardinalibus.

QUÆSTIO I.

De Prudentia, ejusque partibus.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis. ac præstantia hujus Tractatus.*
2. *Virtutes Cardinales, quot?*
   Et cur sic dictæ?
3. *Prudentiæ encomia.*
4. *Prudentia, quid?*
5. *An sit unicus habitus?*
6. *Partes subjectivæ, potentiales, & integrales Prudentiæ, Justitiæ &c. quid?*
7. *Partes subjectivæ Prudentiæ sunt quinque; nimirum Monastica,*
8. *Oeconomica, Politica, seu Civilis, legislativa, & Militaris.*

9. *Par-*

9. *Partes potentiales Prudentiæ tres.*
Eubulia, Synesis, & Gnome.
Epicheja, quid?
(*a*) Ut dictum Tract. 2. Dist. 4. n. 9. & seq.

10. *Partes integrales Prudentiæ sunt octo? quæ?*

2. CONVeniunt Doctores, quatuor esse Virtutes Cardinales, videlicet Prudentiam, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem, de quibus legitur *Sapient. cap* 8. *Sobrietatem enim & Prudentiam docet & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus*, ubi per sobrietatem Temperantia, & per virtutem Fortitudo designatur. Idcirco autem hæ quatuor dicuntur *Virtutes Cardinales*, quia sunt tanquam aliarum virtutum fontes & cardines: nam quemadmodum ostium in cardine; sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versatur, atque universa boni operis structura eisdem innititur.

3. Inter has autem primum locum sibi vendicat Prudentia, quæ licet secundum essentiam suam sit virtus intellectualis, adhuc tamen inter morales merito connumeratur, eo quod actionum nostrarum moralium sit directiva. Qua de causa pluribus passim ea encomiis cohonestatur: Prudentia etenim, sive discretio, a S. P. N. Francisco (teste S. Bonaventura *cap. 5. legendæ*) recte vocatur *Auriga virtutum*: ipsa siquidem est lux agendorum, ars recte vivendi, voluntatis oculus, cæterarum virtutum dux, fons

fons & norma, sine qua nulla potest consistere. Nam, ut inquit S. Bernardus *Serm.* 49. *super Cantica: Tolle discretionem* (Prudentiam) *& virtus vitium erit.* Unde & in Jure Canonico *c. Præsentium* 1. *quæst.* 5. & *c. Custos, de Offic. Custod.* legitur, quod prudentia, sive *Discretio mater est omnium virtutum.*

4. CONCL. I. Prudentia est recta agendorum ratio, sive est virtus, quæ secundum honesti rationem quid agendum, quidve fugiendum sit, homini proponit. Ita in re communis, nam inquit S. Basilius *Serm. in Princip. Proverb. Prudentia est recta eorum, quæ agenda & non agenda sunt, cognitio.*

5. Quia tamen diversa sunt specie agibilia moralia, per prudentiam in particulari dijudicanda: hinc ipsa non est unicus habitus specie indistinctus, sed tot dantur habitus partiales Prudentiæ specie distincti, quot sunt virtutes specie diversæ in voluntate, respicientes diversa agibilia moralia, quæ a prudentia in particulari dijudicanda, & dirigenda sunt. Quamvis omnes illi habitus partiales constituant unũ totalem habitum Prudentiæ in viro prudente; unum, inquam, non specie, sed genere: prout cum Doctore Subtili 3. *dist* 36. *quæst. un.* §. *De alia.* notant Scotistæ cummuniter contra nonnullos alios.

6. Pro intelligentia sequentium est præmittendum, quod partes prudentiæ (idem est de Justi-

Justitia, Temperantia, & Fortitudine dicendum) aliæ dicantur subjectivæ, aliæ potentiales, aliæ integrales. *Partes subjectivæ* sunt species, seu inferiora, in quas ejusmodi virtus subdividitur. Nomine *Partium potentialium* intelliguntur virtutes, Prudentiæ v. g. affines, ad quam proinde ratione magnæ suæ cognationis reducuntur, eique annecti solent. *Partes integrales* tandem vocantur eæ, quæ ad perfectum actum Prudentiæ concurrere debent; unde hæ non ex eo dicuntur integrantes, quasi virtutem ipsam integrent & componant, quemadmodum manus, pes & caput integrant corpus hominis; sed quod ad perfectum actum virtutis omnes concurrant, ut dictum.

7. CONCL. II. Partes subjectivæ, seu species sub Prudentia tanquam sub genere contentæ, sunt quinque, videlicet Monastica, Oeconomica, Politica, Legislativa, & Militaris. Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 47. & alii. Ratio est: quia *Prudentia* generatim alia est *Monastica* (quam & *Personalem* appellant) estque ea, qua quisque sibi & propriæ suæ directioni prospicit; & alia *Gubernativa*, quæ aliorum prospicit directioni: atqui Gubernativa ulterius apte subdividitur in quatuor enumeratas posteriores species; quælibet enim earum prospicit directioni aliorum, sed diversimode; ergo in omnibus erunt quinque.

8. Cæterum *Prudentia œconomica* est, quæ totius familiæ honestam institutionem tuetur, & gubernat, ejus bonum duntaxat attendens.

Pru-

Prudentia politica, *seu civilis* est, qua quis recte novit administrare rempublicam, legumque observantiam procurare: hæc enim spectat bonum commune Civitatis, seu reipublicæ sicut œconomica familiæ. *Prudentia Legislativa* est, qua quis novit idoneas leges condere: & hæc vel maxime necessaria est Legislatoribus. Tandem *Prudentia militaris* est, qua recte administratur militia: & hæc requiritur in militibus, & amplius in belli Ducibus, ut militia recte administrata bonum commune strenue defendatur.

9. CONCL. III. Partes potentiales prudentiæ tres communiter assignantur cum D. Thoma *loc. cit. quæst.* 51. videlicet Eubulia, Synesis, & Gnome. *Eubulia* (latine bona consultatio) est habitus recte inclinans ad consultandum, seu ad excogitanda media apta pro consecutione finis. *Synesis* (quod latine est, sensate discernere) est habitus disponens ad ferendum rectum judicium de particularibus operabilibus consultatis, idque juxta regulas communes. *Gnome* est habitus recte judicandi ex principiis quibusdam altioribus præter ordinarias leges, sive contra tenorem verborum legis: prout fit per Epichejam, quæ est benigna legis interpretatio secundum æquum & justum, quaque nonnunquam determinantur, seu practicanda judicantur aliqua contra verba legis, etsi non contra mentem legis; eoquod ejusmodi casum ob speciales circumstantias non censeatur Legislator comprehendere voluisse sub lege generaliter lata. (*a*) Notat tamen Herincx *disp.* 1. *de Pruden-*

dentia. quæst. 1. *n.* 15. quod Synesis & Gnome revera sint ipsamet Prudentia, eamque integrent, uti diversi habitus circa diversas conclusiones integrant unam scientiam totalem.

10. CONCL. IV. Partes integrantes, sive integrales Prudentiæ, a S. Thoma *loc. cit. quæst.* 48. & aliis, octo numerantur. I. *Memoria præteritorum;* nam hæc magnam opem affert ad recte formandas deliberationes de fine, ac mediis ad finem assumendis; quia ex ea nascitur experientia, optima rerum magistra. II. *Intellectio*; id est, cognitio primorum principiorum practicorum. III. *Docilitas*: qua quis facilitatur ad prompte acquiescendum monitis prudentium, quibus recte instruitur. IV. *Solertia*: qua operans disponitur ad facilem, & subitam mediorum excogitationem. V. *Ratio*; qua quis promptus efficitur ad inferendum unum ex alio simili, atque applicandum principia generalia ad particulares conclusiones. VI. *Circumspectio*; per hanc quippe habilitatur homo ad recte expendendas omnes circumstantias actionis moralis. VII. *Prudentia*; qua recte expenduntur futura agibilia moralia, veluti jam connexa cum præsentibus VIII. *Cautio*; qua instruitur operans, qualiter declinare debeat impedimenta occurrentia, & ne sub specie boni voluntas applicetur malis. Sciendum tamen, quod prædictæ octo non eodem modo censeantur partes integrantes Prudentiæ: nam quinque priores eatenus dicuntur tales, in quantum prærequiruntur ut conditiones

præ-

præviæ ad actum, seu executionem Prudentiæ; sed tres posteriores, quatenus sunt aliqui actus Prudentiæ, ut notat Sannig *dist. 2. de Prud. quæst. 1. n. 11.*

QUÆSTIO II.

De Vitiis Prudentiæ oppositis.

SUMMARIUM.

11. *Prudentiæ quæ vitia opponantur.*
12. *Per defectum contra Prudentiam peccatur Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia.*
13. *Per excessum contra eam peccatur sex modis.*
14. *Prudentia carnis, quæ?*
15. *Astutia, quid?*
16. *Dolus, &*
17. *Fraus, quid?*
18. *Solicitudo temporalium, quæ?*
19. *Non prohibetur moderata solicitudo temporalium.*
20. *Solicitudo futurorum, quæ?*

11. CONCL. I. Licet omne peccatum opponatur Prudentiæ, eoquod sit contra rectum ejus dictamen: magis tamen directe, ac generatim loquendo, opponitur Prudentiæ hinc per defectum Imprudentia, illinc per excessum, seu quasi excessum, Prudentia falsa sive fucata. Ita communis, & ratio est: quia Prudentia consistit in medio, non minus, ac aliæ Virtutes

tes morales, ergo potest contra eam peccari non solum per defectum, sed etiam per excessum, seu quasi excessum. Unde inquit Apostolus *Rom.* 12. *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

12. CONCL. II. Per defectum, sive Imprudentiam, peccatur contra virtutem Prudentiæ quadrupliciter, videlicet Præcipitatione, Inconsideratione, Inconstantia, & Negligentia. Et quidem *Præcipitatione* peccatur contra Prudentiam, dum quis proposito aliquo fine statim opus aggreditur, non præmissa sufficienti deliberatione de totius negotii qualitate, de mediis illud exequendi, deque cavendis impedimentis. *Inconsideratione* peccatur contra ipsam, dum temere judicatur, & concluditur de ipso opere exequendo, non præmissa diligenti rerum ac circumstantiarum inspectione. *Inconstantia* vero contra Prudentiam peccat ille, qui rebus jam semel deliberatis, ac recte judicatis, sine ulla vel certe sine sufficienti causa mutat judicium suum. Et tandem contra eandem prudentiam peccatur *Negligentia*, quæ est omissio diligentiæ requisitæ in actu intellectus ad excitandam & dirigendam voluntatem, ac vires externas, ut exequantur illud opus, quod faciendum esse, judicatum est.

13. CONCL. III. Per excessum, aut quasi excessum, seu potius quadam falsa seu fucata specie Prudentiæ, peccatur contra eam sex mo-

dis, videlicet Prudentia carnis, Aſtutia, Dolo, Fraude, Solicitudine temporalium, & Solicitudine futurorum. Ita communis.

14. *Prudentia carnis* ea dicitur, qua quis novit excogitare idonea media ad opera carnis complenda: qualia ſunt fornicatio, immunditia, gula, ira, & cætera hujusmodi, quæ recenſet Apoſtolus *Galat.* 5. Et hæc Prudentia carnis, qua quis vivit ſecundum carnem, id eſt, ſecundum inſtinctus, commoditates ac motus naturæ corruptæ, opponitur Prudentiæ ſpiritus, quæ novit excogitare idonea media ad opera ſpiritus ſeu virtutum perficienda. De qua utraque legitur *Rom. cap.* 8. *Prudentia carnis, mors eſt; Prudentia autem ſpiritus, vita & pax: quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo.*

15. *Aſtutia* ſumitur hic in malam partem, nempe pro notitia pravorum mediorum ad fallendum proximum idoneorum cum affectu id opere exequendi. Et hæc continet artem ſimulandi, & diſſimulandi, eſtque ſpecies quædam Prudentiæ carnis: illi etenim maxime videntur eſſe prudentes ſecundum carnem, qui modos norunt occultos fallendi proximum, & ſic obtinendi bona temporalia. Porro Aſtutiæ vitium alio nomine dicitur *Cordis duplicitas*: de qua *Eccleſiaſtici.* 2. dicitur: *Væ duplici corde, & labiis ſceleſtis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis.*

16. *Dolus* eſt actus externus, ſeu executio ipſius Aſtutiæ, & habet præcipue locum in ma-

teria

teria Justitiæ, puta in contractibus humanis. Et communiter definitur, quod sit machinatio ad circumveniendum, decipiendum, seu fallendum proximum adhibita.

17. *Fraus* ferme idem est, quod dolus: differt tamen ex eo a dolo, quod Fraus fiat per facta; ut, cum mensura est minor justo, vel cum moneta est adulterina, & hujusmodi. Unde Fraus est quid minus commune, quam Dolus.

18. *Solicitudo temporalium* est nimia mentis occupatio in conquirendis, & conservandis rebus temporalibus, proveniens ex inordinato habendi amore, & amittendi timore. Unde tria in hoc vitio includuntur, nempe nimius affectus ad bona temporalia, timor & anxietas in iis conquirendis vel conservandis, simulque nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis. Et hanc inordinatam temporalium Solicitudinem, veluti valde perniciosam animæ, passim reprehendit Scriptura Sacra, & vel maxime Christus Dominus *Matth.* 6. dicens: *Ne soliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini.* Et alibi.

19. Cæterum prædictis verbis prohibetur solum inordinata temporalium Solicitudo; id est, ea, quæ est conjuncta cum nimio affectu temporalium, nimiaque mentis occupatione, & anxietate in iis corradendis, & conservandis.

Siquidem moderata solicitudo & provisio temporalium, quæ fit absque nimio ad eadem affectu, cordisque anxietate, non solum non est prohibita, sed etiam commendatur *Proverb.* 6. ibi: *Vade ad formicam, o piger.* Et *Proverb.* 10. *Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.* Huc facit illa generalis maledictio toti humano generi data *Gen.* 3. *In sudore vultus tui vesceris pane.*

20. Tandem *Solicitudo futurorum* est species quædam Solicitudinis temporalium, & consistit in nimia animi occupatione circa futura, maxime, ut vitæ necessaria habeantur, quæ est conjuncta cum cordis anxietate, & parva fiducia Divinæ Providentiæ: ut, cum quis plus justo solicitus est de victu, vestitu, aliisque rebus necessariis in futurum annum, mensem, vel diem.

QUÆSTIO III.

De Justitia, & variis ipsam concernentibus.

SUMMARIUM.

21. *De his remissive.*

21. MATERIA præsentis quæstionis commodius examinabitur inferius *Distinctione sequenti. Quæst.* 1. & 2.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

De Temperantia, & annexis Virtutibus.

SUMMARIUM.

22. *Temperantia quid?*
Sumitur etiam large.
23. *Ejus partes subjectivæ sunt tres.*
Abstinentia,
(*b*) Tract. 3. Dist. 3. Quæst. 6.
Sobrietas, &
(*c*) Cit. quæst. 6. n. 45. & seqq.
24. *Castitas.*
(*d*) Tract. 9. Dist. 4. quæst. 1. & seqq.
Pudicitia, & continentia reducuntur ad Castitatem.
25. *Partes potentiales Temperantiæ, quæ?*
26. *Mansuetudo,*
27. *Clementia,*
28. *Studiositas,*
29. *Humilitas, &*
(*e*) Tract. 3. Dist. 3. quæst. 1.
30. *Modestia, quid, & quæ vitia ei opponantur?*
31. *Eutrapelia, quid?*
32. *Temperantiæ partes integrantes sunt Verecundia, & Honestas.*

22. CONCL. I. *Temperantia* est virtus refrænans inordinatos appetitus & concupiscentias corporis, præsertim circa gustum & tactum. Ita communis. Dicitur notanter, *præsertim circa gustum & tactum*: quia Temperantia proprie dicta proxime versatur in moderandis voluptatibus gustus & tactus, quæ so-

lent oriri ex esculentis, poculentis, & venereis. Unde nemo proprie judicatur intemperans, qui immodice delectatur in contemplatione rerum naturalium, in honoribus, in picturis, aut cantibus cæteroquin honestis, vel in odoriferis, & hujusmodi: sed talis proprie dicitur curiosus, ambitiosus, vel alio ejusmodi nomine notatur. Verum hoc intelligendum de Temperantia proprie dicta: nam si ea sumatur generaliter & large, sic *Temperantia* est virtus, quæ refrænat affectum hominis ab iis, quæ ipsum quomodocunque contra præscriptum rationis alliciunt.

23. CONCL. II. Temperantiæ proprie acceptæ tres potissimum sunt partes subjectivæ, seu species videlicet abstinentia, sobrietas, & castitas; quamvis nonnulli addant pudicitiam. *Abstinentia* est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum, usumque ciborum oblectantium. Huic peculiariter adversatur *Gula*, quæ est inordinatus appetitus, vel usus ciborum voluptatis causa: sed de hac jam alibi. (*b*) *Sobrietas* est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur inordinatum appetitum, usumque potionis, vim inebriandi habentis. Huic adversatur *Ebrietas*, quæ est excessus in potu inebriante voluptatis causa factus, donec usus rationis sopiatur, de qua pariter jam dictum. (*c*)

24. *Castitas* tandem est virtus, quæ moderatur inordinatum appetitum, usumque venereorum; & hæc triplex est, nempe Virginalis, vidualis, & conjugalis, de qua, sicut & de

oppositis vitiis, ex professo alibi. (*d*) *Pudicitia* est moderantia circa oscula illicita, tactusque impudicos, & similes lascivias; aspectusque venereos: & dicitur *Pudicitia*, quatenus pudori, qui in usu illorum intervenire solet, conformis existit: quia tamen censetur una eademque virtus circa prævia, & circa principale, hinc pudicitia commode reducitur ad castitatem. Idem dicendum de *Continentia*, quæ est virtus refrænans motus concupiscentiæ carnalis contra rectam rationem insurgentes: quinimo hæc in re est ipsa castitas.

25. CONCL. III. Ad Temperantiam plures aliæ reducuntur virtutes, quæ & partes potentiales ipsius appellantur ratione magnæ suæ affinitatis, quam cum temperantia habent; videlicet mansuetudo, clementia, studiositas, humilitas, modestia, Eutrapelia.

26. *Mansuetudo* est virtus temperans irrationabiles passiones iræ, juxta mensuram rectæ rationis. Et dicitur, *juxta mensuram rectæ rationis*: nam contra eam potest peccari tum secundum excessum per peccatum iracundiæ, tum secundum defectum per iræ vacuitatem, scilicet non increpando, castigando, & vindicando malum, ubi & sicut oportet.

27. *Clementia*, magnam cum mansuetudine gerit affinitatem, nec aliud est, quam levitas superioris adversus inferiorem in constituendis pœnis. Huic per excessum adversatur *Crudelitas*: per defectum vero *nimia*, seu indiscreta *Lenitas*.

28. *Studiositas* est virtus, inordinatam sciendi cupiditatem temperans: nam omnis homo

naturaliter scire desiderat. Eidem secundum excessum opponitur *Curiositas*, quæ est superflua cognoscendi, aut discendi cura, quamque prohibitam legimus *Ecclesiastici, cap.* 3. *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, & in pluribus operibus ejus* (Dei) *ne fueris curiosus.* Secundum defectum adversatur eidem *Negligentia*, quæ est voluntaria omissio eorum addiscendorum, quorum cognitio ad cujusque statum vel officium spectat.

29. *Humilitas* est virtus temperans inordinatum appetitum tendendi ad excelsa. Sive, ut eam S. Bernardus *tract. de* 12. *gradibus Humilitatis*, definit: *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit.* Huic secundum excessum contrariatur *Superbia*, de qua jam alibi, (*e*) & secundum defectum *nimia Abjectio sui.*

30. *Modestia* est virtus moderans exteriores corporis actiones juxta præscriptum rectæ rationis: estque alia modestia, quæ servatur in verbis, alia, quæ in factis: & alia, quæ in exteriori cultu, sive in decenti apparatu vestium, convivorum, atque suppellectilis, juxta proprii cujusque status mensuram observatur. Modestiæ secundum excessum opponitur *Petulantia* & *Insolentia*, secundum defectum vero *morum Ruditas.*

31. Tandem *Eutrapelia* est virtus, in recreationibus honestis, atque ad animi & corporis refocillationem susceptis, rectum rationis moderamen observans: nam excessus in eisdem, sicut & nimius defectus in vitio sunt.

32. CON-

32. CONCL. IV. Partes integrantes Temperantiæ ſunt verecundia, & honeſtas. *Verecundia* quandoque accipitur pro paſſione, ſicque importat dolorem, vel timorem, conſurgentem ex conſideratione alicujus facti inferentis dedecus; ſed accepta pro habitu vel actu virtuoſo, *Verecundia* eſt virtus, a turpibus & inhoneſtis cupiditatibus retrahens. *Honeſtas* viciſſim eſt virtus, inclinans ad decorem in abſtinentia inhoneſtarum voluptatum reſplendentem.

QUÆSTIO V.

De Fortitudine, ejusque partibus & oppoſitis vitiis.

SUMMARIUM.

33. *Ratio ordinis.*
Fortitudo large, quid?
34. *Fortitudo propie, quid?*
Vir fortis, quis?
35. *Fortitudinis partes potentiales, quæ?*
36. *Magnanimitas, confidentia, patientia, & Perſeverantia, quid?*
37. *Fortitudini opponitur Timiditas, Stupiditas animi.*
38. *Audacia, & ignavia animi.*

33. POSTQUAM de temperantia, quæ turpia refugit, & abſtinet ab illicitis voluptatibus, dictum eſt, reſtat agendum de Forti-

tudine, quæ honesta aggreditur, & animi dolorem fortiter sustinet: eo præsertim, quod & ipsa occupetur in moderandis passionibus animi, ne mentem ab honesto avocent, atque illis præsertim, quæ pertinent ad fugam corporalem malorum. Potest equidem Fortitudo in largiori sensu accipi pro firmitate animi in bono honesto, qualis in cujuslibet virtutis actione reperitur; verum in hac acceptatione ea non est virtus a cæteris distincta, sed potius conditio ad omnem virtutem requisita. Proprie igitur loquendo de Fortitudine, sit

34. CONCL. I. *Fortitudo* est virtus, quæ voluntatem inclinat ad labores perferendos, & justa pericula aggredienda. Ita in re communis. Siquidem hæc virtus mediocritatem tenet inter Timiditatem & Audaciam, juxta illud Aristotelis 3. *Eth. c. 6.* dicentis: quod ea sit *Mediocritas circa metum & audaciam*, nam fortitudinis virtus consistit in perpessione justorum laborum, quos fugit timiditas, & in aggressione justorum periculorum, ubi audacia in quælibet pericula proruit, sive justa sint & honesta, sive non. Unde *Vir fortis* est, qui honestatis causa nunc quidem cum fiducia pericula aggreditur & tolerat, quando, ubi, & sicuti ratio dictat; nunc vero ingruentia mala timet, aut sustinet, quæ & quando timere, aut tolerare oportet. Et de talibus legitur *Hebr. 11. Fortes facti sunt in bello.*

35. CONCL. II. Partes fortitudinis potentiales (nam subjectivas non habet, quia hæc virtus versatur circa materiam valde specialem,

quæ

quæ plures virtutum ſpecies conſtituere nequit) ſunt præſertim magnanimitas, confidentia, ſive ſecuritas, patientia, & perſeverantia: quæ, quia ſunt multum affines ipſi fortitudini, recte partes potentiales ipſius dicuntur.

36. *Magnanimitas* eſt virtus, ad opera magna & heroica in omni virtutum genere inclinans. *Confidentia* (quam alii *ſecuritatem* appellant) eſt quietatio voluntatis orta ex fiducia, qua quis rationabiliter cónfidit, ſe malum imminens ſuperaturum. *Patientia* eſt virtus, quæ in adverſis rebus animi mœrorem temperat, ac mala præſentia æquanimiter tolerat. Et tandem *Perſeverantia* eſt virtus, conſiſtens in eo, quod quis in bene cœptis pergat, eaque usque ad finem continuet: juxta quod *Matth. cap.* 10. Salvator ait: *Qui autem perſeveraverit usque ad finem, hic ſalvus erit.*

37. CONCL. III. Fortitudini, quæ hinc timorem, illinc nimiam fiduciam, ſive audaciam moderatur, per exceſſum & defectum utriusque opponuntur varia vitia. Inprimis enim per exceſſum timoris opponitur ipſi *Timiditas*, qua fit, ut mala imminentia nimium formidentur, & non aggrediantur, etiam dum recta ratio dictat aggreſſionem eorum. Per defectum vero timoris opponitur eidem *ſtupiditas animi*, qua quis ob animi ſtuporem nulla mala ſeu pericula formidat, etiam quando eadem formidare, & cavere ſecundum rectam rationem deberet.

38. Dein-

38. Deinde per excessum fiduciæ opponitur fortitudini *audacia*, seu temeritas in aggrediendis periculis, quando, quomodo, vel ubi non oportet. Per defectum vero fiduciæ opponitur fortitudini aliud vitium, & dicitur *Ignavia animi*, nihil audentis, ubi, quando & quomodo aggredi, vel sustinere oporteret.

QUÆSTIO VI.

Quæ requirantur ad Martyrium?

SUMMARIUM.

39. *Martyrium excellentissimus actus fortitudinis.*
40. *Martyrium, quid?*
41. *Ad illud in adultis quæ requirantur?*
42. *Quid sufficiat in parvulis?*
43. *Hæretici propter sectam suam occisi, non sunt Martyres.*
44. *Ad Martyrium in adultis requiritur ejus acceptatio.*
45. *Quid, si dormiens occidatur in odium fidei?*
46. *Milites pugnantes contra infideles, an sint Martyres?*
47. *Quid, si pugnent intentione defendendi Fidem?*
48. *Exercent actum valde meritorium. Sententiæ notabiles circa hoc.*

(*f*) Vide dicenda in simili. n. 55. & 57.

49. *Morientes pro defensione cujuslibet virtutis supernaturalis, sunt vere Martyres.*
50. *Exempla hujus.*

51. *Quid*

39. FORTITUDINIS virtus vel maxime elucescit occurrentibus malis seu periculis repentinis, iisque maximis, utputa, quæ mortem inferunt. Unde colligunt Doctores, Martyrium esse excellentissimũ Fortitudinis actum; nam Martyres propter testimonium Christi, servandumque bonum veritatis Fidei ipsam vitam profundere non perhorrescunt. *Martyr* enim græce, latine *Testis* est: unde *Martyres Christi* dicuntur quasi testes ipsius, sive veritatis, quæ per Christum nobis innotescit. Agendo igitur de Martyrio, sit

40. CONCL. I. *Martyrium* est tolerantia voluntaria mortis ex odio veræ Fidei, vel alte-

rius

rius Virtutis Christianæ inflictæ. Patebit hoc amplius ex declaratione conditionum ad Martyrium requisitarum: unde sit

41. CONCL. II. Ad verum Martyrium tanquam excellentissimum actum virtutis Fortitudinis, requiritur in adultis ex parte intellectus vera Fides, ac deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Christi, vel pro defensione alterius Virtutis supernaturalis. Ita communis.

42. Dicitur I. *Requiritur in adultis;* nam in parvulis, qui nullum actum proprium elicere possunt, datur Martyrium absque actu propriæ voluntatis, quando occiduntur odio Fidei: ut patet in SS. Innocentibus, qui ab Herode Rege propter Christum occisi rite ab Ecclesia coluntur tanquam Martyres. Ratio est: quia licet nullum possint elicere actum, quo acceptent Martyrium propter Fidem, adhuc tamen re ipsa propter Fidem perdunt animam suam; ergo eam rursus in cœlis invenient, juxta illam generalem promissionem Christi *Matth.* 10. *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Quinimo ex speciali privilegio Christi occisio propter causam Fidei est parvulis instar Baptismi: unde salvantur, etiamsi in utero materno occidantur propter Christum, utpote proprio sanguine baptizati.

43. Dicitur II. *Requiritur ad Martyrium ex parte intellectus vera Fides:* quia, ut dicitur *Hebr. cap.* 11. *Sine Fide impossibile est placere Deo.* Unde hæretici, si occidantur propter sectam suam hæreticam, quam profitentur, Martyres

non

non ſunt: nam, ut S. Auguſtinus *in Pſalm.* 34. ait: *Martyrem non pœna ſed cauſa facit*; pœna enim communis eſt latroni & Martyri, hæretico & Catholico, ſed cauſa diſpar.

44. Dicitur III. *Deinde ex parte voluntatis pia voluntas tolerandi mortem pro Fide Chriſti.* Siquidem ad Martyrium in adultis omnino requiritur, ut mors voluntarie acceptetur propter Fidei veritatem tuendam: nam ſicut ad Baptiſmum fluminis, ita & ad Martyrium, ſeu Baptiſmum ſanguinis requiritur conſenſus,ſive prævia acceptatio illius.

45. Hinc ſi quis adultus in odium Fidei Chriſtianæ dormiens occidatur, cum ante de morte propter Fidem inferenda nihil omnino cogitaſſet,ſicque eam nullatenus acceptaverit, non eſt proprie cenſendus Martyr,prout notat Leſſius *lib.* 3. *de Juſt. & Jure. cap.* 1. *n.* 24. & Layman *lib.* 3. *ſect.* 3. *n.* 4. citans Suarezium. Secus foret, ſi quis ob Fidem in vincula conjectus ſtatuiſſet ſecum mori potius, quam Fidem negare: nam ſi talis poſtea in odium Fidei dormiens interficiatur, verus Martyr erit; cum in ſimili etiam ille Baptiſmi Sacramentum ſuſcipiat in ſomnis, qui illud antea deſideraverat.

46. Quæres, an milites, qui in bello pro defenſione veræ Fidei contra Infideles ſuſcepto pugnantes occiduntur,ſint Martyres?Reſp. I. Certum eſt, ſi ejusmodi milites intentionem ſuam non referant ad cauſam Fidei, vel aliud motivum ſupernaturale, ſed ad alium finem, utputa honorem, pecuniam, vel bonum duntaxat humanum Reipublicæ, eos occumben-

bendo in tali bello neutiquam effici Martyres, cum non moriantur propter Christum, aut in testimonium alicujus virtutis supernaturalis a Deo revelatæ, sed ob finem mere humanum.

47. Resp. II. Supposita pia intentione defendendi veram Fidem contra hostes ejusdem, ipsoque statu gratiæ, milites in tali bello pugnantes exercent actum valde meritorium; si tamen pugnando occidantur, proprie Martyres non sunt. Ratio posterioris partis est: quia milites actu pugnantes non voluntate, sed potius necessitate mortem sustinent; quinimo hanc hostibus inferrent, nisi ab ipsis vincerentur. Insuper ipsi non præseferunt mansuetudinem Christi, cujús passio est exemplar veri Martyrii, quique, *cum pateretur, non comminabatur.* 1. *Petri* 2. Lessius *loc. cit. n.* 36. Layman, & alii. Accedit praxis, ac sensus Ecclesiæ, quæ decedentes in actuali pugna nunquam consuevit colere pro Martyribus.

48. Prior autem pars ex eo patet: quia milites illi cæteroquin in statu gratiæ constituti, & ex tali optima intentione pugnantes, publicum Deo, veræque Fidei testimonium perhibent, hujusque augmentum atque propagationem totis viribus promovere satagunt, atque pro ejusdem defensione mortem saltem indirecte acceptant, dum periculo ipsius manifesto sese exponere non perhorrescunt. Huc faciunt verba illa Leonis Papæ IV. exhortatoria ad milites pro Christianorum defensione pugnantes, & consolatoria morientium in hac piissima intentione, quæ referuntur *c. Omni timore.* 23.

q. 8.

q. 8. ibi: *Omni timore, ac terrore deposito contra inimicos sanctæ Fidei, & adversarios omnium Religionum agere viriliter studete. Novit enim Omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate Fidei, & salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: & ideo ab eo præmium cœleste consequetur.* Idipsum S. Joannes a Capistrano suis Cruce signatis contra Turcas, infensissimos Christiani Nominis hostes, prope Belgradum fortiter pugnaturis, affectuose proponebat, illis (apud Waddingum ad Annum 1456.) verbis: *O quam felices, qui in hac pugna Christi moriuntur; quia statim ab Angelis cum sanctis Martyribus, qui pro Fide mortui sunt, coronabuntur.* (*f*)

49. Dicitur IV. *Vel pro defensione alicujus veræ Virtutis supernaturalis:* nam non solum, qui propter Confessionem Fidei, sed etiam, qui pro defensione aliarum virtutum supernaturalium moriuntur, Martyrii palmam consequuntur. Generaliter enim loquendo omnia virtutum opera, quatenus referuntur in Deum, sunt quædam Fidei protestationes: quia, dum quis potius vult mori, quam Deum peccato quopiam offendere, ipso facto protestatur, Deum esse Summum Bonum, ac omnibus aliis bonis creatis præferendum; quod est articulus Fidei Christianæ.

50. Infertur proinde, quod omnium Virtutum supernaturalium opera possint esse causa Martyrii. Sic enim S. Joannes Baptista est Martyr, quia in odium Virtutis ac Veritatis, quam

quam libere ac impavide prædicabat, fuit occisus. Similiter multæ sanctæ Virgines sunt Martyres, eo quod fuerint mortuæ pro defensione Virginitatis. Sic etiam S. Thomas Episcopus Cantuariensis est Martyr; quia pro Catholica Ecclesia, ejusque immunitate defendenda mortuus est: idem dicendum de plurimis aliis.

51. Et notandum, quod si quis ob prædictas causas occidatur, vere sit Martyr, licet Tyrannus alios falsos prætextus fingat. Nam & Judæi sub prætextu violatæ Legis Mosaicæ, & quod se Regem fecisset, Christum Dominum veluti malefactorem occiderunt, qui tamen Martyr fuit, imo Dux, & Princeps Martyrum. Similiter in primitiva Ecclesia non raro occidebantur Martyres, vere quidem in odium Fidei, sed sub prætextu perversionis Reipublicæ: quibus similia postmodum plurimis aliis SS. Martyribus falso imposita fuerunt.

52. CONCL. III. Ad Martyrium insuper requiritur, quod mors inferatur, ita, ut vel mors re ipsa sequatur (& hoc est perfectissimum, & completum genus Martyrii) vel saltem posita fuerit causa sufficiens, ex qua naturaliter ipsa mors consequeretur, nisi divinitus impediatur. Ita communis, & sequitur Herincx *disp.* 8. *de Baptismo quæst.* 1. Sic enim S. Joannes Evangelista ab Ecclesia celebratur inter Martyres, eo quod missus fuerit in ferventis olei dolium, & eadem ratione tres pueri in fornacem Babylonicam missi Martyres censentur; quia pro cultu unius veri Dei lethalem cruciatum (etsi postea

divini-

divinitus impeditum) fornacis ardentis ſubire non exhorruerunt.

53. Infertur proinde I. Quod proprie & perfecte Martyres non ſint, qui in vincula conjecti, vel in exilium acti, aut omnibus bonis ſuis ſpoliati multa pro Fide Chriſti patiuntur, niſi forte ſecundum quod ex his mors ſequatur, prout notat D. Thomas 2. 2. *q.* 125. *art.* 2. nam talia de ſe non ſunt illativa mortis: quinimo conſueverunt homines omnia hujusmodi ſubire, & graviſſimos etiam corporis dolores ſuſtinere, ut vitam conſervent. Quodſi vero ex præmiſſis ipſa mors ſequatur, Martyrium perficitur; ut patet exemplo SS. Martyrum & Pontificum Marcelli, Joannis, Sylverii, Martini, & Pontiani, quos in carcerem, vel exilium miſſos, atque ibi ærumnis confectos Eccleſia pro Martyribus veneratur.

54. Infertur II. Quod Martyres ſolo deſiderio non ſint proprie Martyres, non obſtante, quod amoroſiſſimo ejusmodi deſiderio maximum in cœlis cumulum meritorum conſequantur, ac etiamſi affectus Martyrii ad effectum non deducatur, nihilominus ipſa ſola eorum voluntas *Deo Judice coronetur*, *c. Nunquid Cain de Pœnit. diſt.* 1. quia videlicet re ipſa non ſuſtinent mortem propter Confeſſionem veræ Fidei, neque cauſam proximam illius.

55. Nec obſtat id, quod de S. Martino Turonenſi Epiſcopo canit Eccleſia: *O ſanctiſſima anima, quam etſi gladius perſecutoris non abſtulit, palmam tamen Martyrii non amiſit.* Quo faciunt plures aliæ SS. Patrum ſententiæ: ut

 illa

illa S. Hieronymi in Epitaphio Paulæ circa finem: *Non solum effusio sanguinis in Confessione reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculata quotidianum est Martyrium.* Accedit D. Augustinus *Serm.* 250. *de Tempore*. ibi: *Christianis quotidiana Martyria deesse non possunt. Sicut enim Castitas, & Veritas, & Justitia Christus est: sic & ille, qui eis insidiatur, persecutor est. Qui & in aliis defendere, & in se custodire voluerit, Martyr erit.* Item S. Bernardus *in Sent. brevior. Parcitas in ubertate, Largitas in paupertate, Castitas in juventute, Martyrium est sine sanguine.* Et concordant plures similes SS. Patrum sententiæ. Respondetur enim, hujusmodi auctoritates loqui de Martyrio non proprie, sed per quandam similitudinem; ut explicat D. Thomas 2. 2. *qu.* 125. *art.* 4. *ad* 1. Unde idem D. Augustinus *lib. de sancta Virginitate.* præfert Martyrium perpetuæ virginitati. Martyrium enim inter omnes actus virtuosos maxime demonstrat perfectionem Charitatis juxta illud Salvatoris *Joan.* 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*

56. Infertur III. Quod morientes in causa pia v. g. vitam prostituentes ob amorem Dei in servitio pestiferorum proprie non sint Martyres, eoquod mors eisdem non inferatur odio Fidei Christianæ, vel alicujus Virtutis supernaturalis. Martyrium enim est testimonium externum, quod Christo, vel ejus doctrinæ præbetur per hoc, quod quis mortem pro ea voluntarie subeat; quod non fit, nisi adsit, qui mortem inferat,

rat, ut Christum vel ejus doctrinam nobis auferat. In quo sensu loquitur ille vulgatus, Martyrum patientiam commendans versiculus: *Actio displicuit, Passio grata fuit*: per actionem denotans crudelitatem tyrannorum mortem inferentium, per passionem vero patientiam SS. Martyrum.

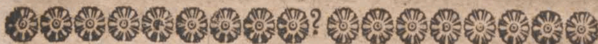
57. Fatendum tamen, quod olim eos, *qui, cum pestis sævissima grassaretur Alexandriæ, morbo laborantibus ministrantes libentissime mortem oppetiere, velut Martyres religiosa fidelium fides venerari consuevit*: ut legitur in Martyrologio Romano *ad diem* 28. *Februarii*. Quod quidem factum fuit propter excellentiam operis adeo heroici, atque eximiæ charitatis, Christo in suis membris (Fidelibus nimirum) exhibitæ. Quamvis simul notanter ibidem addatur ly *velut Martyres*; ad insinuandum, quod proprie loquendo, & in toto rigore tales non sint Martyres.

58. CONCL. IV. Ut Martyrium cuipiam prosit ad salutem, requiritur insuper status gratiæ, vel saltem legitima dispositio ad gratiam, juxta illud Apostoli 1. *Corinth.* 13. *Et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quibus verbis excluduntur illi, qui nec charitatem habent, nec ad eam sunt dispositi, ut sunt Schismatici, Hæretici, aut alii peccatis mortiferis affectu inhærentes: prout inter alios observat Herincx *disp.* 8. *de Baptismo. qu.* 3. *n.*24.

59. Porro dispositio debita ad Martyrium in peccatoribus non solum est contritio perfecta,

sed etiam attritio, ut innuit D. Thomas *part.* 3. *qu.* 78. *art.* 1. dicens: *Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi*: ad hujus enim fructum consequendum sufficit in peccatoribus attritio. Concordat Scotus 4. *dist.* 14. *qu.* 1 §. *Ex his.* ac sequuntur Lessius, Mastrius, Herincx, & alii.

60. Atque de hujusmodi Martyribus verificatur illud D. Augustini *Serm.* 17. *de Verbis Apostoli* & refertur *cap. cum Marthæ.* §. *Tertio loco. de Celebrat. Missar. injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Quod intellige, dummodo de ejusmodi Martyrio propter Christum perpesso legitime constet.

DISTINCTIO II.

De Virtute Justitiæ, ac Jure generatim.

QUÆSTIO I.

Quid sit Justitia, & quæ virtutes eidem connexæ?

SUMMARIUM.

1. *Justitiæ variæ acceptiones.*
2. *Ejus acceptio magis propria.*
3. *Justitia proprie sumpta, quid?*
4. *Reddit alteri jus, & quale?*
5. *Debitum legale, & debitum morale, quid?*
6. *Virtutes Justitiæ annexæ, quæ?*

(a) Tract. 5. Dist. 1. per totum.

7. *Pie-*

7. *Pietas varie accipitur.*
8. *Observantia, quid?*
9. *Justitia proprie dicta, an detur inter patrem & filium, dominum & servum?*
10. *Gratitudo, quid?*
    ejus officia quinque.
11. *Veritas, quid?*
    Mendacium triplex, jocosum, officiosum, & perniciosum.
12. *Amicitia, & affabilitas, quid?*
    Et quomodo differant?
    Adulatio, & morositas, quid?

1. JUSTITIÆ nomen varie sumitur: & inprimis Justitia communissime, ac secundum rationem suam generalissimam aliud non est, quam *rectitudo voluntatis propter se servata,* ut post D Anselmum *de Veritate cap.* 12. loquitur Scotus 2. *dist.* 46. *quæst.* 1. Et hoc modo Justitia in se continet virtutes omnes, atque in S Scriptura non raro sic accipitur; ut *Matth.* 5. *Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam.* & alibi. Deinde sumitur Justitia pro ipsamet rectitudine actus, in quo sensu bona opera exercentes dicuntur operari justitiam, juxta illud *ad Hebr.* 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam.* Sed de Justitia taliter accepta hic non est sermo.

2. Ulterius igitur, & magis ad propositum Justitia sumitur pro habitu, seu virtute inclinante voluntatem ad reddendum alteri debitum suum, qualecunque illud sit: juxta quod loquitur Apostolus *ad Rom.* 13. *Reddite ergo om-*

nibus debita : cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. Unde Juſtitia ſic accepta comprehendit ſub ſe omnes eas virtutes, quæ reſpiciunt alterum in ordine ad reddendum ipſi quoddam debitum; cujusmodi virtutes recenſentur *n.* 6. *& ſeqq.* Ultimo tandem Juſtitia ſumitur ſtricte & proprie, quomodo reſpicit debitum legale, ac jus proprie dictum, reddendum alteri. Et in hac ultima acceptione loquendo de Juſtitia, ſit

3. CONCL. I. *Juſtitia* ſtricte & proprie ſumpta bene definitur cum Ulpiano *l. Juſtitia. ff. de Juſtitia & Jure.* taliter: *Juſtitia eſt conſtans, & perpetua voluntas, jus ſuum unicuique tribuens.* Quæ definitio communiter eſt recepta, & ſenſum facit: Juſtitia eſt virtus, inclinans, & firmans voluntatem ad perpetuo tribuendum jus ſuum unicuique. Dicitur, *conſtans. & perpetua voluntas* : quæ particula ſtat loco generis; commune eſt enim omni virtuti, quod ſit conſtans & perpetua voluntas, id eſt, firmus habitus voluntatis, inclinans ipſam non ad unam duntaxat diem, vel annum, ſed quantum eſt ex natura talis habitus, perpetuo circa proprium objectum recte operandi.

4. Et additur, *jus ſuum unicuique tribuens;* ſive, ut alii legunt, *jus ſuum cuique tribuendi :* quæ particula ſtat loco differentiæ, per quam Juſtitia differt a cæteris virtutibus tanquam per proprium objectum, quod eſt jus ſuum cuique tribuere. Dum autem diciter, *jus ſuum*, id

in-

intelligendum est de Jure proprie dicto, seu debito legali, non autem de jure large sumpto, ac debito morali tantum. Et per hoc differt Justitia proprie dicta, & hic definita ab Observantia, pietate, & aliis hujusmodi Virtutibus, quæ licet alterum respiciant, non tamen reddunt ipsi debitum aliquod legale, seu jus proprie dictum, sed morale solum, ac proinde non sunt justitia proprie dicta.

5. Porro *Debitum legale* (quod est debitum stricte, & proprie dictum) illud est, ad quod reddendum, & quidem quoad æqualitatem quis lege adstringitur. Et additur *quoad æqualitatem*: quia, dum redditur, seu solvitur debitum legale, servatur Justitia proprie dicta, ad quam inter alia requiritur æqualitas dati & accepti, ita scilicet, ut si debeam centum, reddam centum, vel quid æquivalens: & si non posset fieri talis æqualitas, hoc ipso jam non posset esse lex de debito illo totaliter reddendo, utpote cui nunquam posset satisfieri, sicque non interveniret debitum legale. *Debitum morale* econtra dicitur illud, ad quod alteri reddendum obligatur quis solum moraliter, ac ex honestate virtutis, id est, quod vel est altioris ordinis, & ita magnum, ut non possit ei reddi ad æqualitatem, ac proinde solum obligat ad satisfaciendum ipsi pro viribus, seu quantum est moraliter possibile; vel ita parvum, ut non inducat obligationem legalem & strictam, sed moralem duntaxat, quæ ex quadam honestate virtutis procedit; prout fit in virtutibus Justitiæ annexis, de quibus sit

6. CONCL. II. Virtutes justitiæ annexæ, ac veluti partes ejus potentiales dicuntur omnes illæ, in quibus intervenit quidem aliquod debitum ad alterum, illud tamen non est legale, sed duntaxat morale: eo quod sit (uti proxime explicatum) adeo magnum, ut non possit illi satisfieri ad æqualitatem, aut ita parvum, ut non inducat veram obligationem legalem & strictam, sed duntaxat ex quadam honestate virtutis procedentem. Prioris generis sunt religio, pietas, observantia, & obedientia, quæ est pars observantiæ. Posterioris generis est gratitudo, veritas, amicitia, affabilitas, & si quæ sunt aliæ hujusmodi virtutes, in quibus est solum debitum morale ad alterum. Ita communis post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 10. Nam solum ista virtus, quæ respicit debitum legale, ac jus proprie dictum, alteri reddendum censetur justitia proprie dicta; cæteræ vero, quæ respiciunt quidem debitum alteri reddendum, sed duntaxat morale, hoc ipso deviant a ratione perfectæ Justitiæ, tamen, quia respiciunt aliquod debitum erga proximum, censentur virtutes justitiæ annexæ, ac veluti partes illius potentiales, uti sunt enumeratæ. Et quidem de *Religione* jam dictum est suo loco. (a)

7. *Pietas* quandoque sumitur pro studio internæ devotionis, & sinceri affectus erga Deum & proximum, in quo sensu 1. *Timoth.* 4. dicitur: *Exerce teipsum ad pietatem.* Et infra: *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ*, & alibi. Quandoque pietas accipitur pro misericordia, seu

benigno affectu erga alios, præsertim filios nostra ope indigentes, qua ratione Pietas passim in S. Scriptura Deo attribuitur, ut *Ecclesiastici.* 2. *Quoniam pius, & misericors est Deus*, & alibi. In proposito tamen Pietas sumitur pro speciali virtute, qua debitum cultum exhibemus parentibus, tanquam vitæ & educationis nostræ post Deum auctoribus.

8. *Observantia* est virtus, qua debitus cultus defertur superioribus, tanquam gubernationis nostræ auctoribus. Sicuti enim pietas colit parentes, eo quod sint nobis post Deum auctores vitæ, atque educationis nostræ; ita observantia defert cultum superioribus, quia sunt auctores nostræ gubernationis. Ad hanc reducitur *Obedientia*, quæ quatenus est specialis virtus, ideo aliquid facit, quia præceptum est. Et prædictæ tres virtutes, nempe religio, pietas, & observantia respiciunt debitum adeo magnum ad alterum, ut non possit eidem satisfieri ad æqualitatem, unde versiculi illi:

Dignas Cœlitibus, Genitoribus, atque Magistris,
Pro merito grates reddere nemo potest.

9. Sed occasione dictorum, quæres incidentaliter, an inter patrem & filium, dominum & servum (id est, mancipium) possit intercedere Justitia proprie dicta? Resp. negative, loquendo de ipsis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos qua tales. Ita Aristoteles 5. *Ethic. cap.* 6. Scotus *cit. dist.* 46. *quæst.* 1, & alii. Ratio

tio est, quia ad Justitiam proprie dictam requiritur jurium alteritas, id est, jurium distinctio: atqui hæc non habetur inter patrem & filium, inter dominum & servum qua tales, cum filius & servus non sint sui juris respectu patris, ac domini; ergo. Additur tamen: *loquendo de ipsis spectatis quoad jura & debita, quæ sunt inter eos qua tales.* Quod enim filius ut filius debet patri, debet ei lege pietatis, non justitiæ. Si vero ipsi spectentur, ut sunt distincti homines, atque in multis rebus sui juris, ac diversa jura habentes, sic inter eos potest esse Justitia, & injuria: ut, si filius sit emancipatus, vel habeat bona castrensia, aut quasi castrensia, & hæc ipsi a patre contra fas auferantur: item si dominus servum occidat, vel mutilet; nam in vita, membrisque conservandis, servus non subest domino, sed est sui juris.

10. Quantum attinet ad virtutes posterioris generis, itidem justitiæ annexas, *Gratitudo* est virtus, qua iis, qui de nobis bene meriti sunt, non solum gratias agimus, sed etiam, cum possumus, referimus. Ejus officia sunt quinque, videlicet beneficii accepti æstimatio, ejus benigna acceptatio, gratiarum actio, grata commemoratio, & tandem repensio.

11. *Veritas*, sive *Veracitas* est virtus qua nos proximis tales dictis & factis exhibemus, quales reipsa sumus. Huic opponitur *Mendacium*, estque locutio contra mentem, cum scilicet aliud loquimur exterius, aliud interius sentimus. Et dividitur communiter ratione finis, & effectus in jocosum, officiosum, & perniciosum-

niciosum. *Mendacium jocosum* est, quod fit causa voluptatis absque alterius nocumento. *Officiosum*, quod fit causa utilitatis, simulque nemini nocet: & horum utrumque est peccatum ex genere veniale. *Perniciosum* est, quo alicui injuste nocetur, sive alteri prosit, sive non. Et hoc ex genere suo est peccatum mortale, atque gravissime passim in S. Scriptura perstringitur, quamvis per accidens, atque ob levitatem materiæ, seu nocumenti illati possit esse veniale.

12. *Amicitia* est virtus, qua aliqui mutuam apertamque inter se benevolentiam gerunt, seque invicem bonis affici volunt honestatis gratia, & non solum jucunditatis. *Affabilitas* est virtus, quæ procurat, ut conversatio nostra in communi hominum consuetudine sit grata, & talis, qualem esse decet spectata conditione nostra, & eorum, quibuscum agimus, aliisque circumstantiis. Differt ab Amicitia, quod hæc inter notos duntaxat, Affabilitas vero inter quosvis, etiam ignotos locum habeat: item quod Affabilitas in sermone, & vitæ consuetudine versetur, Amicitia potissimum in affectu. Contra affabilitatem delinquitur tum per excessum seu nimio placendi studio, dum quis in omnibus se accommodat aliis, omnia probat, omnia laudat: & hoc si fiat propriæ utilitatis causa, erit *Adulatio;* si solum, ut quis placeat, is *Blandus* appellatur. Tum per defectum, estque *Morositas*, qua quis proximo in congressibus nonnullam molestiam ac tædium affert,
dum

dum parum curat sese accommodare, sed asper est, & pronus ad contradicendum.

QUÆSTIO II.

De divisione Justitiæ in Commutativam, & Distributivam.

SUMMARIUM.

13. *Justitia dividitur in Commutativam & Distributivam.*
14. *Justitia Commutativa, quæ?*
15. *Qualem servet æqualitatem?*
16. *Justitia Distributiva, quæ?*
17. *Hæc servat proportionem Geometricam, illa Arithmeticam.*
18. *Proportio Arithmetica, & Geometrica, quæ?*
19. *Utraque Justitia dividitur in præmiativam, & punitivam.*
20. *Justitiæ objectum, quale?*

13. CELEBRIS est hæc divisio Justitiæ in Commutativam, & Distributivam ab Aristotele 5. *Ethic. cap.* 2. assignata, & communiter recepta. Earum utraque est Justitia proprie dicta, observans debitum legale, & reddens alteri, quod suum est, ad æqualitatem, sed cum discrimine: nam una servat æqualitatem Arithmeticam, altera tantum Geometricam, prout amplius declarabitur.

14. CON-

14. CONCL. I. *Justitia commutativa* dicitur illa, quæ versatur in commutationibus rerum, pactis, & contractibus faciendis. Et hæc tunc observatur, quando fit commutatio rerum secundum æqualitatem dati vel accepti: id est, considerando solum valorem rerum sine ullo respectu ad personas, ut videlicet tanti valeat, moraliter saltem, res reddenda, quanti valet accepta, qualescunque tandem sint personæ, sive nobiles, sive ignobiles. Sic fit, quando quis debet alteri centum, & ipsi reddit centum, vel aliquid illis centum æquivalens. Idem accidit in rerum venditionibus, si tanti res vendatur, quanti moraliter saltem, & juxta communem hominum æstimationem hic & nunc valet.

15. Et additur, *moraliter saltem.* Nam dicta æqualitas non semper debet esse omnino exacta & metaphysica, sed sufficit moralis, quæ habetur juxta prudentem hominum æstimationem, prout inter alios notat Mastrius 3. *Sentent. disp.* 3. *num.* 150. Patet hoc manifeste in rerum emptionibus & venditionibus, in quibus exacta & metaphysica illa æqualitas attingi semper non potest, sed solum moralis: sic enim equus, aut quodcunque aliud animal vivens æstimato pretio juste venditur, & emitur, non obstante, quod aurum totius mundi non æquivaleat entitati unius equi, cum omne vivens simpliciter nobilius sit non vivente; quia in tali venditione & emptione saltem intervenit æqualitas moralis, taxanda juxta prudentem æstimationem hominum, atque exigentiam & utilita-

utilitatem humani convictus, propter quem hæc utiliora, ac proinde magis cara, illa vero minus utilia, sicque minus cara esse censentur.

16. CONCL. II. *Justitia distributiva* econtra illa est, quæ commoda & onera communia, utputa officia, beneficia, communes exactiones, tributa &c. distribuit inter partes Comunitatis cum proportione Geometrica ad singulorum merita, vel status conditionem. Ita in re communis. Talis Justitia distributiva debet observari, quando honores vel præmia distribuuntur juxta cujuslibet meritum, & proportionem status, dando scilicet majora magis de Republica meritis, aut in majore dignitate constitutis; & minora aliis juxta cujusque meritum, statusque conditionem. Idem fit in impositione communium onerum: nam plura (cæteris paribus) debet contribuere ad communes Reipublicæ necessitates, qui majora habet bona, seu prædia possidet.

17. CONCL. III. Justitia commutativa & distributiva varie differunt, præcipue vero in hoc, quod Justitia distributiva servet proportionem sive æqualitatem Geometricam, commutativa Arithmeticam. Ita Scotus 4. *dist.* 46. *quæst.* 1. dicens, quod in *distributiva requiratur æqualitas proportionis, non quantitatis; in commutativa secundum aliquos æqualitas quantitatis, non tamen proportionis* Mastrius *disp.* 3. *Theol. Moral. n* 1. & alii. Ratio est: quia finis intrinsecus Justitiæ commutativæ est, constituere æqualitatem inter datum & acceptum, v. g. centum reddendo pro centum: Justitiæ vero

vero distributivæ finis intrinsecus est, constituere æqualitatem inter proportionem & proportionem, ut nimirum talis sit proportio inter res & onera, quæ distribuuntur, qualis est proportio inter conditiones personarum, quibus fit distributio.

18. Porro per *æqualitatem*, seu *proportionem Arithmeticam*, intelligitur vera æqualitas rei ad rem, utputa centum ad centum, aut alterius justi pretii ad rem emptam, sine ullo habito respectu ad personas. Per *proportionem Geometricam* vero intelligitur ea, qua singulis tribuitur id, quod debent habere, cum inæqualitate tamen, juxta scilicet inæqualitatem ipsarum personarum, & cum proportione ad statum atque conditionem singulorum. Unde sequitur & alia differentia: nam in justitia distributiva, atque proportione Geometrica, habetur respectus ad personas, earumque qualitates: prout patet in exemplis *n.* 16. adductis: secus fit in justitia commutativa, & proportione Arithmetica, ubi sine ullo personarum respectu res ipsæ (id est, data & recepta) inter se comparantur.

19. CONCL. IV. Utraque hæc justitia, scilicet tam commutativa, quam distributiva, dividitur ulterius in præmiativam, quæ pro meritis reddit præmia, & in punitivam, seu vindicativam, quæ pro delictis reddit supplicia. Ita Doctores communiter, & probatur inductione. Quia inprimis justitia distributiva tunc est præmiativa, quando honores, officia, &

hujusmodi, in præmium præstitorum beneficiorum distribuit, inæqualiter tamen juxta inæqualitatem ac proportionem status & conditionis singulorum, dando scilicet plus personis in majore dignitate constitutis, & minus in minore dignitate constitutis; prout communiter fieri solet. Tunc vero justitia distributiva est punitiva, quando nocentes, ut par est, suppliciis afficit, habita tamen ratione dignitatis, seu status personarum; sic adulterium v. g. in privatis personis alicubi pro prima vice punitur, statuendo ipsas cum publico despectu ante fores Ecclesiæ, in personis autem dignioribus mulcta pecuniaria. Et simile quid in multis aliis pœnis infligendis observari solet. Deinde, quod dicta divisio conveniat justitiæ commutativæ, patet ex eo: quia hæc tunc censetur esse præmiativa, quando distribuuntur æqualiter præmia juxta æqualitatem meritorum, nulla habita ratione conditionis, dignitatis & status personarum, quibus fit illa distributio. Est etiam punitiva, quando æqualia pro delictis supplicia inferuntur: sic enim commutando, pro meritis redduntur præmia æqualia, pro delictis vero supplicia. Mastrius *in* 3. *disp.* 7. *num.* 177. post Scotum 4. *dist.* 46. *quæst. un.* §. *Hic primo.* & alios.

20. Quæres, quodnam sit objectum justitiæ proprie dictæ? Resp. cum communi, objectum ejus esse jus proprie dictum, seu jus alteri obstrictum. Ratio est: quia illud est objectum formale virtutis, ad quod virtus principaliter ordinatur; atqui justitia proprie dicta principaliter

paliter ordinatur ad hoc jus constituendum, alterique reddendum, ut patet ex ejus definitione *num.* 3. data: ergo. Restat proinde de hoc jure agendum.

QUÆSTIO III.

Quid, & quotuplex sit jus? Ubi & de Actione reali, & personali.

SUMMARIUM.

21. *Juris variæ acceptiones.*
(c) Ut dictum Tract. 2. dist. 1. num. 3. & seqq.
22. *Jus, ut est objectum justitiæ, quid?*
23. *Dividitur in jus ad rem, &*
24. *Jus in re, quid?*
25. *Jus in re, & jus ad rem, quomodo differant?*
26. *Actio, quid?*
(*d*) De hac infra Tract. 9. Dist. 5. n. 117. & 118.
27. *Dividitur in actionem realem, & personalem.*
28. *Realis, seu actio in rem, &*
29. *Personalis, seu actio in personam, quid?*
* *Actio realis quotuplex?*

21. ADVERTENDUM, quod jus varias habeat acceptiones. Quandoque enim jus accipitur pro facultate aliquid agendi legitime, & inculpate: quomodo dici solet, aliquem uti jure suo, dum id agit, quod licite agere potest.

test. Interdum pro sententia judicis, ut *cap. ult. de Constitut. in 6.* ibi: *Extra territorium jus dicenti impune non paretur.* Aliquando pro ipsa juris, seu legum scientia: quo modo studiosi, qui jus Civile aut Canonicum audiunt, dicuntur juri operam dare. Sumitur præterea nomen juris, ut idem est ac lex: quo pacto illud dividi solet in jus naturale & positivum, in jus divinum & humanum, & hoc rursum in jus Canonicum & Civile. (c) Tandem, & quantum ad propositum, Jus accipitur, prout est objectum justitiæ, de quo loquendo, sit

22. CONCL. I. *Jus* est facultas seu potestas legitima: quam quis habet ad aliquam rem obtinendam, vel retinendam, aut ad aliquid faciendum, ita, ut ab illius rei obtentione, seu retentione: vel ab illa actione facienda licite impediri non possit. Ita Mastrius *disp. 3. Theol. Moral. n. 2.* Sive, ut alii brevius loquuntur, *Jus* est facultas utendi re pro libitu citra injuriam alterius.

23. CONCL. II. Jus taliter acceptum præcipue dividitur in jus ad rem, & jus in re. Ita communis; & habetur *cap. ult. de Conceß. Præbend. in 6.* ibi: *In quibus beneficiis jus non esset quæsitum in re, licet ad rem.* Porro *jus ad rem* dicitur, quo ipsa res nondum est affecta seu obligata, sed habetur tantum jus in ordine ad acquirendam possessionem & dominium illius rei, antequam hæc actu possideatur. Sive, ut alii loquuntur, *Jus ad rem* (quod etiam *Jus personale* vocatur) illud est, quod non tribuit actionem in rem ipsam, sed tantum in

per-

personam, se ab illius rei consecutione impedientem. Et tale jus est, quod alicui competit per donationem, & emptionem, aliosque hujusmodi contractus erga rem sibi donatam, venditam &c. antequam illius rei traditio sibi fiat: si enim res illa alteri vendatur, ac re ipsa tradatur, manebit ipsi, nec poteris tu eam vendicare, aut in judicio repetere; quia res illa nondum erat tua facta ante actualem traditionem, sed tantum habes actionem personalem in eum, qui te fraudavit. Tale etiam Jus ad rem est illud, quod quis consequitur per electionem, aut præsentationem ad beneficium Ecclesiasticum; item per institutionem in hæredem ante aditionem hæreditatis, & hujusmodi.

24. *Jus in re* econtra dicitur illud, quod rem ipsam sibi devinctam, & obligatam habet: sive, quod habetur in re aliqua, cujus possessio, & dominium actu jam cuipiam est comparatum; Aut magis juridice loquendo, Jus in re dicitur id, quod tribuit actionem in rem ipsam, seu actionem realem, quæ dicitur *rei vendicatio*, sive (ut alii loquuntur) *rei vindicatio*, de qua mox plura. Et tale jus in re e. g. est illud, quod habetur per emptionem, & alios contractus secuta rei traditione: item quod acquiritur in beneficio Ecclesiastico per actualem ejus collationem, sive investituram, & hujusmodi.

25. Est autem notabile discrimen inter Jus in re, & jus ad rem. Siquidem Jus in re ita facit rem propriam illius, qui habet tale jus re-

spectu ipsius rei, ut in quocunque loco hæc sit, & ad cujuscunque manus deveniat, is habeat facultatem, ubicunque eam repererit, recipiendi, & a quocunque repetendi, & quisquis eam receperit, ex justitia teneatur ipsam restituere. Sic v. g. si equus Petri fuit furto ablatus, poterit eum Petrus repetere, ubicunque invenerit, non obstante, quod alius equum bona fide emerit: quia talis equus est Petro obstrictus, & ipse respectu hujus equi habet jus in re; omnis autem res transit cum suo onere, quo est affecta. Cæterum jus ad rem non tribuit hujusmodi facultatem in rem ipsam, sed titulum duntaxat justum, & jus aliquod inchoatum ad acquirendum illius rei dominium. Ex quo fit, quod, si quis impediatur a consecucutione talis rei, respectu cujus sibi competit jus ad rem, non possit rem ipsam vindicare, atque in judicio repetere, sed duntaxat actionem personalem instituere adversus eum, qui ipsum injuste impedit, vel impedivit ab illius rei consecutione. Hoc ut melius intelligatur,

26. Quæres I. Quid sit actio generatim, simulque actio realis, & personalis? Respond. I. *Actio* generatim aliud non est, quam *Jus persequendi in judicio*, *quod sibi debetur*. Ita habetur §. 1. *Institut. de actionibus*, estque communis. Dicitur: *in judicio*: quia nemo sibi ipsi jus dicere potest, neque quod sibi debetur, privata occupare auctoritate, cum idcirco constituti sint magistratus: dummodo excipiatur casus, in quo locus est occultæ compensationi (*d*) aut quando est periculum in mora, prout

a

a fure in furto deprehenso quilibet repetere potest rem furtivam.

27. Resp. II. Actio ut sic recte dividitur in actionem realem, & personalem. Ita communis; & habetur clare §. *Omnium. Instit. de Action.* ibi: *Omnium autem actionum summa divisio in duo genera deducitur : aut enim in rem sunt, aut in personam. Nam agit unusquisque aut cum eo, qui ei obligatus est, vel ex contractu, vel ex maleficio : quo casu proditæ sunt actiones in personam, per quas intendit adversarium ei dare, aut facere oportere, & aliis quibusdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo jure ei obligatus est, movet tamen ei de aliqua re controversiam : quo casu proditæ actiones in rem sunt ; veluti si rem corporalem possideat quis, quam Titius suam esse affirmet, possessor autem dominum ejus se esse dicat; nam si Titius suam esse intendat, in rem actio est.* Hæc ibi. Et sciendum, quod actiones in rem, alio nomine in jure appellentur *Vendicationes*; & actiones in personam, dicantur *condictiones*, ut habetur §. *Appellamus instit. de Actionibus.*

28. Resp. III. *Actio realis* (quæ & *Actio in rem* appellatur) ea est, quæ adhæret rei, ipsamque insequitur; adeo, ut in cujuscunque possessionem res nobis obligata devenerit, ab eodem reposci, & vendicari possit; & si probaverimus, rem esse nostram, etiam in judicio necesse habeat possessor eam nobis restituere. Ita habetur tum *cit.* §. *Omnium. Instit. de Action.* tum *l. Officium ff. de rei vendicatione*, estque communis.

 29.

29. *Actio personalis*, seu *actio in personam*, est illa, quæ proxime tendit in personam nobis obligatam ex contractu aliquo, vel delicto. Et dicitur, *personalis*: quia quamvis hæc actio sit in ordine ad aliquid recuperandum ab adversario, quod tibi fieri vel dari ab eo petis, nihilominus actio illa ita cohæret personæ, ut ipsa contra alium, qui rem illam forte detinet, institui non possit. Sic v. g. si mutuo dedisti Cajo centum florenos, quos ille Titio donavit, & tradidit, in hoc casu actio duntaxat personalis contra Cajum, nulla vero contra Titium tibi competit.

Additio.

* Quæres II. Quotuplex sit actio realis? Resp. quotuplex est *Jus in re*, totuplex est actio realis, si quis in tali jure reali læditur. *Jus autem in re* in quatuor species subdividitur, nimirum in *Dominium*, *Possessionem*, *Servitutem*, & *Pignus*; nam res illa ipsamet, quæ nobis aliquo saltem modo *immediate* subjecta est, vel respicitur ut *nostra*, vel ut *aliena*. Si ut *nostra*, tunc vel est *vere nostra*, vel tantum *putative*, ac *præsumptive*? si *prius* consurgit *Dominium*, & actio realis competens Domino, vocatur in jure *rei vendicatio* proprie & speciali nomine talis. Si *posterius*, puta si quis ab altero, quem bona fide putavit Dominum (etsi a parte rei talis non fuerit) accepit rem sibi extraditam, resultat *Possessio*, vi cujus competit actio realis *Publiciana*, sic dicta a Præ-

tore Publio Auctore, contra quemcunque alterum extraneum, ad quem talis res poſſeſſa deveniret. Quodſi illa res, quæ nobis immediate ſuo modo ſubjecta eſt, reſpicitur non ut *propria*, ſed ut *aliena*, refert perpendere, an ea nobis ſubjiciatur in *utilitatem*, vel tantum in *ſecuritatem*? Quodſi in *utilitatem*, appellatur *Servitus*, utpote cum juxta dicenda ſervitus ſit *Jus quodpiam in re alterius conſtitutum, in utilitatem noſtram*, atque exinde competit actio realis *Confeſſoria* (ſic nimirum a Juriſtis appellata) contra quemcunque, qui nos hoc Jure reali impedire, vel privare contendit. Quando autem res aliena præciſe conſtituta fuit in *ſecuritatem* noſtram, appellatur *Pignus*, & ſi res illa a debitore transferretur in aliquem tertium, Creditor contra quemcunque talem haberet actionem realem *Hypothecariam*, (ſeu uti vocant Civiliſtæ) *quaſi ſervianam*.

DISTINCTIO III.

De ſpeciebus Juris in re.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex ſit Dominium?

SUMMARIUM.

1. *Juris in re ſpecies, quæ?*
2. *Dominium communiſſime, quid?*
Dominium Divinum, & humanum.

 3, *Domi-*

3. *Dominium humanum aliud jurisdictionis, aliud proprietatis.*

* *Notabile Corollarium circa operas a Domino habente simul in subditos jurisdictionem prætensas.*

4. *Dominium proprietatis perfectum, &*

5. *Imperfectum.*

Hoc subdividitur in Dominium directum, & Dominium utile.

6. *Alia de Dominio remissive.*

1. JUris in re variæ sunt species, quarum aliquæ rem ipsam, aliæ usum rei respiciunt. Et quidem prioris generis est *Dominium*, quo quis de re sua potest facere quod vult, dando, vendendo, commutando &c. & si impediatur, potest in Judicio experiri, prout *n.* 4. declarabitur. Accedit *Possessio*, quæ (si est justa, simulque pacifica) Dominio addit, quod in tali jure non impediatur. Et tandem *Proprietas*, quæ insuper dicit, quod quis in tali jure parem non habeat. Posterioris generis, sive juris in usu rei, duæ sunt species, videlicet *Ususfructus* & *Ususjuris*: de quibus in progressu breviter. Incipiendo igitur a Dominio, ejusque divisionibus, sit

2. CONCL. I. *Dominium* communissime sumptum aliud non est, quam facultas disponendi de re tanquam sibi subjecta. Sic quippe juxta communem apprehensionem Dominium habere censetur, qui aliquid habet, de quo jure proprio, seu citra alterius ordinationem, disponere pro nutu possit; quod idcirco dicitur esse suum

ſuum. Atque in hac tam generali acceptione illud cumprimis ſubdividitur in *Dominium Divinum*, quale competit Deo per eſſentiam in omnes creaturas, & in *Dominium humanum*, quod convenit homini per participationem, ſeu poteſtatem ſibi a Deo collatam in alias creaturas; juxta illud *Gen.* 1. *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus Cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram.* Et de hoc Dominio humano, quod & *Politicum* appellant, agitur in propoſito.

3. CONCL. II. Dominium humanum ſeu politicum, aliud eſt Dominium jurisdictionis, & aliud Dominium proprietatis, quorum quodlibet denuo ſubdividitur. Ita communis, & patet inductione. Et quidem *Dominium Jurisdictionis*, eſt poteſtas gubernandi ſuos ſubditos, id eſt, illis aliquid præcipiendi, vel prohibendi, ac illos judicandi, puniendi, vel præmiandi: hi quinque enim ſunt actus gubernandi. Porro Dominium jurisdictionis ſubdividitur in ſæculare, quale eſt in Imperatoribus, Regibus, Ducibus &c. reſpectu populorum ſibi ſubditorum in negotiis ſæcularibus: & in Eccleſiaſticum, quale eſt in Summo Pontifice, Epiſcopis, aliisque Prælatis Eccleſiaſticis, qui habent ſubditos in ſpiritualibus. *Dominium proprietatis*, econtra eſt jus diſponendi de re ſua pro libitu, niſi lege prohibeatur: de quo potiſſimum loquemur.

Additio.

* Ante ulteriorem tamen hujus *Dominii proprietatis* declarationem, & divisionem adhuc prænotatum velim circa *Dominium jurisdictionis temporalis*, quod eodem gaudentes inter alia a subditis etiam prætendant certa servitia, seu operas rusticas, vulgo in nostra Patria Scharwerk vocatas, de quibus fusissime per plures articulos Illustriss. D. Schmid in *Comment. ad Statuta Bavarica Tit.* 22. tractat sapienter advertendo, quod sæpius contra justitiam in iisdem contingant abusus e. g. dum prætendunt a subditis tales operas ad quæstus, & magna exinde captanda lucra: cum tamen intuitu jurisdictionis Bassæ præcise debeantur ad necessitatem corporalem, & domesticam Dominorum jurisdictionalium sublevandam: item dum Domini jurisdictionales opera hac Rusticorum non indigentes extorquent ab invitis per varias fraudes, vel metu injuste incusso multas loco earũ pecunias, cum tamen operæ sint in obligatione, non ipsa pecunia; aliud autem pro alio, debitore invito, peti nequit *l.* 2. *C. Si cert. pet.* Item dum prædictas operas subditorum, quibus ipsimetDomini jurisdictionales revera non indigent, aliis Dominis pro pecunia concedunt; cum tamen ordinarie sint servitia obsequialia, & personalia, quæ aliis locari, aut delegari nequeunt. *l.* 26. §. 12. *ff. De condictione indebiti.* Unde pro praxi, si similia proponunt tales Domini in Confessionali consilii causa, tu mi Confessarie bene observa, ne decipiaris admittendo in præjudicium subditorum, quæ a parte

te rei non ſunt licita. Potius, niſi in Jure etiam patrio ſis verſatus, mitte ſimiles ad jurisperitos doctos, & conſcientioſos, qui præter Jura ſimul attendentes ad conventiones, & pacta Dominos inter & ſubditos inita, melius eosdem inſtruere poterunt, quænam operæ, ac qualiter ſubditis a Dominis Jurisdictionalibus imponi citra peccatum injuſtitiæ valeant. Nunc pergendo ad alterum Dominium, nimirum proprietatis, ſit *

4. CONCL. III. Dominium proprietatis aliud eſt perfectum, aliud imperfectum. Ita rurſum communis. *Dominium proprietatis perfectum* (quod & *plenum* dicitur) communiter ſolet definiri, dicendo: *Dominium eſt jus perfecte diſponendi de re corporali, niſi lege prohibeatur.* Dicitur, *jus:* quæ particula ſtat loco generis. Dicitur, *perfecte diſponendi de re*; quæ particula ſtat loco differentiæ, ſimulque denotat, hic definiri Dominium perfectum ſeu plenum, virtute cujus poteſt quis perfecte diſponere de re ſua, eaque uti pro ſuo arbitratu, ipſam vel ſervando, vel vendendo, donando, commutando, vel etiam deſtruendo, *niſi lege prohibeatur.* Et hoc ultimum idcirco additur, quia licet Dominium ex natura ſua tale ſit, ut tribuat poteſtatem diſponendi de re ſua pro libitu, tamen interdum lege prohibente ſit, ut hæc poteſtas non poſſit exire in actum. Sic pupillus prohibetur alienare rem ſuam, cum tamen ſit verus dominus: ſimiliter quandoque lege prohibente non licet vendere res ſuas externis Nationibus, eo quod ſit prohibita talium mer-

eidem

ciem extractio e Provincia ; quibus similia contingunt passim in aliis casibus.

5. *Dominium proprietatis imperfectum* (cui pariter convenit proxime data Dominii definitio, dummodo in ea omittatur ly perfecte) vel habet tantum proprietatem rei absque emolumentis seu fructibus, vel econtra emolumentum absque proprietate; & juxta hoc subdividitur in directum, ac utile. *Dominium directum* continet solam rei proprietatem: unde habens hujusmodi Dominium dici solet *Proprietarius*, id est, habens talis rei proprietatem. Et tale Dominium directum habet Princeps in Feudis, Dominus in prædio ad Emphyteusin dato, & omnis ille, qui dicitur dominus cujuspiam rei, cujus Ususfructus alteri concessus est. *Dominium utile* duntaxat continet solam rei utilitatem, seu emolumentum: & tale est, quod habet Feudatarius, Emphyteuta &c. respectu illius rei, quam ab alio accepit in Feudum, Emphyteusin &c.

6. Cæterum de Dominio hactenus explicato, & quibus competat, quibusque modis acquiratur, plures occurrunt difficultates, de quibus in sequentibus Distinctionibus dicetur, postquam in præsenti cæterarum specierum Juris natura fuerit explicata.

QUÆSTIO II.
Quid sit Usus fructus?
SUMMARIUM.

7. *Ususfructus, quid?*
Jus utendi, & Jus fruendi, quomodo differant?

8. *Fru-*

8. *Fructus rei, quid?*
9. *Usufructuarius, quis?*
10. *Usufructuarius ad quid teneatur?*
11. *Tenetur recte colere rem usufructuarium, Et in ea modicas expensas facere.*
* *Ususfructus quomodo distinguatur ab Emphyteusi & Feudo?*

7. CONCL. I. *Ususfructus* recte definitur, dicendo: *Usufructus est Jus alienis rebus utendi, fruendi, salva rerum substantia.* Ita habetur *l. 1. ff. de Usufructu &c.* ac §. 1. *Instit. eod.* estque communis. Et quidem in hac definitione ly *Jus*, stat loco generis, reliqua ponuntur loco differentiæ. Dicitur deinde, *utendi*; & mox additur ly *fruendi*, id est, percipiendi fructus rei: tum ut indicetur effectus illius juris, quod tribuitur cuipiam per Usumfructum, qui est legitima potestas utendi & fruendi re aliena, salva tamen ejus substantia: tum quia *Jus utendi*, & *Jus fruendi* re aliena, valde differunt: nam is, qui habet solum Jus utendi re aliqua, gaudet nudo duntaxat usu illius, ita ut, quamvis possit re illa uti pro suis necessitatibus, ex ea tamen fructus non percipiat. Sic qui habet Jus utendi equa alterius, potest quidem ea uti ad suas necessitates; fructus tamen ejus, id est, equæ partus non erit suus, sed domini proprietarii equæ. Econtra Jus fruendi tribuit cuipiam hujusmodi Jus, seu potestatem percipiendi fructus rei alienæ: quale Jus utendi & fruendi simul, importat Ususfructus, ut ex ipso nomine patet: ac proinde Usufructus est pinguior usu Juris.

8. Porro

8. Porro *Fructus rei* dicitur, quidquid salva rei substantia ex re illa est perceptibile. Sic censetur esse fructus in grege ovium aliorumque animalium, lac, lana, fœtus; in fundo fænum, segetes, fructus arborum, virgulta, arboresque cæduæ, ita, ut succidi possint (non vero fructiferæ) lapides in lapidicinis, in domo locatio, & his similia: prout habetur *l.* 10. *& seq. ff. de Usufructu.*

9. Dicitur ulterius in definitione Usufructus, *re aliena*, ut excludatur jus utendi & fruendi, quod quisque habet in re sua, cujus plenum obtinet Dominium; quia talis non dicitur Usufructuarius, non obstante, quod utatur re illa, ejusque fructus percipiat; sed dicitur Dominus illius rei, quod est quid majus. Tandem additur, *salva rei substantia*: quia Usufructuarius (id est, ille, qui habet Usumfructum rei alienæ) tenetur rem illam, ex qua fructus percipit, integram Proprietario servare.

10. Quæres I. Ad quid teneatur Usufructuarius? Resp. Usufructuario inprimis incumbit solvere impensas, quæ ratione fructuum percipiendorum fieri debent. Tenetur insuper Usufructuarius ad præstandas collectas, tributa, & similes præstationes reales, quæ pro re fructuaria debentur, prout habetur decisum *l.* 7. *§. Hactenus ff. de Usufructu &c.* Nam *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra.* juxta *Regulam* 55. *juris in 6.*

11. Tenetur rursum Usufructuarius rem illam, cujus habet Usumfructum recte colere,

eaque

eaque quasi bonus paterfamilias uti; prout liquet ex ipsa definitione Ususfructus, dum dicitur esse jus utendi, & fruendi *salva rei substantia.* Hinc inferunt Doctores, idque desumunt ex *cit. l. 7. §. Hactenus.* quod, qui habet Usumfructum fundi, teneatur in locum arborum demortuarum novas subserere, juxta arbitrium boni viri, & qui habet Usumfructum ædium, teneatur saltem modicas expensas facere ad sarta tecta conservanda. Dicitur, *modicas expensas*: nam ad magnas non tenetur ipsemet Usufructuarius, sed proprietarius rei, nisi forsan aliter inter eos conventum fuerit. Omittuntur nonnulla alia, obligationem Usufructuarii, ipsumque Usumfructum concernentia, cum sit materia magis juridica, & plurimum pendeat ex particularibus pactis, & conventionibus cum Domino proprietario initis.

Additio.

* Quæres II. An, & quomodo *Ususfructus* distinguatur ab *Emphyteusi*, & *Feudo*? Ratio dubitandi est, quia non solum *Usufructuarius*, verum etiam *Emphyteuta*, ac *Feudatarius* seu *Vasallus*, uti, ac frui possunt re in *Emphyteusin* vel *Feudum* concessa. Ante Responsionem nota, tum ex dicendis infra *Dist.* 6. *post numer.* 30. *in Appendice Addit. II.* (tum fusius ex Jure Canonico Auctoris *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 18. *&* *Tit.* 20.) quod Emphyteusis sit *ille Contractus, quo res immobilis cum translatione Dominii utilis,*

lis, retento Dominio directo, alteri fruenda & colenda conceditur sub onere Laudemii (vulgo Anfall) *semper pro investitura seu admissione novi coloni, & insuper certæ annuæ pensionis , tum in recognitionem Dominii directi, tum in recompensationem fructuum persolvendæ.* Contra vero Feudum proprie formaliter & essentialiter spectatum est *ille Contractus, quo alicui conceditur res immobilis, aut immobili æquivalens cum translatione Dominii utilis sub onere fidelitatis seu obsequii specialis.* H. N.

Resp. *Ususfructus* formaliter spectatus, præprimis differt *a Feudo* & *Emphyteusi ;* quia Emphyteuta, & Vasallus in re emphyteutica, ac feudali habent *Dominium utile*, & loquendo de actione *utilem rei vindicationem ;* econtra vero Usufructuarius equidem habet *Jus in re* ad dies vitæ suæ, non vero aliquod *Dominium* proprie tale, hincque eidem equidem *actio confessoria* , non autem *utilis rei vindicatio* competit, uti recte advertit Chlingensperger *lib. 2. Instit. Tit.* 4. *Concl.* 4. & satis clare exprimitur *Leg.* 1. *ff. Si ager vectigal.* ac *l.* 25. *ff. de Verb. significat.* Dein quando cum Emphyteuta contingit mutatio,ita, ut novus colonus investiatur, præstatur saltem unum *Laudemium* Domino directo, & insuper singulis annis præter *canonem annuum* leve quid in recognitionem Dominii directi,quæ duplex pensio annua præsertim in his terris practicatur. Vasallus autem proprie talis vi infeudationis non ad similia, sed potius ad *Fidelitatem* , ut nimirum damna Domino directo, vel personis ei proxime

xime conjunctis impendentia avertat, specialiter obligatur. Quæ omnia hæc specialia non requiruntur apud Usufructuarium. Plura si cupis de *Emphyteusi* & *Feudo* rescire, reperies in Jure Canonico *locis superius citatis.* In præsenti sufficiat, adduxisse differentiam inter Emphiteusin, Feudum, & Usumfructum. *

QUÆSTIO III.

De Usu Juris, & variis ipsum concernentibus.

SUMMARIUM.

12. *Usus facti, & Usus juris.*
13. *Usus juris, quid?*
14. *Et quomodo differat ab Usufructu?*
15. *Usuario, quæ jura competant, nec ne?*
16. *Habenti Usum domus, quid liceat?*
17. *Minus juris est in Usu, quam Usufructu.*

12. ADVERTENDUM, quod Usus dupliciter sumi possit. I. Pro ipso actu utendi re alterius, sive pro actuali usu licito rei alienæ, & dici solet *Usus facti*, seu *nudus Usus rei*: qualis est actualis equitatio ex permissione proprii Domini facta in equo alieno, vel actualis inhabitatio domus alienæ, & hujusmodi. II. Accipitur Usus pro ipsomet jure utendi re aliena, v. g. pro jure illo, quod quis ratione præviæ solutionis habet equitandi tali equo, vel inhabitandi domum alienam, & vocari solet *Usus juris*: de quo loquendo, sit

13. CONCL. I. *Usus juris* recte solet definiri, dicendo: Usus est Jus utendi tantum re aliena, salva ejus substantia. Ita Doctores communiter. Dicitur *jus utendi*: quia hic definitur Usus juris, non autem Usus facti tantum, de hoc enim, cum nihil juris præbeat utentibus, minus soliciti fuerunt Doctores. Ejus tamen mentio fit *c. Exiit. §. Nec quisquam de Verb. Signif. in 6.* ubi Pontifex ita loquitur: *Qui, inquam, usus non juris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum, in utendo præbet utentibus, nihil juris.*

14. Dicitur ulterius, *utendi tantum*, per quam particulam Usus juris differt ab Usufructu, cum quo in cæteris particulis omnino convenit: siquidem minus juris est in Usu, quam in Usufructu, & cui Usus alicujus rei competit, vel in testamento relictus est, uti quidem ea re potest, frui vero non potest.

15. Infertur proinde, quod Usuarius, id est, is, cui Usus alienæ rei v. g. horti est concessus, possit quidem in ipso horto deambulare, ac poma, olera & reliqua, quæ ibi nascuntur, ad suum, suæque familiæ, & hospitum victum accipere *l. Plenum. ff. de Usu & Habitatione.* non possit tamen omnes fructus recipere, eosque suo arbitratu vendere, seu alienare, sicuti posset, si haberet Usumfructum horti. Item, si cui in testamento legetur Usus jumentorum, vel gregis ovium ac vaccarum, non potest percipere pecorum fœtus, vel lanam (hæc enim

in

in fructu magis, quam in usu numerantur) neque lac, nisi in modica quantitate, & quatenus ad victum quotidianum opus est: potest autem bobus, vel jumentis uti ad arandum, ad agrum stercorandum, & ad omne aliud ministerium, ad quod boves apti sunt: prout expresse habetur decisum *cit. l. Plenum. ff. De usu & habitat.* & §. 1. *Instit. Eod.* cum concordantiis.

16. Similiter, cui usus domus, seu inhabitatio ejus relicta fuit in testamento aut aliunde competit de jure, potest quidem non solum in propria persona, sed etiam cum sua familia in ipsa habitare, imo & inquilinum secum recipere, aut aliquos hospites: non tamen potest domum alteri locare, neque inhabitationem ejus alicui concedere sine se, neque usum hujusmodi vendere; prout similiter decisum habetur *l. Cui Usus. & seqq. ff. De usu & habitatione.*

17. Ex quibus patet, minus esse juris in usu, quam in usufructu: nam prædicta omnia (dempta venditione ususfructus) competunt usufructuario, non autem usuario tantum. Cæterum illis ipsis modis, quibus ususfructus constituitur, vel finitur, etiam nudus usus constitui, atque desinere solet. *cit. §. 1. Instit. de usu & habitatione.* De quibus plura JurisConsulti.

QUÆSTIO IV.

Quid, & quotuplex sit Possessio, & quæ ejus privilegia?

SUMMARIUM.

18. *Possessio, unde sic dicta?*
Varie accipitur.
19. *Ejus divisio.*
20. *Possessio facti, seu naturalis tantum, & Possessor bonæ & malæ fidei.*
21. *Possessio juris & facti simul, & quid?*
22. *Possessionis definitio explicatur.*
Res incorporales proprie non possidentur.
Res corporales, & incorporales, quæ?
23. *Depositarius non possidet, cur?*
24. *Possessionis privilegia plura.*
25. *Enumerantur præcipua.*
(*a*) Dist. 6. n. 5. & seqq.
26. *Possessor, si spolietur, ante omnia restitui debet.*
Possessor invasus potest vim vi repellere.

18. POssessio sic dicitur a pedibus, & sonat idem quasi *pedum positio*, prout notatur *l.* 1. *ff. De acquirenda vel amitt. possess.* nam per pedum positionem super bona immobilia, utputa, super agrum, vel domum, solet acquiri Possessio. Tribuitur autem hoc nomen interdum ipsis rebus possessis; ut *Psalm.* 77. *Tradidit possessionem eorum igni. Matth.* 19. *Erat enim habens multas possessiones.* & alibi. Verum hoc loco Possessio accipitur pro actu, vel jure possidendi,

a quo denominatur quis possessor. Et notanter sub disjunctione dictum est, *pro actu vel jure possidendi*: hæc enim duo non sunt idem, & quamvis possint insimul conjungi (uti fit in possessione juris & facti simul) adhuc tamen ab invicem separari valent, prout accidit in Possessione facti tantum. Hinc fit

19. CONCL. I. Possessio ut sic dividitur in possessionem juris tantum, facti tantum, & in possessionem juris & facti simul. Ita in re communis, & patet inductione. Siquidem *Possessio juris tantum* (quæ alio nomine appellatur *Possessio civilis*) est ipsummet jus possidendi rem, solo animo retentum: & habetur, quando quis rem suam ipso facto non amplius possidet, nihilominus de jure, sed solo animo ejus possessionem retinet, & continuat. Hoc modo civiliter, seu de jure possidet, qui abest quidem a rebus suis, adhuc autem animo eas possidet, seu occupat, eo quod non discesserit inde animo relinquendæ possessionis, sed postea reversurus.

20. *Possessio facti tantum* (quam & *naturalem tantum* appellant) est solus actus possidendi sine jure: & talem duntaxat possessionem habet possessor rei alienæ, eo quod jure possidendi sit destitutus. Ubi simul advertendum, quod, si possessor rei alienæ possideat eam ut suam bona fide (id est, si ipse habeatur pro domino, ac ipsemet bona fide credat, se esse dominum hujus rei, revera tamen non sit, sed ad alium pertineat rei illius dominium) tunc dicatur is *Possessor bonæ fidei*, atque ejusmodi

 rem

rem bona fide possidere. Si quis vero rem alienam mala fide possideat, bene sciens, eam rem non esse suam, prout fur possidet rem furtivam, dicitur is *Possessor malæ fidei.*

21 Tandem *Possessio juris & facti simul* (quæ etiam *civilis & naturalis simul* est) vocatur ea, quæ includit simul utrumque, id est, tam jus, quam actum possidendi. Et talis possessio competit cuilibet domino, rem suam per corporalem insistentiam possidenti, id est, qui in re, quam de jure possidet, vel in aliqua parte ejus præsens existit, aut saltem res possessa est in conspectu ejus, ut ipsam videat, vel partem ejus: nam quodlibet horum sufficit ad possessionem facti, seu naturalem continuandam, sive dein tale quid fiat per se, sive per alium suo nomine. Et de hac loquendo, ulterius sit

22. CONCL. II. *Possessio* est rei corporalis detentio, corporis, & animi, & juris adminiculo. Ita Glossa cummuniter recepta *l. 1. ff. De acquirenda vel amitt. possess.* Dicitur: *detentio rei*: quia ad hoc, ut quis rem actu possideat, necesse est, eam aliquo modo detinere, seu occupare, vel per se vel per alium, qui suo nomine eam detinet: hoc enim essentialiter requiritur ad possessionem juris & facti simul, de qua procedit data definitio. Et additur, *rei corporalis*: nam res incorporales proprie non possidentur, sed dicuntur quasi possideri. *arg. c. cum Ecclesia, de causa Possess.* ubi Pontifex possessionem juris spiritualis eligendi appellat *quasi possessionem*, juncta *l. Sequitur §. Si viam ff. de Usurp. & Usucap.* Porro *Res*

corpo-

corporales sunt eæ, quæ ex sui natura tangi possunt; veluti ager, vestis, equus, aurum, & hujusmodi. *Res incorporales* vero, quæ tangi non possunt: ut sunt ea, quæ consistunt in jure, v. g. jus eligendi, jus patronatus, jus ad hæreditatem, Usufructus, & alia hujusmodi jura.

23. Dicitur ulterius, *corporis & animi adminiculo*: quia ad possessionem unum sine altero non sufficit, sed requiritur, ut quis rem corporaliter apprehendat, seu detineat, simulque ut eam detineat tanquam suam, sicque animo possidendi, & non solum nomine alterius ipsam habeat. Hinc Depositarius (id est, ille, qui rem alicujus apud se depositam retinet) non dicitur possidere depositum, quia non detinet illud animo possidendi, ac retinendi sibi. Additur vero, *& juris adminiculo*: quæ particula sonat idem, ac *jure non refragante*, sive, ut habeatur possessio illa non contra jus & fas: nam data definitio convenit possessioni juris & facti simul. Et per hoc excluditur possessio manifeste injusta, qua v. g. fur, aut alius rei alienæ invasor possidet rem alienam: siquidem talis non habet possessionem juris & facti simul, quia non detinet rem illam juris adminiculo, sed contra jus & fas; quamvis habeat possessionem facti, seu naturalem.

25. Quæres, quidnam privilegii conferat possessio? Resp. plura sane privilegia, & commoda afferre possessionem: adeo quidem, ut, quando a duabus partibus litigantibus de proprietate alicujus rei controversia coram Judice

agitatur, plerumque, & ferme semper existat ingens contentio de ipsa possessione; uti notatur §. *Retinendæ Instit. de Interdictis.*

25. Et primo quidem in tali casu, si videlicet oboriatur controversia inter quosdam de rei proprietate, sive dominio, & adhibita diligenti inquisitione maneat adhuc dubium, cujusnam res illa sit, tunc melior est conditio possidentis, & ipsi adjudicabitur causa juxta *Reg. 65. Juris in 6. In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.* Deinde possessio parit in judicio præsumptionem dominii: unde in prædicto casu possessor non tenetur probare, rem esse suam, sed alter, qui eam repetit, & quidem, si hic non satis probaverit rem esse suam, nihil obtinebit, sed alter remanebit in possessione, etiamsi revera res ejus non sit; prout expresse habetur *cit. §. Retinendæ Instit. de Interdictis.* Ulterius Possessio, si sit bonæ fidei, suo tempore parit præscriptionem; id est, facit, ut res, quæ prius revera non erat tua, elapso tempore a Jure definito fiat tua, ita ut non amplius tenearis eam Domino, postea primum ipsam repetenti, restituere; de quo plura inferius (*a*) agendo de præscriptione.

26. His accedit, quod si possessor privata alicujus violentia de possessione rerum suarum exturbetur, aut ea clam spolietur, ante omnia debeat fieri restitutio spoliati; non obstante, quod occupator alleget titulum, velitque probare, rem illam esse suam: generaliter enim restitutio spoliati ante omnia fieri debet *c. in litteris. & seqq. de restit. spoliat.* Nec potest

cogi

cogi ſpoliatus (dummodo probaverit, ſe per adverſarium violenter, aut clam poſſeſſione rei ſuæ ſpoliatum fuiſſe) ad alios cauſæ articulos reſpondere, donec ſibi reſtitutio ſpolii facta ſit: & tunc primum pars adverſa, ſi quidpiam proponere voluerit, audiri debet *arg. c.* 1 *& c. Conquerente. Eod.* cum concordantiis. Tandem Poſſeſſor ab altero invaſus poteſt vim vi repellere, remque ſuam defendere, etiam armis, ſi ita opus fuerit: aut jam expulſus poſſeſſionem ſuam repetere, dummodo id ſtatim, ſive in continenti fiat. *c. Olim. de Reſtit. ſpoliatorum, & l. Quod eſt* §. 9. *ff. de vi, vel vi armata.*

DISTINCTIO IV.

De Objecto, & Subjecto capaci Dominii.

QUÆSTIO I.

Quænam cadant ſub objectum Dominii?

SUMMARIUM.

1. *De cujus Dominio hic agatur?*
2. *Sub Dominium hominis cadunt res inferiores corporeæ.*
Et quid de ſuperioribus?

3. *Unus*

3. *Unus homo potest cadere sub Dominium alterius, quomodo?*
4. *Homo non habet Dominium vitæ suæ.*
5. *Solvitur instantia.*
   (*b*) De hoc amplius Tract. 9. Dist. 3. n. 10. & seqq.
6. *Dans nomen militiæ non vendit vitam suam.*
7. *Homo est Dominus propriæ famæ.*
8. *Non tamen sine causa potest tantum bonum prodigere.*

1. NON est sermo in proposito de Dominio DEI, quod esse supremum atque perfectissimum in omnes creaturas, de fide est. Neque agitur hic de Dominio Angelorum, sed duntaxat de Dominio hominis, investigando, quænam cadant sub perfectum Dominium hominis, id est, quænam sint illæ res, in quas homo potest habere Dominium perfectum.

2. CONCL. I. Omnes res corporeæ inferiores, utputa, agri, montes, flumina, plantæ, bestiæ, metalla &c. cadunt sub Dominium hominis. Ita communis; & patet ex illo *Gen. cap.* 1. *Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* & alibi. Dicitur notanter, *res corporeæ inferiores &c.* siquidem rerum superiorum, quales sunt Angeli, & corpora cœlestia, homo non dicitur proprie habere Dominium, bene tamen quorumdam effectuum ab ipsis profectorum, ut luminis, caloris &c. nam hinc certa jura proveniunt, ut-

puta

puta jus prospectus, & hujusmodi, quæ alio nomine appellantur *Servitutes*, de quibus Jurisperiti.

3. CONCL. II. Potest unus homo cadere sub Dominium alterius, & hic in ipsum habere non solum Dominium jurisdictionis, sed aliquo modo etiam proprietatis. Ita rursum communis. Prima pars de Dominio jurisdictionis est clara: sic enim Pater in filium, Dominus in servos, Rex aut Imperator in subditos suos habet Dominium jurisdictionis. Altera pars, quod etiam aliquo modo unus homo habeat Dominium proprietatis in alium, patet in mancipiis, seu servis proprie dictis, quorum olim frequens erat usus, & poterant a dominis ad libitum vendi. Additur tamen, *aliquo modo:* quia dominus non habet tale Dominium in servum, seu mancipium proprie dictum, ut possit ipsum pro libitu & absque ulla causa occidere, sicut potest jumentum suum interficere: nam hoc est contra illud Præceptum Decalogi, lumine naturæ notum, *Non occides.*

4. CONCL. III. Homo non habet Dominium vitæ suæ, sed istud penes solum Deum remanet, unde homo est quidem procurator, custos, & quasi usuarius vitæ suæ, non autem dominus. Patet hoc ex illo *Sapientiæ* 16. *Tu es Dominus, qui vitæ & mortis habes potestatem.* Accedit ratio: quia alioquin, si homo esset Dominus vitæ suæ, posset licite se privare vita, ac seipsum interficere: hoc autem est falsum & contra citatum illud, *Non occides;* ergo. Cæterum licet homo non sit dominus vitæ suæ, est

est tamen ejusdem procurator,& custos,atque usuarius, ita, ut habeat jus ea fruendi, eamque defendendi contra injustos invasores,ac vim vi repellendi,atque idcirco, qui privata auctoritate, ac sine justa causa aufert vitam proximo, vel eam aliqua ratione violat & diminuit,facit ipsi injuriam.

5. Si dicas. Potest homo licite uti vita sua cum periculo mortis, v. g. assistendo pestiferis cum periculo contagionis,vel occurrendo hostibus primo loco in acie belli; ergo habet Dominium vitæ suæ. Resp. negando consequentiam: quamvis enim homo in quibusdam casibus habeat facultatem utendi vita sua cum probabili periculo mortis,non tamen habet potestatem, ut vitam directe ac per se possit destruere,sed solum per accidens & indirecte,quatenus justa de causa potest quidpiam agere,cui videt annexum esse periculum vitæ suæ (*b*). Dominium autem includit facultatem utendi re quapiam pro libitu, per se quoque ac directe ejus substantiam destruendo, si placuerit.

6. Quod si urgeas. Potest homo vitam suam alteri vendere, prout fit, dum quis dat nomen militiæ: ergo. Resp. negando assumptum; falsissimum quippe est,eos, qui dant nomen militiæ, vendere vitam suam pro pretio ipsis tunc soluto,cum solummodo vendant ministerium, seipsos paratos offerendo ad sustinendos quoscunque labores atque onera militiæ,etiam cum vitæ periculo, imo, si opus fuerit, usque ad effusionem sanguinis.

7. CON-

7. CONCL. IV. Homo vere quidem est dominus propriæ famæ, & honoris, adhuc tamen sine causa tantum bonum prodigere, & licite negligere non potest. Ita D. Thom 2. 2. *q.* 73. *art.* 4. ubi docet, in cujusque arbitrio esse pati detrimentum suæ famæ, nisi vergat hoc in periculum aliorum; Mastrius *disp.* 3 *Theol Moral. num.* 34. Lessius, & alii. Ratio est: quia homo post vitam a DEO acceptam comparat sibi primum bonam famam; ergo non est ratio, cur non sit dominus ejus, sicut est aliarum rerum, quas proprio labore acquirit. Et hinc multi Sancti propriam famam, & honorem positive spreverunt, ut per virtutem Humilitatis vitam æternam tutius consequerentur. Sic D. Augustinus scripsit Libros Confessionum, & S. P. N. Franciscus e publico loco suos defectus denuntiavit: quod idem in simili factum est ab aliis pluribus Sanctis.

8. Cæterum non esse licitum, sine causa tantum bonum propriæ famæ & honoris prodigere, patet ex illo *Ecclesiastici* 41. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi & magni.* Unde D. Augustinus *lib. de bono viduitatis c.* 22. & refertur c. *Non sunt audiendi* 11. *q.* 3. sic inquit: *Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Et idem *in Serm. de communi vita Clericorum* relatus c. *Nolo* 12. *q.* 1. ait: *Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est.*

QUÆSTIO II.

De Peculio Filiifamilias, necnon & Bonis Uxoris.

SUMMARIUM.

9. *Peculium, unde sic dictum?*
10. *Peculium Filiifamilias castrense.*
11. *Quasi castrense,*
12. *Profectitium, &*
13. *Adventitium, quid?*
* *Ac quotuplex?*
* *Item quandonam in Filiosfamilias hæc ipsa patria potestas finiatur?*
14. *Bona dotalia, & paraphernalia uxoris quæ?*
15. *Dotis proprietas manet penes uxorem.*
16. *Excepto uno, vel altero casu.*
17. *Quid de Bonis paraphernalibus uxoris?*
18. *Corollaria.*
19. *Quomodo peccet uxor, accipiens ex bonis mariti?*
* *Num Acquæstus numerentur inter bona uxoris? Addit. I. & II.*

(c) Tract. 9. Dist. 5. n. 28. & seqq.

9. PEculium, ut habetur *l. Depositi. ff. de Peculio. dictum est, quasi pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum.* Et quantum attinet ad primam partem Quæstionis, Peculium Filiifamilias, id est talis, qui necdum emancipatus, sed patriæ potestati adhuc subjectus existit, communiter quadruplex assignatur, videlicet

licet castrense, quasi castrense, profectitium, & adventitium.

10. *Peculium Castrense* dicitur illud, quod Filiusfamilias acquirit in castris, non acquisiturus aliunde: & hujusmodi bona, quæ ipse acquirit, dum militat in castris, dicuntur *Bona castrensia.*

11. *Peculium quasi castrense* est, quod Filiifamilias, qui sunt Magistri artium liberalium, Medici, Clerici ex Beneficio, seu officio Ecclesiastico, vel Advocati, de publico acquirunt: & si quis Filiusfamilias habeat talia Bona, dicitur is habere *Bona quasi castrensia*, seu *Peculium quasi castrense.* Porro Bona hujusmodi sive castrensia sive quasi castrensia pleno jure tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum semper ad filios pertinebant, & adhuc pertinent; prout fatentur Juristæ, & Theologi unanimiter, ac videri ulterius poterit *Tract.* 8. *Dist.* 1. *Concl.* 2.

12. *Peculium profectitium* dicitur, quod de rebus paternis proficiscitur, & filius in ipsis negotiando lucratur. Et hoc totum, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum, Patri acquiritur; ut habet communis Doctorum.

13. Tandem *Peculium Adventitium* dicitur omne illud, quod Filiofamilias advenit ex alia causa, quam ex enumeratis; utputa, quod advenit, seu acquiritur ipsi per testamentum ab avo, vel avia, vel aliquo alio factum, aut ex artificio, sive ex prospera fortuna, vel hujusmodi.

di. Et horum bonorum adventitiorum, si fuerint adventitia ordinaria, usumfructum habet pater, quamdiu filius est sub sua potestate: dominium autem eorum remanet filio.

Additio I.

* Dixi notanter, *si fuerint adventitia*; nam aliter sentiendum de adventitiis extraordinariis: ubi bene nota distinctionem inter bona adventitia ordinaria, & extraordinaria seu irregularia, quorum priora sunt, de quibus Paterfamilias usumfructum habet: posteriora vero, quorum usufructu is non gaudet: qualia enumerantur sequentia quinque I. Quæ donantur Filiofamilias a Principe, vel Augusta. *L. Cum multa 7. C. de Bonis, quæ Liberis.* II. Bona, quæ Filiofamilias relinquuntur conditione hac expresse adjecta, ne ad Patrem perveniat usufructus. *Authent. Excipitur C. Eodem* III. Illa, quæ dissentiente Patre consequitur ex successione vel alio justo titulo. *L. ult. C. Eodem.* IV. Ea, quæ Filiusfamilias adipiscitur succedendo una cum Patre vel Matre in Bona defuncti fratris, aut sororis. *Authent. Item C. Eodem.* V. Si Pater sponte renuntiet usufructui sibi a lege permisso. *Authent. Idem est* §. 2. *C. de Bonis, quæ Liberis*, *&c.* *

Additio II.

* Cæterum hæc ipsa Patris potestas in Filiosfamilias tollitur I. Morte ipsius Patris non solū naturali, sed etiam civili, puta, si Pater pro-

pter

pter grave delictum deportetur, ſeu in perpetuum mittatur exilium &c. II. Per adeptam a filio aliquam Dignitatem: ſic apud Romanos Jure Novellarum *Novell.* 81. a poteſtate Patria fuerunt liberati filii Conſules facti, vel ſaltem Conſulares, Præfecti prætorii, Magiſtri militum &c. quinimo teſte Illuſtriſſ. Cancellario intimo de Schmid *in Comment ad Jus Bavaricum Tit.* 3. *art.* 2. *n.* 37. hodierno tempore plerique indulgent Conſiliariis Principum hoc privilegium exemptionis a Patria poteſtate. III. Per Emancipationem, ſi nimirum Pater filium coram publico judicio claris, & expreſſis verbis ex ſua Patria poteſtate dimittit, ac liberum facit. IV. Juſtis nuptiis, idque de conſuetudine (non autem de jure poſitivo) in omnibus ferme Europæ partibus, maxime ſi matrimonio juncti non amplius habitant in domo paterna. V. Profeſſione Religioſa, qua ex altiori motivo Profeſſi per vota ſe potius conjiciunt in poteſtatem ſui Superioris. VI. Per ſuſceptionem ordinum, quoad hoc, ut bona poſt Clericatum acquiſita pleno jure habeant, nec Patri amplius uſusfructus quæratur. VII. Saltem in Patria noſtra vi Juris Bavarici eximuntur a Patria poteſtate liberi, qui etiam necdum nupti propriam tamen œconomiam, & focum tenent, certas proprias negotiationes, aut opificia inſtituunt &c. dummodo id fiat cum præſcitu, & conſenſu Patris, quem conſenſum pater absque valde gravibus cauſis denegare non debet, ſi Proles jam vigeſimum quintum annum compleverit. Videatur Illuſtriſſ. Schmid *l. c. art.* 1. & 2. *

14. Quantum attinet ad alteram quæstionis partem, seu ad Bona uxoris, est notandum, alia esse bona uxoris dotalia, alia paraphernalia. *Bona dotalia* aliud non sunt, quam dos, quæ ab uxore, vel ab alio ejus nomine datur marito ad onera matrimonii sustinenda, nimirum ad alendam uxorem, liberos, familiam &c. hæc enim cura præcipue incumbit marito. *Bona paraphernalia* Uxoris econtra dicuntur res illæ, quas uxor præter dotem, quam marito pro oneribus matrimonii dedit, simul attulit, sibique reservavit: prout etiam inter paraphernalia computantur, quæ Uxor ex successione parentum, vel fratrum acquirit. Hoc prænotato, sit

15. CONCL. I. Quamvis uxori remaneat proprietas dotis marito allatæ (excepto uno, vel altero casu) nihilominus plena Bonorum dotalium administratio, & ususfructus ad maritum attinet, idque tum ad alendam uxorem atque familiam, utpote quæ cura specialiter incumbit marito, tum ad alia onera matrimonii subeunda. Ita communis, estque clare decisum *l.* 2. & *l. Dotis fructum. ff. de jure dotium.* cum concordantiis. Imo dotis proprietas ita remanet penes Uxorem, ut pro ea sint ipsi tacite hypothecata omnia bona mariti, donec sibi dos restituatur. *text. clar. l. In rebus. C. de Jure dotium.* Quare soluto matrimonio per mortem viri præfertur Uxor in repetenda dote omnibus aliis personalibus creditoribus, etiam tempore prioribus, & hypothecam non habentibus. Quin etiam durante matrimonio,

si ma-

si maritus ad inopiam vergit, ita ut periculum sit, ne dotem aggrediatur, & absumat, fas est uxori eam repetere. *arg. cit. l. in rebus C. Eod.* & amplius declarat Layman. *l.* 3. *tract.* 4. *cap.* 13. *num.* 7.

16. Dicitur notanter in Conclusione, *excepto uno, vel altero casu*: nam duo præcipue dantur casus, in quibus Dominium dotis plene ad maritum transit, sed cum obligatione tantundem soluto matrimonio restituendi. Primus est, si dos consistat in numerata pecunia, vel aliis rebus usu consumptibilibus *arg. l. Res in dotem ff. de Jure dotium.* Secundus est, si res dotales usu non consumptibiles, utputa fundus, domus &c. æstimatæ dentur, non quidem eo solo animo, ut sciatur earum valor, si forte deperditæ vel diminutæ fuerint culpa mariti, sed ita æstimatæ, ut æstimatio faciat venditionem & emptionem: nam tunc maritus acquirit Dominium ipsarum, & summæ pecuniariæ taxatæ velut pretii debitor efficitur, ac (nisi secus conventum fuerit) soluto matrimonio potest retinere rem, & offerre pecuniam taxatam *text. clar. l. Quoties. C. de Jure dotium.* Est autem inter dotem, quæ transit in Dominium mariti, & quæ non transit, hoc notabile discrimen, quod in casu, quo dos transit in Dominium mariti, rerum dotalium periculum ad maritum spectet *arg. cit. l. Res in dotem ff. Eod.* quod alioquin ad Uxorem, tanquam Dominam earum rerum, pertineret: quia quælibet res domino suo stat, aut cadit, meliora-

tur vel perit. Verum de dote plura Jurisperiti.

17. CONCL. II. Quantum est de Jure Cæsareo, & nisi erecta aliqua pacta dotalia aliter disponant, Uxor in Bona paraphernalia non solum proprietatem, sed etiam plenum dominium atque administrationem habet, ita ut maritus ea nolente nequaquam hujusmodi Bonis sese immiscere possit, quamvis bonum atque consultum sit mulieri, quæ seipsam committit marito, res etiam suas pari arbitrio gubernari. Ita habetur expresse in Jure Civili *l. Hac lege, C. de Pactis Conventis*, estque communis. Additur tamen, *quantum est de Jure Cæsareo:* quia in aliquibus locis præsertim extra Romanum Imperium existentibus, servantur aliæ leges, non vero Jus commune Cæsareum, prout nominatim de Belgio testatur Herincx *disp. 1. de Contractibus num. 55.*

Additio.

* Quinimo Juris Civilis Interpretes apud Chlingensperger *l. 2. Instit. Imp. Tit. 8. q. 1. & 2.* scribentes, etiam in Romano Imperio quoad certos casus concedunt in paraphernalia Uxoris marito non quidem Dominium, bene tamen legitimam administrationem, ita, ut, quamvis fructus non lucretur, possit tamen eos in suam, & uxoris utilitatem (non vero in dispendium) impendere *Leg. fin. de Pactis conventis:* ubi notabilem distinctionem faciunt inter *paraphernalia & receptitia* Bona uxoris:

priora

priora dicunt, quæ Uxor jam dotata præter dotem habet, aut acquirit ex ſucceſſione Parentum, Fratrum &c. aut aliunde ex proſpera fortuna: *poſteriora* vero, ſeu receptitia eſſe dicunt, quæ Uxor, dum dotem ſibi conſtituit, ad liberum uſum expreſſe ſibi reſervavit, nec in mariti poteſtate eſſe voluit; & quoad hæc ultima ne quidem adminiſtrationem concedunt marito, quamvis eadem facile poſſit præfato expreſſe, vel tacite concedi quoad priora. *

18. Ex dictis infertur, virum graviter peccare, conſumendo, ac dilapidando Bona paraphernalia Uxoris ſine ejus licentia, utpote cum rem alienam abſumat. Quinimo etiamſi marito committatur Bonorum paraphernalium adminiſtratio, adhuc tamen is gravem admittit injuſtitiam, ſi prædicta Bona in potationes, venerem, aliaſque prodigas aut turpes alienationes expendit. Gobat *tract.* 5. *Quinarii. c.* 24. *n.* 4. & *ſeq.*

19. Infertur ulterius, etiam Uxorem graviter peccare, & quidem mortaliter, ſi ſummam notabilem ex bonis mariti, vel quorum adminiſtratio ad ipſum pertinet, eo rationabiliter invito accipiat: quia accipit illud, cujus dominium, vel certe adminiſtratio ad ipſam non pertinet, ſed ad maritum, qui exinde tenetur providere familiæ. Additur notanter, *ſummam notabilem*: quia non peccat mortifere, ſi quantitas judicio prudentis, ſpectato ſtatu, opibus, aliiſque circumſtantiis non ſit notabilis: imo in hujuſmodi furtis major ad peccatum mortale requiritur quantitas, quam in aliis. Verum de

hoc, & quando uxor peccet, ſurripiendo ex bonis communibus, plura inferius (*c*) agendo de furto.

Additio I.

* Quær. An etiam Acquæſtus numerentur inter Bona uxoris: ante Reſp. notandum, Acquæſtus vocari illa lucra, quæ conſtante matrimonio opera & induſtria æquali utriusque conjugis acquiruntur; hincque, ſi maritus penicillo, & uxor acu phrigia pingendo lucrum capiant, tale cujuslibet lucrum particulare non computatur inter Acquæſtus; quoniam non contingit communi induſtria: adeoque reſpectu cujuslibet potius numeratur inter ſua paraphernalia. H. N.

Reſp. Acquæſtus quoad medietatem merito inter bona uxoris numerantur, hincque uxori poſt mortē mariti illa medietas reſtituenda eſt, niſi aliter quoad pacta dotalia fuerit conventū, aut particularia adſint ſtatuta, vel conſuetudines. Ita Barboſa in *c.* 2. *de Donat. inter virum & uxorem n.* 6. Gonzalez *ibidem num.* 5. & Gutierrez *lib.* 2. *Pract. Quæſt.* 118. *num* 4 ac probatur ex ipſo *cap. de Donat. inter virum & uxorem*, ubi ſoluto matrimonio cogitur vir reſtituere dotem, & dividere bona NB. quæ communiter eis obvenerunt; adeoque ſignum eſt, quod medietas Acquæſtuum merito inter Bona uxoris numeretur. Præſumuntur autem eſſe Acquæſtus illa lucra tempore matrimonii acquiſita, quæ conjugibus ex communi nego-

tiatione, mercatura, aut cauponaria eveniunt, vel etiam, quæ ex talibus opificiis, aut actibus obtinentur, quorum lucra ex emptione & venditione rerum a potiori cauſantur; ubi uxores æque ac mariti pecuniam recipiunt, atque exinde communem quærunt ſuſtentationem, e g. talia lucra ſunt, quæ obtingunt vi ſuæ artis vel opificii Piſtoribus, Cereviſiariis, Lanionibus, Libariis, placentarum coctoribus, Unguentariis, Saponariis, &c. *

Additio II.

* Dixi notanter: *niſi particularia adſint Statuta*, quæ nimirum aliter diſponunt circa Acquæſtus, prout in Jure Bavarico *Tit.* 1. *art.* 1. ſtatuitur, quod equidem uxor deficientibus liberis accipiat dimidietatem Acquæſtuum; aſt his extantibus ſive ex iſto, ſive ex præcedenti matrimonio tantum partem filialem. Hoc tamen Statutum Illuſtriſſ. Commentator de Schmid *ibid. n.* 40. *ac ſeqq.* intelligit de illis præciſe mulieribus, quæ non exercent cum marito communem cauponariam, negotiationem, aut nundinationem: duriſſimum enim videtur, quod aliqua Materfamilias, concurrentibus v. g. Liberis alterius matrimonii debeat eſſe contenta unica tantum portione filiali, ita, ut notabilem adhuc partẽ de dimidio laboris, ac ſudoris ſui cogatur relinquere privignis ſuis, qui tamen plerumque ingrati ſunt, & honeſtiſſimis etiam Novercis ſua invident. Videatur in emergentia caſus allegatus Illuſtriſſ. Commentator in *Tit.* 1. *art.* 1. & *art.* 1.. *

QUÆSTIO III.

De Bonis, & Dominio Clericorum Beneficiariorum.

SUMMARIUM.

20. *Bona Clericorum quadruplicia, nempe*
21. *Bona patrimonialia,*
22. *Bona quasi patrimonialia seu industrialia,*
    * *Inter qualia bona computantur redditus Stolæ, & distributiones quotidianæ, seu Præsentiæ?*
23. *Bona mere Ecclesiastica, &*
24. *Bona parsimonialia Clericorum.*
25. *Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum Dominium Bonorum patrimonialium.*
26. *Imo & quasi patrimonialium seu industrialium.*
27. *Corollaria.*
28. *Possunt etiam pro libitu disponere de Bonis parsimonialibus.*
29. *Bonorum mere Ecclesiasticorum acquirunt quidem Dominium, sed cum onere superflua in pias causas erogandi.*
30. *Quod procedit de facto.*
    Divisio Bonorum Ecclesiasticorum, quando sit facta?
31. *Rationes, probantes dictum Dominium Clericorum.*

20. CELEBRIS est hæc Quæstio, tractans de Dominio Clericorum Beneficiariorum, id est eorum, qui habent Beneficium Ecclesiasticum, sive curatum, sive non curatum. Pro cujus resolutione notandum, quod bona Clericorum quadruplicia distingui soleant: videlicet bona patrimonialia, quasi patrimonialia, seu industrialia, mere Ecclesiastica, & tandem parsimonialia.

21. *Bona patrimonialia* Clericorum dicuntur

ea,

ea, quæ Clericis obveniunt hæreditate, donatione, arte, aliave profana causa, qua solent & Laici acquirere.

22. *Bona quasi patrimonialia seu industrialia* sunt, quæ a Clericis acquiruntur ex industria spirituali, sive ex extraordinariis functionibus Ecclesiasticis absque Beneficio: velui celebratione Missarum votivarum, Concionibus, Confessionibus audiendis, Cantu Ecclesiastico, agendo Capellanum, ac hujusmodi. Et recte cum Navarro *Tract. de Redditibus Ecclesiastic. monit.* 19. Bona quasi patrimonialia Clericorum dicuntur ea omnia, *quæ sunt quæsita ratione Clericalis Ordinis, vel officii, alia ratione, quam Juris recipiendi fructus beneficiales.*

Additio.

* Atque hinc etiam redditus Stolæ, id est, illa bona, quæ Parochis ex Benedictione Nuptiarum, administratione Sacramentorum, ac Sepulturis &c. obveniunt, communior Doctorum modernorum inter bona industrialia seu quasi patrimonialia numerat; quia Clericis curatis non intuitu Beneficii, sed præcise intuitu laboris spiritualis per modum stipendii dantur. Quod idem Covarruvias, Pirrhing, Engel, & Thuscus sentiunt ob paritatem rationis (uti credunt) de distributionibus quotidianis, seu illis fructibus, qui dantur Canonicis intuitu cujusdam laboris, nimirũ si præsentes in Choro existant. Nihilominus, quoniam distributiones

nes illæ quotidianæ ex ipsis bonis mere Ecclesiasticis communiter desumuntur, easdem adhuc naturam Bonorum mere Ecclesiasticorũ retinere, alii existimant, quod saltem intellige, si alii fructus grossi præter distributiones quotidianas non adsint. De quo vide Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 25. §. 1. *n.* 9. & Vincentium Petra apud Schmalzgruber. *lib.* 3. *Tit.* 4. §. 4. *n.* 77. & 78. *

23. *Bona mere Ecclesiastica* sunt illa, quæ a Clericis acquiruntur ratione alicujus Beneficii Ecclesiastici, quod habent: qualia bona sunt ea, quæ acquiruntur intuitu Episcopatus, Canonicatus, Parochiæ, aut alterius Beneficii Ecclesiastici; uti sunt ordinarii redditus eorum, decimæ, fundationes, fructus agrorum, aliarumque rerum ad Beneficium ipsum seu Ecclesiam pertinentium.

24. *Bona* tandem *parsimonialia* Clericorum dicuntur ea, quæ Clericus aliquis ex redditibus Ecclesiasticis de congrua sustentatione parcius, quam conformiter suo statui honeste potuisset, vivendo sibi subtraxit. His prænotatis, sit

25. CONCL. I. Clerici sæculares Beneficiarii habent plenum dominium Bonorum suorum patrimonialium, unde de istis libere donare, aut alio modo disponere possunt, imo etiam testari, seu testamentum facere. Ita communis, & habetur clarissime *cap. Quia nos.* & *c. Relatum.* 12. *de Testament.* ibi: *Cæterum quæ Clericis ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proveniunt, distribuantur pro arbitrio decedentis.* Accedit ratio: quia Clerici sæculares nullo

modo

modo abdicarunt dominium Bonorum suorum, sicuti abdicare solent Religiosi

26. CONCL. II. Etiam de Bonis quasi patrimonialibus seu industrialibus Clerici sæculares libere disponere possunt, imo etiam testari. Ita Lessius *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 37. Navarrus, Covarruvias, & alii communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia ejusmodi Bona præstantur a Fidelibus absque ullo onere expresso, vel tacito, dandi superflua pauperibus (quale tamen onus Bona Beneficiorum habent annexum) sed dantur eis veluti stipendium suæ sustentationis, & tanquam merces laborum suorum, atque operum personalium spiritualium sibi præstitorum. Unde talia non immerito æquiparantur Bonis Clericorum patrimonialibus; nam *dignus est operarius mercede sua. Luc. c.* 10.

27. Ex dictis infertur cum cit. Lessio, & aliis, quod Clerici non magis ex Bonis quasi patrimonialibus teneantur in pios usus expendere, quam ex Bonis patrimonialibus; nam amborum Bonorum habent plenum dominium, ac liberam administrationem. Infertur ulterius, quod, si Clerici de his vivant, vel expendant in pias causas, tantundem accipere possint de Bonis Ecclesiasticis, & de eis disponere ad libitum, sicut de Bonis patrimonialibus: quia, cum habeant jus vivendi ex Beneficio Ecclesiastico, non tenentur vivere ex aliis suis bonis; unde, si de his vivant, possunt uti compensatione.

28. CONCL. III. Insuper de Bonis parsimonialibus, quæ Clerici de congrua sustentatione

parcius

parcius vivendo sibi ex redditibus, sive Bonis Ecclesiasticis subtraxerunt, possunt iidem Clerici pro libitu disponere. Ita Covarruvias *c.* 7. *de Testam. num.* 9. Lessius *n.* 39. Engel *Tit. de Testam. n.* 7. & alii satis communiter contra Abbatem, & nonnullos alios. Ratio est: quia hujusmodi pars fructuum Ecclesiasticorum est justa merces eorum, qui Ecclesiæ serviunt: hinc redeunt fundamenta prioris Conclusionis. Major difficultas est de cæteris Bonis seu redditibus mere Ecclesiasticis, quæ congruæ sustentationi superfluunt, de quibus loquendo, sit

29. CONCL. IV. Clerici Beneficiarii acquirunt defacto verum Dominium hujusmodi Bonorum Ecclesiasticorum, id tamen habent cum onere, superflua in pauperes, aliasque pias causas erogandi. Ita quoad primam partem probabilior, simulque communior Doctorum, præsertim modernorum, quamvis sit contra Navarrum *tr. de Redditibus. quæst.* 1. *monit.* 21. & *seqq.* Sannig. *distinct.* 5. *de Justit. & Jure. quæst.* 4. & multos alios tum Theologos, tum Canonistas, præcipue antiquiores, quos refert Lessius *l.* 2. *c.* 4. *n.* 41. quique volunt, Clericos non esse Dominos illius portionis superfluæ, sed solum Oeconomos, & Dispensatores, adeo, ut ex justitia teneantur eam erogare in pias causas, & si secus egerint, teneantur ad restitutionem Ecclesiæ, pauperibus, vel aliis piis causis faciendam ex aliis Bonis, quæ pleno jure obtinent, puta ex patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus. Et hæc quidem senten-

sententia non caret sua probabilitate, simulque veluti tutior in praxi merito tenenda.

30. Nihilominus data Conclusio est probabilior, & inter modernos communior, quæ tamen solum procedit *de facto*, hoc est, pro tempore post divisionem Bonorum Ecclesiasticorum, per Simplicium Papam circa annum Domini 470. factam. Siquidem tunc crescente multitudine Clericorum, variisque subortis incommodis dictus Pontifex Bona Ecclesiastica in quatuor partes divisit, quarum prima tribuebatur Episcopo, secunda Clericis, tertia pauperibus, & quarta fabricis Ecclesiasticis: fuitque isthæc divisio per Gelasium Papam confirmata, ut habetur *c. de Redditibus. c. Concesso.* & *c. Quatuor. 12. q. 2.* Porro ante factam ejusmodi divisionem Bonorum Ecclesiasticorum (quorum altera parte Clericis attributa simul fuerunt erecta Beneficia Ecclesiastica) omnes oblationes atque redditus erant bona communia singulis, prout quisque opus habebat, distribuenda, & vivebant Clerici in communi, sicut modo Religiosi.

31. Probatur nunc prima pars Conclusionis taliter explicata ex Jure Canonico: nam *cap. unde Clericis non resident in 6.* dicitur, quod Clerici, qui extra casus a Jure concessos non intersunt Divinis Officiis, *si de distributionibus ipsis quidquam receperint, rerum sic receptarum Dominium non acquirant*: ergo supponitur, quod alii Clerici Beneficiarii, qui intersunt Divinis Officiis, acquirant Dominium suorum redditAuum Ecclesiasticorum, atque distributionum

num quotidianarum; alioquin frustra privarentur non interessentes tali Dominio. Deinde Concilium Lateranense sub Leone X. & S. Pius V. in sua constitutione, quæ incipit *Ex proximo.* (& habetur *Tom. 2. Bullarii Romani. Constitut.* 135. *dicti Pontificis*) statuunt, atque declarant, quod Clerici Beneficiarii pro rata omissionis horarum Canonicarum *fructus non faciant suos*; ergo cæteri recitantes censentur fructus facere suos: nam argumentum a sensu contrario in jure reputatur fortissimum. Et hoc ipsum clarius ostendit Concilium Trid. *Sess.* 24. *cap.* 12. *de Reformat.* ubi vult, quod Clericus, in casu ibidem expresso delinquens, *privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos.* Ubi ponderandum ly *quos ratione præbendæ, ac residentiæ fecit suos.* Accedit ratio: quia Clerici sæculares Beneficiarii defacto capaces sunt Dominii; ergo, cum tot jura illud ipsis concedere videantur super redditus Ecclesiasticos, non est hoc eisdem denegandum.

32. Altera pars Conclusionis, quod Clerici tale Dominium habeant cum onere, superflua in pauperes aliasque pias causas erogandi, est communis Doctorum sententia, de qua testantur Lessius *loc. cit. n.* 47. Herincx *disp.* 4. *de Just. & Jure n.* 130. asserens, apud Doctores communiter esse indubitatum, Clericos graviter esse obligatos ad superflua expendenda in pias causas, Lugo *disp.* 4. *de just. & jure. sect.* 2. *n.* 1. dicens, quod communis est omnium Do-

ctorum sententia, adesse talem obligationem, ac alii. Et hoc desumitur inprimis ex *can. 39. & 76. Apostolorum.* atque ex pluribus textibus Juris Canonici: ut ex c. *Quia tua* 12. *q.* 1. ibi: *omne, quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est &c.* & c. *Res Ecclesiæ.* 12. *q.* 1. & alibi. Hinc S. Urbanus Papa (atque refertur in Breviario Romano die Festo ipsius, 25. Maji) de Bonis Ecclesiæ attributis scripsit his verbis; *Ipsæ res fidelium, quæ Domino offeruntur, non debent in alios usus, quam Ecclesiasticos, & Christianorum fratrum, vel indigentium converti: quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum.* Concordat. Concilium Trid. *Sess.* 25. c. 1. *de Reform.* ubi *Omnino eis* (Episcopis aliisque Beneficia habentibus) *interdicit, ne ex redditibus Ecclesiasticis consanguineos familiaresve suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent: sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant.* Ita Trid.

33. Quo autem Jure hujusmodi obligatio erogandi superflua in pias causas incumbat Beneficiariis, variant Doctores. Et quidem, quotquot cum Navarro negant, Clericos acquirere Dominium talium bonorum mere Ecclesiasticorum superfluorum, consequenter inferre solent, eos jure naturali, ac Divino ex motivo virtutis Justitiæ teneri talia in pias causas expendere; ne alioquin alienum rapere, aut male expendere convincantur. Alii vero qui tale Dominium clericis admittunt, iterum

in

in diverſas abeunt ſententias; inprimis enim nonnulli volunt cum Layman *l.* 4. *tract.* 2. c. 3. *n.* 3. eos nihilominus ex virtute juſtitiæ obligari. Aliqui cum Leſſio *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 47. & Soto arbitrantur, eam obligationem procedere ſolum ex præcepto poſitivo Eccleſiæ, paſſim in SS. Canonibus inculcato: cui ſententiæ favet Herincx *loc. cit. n.* 135. Quidam cum Fagnano *in c. Si quis ſane n.* 1. & *ſeqq. de Peculio Clericor.* aſſerunt, Beneficiarios teneri ex lege charitatis redditus ſuperfluos in pauperes erogare. Sed hanc ſententiam reliqui admittunt duntaxat in caſu, quo adſunt pauperes in extrema, vel gravi neceſſitate conſtituti: nam tunc equidem tenentur Clerici (imo & Sæculares) eisdem de ſuperfluis ſubvenire ex præcepto charitatis, non vero extra talem caſum neceſſitatis, ut alibi (*a*) dictum.

34. Alii tandem, & quidem probabilius aſſerunt cum cit. Lugone *n.* 16. & *ſeqq.* dictam obligationem oriri ex virtute Religionis, & qualitate ipſorum bonorum, quæ ſunt res Dei, atque ex primæva fundatorum intentione, per Eccleſiam ipſumque beneficiarium in inſtitutione, vel receptione beneficii Eccleſiaſtici acceptata, & cultui Divino ſpecialiter deputata, ut proinde non niſi pie & religioſe expendi debeant. Ratio eſt: quia hujusmodi bona ſunt ſpecialiter oblata, & deſtinata ad cultum Divinum, unde & dicuntur *Rei DEI, vota Fidelium &c.* eaque bona recipiunt Clerici Beneficiarii ab Eccleſia ſub iſta obligatione (hoc

est, tanquam *Vota Fidelium*, & *Res DEI &c.*) per textus proxime allegatos: ergo hoc ipso tenentur Clerici ex motivo Religionis ab Ecclesia & Fundatoribus intento superflua in cultum Divinum, piasque causas expendere, atque aliter expendendo peccabunt contra virtutem religionis, non minus ac hæres non adimplens vota realia defuncti. Nam & hujusmodi vota, supposita tamen defuncti voluntate, atque adita hæreditate, obligant hæredem ex virtute religionis, cujusmodi obligatio est de jure naturali & Divino.

35. Notant tamen Doctores cum Lessio *lib.* 2. *c.* 19. *n.* 48. quod hujusmodi obligatio sit personalis Clericorum: hinc alii ab his accipientes non amplius hoc jure tenentur; nam quamvis Beneficiarius ille res mere Ecclesiasticas superfluas male in causas profanas expenderit, nec non & peccaverit, valida tamen fuit dispositio ejus, cum habuerit Dominium illorum bonorum, licet cum onere personali superflua in pias causas expendendi.

36. Ex dictis infertur cum D. Thoma *Quodlibeto* 6. *art.* 12. quod Clerici talia bona, seu redditus mere Ecclesiasticos superfluos in causas profanas impendentes obligentur quidem ad agendam pœnitentiam, non vero ad faciendam restitutionem. Ratio est: quia, cum peccent, si male expendant bona mere Ecclesiastica in res profanas, hinc tenentur agere pœnitentiam de hoc suo peccato; restituere vero nihil tenentur, cum habuerint Dominium talium bonorum.

37. Nec

37. Nec dicas. Si Clerici Beneficiarii habent Dominium talium bonorum, ergo hoc ipso libere de eis disponunt, sicque non peccant illa expendendo etiam in causas profanas. Resp. enim negando consequentiam: quia, ut jam supra (*b*) dictum, *Dominium est Jus perfecte disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur*: in proposito autem Clericis Beneficiariis prohibitum est, tales redditus Ecclesiasticos in causas profanas expendere, & quidem non solum jure Canonico pluribus in locis, verum etiam jure naturali & Divino, dum ex motivo virtutis Religionis jubentur bona Divino cultui specialiter destinata, Deoque oblata non nisi ad dictum finem causasque pias expendere.

38. Verumtamen circa hoc advertendum, quod notabilis summa, sufficiens ad constituendum peccatum mortale ratione superfluorũ bonorum Ecclesiasticorum in causas profanas expensorum, vocetur ea, non quæ furto sublata sufficeret ad peccatum mortale, sed quæ censeri potest pars aliquo modo notabilis respectu ipsorum redditiuum superfluorum beneficiarii; prout observat Lugo *loc. cit. n.* 42. Herincx *num.* 134. Molina, Coninch, & alii. Ratio diversitatis est: quia Clerici habent Dominium illorum bonorum, non sic fur in re furtiva. Deinde hic non versamur in materia Justitiæ, sicuti accidit in furto; cum obligatio dandi superflua in pias causas oriatur ex motivo duntaxat religionis, sicque satis sit ad vitandam gravem culpam, eadem taliter expendere, ut, si

non mathematice, saltem moraliter quis ipsa pie & Religiose expendisse dici possit: quod salvatur, quamdiu notabilis dictorum reddituum pars male non impenditur.

39. Insuper præter detracta bona patrimonialia, industrialia, & parsimonialia hic habenda est ratio personæ Clerici, & aliarum circumstantiarum; nam, quæ respectu inferioris Beneficiarii possent censeri superflua, non sunt talia respectu alterius in altiori gradu constituti; & quæ cæteroquin male impensa dici possent, concurrentibus certis circumstantiis talia non sunt, unde hæc prudenti, simulque pio judicio discernenda veniunt.

40. Objicies majoris claritatis gratia cum Navarro, & aliis contra primam partem datæ Conclusionis. In c. *Quia juxta.* 16. q. 1. dicitur: *Juxta Sanctorum Patrum traditionem novimus, res Eccesiæ vota esse Fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum.* Insuper D. Augustinus, relatus c. *Si privatim.* 12. q. 1. & rursus c. *Quod autem.* 23. q. 7. loquens de bonis Ecclesiæ, inquit: *Non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus* cum pluribus concordantiis: ergo si bona Ecclesiæ sunt res Dei, & patrimonia pauperum, & ipsi Clerici duntaxat eorum dispensatores, & quodammodo procuratores, non proprietarii, hoc ipso non habent Dominium ipsorum. Resp. negando consequentiam, & explicando dictas, atque alias consimiles auctoritates.

41. Inprimis enim bona Ecclesiastica dicuntur *rei Dei*, quatenus cultui Divino specialiter sunt dedicata, & oblata a fidelibus: non autem, quasi Dominium eorum præcise maneat penes Deum, cum certum sit, eorum Dominium transire in Ecclesiam, juxta illud c. *Nulli* 12. q. 2. *Omne, quod Domino consecratur, Sanctum Sanctorum Domino erit, & ad jus pertinebit Sacerdotum.*

42. Deinde hujusmodi bona dicuntur *Res, seu patrimonia pauperum* tum ex eo, quia collata fuerunt ad honestam sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, qui ante erectionem beneficiorum & divisionem bonorum Ecclesiasticorum (de qua *n.* 30.) vere pauperes erant, & nihil proprii in particulari habebant: tum etiam ea dicuntur bona sive patrimonia pauperum, non proprie & quoad Dominium seu proprietatem, sed quoad debitum seu obligationem erogandi eadem pauperibus, in quantum necessariã & decentem sustentationem excedunt, prout explicat Fagnanus *cap. Si quis sane num.*4. & 5. *de peculio Clericorum.* Et quidem ejusmodi obligatio etiamnum habetur, non quidem ex debito justitiæ, sed religionis.

43. Tandem Clerici dicuntur dispensatores, & quodammodo Procuratores bonorum Ecclesiæ, alludendo ad tempora primitivæ Ecclesiæ, atque ante erectionem beneficiorum, & divisionem bonorum Ecclesiasticorum, per Simplicium Papam primum factam; nam antea Clerici erant pauperes, nihilque in particulari possidebant,

bant, sed eis per Episcopos bona Ecclesiæ, aliáque a fidelibus oblata opportune dividebantur, prout habetur *c. Episcopus.* & *c. Præcipimus* 12. *q.* 1. & alibi. Quodsi nonnullæ auctoritates reperiantur, quæ videntur loqui de tempore post factam prædictam divisionem, eæ intelligendæ sunt de bonis ipsi duntaxat Ecclesiæ addictis, utputa agris, vineis, aliisque possessionibus (nam horum Clerici beneficiarii etiam defacto sunt solum administratores) non vero loquuntur de ipsorum redditibus: imo horum Dominium acquirunt Clerici, sed cum onere superflua in pauperes erogandi, ut supra ostensum.

44. Num autem Clerici de bonis suis testari valeant, commodius dicetur *Tract. seq. Dist.* 3. agendo de Testamentis. *Quæst.* 5. ubi præsens materia amplius declaratur.

QUÆSTIO IV.

De Dominio Religiosorum.

SUMMARIUM.

45. *Religiosi solemniter professi sunt incapaces Dominii rerum temporalium.*

46. *Quid de Novitiis, ac emittentibus vota simplicia in Societate JESU?*

47. *Habent Religiosi quasi Dominium bonorum spiritualium.*

48. *Qui Religiosi habeant Dominium rerum temporalium in communi?*

49. *Do-*

49. *Dominium istud non est omnino liberum.*

(c) Tract. 8. Dist. 3. Quæst. 4. n. 38. & seqq.

45. CONCL. I. Religiosi solemniter professi sunt in particulari penitus incapaces omnis Dominii, ac juris rerum temporalium, ita, ut nemo eorum quidquam suo nomine, seu tanquam proprium possit tenere. Ita certa, & communis omnium. Patet hoc inprimis ex c. *Cum ad Monasterium*, *de Statu Monachorum.* ibi: *Nec æstimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia Castitatis, adeo est annexa Regulæ Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* & alibi. Concordat Concilium Trident. *Sess.* 25. c. 2. *de Regularibus.* plura circa hoc statuens.

46. Dicitur, *Religiosi solemniter professi*: quia Novitii retinent Dominium bonorum suorum. Quinimo etiam illi, qui in Societate JESU finito biennio probationis emittunt tria vota substantialia, sed simplicia solum, Paupertatis, castitatis & obedientiæ, adhuc retinent Dominium bonorum suorum per aliquod tempus a Superioribus præscribendum, quo faciant abdicationem bonorum suorum; quamvis interim eo Dominio licite uti non possint sine consensu Superiorum propter votum simplex paupertatis: prout patet ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino* 1584. edita, habeturque *Tom.* 2. *Bullarii Romani. Constitut.* 89. *dicti Pontificis.*

47. Additur etiam in conclusione, *bonorum temporalium*: quia jurium, & bonorum spiritualium possunt Religiosi habere Dominium. vel quasi Dominium; unde simplex Religiosus retinet jus honoris, ac famæ suæ juxta D. Thomam 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. *ad* 4. item jus eligendi, præsentandi, confirmandi, absolvendi, suscipiendi alimenta de bonis communibus monasterii, ac hujusmodi, adeo, ut etiam possit agere nomine proprio super hujusmodi juribus in ordine ad spiritualia bona sibi competentibus, casu quo negarentur: nam per votum paupertatis Religiosi non renuntiant bonis spiritualibus nec juribus prædictis, sed tantum temporalibus, sive bonis exterioribus. Miranda *tom.* 1. *Manualis Prælat. Quæst.* 28. *art.* 1. *in fine.* & alii.

48. CONCL. II. Religiosi professi cujuscunque ordinis (excepto ordine FF. Minorum de Observantia, & Capucinorum) possunt in communi habere Dominium bonorum temporalium, ita, ut hæc eorundem congregationes, monasteria seu domus vero dominio possideant. Ita rursum certa, & communis, atque habetur expressum, & novissime concessum in Concilio Trid. *Sess.* 25. *cap.* 3. *de Regularibus.*

49. CONCL. III. Nihilominus Dominium istud Religiosorum in communi, atque Monasteriorum non est omnino liberum & independens, sicuti est Dominium Sæcularium. Ita certa, & communis. Ratio est: quia Sæculares possunt libere disponere de rebus suis: Domi-

nium

nium vero Religiosorum in communi habet annexum onus, ut non possit monasterium alienare bona immobilia, vel etiam mobilia pretiosa, nisi ex justa causa, & servatis debitis juris solemnitatibus, atque assensu Summi Pontificis (quamvis in Germania, & quibusdam locis remotis de consuetudine, atque ob locorum distantiam, & difficultatem adeundi Summum Pontificem sufficiat assensus Episcopi, ut notat Ludov. Engel *Tit. De rebus Ecclesiæ non alienandis n.* 15.) Quodsi secus fiat, alienatio illa est irrita, atque non solum alienans bona Ecclesiastica, sed etiam sic alienata suscipiens incurrit pœnam excommunicationis, juxta *Extravag. Ambitiosæ tit. De Rebus Ecclesiæ non alienandis.* Cæterum, an Religiosi possint condere Testamentum, vel facere donationem mortis causa, dicetur infra (c) suo loco: alia vero melius ex specialibus singulorum ordinum Regulis, & constitutionibus patebunt.

DISTINCTIO V.

De Aquisitione Dominii.

QUÆSTIO I.

De modis generatim acquirendi rerum Dominium, bonisque incertis, ac Thesauris inventis.

SUM.

SUMMARIUM.

1. *Res corporales aliæ, quæ carent Domino.*
1. *Aliæ, quæ habent Dominum certum vel incertum.*
3. *Quibus modis generatim acquiratur rerum Dominium?*
   (*a*) De hoc Dist. seq. per totum.
   (*b*) De hoc agetur Tract. 8. per totum.
4. *Quid de hoc modo acquirendi rerum Dominium Jure belli?*
   (*c*) Tract. 4. Dist. 7. Quæst. 4.
5. *Res, quæ nullius sunt, Jure naturæ fiunt primo occupantis. Limitatur hoc.*
   * *Quid sentiendum de bonis Peregrinorum?*
6. *Bona incerta, quæ? & ad quid teneatur eorum inventor?*
7. *An Dominus amittat rerum deperditarum Possessionem:*
   Ac Dominium?
8. *An ab inventore retineri possit post diligentem inquisitionem Domini?*
   Refertur aliorum sententia.
9. *Thesaurus, quid?*
   * *Corollarium.*
10. *Thesaurus inventus cujus sit?*
11. *Quid dicendum spectato Jure civili?*
   * *Quid, si inveniatur fortuito in alieno fundo?*
12. *Quid, si Thesaurus inveniatur in alieno fundo, vel data opera arte magica?*
13. *An licitum sit emere fundum, in quo scitur latere Thesaurum?*
   * *Num Thesaurus spectet ad Emphyteutam?*

1. AD-

1. ADVERTENDUM, quod res corporales, quæ ſub Dominio proprietatis cadere poſſunt, generatim ſint duplicis generis. Quædam enim etiamnum nullius ſunt, ſed carent proprio Domino, ut ſunt gemmæ in litore maris, piſces maris, volucres cœli & alia hujusmodi, quæ necdum in dominium cujuspiam devenerunt. Et horum Dominium potiſſimum acquiritur occupatione, id eſt, talia fiunt regulariter primo occupantis.

2. Aliæ vero res corporeæ ſunt, quæ habent Dominum. Et hæ rurſum diſtinguuntur in eas, quæ habent certum Dominum; uti ſunt bona Petri, bona Pauli, &c. & in eas, quæ habent Dominum incertum, id eſt talem, de quo ignoratur, quis ille ſit; ut, ſi invenio rem perditam ab altero, & neſcio, quis ille ſit. Et hæc alio nomine ſolent dici *bona incerta.*

3. CONCL. I. Tribus præſertim modis generatim rerum corporalium Dominium acquiri ſolet. I. Jure naturali, ſeu Gentium: & hoc fit multipliciter, nimirum occupatione, nativitate, alluvione, ſpecificatione, acceſſione, confuſione, commixtione, ædificatione, plantatione, fructuum perceptione, & traditione, de quibns plura in progreſſu. II. Solet acquiri rerum Dominium jure civili, atque canonico; idque contingit potiſſimum mediante præſcriptione, atque uſucapione, utpote quæ ad magis conſervandam pacificam hominum conver-

ſatio-

sationem, præcludendasque infinitas lites per leges tum civiles, tum Ecclesiasticas fuit introducta & constituta. *(a)* III. Acquiritur rerum Dominium privata hominum voluntate, dum per varias conventiones, pacta & contractus, homines Dominium rerum sibi antea propriarum in alios transferunt, *(b)*

4. His addi posset modus acquirendi rerum dominium jure belli (intellige) justi. Verum modus iste potest comprehendi sub primo, quo acquiritur rerum dominium jure gentium, & commode reducitur ad occupationem: quamvis enim hæc potissimum habeat locum in iis rebus, quæ antea nullius sunt, ac proinde jure gentium fiunt primo occupantis, tanquam potioris, tamen ad occupationem etiam reduci possunt capta ab hostibus, eo quod & hæc, si sint mobilia, regulariter fiant primo occupantis, ut alibi dictum. *(c)*

5. CONCL. II. Res illæ, quæ nullius sunt, jure naturæ ac gentium fiunt primo occupantis, nisi lege aliqua humana earum dominium cuipiam alteri applicetur. Ita communis, habetur expressum §. *Feræ inst. de rerum divisione* ibi: *Feræ igitur bestiæ, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, cœlo, & terra nascuntur, simul atque ab aliquo capta fuerint, Jure gentium statim illius esse incipiunt: quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.* Quod idem ibid. §. *Lapilli.* 18. statuitur de gemmis in litore maris repertis.

Addi-

Additur notanter in Conclusione, *nisi lege aliqua humana earum Dominium cuipiam alteri applicetur*; nam tunc esse standum dispositioni talis legis communis, utpote justæ, atque auctoritate publica in bonum communitatis latæ: prout fit in bonis vacantibus, id est, in bonis morientium sine hærede, & absque facta aliqua dispositione; hujusmodi enim bona, quamvis Dominum amplius non habeant, non fiunt primo occupantis, sed ex dispositione juris applicantur Fisco *L.* 1. 4. & 5. *C. De bonis vacantibus.*

Additio.

* Quodsi illi, qui ab intestato moriuntur, fuerint Peregrini, eorum bona pariter non fiunt primo occupantis, sed ex juris ordinatione applicantur per Episcopum causis piis, si hæredes extantes non sciantur, vel ea bona hisce e. g. ob nimiam distantiam ex una, & rerum relictarum minorem æstimationem ex altera parte extradi nequeant. *Authent. Omnes Peregrini. C. Communia de Successionibus.* Crederem optimum fore, si præter expensas funerales residuum in simili emergentia daretur ad legendas Missas pro defuncto Peregrino. *

6. CONCL. III. Bona incerta (id est, ea, quæ quidem Dominum habent, sed ignoratur quis ille sit; uti sunt bona casu amissa, & ab altero inventa, aut quæ in periculo naufragii projecta fuerunt in mare, & postmodum ad litus evaserunt) hujusmodi, inquam, bona incer-

ta

ta quisquis repererit, obligatur ea restituere veris Dominis, si eos dignoscere possit, teneturque ad Dominos illos dignoscendos moralem diligentiam adhibere. Ita Doctores communiter post D. Augustinum *lib.* 50. *Homiliarum. Hom.* 9. & refertur *c. si quid* 14. *q.* 5. ibi : *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti : quantum potuisti, fecisti.* Ratio est : quia ille, qui ejusmodi res amisit, earum Dominus esse non desinit : atqui unaquæque res debet reddi Domino suo ; ergo.

7. Nec obstat, quod rerum mobilium deperditarum, ita, ut ignoremus, ubi sint, illico amittamus possessionem *arg. l. Si id, quod ff. de Acquir. possess.* ibi : *Si id, quod possidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus, ubi sit, desinimus possidere.* Resp. enim primo, hoc non procedere, si adhuc adhibemus diligentem inquisitionem ad recuperandum ejusmodi rem amissam : nam quamdiu intendimus, quærimus, & solicitamus, ut inveniatur, necdum penitus perdita est possessio ipsius, sed retinetur adhuc civilis possessio cùm spe recuperandi etiam naturalem, uti notavit Zasius *ad cit. l. Si id, quod num.* 5. & 8.

Resp. secundo, quamvis rerum deperditarum, ita ut post frustra adhibitam diligentem inquisitionem ignoremus, ubi sint, amittamus possessionem, non tamen idcirco perdimus ipsarum Dominium, siquidem facilius amittitur rerum possessio, quam Dominium *l. Si quis vi, ff. de acquir. possess.* cum similibus. Quia igitur

Do-

Dominium rei deperditæ remanet adhuc penes priorem dominum, hinc oritur obligatio eandem restituendi vero Domino, si inveniatur: & quorumdam contraria persuasio merito reprobatur a D. Hieronymo *in lib. Levit.* ac refertur *c. Multi* 14. *q.* 5. illis verbis: *Multi sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, Deus mihi dedit: cui habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat.*

8. CONCL. IV. Quodsi post diligentem inquisitionem factam Dominus talium rerum incertarum v. g. amissarum, & ab alio inventarum, amplius dignosci non possit, juxta communẽ magisque piam sententiam eæ erunt pauperibus erogandæ, aut in alios pios usus insumendæ; quamvis non desint Doctores, probabiliter asserentes, quod res illæ inventæ licite ab inventore retineri possint, si post diligentem inquisitionem factam dominus illarum non compareat. Ratio primæ partis est: quia, si res ipsimet Domino amplius restitui non possunt, saltem restitui & applicari debent iis, quibus velle Dominus præsumitur, ut applicentur: atqui tales sunt pauperes, & aliæ piæ causæ: nam quilibet rationabiliter velle præsumitur, res suas applicari pauperibus, aut aliis piis causis ad remedium animæ suæ, si eas alia ratione acquirere nequeat.

Altera nihilominus pars Conclusionis probatur auctoritate Doctorum satis gravium, qui eam probabilem censent, inter quos sunt Les-

sius *l.* 2. *cap.* 14. *n.* 48. Layman *lib.* 3. *tract.* 1. *c.* 5. *n.* 24 Herincx *disp.* 4. *de Just.* & *Jur. q.* 8. *n.* 149. Mastrius *disp.* 3. *Theol. Moral. n.* 52. Sotus, Petrus Navarrus, Ledesma, Medina, & alii: siquidem nullo (inquiunt) claro jure naturali, aut Ecclesiastico prohibetur inventor ejusmodi bona inventa retinere. Quinimo videtur communitas hominum in talem retentionem tacite consentire: siquidem hac ratione compensari solent fortuita rerum amissarum damna, & qui hodie amisit, cras casualiter inveniendo rem alterius, cujus Dominus post adhibitam debitam diligentiam investigari nequit, rursus resarcire poterit jacturam rei suæ antea deperditæ.

9. CONCL. V. *Thesaurus est vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.* Ita definitur Thesaurus *l. Nunquam. ff. De acquirendo rerum dominio.* & sequuntur Doctores communiter. Dicitur, *depositio pecuniæ*: ubi sub nomine pecuniæ intelliguntur quævis opes mobiles, puta gemmæ, vasa, catenæ, numi aurei & argentei. *L. un. C. De thesauris* Et additur, *vetus*: quia, si non sit vetus, adeo, ut amplius non extet memoria ejus, non censebitur Thesaurus proprie dictus.

Additio.

* Hinc, si e. g. inveniatur cista repleta nummis, ex quorum saltem nonnullorum incisis figuris v. g. moderni Imperatoris vel ex ipso anno, cusæ monetæ apposito eruitur, hanc

pecu-

pecuniam non ita pridem, puta tempore novissimi belli fuisse absconditam, talis cista inventa non poterit dici proprie Thesaurus, sed si resciatur, restituenda erit Domino: alias vero inter bona incerta computabitur; sicque eodem modo, uti in præcedentibus de bonis incertis ab alio inventis erit discurrendum.

10. CONCL. VI. Spectato jure naturali, & gentium, Thesaurus proprie dictus transit in Dominium inventoris, utpote primo occupantis; spectato tamen jure communi civili opus est distinctione. Ita Lessius *lib.* 2 *cap.* 5 *num* 5. Layman *loc. cit. n.* 23. & alii. Ratio primæ partis est: quia, quæ nullius sunt, jure naturali & gentium fiunt primo occupantis: atqui Thesaurus proprie dictus nullius est, cum jam Dominum non habeat; ergo. Nec obstat, quod forsan ex signis possit cognosci, a quorum majoribus fuerit reconditus. Resp. enim, hoc nihil referre; quia, quod desinit tanto tempore possideri, cessavit pariter esse in Dominio cujusquam. Et huic parti favet textus cit. *l. Nunquam ff. De acquirendo rerum Dominio.* ubi post datam thesauri definitionem illico subjungitur: *Sic enim fit ejus, qui invenerit, quod non alterius sit.* Verum Glossa ibidem hoc intelligit, quando quis in suo fundo Thesaurum invenit: alias vero dicendum censet, prout habetur *L.* 1. *C. De thesauris, & §. Thesauris Instit. De rerum division.* quæ est altera pars nostræ conclusionis. Pro cujus intelligentia sit

11. CONCL. VII. Spectato jure civili,

 Thesau-

Thesaurus in proprio fundo inventus totus est inventoris: si vero in alieno fundo, non data ad hoc opera, sed fortuito Thesaurum quis invenerit, utpote arando terram, vel alio quocunque casu, dimidium erit Domini fundi, & dimidium inventoris. Ita expresse habetur in jure civili *cit. L. un. C. De thesauris. & §. Thesauros. 39. Instit. De rerum division.* Et quidem, cum hæc constitutio pœnalis non sit, sed secundum æquitatem naturalem lata, ac definitiva proprietatis rerum, videtur obligare in conscientia ante judicis sententiam, prout notant Lessius, & Layman. *loc. cit.* post Covarruviam, Cajetanum, Navarrum, & alios, & concordant proxime dicta. *n. 6.*

Additio.

* Si inquiras, an pariformiter Thesaurus casu fortuito in alieno fundo repertus dividatur, posito, quod inveniatur in loco spectante ad fiscum, aut ad aliquam communitatem, vel ad Ecclesiam, puta, si reperiatur in ipsa Ecclesia vel ejusdem cæmeterio &c. Respondeo affirmative. Ita enim deciditur *cit. §. Thesauros Instit. De rerum divis.* Nec dicas, juxta citatum textum juris Thesaurum in loco sacro casu fortuito repertum pertinere ex toto ad inventorem. Resp. enim disting. anteced. Si ejusmodi locus sacer pariter ad inventorem quasi ad Dominum spectet; v. g. si reperiretur in propria sua privata domestica Capella, conceditur: si locus hic sacer spectat ad aliquam Ecclesiam, nega-

negatur: non enim Ecclesia debet esse deterioris conditionis, ac alii. Chlingensperg. *Lib.* 2. *institut. Tit.* 1. *q.* 35. & 36.

12. CONCL. VIII. Quodsi quis data opera in alieno fundo Thesaurum scrutetur, atque inveniat sine consensu Domini, totum fundi Domino reddere compellendus est, atque ulterius puniendus: si autem Thesaurus arte magica, quamvis in proprio fundo repertus fuerit, tunc totus fisco adjudicabitur per sententiam judicis, idque fit in pœnam criminis. Ita habetur *cit. L. un. C. de thesauris*, & sequuntur Doctores communiter. Quamvis Herincx *loc. cit. n.* 148. recte notet, quod utraque hæc dispositio juris, utpote pœnalis, non obliget ante sententiam Judicis, ad instar aliarum pœnarum.

13. CONCL. IX. Qui scit alicubi Thesaurum latere, & emit locum, antequam effodiat, nullam facit venditori injuriam, & fit Dominus totius Thesauri postmodum eruti. Ita desumitur ex *l. a Tutore* 67. *ff. de rei vendicat.* & tenent Lessius, Herincx *n.* 149. aliique passim. Ratio est: quia eruit postea Thesaurum ex proprio fundo, nec tenebatur priori Domino indicare ipsum, imo neque hic fuit in ejus Dominio. Huc quadrat Parabola a Christo allata de thesauro invento in agro, quem idcirco quis emisse legitur. *Matth. cap.* 13.

Additio I.

* Quæres, an, si quis equidem non absolute emat illum locum, in quo noscit latere Thesaurum, bene tamen dictum locum accipiat in Feudum, vel Emphyteusin, an, inquam, talis Emphyteuta vel Feudatarius fiat Dominus totius Thesauri ex illo loco a se eruti, vel num debeat potius medietatem Thesauri restituere Domino directo? Resp. Thesaurum talem ab Emphyteuta vel Feudatario ipsomet repertum spectare ex integro ad Emphyteutam, seu Feudatarium. Quinimo, si Thesaurus iste inveniretur casu fortuito ab alio tertio, adhuc saltem medietas Thesauri præfato Emphyteutæ &c. tribuenda esset, pertinente altera medietate ad inventorem. Ratio est: quia Dominium utile non ad Dominum directum, sed ad Emphyteutam seu Fundatarium spectat, adeoque huic posteriori, non priori competit frui hac utilitate ex inventione Thesauri eveniente. Ita cum Haunoldo, Illsung, & Card. de Lugo, la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 108. Christ. Chlingensperg *de Jure Feudali cap.* 10. Q. 2. qui tamen hic, etiam *in institut. lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 34. addit, hodiernis moribus ipsosmet Principes supremos jure Regalium Thesauros ubique in locis suorum subditorum inventos vel ex toto, vel pro parte sibi attribuere. Quod idem testatur la Croix *loc. cit. n* 111. qui ultimus adhuc subjungit; quod memorati supremi Principes plus tamen faveant, ac relinquant illis, qui venas metallorum, quam qui latentem Thesaurum inveniunt, ut nimirum sic suos magis ad

inda-

indagandas hasce metallorum venas, quæ alias pars fundi cenſerentur, incitent. *

Additio II.

* Noſter Pater Henno *Tom. 2. Tract. 2. quæſt. 5. Concluſ. 5. Theologiæ &c.* ponit in formalibus ſequens quæſitum: *Petes, an Princeps ſtatuere poſſit, ut Theſaurus ubicunque repertus etiam in fundo proprio, totus ſibi reddatur, excepta quarta, aut quinta parte Inventori relicta? Reſp. affirmative, quidquid contradicant aliqui, quorum ſententiam improbabilem vocat Clavis Regia. Ratio eſt, quia ſi, non obſtante jure Gentium totum inventori adjudicante, potuerint Imperatores ad ſervandam pacem mediam partem aſſignare Domino fundi, & alteram inventori, quidni poſſet Princeps ſupremus, aut reſpublica fere totum ſibi aſſignare ad ſuſtinenda Regni, aut communitatis onera.* Ita Auctor citatus. *

QUÆSTIO II.

De Venatione & Piſcatione, ac variis ipſam concernentibus.

SUMMARIUM.

14. *Poſſunt Principes venationem, & piſcationem interdicere.*

15. *Solvitur inſtantia.*
Jus naturæ aliud præceptivum, aliud permiſſivum.

* *Corollarium ad Principes.*

16. *Qui contra justam prohibitionem venatur, peccat, teneturque damnum compensare.*

17. *Quando censeatur gravis obligatio damni compensandi?*

18. *Is tamen acquirit dominium feræ captæ.*

19. *Solvitur instantia.*

Duplex jus in proposito considerari potest.

20. *Quid de animalibus domesticis, vel in certo loco conclusis?*

* *De feris in insula, & de piscibus in lacu inclusis?*

21. *An fera laqueo intricata sit eximentis, vel laqueum ponentis?*

* *De columbis & apibus avolantibus.*

14. CONCL. I. Non obstante, quod feræ sylvestres sub nullius dominio existant, ac proinde spectato jure gentium fiant primo occupantis *arg.* §. *Feræ Instit. de rerum divis.* adhuc tamen possunt Principes venationem, piscationem, & captionem hujusmodi animalium ex rationabili causa aliis interdicere. Ita Covarruvias *part.* 2. *in Reg. peccatum* §. 8. Lessius *cit. cap.* 33. & *seqq.* & alii satis communiter, quamvis non defuerint oppositum tenentes, quos referunt iidem Auctores. Conclusio desumitur inprimis ex receptissima praxi, qua in plerisque Regnis, ac Provinciis Principes talem faciunt prohibitionem. Accedit ratio; quia populus potest cedere juri suo; unde

cum

cum Principibus convenientem suo fastigio apparatum, atque honestas pro sua dignitate recreationes populus concedere teneatur, consuetudine hoc jus Principibus concessum esse, dicendum est. Idipsum suadetur ex eo; quia quilibet potest alium prohibere, ne in suo fundo venationem, aucupium, vel piscationem exerceat; ergo & Princeps pro suo territorio. Antecedens patet ex *l. Item, si fundi. ff. De usufructu &c.* ubi dicitur: *Aucupiorum quoque & venationum redditum ad fructuarium pertinere.* Et §. *Feræ Institut. de rer. divis. Plane, qui alienum fundum ingreditur venandi, aut aucupandi gratia, potest a domino, si is præviderit, prohiberi, ne ingrediatur.*

15. Nec dicas: Jure naturæ & gentium licitum est, animalia libera capere: atqui Princeps non potest tollere jus naturæ; ergo. Resp. enim, venationem esse jure naturæ licitam eatenus solum, quatenus ipsa non est prohibita jure naturæ, sicuti furtum; non autem sic, quasi ejus prohibitio ob rationabiles causas certis personis facta sit contra jus naturæ. Hinc sic explicata majori distinguitur minor: Princeps non potest tollere jus naturæ præceptivum, id est, illud, quo quidpiam jure Naturæ præcipitur, aut prohibetur, conceditur: non potest tollere jus naturæ negativum, seu permissivum tantum, & quoad unum vel alterum objectum determinatum, præsertim accedentibus justis causis, negatur minor, & consequentia; quia multa sunt jure naturæ permissa & licita, quæ tamen justis de causis jure humano

Postmodum prohibentur; alioquin certe nec esus carnium posset certis diebus ab Ecclesia interdici, cum sit jure naturæ licitus, id est, non prohibitus hoc jure.

Additio.

* Illud tamen recte monet Principes Waizennegger *de Venat. lib.* 4. *n.* 24. *& seqq.* ut, dum aliis venationes prohibent, ipsimet eodem jure venandi ita utantur, quatenus exinde subditi non graventur contra charitatis & justitiæ Leges, prout utique fieret, si per equos venatorios prata, & agri subditorum conculcentur, vel ex neglectu venationis feræ adeo multiplicentur, ut agris miserorum subditorum, qui venari prohibentur, valde gravia ac sæpe majora, quam per integram steuram (uti sæpius meis auribus lamentantes audivi)inferant damna; ubi plane meo judicio ad restitutionem similium damnorum ex justitia obligantur; cum sint efficax causa intermittentes tales venationes, & tamen rigidissime insuper prohibentes, ne similes rustici, aliive subditi feras occidant, vel per explosionem sclopetorum, aliisve sufficientibus mediis a pratis, seu agris arceant, atque depellant. *

16. CONCL. II. Qui stante tali prohibitione in loco publico, seu per industriam humanam non concluso venatur, vel in publicis lacubus seu fluminibus piscatur, aut aucupio volucres capit, peccat contra justam prohibitionem, atque virtutem justitiæ, & obligatur ad compen-

satio-

ſationem damni illati ; quamvis acquirat dominium feræ captæ, atque ad iſtius reſtitutionem non teneatur. Ita Sannig *diſt. 2. de Juſtitia. q. 2. n.* 14. Leſſius *loc. cit. num.* 43. Tannerus *tom.* 3. *diſp.* 4. *q.* 6. *n.* 355. & alii. Ratio primæ partis deſumitur ex dictis *n.* 14. nam talis non ſolum agit contra juſtam prohibitionem, ſicque ratione commiſſæ inobedientiæ puniri meretur, ſed etiam violat jus venandi, piſcandi, in tali loco alteri competens.

17. Num autem in particulari caſu iſthæc obligatio reſtituendi, ſive compenſandi damnum illatum ſit gravis, nec ne, dijudicandum erit ex qualitate injuriæ, vel læſione juris venandi, piſcandi &c. Principi, vel reipublicæ competentis : item ex gravitate damni illati, utputa ſi animalia capta ſint magni pretii, & multa, adeo ut ſoboles ferina notabiliter extinguatur, vel ſi ob frequentiam venationis feræ ſint redditæ fugaces &c. de quibus plura citatus Leſſius Tannerus, Lugo *diſp.* 6. *de Juſt. & Jur. ſect.* 7. & alii, arbitrantes: quod unam alteramve feram capere non cenſeatur notabiliter damnoſum, ita, ut attingat culpam mortalem, niſi forſan quis ex officio & ob datum ſalarium adſtrictus eſſet, feras talis ſylvæ Domino ejusdem, vel habenti ibidem jus venationis reſtituere.

18. Altera pars Concluſionis ex eo probatur: quia talis fera ſylveſtris, vel avis, etiamnum gaudet naturali ſua libertate, ac proinde necdum eſt ſub dominio Principis aut domini fundi, ſed eſt nullius; ergo tranſit in dominium

primo

primo occupantis, qualis in proposito censetur is, qui cepit eam. Ex quo protinus sequitur, quod is non teneatur restituere feram captam, utpote quæ antea nullius erat, & per capturam facta est sua.

19. Si dicas, hanc conclusionem sibi ipsi contradicere, dum nunc admittit, feram sylvestrem transire in dominium capientis, veluti primo occupantis; & tamen in priori parte asserit, talem peccare contra virtutem justitiæ, ac teneri ad restitutionem. Resp. negando illatum: nam quantum ad propositum, ac stante præfata prohibitione venandi, piscandi &c. duplex jus considerari potest. Primo quidem ipsum jus venandi, piscandi &c. in tali loco: & hoc, stante ejusmodi justa prohibitione, competit Principi, vel Domino territoriali, læditurque per venationem, vel piscationem ipso invito ab altero factam. Secundo jus in ipsam feram: & hoc non competit Principi, vel Domino territoriali, sicque per capturam feræ sylvestris, ceu gaudentis sua naturali libertate non læditur. Unde fit, quod ratione prioris juris læsi teneatur is, qui venatur vel piscatur in loco publico prohibito, ad competentem restitutionem, seu recompensationem damni illati, ratione alterius vero, utpote revera in feram non habiti, ad nihil teneatur.

20. Dicitur notanter in Conclusione: *in loco publico, seu non concluso*; nam præsens Conclusio solum intelligenda est de iis animalibus, quæ necdum sunt mansuefacta, neque capta, atque in certo loco inclusa: secus enim dicen-

dum

dum foret de animalibus natura manſuetis & domeſticis, uti ſunt gallinæ, anates domeſticæ, oves, boves, porci, & hujusmodi; quæ proinde, ſi poteſtatem Dominorum longius aberrando evaſerint, capere non licet, vel ſi ab aliquo capiantur, ſunt Dominis reſtituenda; alioquin furtum committeretur. §. *Gallinarum Inſtit. De rerum diviſ.* Similiter licitum non eſt capere feras natura ſylveſtres, ſed certo in loco jam concluſas, v. g. in hortis, vel in nemoribus muro circumdatis, aut piſces ex piſcinis &c. talia enim animalia jam non amplius gaudent ſua naturali libertate, ſed, cum per induſtriam humanam contineantur ſub tali certa cuſtodia, exiſtunt ſub Dominio ejus, qui eſt Dominus illius horti, nemoris, piſcinæ &c.

Additio.

* Aſt ponamus, feras quasdam in Inſula valde ſpatioſa, puta duarum vel trium leucarum, vel piſces in lacubus ampliſſimis e g. in Lacu Podamico vulgo Boden-See, Starnbergenſi &c. incluſos, exiſtentne hæc animalia ſub dominio illius, ad quem ſpectat Inſula, ſeu Lacus, aut certum ejusdem ſpatium, vel fient capientis eo modo, quo in fluminibus? Ante reſolutionem notandum pro junioribus, *Lacus* dici illas aquas, in quibus piſces non habent æque liberum in - & egreſſum, ac in fluminibus, qui Lacus ſi ſint majores, vocantur germanice See, ſi minores; Weyher: diſcernuntur autem ambo a ſtagnis, eo quod proprie *Stagna* vul-

go

go Allt-Wasser, censeantur aquæ relictæ ex aliquo flumine suum alveum mutante, ubi sæpius copiosa pars piscium cum sua genitura remanet. Hoc notato, equidem de stagnis, & lacubus minoribus, atque etiam suo modo de majoribus, ubi tamen aquæ emitti, sicque pisces ad libitum facile capi possunt, meo judicio non est difficultas, quod memorati pisces spectent ad Dominum lacus, seu stagni ob dicta præcedentia. Discurrendo autem de omnino majoribus, ubi nec aqua emitti, sicque nec pisces ad libitum capi possunt, Resp. non deesse graves Auctores, qui cum Cardinali de Lugo, Lessio, Haunoldo, Dicastillo, & aliis apud la Croix *Lib.* 3. *p.* 2. *n.* 257. existimant, eodem modo sentiendum hic esse, sicuti prius quoad animalia in liberis nemoribus, seu fluminibus existentia, eoquod, etsi aliquo modo sint inclusa, videantur tamen in tantum adhuc sua gaudere libertate, ut vix non æque difficulter in tanto districtu capi queant, ac in Sylvis, vel fluminibus, sicque eadem videatur ratio ac de prioribus. Atque de his ipsis loquitur noster P. Reginaldus Schöttl in suo Venatore scrupuloso, *Scrupulo* 9. Nec puto, ejusdem doctrinam, qua ob rationem proxime allegatam sentit cum DD. citatis, continere (si in fonte legatur) ea paradoxa, quæ contra eum adducit Illustr. Cancellarius de Schmid in suis Commentariis ad jus Bavaricum *Tit.* 29. *art.* 4. *n.* 6. & *seqq.* Profecto Magnif. D. Christophorus de Chlingensperg. in Universitate Ingolstadiensi celebris per plures annos jurium Professor *lib.* 2.

Instit.

Inſtit. Tit. 1. *Q.* 22. tenet tanquam probabilius, tales piſces captos cedere occupanti, aſſignans diſparitatem inter piſcinas, & ſimilia ſtagna, ac lacus, ſimulque addens, quod auferentes non ſint fures, alia tamen extraordinaria pœna afficiendi, ſicut (meo judicio) feripetæ in alterius Territorio, ſi deprehendantur, caſtigantur ſeveriſſime, ex quo tamen non ſequitur, quod fera capta non ſit capientis. Conferantur dicta ſuperius *n.* 16. *& ſeqq.* *

21. Quæres I. Cui competat dominium feræ laqueo intricatæ, aut piſcis naſſa concluſi, ſi eximatur ab alio, quam ponente laqueum, vel naſſam? Reſp. hic variare Doctores: nam aliqui dominium adjudicant ejusmodi feras eximenti *arg. l. In laqueum ff. De acquir. rerum dominio.* ubi Summarium ſic habet: *Quod in laqueum meum incidit, non eſt meum, niſi manualiter capiatur*: nonnulli autem videntur tenere oppoſitum. Verum rectius diſtinguitur cum Sannig. *cit. diſt.* 6. *quæſt.* 2. *num.* 1. *&* 2. Tannero *loc. cit. n.* 356. & aliis: quia vel fera, aut piſcis inextricabiliter concludebatur laqueo, ſive naſſa, vel ita duntaxat, ut diu luctando ſeſe adhuc expediret. Si primum, ſit tendentis laqueum, vel ponentis naſſam: quia nihil intereſt, an manu, vel inſtrumento quis feram apprehendat. Si ſecundum, ſit eximentis illam feram, utpote quæ adhuc, antequam eximeretur, cenſebatur habere naturalem libertatem. Et hoc totum videtur velle textus *l. in laqueum*, ſi bene perpendatur.

Addi-

Additio.

* Quær. II. Cui competat dominium apum, aut columbarum ex tuo alveari, vel columbario avolantium? Resp. I. Examen apum tuarum avolans tamdiu spectat ad tuum dominium, quamdiu versatur in tuo conspectu, nec est difficilis ejusdem prosecutio: alioquin vero occupantis erit. Ita expresse deciditur in jure §. 14. *Instit. De rer. divis.* Resp. II. Quoad columbas avolantes, & alia similia animalia, quæ abire & redire solent, juxta formalia juris §. 14. *Institut. De rerum division.* hæc regula comprobata est, ut eousque tua esse intelligantur, quousque animũ revertendi habeant; hincque nec pro tunc licet aucupium harum tuarum domesticarum columbarum, si in agros avolant, nisi sciantur notabiliter destruere semina. Porro animus revertendi videtur desinere tunc quando revertendi consuetudinẽ deseruerunt: uti in dubio, & nisi particulares circumstantiæ aliter suadeant, deseruisse eandem consuetudinem juxta multos præsumuntur; si quamvis in sua naturali libertate relictæ, bis terve tempore consueto non redierint, vel jam duobus, aut tribus diebus emanserint, sese v. g. associando columbis alterius columbarii &c. Ita Molina *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 48. Attendantur pariter in simili casu particularia locorum statuta, & incolarum mores, ac praxis communis: sic enim noster Pater Franciscus Henno, Auctor alias satis rigidus *tom.* 2. *tract.* 2. *disp.* 4. *quæst.* 3. *Conclus.* 2. testatur de sua patria ad

evitan-

evitanda jurgia & diſcordias legitimam ibi conſuetudinem introductam eſſe, ut columbæ e columbario proprio ad alienum ultro divertentes fiant poſterioris columbarii: quod meo judicio facilius adhuc admitti poterit, ſi tales columbæ, quamvis naturali libertati relictæ duobus vel tribus diebus permaneant in poſteriori columbario; aut ſi cum alienis columbis evolantes, cum ipſis iterum ſæpius, puta ter, quaterve redeant ad alienum poſterius columbarium. Item in Hiſpania teſte Lugone reperitur ſpecialis aliqua lex, quæ columbarum capturam, ſeu jaculationem permittit extra leucam a propriis columbariis exiſtentium: idque ad declinandas varias lites. *

QUÆSTIO III.

De aliis modis acquirendi rerum Dominium jure Gentium.

SUMMARIUM.

22. *Inter modos acquirendi rerum Dominium eſt Nativitas.*
23. *Alluvio, & quando?*
    * *De nova Inſula, vel alvei mutatione.*
24. *Specificatio.*
    * *Quidnam dicendum, ſi ſpecies nova poſſit reduci ad priorem materiam?*
25. *Acceſſio,*
26. *Confuſio, & commixtio; & quomodo differant?*

T   27. *Re-*

22. SECUNDUS modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Nativitas*; per quam nostra fiunt, quæ ex animalibus nostro Dominio subjectis nascuntur, uti habetur §. *Item ea* 16. *Instit. de rer. divisione.* Unde cui competit Dominium, vel saltem usufructus pecudum, utputa ovium, equorum, vaccarum, & hujusmodi, etiam agnorum, hinnulorum, & vitulorum ex ipsis natorum Dominium acquirit.

23. Tertius modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Alluvio.* Porro *Alluvio* est incrementum latens, quo flumen tuo fundo paulatim aliquid adjicit, & adeo latenter, ut vix notari queat, quantum quovis momento accedat. Et quod per hujusmodi Alluvionem agro tuo flumen adjicit, Jure Gentium tibi acquiritur. Quodsi vero vis fluminis non latenter, sed aperte partem de prædio

tuo

tuo detraxerit, & vicini prædio appulerit, palam eſt, eam tuam permanere; prout clariſſime habetur §. *Præterea* 20. *Inſtit. Eod.*

Additio.

* Ad hunc tertium modum acquirendi Dominium per alluvionem etiam reducitur acquiſitio novæ terræ vel per exſurgentem aliquam novam in flumine inſulam, vel per alvei mutationem. Loquendo de nova aliqua inſula §. 22. *Inſtitution. de rerum diviſione.* leguntur ſequentia formalia: *Inſula, quæ in mari nata eſt (quod raro accidit) occupantis ſit; nullius enim eſſe creditur. At Inſula in flumine nata (quod frequenter accidit) ſi quidem mediam partem fluminis tenet, communis eſt eorum, qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia poſſident pro modo ſcilicet latitudinis cujusque fundi, quæ prope ripam ſit. Quodſi alteri parti proximior ſit, eorum eſt tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia poſſident.* Ita formalia textus, cui ex Chlingenſperg. *lib. 2. Inſtit. tit. 1. q.* 46. prope finem ſubjungo, hodiernis moribus quandoque pro locorum diverſitate natas de novo Inſulas titulo Regalium ſibi applicare Principes & territorii Dominos: quemadmodum in Bavaria Inſulæ in Danubio ex inveterata conſuetudine ad Priucipem ſpectant, ſecus in Oeno. Ita ille. Aliam diſtinctionem in Bavaria facit Illuſt. Baro de Schmid tribuens abſolute Principibus Dominium quoad Inſulas in fluminibus navigabilibus exortas, ſecus ſi non fuerint navi

gabilia: videatur in Jure Bavarico Land-Recht *tit. 25. art. 8. n. 10. & seqq.* Discurrendo autem de naturali alvei mutatione, cui pro tunc acquiratur prominentis terræ Dominium, denuo ex textu Juris §. 23. *Inst. de rerum divisione*, desumitur ibi: *Quodsi (flumen) naturali alveo in universum derelicto ad aliam partem fluere cœperit, prior quidem alveus, vulgo* Rinn-Saall *eorum est, qui prope ripam ejus prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cujusque agri, quæ prope ripam sit: novus autem alveus ejus Juris esse incipit, cujus & ipsum flumen est, id est publicus. Quodsi post aliquod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen, rursus novus alveus eorum esse incipit, qui prope ripam ejus prædia possident. Alia sane causa est, si cujusdam totus ager inundatus fuerit; neque enim inundatio fundi speciem commutat, & ob id, si recesserit aqua, palam est, eum fundum manere, cujus & fuit.* Hucusque decisio juris, quæ, cum clara sit, ulteriori explicatione non indiget.*

24. Quartus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Specificatio*, per quam intelligitur formatio, seu introductio formæ, vel quasi formæ in alienam materiam, vel partim alienam, partim propriam. Sic qui bona fide, & nomine proprio ex sua & aliena lana vestimentum confecit, hac ratione ejus dominus efficitur, quamvis domino lanæ alienæ sit restituendus valor ipsius lanæ. Verum hic modus acquirendi rerum Dominium nonnullas habet

bet limitationes, de quibus agitur §. *Cum ex aliena.* 25. *Inſtit. De rerum diviſione.*

Additio.

* Porro inter alias limitationes citato §. *Cum ex aliena.* 25. *Inſtit. De rerum diviſion.* factas præcipua eſt, quod ſpecificans etiam bona fide non fiat Dominus illius rei alienæ, in quam novam formam introduxit, ſi eadem ſpecies ad priorem rudem materiam reduci queat, uti contingit, ſi ex alieno argento fiat nova ſtatua; ubi potius in ſimili caſu remanet Dominium penes illum, qui antea extiterat Dominus ipſius talis materiæ. Et hinc, ſi talis ſtatua ab aurifabro vendatur tertio, eadem poteſt rei vindicatione immediate repeti a Domino materiæ, apud quemcunque illa ſtatua exiſtat. Econtra vero, ſi pannifex ex empta alterius lana, quam ignoravit eſſe alienam, confeciſſet pannum, vel piſtor ex alieno frumento farinam, ſeu panem, vel lanio ex alienis ovibus mactatis præparaſſet carnes, ac poſtea vendidiſſet tertio pariter exiſtenti in bona fide, neutiquam poſſet per Dominum materiæ hujuſce exigi immediate pannus, ſeu panis aut carnes ab illo tertio, cui talia juſto pretio vendebantur: neque etiam in conſcientia tertius obligaretur reſtituere, ſed potius, ſi ille, ad quem antea materia ſpectabat, habeat prætenſionem, eandem vel contra auferentem, ſi reſciatur, vel contra pannificem, ſeu piſtorem, aut lanionem per actionem in factum (uti Juriſtæ ajunt) inſti-

tuere deberet. Ratio eſt : quia, cum illa res nequeat utiliter redigi in priorem materiam, talis ſpecificans, ſeu introducens inibi formam per ipſummet Jus factus eſt Dominus, quod dein Dominium tranſtulit per venditionem in tertium, & conſequenter, cum non amplius maneat talis rei Dominus ille, ad quem antea ſpectabat materia, neque poterit eandem rem a tertio bonæ fidei poſſeſſore, qui exinde non eſt factus ditior, rei vindicatione exigere. Videatur deſuper Chlingenſperg. *lib.* 2. *Inſtit. tit.* 1. *q.* 38. *& quæſt.* 39. poteritque id pro reſolutione multorum caſuum deſervire.*

25. Quintus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium eſt *Acceſſio;* cum videlicet quid ornatus cauſa alteri rei accedit, ſeu adjicitur : tunc enim, licet hoc pretioſius ſit, quam id, cui adjicitur, Acceſſionis jure acquiritur Domino rei illius, cui adjectio facta eſt. Sic, ſi veſti tuæ intexatur purpura aliena, purpura veſti cedit, prout dicitur *loc. cit.* §. *Si tamen* 26. Addunt autem circa hoc Doctores limitationem, niſi purpura facile, atque ſine læſione veſtimenti poſſet eximi : tunc enim purpura illa eſſet ſeparanda, ſuoque Domino in ſpecie petenti reddenda ; alioquin autem ſufficit pretium ejus reddere.

26. Sextus modus acquirendi rerum Dominium jure Gentium eſt *Confuſio.* Cui accedit Septimus, qui eſt *Commixtio* : & hæc differt a Confuſione penes hoc, quod in Commixtione corpora ſeparata inter ſe quoad ſubſtantiam remaneant, prout fit in commixtione duorum

fru-

frumentorum inter se; in Confusione vero corpora in unum coeant, prout fit in permixtione mei & tui vini per errorem, aut industriam in eodem dolio facta.

27. Porro de his duobus modis in Jure §. *Si duorum* 27. & §. *Quod si frumentum.* 28. *inst. De rerum divis.* sequentes regulæ ponuntur. Prima, loquens de Confusione, talis est. Quando utriusque voluntate confunduntur materiæ duorum Dominorum, veluti si vina sua confuderint, aut ex vino & melle mulsum fecerint, totum corpus inde resultans utriusque commune est: idem dicendum, licet non voluntate amborum Dominorum, sed fortuito illa confusio facta fuerit.

28. Altera regula, loquens de Commixtione, sic habet. Quando species duorum Dominorum, utputa frumenta, ex utriusque voluntate commiscentur, efficiuntur communes: quia ex consensu utriusque singula v. g. grana, quæ cujusque propria fuerant, mutuo communicantur. Quod si casu ea commixtio facta fuerit, aut unus miscuerit sine alterius consensu, non fit aliquid commune: quia singula corpora in sua substantia durant, ac proinde non magis isto casu fit commune frumentum, quam grex intelligitur esse communis, si pecora unius mixta fuerint pecoribus alterius. Unde tunc arbitrio judicis æstimandum erit, quale cujusque frumentum fuerit; vel (juxta Glossam ibidem) ut cuilibet tantum frumentum restituatur, quantum fuit suum, quando non apparet, quodnam fuerit suum.

29. Speciale quid habetur in pecunia, sive nummis. *l. Si alieni* 78. *ff. De solutionibus.* ibi: *Si alieni nummi, inscio vel invito Domino, soluti sunt, manent ejus, cujus fuerunt* (& sic ante aliam mixtionem, postquam discerni nequeant, non fiunt accipientis) Sed *si mixti essent, ita ut discerni non possent: ejus fieri, qui accepit, in libris Gaji scriptum est, ita, ut actio Domino cum eo, qui dedisset, furti competeret.* Et hoc est speciale in nummis, ut hi commixti propriis nummis, ita ut amplius discerni nequeant, transeant in Dominium accipientis, sive bona, sive mala fide v. g. a fure, emente a mercatore pannum, dati fuerint: sic tamen, quod Domino competat actio furti contra dantem, puta contra furem, qui illam pecuniam abstulit, & mercatori dedit. Quinimo & ipse fur, facta semel commixtione pecuniæ furtivæ cum propria, acquirit illius Dominium, sed duntaxat imperfectum, hoc est, cum obligatione tantundemrestituendi, quantum furto abstulit.

30. Porro in assignanda disparitate inter commixtos nummos, & grana frumenti, & quod illi transeant in Dominium accipientis post commixtionem, non grana sine mutua utriusque Domini voluntate commixta, laborant Doctores. Congruentia tamen esse potest: tum quia majus periculum est in nummis, utpote præ cæteris rebus furto expositis, ac ne eorum Dominium semper maneat incertum: tum quia nummi a publica æstimatione, suum habent valorem, atque statim, ut expenduntur & commis-

miſcentur, intelliguntur conſumpti; non ſic grana frumenti aliis permixta.

31. Octavus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium eſt *Ædificatio.* De hac §. *Cum in ſuo* 29. *Inſtit. De rerum diviſ.* ſtatuitur primo, quod ſi quis in ſuo ſolo ſeu fundo domum ex aliena materia bona fide ædificaverit, ipſe fiat Dominus ædificii: quia omne, quod ſolo inædificatur, ſolo cedit. Verumtamen Dominus materiæ, quamvis eam ſtante ædificio vendicare non poſſit, poteſt tamen petere ſatisfactionem pro materia; & ſi aliqua de cauſa dirutum ſit ædificium, atque ipſe materiæ æſtimationem necdum accepit, poteſt hanc vendicare in ſpecie. Deinde decernitur ibidem, quod, ſi quis viciſſim in alieno ſolo ſcienter ex ſua materia domum ædificat, non ſolum tunc ædificium ſolo cedat, atque illius fiat domus, cujus eſt ſolum, ſed inſuper ædificans amittat proprietatem materiæ, ita ut diruto ædificio eam vendicare non poſſit: quia ſic temere ædificando ſua voluntate materia illa cenſetur eſſe alienata; videtur enim donaſſe, quod nullo jure urgente concedit. Verum hoc iterum habet ſuas limitationes, de quibus Juriſconſulti.

32. Nonus modus aquirendi rerum Dominium Jure Gentium eſt *Plantatio*: de qua §. *Si Titius.* 31. *Inſtit. Eod.* habetur, quod, ſi quis alienam plantam in ſuo ſolo poſuerit, ipſius erit; & e converſo, ſi quis ſuam plantam in alieno ſolo poſuerit v. g. in ſolo Titii, erit alterius, nempe Titii, dummodo radices egerit (nam an-

tequam planta radices egit, ipsius permanet, cujus fuerat antea) quia sicut ædificia, ita multo magis plantæ & arbores solo cedunt, utpote cum a terra sustententur, capiantque inde alimentum, vitam & incrementum suum; atque hinc Jure Gentium fiunt illius, cujus est solum. Æstimationem tamen plantæ, atque impensi laboris mercedem repetere potest, qui in alieno solo plantas posuit, vel frumenta consevit, dummodo id bona fide factum sit; prout ibidem §. *seq.* subjungitur, atque in simili dictum est *n. præced.* de ædificante in alieno fundo.

Additio.

*Dices. Si ædificium, & planta, vel arbor cedit solo, ita ut Dominus fundi quoque acquirat talium rerum Dominium, tunc pari modo scriptura cedit chartæ, & pictura tabulæ, in qua scribitur, vel pingitur; cum pariter sint basis & substratum, in quo charactere & colores ponuntur: consequens dici nequit ob clarum textum in contrarium §. *Si quis in aliena.* 34. *Inst. De rerum divisione.* ergo nec antecedens. Resp. quoad scripturam in ordine ad Chartam papyraceam eodem modo esse sentiendum, sicut respectu soli quoad ædificium, & plantationem, uti expresse ob rationis paritatem deciditur *lib.* 2. *Instit. Tit.* 1. §. 33. ubi tamen de Jure Civili *loc. cit.* §. 34. pretiosa pictura expresse excipitur, ut ea quoad Dominium non cedat tabulæ; unde exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis.*

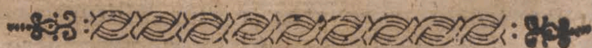
33. De-

33. Decimus modus acquirendi rerum Dominium Jure Gentium est *Fructuum perceptio.* Porro de hoc modo sic habetur §. *Si quis a non Domino. Instit.* 35. *De rerum divis. Si quis a non domino, quem dominum esse credebat, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliave qualibet justa causa æque bona fide acceperit, naturali ratione placuit, fructus, quos percepit, ejus esse pro cultura & cura. Et ideo, si postea Dominus supervenerit, & fundum vendicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest. Ei vero, qui alienum fundum sciens possederit, non idem concessum est: itaque cum fundo etiam fructus, licet consumpti sint, cogitur restituere.* Hæc ibi. Ex quibus patet, quod bonæ fidei possessor Jure Gentium fructus faciat suos, nec eos consumptos teneatur restituere vero Domino, si is postmodum comparuerit, & fundum evicerit: etsi secus sit de malæ fidei possessore; nam is etiam fructus perceptos cogitur restituere.

34. Ultimus tandem modus acquirundi rerum Dominium Jure Gentium est *Traditio*; de qua §. *Per traditionem Inst. eod.* dicitur sic: *Per traditionem quoque jure naturali res nobis acquiruntur, nihil enim tam conveniens est naturali æquitati, quam voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi: & ideo cujuscunque generis sit corporalis res, tradi potest, & a domino tradita alienatur.* Hæc ibi.

35. Nec obstat, quòd Traditio fiat privata voluntate hominum, rem suam in alios transferentium, ac proinde male videri possit, quod Traditio connumeretur inter modos acquirendi

di rerum Dominium Jure Gentium. Resp. enim negando sequelam: quia, quamvis Traditio fiat privata voluntate hominis, rem suam alteri tradentis, huic tamen Traditioni Jure Gentium, atque naturali convenit potestas transferendi rerum Dominium in alios. Sicut a pari, quamvis Occupatio rei sub nullius Dominio existentis fiat industria humana, atque voluntate privata cujuspiam rem illam suo labore occupare satagentis, jus tamen, seu potestas transferendi rerum Dominium in primo occupantem convenit Occupationi ex Jure naturæ, atque Gentium, & non solum ex constitutione quadam humana (prout id convenit Præscriptioni, juxta dicenda *Distinct. sequenti)* atque ideo sicut Occupatio, ita & Traditio merito connumeratur inter modos acquirendi rerum Dominium Jure Gentium.

DISTINCTIO VI.

De Præscriptione & Usucapione.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Præscriptio? Item cur Lex Præscriptionis seu Usucapionis sit introducta, & an valeat in Foro Conscientiæ?

SUMMARIUM.

1. *Præscriptio, quomodo sumatur?*
2. *Præscriptio, & Usucapio, quid?*

3. *An*

3. *An differant?*
4. *Jus Præscriptionis, quo Jure sit introductum?*
5. *Habet locum etiam in Foro Conscientiæ.*
6. *Id amplius ostenditur.*
7. *Nemo debet locupletari cum alterius jactura, quomodo?*
* *Præscriptio alia dicitur privativa, alia vero positiva. Addit. I.*
* *Alia ordinaria, alia extraordinaria, Additio II.*
* *Contra quas personas valeat introduci? Additio III.*
* *An per actus meræ facultatis? Addit. IV. & V.*

1. PRÆSCRIPTIO sumitur in proposito pro acquisitione dominii, atque elisione juris alterius, absque ejus consensu ex sola legis dispositione tempore legibus definito. Et de Præscriptione hoc modo sumpta merito impræsentiarum agitur, ut intellectis hactenus diversis modis acquirendi rerum dominium Jure Gentium, etiam percipiatur modus acquirendi rerum Dominum Jure Civili, & Canonico.

2. CONCL. I. *Præscriptio* est acquisitio dominii rei alienæ per possessionem ejus certo temporis spatio legibus definito bona fide continuatam. Ita in re communis, & concordat hæc definitio cum illa, quæ *L. 3. ff. De usurpat. & usucap.* habetur, ibi: *Usucapio est acquisitio, vel adjectio dominii, per continuatio-*

tionem possessionis temporis lege definiti. Ubi tamen per ly *acquisitio dominii* etiam subintelligitur elisio juris alterius, utpote per quam similiter suo modo acquiritur jus aliquod, quod antea alteri competebat: cæteræ autem particulæ patebunt ex decursu.

3. Porro, licet inter Præscriptionem & Usucapionem nonnullas Doctores differentias assignare conentur, defacto tamen ex recepto modo loquendi plerumque inter se confunduntur: nisi quod Usucapio proprie tantum rebus corporalibus conveniat, at vero Præscriptio generaliorem habeat significationem, & rebus tam corporalibus, quam incorporalibus competat. Verum quidem est, quod Præscriptio triennalis (qualis datur inter res mobiles) frequentiori usu in Jure dicatur usucapio; ex quo proinde nonnulli cum Glossa *L. 3. ff. De usurpat. & usucap.* deducunt aliam differentiam inter Usucapionem & Præscriptionem, quod nimirum illa proprie sit rerum mobilium, hæc immobilium: quam differentiam etiam Doctor Subtilis 4. *dist.* 15. *Quæst.* 2. §. *De Secundo.* supponere videtur, ibi: *Ex hoc dico, quod Præscriptio in immobilibus, & Usucapio in mobilibus &c.* Sed hæc differentia non semper attenditur, nam in Jure Usucapio quandoque etiam ad res immobiles refertur, & econtra Præscriptio ad res mobiles; prout sit §. 1. *Inst. de usucap.* & alibi: unde parum, & ferme nihil ab invicem differunt, ratione cujus Doctores eodem modo de utrisque discurrunt.

4. CON-

4. CONCL. II. Jus Præscriptionis seu Usucapionis introductum est Jure humano positivo, tum Civili, tum Ecclesiastico, ob publicam utilitatem & quietem, ne incerta essent semper rerum dominia, & infinitæ orirentur lites circa earum proprietatem. Ita habetur *l.* 1. *ff. De usurpat.* estque communis. Ratio est: quia non illico sequitur, *rem istam emi, vel alter mihi donavit, legavit &c. ergo est mea*; nam si ille, qui mihi eam tradidit, Dominus non fuit, neque me Dominum facere potuit, juxta *Reg.* 79. *Juris in 6. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.* Proinde, nisi Lex ob diuturnam possessionem bona fide habitam, & justo titulo comparatam illius rei dominium expresse mihi attribueret, nunquam de hoc securus forem: nam semper timere possem, ne quis superveniat, illius rei, tanquam ante plurimos annos sibi vel suis parentibus injuste ablatæ, dominium sibi vendicans.

5. CONCL. III. Translatio dominii facta auctoritate legis per Præscriptionem, atque Usucapionem justa est, simulque per eam transfertur rerum dominium nedum in Foro externo, sed etiam in Foro conscientiæ, adeo quidem, ut, si Præscriptio cujusdam rei legitime sit completa, postmodum talis non amplius teneatur ad restitutionem rei jam præscriptæ, etiamsi postea certo cognoscat, rem fuisse alienam. Ita Doctores communiter. Ratio est: quia juste potest transferri rerum domi-

dominium per Legem communem justam, & legitime promulgatam; ergo idem dicendum de lege Præscriptionis.

6. Confirmatur. Quia Lex Præscriptionis ex una parte est plurimum utilis ac proficua Reipublicæ, & quieti communi, imo etiam necessaria ad rescindendas infinitas lites; ex altera vero parte per eam nemini infertur injuria: nam sicut hodie a Sempronio præscribitur contra Titium, huicque rem suam certo temporis spatio repetere negligenti ejusdem dominium vi Præscriptionis adimitur, ita vi ejusdem Præscriptionis potest Titius alio tempore quidquam præscribere contra Sempronium, vel quemcunque alium, qui negligit rem suam debito tempore repetere. Adde, quod talis sibi, ac propriæ negligentiæ, quam Jura ob bonum publicum merito castigant, culpam imputare debeat, si tanto tempore negligat rem suam repetere, quantum Jura requirunt ad Præscriptionem.

7. Dices. Juxta illud lumine naturæ notum *Nemo debet locupletari cum alterius jactura*: sed hoc fit in Præscriptione; ergo. Resp. majorem esse intelligendam de injusta locupletatione, qualis esset, si quis in emptione, aliisve contractibus proximum circumveniret, atque deciperet, sicque cum ejus jactura locupletaretur injuste: non antem dictum illud est intelligendum de Justa locupletatione, qualis est ea, quæ fit in bello justo, & in legitima Præscriptione per auctoritatem Legis, ex publica & justa

justa causa transferentis dominium unius in alium, atque in similibus aliis casibus.

Additio I.

* CONCL. IV. Præscriptio ut sic ab aliquibus *inprimis* dividi solet ratione effectus in positivam & privativam. Hanc divisionem faciunt P. Schmier *in Tract. de Præscr. c. 1. sect. 3.* & P. Pichler *lib. 2. Decret. tit. 26.* §. 1. *num. 7.* Vi Præscriptionis positivæ (inquiunt) novum aliquod jus a tertio acquiro; econtra vero vi Præscriptionis privativæ ab onere aliquo liberor, e. g. si Titius præscribit jus eundi per pratum Caji, vel illic currus ducendi &c. talis Præscriptio diceretur positiva. Quodsi vero certo tempore a jure definito, puta decennio, Titius similes actus non amplius exerceret in prato Caji, præfatum jus extingueretur, atque Cajus, cujus pratum ab hoc onere, seu obligatione liberatur, diceretur præscribere Præscriptione privativa, & hinc etiam ab aliquibus Præscriptio ut sic definiri solet, quod sit *modus acquirendi a Jure approbatus, quo per possessionem debito modo, & tempore continuatam obtinetur Jus, vel liberatio aliqua.* *

Additio II.

* Ulterius ratione temporis solet Præscriptio dividi in ordinariam & extraordinariam. *Ordinaria* vocatur illa, quæ tempore ordinario, id est, juxta dicenda triennio in rebus mobili-

bus, & decennio vel vicennio (quale tempus etiam in Jure dicitur longum) in rebus immobilibus finitur. Extraordinaria dicitur, quæ *tempore longissimo* (quale tempus dicuntur triginta vel quadraginta anni) completur. Atque ad eandem spectat etiamPræscriptio sexaginta, octoginta, vel centum annorum: item Præscriptio immemorialis, quæ requirit tempus immemoriale, seu possessionem tam diuturnam, ut ejus initium excedat memoriam hominum defacto existentium, ad qualem Præscriptionem immemorialem probandam juxta Mascardum *de probat. volum. 2. conclus.* 1042. *num.* 5. & 6. sufficit, si testes quinquaginta quatuor annorum (alii putant sufficere quinquaginta duos, vel etiam quinquaginta & unum) testentur, se semper sic vidisse practicari, nec aliter audivisse ab aliis: quinimo communem esse opinionem, quod per homines modo viventes non sciatur hujus initium, etsi fortassis ex documentis probari posset, ante ducentos v. g. vel trecentos annos contrariam fuisse praxin. De hoc ultimo adhuc fusius ad finem materiæ de Præscriptione.*

Additio III.

*Quæres I. Contra quas personas possit introduci Præscriptio? Resp. Contra omnes illas personas, quæ sunt capaces alicujus Juris realis, vel personalis, nec a Jure prohibentur agere, potest Præscriptio introduci. Ita cum communi Pichler *lib. 2. Decret. tit. 26. num.* 77.

&

& Schmier *Tom.* 1. *Jurisprudentiæ. lib.* 1. *tr.* 2. *cap.* 3. *sect.* 2. §. 1. cum Rota Romana *in Rec. p.* 4. *tom.* 1. *decis.* 316. *num.* 8. Ratio est: quia tales possunt præscribere contra alios, ergo merito pati debent, si & Præscriptio fiat contra ipsos. Cæterum, quia Filiusfamilias, quamdiu est sub patria potestate, nequit suo nomine agere quoad bona adventitia ordinaria, nec uxor constante matrimonio quoad dotalia, consequenter merito nec quoad ista Bona contra eosdem sub illo tempore Præscriptio inchoari potest, prout statuunt Jura *L. Super annali* 1. §. 2. *C. de Annal. Except.* & *L. In rebus dotal.* 17. *ff. De jur. dotium.* Vide de hoc plura apud Juristas. *

Additio IV.

* Quær. II. An contra personas & earum Jura per actus meræ facultatis introduci queat Præscriptio? Antequam respondeam, suppono, quod per actus meræ facultatis intelligantur illi, quos citra ullam obligationem aut conventionem solent elicere aut omittere homines, vel ex mero arbitrio, vel præcise ex causa liberalitatis, hospitalitatis, vel familiaritatis, quales actus per se loquendo ex communi persuasione hominum sunt, aliquem ad prandium invitare, ab hoc pistore panes accipere, hoc molendinum pro conficienda farina accedere &c. N. H.

Resp. Per actus meræ facultatis non introducitur contra alium Præscriptio. Ita teste P.

 Schmier

Schmier *loc. cit. cap.* 4. *sect.* 1. §. 3. *num.* 71. communissima DD. & patet ex L. *Viam publicam.* 2. *ff. De via publica & itinere.* Porro in dubio sæpius emergente, num hi actus, aut omissiones in particulari sint meræ facultatis, nec ne? utiliter vide citatum Auctorem, simulque adverte ex Chlingensperger *lib.* 2. *Instit. tit.* 2. *quæst.* 20. quod, si per similes actus prætendens Præscriptionem, prohibeat, vel præcipiat, & alter acquiescat libere, jam magnus exinde favor acquiratur præscribenti. *

Additio. V.

* Dices. Si quis alicui Hospitali per triginta annos continuos elargitur quolibet anno triginta florenos, adstringitur etiam postea continuare, si Hospitale ulterius exigit, quamvis dans reponat, se præcedenter ex mera liberalitate dedisse; ut decidit Rota apud Schmier *loc. cit. num.* 81. ergo per actus etiam liberæ facultatis potest contra aliquem introduci Præscriptio. Resp. concesso antecedenti negando consequentiam: talis enim adstringitur continuare solutionem non ex eo, quasi vero contra eundem propter actus suos liberos etiam NB. cognitos ut tales fuisset præscriptum, sed potius, quia hi actus tanto jam tempore uniformiter continuati præsumuntur in Jure processisse ex putativa dantis obligatione. Unde majoris claritatis gratia potuisset etiam distingui antecedens: talis adstringitur solutionem continuare, quatenus præsumitur præcedentes actus pro-

cessisse

cessisse ex putativa obligatione, conc. antec. si agnoscerentur præcedentes actus tanquam ex mera liberalitate procedentes, neg. antec. & consequentiam. Unde quoad similes donationes seu largitiones, si longo tempore continuentur, caute prænotandum, ut spontaneæ largitatis protestatio præmittatur, alias enim, si similes largitiones constanter, ac uniformiter uni certæ personæ, vel certo loco fiant tempore ad præscribendum sufficienti, nec aliunde clare appareant processisse ex mera liberalitate, potius præsumuntur factæ ex putativa obligatione; sicque dans stante tali dubio condemnabitur ad continuationem: nam juxta claram Legem Civilem *L. 25. ff. de probat.* in dubio, num pecuniæ solutæ debitæ fuerint, vel indebitæ, *præsumptio pro eo est, qui accepit; qui enim solvit, nunquam ita resupinus est, ut facile suas pecunias jactet.* *

QUÆSTIO II.

Quæ Conditiones requirantur ad Præscriptionem?

SUMMARIUM.

8. *Ad Præscriptionem quæ conditiones requirantur?*
9. *Ad eam requiritur Possessio.*
 * *Quotuplex sit Possessio, & qualis ad præscriptionem requiratur? Additio I. & II.*

 10. *Bo-*

10. *Bona fides.*
* *Qualiter debeat esse constituta bona fides, & quando ea adesse præsumatur? Addit. I. & II.*

11. *Et an cum dubio possit Præscriptio inchoari?*

12. *Vel continuari?*
Item an Successori noceat mala fides Antecessoris?

13. *Justus Titulus.*

14. *Tituli nomine quid intelligatur?*
(*a*) Ut dictum n. 5. & seqq.

15. *Titulus, quando requiratur ad Præscriptionem?*
* *Qualis Titulus ad præscriptionem requiratur? Addit. I. & II.*

16. *Et quod res sit apta præscribi.*

17. *Dupliciter dicuntur res non posse præscribi.*

18. *Vel quia ordinario tempore non usucapiuntur.*

19. *Vel quia nullo modo præscribi possunt.*

8. CONCL. I. Ad præscriptionem legitimam quatuor requiruntur Conditiones. I. Possessio rei legitimo tempore a Jure definito continuata. II. Bona fides. III. Justus Titulus. IV. Ut res illa sit apta præscribi. Ita in re communis: & quamvis nonnulli enumerent quinque, tamen ipsi primam conditionem hic assignatam dividunt in duas, easque omnes sequentibus versiculis comprehendunt.

Non

Non uſucapies, niſi ſint tibi talia quinque.
Sit res apta, fides bona, ſit titulus quoque juſtus,
Poſſideas juſte, completo tempore legis.

9. Prima itaque conditio ad Præſcriptionem neceſſaria eſt *Poſſeſſio legitimo tempore a Jure definito continuata.* Siquidem, ut habet *Reg. 3. Juris in 6. Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit*: quia Præſcriptio fundatur ſuper poſſeſſione; ubi autem fundamentum non eſt, ſuperædificari non poteſt. Porro hujusmodi poſſeſſio debet tempore a Jure definito continuari: de quo tempore, & quantum illud ſit, dicetur *Quæſt. ſeq.*

Additio I.

*Eſt autem poſſeſſio quadruplex, alia naturalis, alia civilis, alia mixta ex utraque, & demum alia civiliſſima. *Poſſeſſio naturalis* dicitur detentio actualis rei nomine ſuo, & taliter poteſt etiam fur rem furtivam poſſidere. *Poſſeſſio civilis* eſt animus poſſidendi cum juris adminiculo, id eſt jure non refragante, & hanc poſſeſſionem civilem fur non habet ob defectum bonæ fidei. *Poſſeſſio mixta* eſt detentio actualis rei, Juris ac animi adminiculo: & talem poſſeſſionem exercet non ſolum Dominus rei propriæ huic actualiter inſiſtens, ſed etiam poſſeſſor bonæ fidei rei privatæ alienæ, quam credit, ſeu exiſtimat citra peccatum injuſtitiæ, ac bona conſcientia eſſe ſuam, eam-

que ſic actualiter detinet. *Poſſeſſio civiliſſima* dicitur, quæ ex mera diſpoſitione legis, conſuetudinis, aut ſtatuti absque alio actu corporis noſtri acquiritur, quatenus nimirum quis præciſe fictione juris reputatur rem aliquam non ſolum mente, ſed etiam actuali poſſeſſione detinere, etſi nullo modo eandem rem unquam adhuc apprehenderit actualiter: talem poſſeſſionem dicitur conſecutus ille, cui extraditur actuale inſtrumentum ſuper contractum e. g. emptionis cujusdam rei confectum atque erectum etſi nondum illam rem ex ulla ſui parte apprehenderit. *L. Emptionem 1. C. de Donat.* *

Additio II.

* Cæterum ad Præſcriptionem neutiquam in jure cenſetur ſufficiens poſſeſſio mere naturalis; cum talem etiam fur reſpectu rei furtivæ exercere valeat, ſed ad inchoandam eandem, ſi agitur de jure novo vi Præſcriptionis obtinendo, requiritur vel poſſeſſio mixta, id eſt ex naturali & civili conflata, vel ſaltem civiliſſima per fictionem Juris mixtæ in quibusdam a jure expreſſis caſibus æquivalens. Ad continuandam autem Præſcriptionem ſemel legitime inchoatam ſufficit poſſeſſio civilis tantum, qualem habet, qui corpore quidem abiit a rebus ſemel legitime apprehenſis, inde tamen non diſceſſit animo relinquendi poſſeſſionem, ſed poſtea reverſurus. Ita expreſſe diſponitur *L. Licet C. De acquirenda poſſeſſione* ibi: *Licet poſſeſſio* (& conſequenter Præſcriptio) *nudo animo*

acquiri non possit; tamen solo animo retineri potest. *

10. Secunda Conditio ad Præscriptionem requisita est *bona fides*: quia, ut inquit *Reg. 2. Juris. in 6. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, & alibi. Porro *bona fides* in proposito aliud non est, quam *conscientia seu credulitas, qua quis prudenter sibi persuadet, rem esse suam*, seu (uti alii universalius definiunt) *qua quis prudenter judicat, se nil agere contra jus quodpiam alterius.* Dicitur, *prudenter*: quia, si ex ignorantia crassa, vel inordinata cupiditate illa persuasio procedat, non erit fides bona.

Additio I.

*Objicies: qui contra clara jura prohibentia etiam ex invincibili ignorantia aliquid facit, est in mala fide apud Juristas; atqui talis adhuc potest præscribere non quidem Præscriptione ordinaria, sed saltem extraordinaria, uti cum Haunoldo, ac pluribus aliis tenet Schmier. *de præscript. c 5. sect. 1. §. 5.* ergo etiam cum mala fide potest aliquis præscribere, & consequenter bona non est conditio ad Præscriptionem necessario requisita. Major probatur ex *L. 7. C. De agricol. & cens.* & sic habetur: *Malæ fidei possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Et hinc absolute loquendo ab ipsis Juristis a ratione malæ fidei soli illi excipiuntur, apud quos ignorantia, seu error Juris toleratur, qui exinde non solum tempore longissimo, sed

etiam, si habeant simul titulum, ordinario cum tali errore possunt præscribere; quales sunt Minorennes, ac Milites, & in quibusdam casibus Fæminæ, atque Rustici *L. 9. §. 1. ff. De juris & facti ignorantia. & L. ult. C. Eod.* Reliqui omnes excluduntur. Ad hanc objectionem Resp. I. Inprimis minorem non esse ita certam, quin aliqui Auctores contradicant, volentes, quod nullo tempore, etiam extraordinario, cum fide solum juridice mala præscribatur, uti videndum apud Engel *Lib. 2. Decret. tit. 26. n. 15.* & apud Fachinæum *Lib. 8. c. 28.* Sed quidquid de hoc sit, Resp. II. dist. maj. talis est in mala fide juridica, conced. in mala fide Theologica, neg. maj. ac concessa minori similiter disting. consequens; potest etiam apud illos, respectu quorum ignorantia juris non toleratur, præscribi cum mala fide juridica saltem Præscriptione extraordinaria, transmitt. cum mala fide Theologica, neg. Uti enim juxta *dicenda tract. 8. dist. 2. quæst. 4. num. 34.* duplex est culpa Theologica & Juridica, ita & duplex mala fides.*

Additio II.

* Cæteroquin bona fides in præscribente regulariter præsumitur, nisi mala per graves rationes aliunde probetur *argument. L. Merito autem ff. Pro socio.* Dixi *regulariter*: quoniam hæc regula suas quoque habet exceptiones, ubi potius creditur adesse mala fides, nisi contrarium aliunde ostendatur in sequentibus.

I. Quan-

I. Quando poſſeſſor talis rei fuit ab initio per perſonam fide dignam admonitus, ne hanc rem acceptet, eoquod non ſpectet ad vendentem, ſi nihilominus eandem absque ulteriori indagatione comparet. II. Si ante comparationem talis rei jam ſit fama per viciniam, rem emendam non eſſe venditoris. III. Si filiusfamilias ſub patria poteſtate conſtitutus ferat res emendas tales, quæ prudenter nequeunt credi Bona Caſtrenſia, vel quaſi Caſtrenſia, aut extraordinaria adventitia. IV. Si homo graviter ſuſpectus de furto afferat has res emendas; quando vero hæc ſuſpicio non niteretur gravi, ſed tantum levi fundamento, deberet talis venditor magis cenſeri juſtus, quam fur, *arg. cap. fin. de Præſumpt.* uti etiam cum aliis advertunt Engel *l.* 2. *Dec. tit.* 26. *n.* 14. Schmier *Tom.* 1. *Jurisprudentiæ. l.* 1. *Tr.* 2. *c.* 5. *n.* 85. & *ſeqq.* V. Ordinarie quoad illos, reſpectu quorum error juris non toleratur, ſaltem juridice mala potius, quam bona fides cenſeretur adeſſe, ſi contractus cum alio initus, vi cujus prætenderetur præſcriptio aliqua longi temporis inchoata, foret a Jure claro reprobatus, e. g. ſi emeretur res Eccleſiæ pretioſa ſine debitis ſolemnitatibus, nam *qui contra Jura mercatur, præſumitur bonam fidem non habere. Regul.* 82. *de Reg. Juris in* 6. de quo fuſius in Jure Canonico *l.* 2. *Decret. tit.* 26. §. 3. *num.* 67. & *ſeqq.* VI. Et ultimo bona fides non adeſſe cenſetur, ſi præſcriptionem alleganti fortiter ipſummet jus cum gravi præſumptione reſiſtat, nec is valeat pro ſe juſtum titu-

titulum specialem, quo rem debito tempore possidet, vel saltem absque titulo speciali tempus immemoriale allegare, atque probare. Tali modo jus resistit Clerico extraneo, si contra Parochum suum in aliena Parochia vellet præscribere Decimas, prout totum desumitur clare ex *c. 1. De Præscript. in 6.* Unde talis Clericus deberet, vel probare specialem aliquem titulum, quo Jus decimandi acquisivit, vel tempus immemoriale, quo possedit: alias non poterit decimas præscribere.*

11. Quæres I. An dubitans, utrum res sit sua vel aliena, censeatur habetur bonam fidem sufficientem ad Præscriptionem, ac proinde stante tali dubio possit præscribere? Resp. I. Si dubium adfuit ab initio, non potest ita dubitans inchoare Præscriptionem, quamdiu manet illa dubitatio. Ita communis. Ratio est; quia dubitans, an res sit sua vel alterius, injuste agit sibi eam arrogando; cum non sit melior sua conditio, quam alterius, de quo dubitatur, utrum forsan sit Dominus; ergo jam non censetur habere bonam fidem.

12. Resp. II. Quando dubium supervenit ei, qui bona fide cœpit possidere, non obstat illud Præscriptioni continuandæ, neque interrumpit possessionem, dummodo interim possessor moralem diligentiam adhibeat in investiganda veritate rei. Ita communior, & probabilior Doctorum, paucis exceptis. Ratio est: quia in dubio melior est conditio possidentis, juxta *Reg. 65. Juris in 6.* ergo, si is, qui incipit dubitare, jam prius bona fide possederit rem,

me-

melior eſt ejus conditio, quam alterius non poſſidentis. Unde patet diſparitas inter hunc & priorem caſum: ſimulque ſequitur, quod quidem ſtante tali dubio non poſſit quis inchoare poſſeſſionem rei (cum non ſit melior ſua conditio, quam alterius) bene tamen poſſeſſionem prius jam bona fide cœptam continuare, non obſtante dubio poſtmodum ſuperveniente; dummodo non intermittat adhibere moralem diligentiam in inveſtiganda veritate rei.

Additio.

* Quæres ulterius II. An Succeſſor, qui ab altero etiam Theologice malæ fidei poſſeſſore acquiſivit aliquam rem, cenſeatur habere bonam fidem ſufficientem ad Præſcriptionem, ſi hanc malam fidem Anteceſſoris ſui invincibiliter ignoravit? Ratio dubitandi eſt; quia mala fides Anteceſſoris ſaltem fictione juris transfunditur in Succeſſorem immediatum tam univerſalem, quam particularem. *L. Cum Hæres. ff. De diverſ. temp. Præſcript. & Authent. malæ fidei. C. De præſcript. longi temp.* adeoque ſicut illa mala fides Theologice talis excludit Præſcriptionem Anteceſſoris, ita pariter de Succeſſore immediato videtur eſſe ſentiendum; cum valorem Præſcriptionis potiſſimum ex Jure, a quo dependet, deſumere debeamus.

Ante Reſponſ. notandum, quod Succeſſor univerſalis ille dicatur, qui in Bona defuncti ſuccedit tanquam Hæres ſive ab inteſtato, ſive ex teſtamento. Succeſſor autem particularis vocatur, qui ſuccedit in aliqua re particulari

ex titulo ad transferendum habili, puta donatione, permutatione, emptione &c. H. N.

Respondeo I. Etsi ex communi DD. Successori immediato non obsit quoad Præscriptionem fides mala Antecessoris; de Jure tamen communi mala fides Antecessoris obest Successori immediato tam universali, quam particulari quoad Præscriptionem *ordinariam longi temporis*, puta decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes. Ita communis: & desumitur clare ex Legibus, & rationibus in dubitatione allegatis; dummodo bene advertatur, quod loquamur *de jure communi*: nam specialiter discurrendo de JureBavarico mala fides Antecessoris neutri ex Successoribus immediatis obest juxta *tit.* 9. *art.* 7. de quo videatur insignis Commentarista de Schmid ibidem.

Respondeo II. Loquendo de tempore longissimo triginta vel quadraginta annorum, præsens Auctor Pater Reiffenstuel *lib.* 2. *decret. tit.* 26. *n.* 134. *ac seq.* equidem cum pluribus putat, pariter Successori universali obesse malam fidem Antecessoris sui immediati; alii tamen cum Magnif. D. Chlingensperg *l.* 2. *instit. tit.* 6. *q.* 12. non improbabiliter existimant, eam malam fidem non obstare Successori etiam universali. Ratio (& quidem meo judicio valde gravis) adducitur ista; quia fides mala tempore longissimo neque nocet *Jure Civili*, utpote, quod tali tempore Præscriptionem concederet etiam ipsimet Antecessori habenti fidem malam non solum per fictionem juris, sed etiam (uti ponamus) Theologice talem: neque

neque *Jure Canonico*, quod tantum reprobat malam fidem Theologicam, tanquam peccati nutricivam, qualis tamen in præsenti non reperitur apud similes Successores, invincibiliter (uti supponitur in casu) Ignorantes Antecessoris malam fidem Theologicam, sicque suam possessionem absque peccato inchoantes.*

13. Tertia conditio ad Præscriptionem requisita est *justus Titulus*; non quidem verus, atque a parte rei subsistens (nam hic una cum traditione, atque possessione, rei dominium transfert, ut amplius præscriptione opus non sit) sed coloratus vel saltem rationabiliter ex facto alieno existimatus, id est, Titulus putativus, nimirum, qui justo errore putatur intervenisse, quamvis revera non intervenerit.

14. Porro *Tituli* nomine in proposito intelligitur causa ex se habilis ad transferendum Dominium, vel usucapiendi conditionem præbens: uti sunt donatio, emptio, transactio, hæreditas, legatum, & hujusmodi. Siquidem per tales modos, si tradens fuit Dominus rei alteri traditæ, transfertur dominium rei in ipsum: si vero non erat Dominus, idque a recipiente ignoretur, saltem usucapiendi seu præscribendi conditionem præstat. Unde si talis postmodum bona fide possessionem dictæ rei legitimo tempore continuet, sicque Præscriptionem illius compleat, non tenebitur amplius eam restituere vero Domino, etiamsi postea error deprehendatur, ac manifestum fiat, rem illam a principio fuisse al-

terius,

terius, neque potuisse sibi ab eo, a quo acceperat, tradi Titulo donationis, vel emptionis &c. (*a*)

15. Notandum vero circa hanc tertiam conditionem, quod Titulus non necessario requiratur in omni Præscriptione (contrarium enim patebit ex dicendis *n.* 21. & 22.) sed tunc præcipue, quando jus commune contrarium est præscribenti, vel habetur præsumptio contra ipsum, prout notatur *c. de præscript. in 6.* Si enim tunc non possit allegari Titulus, censebitur quis rem possidere mala fide, nisi allegetur Præscriptio temporis immemorialis, quæ est instar Tituli, imo quo non potest allegari melior Titulus de toto mundo, ut loquitur Fagnanus *cap. Cum Apostolica. n. 6. De his, quæ fiunt a Prælatis.* Insuper requiritur Titulus ad hoc, ut Præscriptio positiva compleatur, seu absolvatur tempore breviori, atque ordinario, de quo amplius *cit. num.* 21. & 22.

Additio I.

*Dices: Si non adest justus Titulus, non acquiritur dominium: ergo, ut vi Præscriptionis acquiratur dominium, Titulus requiritur non solum, uti proxime dictum est, quando jus præscribenti resistit, aut quando illa tempore ordinario absolvitur, sed ad omnem prorsus positivam etiam extraordinariam Præscriptionem. Antec. prob. *ex L.* 24. *C. de rei vindicat.* ibi: *Nullo justo Titulo præcedente ratio Juris quærere dominium probibet.* ergo. Antequam re-

spon-

spondeam, ex Patre Schmier hic Notand. I. Alium esse Titulum generalem, alium specialem. Prior dicitur ille, qui communis est pluribus specialibus, uti esse potest Titulus *pro suo;* nam omnis, qui Emptione vel Donatione aut Hæreditate rem acquirit. *pro suo* possidet, atque hic Titulus, quatenus generalis juxta communem non sufficit ad Præscriptionem ordinariam. Posterior (nimirum Titulus specialis) vocatur, qui ad unam duntaxat speciem restringitur e g. Titulus *Emptionis*, *Donationis &c.* Notand. II. Titulum adhuc aliter dividi in verum, coloratum, existimatum seu putativum, & præsumptum. *Verus* est causa specialis, ex qua dominium defacto transfertur actualiter, ubi non est necessaria ulterior ulla Præscriptio, e. g. si verus Dominus mihi donet suum equum. *Coloratus* est causa specialis actualiter concurrens, suapte natura ad transferendum Dominium idonea, esto hic & nunc illud ob defectum tenentem se ex parte tradentis non transferatur: sic, si bona fide emi catenam auream a non Domino, habeo Titulum emptionis coloratum. *Titulus existimatus* dicitur causa specialis ad transferendum dominium habilis, quam subesse credimus, cum tamen non subsit. Quod contingere potest dupliciter, nimirum vel errore facti proprii, vel ex errore facti alieni: sic, si librum aliquem mihi crederem esse a Petro donatum, cum tamen is præcise mihi personaliter commodaverit, foret error facti proprii. Econtra si ser-

vus meus librum a Petro talem commodato accipiens mihi persuaderet, ab eodem fuisse donatum, esset error facti alieni, seu ex facto alieno proveniens. Demum *Titulus, præsumptus* vocatur, qui non curatur, qualis sit in specie, sed ob diuturnitatem temporis præsumitur in genere aliquis adesse Titulus, quicunque demum sit. H. N. *

Additio II.

*Respond. ad object. disting. consequens. Ad omnem Præscriptionem positivam, etiam extraordinariam requiritur Titulus vel coloratus, vel præsumptus, conc. semper necessario coloratus, negatur consequentia. Quare finaliter sciendum ex Jure, quod ad Præscriptionem ordinariam positivam Bonorum mobilium ac immobilium requiratur Titulus aliquis specialis actualiter existens coloratus vel saltem existimatus ex errore facti alieni, qui non solum debet dici, sed de eodem quoque sufficienter constare etiam in foro conscientiæ, cum leges per ordinariam Præscriptionem non concedant translationem dominii, nisi dependenter a simili Titulo. Econtra nullatenus sufficit Titulus existimatus ex errore facti proprii, multo minus Titulus præsumptus seu generalis. Econtra vero ad Præscriptionem extraordinariam omnino sufficiens est, præter bonam fidem Theologicam, Titulus præsumptus ob temporis diuturnitatem. Et quidem, si bona præscribenda habent fortem contra se Juris resistentiam, Titulus iste præsumptus absque aliquo alio speciali

ciali colorato ſolummodo admittitur, ſi ſimul concurrat tempus immemoriale: in aliis autem, ubi Jus ſpecialiter non reſiſtit, ſufficit tempus longiſſimum, triginta nimirum annorum in rebus profanis, & quadraginta in Juribus Eccleſiaſticis, ac in aliis Bonis ad Eccleſiam ſpectantibus, quale tempus, ſi adeſt, non amplius oportet eſſe ſolicitum de inquiſitione alicujus Tituli ſpecialis. Ita omnia ex variis legibus, quas brevitatis gratia hic omitto, probat P. Schmier *Tom.* 1. *Jurisprud. lib.* 1. *tr.* 2. *c.* 5. *ſect.* 2. §. 2. & 3.

16. Quarta, & ultima conditio ad Præſcriptionem requiſita eſt, ut *res ſit apta præſcribi*: id eſt, ut ſit talis, in qua per legem, aut ſpecialem rationem non prohibetur fieri Præſcriptio, utpote quæ jure humano duntaxat eſt introducta, ne rerum dominia diutius eſſent in incerto.

17. Ubi tamen notandum cum Leſſio *l.* 2. *c.* 6 *dubit.* 15. quod quædam in Jure dicantur non poſſe præſcribi, ſeu uſucapi, quia ordinario tempore non uſucapiuntur, quædam vero, quia nullo modo præſcribi poſſunt.

18. Prioris generis ſunt res furtivæ, ac res vi poſſeſſæ, de quibus §. *Furtivæ. Inſtit. de uſucap.* dicitur: *Furtivæ res, & quæ vi poſſeſſæ ſunt, non poſſunt uſucapi.* Nam quamvis hæ ab ipſo fure, vel raptore nunquam poſſint præſcribi defectu bonæ fidei, ſimulque etiam a tertio

aliquo, qui eas bona fide a fure accepit, non præscribantur tempore ordinario, eo quod res furtivæ sint vitiosæ: nihilominus ipsæ ab illo tertio bonæ fidei possessore præscribuntur tempore longissimo, seu post triginta annos, prout Doctores communiter tenent, & probant ex *l. Sicut in rem. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum.* Similiter §. *Res fisci. instit. de usucap.* habetur, quod *Res fisci usucapi non potest*, & tamen bona fisco jam incorporata præscribuntur annis quadraginta. *L. Omnes C. de præscript.* 30. *vel* 40. *annorum.*

19. Posterioris generis, quæ scilicet ex eo in jure dicuntur non posse præscribi, quia nullo modo, nulloque tempore præscribi possunt, sunt inprimis res publicæ, id est, publicis usibus deputatæ; ut forum, pons, portus, via publica, & alia hujusmodi. Item res sacræ, & Loca Religiosa, uti Calices, Ecclesiæ, Cœmeteria &c. Deinde homo liber nullo tempore præscribi potest. Insuper Laici non possunt præscribere Jura Spiritualia v. g. Jus decimarum Ecclesiasticarum, Jus conferendi Beneficia Ecclesiastica, & hujusmodi, cum talia nec possidere possint *c. Causam. De præscript.* estque communis Doctorum. Secus est dicendum de Jure Patronatus, nam hujus Laici non sunt incapaces, sed habilitati a Summo Pontifice. Plura adhuc de similibus, quæ præscribi nequeunt, videre poteris in Jure Canonico *lib.* 2. *decret. tit.* 26. §. 2.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quantum temporis requiratur ad Usucapionem seu Præscriptionem complendam?

SUMMARIUM.

20. *Res mobiles, & immobiles, quæ?*
 * *Item quid sit Servitus, & quotuplex? Additio I. & II.*

21. *Res mobiles privatorum, quo tempore præscribantur?*
 (*a*) Juxta dicta n. 18.

22. *Et quo bona immobilia privatorum?*
 * *Item quo tempore Bona immobilia Communitatum, Civitatum, & Principum?*

23. *Præsentes, aut absentes, qui dicantur?*

24. *Quid de partim præsente, partim absente?*
 * *Quo tempore præscribantur Servitutes? Addit. I. & II. ac III.*

25. *Bona immobilia contra Ecclesiam &c. quo tempore præscribantur?*
 (*b*) Quæst. 1. n. 4.

26. *Specialia quoad hoc privilegia quorumdam Monasteriorum, & Ordinum.*

27. *Quo tempore res mobiles Ecclesiarum, vel Monasteriorum præscribantur?*

28. *Ad Præscriptionem requiritur etiam possessio continua.*

29. Præscriptio interrumpitur tum naturaliter.
30. Tum civiliter.
* *Item subinde dormit.*
* *Figurantur notabiles casus de Præscriptione.*

20. ADVERTENDUM, quod, quantum ad propositum, sit distinguendum inter res mobiles, & immobiles. *Mobiles* sunt, quæ loco moveri possunt: ut pecunia, vestis, navis, animalia &c. *Immobiles* vero, quæ loco moveri non possunt: ut prædia, domus, agri, & hujusmodi. Porro nomine immobilium hic etiam comprehenduntur jura, & actiones ad immobilia (notanter dicitur, *actiones ad immobilia*: nam actiones ad mobilia regulariter, v. g. actio ad debitum certæ pecuniæ, dicitur res mobilis, sicut ipsa pecunia) atque insuper nomine immobilium intelliguntur Beneficia, census, redditus, jus Patronatus, ususfructus, servitutes prædiorum, & similia: hæc enim omnia fixa manent, & instar immobilium afferunt fructum suum & commoditatem.

Additio I.

* Advertendum ulterius, quod Servitus vulgo, Grund-Dienstbarkeit, computata inter bona immobilia communiter describatur, *esse jus quodpiam in re alterius constitutum vel in utilitatem rei nostræ, vel saltem in utilitatem personæ nostræ.* Quodsi tale Jus fuerit principali-

ter conſtitutum in utilitatem rei noſtræ, dicitur *Servitus realis*, ſicque Jus illud adhæret prædio noſtro, & id tranſit etiam ad tertium, ad quem prædium noſtrum pervenit. Econtra vero, ſi tale Jus ex re alterius conſtitutum foret principaliter in utilitatem perſonæ noſtræ, vocaretur *Servitus perſonalis* (ab aliis *mixta*) atque cum perſona noſtra extingueretur: tales Servitutes perſonales in Jure reputantur uſus, vel uſusfructus, aut habitatio. Poſſunt autem tam perſonalis, quam realis acquiri per pacta, vel per ultimam voluntatem, vel demum Præſcriptione, de qua in præſenti.*

Additio II.

*Porro Servitus realis dividitur in affirmativam & negativam: item in ruſticam & urbanam. *Affirmativa* eſt jus aliquid faciendi in fundo alterius, v. g. Jus immittendi tignum in ejus parietem, Jus hauriendi aquam in alterius domo &c. *Negativa* eſt Jus, quo alterum poſſum prohibere, ne aliquid in fundo ſuo faciat, e. g. ne ædes ſuas altius tollat, vel ne feneſtram faciat verſus meam domum &c. *Servitus ruſtica*, dicitur, quæ ex ſua natura & origine debetur prædio ruſtico. *Urbana* vero quæ ex ſua natura & origine debetur prædio Urbano. Appellatur autem vi Juris communis prædium Urbanum illud, quod vi ſuæ originis & naturæ principaliter factum eſt inhabitandi, negotiandi recreandi cauſa; Ruſticum vero, quod principaliter conſtitutum fuit ad fru-

fructus colligendos seu conservandos, vel ad pecòra recipienda &c. *Leg.* 1. *ff. commun. præd.* In Territorio Bavariæ specialiter juxta Jus ejusdem *Tit.* 26. *art.* 2. absolute appellatur *Sirvitus Urbana* Jus quodpiam in alterius domum, horreum, vel alia æqualia ædificia acquisitum. Econtra vero *Servitus Rustica* Jus aliquod constitutum in alterius agrum, campum, sylvam, hortum, piscinam, seu stagnum & similia &c. His notatis, sequitur. *

21. CONCL. I. Res mobiles privatorum cum titulo, & bona fide præscribuntur triennio: sine titulo autem requiritur spatium triginta annorum. Ita communis. Et quidem prima pars expresse habetur *L. un. C. De usucapione transformanda, &* §. 1. *Instit. de usucap.* ubi præmissa mentione de titulo, & bona fide subjungitur: *Cautum est, ut res quidem mobiles per triennium usucapiantur.* Verum hinc excipiendæ sunt res furtivæ, & vi possessæ. (a) Altera pars, quæ itidem est communis, desumitur ex *l. Sicut in rem. C. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann.* Et disparitas est: quia spectata naturali æquitate, ipsaque legum dispositione minus tempus requiritur, & sufficit ad præscribendam rem cum titulo, quam sine titulo, non obstante, quod utrobique requiratur bona fides, sine qua nulla prorsus Præscriptio locum habet.

22. CONCL. II. Ad præscribenda bona immobilia privatorum cum titulo, loquendo de

Jure communi, requiritur ſpatium decem annorum inter præſentes, & viginti annorum inter abſentes : ſine titulo autem utrobique requiritur tempus triginta annorum : uti etiam ſimile ſpatium 30. annorum exigitur ad præſcribendas ordinarie actiones ſeu obligationes perſonales. Ita rurſum communis Doctorum. Et quidem prior pars habetur expreſſe *cit.* §. *Inſtit. de uſucap.* cum concordantiis. Altera vero deſumitur ex *cit. l. Sicut in rem. C. de præſcript. 30. vel 40. annorum.*

Additio.

* Dicitur notanter in concluſione, *ad præſcribenda Bona immobilia privatorum :* nam Bona immobilia Communitatum Sæcularium, ac Civitatum valde probabiliter etiam cum titulo non niſi annis 30. præſcribuntur uti deduci videtur *ex Novella* 111. *cap. unico*; ubi quidem ad præſcribendum contra loca Religioſa anni 40. requiruntur ; contra alias vero perſonas, ſeu cauſas (intellige privilegiatas) tricennalis, ſeu 30. annorum Præſcriptio tanquam ſufficiens inſinuatur ; quamvis jure antiquo *L.* 23. *C. de SS. Eccleſiis*, tam contra loca pia, quam contra civitates, ut præſcriberetur, ſpatium centum annorum fuerit requiſitum. Item contra bona immobilia patrimonialia Principum præſcribenda (quod pariter Auctores ſentiunt de civitatibus Imperialibus, & Statibus liberis Imperii quaſi Principi æquiparatis) exiguntur 40. anni *Leg. fin. C. de fundis patrimonial.* jun-

ctis Notis Gothofredi. Videatur Pichler *lib. 2. decret. tit. 26. num. 29. in Candid. Jurisp. abbrev.* & Schmier hic *cap. 5. num. 553. ac seqq.* *

23. Cæterum *Præsentes* in proposito dicuntur illi, qui in eadem Provincia commorantur: *Absentes*, qui in diversis Provinciis habitant, sive deinde res in eadem Provincia sita sit, sive alibi. Quinimo Lugo *disp. 7. de just. & jure num. 67.* post alios notat, illud, quod dictum est de diversis Provinciis, defacto habere locum in diversis Territoriis habentibus proprium suum Gubernatorem, qui soli Principi, vel Senatui subest. Juxta quam proinde sententiam illi dicuntur esse præsentes, qui in eodem Territorio habitant: absentes vero, qui in diversis Territoriis commorantur.

24. Addunt Jurisconsulti juxta *Authent. Quod si quis. C. de præscript. longi temporis*, quod, si quis partim absens sit, partim præsens, tempus absentiæ duplicari debeat, ita, ut supra decennium tot anni adjiciantur, quot annis ex decennio fuit absens. Unde, si quis per octo annos præsens fuerit, deinde per duos absens, hi duo absentiæ anni erunt duplicandi, & adhuc duo addendi; atque ita hæc Præscriptio ante duodecim annos non complebitur.

Additio I.

*CONCL. III. Ad præscribendas servitutes personales illas, quæ ab aliis vocantur mix-

tæ:

tæ: item ad præſcribendas ſervitutes reales præſente ſimul titulo colorato cum bona fide ſimile tempus requiritur, quale ſuperius ad præſcribenda cum titulo bona privatorum immobilia deſideratur. Ita deſumitur ex *L. ult. C. de præſcript. longi temporis*, & videri poteſt ulterior probatio in Jure Canonico *l. 2. decr. tit. 26. §. 6. num. 156. & ſeqq.* Hoc ſolum adverte, quod ſervitus realis negativa tunc præſcribi incipiat, quando Dominus in re ſua aliquid facere vult, & alter præſcribens eundem bona fide prohibet, inhibendo e. g. ne domum altius tollat &c.*

Additio II.

*CONCL. IV. Quo tempore per præſcriptionem ſine titulo acquirantur ſervitutes reales in rebus alienis, faciendum eſt diſcrimen inter ſervitutes continuas & diſcontinuas: nam *continuæ* etiam ſine titulo cum ſola ſcientia & patientia illius, contra quem præſcribitur, acquiruntur decennio inter præſentes & vicennio inter abſentes *arg. L. 10. ff. Si ſervitus vindicetur*, & *L. 2. C. de ſervitutibus & aqua.* E-contra vero ad præſcribendas ſine titulo ſervitutes *diſcontinuas* juxta communiorem, ac præſertim in Bavaria requiritur tempus immemoriale *L. Servitutes 14. De ſervit.* & Jus Bavaricum *Tit. 26. art. 4. & 5.* Ubi nota, quod ſervitus realis *continua* in Jure nominetur ea, quæ ad continuationem ſuam non indiget novo facto hominis: talis ſervitus eſt Jus tigni

im-

immittendi in domum alterius: quando enim semel tale tignum illic immissum est, ulteriori hominis facto non indiget. Econtra servitus *discontinua* etiam quoad continuationem facto hominis opus habet, cum exercitium usus talis servitutis contingat per factum hominis: quales servitutes sunt jus eundi, vel plaustra ducendi per fundum alterius, quæ utique non dicuntur continuari sine novo facto hominis.*

Additio III.

*CONCL. V. Servitutes reales rusticæ, ac personales ususfructus & usus semel præscriptæ iterum amittuntur, seu extinguuntur absque aliquo alio per solum non usum spatio decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes; nec tenetur ille, cujus prædium erat obligatum, alterum monere, ut non negligat suum Jus ex Præscriptione antea acquisitum. Ita communis, & patet *ex L. Sicut usumfructum. C. De servitutibus & aqua.* Dixi notanter: *Servitutes rusticæ absque aliquo alio amittuntur solo non usu*; nam, ut pariter intra tale tempus extinguantur servitutes urbanæ, neutiquam sufficit solus non usus, sed & insuper exigitur, ut alter, cujus prædium servituti subjectum est, exerceat contra præscribentem bona fide oppositum aliquem actum positivum suæ libertatis possessorium: e. g. ut Jus immittendi tignum in alterius murum iterum deperdatur, non sufficit, ut ille, cui memoratum

Jus

Jus competit eodem per decennium non utatur; sed & insuper alter, posito, quod velit præscribens tignum immittere in eum murum, debet bona fide resistere, e. g. obstruendo foramen, in quod tignum alias immitteretur; a quo tempore, si prior exinde quiescit, incipit Præscriptio, quod dein tempore ordinario decennii inter præsentes completur; uti passim notant utriusque Juris Doctores *in l. Hæc autem jura. ff. De servitut. urban. præd.* *

25. CONCL. VI. Ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam, Monasterium, vel Hospitale, aut contra alias pias causas requiruntur quadraginta anni: idem dic quoad jura talium, quæ habent circa res immobiles; item quoad jura eorum spiritualia: excepta tamen Ecclesia Romana, contra quam ac ejus jura currit sola centenaria Præscriptio, exceptis etiam nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, qui speciali privilegio sunt muniti, ita, ut majori, quam quadraginta annorum Præscriptione gaudeant. Ita rursum certa, & communis Doctorum; & clare constat tum ex *auth. Quas actiones. C. De Sacrosanctis Ecclesiis*, tum ex *cap. De quarta.* & *c. Ad aures.* & *c. Ad audientiam. De præscript.* & alibi sæpe. Nec mirandum, quod in allatis hactenus Conclusionibus præcipue adducantur auctoritates Juris, non autem rationes: siquidem Præscriptio fundatur in solo Jure humano, tum Civili, tum Canonico, ut jam supra (*c*) dictum.

26. Porro quod additum est in conclusione de nonnullis Monasteriis, ac Ordinibus Religiosis, est notandum cum Lessio *lib. 2. c. 6. dubitat. 7.* Engel, Molina, & aliis, quod Monasteria quædam, & Ordines specialiter sint privilegiati, ut majori, quam quadraginta annorum Præscriptione gaudeant; ita videlicet, ut minoris temporis Præscriptio contra eos non valeat. Sic enim Eugenius IV. de plenitudine potestatis concessit Ordini S. Benedicti, ut res immobiles non nisi annis sexaginta possint contra ipsum præscribi: & idem concessit Julius. II. Congregationi S. Salvatoris. Quinimo Ordini Cisterciensium, nec non & Ordinibus Mendicantium, primum in Hispania, & deinde per communicationem in Superiori Germania, a diversis Pontificibus concessam esse centenariam Præscriptionem, docet post Arnoldum Rath, & alios Ludovicus Engel in Collegio Juris Canonici *tit. de præscript. n.* 33.

27. Dicitur notanter in conclusione: *ad præscribenda bona immobilia contra Ecclesiam &c. Nam, utrum res mobiles ad Ecclesiam, vel Monasteria* pertinentes usucapiantur triennali possessione; prout *num.* 21. dictum est de rebus mobilibus privatorum, vel an gaudeant Præscriptione quadraginta annorum, variant Doctores. Et quidem res Ecclesiasticas mobiles triennali possessione usucapi, affirmant Lessius *loc. cit. n.* 22. Layman, Vallensis, Pirhing. aliique plures, idque probant ex *Auth. Quas actiones. C. De SS. Ecclesiis.* Econtra vero easdem

pari-

pariter gaudere præſcriptione quadraginta annorum, æquius eſſe putant Abbas Panormitanus. *c.* 1. *de in integrum reſtit.* & Hoſtienſis, eo quod Jus Canonicum, concedens Eccleſiis aliisque piis locis Præſcriptionem quadraginta annorum, inter res mobiles & immobiles non diſtinguat, & proinde nec nos diſtinguere debeamus. Et hanc poſteriorem ſententiam, præſertim circa bona Eccleſiaſtica mobilia pretioſa absque debitis ſolemnitatibus alienata, recipiendam cenſet Engel *loc. cit. n.* 28.

28. CONCL. VII. Præter tempus prædictum requiritur inſuper ad Præſcriptionem, quod poſſeſſio fuerit continua, & non interrupta. Ita communis. Nam Jura inter alias conditiones ad Præſcriptionem requirunt, quod ejusmodi poſſeſſio fuerit continua, ut patet ex definitione ipſius *n.* 2. allata: quando autem ipſa interrumpitur, hoc ipſo continua non eſt.

29. Duplex autem eſt interruptio Præſcriptionis, *una naturalis, altera civilis,* ut notat Gloſſa communiter recepta in c. *Illud De præſcript. Naturaliter interrumpitur præſcriptio*, quando aliquid incipit deficere ex his, quæ neceſſario requiruntur ad Præſcriptionem: ut ſi ſucceſſu temporis ſuperveniat mala fides, ſeu certa notitia rei alienæ, aut, ſi quis amittat poſſeſſionem rei tam naturalem, quam civilem, non obſtante, quod id fiat per injuriam alterius.

30. *Civiliter interrumpitur Præscriptio*, quando manentibus naturalibus Præscriptionis interpellatur possidens per actum aliquem juridicum, qui ex legum dispositione talem interruptionem inducit, utputa per contestationem litis, vel etiam per oblationem Libelli, ac citationem Rei, prout desumitur ex *l. 2. & 3. C. de annali exceptione.* Si tamen Actor succubuerit in lite, vel litem sponte deseruerit, aut si animo tantum interrumpendi Præscriptionem litem moverit (quod ex circumstantiis juxta prudens arbitrium Judicis colligendum erit) non interrumpitur Præscriptio. Glossa *c. Placuit §. Potest 16. q. 3.* Pirhing. *tit. de Præscript. n.* 134. Lessius *n.* 49. & alii.

Additio.

*Quæres, an idem sit *interrumpi* Præscriptionem, & *dormire* eandem? Respondeo, neutiquam; nam quando interrumpitur Præscriptio, tempus præteritum non amplius valet, sed debet de novo inchoari. Econtra vero, quando præcise dormit, equidem tempus illud intermedium dormitionis non numeratur; ast tamen remoto illo, ob quod Præscriptio dormiebat, impedimento, tempus præteritum adhuc computatur, ac cum subsequenti connectitur. Taliter dormire dicitur Præscriptio in ætate pupillari; item tempore belli, aut pestis, si Jus tunc non dicatur; similiter Præscriptio contra Ecclesiam aliquam, si Prælatus ejusdem sit dilapidator, aut fuerit mortuus, usque ad

ad novum Rectorem &c. Vide Jus Can. *lib.* 2. *decret. tit.* 26. §. 7. *n.* 192. & *seqq.* *

APPENDIX.

Continens septem Casus de Præscriptione.

Ut praxis hujus materiæ magis capiatur, & scioli illi, qui dum vel parum de Præscriptione in Theologia audiunt, illico tanquam Juvenes Confessarii varios etiam difficiles desuper sibi propositos casus resolvunt absque maturo examine prævio, num vere adsint omnes conditiones ad legitimam Præscriptionem requisitæ &c. deinceps cautiores fiant, consultum duxi per modum Additionum septem subjungere casus de Præscriptionibus, quorum sit

Additio I.

*I. Petro nobili, ejusque Antecessoribus per plures annos uniformiter factæ sunt certæ præstationes annuæ a quibusdam suorum subditorum; modo autem Petrus perlustrando acta sui archivii nihil invenit de hac obligatione, quinimo tales se produnt circumstantiæ, quæ potius docent contrarium, nempe obligationem ad hanc solutionem non adfuisse unquam. Quærit itaque ex Confessario, an hoc non obstante possit bona conscientia deinceps titulo Præscriptionis similes præstationes recipere? Respond. Si non constet positive de mala fide

Theologica ante completum tempus, & hæ præstationes triginta annis continuis processerint etiam ex titulo tantum præsumpto, possunt eædem licite continuari titulo Præscriptionis, dummodo non habeant conjunctam simul resistentiam Juris. Quod si vero dicta Juris resistentia fuisset his exactionibus annexa, requireretur ad legitimam Præscriptionem absque titulo tempus immemoriale. Ita præter P. Franciscum Schmier, P. Pichler *lib. 2. tit. 26. n.* 84. Ratio patet ex jam dictis *hac tertia quæst.* quia nempe tales obligationes sunt personales: personales autem obligationes introducuntur, & extinguuntur annis 30. ordinarie *l.* 3. *C. de Præscript.* 30. *ann.* ubi autem Jus resistit, tempore immemoriali absque titulo *cap.* 1. *de præscript. in* 6. Illud adhuc superaddo notanter, quod non tantum debeat dici, adesse tempus immemoriale (prout sæpius aliqui sibi blandientes facile id credunt in suum commodum absque ulteriori indagatione) sed & de eodem sufficienter constare. *

Additio II.

*II. Paulus pariter nobilis inhærens vestigiis Antecessorum suorum exigit bona fide a Colonis, si qui moriuntur, passim etiam ab habentibus emphyteusin hæreditariam duplex Laudemium, nimirum pro *discessu* & *accessu*, de qua tamen rusticorum obligatione duplicis Laudemii nihil positive constat neque ex libris emphyteuticis, neque ex prævio aliquo legitimo pacto speciali cum primo illo Domi-

no

no directo, qui res illas in emphyteuſin hæreditariam dabat, ac cum Colonis deſuper inito. Et quia hiſce ſtantibus audit ab alio Docto, ſimilem exactionem duplicis Laudemii eſſe in Jure prohibitam, quærit ex Confeſſario; an ergo graviter peccet hanc praxin tanto tempore jam continuatam proſequendo titulo Præſcriptionis.

Ante reſponſionem nota hic breviter I. Quod emphyteuſis ſit ille contractus, quo res aliqua immobilis cum translatione dominii utilis, retento dominio directo, ſeu proprietate, alteri fruenda & colenda pro annua penſione, in recognitionem dominii directi præſtanda, conceditur; ubi ille, qui concedit, dicitur in Jure Dominus directus: alter vero, cui ſit conceſſio, vocatur Colonus ſeu emphyteuta. Nota II. Quod emphyteuta quatuor habeat obligationes, nimirum *Primo*, ut ſervet pacta in hoc contractu inita. *Secundo*, ut colat, & conſervet rem emphyteuticam. *Tertio*, ut ſingulis annis ſolvat certam penſionem, quæ appellatur *Canon annuus*. *Quarto*, ut facta aliqua rei emphyteuticæ alienatione Domino directo det Laudemium. Nota III. Quod Laudemium de Jure communi ſit quinquageſima, de Jure autem Bavarico juxta locorum obſervantiam ordinarie vigeſima pars æſtimationis rei emphyteuticæ. Dictum Laudemium de Jure communi citra ſpecialia pacta unicum, & quidem juxta Jus commune in ſola alienatione rei emphyteuticæ, de Jure autem Bavarico etiam in aliis mutationibus Domino

directo a Colonis dandum conceditur *L.* 3. *prope finem. C. de jure emphyteutico.* Ubi plura desuper in emergentia casus vide apud AA. infra citandos; nos enim hic immoramur in sola Præscriptione. H.N.

Respondeo, talem Nobilem non posse continuare bona conscientia quoad emphyteuses hæreditarias exactionem secundi Laudemii mortualis pro discessu, nisi ostendere queat, sic fuisse practicatum tempore immemoriali. Vide desuper Jus Canonicum Patris Reiffenstuel *lib.* 3. *decr. tit.* 18. *num.* 231. August. Michel *Volum.* 2. *Theolog. Canonico-Moralis part.* 1. *tract.* 2. §. 1. *punct.* 2. *num.* 13. & *seqq.* Ratio est: quia tali Præscriptioni resistit Jus *L.* 3. *C. De Jure emphyteutico*: atqui juxta dicta ex *cap.* 1. *De Præscriptione in* 6. ubi resistit Jus sine specifico titulo requiritur ad Præscriptionem tempus immemoriale: ergo pariter hic. Quod etiam de Jure Bavarico gratis concedit Chlingensperg *lib. Feud. c.* 8. *q.* 8. *object.* 3. non solum quoad feuda, sed etiam quoad emphyteuses, si loquamur de exactione secundi Laudemii mortualis, quod petitur ob discessum per mortem emphyteutæ: quamvis clarissimus Commentarista in Jus Bavaricum Schmid *Tit.* 21. *art.* 21. *n.* 3. universaliter ad introducendam Præscriptionem hujus Laudemii per modum discessus tantummodo exigat in Bavaria tempus 30. annorum ex eo valde gravi fundamento, quia nimirum Jus Bavaricum huic Laudemio per modum discessus non resistit, sed gene-

generaliter, ac poſitive, ubi eſt in *obſervantia*, ejus continuationem permittit. Idem dictus auctor repetit *ſemicent.* 1. *Controverſ.* 31. *n.* 14. & *ſeqq.* *

Additio III.

*III. Coloni aliqui cujusdam Nobilis obligantur præter triticum ſingulis annis dare quasdam præſtationes culinarias, puta anſeres, gallinas & pullos &c. quas tamen intermiſerunt ultra 30. annos. Dominus horum ſubditorum perluſtrans aliquando exactius libros ſuos emphyteuticos, invenit hanc ruſticorum obligationem, huicque conformiter petit has præſtationes culinarias deinceps quoque faciendas, ac inſuper reſarcitionem præcedentium hucusque omiſſarum. Ruſtici ſeſe excuſant ex eo, quod ultra 30. annos nemo haſce unquam ab ipſis exegerit. Quæritur ergo, an exinde prætendere queant Præſcriptionem tam quoad præteritas omnes, quam quoad præſtationes culinarias futuras? Ante Reſolutionem reflexio facienda eſt ad Quæſtionis I. Concluſionem quartam, in quà Præſcriptionem diviſimus in poſitivam & privativam, quarum ultima foret prætenſa a Ruſticis, eoquod non exigant vi hujus ſibi quidpiam præſtari, ſed potius ſeſe a præſtatione liberari, ſicque Dominum ſuo jure per Præſcriptionem privari. H. N.

Reſpondeo, equidem DD. in hoc puncto non convenire: communior tamen, & meo

judicio verior est sententia eximens rusticos titulo Præscriptionis privativæ, præstationibus culinariis tam præteritis quam futuris. Ita sentiunt Abbas Panormitanus, Paulus Castrensis, Alexander de Imola, Joannes Andreas, Bartolus, Baldus, Barbosa, Cardinalis Tuscus, & alii apud Franciscum Schmier hic *c. 4. sect. 2. num. 199. & seqq.* Ratio est prima, quia juxta casum primum jus exigendi tales præstationes annuas Præscriptione 30. annorum acquiritur; ergo etiam a pari tali tempore extinguitur, præsertim cum *L. 3. ac 4. C. de præscript. 30. vel 40. annorum* omnis actio Præscriptione longissimi temporis extingui dicatur. Ratio secunda desumitur *ex leg. 26. C. de usuris*, ubi a pari etiam obligatio solvendi usuras, quæ alias foret annua, unica Præscriptione temporis longissimi tollitur. Ratio tertia eruitur ex Jure Canonico *c. 4. & 6. de Præscript.* ubi annua obligatio solvendi Decimas Episcopo vel Parocho Præscriptione tollitur, si eadem solutio non fuerit facta annis quadraginta: ergo etiam obligatio solvendi annuas præstationes extinguetur, si ea non fuerit observata triginta annis; nam cur in antecedenti requirantur plures (nimirum quadraginta anni) ratio est, quia ibidem præscribitur contra Jura Ecclesiastica, ubi juxta jam dicta desiderantur anni quadraginta; alias vero regulariter triginta. *L. 3. & 4. de Præscript. 30. vel 40. annorum.* *

Addi-

Additio. IV.

*IV. Jacobus Decanus cujusdam Ecclesiæ Collegiatæ, perlustrando Capituli Archivium, ex antiquis instrumentis deprehendit, aliquot Anniversaria non servari conformiter Fundationi, utpote, cum ibidem semper Missæ aliquot privatæ simul cum solemni dicendæ fuerint injunctæ, quæ tamen non amplius per plurimos annos celebrantur. Quærit ergo is ex Confessario suo, an Missæ privatæ hucusque bona fide intermissæ non debeant resarciri; item num praxis illa celebrandi solum Officium solemne possit etiam deinceps continuari, cum non constet positive per gravia fundamenta de aliqua reductione Missarum auctoritate legitime facta, prout supponitur.

Resp. Si praxis ista obtinuit tempore immemoriali, potest bona conscientia continuari, nec est ulla obligatio resarcitionis, cum nihil possit assignari, quod obstaret tali Præscriptioni. Ita la Croix *lib.* 4. *Theol. moral. num.* 852. Hancque sententiam quoad potestatem præscribendi contra onera Missarum secuta est Rota, uti testantur Card. Tuscus *Litt S. concl.* 424. *n.* 9. Corad. *lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 324. Quinimo apud la Croix *loc. cit.* non desunt citati etiam graves Auctores, qui idem defendunt de tempore longissimo; quod tamen ultimum mihi, nisi simul adsit, & ostendi possit specialis aliquis titulus, apparet difficilius; cum videatur adesse resi-

resistentia Juris: quoniam Concilium Trid. *sess.* 25. *cap.* 5. *de reformat.* prohibet specialiter derogari fundationibus, & Bulla Pii IV. confirmans continet decretum irritans, quidquid contra factum fuerit.

Additio V.

*V. Joannes Beneficiatus longissimo tempore legit singulis septimanis quinque Missas pro Fundatoribus, credens se taliter esse obligatum; modo autem acquirens antiquum fundationis instrumentum deprehendit in eodem tantummodo peti singulis hebdomatibus tria Sacra. Quærit itaque ex Confessario, an per illud longissimum tempus contra se ipsum sit exinde introducta Præscriptio, ut teneatur etiam deinceps hebdomatim continuare celebrationem quinque Missarum pro Fundatoribus, vel an possit bona conscientia una cum suis Successoribus solum legere tres in futurum? Respondeo, rem non carere sua difficultate, uti poterit videri apud P. Schmier; si enim potest aliquis præscribere contra Fundatores ad extinguendum numerum Missarum conformiter dictis præcedentibus, cur non poterit præscribi a Fundatoribus contra Beneficiatum ad illum numerum Missarum augendum? Hoc tamen non obstante cum eodem auctore sentio probabilius, quod contra JoannemBeneficiatum non sit introducta Præscriptio, adeoque possit deinceps hebdomatim tantum applicare tria Sacra pro Fundatoribus. Ratio est fundamentalis;

quia,

quia, ut contra ipsum procederet Præscriptio, Fundatores præscribentes jus illud, deberent habere voluntatem præscribendi contra dictum Beneficiatum, ut sic acquirant possessionem: sed non censentur habere eam voluntatem utilem ad possidendum & præscribendum: ergo. Min. probatur; vel enim tales Fundatores jam sunt mortui, prout plerumque contingit, & hi nil censentur de terrenis amplius possidere; vel adhuc vivunt, & isti utpote bene scientes ex instrumento a se erecto, non esse obligationem celebrandi plura, quam tria Sacra, non præsumuntur de novo velle obligare ad quinque; nam alias, si scientes contrarium, vellent novum onus imponere, forent in mala fide: ergo. Ita P. Schmier approbante & confirmante Facultate Juridica Salisburgensi resolvit in sua Jurisprudentia *tom.* 1. *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 4. *sect.* 2. §. 1. *num.* 183. ubi etiam contrarias solvit objectiones. Idem tenent Tamburinus & Pasqualigus cum la Croix *lib.* 4. *n.* 853. *

Additio VI.

* VI. Ut Andreas obtineret Canonicatum, consanguineus ejusdem Turnario promisit, ac etiam dedit pingue honorarium inscio Andrea. Postquam jam integro triennio Andreas pacifice Beneficium cum titulo colorato legitimæ institutionis possedit, devenit in notitiam hujus rei; hinc dubitans quærit ex Confessario, an teneatur Canonicatum dimittere,

vel num possit titulo Præscriptionis ulterius retinere? Ante Responſ. Nota I. tanquam certum, quod Simonia adhuc sit, si temporale propter Beneficium datur a tertio etiam ignorante illo, qui Beneficium acquirit. *c. Quicunque* 1. *q.* 5. quapropter si Andreas hunc simoniacum ingressum resciret ante triennium, teneretur aut Canonicatum dimittere, aut dispensationem impetrare. Nota II. quod per Regulas Cancellariæ ille, qui Beneficium aliquod per triennium pacifice possedit, nullatenus desuper molestari queat; & si alius posttenus obtineret contra hunc possessorem litteras ad dictum Beneficium, nullæ forent, ac irritæ. H. N.

Resp. Completo bona fide triennio potest Andreas Canonicatum titulo Præscriptionis absque ulteriori alituta conscientia retinere absque ulteriori aliqua dispensatione. Ita Navarrus *lib.* 3. *consil.* 30. *de Præbend.* Thomas Sanchez *in Decalog. lib.* 7. *cap.* 29. *n.* 89. Lessius *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 25. *n.* 140. & alii contra Leurenium *part.* 2. *Fori Benef. quæsit.* 827. ac Covarruviam *Regul. possess. part.* 2. §. 10. *num.* 10. *conclus.* 6. & 7. Ratio est: quia tam fortes hic in favorem triennalis possessionis ponuntur clausulæ, quam in alia Præscriptione: ergo pariformiter non solum pro foro externo, sed etiam pro interno, sicut in aliis Præscriptionibus erunt intelligendæ. *Nec dicas*, ab hac triennali possessione excipi ingressum simoniacum, qualis erat in præsenti. Resp. enim excipi ingressum simoniacum per Beneficiatum, vel saltem eo approbante factum,

ctum, non autem ipso ignorante per tertium commissum. Videatur Jus Canon. Reiffenst. *lib. 5. tit. 3. num. 278.* *

Additio VII.

* VII. Mathias Colonus Bavariæ prætendit, quod habeat prædium suum jus cædendi ligna, & pascendi pecora in fundo Joannis, eoquod id ipsum jam antecessores sui ante plurimos annos absque ulla contradictione exercuerint. Quærit ergo Joannes ex Confessario, an possit bona conscientia contra Mathiam litem movere, eoquod nequeat ille aliquem hujus juris prætensi titulum specialem exhibere? Resp. cum hæc sit servitus, vel quasi servitus discontinua, quæ juxta dicta, ac præsertim de Jure Bavarico absque titulo speciali non præscribitur, nisi tempore immemoriali, non tenetur ulterius Joannes tale præjudicium tolerare, sed potest causam suam in judicio prosequi, in quo etiam victoriam obtinebit, nisi Mathias probare queat tempus immemoriale: ubi nota, quod ea, quæ sunt auditu perceptibilia, per auditum, & visibilia (uti in præsenti) per visum probentur.

Porro per testes annorum quinquaginta quatuor, vel saltem quinquaginta unius probatur tempus immemoriale, si quilibet eorum deponat. I. Quod ita viderit practicari per quadraginta annos, nec sciat tempore vitæ suæ aliter fuisse practicatum. II. Quod neque

que alios noſcat, qui vidiſſent, aut a videntibus ipſimet audiviſſent initium talis uſus, ſeu, quod tempore ſuæ vitæ practicatum fuiſſet contrarium. III. Quod inſuper eorum, qui hujus praxis notitiam habere poſſunt, communis ſit opinio, ſe pariter nec vidiſſe initium hujus uſus, nec ab ipſismet videntibus audiviſſe: prout talem opinionem ſeu famam communem exſtare, per duos vel tres probari poterit. Ita deducitur ex *L.* 28. *ff. de probat.* ibi: *Si arbiter animadvertere debeat, an operis facti memoria exſtet, hoc ei quærendum eſt, an aliquis meminerit, id opus factum eſſe &c. Cum interim nemo ſit eorum, qui id meminerit, quibus Conſulibus id viderit: ſed cum omnium hæc eſt opinio, NB. nec audiſſe, nec vidiſſe, cum id opus fieret, neque ex eis audiſſe, qui vidiſſent, aut audiſſent &c.* *

TRA-

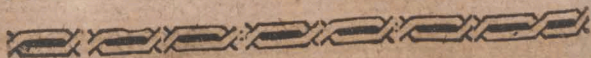

TRACTATUS OCTAVUS.

DE CONTRACTIBUS.

1. INter alios modos acquirendi rerum Dominium recte connumerantur Contractus, sic dicti, *quia* (ut inquit Doctor Subtilis 4. *dist.* 15. *qu.* 2. §. *De secundo*) *ibi simul trahuntur voluntates partium; trahitur enim iste ad transferendum in illum a commodo, quod expectat ab illo, vel quod expectat transferendum in se.* Et de Contractibus procedit illud vulgatum Doctorum: *Quod a principio est voluntatis, ex postfacto fit necessitatis,* id est, post Contractum semel rite celebratum *arg. l. Sicut C. De obligat. & action.* Unde haud immerito de Contractibus, utpote quorum obligatio non solum pro Foro externo, verum etiam in Foro conscientiæ atque interno locum habet, impræsentiarum agitur.

DI-

DISTINCTIO I.

De Contractibus in genere.

QUÆSTIO I.

Quid, & quotuplex sit Contractus?

SUMMARIUM.

1. *Contractus, unde sic dicti?*
2. *Contractus accipitur large & stricte.*
3. *Contractus large, seu pactum, quid?*
4. *Requirit necessario plurium consensum in idem*
5. *Et quidem reciprocum.*
6. *Promissio, antequam sit acceptata, non obli gat.*
7. *Discrimen inter promissionem Deo, & homini factam.*
8. *Contractus proprie, quid?*
9. *Solvitur objectio.*

   * *Contractus quotuplex?*

10. *Contractus explicitus, & implicitus seu interpretativus, ac quasi Contractus, quid?*
11. *Contractus lucrativus seu gratuitus, & onerosus, quid?*

12. Con-

12. *Contractus absolutus, & conditionatus quid?* (a) Tract. 6. Dist. 2. num. 24.

* *Conditio adjecta potest esse honesta vel non. Et quid utrobique sentiendum? Additio I.*

* *Qualis sit differentia adjicere quidpiam Contractui tanquam conditionem, & adjicere tanquam modum? Addit. II.*

* *Solvitur objectio. Addit. III.*

2. CONTRACTUS dupliciter accipitur, large & stricte. *Contractus large* acceptus coincidit cum Pacto generatim sumpto; quo modo omnem prorsus Contractum, sive gratuitum, sive onerosum sub se comprehendit. *Contractus stricte* acceptus sub se complectitur solum Contractum onerosum, seu reciprocum, qui nempe ex utraque parte paciscentium, seu contrahentium parit obligationem. Hoc ipsum ut una cum annexis clarius intelligatur, sit

3. CONCL. I. *Contractus large* acceptus, seu *Pactum* generatim sumptum *est duorum, vel plurium in idem placitum, & consensus.* Ita *L.* 1. *ff. de pactis.* Scotus 4. *dist.* 46. *q.* 1. §. *Ad solutionem*, & alii.

4. Dicitur: *duorum, vel plurium placitum, & consensus.* Nam, ut recte *cit. l.* 1. notatur, nullus est Contractus, nullaque obligatio, quæ non habeat duorum vel plurium consensum, seu conventionem in idem; id est, plurium in unum, unamque sententiam consensum in ordine ad aliquid dandum, faciendum, vel non faciendum. Unde, si unus quidpiam donavit,

aut

aut promisit, alter vero id non acceptavit, aut recusavit, jam non fuit Contractus, neque oritur inde aliqua obligatio.

5. Necesse insuper est, ut talis duorum consensus sit reciprocus, id est, inter se mutuo factus: quia ad Contractum non sufficit, ut quovis modo duo in idem consentiant, sed requiritur, ut consensus suos in se mutuo dirigant. Hinc donatio & promissio, etiamsi a duobus communi consensu fiat respectu unius tertii, antequam sit acceptata ab illo tertio, ejusque consensus reciprocus accedat, non habet rationem Contractus seu Pacti, sed primum post ejus acceptationem.

6. Quinimo ex hoc generatim infertur, quod nulla promissio seu pollicitatio, antequam sit acceptata, pariat quamdam obligationem, ne quidem naturalem, aut in Foro conscientiæ. Unde si alteri promisisti, aut donasti quidpiam interius solummodo, non obligaris. Idem dicendum, quando tu signo externo tuam promissionem vel donationem manifestasti, alter vero eam necdum intellexit, aut non acceptavit: siquidem in neutro casu fuit Contractus ob defectum reciproci consensus: & consequenter nulla obligatio inde subsecuta.

7. Et hinc discrimen est inter Votum seu PromissionemDEO factam,&Promissionem homini factam: illa quippe, licet interno tantum animo concepta sit, illico a DEO cordium inspectore cognoscitur, & acceptatur: hæc vero

nisi

nisi externo signo manifestata, & Promissario indicata fuerit, ab eo neque cognosci, neque acceptari potest: nam *homo videt ea, quæ parent, Deus autem intuetur cor.* 1. *Reg.* 16. Et hinc plures Doctores, de pacto inter homines existente loquentes, asserunt, quod pactum sit *duorum reciprocus in idem consensus, signo sensibili expressus*: nam aliter homines nequeunt consensum alterius cognoscere, & acceptare.

8. CONCL. II. *Contractus proprie*, ac in rigore accipitur pro pacto reciproco oneroso, quod ex utraque parte paciscentium seu contrahentium obligationem parit. Unde recte definitur *L. Labeo* 19. *ff. De verb. signif.* dicendo: *Contractus est ultro citroque obligatio*, id est duorum vel plurium in idem consensus, ultro citroque obligationem pariens: qualis est Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & hujusmodi, ubi venditor est obligatus ad dandam mercedem, emptor vero ad refundendum pretium &c.

9. Nec dicas. Inter Patrem & filium, subditum & Superiorem &c. datur mutua, sive ultro citroque obligatio, non tamen Contractus; ergo data Contractus definitio non est bona. Resp. enim distinguendo antecedens: inter Patrem & filium, subditum & Superiorem &c. datur mutua obligatio, orta ex Justitia commutativa, negatur, orta ex aliis Virtutibus, utputa ex Pietate, Observantia, & hujusmodi, conceditur antecedens, sed negatur consequentia: nam Contractus est ultro

citroque obligatio, quæ oritur ex motivo Justitiæ commutativæ post mutuum contrahentium consensum.

Additio.

* Solet autem Contractus ut sic proxime explicatus diversimode a Juristis dividi; puta in Contractum seu *pactum nudum*, & in *vestitum* item in *nominatum* ac *innominatum*: præterea in Contractum *bonæ fidei*, & *stricti Juris*. Ubi *Pactum nudum* dicitur illud, quod in sola conventione paciscentium consistit absque aliquo alio extrinseco, quo vestiatur: idque habet quidem obligationem naturalem, non tamen civilem, id est, obligat quidem in conscientia, non tamen parit actionem de rigore Juris civilis, ne lites nimium multiplicentur. *Pactum vestitum* nominatur, cui præter conventionem partium aliquod aliud Juris adminiculum accedit, ratione cujus actio civilis in Foro externo oritur: puta si nomine specifico in Jure exornetur, uti Emptio, Venditio, Locatio, Conductio &c. vel si scriptura, aut juramento interveniente vestiatur &c. Contractus *nominatus* appellatur, qui proprium specificum in Jure nomen habet, e. g. Emptio, Venditio &c. hincque eo ipso etiam talis Contractus est pariter pactum vestitum: *Innominatus*, qui tali proprio specifico nomine est destitutus: cujus ultimi quatuor sunt modi. I. *Do, ut des*; e. g. do vinum, ut des triticum. II. *Do, ut facias*: e. g. do triticum, ut mihi excolas vineam meam. III. *Facio, ut des*: e. g. excolo tibi vi-

vineam, ut mihi des triticum. IV. *Facio, ut facias* : e. g. reficiam tibi domum tuam, ut tamen tu mihi excolas meum hortum. Demum Contractus *bonæ Fidei* eſt ille, in quo Judex poteſt multa decernere ex æquo & bono, etſi ea verbis expreſſa non fuerint: tales Contractus ſunt Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, & alii §. *Actionum. Inſt. de action.* enumerati. *Contractus ſtricti Juris*, in quo Judex ad rigorem verborum præciſe attendit. *L.* 99. *ff. de verb. obligat.* prout ſimiles cenſentur Mutuum, Cenſus, Emphytheuſis &c. ſed de his omnibus plura Juriſtæ: in ſpecie videatur Reiffenſtuel *lib.* 1. *decret. tit.* 35. quæ autem magis concernunt Theologos ſumendo Contractum in ſenſu aliquo largiori, prout nimirum eſt plurium conſenſus in idem, adhuc ſit. *

10. CONCL. III. Contractus variæ ſunt diviſiones. Et quidem is primo dividitur in explicitum & implicitum. *Contractus explicitus*, ſeu formalis eſt, qui fit expreſſa partium conventione, & hic proprie dicitur *Contractus. Implicitus*, ſeu *interpretativus* eſt, qui fit implicite ſolum, & absque ulla expreſſa pactione: qualis eſt Tutela (id eſt, quando quis in ſe ſuſcipit officium Tutoris) & quodvis aliud officium. Qui enim aliquod officium ſuſcipit, eo ipſo ſeſe obligat erga alterum, & alter obligatur erga ipſum, juxta leges & conſuetudines circa tale officium receptas, neque requiritur alia conventio expreſſa: & hic dicitur *quaſi Contractus.*

11. Deinde Contractus in communi dividitur in lucrativum, & onerosum. *Contractus lucrativus* (quem & *gratuitum* appellant) est, in quo nihil rependitur : ut Promissio, Donatio, Commodatum &c. Huc referri possunt Testamentum, & Legatum, quæ sunt donationes quædam in diem. *Contractus onerosus* est, in quo aliquid loco ejus, quod datur, reddi debet, vel præstari, ut fit in Emptione, Locatione, & hujusmodi.

12. Tertio Contractus dividitur in *absolutum & conditionatum*. Ille est, qui fit independenter a quacunque conditione: hic vero, qui fit dependenter ab aliqua conditione extrinseca; v.g. dono tibi meum equum, si eris promovendus ad tale officium, vel si navis ex Indiis advenerit. Porro valor Contractus conditionati pendet ab eventu, seu veritate conditionis adjectæ, eaque non existente, seu non impleta nullam inducit obligationem, idque defectu consensus, eoquod quis non aliter contrahere intenderit, nisi sub eventu talis conditionis extrinsecæ. Et additur, *conditionis extrinsecæ*: nam conditiones, quæ tacite de jure insunt, v.g. si potero, *si alter non resiliat a Contractu &c.* non reddunt Contractum conditionatum, prout in simili de Juramento superius (*a*) dictum est.

Additio I.

* Porro circa Contractum conditionatum illud adhuc restat notandum, quod conditio adjecta possit esse vel honesta seu indifferens, vel

inho-

inhoneſta. Quando conditio adjecta fuerit honeſta ſeu indifferens (prout exempla habes in ſuperiori numero) tunc equidem ante adventum conditionis nulla actualis oritur obligatio implendi Contractum; interea tamen tenetur ſic conditionate promittens exſpectare eventum conditionis, ita ut interim nequeat pro libitu ſuam promiſſionem ab altero acceptatam revocare. Econtra vero, ſi illa conditio fuerit inhoneſta, e. g. ſi Titius ad Bertham dixiſſet, *dabo ttbi decem florenos, ſi conceſſeris uſum corporis tui*, talis promittens haud dubie non tenebitur exſpectare eventum tam turpis conditionis, ſed poterit promiſſionem hanc pro libitu ſuo illico revocare. Quodſi tamen Titius eandem non revocaſſet, & Bertha ſub pacto e. g. recipiendi decem florenos uſum corporis actu conceſſiſſet, obligaretur Titius, ſaltem de Jure naturali loquendo, extradere decem florenos, uti Sporer *tract.* 6. *in Decalog. c.* 2. *ſect.* 1. *num.* 18. recte advertit. *

Additio II.

* Quæres, an idem ſit adjicere quidpiam Contractui tanquam *conditionem*, & addere huic tanquam modum? Reſpondeo, iſta duo inter ſe eſſe diſtinctiſſima, uti patebit ex terminorum explicatione: nam ſi adjicitur veluti præciſe modus absque eo, quod ſimul ſit cauſa motiva, tunc adjungitur incontinenti tanquam acceſſorium Contractui ſubſtantialiter in ſe jam

completo. Econtra vero, ſi additur tanquam conditio, tunc ingreditur ſubſtantiam Contractus tanquam cauſa motiva, ita ut ſine eadem Contractus ſubſtantialiter non diceretur completus. Atque hinc, quamdiu non adeſt conditio, tamdiu non adeſt obligatio promiſſi conditionati: econtra vero actualis obligatio promiſſi in propoſitione modali oritur illico, quamprimum talis promiſſio profertur, quamvis ipſe modus adjunctus necdum adſit: interea tamen alter, cui promiſſio fit, gravatur, ut in futurum adimplere modum ſtudeat. Item exinde, ſi in propoſitione conditionata conditio adjuncta fuerit inhoneſta, ea non adimpleta, ad nihil obligatur promittens. Econtra ſi in modali propoſitione modus additus fuerit inhoneſtus, aut impoſſibilis, talis modus habetur pro non adjecto, & promittens adhuc adſtringitur ad ſervandum promiſſum, etſi ab altero non ſervetur modus; nam pereunte acceſſorio non ſequitur, quod etiam pereat principale. Ita accurate notat Pater Sporer *loc. cit. num.* 17. *& ſeqq.* Cæterum conditio ordinarie, & niſi ex circumſtantiis aliter colligatur, denotatur per particulam *Si*, modus vero per particulam *Ut* e. g. talis propoſitio; *ſi fueris conſecutus gradum Doctoratus, promovebo te ad officium Præfecturæ*, foret conditionata; econtra vero, quando diceretur: *Subminiſtro tibi alimenta ad proſequenda tua ſtudia, ut aliquando fias Clericus*, hæc propoſitio eſſet modalis, uti recte Pichler *lib.* 1. *Decret. tit.* 35. *n.* 5. In dubio autem præſumendum erit, id,

quod

quod additur, magis esse conditionem, quam modum. *L.* 109. *ff. de condit. & demonstr.*

Additio III.

* Dices: si Contractui matrimoniali, vel Testamento, aut Professioni Religiosæ adjiciatur conditio turpis, habetur pariter pro non adjecta, & Contractus adhuc obligat, prout ex Haunoldo, Sanchez, & Cardinali de Lugo ostendit la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 599. ergo non est notabile discrimen, sive aliquid adjiciatur tanquam conditio, sive tanquam modus.

Resp. Neg. consequentiam. Etenim, quod in dubio simile Matrimonium, Testamentum, aut Professio adhuc regulariter obligent, quamvis conditio illa turpis vel impossibilis non adimpleatur, item quod præfata conditio habeatur ibidem tanquam non adjecta, id provenit ob specialem favorem circa ista tria ex particulari dispositione juris positivi, & nullatenus exinde est facienda extensio ad alios Contractus conditionatos, respectu quorum adhuc verum manet, quod talis conditio turpis reputetur tanquam adjecta, ita, ut ea ex altera parte non adimpleta, neque ille, qui hanc conditionem in Contractu posuit, obligetur adimplere Contractum ob defectum consensus, quem expresse alligavit tali conditioni. Atque hoc bene notandum: deserviet enim suo tempore ad resolutionem variorum casuum. Videatur desuper la Croix *loc. cit.* *

QUÆSTIO II.

Qualis Consensus requiratur ad valorem Contractuum ?

SUMMARIUM.

13. *Ad consensum pro valore Contractuum requiruntur quatuor conditiones.*

14. *Error circa substantiam reddit Contractum nullum.*

* *Limitatio hujus doctrinæ.*

15. *Secus, quando contingit solum circa qualitatem.*

* *Tria notabilia Corollaria.*

16. *Metus gravis ab intrinseco proveniens non invalidat Contractum.*

17. *Idem est de metu ab extrinseco, sed juste incusso.*

18. *Contractus ex metu gravi injuste incusso celebrati.*

19. *Aliqui sunt ipso jure invalidi, alii per sententiam Judicis rescindendi.*

(*b*) Tract. 1. Dist. 1. n. 28. & 30.

20. *Contraria quorundam opinio.*

(*c*) Tract. 1. Dist. 1. n. 31.

13. CONCL. I. Ad valorem Contractuum omnino requiritur mutuus, & reciprocus contrahentium consensus, ut patet ex ipsa definitione Contractus *num.* 8. allata. Porro ad talem consensum quatuor communiter requiruntur conditiones. I. Ut consensus sit plene deliberatus, & liber : de quo plura in sequentibus Conclusionibus. II. Ut consensus sit serius, seu promissorius, id est, fiat cum volun-

luntate serio contrahendi, in qua jam involvitur animus se obligandi juxta naturam Contractus celebrati. Ratio hujus conditionis est: quia consensus simulatus revera consensus non est, sed tantum fingitur: sine consensu autem Contractus validus non est. Unde infertur, quod ficte contrahens re ipsa ex tali Contractu non obligetur, utpote qui Jure naturæ irritus est, & nullus: peccat tamen juxta gravitatem materiæ, qui proximum sua fictione injuste decipit; unde & tenetur eidem ad recompensationem damni, si quod fortasse fuit subsecutum ob suam fictionem. III. Ut consensus internus aliquo signo externo sit expressus: alioquin enim alter contrahentium non posset cognoscere, neque acceptare consensum præstitum: sine tali autem acceptatione contractus non obligat. IV. Ut talis consensus acceptetur ab altero, cum quo fit contractus, ob rationem paulo ante positam, de qua acceptatione vide plura inferius *dist.* 2. *q.* 2. *n.* 18. & *seqq.*

14. CONCL. II. Quando in altero contrahentium contingit error circa substantiam rei, Contractus Jure naturæ est irritus, v. g. dum emitur aurichalcum pro auro, vitrum pro gemma, & hujusmodi; aut dum econtra venditur, & donatur gemma pro vitro &c. Ita omnes Doctores. Ratio est: quia tunc deest consensus substantialis: *cum nullus sit errantis consensus*, ut dicitur *l. Non idcirco. C. de juris & facti ignorantia*, & alibi; nam emens intendit emere aurum vel gemmam, non vero auri-

chalcum, vel vitrum: ſine conſenſu autem contractus eſt nullus; ergo. Infertur proinde, quod, dum quis gemmam vendidit, exiſtimans, eſſe cryſtalli fragmentum, emptor re comperta ad reſtitutionem gemmæ teneatur, aut ad juſtum ei pretium perſolvendum, prout de novo inter ipſos conventum fuerit; quia prior emptio fuit nulla, & irrita. Leſſius *l.* 2. *c.* 17. *n.* 27. cum communi.

Additio.

* Hanc doctrinam de nullitate contractus, ſi erretur in ſubſtantia, limitant Sanchez *l.* 2. *de matrim.* & Lugo *de jure & juſt. diſp.* 26. in caſu, quo res, quæ pro alia ſubſtantialiter diverſa traditur, æque bona eſt, utilis, atque conducens ad uſum, ac finem comparantis eandem: tunc enim videtur adeſſe alterius conſenſus ſaltem interpretativus. Hinc valide & licite (inquiunt) poteſt dari unum medicamentum a petito ſubſtantialiter diverſum, quando certo conſtat, ad finem intentum æque deſervire. Ubi tamen caute procedendum, atque ne forſan cupiditas lucri æqualitatem in pretio, aut ſimilem bonitatem & utilitatem fingat, ubi tamen revera, & a parte rei ſic non eſt: prout contingere poteſt apud Pharmacopolas, qui, dum certas ſpecies ſimplices vel compoſitas a Medico pro ægrotis præſcriptas ad manus non habent, interea tamen erubeſcunt id manifeſtare, ne ſuæ officinæ exinde minoris æſtimentur, alias ſubſtituunt, quas non certo ſciunt, eundem effectum habituras, cum non levi nocumento ægroti, & proſtitutione Medici. Vel,

qui loco vini Hispanici ad restaurandas reconvalescentis vires petiti aquam mellitam, nescio quibuscum ingredientiis, componunt: similis error in substantia certo facit contractum aliquem invalidum. *

15. Dicitur cæteroquin notanter in conclusione: *quando contingit error circa substantiam.* Nam si error contingit solum circa qualitatem accidentalem, contractus est validus, modo error, vel dolus non dederit causam contractui, id est, modo non vere causa motiva principalis hujus contractus extiterit, neque qualitas illa fuerit in pactum deducta per modum conditionis. Ratio est: quia talis vere consensit in emptionem istius rei, seu substantiæ ejus. Deinde error ille (prout supponitur) non dedit causam contractui, neque qualitas illa fuit deducta in pactum ut conditio: nam alioquin hac deficiente corrueret contractus ob dicta *num.* 12. simulque, quantum attinet ad prius, errantis nullus foret consensus.

Additio I.

* Infertur proinde, quod invalidus sit contractus, si res illa, quæ comparatur, est quoad substantiam physicam equidem eadem, ac illa, quæ petitur: interea tamen in ordine ad finem, seu motivum principale omnino inutilis, vel saltem tam parum utilis, ut moraliter censeatur nullam omnino continere utilitatem quoad intentum. Ratio est: quia tunc deficiente causa motiva principali censetur pariter deficere consensus in contractum, quamvis

cæte-

cæteroquin error iste tantum circa aliquam qualitatem physicam versetur. E. g. ponamus, Petrus voluit emere vinum forte NB. ut exinde perduret usque ad nuptias post aliquot septimanas primum instituendas; vinitor autem, ut facilius vina debilia distrahat majori, & proportionato respective pretio, huic inscio dedit vinum debile ac non firmum, quod post septem vel octo dies corrumpitur; talis contractus ex defectu motivi est nullus, & tenetur vinitor in conscientia pretium ex integro refundere, quamvis illud vinum in substantia physica non differret a vino forti, & cæteroquin pretium fuisset proportionatum pro vino debili.

Idem dic ob eandem rationem, si pharmaca evanida pro aptis ad medicinas conficiendas, vel semina corrupta pro idoneis ad seminandum venduntur: nam similia ad finem illum, in ordine ad quem principaliter petuntur, sunt ex toto, saltem moraliter loquendo, inutilia. Et hinc nullæ sunt, ac restitutioni obnoxiæ illæ venditiones, quas multi circumforanei practicant, qui ab initio pretiosa unguenta vel pharmaca, queis promissi correspondent effectus, aliquibus paucis equidem valide vendunt, ex hoc tamen præcise motivo, ut sic plures ad emendum alliciant, quos si præsentes viderint, in magna copia deprædicata unguenta seu pharmaca distrahunt, adeo tamen alterata, aliisque inutilibus rebus in tanta copia commixta, ut ad promissum finem, ob quem emuntur, moraliter prorsus fiant inepta, ac incapacia. Nec

dicant,

dicant, se non posse alias sine honesto lucro tam vili pretio vendere: Respondeo enim, adeoque eosdem debere similes praxes deceptorias omnino deinceps intermittere. *

Additio II.

* Infertur ulterius, quod econtra validus sit contractus, si emas vinum recens, quod credebas antiquum, sive lymphatum, aut alio minus generoso compatibili mixtum, quod judicabas purum, seu stannum commune, quod existimabas Anglicum, vel pannum in Germania confectum, quem putabas Hollandicum &c. nam in tali contractu ex una parte non datur alia substantia: ex altera autem qualitas ista, respectu cujus error contingit, non fuit in Pactum deducta, ac præterea res ista comparata adhuc moraliter saltem notabiliter, etsi fortassis non in tantum, deservit ad finem seu motivum principale contractus, prout supponitur. Nec refert, quod fortassis habitualiter ita fueris dispositus, ut, si hanc qualitatem abesse, & dictum errorem accidentalem intervenisse scivisses, non contraxisses: nam talis dispositio habitualis non obest valori alicujus contractus onerosi ordinarie, dummodo qualitas ista non fuerit actualiter per modum conditionis in Pactum deducta, nec error dederit causam motivam ac principalem contractui. Certe multi mariti crediderunt ante contractum matrimonialem sponsas suas nobiles, divites, pulchras, morigeras &c. ac postea experiuntur contrarium:

rium: nec tamen exinde matrimonium censetur nullum, quamvis probabilissime non contraxissent, si similia ante matrimonium præscivissent. Vide de hoc la Croix *lib.* 3. *p.* 2. *n.* 622. ubi etiam duas objectiones notabiles solutas reperies. *

Additio III.

*Duo tamen debent tales distrahentes sibi bene notare. *Inprimis*, quod, si substantia illa equidem ad finem a comparante intentum moraliter, & suo modo deserviat, ast tamen multo minus, sic decipiendo in qualitate, vel quantitate, aut commixtione, adhuc peccent graviter. *Secundo*, quod, si ob defectum similem res esset minoris æstimationis, & hi nihilominus æquali pretio, ac si defectus iste non adesset, distraxissent, teneantur quoad excessum ad restitutionem, nisi læsio sit modica, prout dicetur *dist.* 4. *q.* 8. *n.* 95. *& seqq.* Idque bene observent laniones, qui majoris lucri gratia carnem vaccinam pro bovina, pistores, qui panem alteratum & siligine mixtum pro pure triticeo, rustici, qui frumentum aqua humectatum, sicque intumefactum, atque quoad mensuram ampliatum pro sicco vendunt aliis non intelligentibus pretio æquali. Idipsum alte sibi imprimant sartores, qui vetustas, & suo modo jam attritas vestes ita apposite purgare, reficere, atque apparenti quadam specie adornare sciunt, ut easdem pro novis, & integis vendant.

Item

Item sutores, qui madefactione, percussione, calefactione, aliisque modis corium jam obsoletum adeo immutare noscunt, ut quasi novum appareat: cum tamen exinde miseri emptores longe breviori tempore similibus vestibus, aut calceamentis uti queant, ac si fuissent, prout jactabantur. Præsertim vero id advertant vinitores ac œnopolæ, qui vino debili addunt varias ingredientias ex sulphure & aliis materiis sanitati non adeo conducentibus, quæ quidem vinum reddunt gustui amœnum, ast stomacho, & capiti nocivum: si enim (inquit nonnemo) reliquiæ de tali vino in tabula remanentes lignum quasi corrodunt, quid causabit successu temporis notabilior hujus vini quantitas in stomacho? Sane tales vinitores seu œnopolæ non solum adstringuntur ad restitutionem pretii quoad excessum, sed etiam ad recompensandum damnum, si exinde causatus fuisset morbus, & propterea notabiles expensæ factæ in medicinas, de quo, uti & de pluribus aliis, quæ addi adhuc possunt, videatur Jus Canonicum *lib.* 3. *decret. titul.* 17.*

16. CONCL. III. Metus gravis ab intrinseco proveniens (hoc est, non incussus a causa libera, sed naturali, prout est metus mortis imminentis ob morbum, naufragium, bestias &c.) non invalidat contractum. Ita rursum certa, & communis, atque desumitur ex *c. Sicut nobis. De Regularibus*, ubi Votum Religionis, emissum a constituto in lethali infirmitate, censetur validum; ergo si Vota, & hujusmodi,

ex

ex metu facta tempore naufragii, vel infirmitatis lethalis, valida ſunt, & obligant ad ſui impletionem, ut omnes fatentur, idem dicendum erit de contractibus.

17. CONCL. IV. Similiter metus ab extrinſeco proveniens, juſte tamen incuſſus, contractum non invalidat. Ita pariter unanimis Doctorum. Ratio eſt: quia talis metus juſte incuſſus non infert cuipiam injuriam. Hinc validum eſt matrimonium metu juſtæ excommunicationis contractum. Similiter, qui promiſit aliquid, ne accuſetur de crimine, de quo jure poterat accuſari, tenetur ſtare promiſſis, non obſtante, quod promiſerit ob metum accuſationis: idem dicendum de ſimilibus.

18. CONCL. V. Loquendo tamen de metu gravi ab extrinſeco proveniente, ſimulque injuſte incuſſo, omnes contractus ex hujusmodi gravi metu ad extorquendum conſenſum injuſte incuſſo celebrati, vel ſunt ipſo jure invalidi, vel ſaltem per ſententiam Judicis reſcindendi. Ita communis Doctorum, atque deſumitur ex Jure Canonico c. *Abbas*, & c. *Ad audientiam. De his, quæ vi, metusve cauſa fiunt*: ubi generales hæ regulæ dantur: *Quæ metu, & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.* Item: *Quæ vi, metusve cauſa fiunt, carere debent robore firmitatis.*

19. Probatur eadem Concluſio, ſimulque ſub disjunctione loquens declaratur per inductionem. Nam inprimis dantur aliqui contractus,

qui,

qui, si ex hujusmodi metu celebrentur, ipso jure invalidi existunt, cum in eis requiratur plena libertas. Sic quippe matrimonium, & sponsalia, item promissio dotis, veluti accessoriæ ad matrimonium, nec non & Professio Religiosa, & quædam his similia, quæ enumerat Glossa magna *c. 2. de his, quæ vi, metusve causa &c.* si fiant ex metu gravi, & injuste incusso, sunt ipso jure invalida. Alii vero contractus, quamvis ob metum gravem ab extrinseco injuste illatum ordinarie non reddantur ipso jure invalidi (nam, ut loquuntur Juristæ, *Coacta voluntas est voluntas*) nihilominus suadente æquitate per sententiam Judicis rescindendi sunt, ut jam superius *(b)* dictum.

20. Quinimo non desunt Doctores, quos refert Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 8. num. 2.* inter quos sunt Sotus & Molina, ac sequitur Mastrius *disp. 4. Theolog. mor. num. 23.* qui volunt, quoslibet contractus metu gravi initos ipso jure irritos & invalidos esse, aut saltem, ut vult Herincx *disp. 1. De contractibus q. 3. num. 46.* esse irritabiles pro arbitrio metum passi, vel per Judicem pro Foro externo. Cæterum hactenus dicta intelligenda solum sunt de metu gravi, seu cadente in constantem virum, non autem de metu levi: prout habetur *c. Cum dilectus. De his, quæ vi, metusve causa &c.* Quinam autem censeatur esse metus gravis, superius (c) dictum est.

QUÆSTIO III.

Quinam contrahere possint?

SUMMARIUM.

21. *Ætates hominis sunt Infantia, Pueritia, Adolescentia, Juventus, vel virilis ætas, Senectus, & Decrepiditas.*
22. *Infans, Impubes, Pubes, Minor, seu Minorennis, Major, seu Majorennis.*
23. *Pupillus, quid?*
Pupillus pubertati, vel infantiæ proximus, quis?
24. *Generatim, qui possint contrahere?*
25. *An & Religiosi?*
* *An Filiifamilias? Item Uxores? Addit. I. & II.*
26. *Utrum Pupillus, vel Minorennis?*
27. *Corollarium de Pupillo emente sine Tutoris consensu:*
28. *Vel ludendo perdente.*
29. *An Minorennis, vel Pupillus tunc obligetur naturaliter?*
30. *Quid de Pupillo infantiæ proximo?*
* *Quid de Prodigo contrahente?*
31. *Quid, si contrahant Pupilli vel Minorennes cum consensu Tutoris, vel Curatoris?*
* *Et an præter consensum Tutoris, vel Curatoris requiratur Decretum judicis?*
32. *Differentia inter Tutorem, & Curatorem.*
33. *Obligatio civilis & naturalis: ac obligati civiliter, & naturaliter, qui?*
34. *Obligationis naturalis effectus, qui?*

21.

21. ADVERTENDUM, quod, quamvis Doctores varie distinguant ætates hominis, dum alii plures, alii pauciores assignant, prout refert Fagnanus *c. Cum sis. num.* 14. *De Convers. conjugat.* communior tamen sit sententia Glossæ *in Proœmio Libri sexti Decretalium Vers. Perfectus*, quæ sex tantum ætates, seu status hominis assignat. Prima est *Infantia*, quæ durat usque ad septimum annum completum. Secunda est *Pueritia*, quæ in fæminis durat usque ad duodecimum, in masculis vero usque ad decimum quartum annum completum. Tertia est *Adolescentia*, durans usque ad vigesimum quintum completum. Quarta est *juventus* vel *virilis ætas* durans usque ad quinquagesimum annum; quamvis alii juventutem, & ætatem virilem dividant, & hanc ab anno quadragesimo, vel saltem quinquagesimo, usque ad quinquagesimum nonum computent. Quinta est *Senectus*, quæ exinde usque ad annum septuagesimum protenditur. Sexta est *Senium*, seu *Decrepiditas*, quæ ab inde continuatur usque ad mortem.

22. Advertendum ulterius, quod juxta præmissas vitæ humanæ ætates varia nomina sortiatur homo. Atque, ut omittatur nomen Juvenis, Viri, Senis, & hujusmodi, quæ ad propositum minus attinent, inprimis homo dicitur *Infans*, qui est minor septem annis completis. Exinde vero, quia pubertas in masculis expleto decimo quarto anno, in fæminis autem expleto anno duodecimo mox in-

cipit: hinc maſculi ante expletum decimum quartum annum dicuntur *Impuberes*, eoque expleto *Puberes*, fæminæ autem ante duodecimum expletum *Impuberes*, poſtea vero *Puberes*, & *Minorennes*. Porro *Minor*, ſeu *Minorennis* dicitur pubes usque ad vigeſimum quintum annum expletum, & quidem expletum de momento in momentum: poſtquam vero impleverunt modo deſcripto annum vigeſimum quintum (de Jure Bavarico autem annum vigeſimum primum) vocantur Majores, ſeu Majorennes.

23. Rurſus *Pupillus* dicitur, qui, cum adhuc impubes ſit, deſinit eſſe in poteſtate patris, vel per mortem ejus, vel per emancipationem: & hic vel eſt pubertati proximus, vel infantiæ proximus, prout magis accedit ad pubertatem, vel infantiam. *Pupillus pubertati proximus*, ſi maſculus eſt, dicitur ille, qui habet ætatis decem annos cum dimidio; ſi fæmina, quæ habet novem annos cum dimidio: ante hoc autem tempus dicitur *Pupillus infantiæ proximus*, ſi eſt ſupra ſeptimum; vel Infans, ſi eſt infra ſeptimum. Hiſce terminis prænotatis, ſit

24. CONCL. I. Generatim loquendo omnes, & ſoli illi contrahere poſſunt, qui habent liberam bonorum adminiſtrationem. Ita omnes Doctores. Cæterum inter eos, qui non habent liberam bonorum adminiſtrationem, inprimis ſunt infantes, amentes, aut alias uſu rationis carentes: tales enim, licet ſint capaces dominii, non tamen uſus vel liberæ admini-

ni-

nistrationis ejus ob defectum rationis, unde nec contrahere possunt.

25. Similiter Religiosi solemniter professi, cum nullius rei dominium habeant ob votum paupertatis, consequenter nequeunt legitime disponere de bonis Monasterii, neque contrahere sine consensu Prælati. Prælati vero, & constituti ab eo Administratores bonorum communium possunt quidem contrahere, sed in multis casibus non, nisi dependenter a consensu Capituli seu Communitatis, & ad usus determinatos duntaxat, prout sensus explicatur *lib. 3. decret. tit. 13.* Restat nunc ulterius particulariter agendum de filiisfamilias sub patria potestate constitutis, de uxoribus, atque de Pupillis, & Minorennibus, Patre mortuo, relictis, an & quando prædicti contrahere valeant? & licet de Filiisfamilias, atque Uxoribus id erui jam posset ex dictis *Tract. 4. dist. 4. q. 2.* quo loco fuit indicatum, in quibus bonis Filiifamilias, & Uxores habeant Dominium &c. ut tamen de singulis clare procedatur.

Additio I.

*CONCL. II. Filiifamilias *Impuberes* ne quidem consentiente Patre possunt contrahendo se obligare in suum incommodum, uti clare deciditur §. 10. *Instit. de inutilibus stipulationibus.* Quoad *Puberes* autem reflectendum est ex *Tr. 7. dist. 4. q. 2.* ad Bona diversa, utrum nimirum sint talia, respectu quorum habent Dominium simul, ac usumfructum, & administrationem,

vel non? quoad priora libere possunt contrahere juxta denuo Jus clarum *l.* 4. §. 1. *ff. De castrensi peculio;* quoad posteriora vero absque consensu Parentis nil agere possunt in ejusdem præjudicium juxta *Leg. ult.* § 5. *C. De bonis, quæ liberis.* Videatur Franciscus Schmier *lib.* 3. *Jurisprudentiæ. Tract.* 3. c. 1. §. 3. *

Additio II.

*CONCL. III. Uxores viventibus adhuc suis maritis quoad illa bona, respectu quorum nullo modo, neque quoad administrationem dependent a suis maritis, possunt libere in vivis contrahere. Ita sub his terminis Communis, patetque ex paritate dictorum in conclusione præcedenti. Ratio principalis est; quia respectu talium Bonorum plenum habent Dominium: dummodo cæteroquin ex *Tract.* 7. *dist.* 4. *q.* 2. recolligatur, quotuplicia sint Bona uxorum, & simul reflectatur ad privilegium, quod in contrahendo habent mulieres vi Senatusconsulti Vellejani, de quo infra hoc Tract. *dist.* 4. q. 1. *Additione post n.* 9. *

26. CONCL. IV Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis potest quidem sine auctoritate Tutoris vel Curatoris contrahere in suum commodum, non tamen in suum incommodum seu præjudicium, ita, ut civiliter obligetur. Ita communis, & habetur expressum *Instit. de auctorit. tutor.* ibi: *Si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria Tutoris auctoritas; quodsi aliis promittant pupilli, necessaria est Tutoris auctoritas. Namque placuit, meliorem quidem suam*

Con-

conditionem licere eis facere etiam sine Tutoris auctoritate, deteriorem vero non aliter, quam cum Tutoris auctoritate. Unde, ut ait Glossa ibidem, *Contractus claudicat quandoque.*

27. Infertur proinde, quod celebrato emptionis contractu Pupillus, sine Tutoris consensu emens, non possit actione civili compelli invitus ad standum contractui, & solvendum pretium emptionis : ipse tamen Pupillus, si contractui stare velit, potest actione civili cogere venditorem ad tradendam sibi mercem pro constituto pretio. In quo proinde casu claudicat Contractus, ut dictum.

28. Insuper infertur cum Laymano *lib.* 3. *tract.* 4. *c* 9. *n.* 10. & aliis, quod, si Pupillus, vel Minor habens Curatorem (secus dicendum, si hic Curatorem non habeat) quidpiam ludendo perdidit, aut alio Contractu promisit, id solvere non teneatur, sed possit se exceptione Legis Civilis defendere, nisi Minor se soluturum jurasset. Quodsi vero Pupillus, vel Minor solvit creditori, potest is tuta conscientia rem retinere, donec ab eo repetatur per beneficium Legis talem repetitionem concedentis ; cum hic saltem obligatio naturalis interveniat, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur.

29. Dicitur notanter : *cum hic saltem obligatio naturalis interveniat.* Nam etsi Pupillus pubertati proximus, ac Minorennis non obligetur civiliter, si contrahat sine Tutoris vel

Curatoris auctoritate, nihilominus obligatur naturaliter, ac in Foro conscientiæ: quamvis hujusmodi obligatio naturalis sit aliquo modo inefficax. utpote quæ per exceptionem ex beneficio Legis Civilis non compellentis Pupillum ad solutionem, elidi potest, adeo, ut neque in Foro conscientiæ solvere teneatur, nisi quatenus locupletior factus est; prout observat Lessius *lib.* 2. *c.* 17. *n.* 61. Sanchez *l.* 6. *de matrim. disp.* 38. *n.* 21. Layman *n.* 7. Sannig *dist.* 11. *de Justitia qu.* 3. *n.* 9. Communior Doctorum, etsi nonnulli dissentiant. Ratio autem, cur oriatur obligatio naturalis, donec per exceptionem Legis elidatur, illa est: quia hic vere intervenit consensus Pupilli, vel Minorennis; atqui ex consensu oritur obligatio naturalis *l. Stichum.* 95. §. *Naturalis ff. De Solution.* ergo.

30. Intellige, dummodo Pupillus sit pubertati proximus: nam, cum Pupillus infantiæ proximus vix ullum intellectum habeat, ideo Jura omnem ex parte ejus obligationem tollunt; de quo proin Pupillo intelligendus est textus *l. Pupillus* 59. *ff. de oblig. & action.* ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur.* cum concordantiis.

Additio.

* Idem ait cum Sanchez la Croix *l.* 3. *part.* 2. *n.* 682. tenendum esse de prodigo habente Curatorem, cui specialiter a Judice interdicta est administratio Bonorum: nam & talis absque

Cu-

Curatoris auctoritate contrahens facit contractus irritos, neque transfert dominium *L. Is cui bonis. 6. ff. de verb. oblig.* Hinc, qui cum tali prodigo contraxit, v. g. ludendo lucratus est ex ipsius pecuniis, tenetur in conscientia etiam ante sententiam Judicis restituere, quamvis prodigus non repetat, neque poterit secum contrahentem cogere ad servandum contractum. Ita la Croix *loc. cit.* & ratio est; quia talis, cui administratio specialiter interdicta est, in odium prodigalitatis omnino inhabilitatur ad similia.*

31. CONCL. V. Pupillus, & multo magis Minorennis cum consensu & auctoritate Tutoris, vel Curatoris potest valide contrahere, & sic contrahens obligatur tam civiliter, quam naturaliter. Ita communis; & habetur *l. Impuberes ff. de auctoritate & consensu Tutorum.*

Additio.

* Ubi tamen, si agitur de eorum Bonis immobilibus, vel mobilibus pretiosis, præter auctoritatem Tutoris, vel Curatoris insuper intervenire necesse est aliquod decretum Judicis, ut exinde Pupilli vel Minores adhuc securiores existant, ne in bonis suis notabile damnum patiantur *L. 22. C. de administratione Tutorum, & Curatorum.* Quodsi tales (uti subjungit Pichler in Candidato jurisprudentiæ abbreviato *l. 1. tit. 35. n. 8.*) disponant per Testamentum, vel Professionem Religiosam, illud decretum Judicis non requiritur; quia

pro tempore mortis vel Religiosæ Professionis aliunde prædicti exuuntur quoad suam personam omnibus Bonis temporalibus, sicque cessat apud eos finis Legis, ne nimirum cum damno priventur suis Bonis. *

32. Quæres, quæ sit differentia inter Tutorem & Curatorem? Resp. eos differre potissimum in sequentibus. Siquidem Tutor datur usque ad tempus pubertatis ad tuendam præcipue personam Pupilli, secundario autem ad bona ejus administranda: secuta pubertate Tutela finitur: Curator autem pueris, & puellis puberibus datur usque ad vigesimum quintum annum potissimum, ut bonis eorum præsit, seu administrator existat. Deinde Tutor impuberi, etiam invito, dandus est: sed Curator puberi non datur, si est invitus; & tunc pubes per seipsum valide contrahere potest, & contrahens obligatur tam civiliter, quam naturaliter, nisi in casu, quo graviter læsus est, eidem subveniatur per beneficium restitutionis in integrum, juxta dicenda *qu. seq.*

33. Quæres ulterius, quid sit obligari civiliter, & naturaliter? Resp. *Obligatio civilis* dicitur ea, quæ aut legibus constituta, aut certo Jure Civili comprobata est. *Obligatio naturalis* vero, quæ ex Jure Gentium per consensum oritur. Hinc ille dicitur *obligari civiliter* qui in Foro externo, ac Civili conveniri potest. *Naturaliter* vero *obligatur*, qui ex Jure Gentium obligatus existit, ac proinde saltem in Foro conscientiæ tenetur, nisi beneficio Legis Civilis, seu per rescissionem actus ope

Judicis factam a tali obligatione naturali liberetur.

34. Porro obligationis naturalis plures sunt effectus, quorum primus, isque præcipuus est, quod creditori jus tribuat accipiendi, ac retinendi, si, quod naturaliter ipsi debitum est, nulla opposita exceptione solvatur: & hic est effectus principalis, & inseperabilis ab obligatione naturali. Secundus obligationis naturalis effectus est, quod impediat debiti soluti repetitionem. Tertius, quod tribuat cuipiam jus exceptionis, & compensationis. Et quartus, quod in obligatione naturali possit accedere fidejussor. Verum hi tres posteriores effectus obligationis naturalis quandoque ex dispositione juris communis separantur, ac præsertim in Pupillis, & Minoribus, si sine Tutoris vel Curatoris consensu sese cupiam obligent. Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *c.* 9. *n.* 9. & alii.

QUÆSTIO IV.

De restitutione in integrum, & quibus competat?

SUMMARIUM.

35. *Restituere in integrum, quid?*
36. *Beneficium restitutionis, in quibus casibus concedatur?*
37. *Conceditur omnibus ætate minoribus.*
38. *Excipiuntur aliqui casus.*

39. *Be-*

39. Beneficium restitutionis in integrum competit Ecclesiis &c.
40. Debet peti intra quadriennium.
41. Quadriennium hoc quando incipiat?
42. Præsertim si Prælatus Ecclesiæ male alienans diutius vixit.
43. Beneficium restitutionis in integrum, quibus aliis competat?

35. R*Estituere in integrum* idem est, ac reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem *arg. l.* 1. *C. de sententiam passis.* Nam ob æquitatem naturalem, ac Jure communi sic disponente Judex certis hominibus in contractu, vel alia actione graviter læsis, aut deceptis cognita causa subvenit restituendo eos in integrum: sic enim Minorennis, videns in aliquo contractu se graviter fuisse læsum, si petat intra debitum tempus, ut reponatur in eo statu, in quo fuit ante læsionem, Judex beneficio restitutionis in integrum eidem subvenit, ipsumque ponit in suo pristino statu.

36. Conceditur autem hoc beneficium restitutionis tunc solum, quando læsio est notabilis: nam si læsio sit duntaxat modica, tunc extraordinarium hoc auxilium tribuere non convenit, ut dicitur *l. Scio. ff. de in integrum restit.* & alibi. Siquidem juxta illud tritum axioma: *De minimis non curat Prætor.* vel, ut Glossa *cit. l. vers. Summam.* loquitur: *De minimis non curandum.* Insuper beneficium restitutionis in integrum, utpote quod est remedium extraordinarium; non conceditur, si aliud reme-

medium ſuppetat contractum revocandi, *text. clar. l. In cauſæ 16. ff. de Minoribus.* His prænotatis, ſit.

37. CONCL. I. Beneficium reſtitutionis in integrum conceditur omnibus ætate minoribus (id eſt, qui vigeſimum quintum ætatis annum necdum compleverunt) ſi ex contractu, vel quaſi contractu graviter prudentum judicio læſi ſunt. Ita habetur *L.* 1. *& ſeqq. ff. de Minor. viginti quinque annis.* Ratio hujus conſtitutionis eſt: quia fragile eſt, & infirmum hujus ætatis conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum, multorumque inſidiis expoſitum; unde iſtud extraordinarium auxilium eisdem Prætor pollicitus eſt, prout ibidem loquitur textus. Et quidem hæc concluſio intelligenda eſt, quamvis ejusmodi contractus fuerit inſtitutus cum Patris, vel Curatoris conſenſu, imo etiam Judicis decreto interveniente: adhuc enim beneficio reſtitutionis locus erit. *L.* 2. *C. Si Tutor vel Curator intervenerit*, cum concordantiis.

38. Excipiuntur tamen aliqui caſus a data regula. I. Si talis poſt expletum vigeſimum quintum ætatis annum factus major ratificet ea, quæ in minori ætate cum Tutoris, vel Curatoris conſenſu egit: tunc enim beneficium reſtitutionis petendæ perdit. *L.* 1. *&* 2. *C. Si major factus &c.* II. Si minor pubertate jam adepta contractum a ſe initum juramento ſponte facto confirmavit, *l. Sacramenta puberum. C. Si adverſus venditionem*, Omittuntur

tur nonnullæ aliæ limitationes minus ad propositum attinentes.

39. CONCL. II. Beneficium restitutionis in integrum competit insuper Ecclesiis, aliisque locis piis. Ita habetur clare in Jure Canonico *tit. De in integrum restit.* per plura Capitula: siquidem Ecclesia fungitur jure minoris. Quodsi vero personæ Ecclesiasticæ in propriis juribus, aut bonis suis patrimonialibus, aliisve privatis lædantur, non competit eis beneficium restitutionis: quia cessat tunc communis favor Ecclesiæ.

40. CONCL. III. Ad petendam restitutionem in integrum ex quacunque causa hodie conceditur continuum quadriennium. Ita habetur expresse *L. ult. C. de temporibus in integrum restitutionis*, & tenent Doctores communiter.

41. Circa quod notandum, quod quadriennium istud in restitutione Minorum inchoetur primum ab ætate legitima, seu a primo die exacti vigesimi quinti anni, cessante tamen alio impedimento. In restitutione vero Ecclesiæ, aliorumque piorum locorum incipit dictum quadriennium a tempore factæ læsionis; sicuti constat ex *c. Ecclesia. De restit. in integrum, in 6.*

34. Intellige: *Nisi prævaricationis, vel fraudis manifestæ probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia rationabilis causa subsit, quæ Superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum*; prout limitatur *cit. c. Ecclesia.* Ubi proinde Glossa ℣. *Causa*, & Fagnanus *c. Re-*

qui-

quiſivit. n. 14. *de Reſtitut. in integrum*, poſt Abbatem, & alios inferunt, poſſe concedi Eccleſiæ beneficium reſtitutionis etiam poſt quadriennium, ſi Prælatus male alienans (hoc eſt, cum gravi damno Eccleſiæ) tanto tempore vixit: nam hoc quadriennium non currit, quamdiu vivit Prælatus, qui male alienavit, *arg. c. Si ſacerdotes* 16. *q.* 3. Ratio hujus eſſe videtur: quia Prælatus ille non facile revocabit factum ſuum; & ſic Eccleſia, quantum ad propoſitum, tunc cenſetur carere legitimo defenſore, ut proinde juſta cauſa ſubſit eandem reſtituendi poſt quadriennium.

43. Pro complemento hujus Quæſtionis ſciendum, quod Reſpublica quoque jure Minorum gaudeat, adeoque auxilium reſtitutionis implorare poſſit. *L.* 4. *C. Quibus ex cauſis majores* &c. ubi dicitur, quod Reſpublica æquiparetur minori, & ideo habeat beneficium reſtitutionis in integrum. Idque extendunt Doctores primo ad Principem, tanquam caput Reipublicæ. Deinde ad Univerſitatem Studioſorum, cum in ea non pauci, imo plerique minorennes reperiantur. Tertio, ad Vicos communitatem habentes. Tandem idem beneficium quandoque conceditur rudibus, ut ruſticis, mulieribus &c. prout amplius declarant Canoniſtæ.

DI-

DISTINCTIO II.

De Contractibus Gratuitis.

QUÆSTIO I.

De Promissione ejusque Obligatione.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Promissio, quid?*
3. *Quomodo differat a Proposito?*
4. *Propositum non servare an sit peccatum?*
5. *Promissionis quanta sit obligatio?*
6. *Loquendo de Promissione proprie dicta.*
7. *Excusantur multæ Promissiones a mortali, cur?*
   (a) Dist. 1. n. 13.
   * *Notabile Corollarium.*

8. 9. 10. 11. 12. *Promissio variis modis obligare desinit.*
   (b) Tract. 6. dist. 2. n. 23.
   * *Specialia de triplici Promissione in particulari.*

1. PRÆMISSIS illis, quæ concernunt Contractus in genere, pergendum ad explicandos Contractus in specie, ordiendo a Contractibus gratuitis seu lucrativis, qui ex una solum parte obligationem inducunt, sive, in quibus nihil rependitur: ut est Promissio, Donatio, Commodatum, Precarium, & Depositum. Et quidem incipiendo a Promissione, sit

2. CONCL. I. *Promissio* est spontanea & deliberata fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona, & possibili. Ita in re communis. Et hujusmodi Promissio tunc fit, quando quis spon-

te, & liberaliter, atque animo sese obligandi, & quidem deliberate pollicetur alteri quidpiam dare, vel facere, quod honeste potest. Dicitur primo, quod promissio sit *de re quapiam bona:* siquidem ut habet *Regula* 69. *Juris in* 6. *In malis promissis fidem non expedit observari*: idque intelligendum, etiamsi Promissio sit juramento firmata: nam *non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. Reg.* 58. *Juris in* 6. Et additur, *& possibili*: quia *nemo potest ad impossibile obligari*, juxta *Reg.* 6. *Eod.*

3. Dicitur ulterius, *obligatio fidei*: per quod Promissio differt a Proposito; nam Promissio est actus, quo quis se alteri obligat ad aliquid dandum, vel faciendum juxta proxime dicta, & explicatur per verbum, *promitto me facturum, aut daturum hoc, vel illud.* Econtra Propositum, licet sit firmum ac deliberatum, ex se nullam inducit obligationem: concipitur enim sine actuali obligatione, ac explicatur per verbum, *faciam, dabo*, &c. sed non intenditur obligatio.

4. Infertur proinde, quod, si quis Propositum utcunque firmum non servaverit, peccati propterea reus non sit, cum nulla se obligatione constrinxerit: utputa, si quis proposuit jejunare, dare eleemosynam, aut certas preces persolvere. Intellige, nisi quis aliunde sit obligatus ad tale quid faciendum, aut nisi id fiat ex inordinata passione, gravi socordia, vel negligentia. Quinimo Layman. *lib.* 3. *n.* 16. post Lessium *lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 49. in tali inordinata bo-

norum Propositorum mutatione agnoscit peccatum inconstantiæ, ex genere suo veniale, cum sit quædam inordinatio mentis, quod bene consultatum, judicatum & acceptatum est, leviter & sine ulla rationabili causa derelinquere.

5. CONCL. II. Promissio proprie dicta, si sit legitime facta, & ab altero acceptata, ex genere suo obligat ex Justitia, & sub peccato mortali, nisi rei promissæ parvitas excuset. Ita Doctores communiter. Unde illud vulgatum dictum: *Omne promissum cadit in debitum, arg. c. Qualiter, de Pactis.* ibi: *Studiose agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur*, & alibi. Ratio est: quia promittere proprie loquendo non est utcunque verum dicere, sed simul adstringere alteri fidem suam.

6. Dicitur, *Promissio proprie dicta*: siquidem præsens Conclusio solum procedit, si quis vere promittat animo se obligandi: nam si absque animo obligandi se facta sit Promissio, non tenetur vi illius quis adimplere promissum, eo quod revera non fuerit Promissio proprie dicta, cum deficiat voluntas se obligandi.

7. Et hinc infert Sanchez *lib. 1. de Matrim. disp. 5. n. 25.* quod plurimæ Promissiones excusari possint a mortali: quia per eas non intendunt homines se obligare præcise, sed ex quadam benevola honestate: vel ignorant tantam ex simplici Promissione consurgere obligationem, existimantes, solum se obligari ad suum tuendum honorem. Unde in proverbium abiit, *Verba urbanitatis minime obligare.* Hæc ille. Verumtamen hoc intelligendum, secluso alio

dam-

damno proximi: alioquin haberent locum dicta superius (*a*) de cæteris ficte contrahentibus.

Additio.

* Notent sibi ultima hujus numeri verba illi Pseudoliberales promittentes, qui ad alterum honorandum e.g. ad Natalem ipsius nescio quot Missas offerunt, interne tamen nil minus, quam promissum servare cogitant: ponamus enim, quod alii, qui has obligationes acceptant, sint ex voto, vel ex stipendio obligati ad aliquot Missas legendas, & hi propter tales oblationes onus celebrandi in istos promittentes transferant, certe exinde sive propter oneris translationem, sive ob damnum alias emergens tenentur in simili casu sub gravi peccato easdem celebrare, aut celebrari facere, quamvis ficto animo vel præcise ex quadam benevola honestate, aut solo titulo fidelitatis obtulerint. Nec eximit tales a gravi peccato doctrina Molinæ & Cardinalis de Lugo, qui cum Sporer *Tract. 6. in Decalog. cap. 2. sect. 2. n. 69.* sentiunt, si promittens liberaliter voluerit se simpliciter obligare etiam in re notabili, non tamen cogitaverit, vel se determinaverit, ex qua virtute, aut an graviter, vel leviter? quod tunc stante tali dubio solum venialiter ex virtute fidelitatis obligetur promittens, nam hæc doctrina saltem tunc non subsistit, quando alter, cui fit promissio, habet obligationem gravem, & eandem promittens externe in se suscipit, cum

propter talem fictam oneris in se susceptionem sit causa notabilis damnificationis & omissionis rei graviter obligantis. *

8. CONCL. III. Promissio valida variis modis obligare desinit. Ita communis, idque patet inductione. Et I. Cessat Promissio obligare propter condonationem Promissarii, potentis condonare: nam quilibet suo juri renuntiare potest. II. Cessat obligare Promissio per mutationem objecti, si videlicet res promissa fiat interim impossibilis, illicita per leges, damnosa vel inutilis Promissario, in cujus utilitatem, commodum & gratiam facta est Promissio.

9. III. Cessat obligare Promissio propter supervenientem sine sua culpa talem mutationem status rerum, ut judicio prudentum (quod ex qualitate rei promissæ, & ipsarum personarum formandum est) censeatur Promissor talem eventum non voluisse comprehendere: siquidem ultra ejus intentionem non obligat Promissio. Sic fieret, si quis pauperi promisit centum florenos, & postmodum ipsemet promittens in paupertatem incidat, adeoque iis ad honeste sustentandum se, suamque familiam indigeat. Item si quis puellæ promisit Matrimonium, quæ postmodum fit pauper, multum deformis, aut ab alio corrumpitur, & hujusmodi; prout in simili superius (*b*) dictum est, agendo de Juramento.

10. IV. Cessat Promissio obligare propter ingratitudinem Promissarii (id est, illius, cui facta est Promissio) hæc enim non tantum obligationem Promissionis tollit, sed insuper, si sit gravis

gravis, donationem facit revocabilem *cap. ult. De Donationibus.*

11. V. Ceſſat talis obligatio Promiſſionis per compenſationem, dum videlicet duo ſibi invicem quidpiam promiſerunt, & alter non vult ſtare promiſſis : tunc enim neque prior manet obligatus ad ſtandum ſuo Promiſſo.

12. VI. Ceſſat obligare Promiſſio ob non ſubſiſtentiam cauſæ principalis: ut ſi cuipiam intuitu paupertatis quidpiam promiſiſti, quem poſtea comperis revera non eſſe pauperem. Idem dicendum, ſi intuitu præſtationis beneficii facta erat Promiſſio remuneratoria, & tamen illud beneficium præſtitum non eſt, ſed falſo ita exiſtimatum.

Additio.

* Quæres, quid ſentiendum ſit de tribus ſequentibus Promiſſionibus? *Inprimis.* Si maritus uxori, quam (cum nullas habeat proles) inſtituit in teſtamento hæredem, promittat, quod non velit teſtamentum hoc mutare. *Secundo.* Si is uxori ad mortem decumbenti promittat, quod ea mortua non velit ducere aliam. *Tertio.* Si vivente adhuc ſua uxore alicui alteri, absque tamen interventu copulæ carnalis, promittat matrimonium poſt mortem ſuæ conjugis ineundum? Reſpondeo ad I. Talem Promiſſionem non valere, ſaltem niſi pacta dotalia per diſpoſitionem inter vivos uxori talem ſucceſſionem prævie adpromiſerint. Ita Leſſius apud la Croix *lib. 6. part. 3. num. 56.* Ratio eſt : quia de eſſentia teſtamenti cenſetur, ut voluntas teſtandi ſit ambulatoria; re-

linquendo nimirum teſtatori jus teſtandi liberum ; rerum autem eſſentia mutari nequit per pacta privata.

Reſpondeo ad II. Aſſecurationem hanc mulieri factam vel eſſe tantum firmum propoſitum (niſi forſan fiat omnino animo ficto ob alios fines politicos) vel ſaltem non obligare ex juſtitia: imo invalidam cenſeri , ſi potius ſaluti expediat ducere de novo uxorem. Ita la Croix *loc. cit.* Vide & applica dicta *num. 6. & 7.*

Reſpondeo ad III. Promiſſionem iſtam eſſe graviter peccaminoſam ; cum exinde præbeatur anſa captandæ mortis prioris conjugis. Ita clare habetur *c. Si quis. De eo, qui duxit in matrimonium;* videtur tamen vi textus citati, & juxta Averſam poſt mortem uxoris præcedentis dictam Promiſſionem non eſſe dirimendam, quin ſaltem adhuc ſe habeat per modum ſimplicis promiſſi, quidquid apud la Croix contradicant Abbas , Alexander & Anchoranus.

QUÆSTIO II.

De Donatione, & variis ipſam attinentibus.

SUMMARIUM.

13. *Donatio, quid ?*
14. *Dividitur in mere gratuitam, & remuneratoriam.*
15. *Donatio mortis cauſa, quæ?*

16.

16. *Potest semper revocari, sicut & Testamentum.*
17. *Donatio inter vivos, quæ, & an revocari possit?*
18. *Hæc ante acceptationem non obligat.*
19. *Censetur acceptari a præsente, & tacente.*
20. *An possit acceptari pro alio, aut pro determinata Ecclesia?*
21. *Donatio ante actualem rei traditionem non dat jus in re.*
22. *Donatio ultra 500. Solidos non valet quoad excessum.*
23. *Per Solidum intelligitur Aureus.*
24. *Declaratur Conclusio.*
25. *Excipitur Donatio ad pias causas.*
26. *Et nonnullæ aliæ Donationes.*

13. CONCL. I. *Donatio*, quæ juxta nominis etymologiam idem est ac *doni datio*, bene describitur cum Scoto 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. quod sit datio rei mere liberalis. Sive, ut alii loquuntur, *Donatio* est translatio dominii alicujus rei per actum mere liberalem in alium facta: & hæc proprie appellatur Donatio.

14. CONCL. II. Donatio dividitur multipliciter. Et inprimis dividitur ipsa in *Donationem mere gratuitam*, cui proxime data definitio convenit: & in *Donationem remuneratoriam*, quæ fit intuitu alicujus accepti beneficii. Deinde in *Donationem absolutam*, seu puram, & in eam, quæ fit sub conditione aliqua, v. g. dono tibi hunc agrum, si Romam perrexeris. Præcipua tamen divisio est illa, qua ipsa dividi-

tur in Donationem inter vivos, & in Donationem mortis causa.

15, *Donatio mortis causa* dicitur ea, quæ fit intuitu mortis, & facta mentione ejusdem: cum nempe quis ita donat, ut, si quid humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit; sin autem supervixisset, is, qui donavit, reciperet. Quod posterius etiam dicendum, si eum Donationis pœnituisset, aut si prior decessisset ille, cui causa mortis donatum est, prout habetur §. 1. *Instit. de Donationibus.*

16. Infertur proinde, quod hæc Donatio mortis causa, sicut & Testamentum, ac quodlibet Legatum quocunque tempore revocari possit usque ad mortem. Neque ad hanc revocationem requiritur alia causa præter liberam voluntatem donantis, vel testantis: siquidem, cum talis Donatio fiat causa mortis, ac sub conditione, *si moriar*, antea semper licet pœnitere. Unde est illud vulgatum axioma inter Juristas: *Ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitæ supremum exitum, l. Quod si* 4. *ff. De adimendis legatis.* Sed de Donationibus mortis causa plura *Dist. seq. per totum.* agendo de Testamentis.

17. *Donatio inter vivos* est, quæ fit sine ulla mortis suspicione ex mera liberalitate, & ea mente, ut res donata fiat statim accipientis *arg. L.* 1. *ff. de Donationibus.* Unde hujusmodi Donatio semel perfecta temere revocari non potest. Dicitur, *temere revocari non potest*: nam ob certas causas, veluti ob ingratitudinem Do-

nata-

natarii (ſi nempe impias manus in Donatorem injecerit, aut ei graves injurias, ſeu grave rerum ſuarum damnum, aut vitæ periculum inferre præſumpſerit) Donatio inter vivos per ipſum Donatorem revocari poteſt, non tamen per ejus hæredem, ſi ipſe Donator tacuit; prout expreſſe habetur *cap. ult. de donationibus.* & alibi. Et de hac Donatione inter vivos ex profeſſo hic agitur.

18. CONCL. III. Donatio ante acceptationem non parit ullam obligationem, poteſtque libere revocari, etiamſi quis abſolute ſe obligare voluerit. Patet hoc ex dictis *Diſt. præc. num.* 4. & 6. nam nullus eſt contractus, nullumque pactum, donec adſit conſenſus reciprocus duorum.

19. Notandum tamen cum Sanchez *lib.* 1. *de Matr. diſp.* 6. *num.* 11. & communiori Doctorum, paucis exceptis, quod Donatio præſenti & tacenti facta jam cenſeatur ab eo eſſe acceptata: quia in favorabilibus, *Qui tacet, conſentire videtur*, juxta *Regulam* 43. *Juris in* 6. Imo, ſi Donatio fiat ipſimet Deo, vel ad ejus honorem cuipiam Sancto, valet ea irrevocabiliter, nec opus eſt ulteriori acceptatione; cum Deus illico acceptet Donationem ad honorem ſuum factam.

20. Notandum ulterius, quamvis pro alio Promiſſionem, aut Donationem nemo poſſit, regulariter loquendo, acceptare absque ſpeciali ejus mandato, ſeu commiſſione, id tamen fallere in nonnullis caſibus. Siquidem primo, ſi Donatio fiat determinatæ Eccleſiæ, vel ali-

cui alteri causæ piæ, potest ea a quolibet, etiam homine privato, acceptari, dummodo verba ad ipsum dirigantur. Et notanter hoc ultimum additur: quia, si verba nullo modo, neque expresse, neque implicite ad ipsum diriguntur, is non poterit acceptare Promissionem, vel Donationem pro alio; prout ex communi docet Covarruvias *in c. Quamvis. de pactis. in 6. part. 2. §. 4. num. 13.* & Lessius *lib. 2. cap. 18. num.* 49. Nam si verba ad eum nullatenus diriguntur, non intervenit reciprocus consensus, qualis tamen requiritur ad omne pactum, omnemque Promissionem, atque Donationem. Deinde in quibusdam casibus, dummodo verba dirigantur ad ipsum præsentem, potest Pater vel Mater Donationem acceptare pro Filio, Tutor pro Pupillo, Curator pro Minore, Filiusfamilias pro Patre, Servus pro Domino, Monachus pro Monasterio, & alii hujusmodi.

21. CONCL. IV. Donatio mere verbalis ante actualem rei traditionem non dat jus in re, sed ad rem duntaxat. Ita communis: quia, ut dicitur *l. Traditionibus. C. De pactis.* ibi: *Traditionibus, & usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.* Unde licet acceptes Donationem verbalem, qua tibi Cajus donat equum absentem, non per hoc acquiris jus in re, ac dominium equi ante traditionem: & hinc, si interea Cajus donet, aut vendat equum alteri, eique tradat, is dominium equi acquirit; tu autem habes actionem personalem

in

in Cajum pro injuria tibi facta ratione juris ad rem, quod vi Donationis habebas in equo.

22. CONCL. V. Donatio inter vivos ultra quingentos Solidos Jure communi Cæsareo est invalida, nisi accedat insinuatio apud Judicem: sed quoad excessum duntaxat ipsa non valet, simulque certis adhuc casibus exceptis. Ita communis, & habetur expresse decisum *L. penult. C. de donationibus*, & alibi. Et hoc quidem rationabiliter est constitutum, ut obvietur fraudibus nonnullorum, simulque, ne cives cæteroquin locupletes per excessivas Donationes temere factas ad paupertatem redigantur.

23. Porro per quingentos Solidos hodie communiter intelliguntur quingenti Aurei, seu Ducati, qui faciunt mille Imperiales nostrates: nam in Jure Aureus accipitur pro Solido, ita ut septuaginta duo Solidi, seu Aurei faciant unam libram auri, prout sentit Glossa §. *fin. Instit.* De *pœna temere litigantium.* Unde si quis ultra quingentos tales solidos velit donare inter vivos, opus est, ut Actis publicis intervenientibus talem Donationem insinuet apud Magistratum, & judicis auctoritas accedat, alioquin ipsa quoad excessum non valebit.

24. Dicitur, *quoad excessum non valebit*: nempe quoad illam quantitatem summæ, quæ excedit quingentos Solidos. Siquidem quoad summam quingentorum Solidorum Donatio illa valebit. *l. Sancimus. C,* De *donationibus.* Accedit

cedit ratio: quia, ut habet *Regula* 37. *Juris in* 6. *utile non debet per inutile vitiari*, quod communiter intelligitur, quando utile ab intutili ſeparari poteſt, prout fit in propoſito.

25. Additur in Concluſione: *ſimulque certis adhuc caſibus exceptis.* Nam ſunt nonnulli caſus, in quibus ſuſtinetur Donatio ultra quingentos Solidos. Sic enim primo valet Donatio in quacunque quantitate, etiam ſine inſinuatione apud Judicem, ſi facta eſt Eccleſiæ, vel ad alias cauſas pias; quia Jus Civile pietatis opera impedire, vel reſtringere non poteſt; cum Chriſti conſilium ſit *Matth.* 19. *Vade, vende, quæ habes, & da pauperibus.* Dummodo tamen Donatio non ſit inofficioſa, id eſt, talis, quæ liberis legitimam Jure naturæ a parentibus debitam adimat, aut quæ viciſſim a liberis indiſcrete facta ſubtrahat parentibus media ad ſuſtentationem neceſſaria: nam talem Donationem Chriſtus quoque reprobat *Matth. cap.* 15.

26. Deinde valet Donatio etiam ultra quingentos Solidos facta a Principe, vel Principi a privato. Rurſum valet ejuſmodi Donatio, quæ fit militibus a belli Ducibus ex propriis bonis mobilibus, vel hoſtium ſpoliis. Inſuper valet Donatio, quæ fit ob cauſam, utputa ad militiam, aut nuptias, ad redimendos captivos, ad ædium deſtructarum reparationem. Item valet Donatio remuneratoria beneficiorum, ac obſequiorum præſtitorum, prout habetur *l. Sancimus* & *l. Si quis pro redemptione. C. De Donationibus* & alibi.

Addi-

Additio.

* Quinimo loquendo de Foro interno, & ante sententiam Judicis, aut requisitionem Donantis etiam reliquæ Donationes, quingentos Solidos excedentes, in tantum valent, ut eosdem sponte donatos, & extraditos non teneatur Donatarius iterum reddere quoad illum excessum, nisi repetat Donator: repetenti tamen (inquit Christoph. Chlingensperg *lib.* 3. *Instit. Tit.* 7. *q.* 16. *object.* 5.) tenetur in conscientia restituere, sicut & ejus hæredibus: intellige, nisi adsit aliqua ex superius allegatis exceptionibus. *

APPENDIX.

De variis Donationibus in specie.

SUMMARIUM.

* *De Donationibus, quas Parentes faciunt suis liberis. Addit. I.*
* *An sint computandæ in hæreditatem? Additio. II.*
* *De Donationibus Sponsorum ad invicem. Additio III.*
* *De Donationibus, quas ad invicem faciunt Maritus, & Uxor. Additio IV.*
* *De Donationibus Episcoporum, Prælatorum &c. ex bonis Ecclesiasticis. Additio V.*

Additio I.

* Quæres I. Quid sentiendum sit de Donationibus, quas parentes faciunt suis prolibus non-

nondum emancipatis? Resp. I. Si hæ Donationes factæ fuerint a matre, avia vel avo materno, firmæ existunt, nec ad libitum revocari valent. Ita cum aliis Molina *Tom. 1. de Jur. & Just. disp.* 191. & Sporer *Tract. 6. in Decal. cap. 3. sect. 3. num.* 42. Ratio est: quia nullus textus Juris assignari potest, per quem similes Donationes infirmarentur. Resp. II. Si fiant a Patre tales Donationes, regulariter loquendo, non sunt firmæ, sed ab ipso pro libitu iterum revocari possunt, nisi juramento fuerint confirmatæ. Ita deducitur *ex L. 3. C.* De *inofficiosis donation.*

Dixi: *regulariter loquendo, hæ Donationes non sunt firmæ:* nam patitur hæc regula aliquas exceptiones, ubi similes Donationes firmantur: sic contingit I. Si res donata fuerit Proli a Patre tradita: & per mortem Patris, vel per emancipationem Prolis confirmata. II. Si fuerit Donatio remuneratoria, nimirum in recompensationem aliorum beneficiorum seu extraordinariorum laborum. III. Si fuerit facta ob certam causam, puta Filio ad Nuptias, Filiæ in dotem, vel ad ingressum Religionis; nam similes Donationes nequeunt amplius pro libitu revocari. Vide Sporer *loc. cit.*

Additio II.

Quæres II. An Donationes alicui ex Prolibus factæ, postea Parente mortuo, confe-

ren-

rendæ ſint cum reliquis bonis relictis in diviſionem Hæreditatis ? Hæc controverſia ſæpius jam graves tricas inter Fratres & Sorores ad invicem, mortuis eorum Parentibus, excitavit, aliquibus, qui minus in vivis receperunt, volentibus, ut illi, qui plus acquiſierunt, patiantur dictum exceſſum computari in diviſionem Hæreditatis, aliis vero prætendentibus, eum exceſſum eſſe gratis donatum a Parentibus adhuc vivis, ſicque nec ſubjacere collationi Hæreditatis. Porro ante reſolutionem notandum, quod non moveatur quæſtio, ſi Parens ipſemet expreſſe ſe declaraverit: nam ſi is tempore Donationis voluerit tales res donatas conferri poſtea in Hæreditatem, haud dubie ſic debebunt conferri; ſicuti econtra, ſi noluerit computari, neque computabuntur in diviſionem Hæreditatis, modo aliis neceſſariis Hæredibus adhuc remaneat legitima. Dubium itaque ſolummodo remanet, quando Parens nihil in teſtamento, vel ab inteſtato deſuper diſpoſuit. H. N. Reſp. I. Si ſimiles Donationes factæ fuerint Filio propter nuptias, aut Filiæ in dotem, vel per modum dotis ob ingreſſum Religionis, dictæ Donationes mortuo Parente conferendæ ſunt in diviſionem Hæreditatis, ſi Parens in vivis aliter expreſſe non diſpoſuerit. Ita eruitur *ex L.* 17. *C.* De *Collationibus.* Reſp. II. Si extra ſpecificatas aliæ Donationes, inter vivos factæ, fuerint validæ & firmæ, eæ tempore mortis Parentum

non

non sunt computandæ in divisionem Hæreditatis. Ita intimus Bavariæ Cancellarius Schmid in Commentariis *in Jus Bavaric. Tit.* 36. *art.* 10. *num.* 16. Ratio est, quia similes res præsumuntur gratis donatæ absque onere computationis in legitimam, prout recte advertit Schmid *loc. cit.* Sunt autem in specie loquendo tales. *Inprimis.* Donationes remuneratoriæ ob Beneficia præstita, aut extraordinarios labores juxta communem Doctorum. *Secundo.* Equus & arma, quæ subministrantur Filio eunti ad militiam *l.* 4. *C. Familiæ erciscundæ.* Pariformiter sentiendum de expensis in studia cujusdam Filiorum factis *l.* 50. *ff. Familiæ, erciscundæ,* quoniam armis & apparatui militari æquiparatur apparatus litterarius, hocque procedit saltem, si excessus expensarum quoad studia non sit nimius respectu aliorum Liberorum. *Tertio.* Pariter in divisionem Hæreditatis non computantur quotidiana alimenta, & vestimenta liberorum *L. un.* §. 2. *C.* De *Contract.* Ratio esse potest; quia hæc causa liberorum communis est, cum omnes vestimentis indigeant, licet forsan per accidens uni plus, quam alteri obvenerit: quod ad evitandas lites non solet inter liberos attendi, nisi excessus patenter foret nimius. Quod si plures similes casus occurrerent, eosdem videre poteris in Jure Bavarico, *Tit.* 36. *art.* 10. *ac* 14. & apud Schmid solidissime in id glossantem, vel apud Sporer *Tract.* 6. *in* Decalog. *cap.* 3. *sect.* 3. *num.* 43. & *seqq.* *.

Addi-

Additio III.

* Quæres III. Quid statuendum sit de illis Donationibus, quas Sponsi ad invicem faciunt; antequam actualiter Matrimonium contrahant? Resp. I. Si Matrimonium postea contrahatur, ac consumetur, illa pars, cui res antea donatæ fuerunt, easdem pleno jure suas facit. Ita docet Sanchez *lib. 6. de Matrim. disp.* 19. ac probatur ex Jure *arg. L. Si mater. & Si a sponso. C. de donat. ante nupt.* Resp. II. Si illa pars, cui res a comparte donata est, ex sua culpa sponsalia non servet, tenetur rem donatam restituere: si vero ex culpa donantis non sequatur Matrimonium, nihil amplius obligatur Donatarius reddere. Ita habetur *textu claro L. Cum veterum. C. de donation. ante nupt.* Resp. III. Si ex nulla culpa donantis, sed v.g. morte, aut professione Religiosa alterutrius sponsorum Matrimonium non fuerit secutum, pariter adstringitur illa pars, quæ rem donatam accepit, iterum restituere *L. Si a sponso. & L. Cum veterum. C. de donat. ante nupt.* ubi tamen excipitur Sponsa illa, quæ post Sponsalia accepit a Sponso osculum, vel cum eo exercuit copulam: hæc enim rei donatæ adhuc in simili casu poterit retinere medietatem. *

Additio IV.

* Quær. IV. Quid dicendum sit de Donationibus, quas ad invicem instituunt Maritus

& Uxor tempore actualis Matrimonii ? Resp. Tales Donationes, regulariter loquendo, non esse firmas, sed posse ad nutum donantis revocari. Ita deducitur *cap. fin. de donat. inter virum & uxorem.* Dixi: *regulariter loquendo;* nam dantur casus excepti, ubi tales Donationes etiam ante mortem donantis firmæ censentur, nec ad ejusdem libitum revocari possunt. I. Si fuerint factæ remunerationis causa ob alia obsequia a consorte præstita, dummodo inter obsequia & remunerationem sit aliqua proportio seu æqualitas. Ratio est: quia sic conjuges magis stimulantur ad obsequia extraordinaria sibi invicem præstanda *arg. L.* 1. & *L.* 27. *ff. de donat.* II. Si factæ fuerint inter Principes & Comites Sacri Romani Imperii. Sanchez *lib.* 6. *de Matrim. disp.* 8. *num.* 1. III. Si inter alias personas conjugatas fuerint res donatæ exigui pretii. Barbosa *in cap. fin. de donat.* IV. Si fuerint Donationes mutuæ, saltem quando una non excedit notabiliter alteram. *L.* 7. §. 2. *ff. de donation.* V. Demum firmantur etiam aliæ Donationes per ipsam mortem donantis conjugis, si non excesserint 500. solidos. Quod si vero dictam summam excessissent, per solam mortem non firmarentur, nisi tales Donationes iterum in Testamento vel Codicillo repetitæ fuissent. *L.* 25. *C. de donat. inter vir. & uxor.* ac Chlingensperg. *lib.* 2. *Instit. Tit.* 7. *qu.* 13. Alias exceptiones vide in Jure Canonico *lib.* 4. *Decret. Tit.* 20. §. 1. hic positæ sunt communiores.*

Addi-

Additio V.

* Quæres V. Quid reſolvendum ſit circa illas Donationes, quas ex Bonis Eccleſiaſticis faciunt Epiſcopi, aliive Prælati Eccleſiarum, ſeu Monaſteriorum, & eorum Adminiſtratores? Ante Reſponſionem Not. I. Quod hic non ſit ſermo de Bonis Eccleſiaſticis Menſæ, vel honeſtæ ſuſtentationi Prælatorum (ſi quæ talia ſint) incorporatis; nam quod de illis æque ac alii poſſint libere diſponere, inter DD. convenit, dummodo bene notetur, quod teneantur ſuperflua erogare in cauſas pias.

Notand. II. Quod neque inſtituatur in præſenti Quæſtio de Bonis ipſius Eccleſiæ immobilibus vel mobilibus pretioſis; nam quod ad alienationem horum præter gravem cauſam requiratur etiam conſenſus Capituli, patet ex Titulo JurisCanonici c. 1. *De rebusEccleſiæ non alienandis.* Dubium itaque ſolummodo movetur circa mobilia quoad Donationes moderatas. H. N.

Reſp. I. Epiſcopi, aliive Prælati Eccleſiaſtici poſſunt de Bonis Eccleſiæ mobilibus facere Donationes reſpective modicas, ac moderatas, maxime ſi fuerint remuneratoriæ, vel procedant ex cauſa pietatis, eleemoſynæ, aut miſericordiæ. Probatur ex ſenſu contrario: quia c. 2. *de donationibus.* ſolum prohibentur *Donationes graves, & magni momenti*: & certe alias, præſertim apud monaſteria non evitabitur gravis murmuratio, & avaritiæ ſuſpicio.

Resp. II. Religiosi extra monasterium degentes, & acquirentes cum licentia Superiorum Beneficium cum libera administratione, possunt de redditibus Beneficii donare, ut alii Clerici Beneficiati; cum habeantur instar aliorum a Superioribus suis non restricti, uti supponitur.

Resp. III. Si tamen eorum, vel aliorumMonasteriorum Officialium potestas a Superioribus sit limitata, tenentur se huic limitationi conformare juxta laudabiles consuetudines, & consensum Superiorum saltem prudenter interpretativum. Videatur de hoc Auctor in Jure Canonico. *lib.* 3. *Decret. Tit.* 24.

QUÆSTIO III.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum?

SUMMARIUM.

27. *Commodatum, quid?*
28. *Quomodo differat a Locatione,*
29. *Pignore, & Deposito, ac Mutuo?*
* *Ad quid teneatur utens re commodata?*
30. *Precarium, quid?*
31. *Depositum, quid?*
32. *Depositarius re deposita utens sine licentia, peccat.*
33. *Limitatur Conclusio.*
* *Et subjungitur notabile quæsitum duplex. Addit. I. & II.*

27. CON-

27. CONCL. I. *Commodatum eſt alicujus rei ad aliquem ſpecialem uſum gratuito facta conceſſio.* Ita Gloſſa *c. un. ℣. Commodatum. De Commodato.* eſtque in re communis. Ubi tamen notandum: quod hic commodatum definiatur, prout ſumitur pro contractu: ſubinde enim Commodatum accipitur etiam pro ipſa re commodata. Et quidem is, qui rem ſuam alteri commodat, dicitur *Commodator*, ſeu *Commodans*: qui vero accipit rem ab alio ſibi commodatam, appellatur *Commodatarius*: & idem dicendum de Depoſitario, Mutuatario, & hujusmodi terminis.

28. Dicitur inprimis in data definitione, *alicujus rei*: intellige, ſive ea immobilis ſit, utputa domus, aut ſtabulum, ſive mobilis, præſertim quæ uſu non conſumitur, licet minuatur, ſeu atteratur, ut equus, veſtis, vaſa &c. hæc enim omnia commodari poſſunt *L. 1. ff. Commodati.* Et additur, *gratuito facta conceſſio*: in hoc ſiquidem differt Commodatum a Locatione, uti fuſius videri poterit in Jure Canonico *lib. 3. Decret. Tit.* 18. ubi etiam plura notabilia circa locationem, emergente aliquo caſu invenientur; uti & illud, quod res tunc proprie intelligatur commodata, ſi nulla mercede accepta cuipiam utenda traditur, alioquin mercede interveniente locatus uſus rei videatur. *Gratuitum enim Commodatum eſſe debet.* uti notatur §. *Item. Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio.*

29. Dicitur ulterius, *ad uſum*: in hoc quippe Commodatum differt a Pignore, & Depoſito, quo-

quorum usus non conceditur: nam si Creditor pignore, vel Depositarius re deposita, Domino invito utatur, furtum committit, §. *Furtum autem fit. Instit. de Obligationibus, quæ ex delicto &c.* Deinde per hoc differt Commodatum a Mutuo, utpote in quo rei datæ dominium transfertur, in Commodato vero solus usus, dominio, aut possessione penes Commodantem remanente. Additur vero, *ad aliquem specialem usum*: non enim licitum est uti re commodata ad alium usum, quam ad quem concessa est, *arg. cap. un. de Commodato.* ibi: *Nisi post usum expletum, cujus gratia res fuerat commodata.* & alibi.

Additio.

* Porro, qui utitur re commodata, tenetur ad sumptus ordinarios circa eandem, e. g. obligatur præbere pabulum equo commodato, vel soleis ferreis, si deficerent, instruere: non tamen tenetur ex propriis ad sumptus extraordinarios, v. g. ad expensas pro equo ægroto iterum sanando, aut pro redimendo, si equus ille citra culpam fuerit captus ab hostibus. Ita ex Cardinali de Lugo la Croix *lib. 3. part. 2. n.* 821. *

10. CONCL. II. *Precarium est, quod precibus petenti utendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur.* Ita habetur *L. 1. ff. de precario*, estque communis. Unde Precarium ferme convenit cum Commodato, cum utrumque gratis fiat, differt tamen a Commodato in

hoc

hoc, quod Commodatum fiat ad certum tempus, vel certum usum, ita ut antea res commodata a Domino repeti non possit, eo autem finito restituenda sit, quamvis non repetatur; *cum dies statuta pro domino interpellet. Cap. ult. de locato.* & alibi. Econtra Precarium quocunque tempore revocari potest: nam, qui precario concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit, *cit. L. 1. ff. de precario.* Intellige, dummodo non statim revocetur sine cogente necessitate, ne frustra, & illusorie concessum videatur, ac beneficium alicui præstitum, ipsi damnosum existat.

31. CONCL. III. *Depositum est, quod custodiendum alicui datur.* Ita habetur *L. 1. ff. Depositi.* Et quidem Depositum regulariter fit gratia solius deponentis; nulla mercede data vel promissa; alioquin si pro custodia rei detur merces, jam hoc casu Depositum transibit in contractum Locationis, & Conductionis; cum Depositarius accipiens mercedem, censeatur operas suas ad rem custodiendam alteri locasse: ut dicitur *cit. L. §. Si vestimenta. 8. ff. Depositi.*

32. CONCL. IV. Si Depositarius re deposita sine expressa, vel rationabiliter præsumpta Domini licentia utatur, aut ipsam alienet, peccat, & furtum committere censetur. Ita habetur *l. Si sacculum. ff. Depositi. & §. Furtum autem fit. 6. Instit. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur*, cum concordantiis. Ratio est: quia usus rei non est ipsi concessus, sed tantum res ipsa, ut eam custodiat.

33. Additur tamen, *sine expressa, vel rationabiliter præsumpta Domini licentia*: Siquidem quando Depositarius bona fide existimat, Domino id non displicere, si utatur re deposita, jam non peccabit utendo, nec furti actione tenebitur, idque multo magis dicendum, si Dominus expressam utendi licentiam concesserit. Addit Lessius *lib. 2. cap. 27. num.* 5. quando depositum est res usu consumptibilis, v. g. triticum, vinum &c. & Depositarius certus est, se, quando depositum repetetur, paratum habiturum, aliud ejusdem mensuræ & bonitatis, tunc non fore peccatum, saltem mortiferum, uti Deposito, & illud alienare: quia nullum incommodum taliter irrogatur deponenti; unde is rationabiliter censetur non esse invitus.

Additio I.

* Quær. I. An, si quis ex præsumpta licentia usus fuerit re deposita ipso usu consumptibili, teneatur postea deponenti eandem in simili specie reddere, vel num sufficiat, si restituat pretium, quo res deposita tempore usus æstimabatur? Casus potest esse sequens: Cajus rusticus tempore belli deposuit apud hospitem 10. scaphas frumenti: cum tamen successu temporis immineret probabile periculum, ne totum frumentum, si diutius reservetur, ex integro corrumpatur, prædictus hospes alias pro se suaque familia indigens frumento, illud

sibi

ſibi applicat. Ceſſante hoſtium inſultu ſequitur annus valde ſterilis, & ſcapha frumenti conſtans antea quinque, aſcendit in pretio ad decem florenos. Quæritur ergo, an hoſpes ſatisfaciat conſcientiæ ſuæ, ſi ruſtico pro qualibet ex decem ſcaphis frumenti conſumpti det quinque florenos, prout tempore, quo acceperat, quælibet ſcapha æſtimabatur, vel num potius obligetur quamlibet ſcapham 10. florenis emere, & ſic in ſpecie deponenti decem ſcaphas reſtituere? Reſpondeo, eſſe in ſimili caſu attendendum, num quis illam rem depoſitam ex præſumpta deponentis licentia voluerit ſibi comparare titulo emptionis, vel titulo mutui? ſi titulo *emptionis*, ſatisfacit, dum reddit pretium, quo tempore uſus illa res æſtimata fuit; cum emptio & venditio referat pretium rei emptæ ad tempus contractus; econtra vero, ſi titulo *mutui* accepit, obligatur in ſpecie ſimilem rem (id eſt, quoad caſum præſentem 10. ſcaphas frumenti) reſtituere: nam in mutuo non pretium rei, ſed eadem res & ſpecie & bonitate reſtitui debet, uti clare colligitur ex *L.* 3. *ff. de rebus creditis*. Ac præter alios ſic ſentiunt Layman *lib.* 3. *Theolog. Moral. Tract.* 4. *cap.* 15. & Sporer *Tract.* 6. *in Decalog. cap.* 4. *ſect.* 1. *n.* 7. Habet tamen talis depoſitarius, qui titulo mutui rem depoſitam accepit, etiam hanc utilitatem, ut, ſi interea ſimilis res in pretio non creſceret, ſed potius decreſceret; adhuc ſatisfaceret reſtituendo eandem ſpecie,

 puta

puta in præſenti decem ſcaphas frumenti, etſi longe minori pretio comparatas: qualiter non poſſet facere, ſi titulo emptionis comparaſſet, ſed deberet reddere pretium in eo valore, quo res depoſita tempore emptionis æſtimabatur. *

Additio II.

* Quæres II. An, ſi quis, eo quod ſibi a deponente aliunde ex juſtitia quidpiam debeatur, titulo compenſationis uſus fuerit pecunia depoſita absque licentia deponentis, teneatur eandem iterum reſtituere deponenti? Reſpondeo affirmative ſaltem in foro externo; ubi (niſi oſtendere queat, quod ipſemet pro conſervando depoſito expenſas tales facere debuerit, *arg. L. In rebus.* 18. §. 4. *ff. Commodati.*) ad reſtitutionem deponenti faciendam condemnabitur, quia jus ſuum, quod reciproce prætendit, debuiſſet alia via apud Judicem quærere. Ita ſatis clare habetur *cap.* 2. *de depoſito.* & *Leg. Si quis. C. Depoſiti.* Ex quo deducitur, quod multo minus depoſitarius poſſit Creditori deponentis, quamvis requiſitus ab eo, propria auctoritate ex depoſito aliquid tradere Titulo recompenſationis; uti ex Lugone, & aliis advertit la Croix *lib.* 3. *Part.* 2. *n.* 831. deducitur a fortiori ex Juribus ſupra citatis. *

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

Ex qua culpa teneatur Commodatarius, Depositarius, & hujusmodi, si res commodata, deposita &c. apud ipsum pereat?

SUMMARIUM.

34. *Culpa aliter accipitur apud Juristas, quam Theologos, & quomodo?*
35 *Culpa juridica seu civilis, casus, & dolus quid?*
36. *Culpa juridica triplex. Lata, quæ æquiparatur, dolo, levis, & levissima, quæ?*
37. *Commodatarius, aut Depositarius non tenetur de casu fortuito.*
38. *Nisi aliter fuerit conventum.*
39. *Aut is fuerit in mora reddendi.*
40. *Vel nisi casus sua culpa acciderit.*
   * *Quid sentiendum, si acciderit culpa Nuntii intermedii?*
41. *Spectando Jus naturale, quisnam teneatur de damno dato in re alterius?*
42. *Secundum Leges humanas: tenetur Commodatarius de culpa levissima, Depositarius solum de dolo, cur?*
43. 44. 45. *Tres Regulæ, quantum ad Propositum.*
46. *An datæ Regulæ obligent in conscientia ante sententiam Judicis?*
47. *Loquendo de damno ex culpa levi, vel levissima in contractibus dato, communior affirmat.*
48. *Verum sententia negativa non est improbabilis.*
49. *Quid, si dubitetur, an culpa tua damnum acciderit?*

50.

50. *Depositarius, vel Commodatarius, an possit salvare res proprias omissis alienis, si non potest utrasque.*

51. *An salvando alienas pretiosiores, possit petere compensationem?*

* *Quid sentiendum si res aliqua fuerit deposita apud Religiosum inscio Monasterio?*

34. ADVERTENDUM, quoad propositum quod culpa aliter accipiatur apud Juristas, aliter apud Theologos: siquidem apud Theologos culpa idem est, ac peccatum, sive id mortale sit, sive veniale; apud Jurisperitos vero culpa idem est, ac omissio alicujus diligentiæ, unde sequitur quodpiam damnum proximo. Et potest facile contingere, quod hujusmodi culpa juridica seu civilis sit homini involuntaria, & omni peccato coram DEO vacet: veluti si ex naturali oblivione librum tibi commodatum in publico loco reliquisti, unde sequitur ejus amissio, culpam juridicam commisisti, quamvis coram Deo nihil peccaveris ob hujusmodi naturalem inadvertentiam.

35. Differt autem culpa hujusmodi a casu, & dolo: nam culpa quæcunque civilis potest caveri diligentia hominis, cum sit omissio illius diligentiæ, quam homines diligentes, vel saltem diligentissimi talis status & conditionis adhibere solent. Casus autem est rei inopinatæ eventus, qui neque a diligentissimo prævideri, & caveri potest: sic casu fortuito fiunt, quæ contingunt per bellum, furtum latronum, terræ

mo-

motum, gelu, grandinem, fulmina, & his similia. Dolus vero dicitur omnis calliditas, fallacia, & machinatio ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum alterum adhibitá. *L. 1. ff. de Dolo malo.*

36. Porro culpa juridica, seu civilis, communiter dividitur in culpam latam, levem, & levissimam. *Culpa lata* est omissio ejus diligentiæ & circumspectionis, quam passim homines ejusdem conditionis adhibere solent: qualis foret, si quis librum commodatum relinqueret foris ante ostium, qui proinde perditur. Et talis culpa lata, licet dolus proprie non sit, tamen in Jure æquiparatur dolo. *L. 1. ff. Si mensor falsum &c.* ibi: *Lata culpa plane dolo comparabitur.* cum concordantiis. *Culpa levis* est omissio ejus diligentiæ, & circumspectionis quam solent homines diligentiores illius conditionis, vel artis adhibere: & talis culpa foret illius, qui librum sibi commodatum intra cubiculum relinqueret, ostio tamen aperto; nam homines diligentiores solent claudere januam. *Culpa* tandem *levissima* est omissio ejus diligentiæ, quam diligentissimi & prudentissimi adhibent, qualis foret ejus, qui librum sibi commodatum intra cubiculum relinquens clausit quidem ostium, sed non tentavit manu, an illud bene sit obseratum: prout hasce culpas exemplificat Navarrus *cap.* 17. *Manualis num.* 178. & alii. His prænotatis, sit

37. CONCL. I. Si res apud Commodatarium, aut Depositarium fortuito casu pereat, ad

ad nullam ipse restitutionem tenetur (nam quælibet res Domino suo perit) nisi aliter expresse sit conventum, aut ipse fuerit in mora reddendi, vel nisi ex sua culpa fuerit data occasio tali casui fortuito. Ita Doctores communiter, & habetur expressum in Jure Canonico *cap. un. de commodato* ibi: *Cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur: licet casus fortuitus (nisi acciderit culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari.* Hæc ibi.

38. Additur notanter I. *Nisi aliter expresse sit conventum*: nam si pactum intervenit de præstando seu resarciendo damno, quomodocunque res pereat, tenebitur quis etiam de casu fortuito, eo quod periculum rei in se susceperit, seque obligaverit ad quodcunque damnum resarciendum: siquidem *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, Reg. 85. *Juris in 6.*

39. Additur II. *Nisi fuerit in mora reddendi*: quia, si quis tardaverit reddere Domino Commodatum post expletum ejus usum, vel Depositum, postquam illud Dominus repetivit, sicque fuerit in mora reddendi, tenebitur etiam de casu fortuito: nam *Mora sua cuilibet est nociva.* Reg. 25. *Juris in 6.* Intellige, nisi res eodem modo fuisset peritura apud Dominum; quia tunc non censeretur Domino fuisse causa damni, sicque non obligaretur ad recompensationem damni. Lessius *lib. 2. cap. 7. num.* 38. & alii.

40. Additur III. *Niſi caſus fortuitus ſua culpa acciderit*: prout fieret, ſi vas argenteum, tibi pro convivio in civitate celebrando commodatum, tecum accepiſti peregre profectus, ſicque illud in naufragio, vel prædonum incurſu perdidiſti; nam tunc teneberis de hoc caſu fortuito, utpote qui tua culpa accidit, qua Commodatum ſine licentia commodantis foras extuliſti. Et hæ tres limitationes expreſſe habentur in *cit. cap.un De commodato*.

Additio.

*Quodſi reſcire deſideres, an inter caſus fortuitos, ita ut Commodatarius ab onere reſtitutionis ſit liber, numerari valeat, ſi rem commodatam is tradat nuntio, ut Domino reſtituat: hic vero cum eadem occulte aufugiat? Reſp. Si nuntius iſte fuerit habitus communiter fidelis, tunc inter caſus fortuitos talis fuga nuntii computatur, & res ipſi Domino perit, ac Commodatarius ab onere reſtitutionis liberatur: ſecus vero dicendum, ſi ipſe nuntium conſtituat, de cujus fidelitate ſibi alias ſufficienter non conſtat; tunc enim Commodatarius ſic faciens non eſt absque culpa. Vide Jus Canonicum *lib. 3. Decret. Tit. 15. §. 2. num. 34. & ſeqq.*

41. CONCL. II. Siſtendo intra limites Juris naturalis, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamſi ſit apud ipſum ex contractu, niſi ob dolum aut deliberatam culpam latam; ſive, niſi res illa pereat apud ipſum ex tanta

ſua

sua negligentia seu culpa, quæ sit peccatum mortale. Ita Lessius *loc. cit. n.* 28. cum aliis. Notanter dicitur : *sistendo intra limites Juris naturalis*, propter sequentem Conclusionem: unde sit

42. CONCL. III. Spectando tamen leges humanas, aliter de hoc est discurrendum. Siquidem, loquendo de Commodato, *cum gratia sui tantum quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur*, ut habetur *cit. cap. un. de commodato*, cum concordantiis. Econtra vero Depositarius ordinarie tenetur solum præstare dolum, & culpam latam *arg L.* 1. *C. Depositi.* ibi : *Qui depositum accepit, dolum solum & latam culpam præstare debuit.* & tenent Doctores communiter. Ratio diversitatis inter Commodatarium, & Depositarium est: quia Depositum regulariter fit gratia solius deponentis, ut illud ipsi secure asservetur; Commodatum vero gratia solius Commodatarii, cujus necessitati atque indigentiæ per rem commodatam quis subvenit: atqui naturalis æquitas postulat, ut major adhibeatur diligentia in custodienda re aliena, quam quis gratis ad solam suam utilitatem accepit, quam si eam accepisset ob alterius duntaxat gratiam & utilitatem: ergo.

43. Porro ut tota hæc materia clarius præ oculis habeatur, en tibi tres regulas, quas Doctores passim assignant, atque desumunt ex variis textibus utriusque Juris. I. Regula: In contractibus, qui celebrantur gratia dantis tantum (prout regulariter loquendo fit in Depo-

ſito) præſtatur dolus, & culpa lata ſolum : exceptis tamen quibusdam contractibus, nempe Tutelæ, Mandati, & negotiorum geſtorum, in quibus ob ſpecialem rationem etiam præſtatur culpa levis, ut dicitur *L. Contractus* 23. *ff. de Reg. Juris*, & amplius explicant Juriſtæ: qui pariter ob ſpecialem Juris diſpoſitionem *Leg.* 3. *ff. Nautæ, Caupones.* hosce, & quoscunque alios, qui ex officio ſuſcipiunt depoſita, condemnant, atque ad reſtitutionem obligant; ſi etiam ex culpa tantum leviſſima illorum Depoſitorum quodpiam perierit, aut deperditum fuerit.

44. II. Si contractus fiat gratia recipientis tantum (prout regulariter fit in Commodato) tunc præſtatur non ſolum dolus & culpa lata, ſed etiam culpa levis atque leviſſima *arg. cit. c. un. de Commodato.* Excipe Precarium, in quo quia totaliter ex liberalitate concedentis deſcendit, atque ad libitum ejus quolibet tempore revocari poteſt, nonniſi dolus & culpa lata præſtatur. *Text. clar. L. Quæſitum.* §. *Eum quoque. ff. de precario.*

45. III. Quodſi vero Contractus fiat gratia utriusque (prout contingit in Pignore: quod datur & gratia Creditoris, ut ei fiat aſſecuratio rei creditæ, & gratia debitoris, ut ei ſub aſſecuratione pignoris quidpiam mutuo concedatur) tunc præſtatur dolus & culpa lata, ſimulque culpa levis, non autem leviſſima *arg. L. Si ut certo.* §. *Nunc videndum eſt. ff. Commendati.*

ti. & tenent Doctores communiter. Verum occasione præmissorum,

46. Quæres I. An datæ Regulæ, seu Leges obligent in conscientia ante sententiam Judicis ad reparationem damni, ex culpa duntaxat levi, vel levissima dati? & notanter additur, *ex culpa duntaxat levi, vel levissima:* nam si deliberate detur damnum ex dolo, vel culpa lata (qualis, ut dictum, dolo æquiparatur) certum est, adesse obligationem in conscientia resarciendi damnum tertio illatum in Contractibus, non minus, ac extra illos.

47. Resp. Quamvis communior sit sententia dictas leges statuentes obligationem restituendi ratione damni, ob culpam levem, vel levissimam in contractibus dati, obligare in conscientia, & ante sententiam Judicis, nihilominus opposita sententia, negans talem obligationem in conscientia, saltem antequam ab altera parte exigatur, vel etiam ante sententiam Judicis non est improbabilis, præsertim loquendo de damno ex culpa levissima dato. Ita Lugo *disp.* 7. *de Just. & Jure Sect.* 8. *num.* 105. Lessius *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 48. & in simili Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 37. *n.* 4. citans alios. Ratio prioris partis est: quia ejusmodi obligatio non tam descendere videtur ex culpa, quam ex natura contractus, prout argumentatur Navarrus *cap.* 17. *Manualis n.* 184. contra Sotum: nam hoc ipso, quod quis ineat talem contractum, censetur se obligare ad præstandam eam diligentiam, quam leges & natura talis contractus requirunt.

48. Altera pars, quæ negat talem obligationem in conſcientia, ſaltem antequam exigatur reparatio damni a parte adverſa, vel etiam ante ſententiam Judicis, ex eo ſuadetur: quia prædictæ leges contractuum non videntur cum tanto rigore in foro conſcientiæ receptæ, nemo enim eſt, qui pignori, vel rei conductæ, aut etiam commodatæ putat ſe majorem cuſtodiam debere ex juſtitia, ac pro foro conſcientiæ, quam Dominus ipſe adhibere ſolet. Accedit, quod potius cenſeatur eſſe caſus fortuitus, ſaltem pro foro conſcientiæ, ſi ob culpam leviſſimam, quæ propter naturalem oblivionem & inadvertentiam accidere poteſt, periit res aliena tibi commodata, abſque ulla tua culpa theologica. Vide dicenda *Tract. 9. diſt. 5. quæſt. 5.*

49. Quæres II. Quid juris, quando dubium exiſtit, an culpa tua damnum acciderit? Reſp. Quando Depoſitarius, vel Commodatarius rationabiliter dubitat, an Depoſitum vel Commodatum ſua culpa perierit, nec ne, ſatis convenit inter Doctores, quod is non teneatur in conſcientia ad aliquam reſtitutionem: tum quia in dubio non præſumitur delictum: tum etiam, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. In foro tamen externo, ſi res Depoſitarii manſerint incolumes, præſumitur de dolo. *arg. cap. 2. de depoſito.* ibi: *Bona fides abeſſe præſumitur, ſi rebus tuis ſalvis exiſtentibus, depoſitas amiſiſti:* juncta *L. Quod Nerva ff. Depoſiti.* cum concordantiis. Quod ultimum intelligendum eſt, niſi Depoſitarius probet, Depoſitum caſu periiſſe,

vel non potuisse simul cum rebus suis, imminente v. g. incendio salvari, tunc enim cessaret præsumptio doli.

50. Quæres III. Utrum Depositarius, vel Comodatarius possit subvenire propriis rebus, vel potius teneatur salvare res depositas vel commodatas, si utrasque ob casum fortuitum, utputa ob exortum improvisum incendium, aut irruptionem hostium salvare nequeat? Resp. hic opus esse distinctione: nam si res tuæ sint pretiosiores aliis depositis, vel commodatis, fatentur omnes, quod possis præferre tuas pretiosiores aliis minus pretiosis, si ambas salvare nequeas; maxime cum quilibet magis teneatur diligere se, quam alium. Abbas *cap.* 2. *de Deposito.* & alii. Quodsi vero res depositæ, vel commodatæ sint pretiosiores tuis, teneris eas præferre rebus tuis vilioribus, easque salvare tuis minoris momenti relictis: quia hoc suadet prudentia & æquitas naturalis.

51. Notat tamen Lessius *l.* 2. *cap.* 27. *n.* 28. Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 7. *n.* 7. Quodsi Depositarius, vel Conductor, aliena propriis præferendo, passus fuerit jacturam, is possit petere compensationem damni sibi emergentis, eoquod nulli officium suum debeat esse damnosum. Secus est in Commodatario: nam cum in hujus solius gratiam Commodatum sit factum, tenetur is Commodantem servare incolumem, etiam diligentissime custodiendo res sibi commodatas.

Addi-

Additio.

* Quæres IV. An Ecclesia, vel Monasterium teneatur ad recompensationem deponenti faciendam, si citra consensum Capituli, seu Conventus res deposita apud Rectorem Ecclesiæ vel Religiosum ex sua culpa pereat. Resp. negative, dummodo hæc ipsa res deposita non fuerit conversa in utilitatem Ecclesiæ vel Monasterii. Ita statuitur *cap.* 1. *de deposito.* & ratio est; quia *delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ*, seu Monasterii, *redundare. Reg.* 76. *juris in* 6. Vide Jus Canon. *lib.* 3. *Decret. Tit.* 16. *num* 49. *& seqq* *

DISTINCTIO III.
De Testamentis, & ultimis Voluntatibus.

QUÆSTIO I.
Quid, & quotuplex sit Testamentum, & quæ ejus requisita?

SUMMARIUM.

1, *Testamentum, quid?*
* *Qualiter debeat esse constituta Voluntas Testatoris?*
2. *Dividitur in solemne, & minus solemne, seu privilegiatum.*

3. *Paganum, & militare. Testamentum scriptum, seu clausum, & Testamentum nuncupativum, quid?*
4. *Hoc a Notario solet redigi in scripturam, cur?*
5. *Ad Testamentum solemne scriptum requiruntur plura.*
   I. Hæredis institutio.
6. *II. Septem Testes.*
7. *III. Ut testes sint legitimi; & sint tales?*
8. *IV. Ut testes sint rogati.*
9. *V. Subscriptio, & subsignatio Testamenti.*
   * *Quidnam de jure Bavarico quoad subscriptionem, & subsignationem?*
10. *VI. Unitas contextus &c.*
11. *Ad Testamentum nuncupativum, quæ requirantur?*
   * *An id valeat per annutum?*

1. CONCL. I. *Testamentum* juxta nominis etymologiam idem est, ac *testatio mentis*; & recte definitur *L. 1. ff. Qui testamenta.* dicendo: *Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit.* Quamvis enim aliqui majoris claritatis gratia addere soleant lỳ *cum directa hæredis institutione*: tum ad exprimendam differentiam Testamenti a Codicillo, & aliis ultimis voluntatibus; tum quia institutio hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti: nihilominus Jurisconsulti hanc particulam subintelligi volunt sub ly *justa sententia*, id est, legi-

legitima, ſive juri conſona, & habens omnes ſolemnitates Juris, inter quas eſt directa hæredis inſtitutio.

Additio.

* Porro, ut Teſtamentum, ſeu etiam aliquod legatum valeat, illa voluntas Teſtatoris requiſita debet eſſe *actualis* & *efficax*: pro quo bene notandum, quod voluntas illa, qua aliquando volo facere Teſtamentnm, & hunc vel illum hæredem inſtituere, non ſit voluntas efficax actualiter teſtativa; ſicut a pari illa voluntas, qua vult Petrus aliquando Matrimonium contrahere, non eſt illa actualis voluntas, qua Matrimonium ipſum actu contrahitur. Quinimo tales formulæ: *Volo aliquando facere Teſtamentum, & ibidem tui eſſe memor,* ſive: *ſis in tuo ſervitio fidelis, & faciam ſuo tempore aliquod pro te legatum in meo Teſtamento;* vel *cogito te inſtituere Hæredem &c.* potius cenſenda ſunt propoſita & velleitates, quam efficax voluntas actualiter teſtativa, prout cum Rota Romana *in Rec. part.* 2. *deciſ.* 576. *num.* 3. & *part.* 7. *deciſ.* 108. *num.* 4. advertit Card. de Luca *de Teſtament. diſc.* 13. *num.* 5. & *ſeqq.* Unde ſi ſimilem formulam proferat Herus ad famulum, maritus ad uxorem &c. & poſtmodum morte præventi Teſtamentum non condant, vi horum verborum nequeunt tales occulta uti compenſatione, &, ſi jam feciſſent, obligandi ſunt a Confeſſariis ad reſtitutionem.

 2. CON-

2. CONCL. II. Testamentum varie dividitur. Et inprimis aliud est perfectum seu solemne, cui quadrat proxime data definitio; aliud minus solemne seu privilegiatum, quod, etsi careat solemnitatibus Jure communi cæteroquin requisitis, tamen ex privilegio valet: ut est Testamentum ad pias causas, Testamentum inter liberos conditum, Testamentum militare, aut factum tempore pestis, vel coram Principe, sive apud Acta Judicis, de quibus infra *Quæst.* 3.

3. Rursus Testamentum dividitur in paganum, & militare: hoc fit a militibus in castris, illud domi in pace. Testamentum paganum, ac solemne dividitur ulterius in scriptum seu clausum, & nuncupativum. *Testamentum scriptum*, seu *clausum*, sic dicitur, quod scripto fiat servata debita forma Juris: & hujusmodi Testamentum scriptum, seu clausum præcipue tunc fit, quando Testator latere vult id, quod in Testamento continetur, prout notatur *l. Hac consultissima. C. de Testament.* Porro *Testamentum nuncupativum* dicitur illud, quo Testator non interveniente scriptura coram testibus ad hoc convocatis nuncupat, seu oretenus exprimit nomen hæredis, quidque aliud de suis bonis post mortem fieri velit.

4. Notat tamen Layman *lib.* 3. *tract.* 5. *c.* 1. *num.* 3. cum aliis, quod hodie nuncupatio talis coram testibus facta plerumque a Notario publico soleat in scripturam redigi: non quidem ad substantiam actus servandam, sed ad meliorem rei gestæ comprobationem, ac Testamenti securi-

curitatem, quia fieri poteſt, ut teſtes interim moriantur, vel inhabiles reddantur, quo minus coram Judice voluntatem Defuncti declarare valeant, quorum defectum abunde ſupplet publicum inſtrumentum Notarii.

5. CONCL. III. Ad Teſtamentum ſolemne ſcriptum, ſeu clauſum ſequentia requiruntur I. Hæredis inſtitutio: ſiquidem *Inſtitutio hæredis eſt veluti caput, atque fundamentum totius teſtamenti §. Ante hæredis* 34. *Inſtit. de Legatis* ac proinde ſpectat ad ejus ſubſtantiam: & *alioquin inutile eſt teſtamentum, in quo nemo hæres inſtituitur*, ut dicitur *§. Inprimis. Inſtit. De fidei commiſſar. hæred.* cum concordantiis. Et per hanc conditionem præcipue differt Teſtamentum a Codicillo, & aliis ultimis voluntatibus, eo quod in Teſtamento fiat directa hæredis inſtitutio, non item in Codicillo.

6. II. Requiruntur ſeptem teſtes. Et quidem loquendo de Foro externo, ac quantum eſt de Jure Civili, numerus ſeptenarius teſtium non tantum eſt de forma probatoria, ſed etiam de ſubſtantia Teſtamenti; adeo quidem, ut ſi unus deficiat, Teſtamentum Jure Civili corruat, *arg. l. Si unus. C. De teſtamentis.* ibi: *Si unus de ſeptem teſtibus defuerit, deficit teſtamentum.* Covarruvias *cap.* 10. *De teſtament. num.* 14 Bartolus, Jaſon, & alii.

7. III. Requiritur, ut hujusmodi teſtes ſint legitimi, id eſt, tales, qui de Jure non prohibentur eſſe teſtes in Teſtamento. Et iſti, quantum eſt de Jure Civili, ac loquendo de Teſtamento ad cauſas profanas, debent eſſe homi-

 nes

nes liberi, masculi, puberes, & nonnullis aliis qualitatibus præditi, de quibus fit mentio §. *Testes.* & §. *Pater. instituit. De testam.* Hinc in tali Testamento nequit testis esse fæmina, neque pupillus, neque servus seu mancipium, neque furiosus, neque prodigus declaratus, neque infamis, neque surdus & cæcus, imo etiam Monachus nequit esse testis, nisi accedente licentia Superioris sui. Insuper in ejusmodi Testamento testes esse non possunt, qui sub potestate Testatoris sunt, aut qui in illo Testamento hæredes instituuntur (bene tamen ii, quibus duntaxat aliquid legatur) nec, qui existunt in potestate hæredum: *Reprobatum est enim ea in re domesticum testimonium*, ut habetur *cit. §. In testibus. Instit. De testamentis.*

8. IV. Requiritur, quod testes sint rogati, ut sic excludatur omnis suspicio, ac subornatio. Rogare autem in proposito nihil aliud est, quam testes certiorare, quare sint huc convocati: unde non sufficerent Testes fortuiti, vel transeuntes duntaxat, nisi etiam dicto modo rogarentur, seu certiorarentur.

9. V. Requiritur subscriptio, & subsignatio hujusmodi testium. Nam in Testamento scripto necesse est, ut testibus præsentibus Testator suum esse Testamentum dixerit, quod offertur, eique ipse Testator inprimis coram testibus sua manu in aliqua parte subscripserit: quo facto etiam testes uno eodemque die, ac tempore subscribere, & sigillis suis Testamentum consignare debent. Quod si vero Testa-

tor litteras ignoret, vel ob infirmitatem, aut aliam quamcunque cauſam ſubſcribere nequeat, tunc octavus ſubſcriptor pro eo adhibendus eſt, prout expreſſe ſtatuitur *cit. l. Hac conſultiſſima. C. De teſtamentis.*

Additio.

* Utrum autem æque ſufficiat quoad teſtes, ſi ſcribere quis eorum neſciat, & loco talis ſubſcribat ſubſtitutus ex ipſis Conteſtibus, alia eſt quæſtio: ubi præſens Auctor *in Jure Can. Tit. 26. num.* 25. & 26. diſtinctionem facit inter Jus commune, & Bavaricum, circa poſterius affirmat ſufficere; inſiſtendo autem Juri communi negat, niſi Teſtator fuerit ruſticus, & quidem exiſtat in loco, ubi teſtes litterarum periti non inveniuntur, de quo Teſtamento adhuc recurret mentio infra *n.* 33. Videantur in Jure communi *Lex* 21. *Hac conſultiſſima* & *Lex finalis. C. De teſtamentis.* quoad Jus Bavaricum autem *Tit.* 34. *art.* 1. in quo textu pariter quoad obſignationem dictorum teſtium invenietur differentia alia inter Jus commune, & Bavaricum; quoniam ultimum in Patria, qua ſcribo, requirit ex parte teſtium ſigillum non qualecunque, ſed ſpeciale habens *Caſſidem* & *Arma*, conſequenter infertur, in Bavaria, ſi intenditur confectio Teſtamenti ſolemnis, non ſufficere ſigilla, quibus calix Sacerdotum, aut ſpira piſtorum, vel aliorum neſcio quæ ſigna repræſentantur; interea tamen in textu Juris Bavarici admittitur tanquam ſufficiens, ſi major

jor pars teſtium ſigillum cum Caſſide & Armis apponat, a quibus deinde reliqui teſtes, ſimile ſigillum non habentes, etiam commodatum accipere poſſunt, dummodo id in ſubſcriptione exprimant. Ita declarat Illuſtriſſ. Commentator Schmid. *in Tit.* 34. *art.* 1. atque vel exinde deducitur, quantis periculis impugnationum exponatur Teſtamentum ſolemne, unde potius conſulitur Teſtamentum ad acta, de quo ſuo loco.*

10. VI. Requiritur unitas contextus; quod nempe hæc omnia fiant uno eodemque continuato, & non interrupto tempore, absque alterius negotii interpoſitione, aut dilatione, niſi forſan ob neceſſaria naturæ aliud fieri deberet, idque leve foret. Tandem etiam requiritur, quod teſtes omnes ſimul præſentes ſint, ipſumque Teſtatorem videant, & audiant; prout omnes haſce Teſtamenti ſolemnis ſcripti conditiones uberius explicant Juriſperiti.

11. CONCL. IV. Ad Teſtamentum nuncupativum ferme eædem requiruntur conditiones, quæ ad Teſtamentum ſcriptum; dummodo demantur ſcriptura teſtamenti, & ſubſcriptio, ac ſubſignatio teſtium, loco quorum requiritur, ut Teſtator coram ſeptem teſtibus ſimul præſentibus (ut ſupra) nuncupet, ſeu oretenus exprimat nomen hæredis, quidque aliud de bonis ſuis poſt mortem fieri velit. Patet hoc ex *cit. l. Hac conſultiſſima.* §. *Per nuncupationem. C. De teſtament.* & §. *Sed hæc quidem. Inſtit. Eodem.*

Addi-

Additio.

* Quæres. An valeat Testamentum nuncupativum solemne, vel etiam ad Acta factum, si Petro e. g. ex insperato periculosa infirmitate obruto, vocentur septem testes cum Notario, vel Judex, aut Consul cum duobus Deputatis (si Testamentum intendatur nuncupativum ad Acta) interea tamen, usque dum hi comparent, ita destituatur viribus ipse Testator, ut iis advenientibus non nisi ad præviam uxoris suæ prolibus destitutæ, vel alterius interrogationem, *num eandem velit esse Hæredem suorum bonorum*, proferre quidquam amplius valeat, quam *ita*, aut *volo*, seu *placet*, vel si omnino non amplius loqui possit, sed tantummodo capite annuat; an (inquam) tale Testamentum nuncupativum valeat?

Resp. Nisi vel per scripturam Testatoris agnitam ut talem, vel per alios testes, vel aliunde sufficienter noscatur, hanc fuisse jam antecedenter voluntatem morituri testatoris, tunc tale Testamentum saltem ad causas profanas factum non valet. Ita cum Julio Claro, Zoesio, Covarruvias, & aliis præsens Auctor *in Jure Can. lib.* 3. *Tit.* 26 *num.* 63. Et ratio est, quia in tali casu non sufficienter ac plene constat de seria, & deliberata voluntate Testatoris, prout ad substantiam Testamenti requiritur; cum suspicari non immerito liceat, ægrotum cum morte luctantem, & ad æternitatem suos cogitatus dirigentem pauca hæc verba potius protulisse, vel capite annuisse, ad remo-

movendam molestiam & importunitatem interrogantis, quam ex serio animo testandi. Videantur in emergentia similis casus utiliter hic Auctor *loc. cit. a num. 56.* & Cancellarius intimus de Schmid *in Comment. ad Tit. 34. art. 5.* Dixi notanter saltem *factum ad causas profanas*; nam quoad *causas pias* putat præsens Auctor *loc. cit. num. 150.* cum aliis pluribus valere; quamvis meo judicio, nisi simul alia de voluntate Testatoris adsint indicia, neque illud periculo impugnationis careret: cum in præsenti neque sufficienter constet de voluntate Testatoris, essentialiter requisita etiam *quoad ipsam substantiam*, & non præcise *quoad modum*, ac cæteroquin agatur de præjudicio Tertii, nimirum Hæredis alias ab intestato succedentis.

QUÆSTIO II.

An Testamentum non privilegiatum in Foro conscientiæ validum sit, si ei desint solemnitates Juris Civilis?

SUMMARIUM.

12. *Rationes asserentium, tale Testamentum in Foro conscientiæ esse invalidum.*
13. *Fundamenta oppositæ sententiæ, seu quod tale Testamentum validum sit.*
14. *Corollarium hujus sententiæ.*
15. *Tertia sententia media, asserens,*
16. *Ejusmodi Testamentum in Foro conscientiæ validum ante sententiam judicis.*

(c) Juxta dicta Dist. 1. n. 34.

17. *Invalidum, quatenus rescindi debet per sententiam Judicis.*
18. *Solvuntur rationes primæ sententiæ.*
(*d*) Dist. 1. n. 34.
19. *Satisfit rationibus secundæ extremæ sententiæ.*

12. CIRCA resolutionem hujus celebris Quæstionis practicæ admodum variant Doctores, & generatim in tres diversas abeunt sententias. Prima est Covarruviæ, *c.* 10. *De testament num.* 12. *&* 19. Herincx *disp.* 2. *q.*4. *De testament. num.* 60. Vasquezii, & quorumdam aliorum, qui docent, hujusmodi Testamentum etiam in Foro conscientiæ invalidum esse, ut proinde hæres in tali Testamento institutus, & Legatarii (id est, ii, quibus aliquid in Testamento illo est legatum) teneantur ad restitutionem, hæredibus ab intestato venientibus faciendam, omnium eorum, quæ ex tali Testamento acceperunt. Rationem dant: tum quia Jus civile hujusmodi Testamentum vult haberi pro infecto, illudque ait sine dubio nullum esse; ut patet ex *cit. l. Hac consultissima. C. De testament.* ibi: *Ex imperfecto Testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos a parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus.* juncta *l. Si unus. C. Eod.* tum quia, si talia Testamenta in Foro conscientiæ essent valida, inique judices facerent ea infringendo, imo foverent apertam injustitiam; dum hæredibus ab intestato adjudicant bona defuncti, quæ aliis hæredibus in Testamento relicta sunt.

13.

13. Secunda ſententia eſt Leſſii *lib.* 2. *de Juſt.* & *Jure cap.* 19. *dub.* 3. *num.* 12. Sannig. *diſp.* 12 *de Juſt. quæſt.* 3. *num.* 9. Maſtrii *diſp.* 4. *Theol. Moral. num.* 52. & plurium aliorum. Et hæc ſententia immediate tenet oppoſitum priori, dum docet, tale Teſtamentum in Foro conſcientiæ validum eſſe, & licite retineri, quod ex tali Teſtamento poſſidetur, ſive titulo hæreditatis, ſive legati. Idque probari ſolet tum auctoritate plurium Theologorum, hanc ſententiam tenentium: tum ex eo, quia leges irritantes Teſtamenta debitis ſolemnitatibus deſtituta fundantur in præſumptione fraudis. §. 4. *Inſtit. de teſtament.* ergo, ubi fraus abeſt, etiam ipſæ leges ceſſant obligare, cum præſumptio cedat veritati. Et hinc *l. Quæſtionem. C.* De *fideicommiſſis.* confeſſio hæredis jurata absque alia ſolemnitate ſufficit, ut is teneatur ſolvere fideicommiſſum, nec auditur volens ſe tueri ex minus ſolemni voluntate. Et ſimile quid habetur *l. Non dubium. C.* De *teſtamentis*, ubi approbatio hæredis facit, ut is teneatur ſolvere Legata, & Fideicommiſſa ex inutili Teſtamento relicta.

14. Ex qua ſententia proinde infert citatus Leſſius *num.* 21. & *ſeqq.* hæredem ab inteſtato, ſi ſciat voluntatem defuncti, teneri reſtituere hæreditatem, & ſolvere Legata illis, quibus Teſtamento minus ſolemni debentur. Item infert, quod, ſi hæres ab inteſtato retineat hæreditatem & Legata, poſſint illi, quibus aliquid per tale Teſtamentum fuit relictum, uti occul-

ta compensatione, cum revera res illæ sint ipsorum.

15. Tertia tandem sententia, quam præ cæteris probabilem, & in praxi expeditam, ac tutam censet Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 17. & tenet Dominicus Sotus cum nonnullis aliis, est media inter duas præmissas sententias, quæ docet, ejusmodi Testamentum quadam ratione esse validum, & quadam invalidum; validum quidem, antequam per sententiam Judicis irritetur, seu irritum declaretur; invalidum vero, quatenus ejusmodi Testamentum minus solemne potest, imo & debet per sententiam Judicis irritum declarari, ac rescindi, si lis super eo mota fuerit, & ad Judicium sæculare deferatur.

16. Ratio hujus tertiæ sententiæ, quæ præ cæteris placet, utpote probabilior, desumitur ex eo; quia inprimis hanc videntur convincere fundamenta præmissæ utriusque extremæ sententiæ, utpote quarum prior habet locum post sententiam Judicis, posterior vero ante sententiam Judicis. Confirmatur, & ulterius prima pars, qua dicitur, tale Testamentum carens solemnitatibus Juris Civilis esse validum pro Foro Conscientiæ ante sententiam Judicis, probatur ex eo: quia in tali Testamento saltem adest obligatio naturalis, donec exceptione Legis Civilis elidatur; atqui obligatio naturalis sufficit ad transferendum dominium: (c) ergo Testamentum illud transfert dominium, sicque est validum, donec per sententiam Judicis irri-

tetur. Unde infertur, quod hæres in Testamento minus solemni institutus possit rem sibi relictam juste retinere, donec ab ipso per sententiam Judicis repetatur.

17. Secunda pars tertiæ sententiæ, qua dicitur, tale Testamentum minus solemne in tantum esse invalidum, quatenus debet rescindi per sententiam Judicis, probatur ex eo. Quia Testamentum imperfectum est invalidum secundum Jus Civile; atqui Judex debet judicare secundum Leges ac Jus Civile: ergo. Accedit, quod lex, ac sententia Judicis secundum Leges judicantis, si est justa in Foro externo, sit etiam justa in Foro conscientiæ, nisi fundetur in falsa præsumptione; prout allegatis pluribus Auctoribus docet Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 10. *num.* 11. & Layman *loc. cit. num.* 8. ergo etiam sententia Judicis, qua secundum Leges Civiles irritat Testamentum minus solemne, erit justa, & consequenter Testamentum illud post sententiam Judicis invalidum, etiam in Foro conscientiæ.

18. Quod si contra hanc sententiam objiciantur, atque urgeantur fundamenta utriusque extremæ sententiæ. Resp. inprimis ad textus *num.* 12. allegatos, Leges Cæsareas Testamentis minus solemnibus resistere tantum civiliter, non autem naturaliter. Porro effectus obligationis naturalis præcipuus est ille, quod cuipiam Jus tribuat accipiendi, & retinendi illud, quod naturaliter sibi debetur, si id nulla opposita exceptione solvatur, prout jam dictum superius. (*d*) Quia vero obligatio naturalis du-

plex

plex eſt, una omnino efficax, altera aliquo modo inefficax, utpote quæ per exceptionem ex beneficio legis Civilis elidi poteſt, ut advertit cit Layman. *cap.* 9. *num.* 9. hinc dicendum, Teſtamenta minus ſolemnia habere obligationem naturalem dumtaxat aliquo modo inefficacem; quæ proinde per exceptionem ex beneficio Legis, ac ſecutam ſententiam Judicis elidi poteſt.

19. Reſp. deinde ad fundamenta alterius ſententiæ *num.* 13. allata. Ad primum diſtinguitur antecedens: Leges illæ fundantur in præſumptione fraudis univerſalis, conceditur; in præſumptione fraudis particularis, negatur. Unde quia adhuc ſubeſt præſumptio fraudis univerſalis, hoc eſt, talis præſumptio, quæ generatim de fraudibus circa Teſtamenta ob avaritiam hominum facile contingentibus concipitur, Jure ad præcavendum eisdem fraudibus ſic diſponente, rite per ſententiam Judicis Teſtamenta minus perfecta reſcindi poſſunt. Ad alterum dicitur, illud eſſe ſpeciale: quia hæres jurato confitens, hanc fuiſſe voluntatem Defuncti, aut approbans Legata ex inutili Teſtamento relicta, hoc ipſo cenſetur voluntatem Defuncti agnoviſſe, & ratam habere; ſicque noluit Jus Civile, obligationem naturalem talis ultimæ voluntatis per ſententiam Judicis reſcindi.

QUÆSTIO III.

De Testamentis ad pias causas, aliisque privilegiatis.

SUMMARIUM.

20. *Testamenta privilegiata, quæ?*
Testamentum ad pias causas, quid?
21. *Ad hoc quænam requirantur, & sufficiant?*
22. *Duo Testes in Testamento ad pias causas non sunt de forma substantiali, sed probatoria.*
23. *Hinc scriptum manu Testatoris valet absque alio Teste.*
24. *Idem, si hæredi certo constet de dispositione ejus ad pias causas.*
25. *Quid juris, si moriturus cœpit facere Testamentum, & non absolvit?*
(e) Num. 21. & 22.
26. *Solvitur instantia.*
27. *An credendum Parocho, vel Confessario circa Legata pia a defuncto relicta?*
28. *Cautela circa hoc observanda.*
* *Cum solutione objectionis.*
29. *Confessarii non facile interesse debent confectioni Testamenti &c.*
30. *Testamentum inter liberos est privilegiatum.*
**Ad quas personas se hoc privilegium extendat?*
31. *Testamentum militare est privilegiatum, quomodo, & quando?*
**Item quoad quales milites?*
32. *Testamentum ad acta est privilegiatum.*
33. *Quid liceat hominibus rusticis?*
34. *Quid juris de Testamento tempore pestis?*
35. *Limitatio notabilis supradictorum.*

* *Sex*

* *Sex casus notabiles circa confectionem Testamenti ad pias causas.*

20. TEstamenta *privilegiata* dicuntur ea, in quibus vel nulla Juris Civilis solemnitas, vel non tam plena & Perfecta, sicut in aliis requiritur. Et inter hujusmodi Testamenta privilegiata primum sibi locum vendicant Testamenta ad pias causas. Porro *Testamentum ad pias causas* dicitur illud, in quo hæres instituitur pia causa, uti Ecclesia, Monasterium, pauperes : sive quod principaliter & directe fit ob Dei, & Sanctorum honorem, atque animæ suæ salutem, v. g. quod pro Ecclesiis, aliisque piis locis, vel in captivorum redemptionem, pauperum aut Religiosorum sustentationem, in mortuorum suffragia, & alia hujusmodi pietatis opera factum est.

21. CONCL. I. Ut Testamentum ad pias causas sit validum in Foro tum interno, tum etiam externo, non requiruntur necessario septem testes, aut aliæ solemnitates Juris Civilis, sed sufficiunt ea, quæ sunt de Jure Naturæ, & Gentium, nimirum, ut sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cujus favorem disponitur, & libertas in dispositione, simulque adsint duo testes. Ita Covarruvias *cap.* 11. *de Testam. n.* 1. Lessius *lib.* 2. *cap.* 19. *dub.* 2. estque communis. Sic enim clare decisum habetur *cap. Relatum* 11. *de Testam.* Unde, cum hæc materia sit spiritualis, tenendum est Jus Canonicum in utroque Foro, videlicet tam Ecclesiastico, quam Civili, atque etiam in Terris

Romani Imperii: quod ipſum confirmat praxis communiter recepta.

22 CONCL. II. Prædicti duo teſtes in Teſtamento ad cauſas pias non ſunt de forma ſubſtantiali, ſed tantum de probatoria: adeoque ejusmodi Teſtamentum validum eſt, etiamſi duo teſtes non fuerint adhibiti, dummodo aliunde conſtet de mente Teſtatoris, ſua bona ad pias cauſas relinquentis. Ita Fagnanus c. *Relatum n.* 8. *& ſeqq. de Teſtament.* Covarruvias *loc. cit. n.* 12. Leſſius *n.* 7. Layman *lib.* 3. *tr.* 5. *c.* 2. eſtque nunc communis Doctorum. Ratio eſt: quia in Teſtamentis ad pias cauſas non procedunt Leges Civiles ob defectum jurisdictionis; in Jure Canonico autem nullibi habetur Decretum irritans ejusmodi Teſtamenta ſine duobus teſtibus facta ad cauſas pias: dummodo aliunde certo conſtet de mente Teſtatoris, utputa per propriam ejus ſcripturam, vel ſi hæres ipſemet ex ore Teſtatoris audivit ultimam illius voluntatem, ſive certum Legatum relictum ad cauſas pias. Accedit, quod in ſimili Teſtamentum inter liberos, ſive ſcriptum, ſive ſubſcriptum manu Teſtatoris valeat quoad liberos abſque alio teſte. *l. Hac conſultiſſima.* § *Ex imperfecto. C. de Teſtam.* juncta *Auth. ſeq.* Et conformiter dictis.

23. Infertur I. Validum eſſe Teſtamentum, & quamcunque ultimam Voluntatem ad cauſas pias manu Teſtatoris ſcriptam, vel ſubſcriptam, etiamſi nullus teſtis adhibitus fuerit; modo ſufficienter conſtet, eſſe Teſtatoris ſcripturam. Quia, ut dictum, interventus te-

ſtium

ſtium non requiritur ad ſubſtantiam Teſtamenti facti ad pias cauſas, licet ſæpe duo vel tres teſtes requirantur ad probationem, ſi aliud probationis genus haberi non poſſit; ergo, dum ſufficienter conſtat, hanc eſſe Teſtatoris ſcripturam, atque ultimam ejus voluntatem, valebit ad pias cauſas absque aliis teſtibus.

24. Infertur II. Si hæredi certo conſtet, voluntatem Teſtatoris fuiſſe, ut aliquid in pias cauſas expendatur, eundem in Foro conſcientiæ obligatum eſſe ad ſatisfaciendum, eſto in Foro externo id nequaquam probari poſſit. Ratio eſt: quia tunc probatione opus non eſt, quando de veritate conſtat. Layman *ibidem n.* 5. & ſequitur ex dictis.

25. CONCL. III. Si moriturus cœpit facere Teſtamentum, vel Codicillum, & morte præventus non abſolvit, licet ſecundum alia irritum ſit, valet tamen quoad Legata pia, quæ in ſua illa imperfecta diſpoſitione jam expreſſerat. Ita Abbas Panormitan. *cap.* 1. *de Succeſſion. ab inteſtato.* Covarruvias *cap.* 11. *de Teſtam. n.* 14. Barboſa, Layman *n.* 6 & alii. Ratio prioris partis habetur *l. Si is, qui, ff. Qui teſtamenta.* ubi dicitur: *magis cœpiſſe talem Teſtamentum facere, quam feciſſe.* Verum hoc ipſum patitur quandam limitationem, & valet tale Teſtamentum, ſi nomen hæredis jam eſt expreſſum: licet ſecus ſit, ſi quis volens plures hæredes inſtituere, unius nomen expreſſerit, & non alterius, ut *loc. cit.* dicitur, & amplius explicant Juriſtæ. Ratio ſecundæ partis eſt: quia diſpoſitio Juris

Civilis quoad Legata ad caufas pias non valet, ob rationes proxime (*e*) dictas.

26. Neque obftat, quod talis Teftator adhuc potuerit immutare difpofitionem fuam. Refp. enim, quamvis id fieri potuiffet, tamen re ipfa illud factum non effe: unde cum Teftator actu nullam mutationem fignificaverit, naturali pariter, & Canonico Jure debent talia pia Legata firma permanere; eo præfertim, quod fint pro remedio animæ Teftatoris jam defuncti.

27. Quæres, an credendum fit Parocho, vel Confeffario, qui poft mortem Parochiani, vel confitentis fui producit fchedulam continentem Legata quædam ad pias caufas, quam hominem illum, antequam difcederet, fcripfiffe, vel dictaffe afféverat; & num talis difpofitio pro ultima legitima voluntate haberi debeat? Refp. I. Si manus Teftatoris agnofcitur, vel duobus teftibus probari poteft, tunc pia ejus voluntas omnimodis eft executioni mandanda: cujus ratio patet ex dictis *num.* 21. & 23.

28. Refp. II. Si ipfemet Parochus, vel Confeffarius Legata annotavit, non creditur illi fine alio tefte. Ratio eft: quia juxta illud Salvatoris *Matth.* 18. & *Luc.* 17. *In ore duorum, vel trium teftium ftat omne verbum.* Unde illud commune dictum, *vox unius, vox nullius, arg. c. Licet* & c. *In omni* & c. *Veniens*, *de Teftibus*, juncta *l. Jurisjurandi C. Eod.* Hinc monendi funt Parochi, aliique Confeffarii, ut ultimas ejusmodi difpofitiones ad pias caufas non fufcipiant, nifi advocatis duobus faltem teftibus,

bus, masculis aut fæminis, quamquam etiam unus cum Parocho sufficere poterit, uti notat Layman *ibidem.*

Additio.

* Dices. In causis favorabilibus, quale est Testamentum ad causas pias, unus testis ad faciendam fidem sufficit, *arg. can. Cum itaque.* 112. *de Consecrat. Dist.* 4. ergo, posito, quod ægrotus a Parocho, vel Confessario consilium petat, ipsique suam voluntatem ultimam circa causas pias adaperiat, non est necesse, ut Parochus, seu Confessarius adhuc alium testem secum assumat. Resp. disting. antec. in causis favorabilibus specialiter in Jure exceptis, & quæ non vergunt in præjudicium tertii, sufficit unus testis, conc. in aliis, neg. antec. Inter illas autem causas in Jure specialiter exceptas dispositio ad causas pias facta, quæ cæteroquin tendit in præjudicium hæredis ab intestato, non legitur comprehensa, nisi dictum talis unius Testis simul aliis adminiculis Juris & fomentis veritatis adjuvetur; unde debemus stare textibus generalibus utriusque Juris *c.* 23. *de Testibus.* & *L.* 9. *C. de Testib.* ubi leguntur hæc formalia: *Manifeste sancimus, ut unius omnino Testis responsio non audiatur, etiamsi* NB. *præclaræ Curiæ honore præfulgeat.*

Porro inter causas ab hac lege specialiter exceptas, & ubi unicus testis sufficit, sunt *inprimis* illæ, quæ alteri non afferunt præjudicium *can. Cum itaque* 112. *de Consecrat. Dist.* 4. *Secun-*

do. Causæ matrimoniales, quando agitur de contrahendo, & objicitur impedimentum dirimens: *c. Super eo* 22. *de Testibus. Tertio.* Si Minister publicus testetur de actu a se gesto vi sui officii. *L.* 2. *C. de Ponderatoribus. Quarto.* Si fide dignus interpres explicet peregrinum idioma *L.* 1. §. *fin. ff. de verbor. obligat. Quinto.* Si ipsemet Testator in Testamento expresse cavit, ut huic uni plena fides habeatur *L.* 14. *ff. de dote prælegata.* Quoad alia vero Testamenta, vel Legata etiam pia, non legitur, quod uni Testi plena fides adhibeatur absque aliis adminiculis, hincque in casu emergenti adhibeat Parochus, vel Confessarius præter seipsum semper adhuc alium, saltem unicum Testem, vel etiam duos, maxime si ipsemet sese non libenter immiscere velit; nam *

29. Recte Layman *cap.* 5. *num.* 20. advertit, ad hoc ut Confessarii, præsertim Religiosi, majore spiritus libertate, & fructu, hominum animas juvare possint, plerumque non expedire, quod confectioni Testamentorum ipsi intersint, aut Testatori in particulari suadeant, quibus hæreditas vel Legata relinqui debeant, præsertim propriis Ecclesiis aut Conventibus, sed expediat ferme in genere tantum pias dispositiones commendare: nisi Testator consilium petens dirigendus sit, ipsique explicandum, quidnam consideratis omnibus honestius, & ad animæ suæ salutem utilius, Deoque gratius existimetur.

30 CONCL. III. Quantum ad alia Testamenta privilegiata attinet, secundum inter ea

locum obtinet Testamentum inter Liberos; id est, illud, quod a patre, matre, aliove utriusque sexus ascendente inter Liberos conditum est: valet enim, licet sit imperfectum, & Juris solemnitate destitutum, utputa quia non interfuerunt septem testes, vel non rogati, aut non masculi &c. dummodo adhuc voluntas Testatoris sufficienter sit declarata. Ita omnes Doctores; estque expressum *l. Hac consultissima.* §. *Ex imperfecto, C. de testam.* cujus verba *n.* 12. relata sunt.

Additio.

* Ubi tamen adhuc duo in simili Testamento privilegiato inter Liberos advertenda sunt. *Inprimis*, quod valeat tantum pro ipsisLiberis, non autem pro aliis personis, seu causis profanis extraneis, si tales cum prioribus cohæredes fuissent institutæ *l. Hac consultissima*, § *Ex imperfecto*, *C. de Testament.* Quinimo multum inter Doctores controvertitur, an in simili Testamento privilegiato subsistant Legata profana, si quæ inserta fuissent circa extraneos. *Secundo* notandum est, quod distinctio fieri debeat inter simile Testamentum nuncupativum, & scriptum: nam in nuncupativo sufficit constare de voluntate Testatoris per duos testes etiam non rogatos, masculos, vel fæminas; in *scripto* autem simili Testamento (nisi forsan pariter duo testes adhibeantur) requiritur, ut vel propria manu Testator ipsemet scribat simile Testamentum, vel ab alio scriptum

sub-

ſubſcribat, vel a cunctis Liberis ſuis ſubſcribi curet, cuivis eorum relinquendo ſaltem legitimam, & quidem *Titulo hæredis*, ſimulque ſingulorum nomina, atque deſignatas portiones diſtinctis verbis (non autem præciſe ſignis, ſeu cifris Arithmeticis) exprimendo, cum appoſitione diei, & anni, quo tale Teſtamentum fuit conditum. Ego paucis tali, ut evitet omne periculum impugnationis, ſuaderem, ut, ſi ſuis Liberis velit eſſe abſcondita contenta, ipſe vel ſcribat, vel ſubſcribat illud, apponendo ſuum ſigillum, & rogando duos teſtes, ut pariter ſe ſubſcribant. Videantur deſuper Reiffenſtuel *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 7. & in Bavaria Schmid *in Comment. ad Tit.* 34. *art.* 8. *

31. Tertium locum inter privilegiata tenet Teſtamentum militis, quod in bellica expeditione conſtitutus condidit; nam milites ejusmodi habent privilegium, ut teſtari valeant, quomodo poſſunt, ac volunt, & ideo, quod in vagina, vel clypeo, aut in pulvere inſcripſerint gladio, ſub ipſo tempore, quo in prælio vitæ ſortem derelinquunt, habetur pro Teſtamento valido, *text. clar. l. Milites. C. de teſtament. militis* & §. 1. & *ſeq. Inſt. de militari teſtam.* Intellige dummodo de hac eorum voluntate ultima legitime conſtet, aut ea per duos teſtes probari poſſit. Verum hæc doctrina procedit duntaxat de militibus, dum actu ſunt in caſtris, ſeu in actuali expeditione bellica; nam domi exiſtentes tenentur teſtari juxta Leges communes. *l. Nequidem C. Eod.* Teſtamentum tamen, quod in caſtris fecerunt, non

jure

jure communi, sed juxta privilegium militare, post missionem honestam sibi factam, intra annum tantum valet. *l. Ex testamento. C. de testament. milit. & §. Sed hactenus. Instit. de milit. testam.*

Additio.

* In Romano Imperio ob Recessum ejusdem de anno 1512. defacto distinctio est facienda inter milites actualiter in expeditione bellica, vel obsidione urbis, aut obsessæ defensione existentes, & inter alios in castris, absque actuali expeditione secure morantes: nam quoad posteriores (non autem quoad priores) exiguntur juxta dictum Recessum Imperii duo testes non solum de forma probativa, sed etiam de forma substantiali. Cæterum militibus in castris existentibus apud Christophor. Chlingensperg *lib. 2. Instit. Tit. 11. quæst. 1.* annumerantur etiam illi, qui equidem ibi necdum existunt, sunt tamen in via ad eadem, ita tamen, ut & ipsi duos saltem testes adhibeant. Utrum autem pariter accenseantur militibus quoad privilegiata Testamenta Medici militares, Chirurgi, Laniones, Pistores, Mercatores, Concionatores castrenses, aliique similes, qui castra sequuntur, aliud est dubium; ubi Chlingensperg *loc. cit. quæst. 6.* ipsis hoc privilegium, si non de stricto jure, saltem de æquitate concedit; quando ordinatione Principis, bellum gerentis (secus si ex propria solum voluntate quæstus causa) castra sequuntur: quod tandem etiam non impro-

bat

bat Cancellarius Schmid *Tit.* 34. *art.* 7. *num.* 16. si similes in acie quoque sint præsentes, & ibi remediis spiritualibus, vel temporalibus subveniant militibus, ut vel sic, dum sentiunt onus, sentiant & commodum. *

32. Quartum locum inter privilegiata tenet Testamentum coram supremo Principe factum, vel eidem per oblatas preces insinuatum, atque ad Acta (ut loquuntur) publica repositum: valet enim absque solemnitate testium, dummodo per subsequens Testamentum non revocetur, neque alius error intervenerit præter defectum testium *l. Omnium. C. de testam.* Siquidem Princeps superat omnes solemnitates testium, ac subscriptionum, ejusque præsentia facit cessare omnem fraudem, simulque apud Acta, nec non coram Judice semper præsumitur adesse multitudo hominum. De his Testamentis ad Acta plura videantur inferius post Quæstionem VII. in Appendice ultima *Addit. II. III. & IV.* Item in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 9.

33. Quinto hominibus rusticis concessum est *l. ult. C. de Testament.* ut in locis, in quibus est raritas Litteratorum, non teneantur attendere ad Legum subtilitates, sed possint testari secundum eorum consuetudinem, ita tamen, ut adhibeantur septem testes, si ibi reperiantur; sin autem in eo loco minime inventi fuerint septem testes, sufficiant quinque, non autem pauciores.

34. De Testamento tempore pestis condito dubitant; & variant Doctores, utrum valeat

cum

cum minore numero testium, quam septem. Verum alicubi Constitutiones municipales, ac præsertim Bavaricæ expresse declarant, valere ejusmodi Testamentum coram quinque testibus factum a quocunque, in loco, qui ob pestis vehementiam est bannizatus? vel si locus necdum quidem sit bannizatus, Testator tamen actu est peste infectus.

Additio.

* Etsi cæteroquin Jus commune *l. Casus. C. de Testamentis.* quoad Testamenta tempore pestis facienda satis rigorosum sit, nihil de requisitis ad solemnitatem remittendo, nisi unitatem contextus, seu simultaneam conjunctionem, & consociationem testium; puto tamen, si pestis omnino sæviat, ita ut dum jura silent, ob timorem infectionis vix amplius reperiatur, qui Testamentum ad Acta recipiat, de æqualitate sufficere, si quomodocunque, vel per duos testes fide dignos, vel aliunde voluntas Testatoris secure cognoscatur; pestis enim adeo vehemens est instar belli, quod Deus contra homines instituit, si ergo in acie sufficit secure constare quomodocunque de voluntate militis testantis: cur non pariter in loco adeo vehementer pestifero? Unde sententiam Andreæ Gail. *lib.* 2. *Observat.* 118. *num.* 17. cum Minsinger, volentium tempore pestis sufficere duos testes, & Berlichii *lib.* 3. *Conclus.* 5. defendentis, tempore pestis quoad confectionem Testamentorum solam veritatem, non requisitas alias

solem-

ſolemnitates inſpici debere, puto ſaltem in ſimili caſu extraordinario locum habere. Videatur Reiffenituel *lib. 3. Decret. Tit. 26.* §. 7. poteritque hæc ſententia deſervire in caſu neceſſitatis, dum aliud remedium teſtari volenti non ſuppetit. *

35. Tandem notandum, quod hactenus dicta locum duntaxat habeant loquendo ſecundum Jus commune Cæſareum, & ſecluſis ſpecialibus locorum conſuetudinibus, ſtatutis, & aliorum Regnorum legibus. Nam in terris temporali jurisdictioni Papæ, ſeu Eccleſiæ ſubjectis ſufficit facere Tectamentum ſecundum formam Juris Canonici, id eſt coram Parocho, & duobus aut tribus teſtibus. *c. Cum eſſes. de teſt.* ſiquidem, ut habetur *Matth.* 18. *In ore duorum, vel trium teſtium ſtat omne verbum.* Sic etiam Venetiis, & Viennæ in Auſtria duos teſtes ſufficere ajunt: ut taceantur ſpecialia quorundam locorum privilegia, ſtatuta, & conſuetudines, vi quorum nonnullæ ſolemnitates ibidem in Teſtamentis remiſſæ ſunt.

APPENDIX

Additionalis continens ſex notabiles caſus circa confectionem Teſtamenti ad cauſas pias.

Additio I.

AMadæus ante mortem ſuam facit Teſtamentum, & in eo hæredem univerſalem

lem instituit Confraternitatem Redemptionis Captivorum: cum autem in illa civitate non adesset Confraternitas hujus nominis, sed alia, nimirum SS. Sacramenti, hinc illa ultima prætendit hæreditatem; contra vero excipiunt consanguinei ipsius defuncti Amadæi, dicendo, quod in tali casu Testamentum sit nullum, utpote cum Confraternitas Redemptionis non existat in illo loco, consequenter ipsi succedant ab intestato. Quæritur jam, an tale Testamentum pium sit a parte rei invalidum, nec ne? Ratio dubitandi, & quæ deserviret pro Consanguineis defuncti, est: quia etiam ad Testamentum pium requiritur efficax voluntas actualiter testativa, quæ tamen hic non videtur adesse, utpote cum non subsistat hæres denominatus, nimirum Confraternitas Redemptionis. Hoc tamen non obstante Cardinal. de Luca *Tom.* 2. *Theatri Veritatis de Testam. dis.* 22. respondet, talium Consanguineorum, successionem ab intestato prætendentium, causam esse desperatam; atque hoc ob favorem causæ piæ, inter cujus privilegia connumeratur istud, quod incertitudinis defectus non vitiet pias dispositiones; censeturque talis voluntas adhuc efficax testativa quoad substantiam ex ea ratione, quia dispositio similis principaliter dirigitur in ipsum Deum, & bonum animæ testantis (quod bonum principale in hoc casu adhuc obtinetur) unum vero, vel alterum pium opus in specie potius respicit modum, quam substantiam. Quodsi ulte-

rius indages, ad qualem ergo causam piam in specie spectet hæreditas? Resp. si ex aliis circumstantiis colligatur, quod testator voluerit intelligere per Confraternitatem Redemptionis Confraternitatem SS. Sacramenti, haud dubie ad illam pertinebit memorata hæreditas; alias autem vel ipsemet Reverendissimus Ordinarius deberet conscientiosam, & prudenter regulatam facere dispositionem ad alias causas pias, vel certe eandem hæreditatem prætendere posset Fabrica S. Petri, utpote cum talis causa pia, quæ succedit vi Testamenti, in specie non sit certa, sed incerta, Fabrica autem S. Petri dicitur illud tribunal auctoritate Summi Pontificis erectum, quod exigit, atque ad alia pia opera applicat pias dispositiones incertas. Unde, posito, quod ex circumstantiis Confraternitas SS. Sacramenti probare nequiret, se fuisse intellectam a Testatore, in eo casu Consanguinei ipsius defuncti, forsan pauperes, possunt apud Fabricam S. Petri obtinere compositionem, ut aliquam partem bonorum defuncti obtineant. Videatur Card. de Luc. *loc. cit.* & *tom.* 3. *de Relatione Romanæ Curiæ disc.* 20.*

Additio II.

*Andreas propria manu scripsit, vel saltem subscripsit, & quod adhuc melius, suo quoque sigillo munivit quoddam testamentum, in quo hæredem instituit Fœdus charitatis, tanquam causam piam. Hoc testamentum etiam post mortem in suo pulpito inventum fuit; quæritur, an tale Testamentum valeat? Resp.

affir-

affirmative: ſi enim ſufficienter conſtat, quod Teſtamentum ab Andrea ſit ſcriptum, vel ſaltem ſubſcriptum & ſignatum, etiam ſufficienter conſtat de voluntate Teſtatoris; hoc autem ſufficit quoad Teſtamentum ad cauſas pias: ergo. Quia vero hæredes ab inteſtato forſan dicerent, hunc characterem non eſſe Andreæ, ſed alium ſuppoſititium; ut proin tale teſtamentum minori periculo exponeretur, ſuaſiſſem adhuc, ut præter ſubſcriptionem propriam Andreas quoque alios duos teſtes, qui ſeſe ſubſcriberent, rogaſſet; nec foret neceſſe, hiſce teſtibus contenta in ſcriptis ad legendum dare, modo in genere diceret, *Chariſſimi, hic continetur mea ultima voluntas circa mea bona temporalia, rogo itaque, ne gravemini hujus eſſe teſtes, & vos ſubſcribere.* Ubi quilibet teſtium in ſubſcriptione poſſet uti ſimili formula: *Ego N. teſtor, quod præſens ab Andrea N. audiverim, in præſenti libello & charta contineri ſuam ultimam voluntatem.* *

Additio III.

*In domo Bertrandi ſubito mortui præciſe reperitur aliqua ſchedula, in qua legitur, quod fœdus charitatis ad ſublevandos pauperes inſtituat pro hærede. Dubitatur, num exinde hæc cauſa pia poſſit prætendere hæreditatem, cum excipiant defuncti conſanguinei alias ab inteſtato ſuccedentes? Fundamentum illorum eſt; quia talis annotatio in ſcheda videtur potius velleitas, & præparatio ad futurum

Testamentum, quam actualis dispositio, hincque non subsistit in ratione Testamenti, prout etiam cum nonnullis sentit Julius Clarus *in §. Testam. q. 7. n. 1.* Hoc tamen non obstante respondeo, nisi aliunde constet, & a Consanguineis successionem ab intestato prætendentibus positive probari queat, quod in hac schedula voluerit Bertrandus tantum per modum præparationis quædam in schedula annotare, non autem actualiter disponere, tunc in favorem Testamenti pii potius in dubio præsumitur, quod vi hujus schedæ Bertrandus actualem fecerit dispositionem, & Testamentum, saltem si annus, mensis, dies, & alia verba complementum actus plerumque in Testamentis denotantia adjuncta sint. Mascardus *de Probat. volum. 4. conclus. 1359. n. 68. & seqq.* & ex professo, ac fusius Menochius *l. 3. consil. 224.* Quinimo ipse quoque Julius Clarus *loc. cit.* prope finem nostram sententiam in praxi consulit. Dixi autem: *saltem si annus, dies &c. adjuncta sint;* nam alias res valde periculosa videtur, præsertim, si neque sigillum esset appressum, nec se Testator ad talem schedam ante suam mortem remisisset. De hoc fusius videri poterit apud Card. de Luca *Tom. 3. de Testam. dis. 15. per totum.**

Additio IV.

*Cajus satis dives (utpote cujus summa ascendit ad 6000. florenos) unicum ex uxore sua jam defuncta suscepit filium Jacobum, Patri

tri non adeo obedientem, ac defacto in militia existentem. Memoratus Cajus fratri suo Titio pauperi, multisque liberis gravato mutuos dat 3000. florenos. Paulo post factus ægrotus hunc fratrem ad se vocat, eique occulte insinuat, quod ipsum, & quidem quatenus pauperem, ex amore Christi una cum filio Jacobo hæredem Instituat, relinquendo pro portione hæreditaria medietatem horum bonorum, nimirum illos 3000. florenos, quos alias deberet titulo mutui: ac demum intra paucos dies obit Cajus. Filius ejusdem ex militia redux hæreditatem capit: videns autem partim massam hæreditatis ultra spem suam diminutam, partim ex fama percipiens, quod Frater defuncti magnam Parenti suo debuerit pecuniæ summam, eandem prætendit; atque Titio negante, se quidquam debere, ad Judicem defert: dubitatur, an Titius Frater defuncti possit summam hanc pecuniarum bona conscientia retinere, & in judicio, si etiam ad juramentum cogeretur, negare, se quidquam debere titulo mutui Cajo Fratri? Ratio dubitandi est: quia equidem multi graves DD. defendunt, si Testamentum non est vestitum debitis solemnitatibus, constet autem alicui certo de voluntate Testatoris; quod in foro interno is ante exceptionem partis in judicio possit summam sibi vi talis Testamenti a Testatore constitutam &c. retinere: negant autem communiter, id fieri posse, postquam in foro externo hæres ab intestato in judicio contra talem excepit. Resp. tamen, Titium

absolute posse hanc summam pecuniariam retinere, non obstante illa partis adversæ exceptione; imo etiam, si adigeretur ad juramentum, optima conscientia jurare valeret, se nec obulum debere fratri suo defuncto, cum sane a parte rei nihil amplius debeat tam in foro interno, quam externo, supposito, quod hæc summa ipsi tanquam pauperi fuerit remissa: nam, etsi alias in casu, quo Testamentum pro foro externo non est privilegiatum, illa DD. sententia præcise pro foro interno, & ante sententiam Judicis procedat; secus tamen, ubi Testamentum est privilegiatum taliter, ut quoque pro foro externo sufficiat, si a parte rei adsit voluntas Testatoris efficax, & actualiter testativa, nec efficaciter revocata, prout censetur adfuisse in præsenti. Plus adhuc addo; existimo enim, in dato casu, si in foro externo Titius Frater defuncti per Chirographum proprium, forsan adhuc inter scripturas defuncti repertum, vel per testes de debito convinceretur, sicque ad restitutionem a Judice condemnaretur, talem iterum ex bonis alterius, si habeat securam occasionem, posse uti occulta recompensatione: nam sententia Judicis in dato casu niteretur falsa præsumptione; cum a parte rei nihil amplius in foro interno, & externo a Titio debeatur, hincque hæc sententia in conscientia non obliget, prout DD. passim docent *Titulo de Præsumptionibus.* *

Addi-

Additio V.

* Demetrius cujusdam in Bavaria oppidi Præfectus Matrimonio ſibi jungit Bertham, forma æque, ac virtutibus quidem divitem, cæteroquin tamen inopem puellam, quæ nec dotem afferre potuit, nec eandem maritus ſupplevit, aut Contradotem conſtituit, conſolando tamen ſuam ſponſam, quod, ſi bene ſe geſſerit, ſpecialiter ejusdem in Teſtamento memor eſſet, quin & hæredem inſtituere velit, poſito, quod ſine liberis decedat. Elapſo anno, & nullis ex Bertha ſuſceptis liberis, Demetrius ſubito periculoſe decumbit, vocat Confeſſarium, & finita Confeſſione, aliisque peragendis devote peractis, ſeſe in præſentia Confeſſarii, & uxoris ſuæ ad faciendum Teſtamentum præparat, uxorem quatenus pauperem ex amore Dei ex aſſe hæredem inſtituturus: in quem finem etiam famulum quemdam ad Magiſtratum mittit, rogando, ut duos deputet, qui Teſtamentum ſuum, quod interim conſcribere incipit, ad Acta recipiant. Exiſtente famulo adhuc in via, & vix una, alterave de Teſtamento ſcripta lineola adeo ingraveſcit morbus, ut ſummum exiſtat periculum, ne usque ad Deputatorum adventum interim moriatur. Mulier cogitans futuram ſuam, ſi privetur hæreditate, miſeriam, lacrymabunda petit a Confeſſario conſilium: quid igitur emergenti ex improviſo ſimili caſu a Confeſſario ſuadendum?

Reſp. in ſimili caſu uxori ſuadendum eſſe, ut, usque dum Deputati a Magiſtratu veniant,

convocet interim duos, vel tres vicinos pro testibus, sive viros sive mulieres, juxta Covarruviam *in c. Relatum. De Testament.* Vel, si ne quidem id admitteret periculum in mora, curet advenire aliquos Domesticos, famulos, aut ancillas: omnes enim tales in eo casu probabilissime sufficient pro testimonio circa ultimam ægrotantis voluntatem ferendo, quamvis hi forent Consanguinei Uxoris, etiam sorores, ac fratres, quando aliter fieri nequit, vel qui ipsimet per modum Legati aliquid ex Testamento reportarent. Ita quoad causas pias (inter quas in nostro casu numeratur Uxor quatenus pauper) Chlingensperger *l. 2. Instit. Imper. Tit.* 10. *qu.* 15. & 16. ac Reiffenstuel *De Testamentis. §. 2. num.* 15. & 16. Modo cæteroquin memorati vocati testes ipsimet verbis, vel signis ex Testatore hanc ultimam ejus dispositionem percipiant, nimirum quod eam NB. tanquam Pauperem ex amore Dei instituat hæredem &c. Invigilet præterea Confessarius, ut in eo casu etiam socius suus, si quem assumpsit, pro majori securitate huic actui præsens existat: etenim licet ob multas graves rationes summopere suadeatur, ut Religiosi se ipsosmet non intrudant ad ferendum in judiciis simile testimonium; contingere tamen potest, ut charitas ex circumstantiis id suadeat, saltem supposito, quod reliqui, qui interfuerunt, a Judice tanquam inepti ob alias causas rejicerentur a ferendo testimonio.

Vides Itaque Confessarie, quomodo emergente ex improviso simili casu consilium in

arena

arena capere queas, ſuggerendo modum ſuperius in reſolutione explicatum. Quod ſi Vir ceſſante deliquio iterum ſeſe recolligeret, usquedum Deputati a Magiſtratu adveniant, poterit in illorum præſentia ſuam mentem de novo per modum Teſtamenti nuncupativi aperire, vel ſi mavult, & tempus admittit, hanc ultimam ſuam voluntatem in Scriptis clauſam extradere, rogando, ut recipiant ad Acta, prout praxis extradendi taliter fuſius declaratur alibi. *

Additio VI.

* Erhardus maligna vexatur febri, inde ex miſericordia receptus ad noſocomium vocat Confeſſarium, cui etiam finita Confeſſione confidenter aperit, quod ex labore, & induſtria ſibi comparaverit 200. florenos domi in quadam ciſta inveniendos; & quia nullos habet hæredes neceſſarios, vult, ut poſt mortem medietas extradatur noſocomio in aliqualem recognitionem, pro altera autem medietate curet Confeſſarius præter funeralia ordinaria legi Miſſas pro anima ſua; & ita præfatus decedit ex hac vita. Conſanguinei autem, quibus Confeſſarius hanc ultimam defuncti voluntatem aperit, nolunt dictis adhibere fidem, petentes ſibimet ipſis adjudicari hanc ſummam. Quæritur, an id bona conſcientia facere queant? Reſp. Si Confeſſarius, quando Erhardus ægrotus ſibi talia oretenus manifeſtavit, nullum adhuc ſecum teſtem aſſumpſit, non tenen-

tur huic soli adhibere fidem Consanguinei, hincque bona conscientia petere queunt a Judice hanc summam, saltem detractis prius expensis funeralium, sibi adjudicari. Ratio patet ex dictis; quia licet testes quoad Testamenta, vel Legata pia non sint de forma substantiali, requiruntur tamen necessario pro foro externo saltem duo de forma probatoria, si aliunde non constet de voluntate Testatoris.*

QUÆSTIO IV.

An omnes, præsertim Religiosi, eorumque Novitii, testari possint?

SUMMARIUM.

36. *Possunt omnes homines testari, nisi Jure prohibeantur.*
37. *Quales jure prohibeantur testari?*
38. *Religiosi solemniter professi nequeunt facere Testamentum.*
39. *Secus de emittentibus Vota simplicia in Societate JEsu.*
40. *Excipiuntur Religiosi, habentes a Papa facultatem testandi, & ordines militares.*
41. *An Religiosi possint facere donationem mortis causa?*
42. *Novitii Religionum libere testantur.*
43. *Testamenta Novitiorum an subsint Decreto Concilii Tridentini?*
44. *Sententia negativa; unde valent, quocunque tempore fiant.*

36.

36. CONCL. I. Omnibus hominibus libera facultas est de bonis suis testandi, nisi Jure prohibeantur. Ita certa, & communis. *Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis (postquam aliud velle non possunt) liber sit stylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium.* ut dicitur *L. 1. C. de Sacrosanctis Ecclesiis.*

37. Additur tamen limitatio, *nisi Jure prohibeantur*: nam inprimis aliqui prohibentur Jure naturali facere Testamentum, eoquod careant usu rationis, uti sunt infantes; item furiosi & amentes, nisi pro tempore, quo habent lucida intervalla. *l. Furiosum. C. Qui Testamenta facere possunt.* Deinde alii testari prohibentur Jure positivo, uti prohibentur saltem ad causas profanas testari filii, ac filiæ puberes quidem, sed adhuc sub paterna potestate existentes, nisi habeant bona castrensia, vel quasi castrensia. Item impuberes etiam quoad bona castrensia, vel quasi castrensia, saltem si intenderent pro hærede instituere causam profanam. *L. fin. C. De Testam. milit.* Item prodigi a Judice declarati, quibus nempe bonorum administratio est interdicta: Rei criminis læsæ majestatis, vel proditionis Patriæ (secus, saltem de consuetudine, in his Terris sentiendum de aliis Reis ad mortem condemnatis, & in Jure non singulariter exceptis) item Proscripti, seu Banniti a Cæsare. Hi (inquam) omnes prohibentur facere Testamentum; quibus accedunt nonnulli adhuc alii, qui referuntur tum §. 1. ac seqq. *Instit. Quibus non est permis-*

missum facere Testamentum. tum alibi. Verum cæteris dimissis, & in extraordinariis casibus Lectore remisso ad Jus Canonicum *l.* 3 *Decret. tit.* 26. §. 10. quantum attinet ad Theologiam Moralem, quæstio præcipua est de Regularibus, nec non & Clericis Beneficiariis; unde sit

38. CONCL. II. Prælati Religiosorum Ordinum, aliique Regulares solemniter professi, non possunt condere Testamentum, & factum ab ipsis est irritum, paucis duntaxat casibus exceptis. Ita certa, & communis, atque habetur clarissime *c. Quia ingredientibus.* 19. *q.* 3. juncta *Authent. Ingressi. C. De Sacrosanctis Ecclesiis.* & alibi. Ratio est: quia Religiosi propter solemne Votum paupertatis nihil possident proprium, de quo testari possunt, cum omnia sint Monasterii.

39. Dicitur notanter in Conclusione, *Regulares solemniter professi:* siquidem præter Novitios, de quibus infra, etiam illi, qui in Societate Jesu, finito biennio Probationis, duntaxat tria Vota substantialia simplicia emiserunt, adhuc retinent dominium bonorum suorum, possuntque postmodum licite ac valide, accedente licentia suorum Superiorum, de eisdem testari; prout habetur ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino.* & refertur *Tom.* 2. *Bullarii Romani. Constitut.* 89. *dicti Pontificis.*

40. Dicitur ulterius, *paucis duntaxat casibus exceptis:* nam hic excipiuntur illi Religiosi, quibus a Summo Pontifice concessa est facultas testandi: qualis non raro dari solet iis, qui ex-

tra

tra Claustrum obtinent Beneficium Ecclesiasticum, præsertim Episcopatum, aut Cardinalatum. Deinde excipiuntur Religiosi Ordinum Militarium, qui, cum non voveant tam rigidam paupertatem, sed bona sua retineant, possunt saltem cum licentia Superioris de bonis, & redditibus suis, Testamentum facere. Pirhing. *tit. de Testam. num.* 49. Nisi dicere velis, hanc testandi facultatem seu jure, seu consuetudine, concessam esse Religiosis Ordinum Militarium.

41. Addit Sanchez *l.* 7. *in Decalog. cap.* 8. *num.* 11. citans quosdam alios, & sequitur Layman. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 3. *num.* 4. valde probabile esse, quod Religiosus cum Prælati licentia (qui tamen hanc ante mortem Religiosi semper revocare valet) possit etiam mortis causa donationem facere. Idipsum, dummodo res sit modica, admittit Pirhing. *loc. cit. num.* 48. quia si res modica sit, ut Prælatus licentiam dare possit donandi inter vivos, cur non etiam mortis causa?

42. CONCL. III. Novitii Religionum libere possunt de bonis suis testari. Ita communis; atque habetur *c. Si qua mulier.* 19. *q.* 3. Ratio est: quia Novitii sunt sui Juris, ac bonorum suorum Domini, libera exeundi potestate præditi. Verum occasione hujus

43. Quæres, an valeat Testamentum, vel alia quæcunque renunciatio, aut obligatio facta a Novitio ante duos menses a sua Professione, aut etiam ante ingressum Religionis? Ratio dubitandi desumitur ex Concilio Trid.

Seff. 25. *c.* 16. *De Regularibus.* ubi ſtatuit in hunc modum: *Nulla quoque renuntiatio, aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque cauſæ piæ valeat, niſi cum licentia Epiſcopi, ſive ejus Vicarii fiat intra duos menſes proximos ante profeſſionem &c. aliter vero facta, ſit irrita, & nullius effectus &c.* Hæc ibi. Et iſta quidem procedere de obligationibus, variisque donationibus durante Novitiatu per Novitios factis, certum eſt. Utrum autem loquantur etiam de Teſtamentis, quæri poteſt.

44. Reſp. breviter. Teſtamenta, Codicilli, & Donationes mortis cauſa ſub hoc Decreto Concilii Tridentini non comprehenduntur; unde valent, quocunque tempore fiant etiam ante ingreſſum Novitii in Religionem. Ita Barboſa *in Collectaneis ad cit. c.* 16. *Concilii Tridentini. num.* 14. citans plurimos alios Doctores, unico ſolo oppoſitum tenente. Quinimo Fagnanus *in c. Quia ingredientibus. num.* 17. *De teſtament.* refert, quod Sacra Congregatio conſulta, an Decretum dicti *c.* 16. loquens de renuntiatione, locum habeat in Teſtamentis, & aliis ultimis voluntatibus, cenſuit non habere locum. Accedit ratio; quia, ut notat Miranda *in manuali Prælatorum tom.* 1. *q.* 23. *art.* 4. mens Concilii Trident. ſolum fuit, eas renuntiationes prohibere, per quas Novitii depauperantur, ita ut poſtea egeſtate & inopia compulſi, cogantur profiteri inviti; hoc autem non contingit in Teſtamentis, & aliis ultimis voluntatibus; cum ante Profeſſionem ſemper libere revocari poſſint: ergo.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

An Clerici Sæculares Beneficiarii valeant testari?

SUMMARIUM.

45. *Clerici Sæculares libere testantur de Bonis patrimonialibus, industrialibus & parsimonialibus.*
   (f) Tract. 7. Dist. 4. quæst. 3. num. 25. 26. & 28.
46. *Secus de Bonis mere Ecclesiasticis, spectato Jure communi.*
47. *De his tamen ante mortem elargiri possunt,*
48. *Ac de speciali facultate summi Pontificis testari.*
49. *Consuetudine acquiri potest facultas testandi ad causas pias.*
50. *An etiam facultas libere testandi ad causas profanas?*
   Sententia negativa.
   (g) Tract. 7. Dist. 4. quæst. 3. n. 32.
51. *Sententia affirmativa.*
52. *Sententia media; juxta quam*
53. *Consuetudine potest acquiri facultas, ut Clerici de Bonis mere Ecclesiasticis valide testentur ad causas profanas.*
54. *Non vero licite.*
   (h) Tract. 7. Dist. 4. qu. 3. n. 32. & 34.
55. *Respondetur ad instantias secundæ sententiæ.*
   (i) Tract 2. Dist. 4. n. 25. & 26.
56. *Consuetudo testandi Clericorum, quæ?*

57. *Et*

45. CONCL. I. Clerici sæculares, sive Beneficiarii, sive non Beneficiarii, possunt libere testari, etiam ad causas profanas, de Bonis suis patrimonialibus, & quasi patrimonialibus, sive industrialibus, quæ suo labore atque industria compararunt; nec non & de Bonis parsimonialibus, quæ parcius vivendo de congrua sustentatione sibi subtraxerunt ex proventibus suorum Beneficiorum Ecclesiasticorum. Conclusio hæc sequitur ex jam supra dictis de dominio Clericorum, ac probatur iisdem auctoritatibus Juris, & rationibus, quæ ibidem (f) allegatæ sunt; estque satis communis inter Doctores.

46. CONCL. II. Loquendo vero de Bonis mere Ecclesiasticis, spectato Jure communi, Clerici Beneficiarii non possunt de iisdem testari, vel disponere mortis causa, etiam ad pias causas; sed ea debent relinquere Ecclesiæ, quæ in talibus bonis succedit. Hæc Conclusio habetur clarissimè c. *Ad hæc. De Testamentis.* ibi: *Clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de Jure testari non possunt.* Idemque tam de immobilibus, quam mobilibus esse intelligendum, declaratur c. *Relatum* 12. *Eod.* cum concordantiis. Idque merito per SS. Canones statutum fuit, ut Beneficiarii promptiores redderentur

ad

ad bona Ecclesiastica superflua majori cum merito in vivis eroganda in pias causas, scientes, nullam sibi potestatem superesse de eisdem post mortem disponendi; prout notavit Navarrus, & cum ipso Layman. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *num.* 6. Porro quod spectato Jure communi talia bona penes Ecclesiam remanere debeant, patet ex *c. Cum in officiis. De Testament.* juncto *cit. c. Relatum.*

47. Dicitur Notanter I. *Non possunt disponere mortis causa*: siquidem Clerici, dum sunt in vivis, optimo jure, magnoque cum merito, redditus Ecclesiasticos superfluos in pauperes, aliasque pias causas erogant. Deinde possunt de talibus iidem Clerici, dum sunt in ultima ægritudine constituti, tam pauperibus, locisque Religiosis, quam etiam suis inservitoribus quidpiam elargiri; prout expresse habetur *cit. cap. Relatum* 12. *De Testam.* ibi: *Consuetudinis tamen est non improbandæ, ut de his* (bonis mobilibus per Ecclesiam acquisitis) *pauperibus, & Religiosis locis, & illis, qui viventi servierant, sive Consanguinei sint, sive alii, aliqua juxta servitii meritum conferantur.*

48. Dicitur II. *Spectato Jure communi*: nam secus est, si quispiam facultatem de talibus bonis testandi obtinuerit a Summo Pontifice, qui eam concedere potest, & defacto sæpe concessit. Quinimo Paulus V. in sua Constit. quæ incipit, *in eminenti.* die 6. Aprilis, 1606. edita (& refertur *Tom.* 3. *Bullarii Rom. Const.* 18. *dicti Pont.*) omnibus & singulis Curialibus,

in ipsa Urbe, & intra decem milliaria (non tamen extra debitam Residentiam) decedentibus, concessit liberam facultatem testandi de quibusvis redditibus Ecclesiasticis, etiam decimalibus Beneficiorum, ac etiam in favorem Consanguineorum suorum, & quod hi eisdem ab intestato succedant; prout amplius videre est *in cit. Constitutione.*

49. Deinde Doctores communiter admittunt, consuetudine pariter posse induci facultatem testandi ad pias causas. Siquidem Clerici solo Jure Canonico prohibentur condere Testamentum: atqui Juri Canonico per longævam & rationabilem consuetudinem derogari potest; ergo. Unde in locis, ubi viget talis consuetudo testandi, Clericus Beneficiarius valide & licite testabitur ad pias causas.

50. Utrum autem consuetudine induci possit facultas de Bonis mere Ecclesiasticis testandi ad causas etiam profanas, major difficultas est. Et quidem talem consuetudinem, ceu corruptelã, ac foventem peccatum rejiciunt Tannerus *Tom.* 3. *disp.* 4. *q.* 6. *num.* 249. Layman. *l.* 4. *tract.* 2. *cap.* 3. *num.* 7. Pirhing. *tit. de Testament. num.* 42. Ludov. Engel. *part.* 4. *Manualis Paroch. q.* 4. *num.* 26. Navarrus & alii. Ratio eorum est: quia consuetudo, quæ legi naturali & Divinæ repugnat, non valet; *arg. c. ult. de Consuet.* & potius est dicenda *perniciosa corruptela*, *c. Mala Consuetudo. dist.* 8. atqui talis censetur esse præsens consuetudo, quia, ut dictum superius, (g) omnes Doctores fatentur, Beneficiarios mortaliter peccare, si redditus mere Ecclesiasticos

ſticos notabiliter in cauſas profanas expendant, ſicque conſuetudo hoc permittens erit nutritiva peccati.

51. Econtra Auguſtinus Barboſa *lib. 3. Juris Eccleſiaſtici univerſi cap. 17. num. 67. & 68.* putat conſuetudine induci poſſe, quod Clerici de talibus fructibus Beneficiorum ſuorum in uſus non pios licite teſtari poſſint: citatque inter alios primo loco pro hac ſententia Covarruviam (ſed male, ut ex hujus verbis *n. ſeq.* referendis liquet) quam probare nititur ex eo: tum quia Papa nonnunquam ſolet dare licentiam teſtandi de hujusmodi bonis; ſed quæ ſunt acquiſibilia privilegio, ſunt pariter acquiſibilia conſuetudine: tum quia neque Romani Pontifices noſtris temporibus, neque Jura hactenus iſtam conſuetudinem improbarunt; quod utique (ait) feciſſent, ſi intellexiſſent, conſuetudinem hanc animas illaqueare, & Clericos ſic diſponentes in peccato mori.

52. Tertia, & inter utramque præfatam media, cæterisque probabilior ſententia tenet, ejusmodi conſuetudinem validam quidem eſſe adeo, ut & Judex relicta hæredibus inſtitutis adjudicando, & ipſi hæredes recipiendo, in conſcientia tuti ſint, non tamen licitam, ſed Clericos ad profana de bonis mere Eccleſiaſticis diſponentes peccare. Ita Leſſius *l. 2. de Juſt. & Jur. cap. 19. n. 44.* Zoëſius *tit. De Teſtam. n. 7.* Covar. *c. 7. De Teſtam. n. 23.* pluresque alii ab his relati. Et notandum, quod, quamvis Covarruvias *cit. num. 23. & ſeqq.* ad longum probare nitatur ejusmodi conſuetudinem eſſe vali-

dam, idem nihilominus *loc. cit. ad finem num.* 27. expresse moneat, disputationem suam eo animo, præsertim a Clericis recipi debere : *ut sit illis satis, culpa mortalis criminis esse eos infectos, si male præter usum necessarium, & pias largitiones, illos* (redditus superfluos) *distribuere non vereantur.*

53. Et quidem, quod ejusmodi consuetudo sit valida, probatur ex eo : quia Clerici de talibus bonis valide, quamvis non licite, disponunt in vita ad causas profanas; ergo idem post mortem fieri potest accedente ejusmodi longæva consuetudine. Probatur consequentia. Tum quia solo Jure Ecclesiastico Clerici de talibus testari prohibentur; atqui Juri Ecclesiastico per consuetudinem contrariam derogari potest: tum quia consuetudo illa valide testandi non est irrationabilis, imo (ut notat Zoësius ibidem) fundatur in publica Reipublicæ tranquillitate, quæ alias sæpe turbaretur, si ejusmodi Testamenta non tenerent. Nam cum Clerici libere testentur de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, & parsimonialibus, ut dictum *num.* 45. & habet recepta Doctorum sententia, ab eisdem vero post mortem illorum Clericorum, bona mere Ecclesiastica superflua absque litigio cum hæredibus instituendo discerni vix possint : hinc consuetudo illa deservire poterit ad præscindendas innumeras lites cum hæredibus talium Clericorum cæteroquin multipliciter instituendas, sicque ad publicam Reipublicæ pacem.

54. Cæ-

54. Cæterum, quod Clerici de bonis mere Ecclesiasticis ad profana disponentes peccent, sequitur ex jam supra dictis (*b*) cum ipsi Jure non solum Ecclesiastico, sed etiam supposita, & per Beneficiarium acceptata Ecclesiæ & Fundatorum intentione, virtute Religionis; adeoque Jure naturali & Divino, teneantur redditus superfluos in causas pias erogare: atqui contra Jus naturale ac Divinum nulla valet consuetudo. Accedit: quia, ut argumentantur Lessius, & Layman, omnes Doctores fatentur, Beneficiarios graviter peccare, si Ecclesiasticos proventus superfluos in usus profanos expendant in vivis: ergo multo magis, si de eisdem taliter testentur: nam semper minus concessum fuit Clericis Beneficiariis, de talibus bonis condere Testamentum, quam disponere inter vivos.

55. Nec urget instantia Barbosæ, nempe quod Papa quandoque concedat licentiam libere testandi de talibus bonis. Nam inprimis hujusmodi licentia est strictæ interpretationis, utpote a jure communi exorbitans, sicque non extendenda ad alios casus non expressos. *arg. c.* 1. *de Filiis Presbyt. in* 6. Deinde dictum illud, *acquisibilia privilegio sunt etiam acquisibilia consuetudine*, non esse universaliter verum, præsertim si consuetudo illa sit irrationabilis, aut a Jure reprobata, notant Fagnanus in *c. Cum contingat. n.* 8. & 11. *De Foro competenti.* & Layman *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 24. *n.* 9. & alii passim. Insuper, cum *Beneficiorum Ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur Pontificem*

pertinere, ut habetur c. *Licet. de Præbendis. in* 6. non mirum; quod ipse circa eorundem bona possit gravibus de causis aliud ordinare, qui circa ipsa etiam Vota, & Juramenta (non obstante, quod supposita semel voventis, vel jurantis intentione, obligent ex virtute Religionis, Jureque naturali ac Divino) justis intervenientibus causis dispensare potest, modo alibi (*i*) jam declarato.

56. Dum autem allegatur consuetudo, simulque conniventia Summi Pontificis, Resp. opponendo illud vulgatum dictum c. *Cum jam dudum. de Præbendis. Multa per patientiam tolerantur, quæ, si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debent tolerari.* Deinde de ejusmodi consuetudine sufficienter constare non videtur: nam Clerici majorem suæ conscientiæ, profectusque spiritualis curam gerentes, passim testantur (in locis, ubi viget testandi consuetudo) ad pias causas, imo nonnulli eorum, præsertim Episcopi, specialem petunt à Summo Pontifice licentiam testandi.

57. Alii vero, dum testantur ad causas profanas, ad eas disponunt de bonis suis patrimonialibus, industrialibus, vel parsimonialibus, magno labore per vitæ decursum acquisitis, & de quibus possunt libere disponere: simulque in funeralia, Missas, eleemosynasque (sub his etiam computando Legata pauperibus consanguineis relicta) tantum relinquere solent, donec suæ conscientiæ obligationi satisfactum rationabiliter judicent: imo, ut hoc eo securius fiat, in nonnullis Diœcesibus, ubi consuetudo

facul-

facultatem teſtandi Clericis tribuit, etiam Ordinarii loci expreſſus conſenſus deſuper requiritur. Quodſi unus, vel alter (quod non facile præſumendum) ſecus egerit, inde non illico colligi poterit conſuetudo teſtandi de bonis mere Eccleſiaſticis ad cauſas profanas, cum hæc non niſi a majore parte Commnnitatis introduci valeat.

58. Ad fundamenta prioris extremæ ſententiæ *n.* 50. adductæ, in eo conſiſtentis, quod ſi Clerici taliter teſtando peccent, hocipſo conſuetudo illa ſit invalida, cum foveat peccatum. Reſp. negando conſequentiam cum ſua probatione: quia, ut recte notat citatus Zoëſius, hominis eſt hoc vitium, non rei, aut conſuetudinis: unde abuſus licentiæ, quam Clerici ex longæva conſuetudine acquiſierunt ad teſtandum, poteſtque rectiſſime practicari teſtando ad pias cauſas, non ponit juris iniquitatem. Et patet hoc in ſimili: nam Clerici in vita valide de talibus bonis mere Eccleſiaſticis diſponunt ad cauſas profanas, neque tamen hæc licentia cenſetur fovere peccatum ex eo, quod illicite id faciant. Idque non alia de cauſa, niſi quia hoc vitium non vi dictæ licentiæ, ſed ex ejus duntaxat abuſu proficiſcitur.

Additio.

* *Hæc* tertia & media ſententia mihi (ut verum fatear) ſemper viſa fuit captu valde difficilis, prout etiam præſens Auctor in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 11. eandem non

amplius defendit. Etsi enim alias aliqua reperiantur valida, & tamen non licita (sic e. g, Petrus, qui ante habuit sponsalia de futuro cum Maria, valide postea, sed tamen illicite contrahit matrimonium de præsenti cum Bertha) id tamen non procedit in casu nostro *vi consuetudinis*, supposita illa sententia, quod Clerici Jure Divino ex virtute Religionis teneantur superfluos redditus Ecclesiasticos erogare in causas pias: nam contra Jus Divinum nulla datur sicque nec valida consuetudo, quæ potius censenda est corruptela, prout annotatur *Tract.* 2. *dist.* 4. *qu.* 4. *n.* 37. Unde, qui cum Reiffenstuel in Jure Canonico, & cum P. Francisco Schmier, pluribusque per hos citatis defendunt, Clericos Jure Divino obligari superflua de bonis Ecclesiasticis erogare in causas pias, conformius, meo judicio, principiis Canonisticis inferunt exinde, consuetudinem contrariam esse prorsus nullam, sicque nec validam. Econtra vero, qui tenent cum aliis, præsertim non paucis Recentioribus, Clericos præcise ex præcepto Ecclesiastico adstringi ad erogandos superfluos Ecclesiasticos redditus in causas pias, etiam consequenter hic ajunt, consuetudinem contrariam esse validam, & licitam tanquam non pugnantem contra Jus Divinum, nec a Jure Canonico reprobatam positive tanquam irrationabilem, ac corruptelam. Ita propugnant Barbosa. Garzias, Gonzalez, Haunoldus, ac plures cum P. Schmalzgrueber *l.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 4. *num.* 85. & *seqq.*

APPEN-

APPENDIX I.

An, & quomodo ambo conjuges adhuc viventes possint erigere Testamentum reciprocum?

SUMMARIUM.

* *Testamentum reciprocum quid? Addit. I.*
* *Quomodo practice fiat inter Conjuges, si nulli extent Liberi? Addit. II.*
* *Qualiter, si adsint Hæredes necessarii? Additio III.*
* *An una pars possit tale testamentum revocare, altera comparte ignorante? Additio IV.*
* *Item: An in eo casu censeatur quoque revocatum Testamentum alterius compartis; ac quomodo? Addit. V.*

Additio I.

* TESTAMENTUM reciprocum dicitur illud, quo duo vel plures mutuo consilio ac consensu se ad invicem Hæredes instituunt, vel aliud in eo ad invicem ordinant; illudque fieri potest, vel in una eademque charta, seu (ut loquuntur Juristæ) in uno codice seu membrana cum iisdem solemnitatibus, vel in duplici & distincta charta cum distinctis solemnitatibus. Quoad ultimum hunc testandi reciproce modum non est difficultas; cum sic fieri queat a quolibet, alias ad testandum habili,

bili, dummodo obſerventur omnia alia ad valorem requiſita, ac utrobique inſtituatur Hæres talis, qui alias eſt capax, cum non ſit privilegiatum ſimile Teſtamentum. Quoad primum modum autem, an valeat ubique in eadem charta, & ſub iisdem ſolemnitatibus? affirmat Illuſtriſſ. Schmid *in Comment. Tit.* 34. *art.* 1. *n.* 32. & *art.* 12. *n.* 1. Chriſtophorus autem de Chlingenſperg. *l.* 2. *Inſtit. Tit.* 10. *qu.* 37. negare videtur, addens tamen cum communi, quod hæc facultas condendi Teſtamentum Conjugibus ad invicem conceſſa ſit per Leges, prout etiam frequenter ſimile Teſtamentum reciprocum facere ſolent, maxime, ſi non habeant neceſſarios Hæredes in linea aſcendente, & quoad lineam deſcendentem ſint deſtituti Liberis, vel Nepotibus, aut relicti ingreſſi fuerint Monaſterium incapax etiam in communi bonorum. H. N.*

Additio II.

*Quær. I. Quidnam practice obſervandum Conjugibus neceſſarios Hæredes non habentibus, reciprocum Teſtamentum, quo ſe ad invicem in una, eademque charta Hæredes inſtituunt, facientibus? Reſp. Debere quemlibet Conjugum ultimam ſuam voluntatem tam quoad Legata, quam quoad ipſum Hæredem diſtinctim, & quoad ſua bona propria exprimere. E. g. præprimis Maritus, poſtquam animam ſuam in manus ſui Creatoris commendavit, exprimat, qualiter velit poſt mortem corpus ſuum

ſuum terræ mandari, quot Miſſas deſideret, quidnam ad cauſas pias, vel profanas legare intendat &c. demum adjungat, quod, ſi ante Uxorem ſuam moriatur, eandem bonorum ſuorum Hæredem inſtituat: demum ſalutarem clauſulam codicillarem ſuperaddat, ſe ſubſcribat, & ſigillum ſuum apponat cum annotatione diei, menſis, & anni, quibus conditum fuit hoc Teſtamentum. Ex poſt facto in eadem charta, ſeu membrana ſubſequitur Teſtamentum Uxoris, ubi exprimat, quod ipſa pariter, ſi præmoriatur, Maritum Hæredem bonorum ſuorum inſtituat. Reliqua obſervet, uti præcedenter &c. &, ſi deſideretur formula alicujus Teſtamenti, poterit a quolibet Conjugum cum grano ſalis adhiberi illa, quæ ad finem hujus diſtinctionis reperitur annexa. Porro, ſi tale reciprocum Teſtamentum Conjugum tradatur ad Acta, res ulteriori difficultate caret. Quodſi vero condatur ſolemne ſcriptum, equidem ad utrumque, in eadem charta ſcriptum, non requiruntur plures, quam ſeptem præciſe teſtes legales; vult tamen cum aliis pluribus Gail apud Cancell. de Schmid *Tit.* 34. *art.* 1. *n.* 32. ut teſtes in ſuis ſubſcriptionibus exprimant, ſe Teſtamentum utriusque tam Mariti, quam Uxoris nomine ſubſcribere, & ſubſignare. De Jure Bavarico *Tit.* 34. *art.* 12. ſufficit, ſi primi duo teſtes exprimant, quod fuerint rogati, & quod hæc ſit utriusque Conjugis ultima voluntas.

Addi-

Additio III.

* Quær. II. Quidnam attendendum Conjugibus, qui habent Hæredes necessarios, si reciprocum Testamentum condere, & sese invicem Hæredes instituere velint? Resp. In simili Testamento attendi debere, ne prætereantur Hæredes necessarii, quin simul saltem in legitima, nullo onere gravata, instituantur, & quidem Titulo honorabili &c. uti loquuntur Jura, ac ulterior videri poterit probatio *qu.* 7. *n.* 73. Cæterum Maritus, proles post se relinquens, solet sæpe Uxorem suam instituere non tam Hæredem quoad proprietatem, quam quoad usumfructum, vel saltem quoad administrationem bonorum, quamdiu non transit ad secundas nuptias, ut nimirum relicta Uxor Vidua exinde a prolibus magis honoretur, & major obedientia ei præstetur. Quo casu pulcherrima notanda vide apud præsentem Auctorem Reiffenstuel in Jure Canonico *l.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 12. *

Additio IV.

* Quær. III. An in dicto reciproco Testamento Conjugum facto in una eademque charta possit una pars suam ultimam voluntatem iterum revocare, sciente id, vel etiam nesciente altera comparte? Resp. I. De per se loquendo quælibet pars potest, quamdiu vivit, suam ultimam voluntatem iterum revocare; cum hæc libertas & potestas revocandi sit quasi de

essen-

eſſentia Teſtamenti *l.* 4. *ff. de adimendis, vel transferendis legatis.* Reſp. II. ſi altera compars ſciat hanc revocationem, & tamen non contradicat, cum facile poſſet, manet adhuc illud Teſtamentum quoad ordinationem, quam compars fecerat, in vigore ſuo, cum videatur ſaltem tacite conſentire in hanc revocationem prioris partis: Teſtamentum enim reciprocum quamvis in una, eademque charta ſcriptum, adhuc cenſetur duplex, ubi, dum una pars revocavit ſuum, non ſequitur, quod pariter altera compars ſciens, & non contradicens, quoque ſuum revocaverit Teſtamentum. Reſp. III. Si una pars revocavit Teſtamentum ſuum clandeſtine (e. g. clam longe aliud recentius Teſtamentum ad Acta apud diverſum Judicem reponens) altera comparte ante mortem ſuam nec quidquam de hac clandeſtina revocatione ſciente, in tali caſu regulariter loquendo cenſetur etiam compars ſuam revocare ordinationem, quantum concernit ea, quæ fecerat in favorem alterius partis revocantis: nam uti commune fert proverbium, frangenti fidem (ac præſertim tam ſubdole) fides frangatur eidem. Et ita quidem in Jure noſtro Patrio clarè deciditur *Tit.* 34. *art.* 13. Ex quo Illuſtriſſ. Commentator ibidem *n.* 12. in formalibus infert, quod, ſi illa compars, quæ de alterius mutatione Teſtamentaria nullam habuit cognitionem, præmortua fuerit, debeat ordinatio ſeu Teſtamentum præmortuæ partis pariter pro revocato haberi; quatenus & in quantum conditum eſt in favorem ſuperſtitis Conjugis, niſi adeſ-

adessent tales circumstantiæ, ex quibus adhuc colligi possit, Compartem sic circumventam adhuc in sua manere ordinatione. *

Additio V.

* Quodsi autem ulterius quæras, ad quemnam ergo in hoc ultimo casu spectet id, quod a parte præmortua in illo Testamento fuerat dispositum in favorem conthoralis, quæ tamen suam ordinationem clam, & subdole revocavit? Resp. Esse distinquendum; nam vel fuit in illo Testamento reciproco ex parte taliter subdole decepti, & modo præmortui simul institutus alius cohæres, vel non? In Primo casu portio illa accrescit cohæredi, uti deducitur ex *Leg. 9. ff. de suis & legitimis hæredibus.* In posteriori vero obtingit illi, qui alias succederet ab intestato, uti clare, & solide ostendit Illustriss. Cancell. de Schmid *loc. cit. n.* 14.*

APPENDIX II.

An, & de quibus rebus Conjuges ex hac vita decedentes testari queant? Item de qualibus Bonis superstites relicti vidui, & viduæ?

SUMMARIUM.

* *Declaratur status quæstionis. Addit. I.*
* *Fit principalis reflexio ad pacta dotalia. Addit. II.*

*Qua-

* *Qualiter moriturus Conjux possit testari de Bonis Paraphernalibus? Addit. III.*
* *Qualiter de Dotibus? Addit. IV.*
* *Subjungitur aliqua cautela. Addit. V.*
* *Circa quæ Viduus superstes possit facere Legatum vel Testamentum? Addit. VI.*
* *De quibus bonis testari queat Vidua, mortuo prævie Marito superstes? Addit VII.*

Additio I.

*VOlui hanc quæstionem prioribus annectere, non quidem eo fine, ut Confessarii ex professo sese confectioni Testamentorum immisceant (quod absit, sed potius, ut, si subinde consilium dare charitas, & aliæ circumstantiæ apud ægrotos suadeant, addiscant, cauti, & circumspecti esse, ne per malum consilium in causa sint, ut deinde totum Testamentum & optima Testatorum voluntas ab impugnantibus invertatur. Porro duo hic moventur dubia, quæ ad invicem confundi non debent: nam *quoad primum* examinatur, an & qualiter Maritus e. g. si præmoriatur Uxori, vel vice versa Uxor, si præmoriatur Marito, ante discessum suum ex hac ad alteram vitam condere queat Testamentum; *quoad secundum* vero dubium Inquiritur, an & de quibusnam bonis ipsimet, decedente consorte superstites viduus aut vidua illud ipsum Testamentum facere possint, sive liberi adsint, sive non? Quoad primum dubium,*

Addi-

Additio II.

* CONCL. I. Num, & qualiter Conjux ex hac ad alteram vitam decedens possit ante mortem suam facere Testamentum, ante omnia desumi debet ex pactis dotalibus, quæ inspici debent, si tamen aliqua per modum contractus inter vivos fuerint ante initum matrimonium erecta. Ita communis, & ratio est: quia vi talis contractus dotalis erecti altera compars superstes acquirit jus, adeoque nequit ex hac vita decedens in superstitis præjudicium quidpiam sine ejusdem consensu disponere; quod bene notent Confessarii forsan a morituris circa ultimam dispositionem consulti, ne cæco modo suadeant aliquam ultimam dispositionem etiam ad causas pias, antequam prius informati sint, an, & qualia pacta dotalia fuerint tempore matrimonii erecta, ut sic talis dispositio non fiat in præjudicium juris tertii, alias merito invalidanda.

Additio III.

* CONCL. II. Si nulla pacta dotalia fuerint erecta vel saltem in ipsis nulla facta sit mentio quoad Bona Paraphernalia, tunc libere de ipsis conjux ex hac vita decedens sive fuerit Maritus, sive Uxor, potest disponere mortis causa; dummodo non fiat hæc dispositio in tanta quantitate, ut liberi, aliive necessarii Hæredes, si qui extent, priventur sua legitima,

quæ

quæ legitima computari debet ex omnibus Bonis decedentis, & quam volumus ſemper ſalvam intelligi. Ita denuo communis, patetque ratio ex natura Bonorum Paraphernalium: & quoniam acquæſtus, ſeu illa lucra, quæ constante matrimonio communi labore, ac induſtria utriusque conjugis acquiruntur, merito Bonis Paraphernalibus annumerari poſſunt, hinc pariformiter de illis diſcurrendum, quod nimirum conjux decedens de ſua medietate ante mortem libere valeat diſponere, niſi aliter fuerit ordinatum per pacta dotalia, vel ſpecialia locorum ſtatuta; nam mulier e. g. tantum de Jure Canonico *c.* 10. *de Conſuet.* excluditur a medietate bonorum, quia commiſit adulterium; ergo a ſenſu contrario, ſi illud non commiſiſſet, neque excluderetur a medietate. Quoad Bavariam videantur intimus Bavariæ Cancellarius Schmid in ſuis Commentariis. *Tit.* 1. *Juris Bavarici. art.* 1. *n* 40. *& ſeqq.* & dicta *Tract.* 7. *diſt.* 4. *poſt. n.* 19. *Addit. II.*

Additio IV.

*CONCL. III. Conjux ex hac vita decedens etiam ante mortem poteſt teſtari quoad bona ſua dotalia, ſeu contradotalia ſaltem, ſi nulli extent Hæredes neceſſarii, ac dummodo non fuerit aliter diſpoſitum in pactis dotalibus. Ita ſub his terminis, quantum mihi conſtat, denuo communis: & ratio eſt; quia alias, ſi talis conjux decederet ab inteſtato, hæc bona

Hh poſt

post mortem in simili casu devenirent ad Hæredes non necessarios defuncti, adeoque ante mortem suam de iis poterit libere facere Testamentum. Illud tamen in Bavaria specialiter advertat similis Testator, quod suam comparem in hac vita adhuc relictam nequeat usufructu ex dote vel contradote, quamdiu vivit superstes, privare; quoniam ususfructus dotis vel contradotis in Bavaria semper superstiti conjugum, etsi nulla desuper erecta fuissent pacta dotalia, debetur per reliquum tempus vitæ suæ, ac primum post mortem superstitis restituitur illi, qui institutus fuerat Hæres, uti habetur *Tit.* 1. *Juris Bavarici. art.* 1. 3. &. 4.*

Additio V.

* Dixi notanter: *Conjugem decedentem ex hac vita posse testari de bonis dotalibus &c. saltem si nulli extent Hæredes necessarii;* nam, si tales adessent, major circa dotalia, posito, quod Dos foret profectitia (id est a Patre vel Avo descendens) esset difficultas; ubi Doctores inter se non conveniunt, uti videri potest apud Fachinæum *lib.* 3. *Controvers.* 71. sicque simile Testamentum expositum foret periculo multarum litium, si Hæredibus necessariis circa dotem profectitiam tantummodo legitima relinqueretur, & residuum de dote ista extraneis legaretur. Atque hæc quoad resolutionem primi dubii, circa quæ bona decedens ex hac vita disponere queat, dicta sufficiant:

lo-

loquendo autem circa secundum dubium de bonis superstitis conjugis. *

Additio VI.

*Quær. I. Circa quæ ex conjugibus superstes Viduus facere possit aliquod Testamentum, vel Legatum? Resp. Denuo præscindendo a specialibus pactis dotalibus, & insistendo præcise juri communi, mortua prævie Uxore superstes Viduus salva Legitima Hæredum necessariorum libere testari potest. I. De suis Allodialibus, quæ vel jam intra sua patrimonialia numeravit ante matrimonium, vel in matrimonio ex hæreditate, aliove titulo ipsum solum respiciente acquisivit. II Quoad contradotem, si antea aliquam attulit, quæ post mortem Uxoris libere redit ad eundem. III. Quoad fructus, quos ex allata dote ante mortem Uxoris obtinuit; nam hi fructus debentur Marito etiam quoad proprietatem ob onera prius in matrimonio supportata. IV. Quoad donationes sibi ab Uxore tempore matrimonii factas, & ejusdem morte confirmatas modo superius allegato. V. Quoad acquæstus, seu lucra constante matrimonio adepta, saltem quoad eam partem, quæ ejusdem industriæ, ac labori correspondet: in dubio autem lucra illa potius ad virum, quam mulierem spectare præsumuntur. *L. Quintus Mutius. ff. de donat. inter virum, & uxorem.* *

Additio VII.

*Quæres II. Circa quæ testari possit, si mortuo prævie Marito superstes sit Vidua? Re-

ſpond. Mortuo prævie Marito ſuperſtes Vidua (ſalva prolium legitima) libere teſtari poteſt, vel legare. I. Quoad paraphernalia omnia in genere loquendo. Magis autem de aliquibus in ſpecie diſcurrendo. II. Quoad Morgenaticam, quæ eſt donatio illa, quam mulier altero nuptiarum die acquiſivit in remunerationem allatæ virginitatis. III. Quoad ſponſalitiam largitatem, ſub qua conformiter dictis intelliguntur illa munera, quæ mulier accepit a viro ante matrimonium intuitu ejusdem. IV. Quoad bona constante matrimonio per propriam induſtriam acquiſita e. g. ſi ſcivit Uxor artificioſe acu phrygia pingere, unguenta conficere, obſtetricem agere &c. V. Quoad medietatem acquæſtuum communi induſtria ac labore acquiſitorum, ſaltem ubi vi opificii inter conjuges cenſetur interceſſiſſe tacitus contractus ſocietatis; uti apud Cereviſiarios, Piſtores, Laniones: hæc enim omnia hucusque enarrata merito computantur inter bona ſua propria. VI. Etiam quoad bona dotalia, ſaltem quando non amplius exiſtit hujus Viduæ Parens, vel Avus, ſuppoſito, quod dos ab eo alias provenerit. Tandem VII. Quoad monilia, veſtes ſericas Uxori comparatas, aliaque munera 5 ☉. ſolidos non excedentia, & a viro tempore matrimonii donata, ac ipſius morte confirmata. Ratio generalis eſt; quia de Jure communi horum omnium bonorum habet dominium, adeoque etiam de his libere diſponere valet, ubi non poteſt oſtendi, quod aliquo Jure prohibea-

beatur. Plura adhuc videri poterunt alia speciàlia in Jure Bavarico *Tit.* 1. *art.* 2. 3. & 4. & apud insignem ejusdem Commentarium Schmid *ibid.* *

QUÆSTIO VI.

De Codicillis, Legatis, & Fideicommissis.

SUMMARIUM.

59. *Codicillus, quid?*
60. *Et quomodo fieri possit?*
(k) Quæst. 3. n. 21. & seqq.
* *Nonnulla notabilia circa Codicillos.*
61. *Codicilli, ad quid inserviant?*
62. *Clausula Codicillaris quomodo apponatur?*
63. *Et multiplex ejus effectus.*
* *Quem effectum habeat respectu FF. Minorum?*
64. *Legatum, quid?*
65. *In Testamento minus solemni ad causas pias valent Legata profana.*
66. *Corruente Testamento minus solemni ad causas profanas, non corruunt Legata pia.*
67. *Solvitur instantia.*
68. *Fideicommissum exæquatur Legato.*
* *Fideicommissum quotuplex? Addit. I. & II.*

59. CONCL. I. *Codicillus* dicitur quasi *parvus codex*, & in proposito aliud non est, quam ultima cujuspiam voluntas absque hæredis institutione. Unde Codicillus est quasi

imperfectum Testamentum: tum quia non requirit solemnitates Testamenti: tum quia Codicillo hæreditas directe dari non potest, nec etiam auferri juxta claram dispositionem Juris, §. 2. *Instit. De Codicillis.* ibi: *Codicillis hæreditas neque dari, neque adimi potest, ne confundatur Jus Testamentorum, & Codicillorum, & ideo nec exhæreditatio scribi.*

60. Porro Codicillus fieri potest sive in scriptis, sive etiam nuncupative, seu oretenus: ad ejus tamen valorem requiruntur, & sufficiunt quinque testes, sive masculi, sive fœminæ; qui etiam se subscribere debent, si Codicillus fiat in scriptis, quamvis sigilla apponere non sit necesse, *L. ult. C. De Codicillis.* Et hoc intelligendum, si fiat ad causas profanas: nam Codicillus ad causas pias factus non requirit tantas solemnitates, prout in simili de Testamentis ad pias causas superius (*k*) dictum est.

Additio.

*Pariter, si Codicillus aliquis novus sive ante, sive post Testamentum jam factum, sive etiam sine ullo Testamento ad Acta reponatur, utique non desideratur numerus testium; cum hi neque ad simile Testamentum ad acta datum requirantur. Item, quia teste Cancellario intimo Bavariæ de Schmid *in Comment. ad Tit.* 37. *art.* 1. *num.* 8. & 9. in Civitate Metropolitana Monacensi quilibet civis Testamentum

suum

ſuum facere poteſt coram duobus teſtibus, a fortiori adCodicillum talium civium ſimiliter non requiruntur plures, quam duo teſtes, uti advertit Chriſtoph Chlingenſperg. *L. 2. Inſtit. Tit. 25. Quæſt. 1. Object. 3.* Inſuper, cum in Bavaria (imo juxta Beſoldum & alios apud Schmid *loc. cit. art. 2. n. 2.* probabilius etiam de Jure communi) Teſtamento alicui inſeri poſſit ſequens clauſula: *Volo inſuper, ut quidquid huic meo Teſtamento in vacuis foliis, ſeu ſpatiis ipſius Teſtamenti, vel in ſcheda aliqua ſeparata adjecero, valeat eodem modo, ac ſi prius jam huic Teſtamento inſertum eſſet.* Hac (inquam) clauſulæ memoratæ inſertione ſuppoſita, ſi poſt Teſtamentum ſcribat Teſtator de novo ſchedam, in qua adhuc varia exprimit legata, vel declarationes Teſtamenti cum annotatione diei, & anni, ac ſubſcriptione Nominis, valet talis ſcheda, quin neceſſarii ſint quinque teſtes; dummodo præciſe noſcatur character Teſtatoris, vel dictus character per duos teſtes e. g. ſe ſubſcribentes probari queat, uti expreſſe habetur in Jure Patrio *Tit. 37. art. 2.* & ibi Schmid fuſius. Unde circa numerum teſtium quoad Codicillos attendi debet pariter ad Statuta municipalia, & conſuetudines locorum legitime introductas. *

61. Inſerviunt autem Codicilli præcipue ad Legata, & Fideicommiſſa, atque Donationes mortis cauſa faciendas, utpote quæ per Codicillum fieri poſſunt. Juvant etiam ad Teſtamentum declarandum, atque immutandum

ſalva hæredis inſtitutione, eique addendum. Quinimo quando Teſtamentum habet inſertam clauſulam Codicillarem, ſi ipſum ob defectum alicujus ſolemnitatis non poteſt valere ut Teſtamentum, valebit tamen ut Codicillus.

62. Et quidem frequenter Teſtatores in ſuis Teſtamentis apponere ſolent clauſulam Codicillarem, idque vel expreſſe, dicendo: *Si hæc diſpoſitio mea non valet vi Teſtamenti, volo, ut valeat vi Codicilli*, vel tacite, ac virtualiter, dicendo: *Si hæc diſpoſitio non valet ut Teſtamentum, valeat modo, quo ſecundum Jura poteſt, meliori.*

63. Neque inaniter iſthæc clauſula Codicillaris apponitur, utpote cujus effectus non ſunt exigui. Siquidem ejusmodi Teſtamentum, ſi vel ab initio habeat defectum, vel eum ex poſtfacto acquirat, ita ut non poſſit valere per modum Teſtamenti ſolemnis, valebit ſaltem per modum Codicilli; dummodo adfuerint teſtes ſufficientes ad Codicillum. Unde quamvis in tali Teſtamento minus ſolemni inſtitutio hæredis irrita ſit, ac proinde hæres ab inteſtato ſuccedat: tamen tenetur is hujusmodi Teſtamentum quoad omnia alia adimplere, ſolvendo ſcilicet Legata, Fideicommiſſa, & hujusmodi. Sunt & alii effectus clauſulæ Codicillaris, verum de iis Jurisperiti, atque Jus Canonicum *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 21.

Addi-

Additio.

* Unum adhuc quæri posset, utrum nimirum, dum Fratres Minores S. Francisci Regulam pure observantes, qui consequenter vi Declarationum Nicolai III. & Clementis V. juxta dicenda *n.* 72. immediate Hæredes in aliquo Testamento institui nequeunt; si tamen ab aliquo hujus rei ignaro ex affectu erga eos bona fide Hæredes scriberentur, annexa tamen clausula Codicillari præcedenti numero declarata, an (inquam) hæc clausula Codicillaris sit tantæ virtutis, ut ille, qui vel in Testamento fuit Cohæres scriptus alias capax bonorum, vel si nullus Cohæres est expressus, qui alias in simili casu ab intestato succedit, teneatur FF. Minoribus prius detracta Trebellianica, vel Falcidia (qui termini magis declarabuntur *Quæst.* 7.) residuum moderatum, & statui eorum non difforme dare per modum eleemosynæ, ac pii legati pro necessitatibus præteritis, præsentibus, vel imminentibus Fratrum Minorum? Ad hoc quæsitum sub his limitationibus se Magnifico Professori Jurium Glettle conformare videtur P. Franciscus Schmier celeberrimus per plures annos Rector Magnificus in Universitate Salisburgensi, *De Testam. c.* 1. *sect.* 3. §. 3. *num.* 192. respondendo affirmative. Ratio est: quia ex hac clausula Codicillari colligitur, quod voluntas interpretativa Testatoris fuerit, ut illa eleemosyna Fratribus Minoribus detur modo possibili, quo ipsis accipere est licitum vi sacræ Regulæ, & Declarationum Pontificiarum: atqui

ſub his terminis & limitationibus ipſis eſt licitum recipere non quidem per modum hæreditatis, ſed per modum legati ex virtute clauſulæ Codicillaris : ergo. *

64. CONCL. II. *Legatum eſt donatio quædam a defuncto relicta, ab Hærede præſtanda.* Ita habetur §. 1. *Inſtit. De Legatis.* Dicitur, *donatio quædam* : quæ particula ſtat loco generis. Additur deinde, *ab hærede præſtanda* : per quod differt Legatum a Donatione mortis cauſa, quæ non neceſſario fit ab hærede, cum poſſit fieri, ac plerumque fiat ab ipſomet donante, quamvis ante mortem ipſius non confirmetur, ſed revocari poſſit.

65. Quæres, an Teſtamentum minus ſolemne ad cauſas pias factum valeat etiam quoad Legata profana; & econtra corruente Teſtamento profano, corruant pariter Legata pia inſerta? Reſp. 1. Teſtamentum minus ſolemniter factum principaliter ad pias cauſas valet etiam quoad Legata profana in eo contenta. Ita Covarruvias *c.* 11. *De Teſtam. num.* 2. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 9. Engel *tit.* De *Teſtam. num.* 19. & communis, paucis exceptis. Ratio eſt: quia *Acceſſorium naturam ſequi congruit principalis. Reg.* 42. *Juris in* 6. atqui Teſtamentum valet in dato caſu : ergo & Legata eidem inſerta, cum ſint quid acceſſorium, quamvis cæteroquin profana.

66. Reſp. II. Econtra vero Teſtamento ad cauſas profanas corruente ob defectum ſolemnitatum, non idcirco corruunt inſerta Legata pia, ſed valent. Ita citat. Covarruv. *n.* 4. Leſ-

ſius

ſius *num.* 9. Engel, & alii; idque merito tenendum favore cauſæ piæ (*Nam ſummam eſſe rationem, quæ pro Religione facit.* habetur *L. Sunt perſonæ. ff. De Religioſis & ſumptibus funerum*) ſimulque ob remedium animæ Defuncti.

67. Neque urget allata regula, *Acceſſorium &c.* Nam inter alias limitationes ea non procedit, quando in acceſſorio reperitur ſpecialis ratio, quæ non reperitur in principali, propter quam illud corruente principali ſuſtineatur: prout in propoſito eſt favor religionis, atque remedium animæ Defuncti.

68. CONCL. III. *Fideicommiſſum* dicitur illud relictum, quod fidei committitur hæredis, ab eo dandum alicui alteri; ſic fit, cum Teſtator dicit: Hæres, fidei tuæ committo, ut poſt aditam hæreditatem ex ea tantam, aut tantam partem, vel hoc aut illud prædium huic conſignes: idque vel ſtatim, vel poſt mortem tuam &c. Porro hæres ſic Fideicommiſſo gravatus, appellatur *Fideicommiſſarius.* Quoad alia vero de Fideicommiſſis eodem ferme modo eſt diſcurrendum, ſicuti de Legatis; nam; ut *L.* * 1. *ff. De Legatis.* habetur: *per omnia exæquata ſunt legata Fideicommiſſis.*

Additio I.

* Supple, ultima dicta, quod nimirum *Fideicommiſſa æquiparentur Legatis*, eſſe intelligenda de particularibus Fideicommiſſis. Ubi ſciendum, quod aliud dicatur Fideicommiſſum

uni-

universale, aliud *particulare* : prius est, vi cujus Hæres succedens ex Testamento vel etiam ab intestato jubetur alteri v.g. post certum tempus, aut primum post suam mortem hæreditatem totam, vel aliquam partem, puta tertiam aut quartam totius hæreditatis relinquere : Fideicommissum particulare econtra, quando per Testatorem seu Fideicommittentem jubetur tantum certa aliqua res determinata (puta *hoc prædium, hoc castrum*, vel *hæc domus*) alteri ab Hærede consignari, quo casu conformiter dictis Fideicommissarius talis particularis æquiparatur Legatario; sicque æqualiter utrobique sentiendum. *

Additio II.

* Porro tam in Fideicommisso universali quam particulari a Testatore, seu primo Fideicommittente integra sæpe Familia (præsertim apud illustres pro conservatione ejusdem) substituitur successivé, ac cum certo ordine. Et quidem, si *Primogenitus* alicujus Lineæ, e. g. Petrus ex dicta Familia cum suis successive semper descendentibus, vocetur ad successionem; hac autem suorum descendentiū linea extincta *Secundogenitus*, puta Paulus cum sua linea, seu successione, atque sic deinceps, tale Fideicommissum communiter appellatur *Primogenitura*. Econtra vero, si Testator, seu primus Fideicommittens voluit, ut semper *natu maximus* de Familia illa succedat, sive is descendat ex linea ista ultimi Successoris, sive ex altera,

dum

dummodo sit Senior Familiæ; in hac ordinatione Fideicommissum hoc dicitur *Majoratus.* In genere autem similia dicuntur *Fideicommissa Familiæ*, seu *Gentilitia*, de quibus in casu emergenti plura videre poteris in Jure Canonico Auctoris *lib.* 3. *Decret. Tit.* 26. §. 19. *

QUÆSTIO VII.

De Institutione Hæredum, Falcidia, Trebellianica, & Successionibus ab intestato.

SUMMARIUM.

69. *Hæres necessarius, & non necessarius, qui?*
* *Utrum, & quomodo Fratres, & Sorores sint Hæredes necessarii?*
70. *Hæredis institutio est fundamentum totius Testamenti.*
* *Hæres institutus quas contrahat obligationes?*
71. *Qui possint institui Hæredes?*
72. *Quid de Fratribus Minoribus de Observantia, & Capucinis?*
73. *Hæredibus necessariis debet relinqui Legitima, & quomodo?*
74. *Legitima portio, quæ?*
75. *Ea non habet locum in Regnis, Ducatibus &c.*
76. *Hæredi non necessario instituto, quantum relinquendum?*
77. *Falcidia quid? & unde sic dicta?*
78. *Trebellianica, quid?*

79.

69. ADVERTENDUM, quod Hæres alius sit necessarius, alius non necessarius. *Hæres necessarius* dicitur, quem Testator in portione legitima instituere cogitur, nisi justam exhæredandi causam habeat. Tales Hæredes necessarii sunt descendentes in linea recta, nempe Filii, Filiæque, Nepotes, Pronepotes, ex legitimo matrimonio procreati. His autem deficientibus Hæredes necessari sunt Ascendentes in linea recta, nempe Pater, Mater, Avus, Avia, ita tamen, ut, si adsint Descendentes, seu Liberi, nihil de Jure debeatur Ascendentibus pro legitima, *text. clar. Auth. De hæredibus ab intestato.* §. 1. *Collat.* 9. *Hæredes non necessarii* sunt reliqui omnes præter enumeratos, sive, qui Testatori non sunt conjuncti in linea recta. Unde sequitur, quod Frater aut Soror de jure non sit obligatus ad instituendum pro Hærede suos Fratres, aut Sorores, eorumve Filios, neque ad relinquendum eisdem legitimam: quod a fortiori extendes ad cæteros Consanguineos, vel Affines. Ubi tamen.

Additio.

* Notandum est ulterius, quod, etsi fratres & sorores Testatoris non sint Hæredes necessarii, sed possint omnino etiam quoad legata præteriri in aliquo Testamento juxta sententiam communiorem conformiter §. 1. *Instit. De inofficioso Testamento.* ac Juri Bavarico *Tit.* 36. *art.* 7. nihilominus tamen, si in dicto Testamento Hæres institueretur persona turpis (e.g. nota aliqua meretrix, seu concubina, aut persona infamis infamia juris, vel facti, aliave macula affecta) tunc illud saltem per *querelam inofficiosi Testamenti* de Jure communi possent impugnare prædicti fratres, atque sorores. Hoc autem privilegium impugnandi simile Testamentum non extenditur ad talium fratrum vel sororum liberos per textum *Leg.* 21. *C. De inofficioso Testamento.* Quinimo nec id competit fratribus vel sororibus præcise uterinis, sed germanis, vel saltem consanguineis. juxta *L.* 27. *C. Eod.* ubi nota, quod frater & soror *uterini* dicantur, qui præcise ex eadem Matre, *Consanguinei*, qui solum ex uno Patre, *germani*, qui ex uno eodemque Patre, & Matre sunt progeniti. Hoc prænotato sit *

70. CONCL. I. Institutio Hæredis est veluti caput, atque fundamentum totius Testamenti. Ita habetur in Jure Civili variis in locis; ut §. *Ante Hæredis. Instit. De Legatis*, & *l. Proxime. ff. De his, quæ in Testam. debentur.* & alibi. Hinc non valet Testamentum, præsertim ad causas profanas, (nam de Testamentis ad causas pias,

ut-

utpote in quibus ſufficiunt ſolemnitates Juris naturalis, Leſſius *lib.* 2. *de Juſt.& Jure cap.* 19. *num.* 8. citans Julium Clarum, tenet oppoſitum) in quo nemo Hæres inſtituitur, quamvis ſecus ſit dicendum de Codicillo.

Additio.

* Habet autem inſtitutus Hæres, ſi absque beneficio inventarii adivitHæreditatem(id eſt, ſi ſe tanquam Hæredem declaravit, & agnovit acceptando hæreditatem) ſequentes duas principales obligationes. I. Sicuti ſuccedit in omne jus activum, ita pariter in omne paſſivum, ſicque tenetur ſolvere omnia debita defuncti, ſi etiam hæreditatem excederent. Ratio eſt, quia poſt aditam absque beneficio Inventarii hæreditatem, Hæres cenſetur juxta Jus una eademque cum defuncto perſona, conſequenter eodem modo, ac defunctus obligatur. II. Tenetur quoque ſolvere omnia legata in Teſtamento ſpecificata, nec poteſt uti Falcidia: nam aditio hæreditatis reputatur quaſi contractus cum Legatariis, quo hisce ſeſe Hæres cenſetur obligare §. 5. *Inſtit. De obligationibus, quæ quaſi ex contractu naſcuntur.* Unde circumſpectiores Hæredes, qui aliunde non ſunt certificati de nullo ſibi ſubſecuturo damno in aditione hæreditatis, vel ante aditionem ejusdem petunt ſpatium deliberandi, quod ipſis etiam concedi ſolet, intra quod ſecure ſe poſſunt informare, quanta ſit hæreditas, quanta debita, & quot, ac quanta legata ſolvenda:

vel equidem adeunt hæreditatem citius, sed cum beneficio *Inventarii*, quod nihil aliud est, quam legitima specificatio omnium bonorum, jurium, & debitorum defuncti &c. fitque diversissimo modo juxta diversa Statuta municipalia, & diversas locorum consuetudines. *

71. CONCL. II. Omnes homines, non tantum singuli ac privati, sed etiam Communitates, Monasteria, & Collegia, Hæredes institui possunt, nisi specialiter a jure prohibeantur. Ita communis.

72. Porro præter alios, qui de jure communi ob certas causas, vel delicta prohibentur Hæredes institui, de quibus Juristæ, vi suæ Regulæ, ac Professionis, non possunt institui Hæredes in testamento Fratres Minores de Observantia, atque Capucini, adeo, ut nec eorum Monasteria in communi valeant institui; prout declaravit Clemens V. *in Clem. Exivi. De verborum significatione.* Quo tamen non obstante, consideratis eorum necessitatibus, certisque moderaminibus observatis, potest eisdem quidpiam in Testamento relinqui per modum Legati, uti declaravit Nicolaus III. c *Exiit. De verb. signif. in* 6. Dummodo non dimittatur eis valor ipsius hæreditatis, vel tanta ejus pars quasi sub modo & forma Legati, ut præsumi posset, hoc in fraudem fieri; prout limitat citat. Clemens V.

73. CONCL. III. Hæredibus necessariis debet in Testamento relinqui portio legitima, & quidem titulo honorabili institutionis, sive jure

hæreditario, atque sine apposito gravamine; adeo quidem, ut alioquin talia gravamina habeantur pro non appositis; vel Hæredibus necessariis competat actio ad petendum complementum legitimæ, si in minori quantitate, quam legitima portione, Hæredes instituantur; vel ad omnino rescindendum Testamentum, si nulla apposita justa causa exhæredandi penitus fuerunt præteriti, ac nihil ipsis jure Institutionis relictum. Ita habetur tum in Jure Civili *Auth. Ut cum de appellatione* §. *Aliud quoque. Collat*, 8. cum concordantiis, quas citat Layman. *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 5. *num.* 11. tum in Jure Canonico *c. Raynutius. De Testam.* ubi dicitur, quod *Legitima portio est debita jure naturæ.*

74. Circa quod notandum, quod legitima portio Descendentium sit triens (id est, tertia pars totius hæreditatis) si non sint plures Liberi, quam quatuor: semis autem (seu media pars totius substantiæ) si sint plures Liberi, quam quatuor. Loquendo vero de Ascendentibus. legitima Ascendentium semper est triens, sive tertia pars totius hæreditatis. Ubi per hanc intelligitur tota ea substantia, quæ solutis omnibus debitis, atque funeralibus pro defuncto peragendis, post mortem Testatoris remanet.

75. Verumtamen ea, quæ nunc dicta sunt de portione legitima Liberis danda, locum duntaxat habent in bonis privatis, non item in Regnis, Ducatibus, & Comitatibus Magnatum: talia enim bona in plerisque Provinciis ad Primogenitum pertinent, assignata tamen

aliis

aliis Liberis sufficienti sustentatione, pro conservanda dignitate status & familiæ suæ.

76. CONCL. IV. Quod si in Testamento instituatur Hæres non necessarius, debet ei saltem quarta pars totius hæreditatis seu substantiæ libera remanere, ut sic onera hæreditaria sustinere valeat: alioquin si tam multa a Testatore facta sint legata, vel donationes mortis causa, ut Hæredi non remaneat quarta pars totius hæreditatis, licebit eidem detrahere Falcidiam; aut si gravetur tam magnis multisque Fideicommissis, ut eidem non remaneat quarta pars hæreditatis libera, detrahet Trebellianicam. Ita habetur in Jure Civili variis in locis, ut *L.* 1. *& seqq. ff. Ad legem Falcidiam*, *& toto tit, ff. ad S. C. Trebellianum.* cum concordantiis.

77. Porro per *Falcidiam* intelligitur quarta pars omnium bonorum, quæ aderant tempore mortis Testatoris, deducto tamen prius ære alieno, atque expensis funerum, quam licet detrahere hæredibus institutis (servata tamen proportione) a singulis legatis, si tam multa sunt legata, ut dicta quarta pars eisdem non remaneat libera, donec ista compleatur. Et hujusmodi quarta pars appellatur *Falcidia*, a suo auctore *Falcidio* Tribunoplebis, qui primus legem tulit (quæ ex suo nomine *Lex Falcidia* nuncupatur) ut quarta pars semper superesset, ac remaneret Hæredibus in Testamento institutis.

78. *Trebellianica* ferme coincidit cum Falcidia, nisi quod hæc respiciat Legata, illa vero

Fideicommissa, a quibus detrahitur. Siquidem Trebellianica detrahitur a Fideicommissis, si tam multa, vel gravia facta sint a Testatore, ut Hæredibus non remaneat quarta pars omnium bonorum, post debitorum, ac funeralium solutionem restantium libera, & absque ullo onere, donec dicta quarta pars remaneat libera Hæredibus institutis. Et dicitur *Trebellianica*, a suo auctore *Trebellio* Consule, a quo Senatusconsultum Trebellianum prodiit, hoc ipsum disponens.

79. Quæres, an sit obligatio aliqua faciendi Testamentum? Resp. breviter, neminem quidem in Foro conscientiæ per se obligatum esse ad condendum Testamentum, sed interdum per accidens talem adesse obligationem, ne alioquin lites, aut alia incommoda oriantur. Layman. *lib.* 3. *tract.* 5. *c.* 3. *num.* 10. & alii.

80. CONCL. V. Quando nullum omnino factum est Testamentum, aut illud ex quodam defectu irritum fuit, & cassatum, tunc tali Defuncto succedunt Hæredes ab intestato, id est, illi, qui secundum Jura succedunt, quando nullum factum est Testamentum. Ita communis, & patet ex utroque Jure.

81. Diversi autem sunt ordines Succedentium ab intestato, quorum prior semper posteriorem excludit. Primus est descendentium, seu Liberorum. Quod si vero unus ex liberis defunctus sit, & reliquerit Nepotes, tunc hi personam Patris repræsentant, & in ejus locum succedunt; ac proinde in divisione hæreditatis cum Patruo suo, aut filiis ejus succedunt non

in

in capita, sed in stirpes. *§. Cum filius. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato &c.* & alibi. Secundus ordo est Ascendentium, seu Parentum (cum quibus tamen simul vocantur, seu ad hæreditatem admittuntur fratres & sorores duplicis vinculi, hoc est, ex eodem patre & matre cum defuncto geniti : *Authent. de Hæredibus ab intestato. Collat. 9.*) &, amplius non extantibus Parentibus, Avorum. Tertius est, Collateralium , id est, Fratrum Sororumque, & hisce deficientibus aliorum Consanguineorum propinquiorum. Et quartus, Conjugum inter se.

Additio

* Quæres. An Liberi quoque naturales, vel spurii, aut ex damnato coitu progeniti possint prætendere aliquod jus successionis ab intestato respectu suorum parentum? Ante Responsionem nota ex *lib. 3. Decret. Tit. 26. n.* 410. quod *Naturales* filiæ, vel filii sint, qui procreantur ex solutis tempore saltem conceptionis habilibus ad invicem contrahendum matrimonium. *Spurii*, vulgo *quæsiti*, ad propositum dicuntur, qui sunt quidem geniti a duobus solutis, de se ad contrahendum habilibus, matre tamen existente meretrice passim viris exposita, unde merito dubitatur de vero patre. *Nati damnato coitu* censentur, qui proveniunt ex parentibus, neque tempore conceptionis habilibus ad contrahendum , puta nati ex copula adulterina, vel incestuosa , aut sacrilega : ubi

advertendum, quod etiam isti subinde, sed in alio sensu, nominentur *Spurii* H. N.

Resp. I. Liberi naturales per subsequens inter parentes matrimonium legitimati possunt jus successionis prætendere, uti alii legitimi, quibus in jure æquiparantur. *c. 6. Qui filii sint legitimi.* Econtra vero legitimati præcise per rescriptum Principis possunt solummodo quoad bona paterna prætendere jus successionis; si non extant Liberi naturales & legitimi simul juxta *Novellam* 89. *cap.* 9. quinimo juxta jus Bavaricum *Tit.* 39. *art.* 3. ut hi successionem prætendere queant, neque debent extare collaterales, nec aliqua legitima conjux defuncti.

Resp. II. Liberi naturales non legitimati juxta *Authent. Licet. C. de naturalibus Liberis.* & juxta jus Bavaricum *Tit.* 39. *art.* 3. in bonis paternis, si adsint legitimi Liberi, aut saltem legitima supervivat Conjux, vel de Jure Bavarico, si supersint etiam adhuc collaterales ipsius defuncti, nullum jus successionis possunt prætendere; in eorum vero defectu duas habent uncias ex *Asse*, cum Matre talium naturalium liberorum, si adhuc vivat, dividendas. Ubi adverte, quod *As* dicatur Hæreditas, in duodecim portiones, quæ unciæ vocantur, divisa

Resp. III. Quoad bona materna, insistendo Juri communi, & præscindendo a Statutis municipalibus, ac locorum consuetudinibus, Liberi naturales quoad jus succedendi concurrunt cũ legi-

legitimis, uti a fortiori desumitur ex *§. Novissime. instit. de Senatusconsulto Orphitiano.*

Resp. IV. Liberi Spurii nequeunt prætendere Jus successionis quoad Patrem, utpote incertum: bene vero quoad matrem; cum limitatione tamen, ut, si ea fuerit illustris, & habeat proles alias ex legitimo matrimonio procreatas, hæc prætensio successionis, juxta *L. si qua Illustris C. Ad Senatusconsultum Orphitianum.* ex parte Spuriorum non procedat. Quinimo de Jure Bavarico conformiter *Tit.* 39.*art.*5 idem sentiendum, sive mater spuriorum fuerit Illustris, sive non.

Resp. V. Nati ex damnato complexu nec quoad bona paterna, nec quoad materna possunt prætendere jus successionis: quinimo rigor Juris Civilis *Authent. Licet. C. de natural. Liber.* & *Authent. ex complexu. C. de incest. nup.* neque his ultimis Jus ad alimenta tribuit, quem tamen rigorem Jus Canonicum *c. Cum haberet. De eo, qui duxit in Matrimonium.* prope finem sustulit, saltem ut his prolibus (quod a fortiori dicendum quoad præcedentes in defectu aliorum sufficientium mediorum) succuratur in alimentatione. *

82. Tandem his omnibus deficientibus succedit Fiscus: quamvis nonnulli merito non computent Fiscum inter ordines succedendi ab intestato, eo quod cæteris deficientibus capiat bona, non jure successionis hæreditariæ, sed potius jure Regalium, tanquam vacantia. Sed de hoc plura Juristæ.

APPENDIX

Ac quæstio Additionalis ultima.

Quomodo practice fiat aliquod Testamentum, & qualiter tradatur ad Acta?

SUMMARIUM.

* *Quomodo practice fiat Testamentum? Addit. I.*
* *Qualiter illud detur ad Acta? Addit. II.*
* *An possit cuicunque Judici extradi? Ubi & alia notabilia. Addit. III.*
* *An possit Testamentum mitti per aliquem tertium ad Acta? Addit. IV.*

Additio I.

* QUær. I. Quomodo fiat practice aliquod Testamentum? Resp. modo sequenti, qui mutatis mutandis poterit deservire pro aliquo Formulari. Nimirum:

In Nomine Sanctissimæ, & individuæ Trinitatis &c.

Serio revolvens animo, hominibus infallibiliter statutum esse semel mori, seriaque mente recogitans, diem æque incertum esse, ac horam mortis, liberrima voluntate, & plene capax rationis de bonis meis ultimam dispositionem, seu Testamentum feci, ut sequitur.

Inpri-

Inprimis, *& ante omnia animam meam offero Creatori suo omnipotenti Deo, humillme, & instantissime rogando, ut per infinitam suam misericordiam, per merita, & passionem Domini Nostri JEsu Christi eandem, pretioso sanguine redemptam, hæredem facere velit Regni Cœlestis.*

Secundo. *Quoniam corpus humanum a limo terræ formatum pulvis est, & ab anima separatum in pulverem revertetur, hinc etiam corpus illud consigno terræ, volendo, ut terræ mandetur absque speciali pompa, conformiter tamen meo statui apud NN.* (hic specificetur locus sepulturæ, maxime si eligatur aliqua sepultura extraordinaria) *ordinando præterea, ut celebretur in bonum animæ meæ dies Depositionis &c.* NB. addatur, an desideret etiam diem septimum, trigesimum, vel aliud officium: item, quot Missas quolibet ex his diebus: posset quoque denominare stipendium pro qualibet Missa.

Postmodum sequuntur legata pia, & profana, siquæ inserere intendit, prout hic aliqua apponuntur: Exempli gratia:

Tertio. *Specialiter lego trecentos florenos pro sexcentis Missis in bonum animæ meæ celebrandis, medium florenum determinando pro qualibet Missa.* NB. Si quos specialiter velit, qui suas Missas legant, nominet eosdem.

Quarto. *Sorori meæ pro memoria, & in aliqualem recognitionem benevolentiæ mihi sæpius exhibitæ, lego octo, quos habeo, annulos aureos.*

Quinto, *Confraternitati.N. dentur centum floreni per modum Legati.* Et tali modo possunt adjungi adhuc plura alia. Quodsi vero nulla alia supersint, ponatur.

Sexto. *Cum agnoscam, ante omnia ad valorem Testamenti tanquam fundamentum ejusdem requiri institutionem Hæredis, hinc pro universali bonorum meorum Hærede honorabili titulo institutionis denomino, & instituo N.* Hic specificatur Hæres, & si placet, adjicitur certa conditio, ubi de adjectione conditionum videre poteris Jus Canonicum in 3. *Decret. de Testam.* §. 13. *n.* 437. & *seqq.*

Ultimo. *Tandem, ut hæc mea ultima voluntas eo citius optatum finem obtineat, pro Executore ejusdem denomino N.* (hic exprimit illum, quem vult habere specialem Executorem; alias vero, si nollet assumere specialem, hoc punctum non foret necessarium) *eique viginti florenos* (si tamen aliquid Executori dare velit) *in aliqualem recognitionem laboris in se suscipiendi assigno. Et ita demum, reservata mihi libera potestate mutandi, augendi, minuendi, addendi &c. finio, uti incepi, hoc meum Testamentum in nomine Sanctissimæ, & individuæ Trinitatis, quod pro majori robore propria manu scripsi, & sigillo meo munivi.* Quodsi propria manu non scriberet, sed tantum subscriberet: ponatur sic: *quod propria manu subscripsi &c.* Cæterum solent post hæc verba alii adjungere sequentia, jam superius in additione *post num.* 60. declarata. *Quidquid autem huic meo Testamento adjecero in vacuis spatiis, vel in separata aliqua*

scheda,

ſcheda, valeat eodem modo, ac ſi prius jam huic Teſtamento inſertum eſſet. Demum ſubjungitur clauſula codicillaris.

Volo autem, ut, ſi hæc mea ultima diſpoſitio non valeret tanquam Teſtamentum, ſaltem valeat tanquam Codicillus, aut Donatio mortis cauſa, vel alio quocunque modo meliori, quo de Jure, Statuto, vel conſuetudine valere poteſt.

Actum Die Menſe

Anno

NB. Annotantur locus, dies, menſis, & annus, quibus conditum eſt Teſtamentum, atque ſe ſubſcribit Teſtator, aliaque obſervantur, quæ tam hic, quam in Jure Canonico fuſius fuere adducta.

Additio II.

* Quær. II. Qualiter Teſtamentum practice ſemel factum tradatur ad Acta, ut exinde ſecurius ibidem ſubſiſtat contra impugnantes valorem ejusdem.

Ante Reſponſionem ſuppono, quod, etſi Teſtamentum, quod factum eſt ad cauſas pias, non indigeat multis, dummodo conſtet de Teſtatoris voluntate e. g. per ſubſcriptionem propriam cum ſigillo, ſi habeatur, & pro adhuc majori ſecuritate, ac probatione per duos teſtes ſubſcriptos; nihilominus magno opus ſit labore, & circumſpectione, ſi quodpiam Teſtamentum condatur ſolenne, in quo Hæres

eſt

est causa profana, cum conformiter dictis quæstione prima hujus Distinstionis plures conditiones ad simile Testamentum solemne requirantur, ex quibus facile aliqua potest deficere, sicque valor Testamenti periculo impugnationis subjacere. Quare communiter suadent Doctores, ut pro majori securitate tale Testamentum scriptum, prætermissis aliis solemnitatibus, potius tradatur ad Acta, apud quæ eodem gaudet privilegio, ac si foret solemne. Quomodo autem hæc extraditio fiat, indagatur in præsenti: ad quod Resp. Extraditionem Testamenti ad Acta fieri modo sequenti. Si Testator adhuc sanus sit; ipsemet personaliter Judicem, seu Magistratum adeat extradendo huic suam ultimam voluntatem clausam, & rogando, ut Auctoritate Judicis sustineatur, sibique Recepisse consignetur. Quodsi Testator domi ægrotus decumbens, aliamve ob causam Judicem accedere nequeat, eundem mediante aliquo Procuratore aliove prudenti homine requirat, ut vel ipsemet ad domum ægroti dignetur venire, vel saltem alios suo nomine deputare, qui Testamentum ad Acta recipiant. Venientem autem *Judicem, seu Deputatos cum debita reve*rentia excipiat, eisque Testamentum, & quidem clausum ac obsignatum, si inibi contenta celare cupit, extradat dicendo, quod in hac charta contineatur sua ultima dispositio, liberrime, & pleno intellectu facta; roget proin, ut ad Acta recipiatur, & sibi aliquod Recepisse, seu authentica attestatio de receptione extradatur. *

Addi-

Additio III.

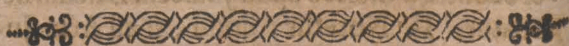
* Cæterum conformiter Juri Canonico *L. 3. Decret. tit. 26.* §. 9. a Teſtatore, ſuam ultimam diſpoſitionem ad Acta dante, adhuc tria utiliter annotanda veniunt: nimirum I. Quod etiã Judici alias incompetenti ſimile Teſtamentum dari queat; hinc valet, gaudetque privilegio Teſtamenti ad Acta, ſive Conſilio Aulico, aut alicui Regimini, ſive Magiſtratui, aut loci Præfecto ac Judici, etiam alterius civitatis offeratur; quamvis hic Judex foret alias dignitate inferior Teſtatore, modo habeat jurisdictionem ordinariam civilem ad certas cauſas non reſtrictam. Pariter tanquam privilegiatum ſubſiſtit, ſi a Laico apud Judicem Eccleſiaſticum, vel econtra a Clerico apud Judicem Laicum deponatur. II. Notetur, quod, ſi ad Acta Judicis in communitate conſiſtentis ſuam ultimam diſpoſitionem dare intendit, mittere debeat ad primarium talis Communitatis, puta ad Præſidem Conſilii, aut Cancellarium, vel ad Conſulem illum, qui pro tempore fungitur officio, eumque requirere, ut curet deputari quosdam ex illo Senatu vel Conſilio, qui Teſtamentum *ad acta ſuſcipiant. III. Notetur*, ut, ſi unicus Judex, vel unus tantum Deputatus veniret ad ægrotum, extraditio Teſtamenti fiat in præſentia duorum teſtium pro majori ſecuritate & fidei robore conformiter c. 28. *de Teſt. & Atteſt.*

Additio IV.

* Quær. III. An ſufficiat ad rationem Teſtamenti privilegiati ad Acta, ſi Teſtator ægrotus,

non

non exſpectans adventum Judicis, ſeu Deputatorum a Magiſtratu, mittat per tertium Teſtamentum ſuum clauſum ad eosdem? Reſp. Si per duos teſtes, vel aliunde probari queat, illum tertium fuiſſe conſtitutum ab ægroto ad hunc finem Procuratorem, tunc probabiliter ſufficit; alias vero non. Quinimo adſunt Auctores, qui cum König, Schmalzgruber, & Chlingenſperg. *lib.* 2. *Inſtit. tit.* 10. *q.* 29. negant, etiam primum ſufficere, adeoque ſecuriſſimum erit, ut Teſtator vel ipſemet accedat, vel ut ægrotus exſpectet venientem ad ſe Judicem aut Deputatos, quibus Teſtamentum ſcriptum extradat, prout etiam ſuadetur *in lib.* 3. *Decret. tit.* 26. *n.* 723. *

DISTINCTIO IV.

De Mutuo, & Contractibus onerosis.

QUÆSTIO I.

De Mutuo, & variis ipſum concernentibus.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Mutuum dupliciter accipitur.*
3. *Mutuum ut contractus, quid?*
4. *Declaratur ejus definitio.*

So-

* *Solutio notabilis objectionis.*
5. *In Mutuo dominium rei transfertur in Mutuatarium.*
6. *Qui poſſint Mutuum dare, vel accipere?*
7. *Civitas, Eccleſia, Monaſterium &c. quando obligetur ex Mutuo?*
8. *Filiifamilias mutuo accipientes ſine conſenſu Parentum, juvantur S. C. Macedoniano.*
9. *Limitatur hoc in pluribus caſibus.*
* *Utrum Juramentum enervet Senatusconſultum Macedonianum, videtur diſtinctione ſolvendum. Addit. I.*
* *Tractatur etiam de Senatusconſulto Vellejano quoad mulieres. Addit. II.*
* *Quo loco ſit facienda ſolutio peccuniæ mutuatæ? in Append. Addit. I.*
* *Quo tempore ea ſit præſtanda? Addit. II.*
* *An eadem fieri poſſit per partes? Addit. III.*
* *Quo ordine? Addit. IV. V. VI. & VII.*
* *De qua ſorte ſit facienda? Addit. VIII.*
* *Declaratur magis difficultas per aliquem caſum, Addit. IX.*
* *Solvitur notabilis objectio. Addit. X.*
* *Mutuam ſi quis actualiter nondum accepit pecuniam, & tamen jam dedit obligationem de receptione, quomodo tali ſuccurrendum? Addit. XI.*
* *Debitor Mutuum accipiens, ſi non ſit ſolvendo, ad quidnam adigi poſſit? Addit. XII.*

1. POſt contractus gratuitos, necnon & Teſtamenta agendum reſtat de Mutuo, & de

de contractibus onerosis, qui magis proprie sunt Contractus, utpote reciprocam hinc inde obligationem continentes. Agitur autem inprimis de Mutuo, eo quod Mutuum sit unica veluti sedes Usurarum, quarum notitia necessaria est ad omnes propemodum Contractus sequentes, ne in illis Usuræ vitium admisceatur. Et quidem

2. *Mutuum* sic dictum est, quasi *ex meo tuum*. Et interdum significat ipsam rem, quæ mutuo traditur, interdum vero ipsum Contractum Mutui: & in hac posteriori acceptione sermo est in præsenti de Mutuo.

3. CONCL. I. *Mutuum*, ut sumitur pro ipso Contractu seu mutuatione, recte describitur, dicendo: Mutuum est traditio rei numero, pondere, vel mensura constantis facta eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione, ut similis in specie & bonitate restituatur. Ita desumitur ex *l. Mutuum. ff. de rebus creditis*, & tradit Lessius *lib. 2. de J. & J. cap. 20. num. 3.*

4. Dicitur, *traditio rei*: quia mutuum perficitur traditione, & ante actualem rei mutuatæ traditionem non censetur esse Mutuum. Et additur, *rei numero, pondere, vel mensura constantis*: quia in hujusmodi rebus fieri solet Mutuum, ut in vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro. Dicitur ulterius, *facta eo animo, ut statim fiat accipientis*: quia

quia *Mutuum* dicitur, quaſi *ex meo tuum;* ita enim a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat. Et additur; *cum obligatione, ut ſimilis in ſpecie reſtituatur:* ſi enim reddenda ſit res alterius ſpeciei, non erit Mutuum, ſed Permutatio, prout fieret, ſi pro vino mihi dares frumentum. Quodſi vero eadem numero res foret reſtituenda, etiam non eſſet Mutuum, ſed Commodatum, vel Depoſitum, prout notatur *cit. l. Mutuum. ff. de rebus creditis.* & alibi.

Additio.

*Quodſi opponas contra hanc I. Concluſionem, poſſe loco mutuati auri totidem quoad valorem reddi in argento, niſi expreſſe conveniatur, ut iterum in auro reſtituatur, adeoque non requiri ad rationem Mutui ſemper, ut reſtituatur a Mutuatario eadem res ſpecie: nam aurum, & argentum utique ſpecie differunt. Reſpond diſting. conſeq. non requiritur ad rationem Mutui, ut res ſemper ſpecie phyſica eadem reſtituatur, conc. non requiritur ſaltem eadem ſpecie morali, neg. conſeq.

Nec exinde inferas, quod ſequeretur ad rationem Mutui ſufficere, ſi e. g. loco frumenti daretur in æquivalenti pecunia vel vinum, quoniam in æſtimatione morali cenſeretur idem reddi: nam *contra eſt*, quod tunc non amplius quidpiam redderetur ejusdem moraliter ſpeciei in ſe, ſed tantum in æquivalenti, nec eſſet ille contractus *Mutui*, ſed potius, ſi loco frumenti daretur pecunia, foret contractus Emptionis,

tionis, ac Venditionis, aut, si loco frumenti substitueretur in æquivalenti vinum, aut oleum, diceretur contractus Permutationis: non tenetur autem ille, qui alteri quidpiam dedit Mutuum, loco contractus Mutui acceptare contractum Emptionis, aut permutationis.

Cur vero quoad pecunias sufficiat ad rationem Mutui, si loco auri reddatur argentum, & cur idem dici nequeat, si loco frumenti daretur in æquivalenti oleum, vel vinum, ratio est, quia in pecuniis mutuatis non tam attenditur ad ipsam materiam monetæ regulariter, nisi desuper speciale pactum intercedat; quam ad valorem extrinsecum ejusdem auctoritate publica constitutum, qui valor potest utique esse idem etiam respectu argenti: econtra vero in aliis rebus, si mutuantur, respicitur ad ipsam materiam mutuatam, & consequenter Mutuatarius debet vere eandem in se speciem restituere, nec tenetur mutuans aliam acceptare. Videatur præter inferius dicenda desuper Sporer *Tract.* 6. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 1. §. 3. *n.* 7. *& seqq.* *

5. CONCL. II. In Mutuo rei datæ dominium transfertur in Mutuatarium; unde si res mutuata pereat, quocunque tandem casu, aut infortunio, eadem perit Mutuatario. Ita *cit. L. Mutuum. ff. de rebus creditis.* estque communis. Ratio est; quia quælibet res Domino suo perit: atqui in Mutuo datum de meo fit tuum, ut ipsum nomen significat; ergo transfertur dominium rei in eum, qui rem mutuo accipit, qui dicitur *Mutuatarius.*

6. CON-

6. CONCL. III. Omnes, qui contrahere possunt, etiam Mutuum dare, & accipere possunt. Ita communis, & patet ex terminis: quia contrahere ut sic tanquam genus complectitur sub se omnes Contractus, & consequenter etiam Mutuum. Solum duo valde notabilia quoad propositum sunt addenda; itaque

7. Notandum inprimis occasione dictorum, quod Civitas, Ecclesia, Monasteria, aliaque pia loca ex Mutuo, quod eorum Rectores vel Administratores susceperunt, tunc solum obligentur, si Creditor, in quem onus probandi rejicitur, ostenderit, pecuniam in Civitatis, vel Ecclesiæ, aut aliorum piorum locorum utilitatem fuisse conversam: alias enim soli Administratores conveniri poterunt, non vero Civitas, vel Ecclesia. Ita Ludov. Engel *tit. de pactis n.* 43. idque desumitur ex *l. Civitas. ff. de rebus creditis.* juncto *cap.* 1. *de Solutionibus.* cum concordantiis.

8. Notandum ulterius, de Filiisfamilias peculiariter esse constitutum in Jure Civili per Senatus consultum Macedonianum, quod, si filii sine consensu parentum pecuniam mutuo acceperint, neque ipsi, neque parentes ipsorum teneantur eam solvere, sed possint contra excipere per dictum Senatusconsultum Macedonianum. Et hoc privilegium factum est non tam in favorem filiorum, quam parentum, quorum vitæ filii insidiabantur, ut hæreditate paterna potiti debita contracta solverent: quod quidem privilegium habet locum etiam in

Foro interno, seu conscientiæ. Lessius *L.* 2. *c.* 20. *n.* 8. Herincx *disp.* 3. *de Contractibus. n.* 5. Sanchez, & alii.

9. Limitatur hoc I. Nisi filius habeat bona castrensia, vel quasi castrensia, nam tunc ipse ex his tenetur solvere, nec potest uti exceptione S. C. Macedoniani. Limitatur II. Quando filius publice putabatur esse sui juris. Limitatur III. Si filiusfamilias mutuo accepit non pecuniam, sed rem aliam : ut triticum, vinum, & similia : nam lex solum loquitur de Mutuo pecuniario. Limitatur IV. Si pecunia versa sit in commodum Parentum ; aut hi soliti fuerint, pecuniam a filiis acceptam solvere. Limitatur V. Si pater debuisset eam secundum rectam rationem suppeditare : ut si filius absens causa Studiorum accipiat Mutuum necessarium, ut vivat, vel libros emat &c. nam hujusmodi expensas secundum rectam rationem tenentur parentes facere. Limitatur VI. Si filius juravit se soluturum ; nam tunc non poterit uti exceptione S. C. Macedoniani, sed tenebitur solvere, quando commode poterit: quia omne juramentum servandum est, quod sine peccato observari potest.

Additio I.

* Hanc ultimam limitationem equidem P. Pichler in suo Candidato Jurisprudentiæ abbreviato *Lib.* 5. *tit.* 19. *n.* 15. admittit, si mutuans filiusfamilias factus fuerit exinde ditior, non luride has pecunias mutuatas dilapidando : alias

alias vero negat tale juramentum ſtringere ad ſolutionem Mutui, ex ea ratione ſatis efficaci; quia nimirum talis renuntiatio juramento firmata, ſi obligaret, cederet in præjudicium Tertii, nimirum Patris, in cujus favorem Senatus conſultum Macedonianum potiſſime conditum fuit; quia is adhuc exponeretur periculo inſidiarum &c. nullum autem juramentum obligat tendens in præjudicium Tertii innocentis. *

Additio II.

* Notandum finaliter, de Mulieribus pariter eſſe ſpecialiter per Senatusconſultum Vellejanum decretum in Jure, quod, ſi pro aliis mutuo quidpiam accipientibus fidejubeant, talis fidejuſſio regulariter nulla ſit, ita, ut ne quidem tales Mulieres in conſcientia obligentur in defectu principalium Debitorum ad ſolvendum Mutuum, niſi, de jure communi loquendo, hæc fidejuſſio fiat inſtrumento deſuper publice erecto, & tribus teſtibus ſubſignato. *L. Antiquæ.* 23. §. *fin. C. Ad Senatusconſultum Vellejanum.* ubi præterea certiorari debent dictæ fæminæ de Privilegio Senatus conſulti Vellejani, an huic velint expreſſe renuntiare; alias enim vi dicti privilegii Senatus conſulti Vellejani (quod ipſis peculiariter ob fæmineam levitatem, & judicii imbecillitatem, ne tam faciliter inducantur, conceſſum eſt) adhuc contra talem fidejuſſionem poſſent excipere. Videantur deſuper Jus Canon. Patris Reiffenſtuel

lib. 3. *Tit.* 22. *num.* 18. *& seqq.* ac Illustrissim. D. Schmid in Comment. ad Jus Municipale Bavaricum, Land-Recht *Tit.* 1. *art.* 12. *ac seqq.* Tu Confessarie cave, ne facile te similibus immisceas, nisi in Jure communi, & patrio (ubi sæpe particularia statuuntur) sis versatus, aut saltem allegatos Auctores, vel alios authenticos prius desuper consulueris. *

APPENDIX.

Additionalis continens varia Quæsita de Mutuo.

Additio I.

* QUær. I. Quo loco solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei sit facienda? Resp. solutionem faciendam esse in eo loco, iu quo pecunia vel alia res mutuo data est; nec Debitor tenetur Mutuum, quod restituitur, ad alium locum propriis expensis mittere, nec Creditor obligatur in alio loco acceptare, nisi sponte cum Debitore consentiat, ut in alio loco solvatur, aut nisi aliter fuerit expresse conventum tempore dati Mutui. Ita deduco ex Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. tit.* 23. *num.* 54. Ratio est: quia nullus convenientior, quam locus dati Mutui pro solutione assignari potest, uti fuse deducit Lessius de J. & J. *lib.* 2. *cap.* 15. *Dub.* 8. *num.* 56. *

Addi-

Additio II.

* Quær. II. Quo tempore ſolutio mutuatæ pecuniæ, vel alicujus rei ſit facienda? Reſp. I. Si tempus certum fuit in Contractu Mutui præfixum, illud quoad ſolutionem obſervari debet, ita quidem, ut, ſi ex culpabili dilatione ſolutionis Creditor patiatur damnum, id debeat a Debitore reſarciri; nam *Mora ſua cuilibet eſt nociva. Reg. 25. Juris in 6.* Nec per hoc debitor excuſatur, quod elapſo termino ſolutioni præfixo Creditor non inſtiterit pro ſolutione; nam etiam eo non urgente ipſe dies præfixus interpellat pro Creditore. *cap. fin. De locato, & conducto.* juncta Gloſſa ℣. *Statuta.* Unde talis, etſi non teneatur a ſtatu ſuo omnino cum magno dedecore decedere, obligatur tamen in eodem juxta communem DD. parcius vivere, ac remittere de ſplendore apparatus, conviviorum, famulorum, equorum, ludorum &c. uti optime advertit Pater Sporer *Tract. 4. in Decalog. c. 4. ſect. 3. num. 65.* quatenus exinde debito tempore ſuis Creditoribus ſatisfacere queat. Quod bene notent Confeſſarii, ſi tales obærati cum eodem luxu ad Confeſſionale veniant.

Reſp. II. Si nullum tempus fuit ſolutioni a Creditore præfixum, & Creditor poſſet facile ſolutionem petere, modo vellet, in ſimili caſu poteſt eadem differri, usquedum Creditor exigat; dummodo non prævideatur, ipſum Debitorem interea dejici in ſtatum impotentiæ ſolvendi. Ita in Jure Canonico *Lib. 3. Decret.*

Tit. 23. num. 47. citatur pro hac sententia communis, & ratio est; quia in Jure solum tunc obligatur debitor absque monitione ad solvendum, quando præfixus est certus dies: ergo a sensu contrario, si is præfixus non fuit, nec Lex aliunde specialiter monet ad solvendum, poterit solutionem differre, usquedum petatur. Quinimo non desunt graves Auctores, qui defendunt, in simili casu (ubi nimirum nec specialis aliqua lex, nec dies præfixus, nec ipse Creditor interpellant Debitorem ad solvendũ) extingui debitum præscriptione, si intra 30. annos mutuum a Creditore non exigitur: sicuti a pari etiam servitutes reales rusticæ, ac personales extinguuntur præscriptione per non usum; ubi nec alter, cujus prædium servituti subjectum fuit, tenetur monere priorem, ut is utatur jure suo, antequam id præscriptione extinguatur; uti jam dictum Tract. 7. Dist. 6. quæst. 3. post num. 24. Addit. II. & ita quidem sentiunt Panormitanus, Bartolus, Hostiensis, Schmier & alii apud, & cum Patre Pichler in Candidato abbreviato Jurisprudentiæ lib. 2. tit. 26. num. 18. *

Additio III.

* Quær. III. An solutio mutuatæ pecuniæ, aut alterius rei debeat tempore præfixo simul, & semel præstari ex integro, vel num fieri possit per partes? Resp. Nisi Creditor ipsemet velit esse contentus cum solutione per partes, aut aliter tempore contractus Mutui conventum

tum fuerit, ſolutio debet fieri ſimul & ſemel ex integro, ſicuti ſimul & ſemel illa Summa mutuata accepta fuit, uti ſupponitur. Ratio eſt; quia ſolutio per partes ſæpe non exigua incommoda & pericula ſibi annexa habet, quæ talis Creditor non tenetur ſubire, uti recte ſtatuitur *L. Plane.* 3. *ff. Familiæ Erciſcundæ.* *

Additio IV.

* Quær. IV. Quo ordine hæc ſolutio Creditoribus a Debitore ſit præſtanda? Antequam reſpondeam,

Notand. I. Ex Communi DD. quod ille Debitor, qui habet ſufficientia media ad ſatisfaciendum omnibus, ad nullum in ſolvendo adſtringatur ordinem, dummodo cuilibet Creditorum debito tempore ſolvat id, quod debet; quæſtio igitur ſolummodo agitatur de eo Debitore, cui deficiunt media ad ſatisfaciendum omnibus Creditoribus. Ubi

Notand. II. Quod Creditores alii dicantur Hypothecarii, & alii Chirographarii. *Priores* vocantur, qui ſibi non ſolum obligatam habent perſonam Debitoris, ſed etiam immediate res ejusdem, idque vel expreſſe per factum hominis, puta, per legitimum inſtrumentum, vel tacite per ipſummet Jus. *Poſteriores* vero, qui ſolum ipſam perſonam Debitoris ſibi immediate tenent obligatam.

Notand. III. Quod tacitam Hypothecam in bona Debitoris per ipſummet Jus, etſi alia expreſſa mentio deſuper in aliquo inſtrumento non fiat, habeant Uxores in bona Mariti quoad

ſuam dotem allatam, Pupilli in bona Tutoris, Minorennes in bona Curatoris, ſi quem habeant, & cauſæ piæ in bona ſuorum Adminiſtratorum; item reſpectu ſuorum Debitorum omnes reliqui, qui in ſequenti proxima additione ponuntur ante Creditores Chirographarios, etſi non habeant aliquam Hypothecam expreſſam. His notatis*

Additio V.

*Reſp. I. De Jure communi, ſi Debitor non eſt ſufficiens ſolvendi omnibus Creditoribus de bonis ſuis, talis ordo in præſtanda ſatisfactione obſervari debet. I. Solvantur ſumptus judiciales ratione proceſſus Edictalis &c. Juſte præ-tenſi. II. Solvantur ex bonis Debitoris ab Hæredibus (ſi principalis jam foret mortuus) expenſæ funebres. III. Debita tempore ultimæ infirmitatis apud Medicos, & Pharmacopolas, vel Chirurgos contracta. IV. Quod ſi Debitor haberet propriam domum, ea vendita, de comparata exinde pecunia ante alios ſatisfiat illis Creditoribus, qui prius ad eam emendam, vel ædificandam, aut reparandam, ſeu conſervandam materialia, vel pecunias dederunt mutuas. V. Præſtetur ſatisfactio Uxori quoad dotem allatam, ſi eadem a Marito fuerit conſumpta. VI. Satisfiat Pupillis, Minorennibus, vel Cauſis piis ex rebus Debitorum, ſi Debitores hi fuerint Tutores, Curatores, vel Adminiſtratores cauſarum piarum, & bona ſibi concredita diſſipaverint. VII. Succedat Fiſcus. VIII. Solvantur alii Creditores Hypothecarii, qui

ante-

antecedenter non ſunt memorati, quin & iſti præponuntur aliis poſt quartam claſſem collocatis, puta Uxori, Pupillis, Minorennibus, & Cauſis piis, ac Fiſco in ordine ad ea bona, reſpectu quorum oſtendere poſſint, quod jam habeant anteriorem, ſeu antiquiorem, quam allegatæ perſonæ Hypothecam. Quodſi ſubinde ſimul concurrant plures Creditores Hypothecarii ejusdem claſſis, ſeu ordinis, ac qualitatis (puta ſi pluribus mutuantibus pecuniam ad emendam domum eadem ſit hypothecata) præponatur antiquior: nam apud hos verificatur commune illud *Regulæ 54. Juris. in 6. Qui prior eſt tempore, potior eſt jure.* IX. Veniant Creditores Chirographarii ſpeciali quodam privilegio muniti; quales teſte Pichler in ſuo Jure Canonico abbreviato *Lib.* 3.*Decret. Tit.*23. *num.* 6. ſunt dantes Mutuum ad emendam, vel reparandam domum, aſt ſine conſtitutione Hypothecæ: item Reſpublica, Civitas, Communitas, Eccleſia, Monaſteria, Cauſæ piæ, vel Pupilli Hypotheca deſtituti. X. Demum, ſiquid adhuc ſupereſt de bonis Debitorum, detur Creditoribus Chirographariis, ſimplicibus, ſingulis proportionaliter pro ſua rata, ita, ut, qualis eſt proportio debiti quoad quantitatem, talis ſit proportio ejus, quod quisque accipit ad id, quod alii accipiunt. Videatur Jus Canonicum *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 23. *num.* 79. *& ſeqq.* ubi plures pro hoc ordine reſtitutionis Leges invenientur.

Reſp. II. De Jure Bavarico vi Statutorum Municipalium *de Proceſſu Edictali, Titulo* 2.

Se-

Sequens ſervatur ordo in ſolvendis Creditoribus. I. Ponuntur ſumptus Judiciales. II. Impenſæ funerales, quibus æquiparantur expenſæ in Medicos, Pharmacopolas, & Chirurgos. III. Merces operariorum, & famulitii domeſtici quoad unum annum ſui ſervitii. IV. Qui tribuerunt pecunias ad reparandam, vel comparandam domum modo ſuperius indicato; item qui dederunt frumentum ad ſeminandum in agro; pariter huc reducuntur ea, quæ ſunt debita Principi ex Collectis, ac Tributis juſtis; uti & debita Domino directo ex præſtationibus dominicalibus ſui coloni. V. Veniunt Uxores quoad dotem & contradotem, ſeu donationem propter nuptias: item quoad Morgenaticam, ſeu illam donationem, quam Maritus facit Uxori in remunerationem delibatæ Virginitatis, imo etiam quoad allata Marito Paraphernalia, ſaltem ſi expreſſam ſibi deſuper Hypothecam conſtituerint. VI. Pupilli, Minorennes, Communitates, ac Cauſæ piæ, uti in ſyſtemate priori. VII. Fiſcus &c. VIII. Illi Creditores alii, qui ſibi de expreſſis Hypothecis vigilarunt per inſtrumenta publica coram ordinario Magiſtratu erecta. IX. Illi Hypothecarii, quorum inſtrumenta non coram Magiſtratu ordinario, ſed præciſe coram aliquo Notario, & Teſtibus, vel ab ipſo Debitore adhibitis tribus Teſtibus ſunt erecta, & ſigillata. X. Chirographarii illi, qui nullam quidem nec tacitam, nec expreſſam habent Hypothecam, bene tamen aliquod perſonale privilegium, vi cujus reliquis non ſic privilegiatis Chirographa-

riis præferuntur. Videatur in casu emergenti Illustriss. Dom. Schmid de Processu Edictali. *

Additio VI.

* Quær. V. An Debitor non sufficiens ad satisfaciendum cuilibet ex Creditoribus teneatur non solum in foro externo, sed & foro interno anteferre Creditori Chirographario Hypothecarium, sive expresse, sive tacite sibi obligata habentem bona Debitoris? Resp. Talis Debitor quoque in foro interno, & in conscientia tenetur quoad bona hypothecata Creditorem hypothecarium anteferre Chirographario etiam anteriori, seu antiquiori, posito, quod Debitor dando dicta bona Chirographario non amplius posset alteri Hypothecario satisfacere. Ita eruitur ex *L. Eos, qui. C. Qui potiores in pignore.* quæ Lex vel ideo etiam obligat in conscientia, quia fundatur in ipsa æquitate naturali: nam quoniam per Hypothecam sive expressam, sive tacitam non solum Debitor, sed ipsa res quoque obligatur, ac fit quasi inchoative Creditoris; hinc sicuti Dominus rei præferendus est aliis Creditoribus, ita & Creditor hypothecarius Chirographario merito præferri debet. Atque hinc talis Creditor hypothecarius, si ipso inscio Debitor rem hypothecatam alienaverit; eandem post excussionem Debitoris principalis actione reali hypothecaria persequi potest, apud quemcunque Possessorem ea extiterit. *L. Persecutione & Authent. Hoc si. C. de Pignoribus &c.*

Additio VII.

*Quær. VI. An, si duo Creditores hypothecarii ejusdem classis ac qualitatis simul concurrant, an, inquam, pro tunc non possit quoad conscientiam, & in foro interno occulte Debitor solvere ex his illum, qui magis sibi placuerit, posito, quod nequeat satisfacere utrique? Resp. negative: deberet enim cæteris paribus etiam in conscientia anteponi in ordine ad bona hypothecata Creditor ejusdem ordinis anterior, seu qui habet jus antiquius, ac prius, si talis adsit. Ita habetur *Reg.* 54. *Juris. in 6.* Et patet ex paritate a matrimonio desumpta: sic enim, si Bertha promisit Matrimonium Titio & postea Cajo, etiam in conscientia, ac foro interno præponi debet Titius; quia habet jus prius, ac antiquius Cajo.

Nec dicas; Quoad Creditores chirographarios, si plures adsint, non attenditur ad prioritatem, & posterioritatem temporis, sed potest a Debitore, impotenti omnibus ex integro satisfacere, præponi ille, qui prius petiit debitum. *L. Scimus* 22. §. *Et si præfatam.* 4. *C. De jure deliberandi &c.* ac nullo ex ipsis petente, inter similes chirographarios Creditores fit divisio pro rata cujuslibet: ergo pariter sic fieri poterit quoad Creditores hypothecarios: si plures similes ejusdem ordinis concurrant, & consequenter Debitor non tenetur in conscientia antiquiorem præponere.

Respondeo enim inprimis, non deesse AA. qui apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 403. cum Card. de Lugo, Valentia, Toleto, Medina &c. negant antecedens, nimirum, quod in debitis chirographariis Creditor recentior possit anteponi antiquiori: sed quoniam cum nostro Francisco Henno quoad Creditores chirographarios S. Antoninus, Sylvester, Layman, Herincx, Castropalao, Sporer, Bonacina, Busenbaum, ac RR. communiter concedunt illud antecedens ob satis claram Legem superius allegatam, forsan, uti in Præscriptione, ita & hic ad acuendam magis vigilantiam & diligentiam taliter per Dominium altum ob graves rationes disponentem specialiter circa Creditores chirographarios; hinc ego transmisso illo antecedenti nego consequentiam, & paritatem. Disparitas est: quia chirographarii Creditores præcise sibi habent immediate obligatam personam Debitoris, hypothecarii autem etiam immediate ac determinate bona ejusdem; hincque mirum non est, quod præcedat in ordine ad ista bona hypothecata ille, qui in eadem antiquius jus habet, præsertim cum hic non habeamus contrariam Legem, quinimo *Regula* 54. *De Regulis Juris. in* 6. cæteris paribus positive stet pro Creditore hypothecario antiquiori. Plura si cupis, fusius vide apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 374. & *seqq.* qui etiam *num.* 388. subjungit, ut, si quoad anterioritatem, vel posterioritatem debitorum solvendorum consulatur Theologus, seu Confessarius, is in casibus diffi-

difficilioribus non resolvat ex tempore, sed potius remittat ad Juristas, aut consulat Auctores; nam plurima hic pendent a Jure positivo, & Legibus particularibus, vel consuetudine certorum locorum. *

Additio VIII.

* Quær. VII. In qua sorte, pretio, & valore pecunia mutuata sit solvenda, si interea eadem quoad valorem suum crescat, vel decrescat? Resp Nisi expresse aliter fuerit conventum, pecunia mutuata solvi debebit tempore debito in eo valore, in quo fuerat dicta pecunia tempore dati Mutui, absque eo, quasi deberet Mutuatarius restituere Mutuanti certam sortem monetæ. Ita sentiunt Layman, Covarruvias, & alii inferius citandi. Quinimo Pichler. *lib.* 3. *Decretalium. Tit.* 23. *num.* 14. pro Germania specialiter addit, si ibidem juxta communem usum, ac praxin conventum fuerit, ut in restitutione Mutui solvantur floreni Rhenani, gut Rheinische Gulden, solutio fieri possit tam in moneta aurea, quam argentea tali, quæ non tantum in una limitata regione, sed communiter usualis est, nisi expressa conventio, vel saltem implicita de aliquo certo metallo ex circumstantiis specialibus desumi queat: quales circumstantiæ speciales forent, si fuisset conventum, ut solutio fiat *Moneta Rhenana in auro*, tunc enim in auro solutio deberet fieri; quia floreni argentei non solent in Germania ponderari, sicuti moneta

aurea,

aurea, uti citatus Auctor ex Werhnero Minsinger, & Francisco Schmier advertit. *

Additio IX.

* Porro, ut totum clarius intelligatur, formatur sequens casus. Tempore hostili hostes inter alias (uti vocant) contributiones exigunt a quodam oppido ter mille quingentos florenos in moneta nostra, omnia alias, si Cives renuerent, devastaturi. Magistratus dicti oppidi depauperatus, cum consensu Civium, ut se redimat a vexa, mutuo a quodam divite accipit mille ducatos, qui pro tunc, supponamus in casu, computando quemlibet aureum pro tribus & medio floreno in moneta nostra, Summæ 3500. florenorum æquivalebant. Intra aliquod tempus quilibet similis aureus diminuitur quoad valorem medio floreno, sicque mille tales non amplius 3500. sed solummodo 3000. æstimantur florenis. Quærit itaque Magistratus, an satisfaciat, nec ne, si termino præfixo Mutui finito, reddat similes in specie, prout accepit, mille aureos? Item invertamus casum, ponendo, quod quilibet Ducatus intra hoc tempus in valore adhuc medio floreno ascendisset, ita, ut 1000. Ducati Bavarici pro nunc non amplius, uti tempore dati Mutui, conficiant Summam ter mille quingentorum, sed quater mille florenorum: quæritur, an Magistratus, hoc non obstante, debeat restituere mille Ducatos ejusdem speciei, prout mutuos accepit, vel num sufficiat, si totidem resti-

restituat, ut æquivaleant ter mille quingentis florenis, prout æstimabantur, quando Magistratus mutuum accepit? Resp. Magistratum nec satisfacere in primo casu, quo valor cujuslibet aurei medio floreno descendit, si tantum mille tales aureos in specie mutuanti redderet; nec in altero casu, quo valor cujuslibet aurei medio floreno ascendit, obligari restituere similes mille aureos in specie, sed, nisi fuerit in mora culpabili solvendi, aut expresse aliter conventum fuisset, sufficere, si vel in alia moneta 3500. florenos, vel in auro reddat *octingentos septuaginta quinque* similes aureos, qui ascendente valore, computando nunc quemlibet aureum pro quatuor florenis, conficiunt in æstimatione ter mille quingentos, qualem Summam tempore hostili Magistratus mutuo accepit. Ita Molina *de J. & J. Tom.* 2. *Tract.* 2. *Disp.* 312. *Conclus.* 1. Sporer *Tract.* 6. *in Decalog. cap.* 4. *sect.* 1. *num.* 11. & Castropalao *part.* 7. *Operis Moralis de J. & J. tract.* 32. *disp.* 4. *punct.* 1. *num.* 7. Ratio nostra colligitur ex jam dictis; quia nimirum in pecunia non tam intrinseca bonitas materiæ (nisi deducatur in pactum) attenditur, quam valor extrinsecus, quo auctoritate publica illa pecunia tempore dati Mutui communiter æstimabatur, prout erui potest ex Jure Canonico *cap. Olim. De censibus*: ubi decernitur, censum esse solvendum secundum monetam priorem & non posteriorem, quæ forte curret minoris valoris. Et *cap. Cum Canonicis. Tit. eodem.* statuitur, pensionem esse solvendam juxta æstimationem prio-

prioris pecuniæ, quando imposita est pensio. Videri potest de hoc fusius in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. Tit.* 23. §. 2. *

Additio X.

* Dices cum Adversariis, Qui mutuo accepit 1000. scaphas frumenti, non tenetur plus, nec potest minus, quam totidem in specie reddere scaphas, sive valor frumenti tempore, quo tenetur restituere, interea quoad pretium descenderit, sive ascenderit. *L. Cum quid* 3. *ff. de rebus creditis.* ergo etiam, qui acceperit mutuo 1000. aureos, non tenetur plus, nec potest minus, quam 1000. aureos in specie restituere, sive valor monetæ intra illud tempus decreverit, sive creverit. Resp. Negando consequentiam & paritatem. Disparitas est: quia in aliis rebus extra pecuniam, principaliter in Mutuatione, intrinseca bonitas materiæ mutuatæ respicitur, prout teste Castropalao usu & consuetudine confirmatum est, & nos jam supra *dist.* 2. *quæst.* 3. agendo de deposito, in quodam casu insinuavimus; econtra vero in pecunia potius ad extrinsecum valorem attenditur, prout eruitur ex jam superius allegatis textibus Juris Canonici. *

Additio XI.

* Quæst. VIII. Quid agendum illi, qui fidens alteri, a quo petiit mutuo pecunias, scribit obligationem, quasi eas jam acceperit, cum tamen datum adhuc nil fuerit? Resp. Talem

in foro quidem interno ad nihil teneri; interea tamen, quia in foro externo contra ipſum produceretur ſcripta illa obligatio, qua fatetur, ſe memoratum Mutuum actu accepiſſe, in eo caſu, ſi a parte rei nihil adhuc accepiſſet, poterit ſe defendere per integrum biennium, a tempore contractus Mutui computandum, exceptione *non numeratæ pecuniæ*, & tunc prætenſus Creditor debet poſitive probare, quod pecuniam mutuam dederit, alioquin cadet cauſa, licet ſcriptam alterius obligationem exhibeat. Ita deducitur *ex toto Titulo C. De non numerata pecunia.* Ratio eſt: quia deſiderans rem aliquam ſibi dari mutuo ſpe citius obtinendi Mutuum, de facili inducitur ad anticipandum confeſſionem accepti, quod a parte rei promiſſum quidem, ſed nondum acceptum fuit, ſicque tali pauperculo per exceptionem non numeratæ pecuniæ in jure ſubvenitur. Econtra vero, ſi ille, qui alteri mutuavit actualiter pecunias, fidens ſuo Debitori proxime ſolutionem promittenti dediſſet quietantiam, quaſi actu jam ſolviſſet, cum tamen nihil reſtituerit, in eo caſu poſſet Creditor intra ſpatium 30. dierum (aſt non ultra) contra ſuum Debitorem pariter excipere de non numerata pecunia, tuncque tenebitur Debitor probare ſolutionem, a ſe factam; alias adſtringetur adhuc ſolvere, non obſtante, quod exhibeat quietantiam de ſolutione jam facta. *L. in contractibus. C. De non numerata pecunia.* Cautio autem contra ſimiles exceptiones erit, ſi ſuper hunc contractum Mutui adhibeantur teſtes,

seu

seu omnino erigatur instrumentum publicum, in quo tabellio attestetur, in præsentia sui,& testium, pecuniam esse numeratam. Ita cum Layman, Molina, & HaunoldoSporer *Tract. 6. in Decal. cap. 4. sect.* 1. *n.* 29. la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 840. & Chlingensperg *lib.* 3. *Institut. Tit.* 22. *q.* 7. *ac seqq.* *

Additio. XII.

* Quær. IX. Si Debitor Mutuum accipiens non sit solvendo, ad quidnam adigi possit? Resp. I. Talis Debitor, si fuerit Lajcus, & ad Judicem delatus, vi Juris communis debebit cedere bonis, ac permittere, ut ea subhastentur. Ita deciditur *L.* 1. *C. Qui bonis cedere possunt.* Debebunt tamen ipsi relinqui necessaria ad sustentationem; *nec enim fraudandus est alimentis quotidianis*, inquit *Lex Qui bonis ff. de cessione bonorum.* Cæterum talis Cessionarius per dictam cessionem neutiquam deobligatur à solutione, in quantum potest, si postea ad pinguiorem fortunam venerit, uti clare habetur. *L. is, qui. ff. de cessione bonorum.* Resp. II. Si talis Debitor fuerit Clericus, ordinarie & servatis certis conditionibus ei competit *privilegium* competentiæ, uti vocatur; vi cujus nec excommunicari, nec incarcerari potest, si actione personali conveniatur etiam apud Judicem Ecclesiasticum, nec bonis cedere tenetur. Ita habetur expresse *cap. Odoardus. de solutionibus.* & ratio ulterior est; quia etiam mi-

lites obærati non tenentur cedere bonis juxta *L. 6. & 18. ff. de re judicata:* bona autem est argumentatio a milite terrenæ ad militem cælestis militiæ. Dixi notanter, *servatis certis conditionibus:* inter quas principalis est; ut ob inopiam taliter sit impotens, ut absque dedecore Status Clericalis solvere nequeat etiam quoad partem; alias enim contumaciter recusans a Judice Ecclesiastico in carcerem posset conjici, uti notat Fagnanus in citatum Capitulum *Odoardus.* Insuper debet talis Clericus præstare idoneam cautionem de solvendo, si ad pinguiorem fortunam pervenerit; uti citatum Capitulum *Odoardus* expresse requirit, ac insuper debet abesse omnis dolus erga illum, qui dedit Mutuum, qualis tamen abesse non censeretur, si Clericus tempore dati Mutui se finxisset Laicum, aut si pendente lite super hoc principali debito interea residua bona alienaret in fraudem Creditoris.

QUÆSTIO II.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

SUMMARIUM.

10. *Usura varie accipitur.*
11. *Usura, quid?*
12. *Nomine lucri usurarii, quid intelligatur?*
13. *Id debet provenire vi Mutui.*
14. *Usura expressa, & usura palliata, seu virtualis quid?*

15.

15. Usuræ sunt probibitæ Jure tum humano, tum Divino.
16. Solvitur parabola Patrisfamilias.
17. Deus, an concesserit Judæis exercere Usuras?
18. Alia responsio & melior.
19. Usura etiam Jure naturali illicita est.
20. Solvitur instantia.
21. Disparitas magna inter Contractum Locationis, & Mutui.
22. Usurarius non comparat dominium rei usurariæ.
23. Quid de pecunia usuraria?
(*a*) Tract. 7. Dist. 5. n. 28. & 29.
24. Pœnæ Usurariorum.
* *An in Usura detur parvitas materiæ?*

19. USura varie accipitur. Primo quidem, prout idem est, ac usus. Deinde pro commodo, sive fructu ex rei usu proveniente; prout Cicero *lib. de Senectute* ait: *Terra nunquam sine usura reddit, quod accepit.* Denique sumitur Usura, ut idem est, ac lucrum ex Mutuo; & alio nomine *Fœnus* dicitur: & in hoc sensu procedit præsens Quæstio de Usura. Quæ adhuc dupliciter accipi potest, nempe vel pro ipso lucro usurario, prout dicitur quis solvere Usuras; vel pro pacto de lucro temporali supra sortem reddendo præcise ratione Mutui.

11. CONCL. I. *Usura* est lucrum immediate ex Mutuo proveniens. Ita communis Doctorum, quamvis Usura hic sumatur pro ipso

lucro usurario. Quodsi vero usura accipiatur pro contractu usurario, tunc *Usura* aliud non est, quam mutuatio cum pacto expresso, vel implicito, recipiendi aliquid supra sortem ratione Mutui.

12. Dicitur, *Usura est lucrum*: ubi nomine lucri intelligitur quodlibet temporale, ac prætio æstimabile, quod ultra sortem mutuo datam accipitur, quasi ratione Mutui ex obligatione debitum sit; sive deinde illud sit pecunia, sive frumentum, sive alia res pretio æstimabilis, aut etiam obligatio civilis quidpiam ex pacto seu debito sibi præstandi ratione mutui, v. g. rursum sibi mutuandi, apud se emendi merces, sibi vendendi, aut operas suas locandi, & hujusmodi. Uno verbo: *Lucrum Usurarium* est, quidquid temporale, ac pretio æstimabile ultra sortem mutuo datam accipitur, quasi ratione Mutui ex obligatione, seu pacto expresso, vel tacito debitum sit; ut notat D. Thomas 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. communiter receptus, & desumitur ex *c. Si fœneraveris. & seqq.* 14. *quæst.* 3.

13. Dicitur ulterius, *immediate*; id est, ex vi pacti mutuationis. Si enim Mutuatarius propria sponte aliquid tribuat, aut vicissim obsequium mutuanti præstare velit ex mera benevolentia, liberalitate, sive gratitudine, aut ex spe alliciendi mutuantem ad continuandum Mutuum, non erit Usura, dummodo illud non exigatur tanquam debitum. Additur tandem *ex Mutuo proveniens*: quia Mutuum est unica veluti sedes Usuræ. *c.* 1. *& seqq.* 14. *q.* 3. Unde

de si quis lucrum acquirat ex Locatione, Conductione, & similibus Contractibus, Usura non committitur, quia tale lucrum non provenit ex Mutuo. Ut autem censeatur lucrum ex vi Mutui provenire, requiritur, ut vel expresse vel tacite Mutuator intenderit, Mutuatarium ex vi pacti mutuationis obligare ad hujusmodi lucrum præstandum ultra sortem principalem.

14. CONCL. II. Usura recte dividitur in expressam, & tacitam seu palliatam. Ita communis; & patet explicando terminos. Et quidem *Usura expressa* dicitur, quando expresse exigitur pretium pro mutuo: ut si quis dat mutuos centum florenos eo pacto, ut post annum reddantur sibi centum, & tot vel tot ultra. *Usura palliata*, tacita, seu virtualis est, quæ committitur in contractu Mutui, non formalis & expressi; sed alterius contractus nomine, ac specie, velut pallio occultati: ut si mercator ob solam dilationem solutionis pretii (secus, si ratione lucri cessantis, vel damni emergentis &c.) merces multo carius vendat: nam hoc in re aliud non est, quam emptori mutuam dare pecuniam, post aliquod tempus cum auctario recipiendam; quod reprobatur *c. In civitate. de Usuris.* Aliud exemplum Usuræ palliatæ habetur in contractu Mohatræ, de quo *num.* 26. & 27.

15. CONCL. III. Usuræ non tantum Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino sunt prohibitæ. Ita unanimis Catholicorum Doctorum, & habetur aperte in Jure Canonico, quod non solum Usuras sub gravissimis pœnis

prohibet, sed etiam *cap. Super eos. de Usuris.* expresse dicit, quod *Usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur.* Quinimo pertinaciter asserens, exercere Usuras non esse peccatum, veluti hæreticus est puniendus. *Clem. un. de Usuris.* Porro, quod Usuræ etiam Jure Divino sint prohibitæ, clare desumitur ex S. Scriptura. Nam *Levitici cap.* 25. dicitur : *Ne accipias Usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti.* Et infra : *Pecuniam tuam non dabis ei ad Usuram.* Item *Ezechielis cap.* 18. Propheta inter peccatores numerat *ad Usuram dantem, & amplius accipientem.* Et *Lucæ 6* aitChristus : *Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes.* & alibi.

16. Dices I. Christus in parabola Patrisfamilias peregre proficiscentis, ut habetur *Lucæ* 19. servis suis talenta dedit ad negotiandum, & servo nequam, recondenti pecuniam in sudario exprobravit, eumque gravissime puniri præcepit, quod pecuniam suam non dederit nummulariis, hac addita causa : *Et ego veniens cum Usuris exegissem illam ;* ergo non est intrinsece malum, aut Lege Divina prohibitum, accipere Usuras pro pecunia mutuata. Resp. negando consequentiam : quia, ut communiter respondent Doctores cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 1. Usura ibi metaphorice sumitur pro augmento & supercrescentia bonorum spiritualium, seu pro bona applicatione talentorum naturalium nobis a Deo concessorum : hanc enim a nobis Deus exigit, volens, ut de die in diem in bono proficiamus ; siquidem in via Dei non proficere, deficere est.

17. Urgebis. Deus olim Judæis concessit Usuras exercere *Deuter* 23. dicens: *Non fœnerabis fratri tuo ad Usuram, sed alieno;* ergo Usuræ non sunt intrinsece malæ, neque prohibitæ. Respondent aliqui cum D. Thoma *loc. cit.* Judæis fuisse olim concessum exercere Usuras erga alienigenas, non tanquam licitum, sed permissive ad evitandum majus malum, ne scilicet a suis fratribus Usuras acciperent; cum fuerint multum avaritiæ dediti.

18. Alii vero dicunt, & quidem melius, Judæis fuisse licitum exercere Usuras erga Gentiles, eo modo, quo eisdem concessum fuit *Exod.* 12. ut Ægyptios spoliarent vasis argenteis, & aureis, ac vestibus sibi commodatis: quatenus nempe Deus, qui est universorum Dominus, dedit Judæis dominium in bona Ægyptiorum injuste se gravantium, ac in alia bona Gentilium, utpote hostium suorum, quos proinde juste poterant spoliare rebus suis, & has ratione Mutui dati sibi acquirere, utpote jure dominii a Deo sibi concessi jam suas. Unde sicut Judæi, spoliando Ægyptum, non commiserunt furtum, ita nec commiserunt Usuram, accipiendo fœnus pro Mutuo ab infidelibus: cum utrobique acceperint id, quod suum erat auctoritate Divina.

19. CONCL. IV. Usura etiam Jure naturali illicita est, & prohibita. Ita Doctores Catholici communiter. Ratio est; quia accipiendo Usuram pro rebus usu consumptibilibus, puta pro vino, oleo, pecunia &c. mutuo datis, vel venditur id, quod non est suum, vel eadem

res

res bis venditur; atqui utrumque est injustum, & Juri naturali repugnans, cum in contractibus humanis requiratur æqualitas dati & accepti; ergo. Major declaratur: quia mutuans alteri centum florenos, vel centum modios tritici, transfert dominium pecuniæ vel tritici in alium ac tantundem suo tempore recepturus est; & sic est æqualitas. Si autem post annum ultra hanc sortem exigat quinquaginta alios florenos, vel vendit, aut sibi restitui vult eandem rem bis, vel vendit, quod amplius non est suum, cum dominium Mutui transîerit in Mutuatarium: atqui utrumque horum repugnat Juri naturali; ergo.

20. Nec potest dici, quod pro usu sortis, v. g. pecuniæ, vel tritici, possit peti lucrum, prout fit in Locatione; nam contra est. Usus, seu utilitas rei pertinet ad Dominum: sed Mutuatarius est Dominus rei mutuatæ, ut patet ex dictis; ergo ad Mutuatarium pertinet etiam usus rei mutuatæ, & non ad mutuantem: & consequenter hic ratione usus concessi non potest licite & juste quidpiam exigere ultra sortem principalem, cum usus rei non amplius sit suus.

21. Neque obstat adductum exemplum de contractu Locationis, cum sit maxima disparitas inter contractum Mutui, & Locationis. Nam in hoc contractu Locator manet Dominus rei locatæ, & consequenter utilitas ex re sua a Conductore percepta etiam ipsum respicere debet, secus fit in Mutuo, ubi ex meo tuum fit. Præterea Locatio est talium rerum, quæ per-

permanentes usum & utilitatem afferunt: pecunia autem ex sua natura sterilis est; unde maxime præter naturam est, ut in fœnore nummus nummum pariat.

Sed dices. Remutuare est pretio æstimabile; ergo etiam mutuare: & consequenter licite pro hoc exigitur aliquid ultra sortem. Antecedens probatur. Mutuare cum pacto remutuandi est Usurarium, ut dicitur *n.* 12. & *n.* 25. sed non esset Usurarium, nisi istud esset quid pretio æstimabile; ergo. Resp. distinguendo antecedens: remutuare est pretio æstimabile pro parte remutuantis, quasi iste pro actu remutuationis a se factæ (etiam secluso damno emergente, & lucro cessante &c.) licite possit pecuniam exigere, negatur; remutuare est pretio æstimabile pro parte recipientis, sive habentis alterum sibi ex pacto prævio obligatum ad remutuandum suo tempore, conceditur quidem antecedens cum sua probatione, sed negatur consequentia.

22. CONCL. V. Usurarius non comparat dominium rei per Usuram acceptæ. Ita communis. Ratio est: quia deest titulus, sive justa causa Usuras accipiendi: atqui sine justo titulo rerum dominia non transferuntur; ergo.

23. Hoc tamen intelligendum, nisi pecunia usuraria cum aliis juste acquisitis permixta fuerit, ut amplius discerni non possit: nam tunc per accidens, seu jure permixtionis efficeretur sua. *arg. l. Si alieni. ff.* 78. *de solution.* qua de causa etiam pecunia furtiva, alteri pecuniæ propriæ permixta efficitur recipientis, ut alibi

(a) dictum Verumtamen hoc dominium est duntaxat imperfectum & cum obligatione tantundem restituendi, quantum quis per furtum vel Usuras acquisivit, non obstante dicta commixtione.

24. CONCL. VI. Pœnæ Usurariorum variæ sunt in Jure statutæ I. Notorie Usurarius est ipso Jure infamis, *c. Infames.* 3. *q.* 7. II. Usurarius notorius non est admittendus ad Communionem Altaris, id est, sumptionem sacræ Eucharistiæ; neque ejus oblationes accipiendæ sunt, neque ipse mortuus Ecclesiasticæ Sepulturæ tradi debet. III. Testamentum, & quævis alia ultima voluntas Usurarii manifesti ipso jure irrita est, nisi ante mortem restituerit, quæ per Usuras acquisivit, vel de eorum restitutione idoneam cautionem per pignora videlicet, aut Fidejussores dederit; prout habetur *c. Quia in omnibus. De Usuris. juncto cap. 2. Eod. in. 6.*

Additio.

* Quæres. An in Usura non detur parvitas materiæ, quæ excusat a peccato mortali? Resp. ex la Croix *L.* 3. *part.* 2. *n.* 848. dubitasse quidem aliquos apud Dianam; quia quidquid etiam minutum accipitur, Usura est: sed ratio illa non movet; sicuti enim, quidquid accipitur alienum, furtum est, non tamen ideo grave, si res aliena fuerit minuta, ita etiam quamvis Usura semper sit, si quid ultra sortem accipitur, non tamen gravis erit, si res supra sortem

tem exacta fuerit levis. Card. de Lugo, *de J. & J. d. 25. n. 252.*

QUÆSTIO III.

An pactum remutuandi? &c. Contractus Mohatra, & Montes Pietatis contineant Usuram?

SUMMARIUM.

25. *An sit Usura, mutuare cum Pacto remutuandi &c.*
26. *Contractus Mohatra, quis?*
27. *Est illicitus.*
28. *Montes Pietatis, qui? eorumque origo.*
29. *Ratio movendi difficultatem.*
30. *Contradictio nonnullorum.*
31. *Montes Pietatis sunt liciti, & pii.*

25. QUæritur I. Utrum sit Usura, mutuare cum pacto, atque obligatione, ut mihi vicissim remutues, aut certum officium conferas, vel ut ex mea officina, quæ tibi opus sunt, emas, & hujusmodi? Resp. Si talia dentur solummodo ex titulo remunerationis, aut si quis det mutuo ob speratam hujusmodi remunerationem, secluso alio pacto, non est Usura: secus dicendum, si ejusmodi obligatio remunerandi, officium conferendi, vel apud se merces emendi &c. in pactum deducatur, idque tanquam debitum exigatur. Patet hoc ex dictis *Quæst. præced. n. 12.* estque communis Doctorum. Unde Innocentius XI, hanc inter

ter alias, ordine 42. Propositionem damnavit: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex Benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum, si exigatur tanquam ex justitia debitum.* Hæc, inquam, Propositio est falsa, & damnata.

26. Quæritur II. An Contractus Mohatra sit illicitus, ac Usurarius, nec ne? Ubi per contractum *Mohatra* dictum intelligitur ille, qui sic celebratur: petit quis mutuos centum florenos a mercatore, & mercator non vult pecuniam mutuare, sed paratus est illi vendere merces credito, sed summo pretio, v. g. centum quinque florenis, ut eas vendat numerata pecunia, cui voluerit, & ille res sic emptas denuo offerat mercatori, qui easdem emit, vel potius redimit pecunia numerata, pretio tamen medio, vel infimo, v. g. centum florenis, aut nonaginta quinque. Ita contractum Mohatræ explicat Lessius *lib. 2. cap. 21. n. 130.* & concordat Joannes Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 40. ex damnatis ab Innocentio XI.* quamvis addat, quod in eo emantur credito merces summo pretio; cum pacto tamen retrovendendi infimo pretio pecunia numerata.

27. Resp. Talem contractum esse illicitum. Ita novissime declaravit Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam hanc, ordine 40, condemnando: *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu*

ctu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri. Ratio eſt : quia talis Contractus continet Uſuram mentalem, vel palliatam ; nam hujusmodi venditio & emptio cum pacto redimendi, præſumitur tantum ficta venditio & emptio, in effectu autem eſt Mutuum cum lucro ex fœnore.

28. Quæritur III. Utrum Montes Pietatis ſint Uſurarii, nec ne? Ubi ſciendum, Montes Pietatis in Italia, & aliis pluribus locis eſſe uſitatos, & dici Æraria plublice conſtituta, ut ad ea indigentes quaſi ad montem refugium habeant, ne magis ab Uſurariis, præſertim Judæis opprimantur. Cum enim per Judæorum immoderatas Uſuras (utpote qui pro ſingulis florenis mutuo datis ſolent unum circiter crucigerum per ſingulas hebdomadas exigere, ſicque lucrum uſurarium per anni decurſum ferme exæquet ſortem principalem) pauperes plurimum fuerint preſſi, plures ſucceſſive celeberrimi Concionatores ex Ordine Fratrum Minorum, ut S. Jacobus de Marchia, B. Bernardinus de Feltria, aliique Viri doctrina & ſanctitate celebres ejusmodi Montes Pietatis publicis ſuis Concionibus conſtrui, atque inſtitui fecerunt; ea primum lege, ut ſub ſufficienti cautione pignoris præſtiti ex ejusmodi Montibus gratis Mutuum pauperibus indigentibus daretur.

29. Quia vero miniſtri talium Montium Pietatis non potuerunt gratis laborare, atque ex ipſis Montibus ſuſtentari congrue non poterant

(nam alioquin Summa capitalis brevi defecisset) hinc postmodum pro eorum ministrorum sustentatione, & rerum ad Montes Pietatis pertinentium necessaria conservatione, sine ipsius Montis Pietatis lucro, seu augmento, moderatum aliquid & necessarium (puta per annum duo, tres, quatuor, aut quinque floreni in centum) a Mutuatariis, præstari, & exigi cœptum fuit. Si autem intra tempus præfinitum Mutuatarii non solvissent debitum, tunc pignus vendebatur, & detracta sorte, exiguoque illo adjecto, residuum de æstimatione pignoris debitori restituebatur.

30. Contradixerunt multi hujusmodi Montibus Pietatis tanquam Usurariis, eo quod ultra sortem principalem quidpiam exigeretur: unde controversia ista ad Sedem Apostolicam iterato fuit devoluta. Verum hujusmodi Montes Pietatis per diversos successive Summos Pontifices, ac tandem in Concilio Lateranensi, Sessione 10. per Leonem X. fuerunt solemniter approbati tanquam liciti, & omni specie mali carentes, ut patet ex ejusdem Bulla *Cum inter nonnullos.* in dicto Concilio edita. Hinc

31. Resp. Montes Pietatis liciti sunt, & pii, non obstante, quod in debitam ministrorum sustentationem, atque ad Montis necessariam conservationem modicum quid ultra sortem principalem exigatur. Patet hoc ex definitione citati Concilii Generalis Lateranensis, & approbatione Leonis X. aliorumque Summorum Pontificum. Accedit ratio: quia quamvis in hujusmodi Montibus Pietatis aliquid detur ultra

tra sortem, id tamen non exigitur, neque datur tanquam lucrum ex Mutuo, sed pro sumptibus necessariis ad Montis conservationem, & pro stipendio ministrorum, qui Montem administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodiendaque, conficiendos libros rationum, cæteraque necessaria præstanda. Nam, quia *dignus est operarius mercede sua*, ut inquit Christus *Lucæ* 10. jure tales a Mutuatariis sustentari merentur, in quorum gratiam laborant, & inserviunt Monti Pietatis.

QUÆSTIO IV.

An aliqui Tituli excusent ab Usura?

SUMMARIUM.

32. *Ratione lucri cessantis, damni emergentis &c. an in Mutuo possit quid exigi?*
33. *Corollarium de lucro cessante, &*
34. *Damno emergente.*
35. *Limitatio præmissorum.*
36. *Recipi aliquid ultra sortem tanquam* Interesse, *quid?*
37. *Corollarium de periculo amittendi sortem, aut eam difficulter recuperandi.*
38. *An in mutuo possit pacisci de pœna solvenda &c.?*
39. *Pœnam nemo potest imponere, nisi Superior, quomodo?*

32. QUæritur I. An liceat aliquid in mutuo ultra sortem exigere ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel periculi sortis principalis amittendæ, ac hujusmodi? Resp. Affirmative, prout tenent Lessius *lib.* 2. *cap.* 20. *dubit.* 12. & *seqq.* Layman, & alii satis communiter, paucis exceptis. Ratio est: quia

quia spes lucri, qua se privat Mutuator in gratiam Mutuatarii, est pretio æstimabilis (& idem dicendum de damno emergente, ac periculo amittendæ sortis principalis, & hujusmodi) ergo licite aliquid ratione ipsius exigi potest, ac talis compensatio in pactum deduci. Hinc

33. Infertur I. Quod liceat aliquid ultra sortem accipere ratione lucri cessantis, si videlicet Mutuatori ex eo, quod alteri mutuum det, lucrum abscedat. Veluti si mercator det mutuos centum florenos, ex quibus alioquin fuisset negotiaturus cum spe, intra certum tempus lucrandi quinque alios florenos, potest istos a Mutuatario ultra sortem exigere: quia non dicitur petere usuras, sed potius Interesse, & ne ipse mercator ratione mutui dati ex lucro sibi cessante damnum patiatur.

34. Infertur II. Etiam ratione damni emergentis posse aliquid exigi ultra sortem tanquam Interesse, si Mutuatoris revera intersit non mutuare: ut, si mutuam des pecuniam, quam destinaveras ad emendum frumentum tempore abundantiæ, & postea pretio majori illud emere cogaris. Siquidem compensatio talis damni, Mutuatori emergentis, merito in pactum deducitur; cum nemo cum suo damno regulariter mutuare teneatur, & soleat.

35. Verum notant Doctores, illud intelligendum esse, dummodo Mutuum vere sit causa talis damni emergentis, vel (loquendo de priori Corrollario) lucri cessantis, neque plus exigatur ratione illius lucri cessantis vel emer-

gentis damni, nisi quantum arbitrio boni viri, spectatis omnibus causis, atque ciucumstantiis, illud æstimetur: nam plus exigens, licet proprie non committat Usuram, eoquod illud non exigat vi mutui, tamen admittit injustitiam, pretium excessivum exigendo ratione lucri cessantis vel damni emergentis. Lessius *lib.* 2. *cap.* 29 *num.* 96. Pirhing. *tit. De Usuris num.* 40. & alii.

36. Sciendum insuper, illud, quod in ejusmodi casu exigitur ultra sortem, sive Summam capitalem, non accipi veluti Usuram (hoc est, vi Mutui) sed tanquam *Interesse*. Aliud siquidem est mutuum, aliud lucrum cessans, vel damnum emergens occasione mutui dati: unde quamvis mutuum debeat dari gratis, sicque pro mutuo secundum se præcise spectato nihil supra sortem exigi possit, adhuc tamen mutuans potest aliquid exigere, ut lucrum inde sibi cessans, vel damnum emergens compensetur: *Ne dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse. arg c. Pervenit. De Fidejussoribus.* Et hoc in Jure vocatur *Interesse* prout notat Glossa *c. Quoniam.* 14. *q.* 4. atque desumitur ex *l. Si commissa. ff. Ratam rem haberi.* ibi: *In tantum competit, in quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui.* cum concordantiis.

37. Infertur III. Similiter ob probabile periculum amittendi sortem principalem, cui Mutuator se exponit mutuans homini non satis noto, vel non Industrio, aut pluribus debitis obstricto, vel dubiæ fidei: item ratione diffi-

cultatum, aut expensarum, quæ in recuperanda sorte principali metuuntur, licite aliquid ultra sortem exigi. Ratio est: quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, aut subire difficultatem easdem acquirendi, est quid pretio æstimabile: cum nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, aut res suas periculo exponere. Deinde Usura non fit, nisi exigendo aliquid ultra sortem vi Mutui: atqui hoc non fit in casibus præmissis; ergo.

38. Quæritur II. Utrum in Mutuo sit licitum pacisci, quod, si Mutuatarius statuto tempore non solverit Mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem principalem? Resp. Affirmative, cum Scoto 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. §. *De secundo.* & aliis passim. Ratio est: tum quia talis pœna imponitur, atque exigitur ad hoc, ut Mutuatarius hac ratione quasi constringatur ad sortem principalem statuto tempore reddendam, & ne culpa sua impune fallat; tum quia ea non solvitur præcise vi Murui, sed ob moram, sive culpam solvendi Mutuum: siquidem Debitor, qui est in mora culpablii, peccat contra Justitiam, retinendo alienum invito Domino, ac proinde is juste punitur pœna conventionali.

39. Dices. Nemo potest alteri pœnam imponere, nisi Superior; ergo. Resp. Distinguendo assumptum. Nemo potest pœnam legalem, atque judicialem imponere nisi Superior, conceditur: nemo, nisi Superior, potest imponere pœnam conventionalem, negatur. Hæc siquidem ex pacto, & mutuo paci-

ſcentium conſenſu, atque conventione proficiſcitur, juxta quod *Reg.* 86. *Juris in* 6. dicitur: *Contractus ex conventione legem accipere dignoſcuntur*, cum concordantiis: prior autem vel ab ipſamet lege, vel ab auctoritate Superioris v. g. Judicis deſcendit, & ad eam poteſt obligari etiam invitus, ſed non niſi per Superiorem.

Additio.

* Urgebis. Talis exactio pecuniæ ſupra ſortem per modum pœnæ foret Uſura; ſed juxta dicta præcedentia omnis Uſura eſt illicita, ac jure prohibita Divino, & naturali: ergo etiam ſimilis exactio. Ante Reſponſionem notandum, quod alia dicatur Uſura *compenſatoria*, ſeu reſtauratoria, alia *moratoria*, ſeu punitoria, & alia præciſe *lucratoria*. *Prima* contingit, quando ultra ſortem quid exigitur ob lucrum ceſſans, aut damnum emergens, vel ob periculum amittendæ ſortis principalis. *Secunda*, ſi quid imponitur ultra ſortem per modum pœnæ ob culpam, propter non ſolutum debito tempore ipſummet Capitale, commiſſam. *Tertia*, ſi præciſe intuitu Mutui lucrum ultra ſortem quæritur, quamvis nullum periculum amittendæ ſortis, vel lucrum ceſſans, aut damnum emergens, aut culpa moræ, aliusve legitimus Titulus interveniat. H. N.

Reſp. conceſſ. maj. diſting. minorem: juxta dicta præcedentia omnis uſura eſt illicita præciſe lucratoria absque aliquo alio Titulo, aut legitima

gitima constitutione, concedo; si fuerit compensatoria, vel moratoria, nego minorem, & sub data distinctione consequentiam. Cæterum, ut Usura proprie moratoria, seu solummodo in pœnam moræ (non autem simul propter notabile lucrum cessans, aut damnum emergens) imposita evadat licita, debet *inprimis* ex parte Mutuatarii vere culpa intervenisse in non solvendo præfixo tempore. *Secundo*, pœna imposita debet esse moderata, & culpæ proportionata. *Tertio*, mora interveniens circa non factam tempore præfixo solutionem debet esse non nimis modica, sed suo modo notabilis. Videatur præsens Auctor *lib.* 5. *Decret. Tit.* 19. §. 5.*

40. Quæritur III. An pro sola carentia pecuniæ possit in Mutuo quidpiam exigi? Resp. negative. Siquidem carentia illa pecuniæ ad aliquod tempus est intrinseca & essentialis Mutuo; ergo sicuti pro Mutuo, ita & pro illa carentia nihil licite exigitur. Hinc Alexander VII. Anno 1665. jure condemnavit hanc ordine 42. Propositionem: *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Nam falsitas hujus Propositionis patet ex proxime allata ratione. Similiter merito Innocentius XI. sequentem inter alias ordine 41. Propositionem damnavit: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a Mutuatario*

exigere, & eo titulo ab Usura excusari. Ita sonat Propositio damnata.

41. Nec urget, quod pecunia præsens, seu numerata videatur pretiosior numeranda. Resp. enim, hoc non accidere ratione pecuniæ secundum se præcise spectatæ, sed quatenus præsens pecunia est utilis ad negotiandum, lucrumque quærendum &c. Alioquin considerando pecuniam secundum se præcise, atque independenter a lucro cessante, & secluso omni damno emergente, periculoque amittendi sortem principalem, & difficultate istam recuperandi, tantundem est pecuniam jacere in propria, vel alterius cista. Quinimo securius pro parte mutuantis manebit pecunia illa apud Mutuatarium, ut, si furto, aut alio casu inopinato pereat, damnum Mutuatario emergat, non mutuanti, qui eam postea statuto tempore absque alia difficultate (uti supponitur) integram recipiet.

42. Neque etiam obstat Reg. *Minus.* 204. *ff. De Regulis Juris.* ibi : *Minus est actionem habere, quam rem.* Nam, ut recte notat Glossa ibidem, id procedit ratione dubii eventus executionis, & sententiæ incertæ, nec non & difficultatis in prosequenda actione intervenientis : alioquin enim seclusis similibus periculis, & incommodis locum habet Reg. *Is, qui actionem.* 15. *ff. Eod.* asserens : *Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.*

43. Quæritur IV. An auctoritate Principum supremorum, vel consuetudine Provinciarum

 possit

possit in Mutuo quidpiam exigi ultra sortem? Ratio dubitandi est, quia inprimis Jure Civili videtur hoc concedi, ut *l Placuit. ff. De Usuris.* ibi: *Placuit, Usuras licitas peti posse.* juncta *L. Eos, qui C. Eod.* cum concordantiis. Deinde id convincere videtur praxis totius Romani Imperii, post Recessum Deputatorum Imperii Spiræ, Anno 1600. celebratum, & a Rudolpho II. confirmatum, quinque pro centum mutuo datis annuatim recipiens. Tandem Princeps supremus ob dominium altum potest per commune Statutum, seu Legem, aut etiam Rescriptum ex causa justa & publica transferre dominium rerum quarundam ab uno in alterum, ut patet in Præscriptione: ergo idem potest fieri in moderatis Usuris.

44. Resp. I. Quamvis valeat lex, quæ ad vitandum majus malum statuit certum modum Usuris, ne videlicet Usurarii sub aliquo prætextu lucri cessantis, vel damni emergentis &c. nimium a Debitoribus extorqueant: nulla tamen lege, vel consuetudine Provinciarum possunt Usuræ reddi licitæ. Prima pars est communis Doctorum, eamque tradit Engel *tit. De Usuris n.* 10. Sic enim Usuræ non approbantur ut licitæ, sed permittuntur duntaxat, ac nimius excessus earum cohibetur. Altera pars sequitur ex dictis *n.* 15. *& seqq.* quia Usuræ sunt prohibitæ Jure Divino, & naturali, cui nulla lege positiva, vel contraria consuetudine derogari potest *arg. cap. ult. De Consuetudine.*

45. Ad rationes dubitandi, & inprimis ad textus Juris Civilis dicitur, de mente Juris

Civi-

Civilis varias esse Doctorum sententias, nam nonnulli volunt, Jure Civili esse quidem permissas Usuras, in quantum eas non punit, ad evitanda majora mala seu peccata, non tamen approbari tanquam licitas: prout simile quid contingit in publicis lupanaribus, & quibusdam aliis. Alii Jus Civile explicant de Usuris (ut vocant) compensatoriis, quidpiam ultra sortem exigentibus ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius justi Tituli: non vero de Usuris lucrativis, hoc est, de iis, in quibus exigitur lucrum vi Mutui ultra sortem principalem. Quod si vero leges Civiles permitterent Usuras hasce lucrativas, dicendum, eas, ceu foventes peccatum, esse correctas Jure Canonico *Clem. un. De Usuris.*

46. Ad Recessum Spirensem, & praxin Germaniæ respondet Engel *loc. cit. n.* 20. post Henricum Canisium *De Usuris c.* 1. *n.* 9. iure Imperii quinque pro centum permitti ex præsumptione lucri cessantis, damni emergentis, aut alterius justi Tituli: unde communiter Summa illa dicitur peti & accipi per modum *Interesse.* Ac proinde, si pecunia revera fuisset otiosa apud mutuantem, & nihil intersit eam mutuo dari, volunt plerique (inquit Engel) talem non fore immunem ab Usura in Foro conscientiæ, ubi non ex præsumptione, sed ex veritate proceditur.

47. Dicitur notanter, *volunt plerique*: nam propter ultimam rationem dubitandi *num.* 43. allatam conantur aliqui hanc consuetudinem ab Usura excusare, eo quod excessus ille non reci-

recipiatur præcise vi Mutui (hoc enim repugnat Juri naturali, ac Divino) sed ob auctoritatem supremi Principis, seu Reipublicæ, propter publicam utilitatem ob dominium altum validantis tale pactum. Ita Christoph. Haunoldus *Tom* 3. *de Just. & Jure tract.* 9. *c.* 3. § 2. citans Sa ℣. *Contract. num.* 4. & Tannerum *tom.* 3. *disp.* 4. *quæst.* 7. *dub.* 3. *num.* 79. atque illam ipsam sententiam novissime multis rationibus stabilire nititur Pichler in Candidato abbreviato Jurisprudentiæ sacræ *lib.* 5. *Tit.* 19. *num.* 4. & 5. allegans pro eadem Glettle, Placidum Böcken, pluresque alios.

48. Additur etiam *num.* 46. *aut alterius justi Tituli* : siquidem præter lucrum cessans, aut damnum emergens possunt intervenire nonnulli justi Tituli, annuatim accipiendi quinque v. g. pro centum, ac præsertim sequentes. I. Ob contractum Societatis, sive expressum, sive saltem implicitum, ac lege publica, vel consuetudine patria constitutum, in quo unus pecuniam, alter vero industriam confert : nam justum est, ut, si alius mediante mea pecunia negotietur, lucrumque honestum acquirat, virtute talis contractus Societatis mihi partem lucri attribuat. Engel. *tit. De Usuris.* §. 3. *num.* 11. Hoc ipsum plures Doctores concedunt, etiam de illo contractu Societatis, quo quis salva sorte principali, ac potestate dissolvendi pro libitu contractum ipsum dat mercatori pecuniam, ut is instituta negotiatione, sive lucrum inde capiat, sive damnum patiatur, in annos singulos

gulos teneatur certum quid ſolvere v. g. quinque pro centum, ita tamen, ut ſoluto illo modico alter velit, debeatque ſemper eſſe contentus, non conſiderato majori lucro, ſi quod inde mercatori advenerit Layman. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *num.* 11. poſt Hoſtienſem, Navarrum, Covarruviam, & alios. II. Ob contractum Cenſus, ſi debitæ conditiones concurrant, poſſe annuam penſionem juſte exigi, amplius patebit ex proxime dicendis *Quæſt.* 6. *per totum.*

Et quidem paſſim fatentur Doctores, contractum in aliqua Regione uſitatum, & a Viris etiam probis atque honeſtis celebrari ſolitum non facile condemnandum eſſe iniquitatis, ſimulque ex parte rudiorum ſufficere, ſi implicite intendant juſtum talem Titulum, unde conſuetudo illa ortum habuit, aut velint contrahere modo, quo de jure poſſunt, meliori. Quodſi quis autem ex mutuata pecunia ſua lucrum quærat præciſe vi Mutui, id nulla ratione poteſt a peccato excuſari, cum repugnet Juri naturali, ac Divino.

Additio I.

*Quær. V. An Anatocismus, ſeu Contractus ille ſit Uſurarius, quo ex ipſo Intereſſe non perſoluto exigitur novum Intereſſe? Caſus pro majori claritate figurari poteſt ſequens. Petrus dedit Paulo mutuos bis mille florenos; ubi in Germania vel ob præſumptum titulum lucri exinde ceſſantis, vel etiam juxta alios

ob

ob auctoritatem Principis vi Dominii alti ad evitandas lites & scrupulos alias circa lucri cessantis quantitatem orituros &c. absolute sic statuentis, pro quolibet numero *centenario* florenorum deberent quolibet anno a Debitore solvi quoad Interesse *quinque*, & sic pro bis mille florenis *centum*: in hoc casu, si Paulus, anno elapso dictum Interesse centum florenorum non solveret, Quæritur, an Petrus non possit in annum futurum loco *ipsius Interesse centum florenorum* exigere quinque florenos tanquam novum Interesse, & sic deinceps annis sequentibus? Resp. Talem contractum fore Usurarium, quia in Jure reprobatur ille titulus, quo Usuræ novæ ab ipsis Usuris exiguntur, uti textu claro deciditur, *L. Ut nullo modo.* 28. *C. De Usuris.**

Additio II.

* Ast promoveamus casum ulterius, ponendo, quod dictus Paulus Debitor jam decem annis nullum solverit ex Capitali Interesse, ita ut præter Capitale bis mille florenorum ipsum Interesse intra hoc tempus debitum jam ascendat ad mille florenos: modo autem, decennio elapso, tandem Paulus, vel Hæres ejusdem vellet solvere Petro ex capitali mille florenos, ita ut adhuc in futurum deberet solam medietatem Capitalis, & mille florenos ratione dilati per decennium Interesse. Quæritur, an Petrus teneatur hos mille florenos pro medietate Capitalis accipere, vel potius,

num

num possit a Paulo prætendere, ut eosdem mille florenos solvat tanquam debitum Interesse intra decennium conficiens dictam Summam?

Resp. Paulum Debitorem hic agere astute, circumveniendo suum Creditorem: etenim dum videt, quod Petrus Creditor nequeat bona conscientia ab ipso Interesse, jam ad mille florenos intra decennium ascendente, exigere novum Interesse, bene vero a toto Capitali, libentius vult restare deinceps Debitor medietatis ex parte Capitalis, & totius Interesse, quam solvendo ex integro Interesse remanere Debitor totius Capitalis; nam in primo casu obligaretur deinceps annis sequentibus tantum pro interesse solvere quinquaginta florenos, cum ex capitali non plures deberentur, quam mille: quoad restans autem Interesse nequiret exigi novum Interesse. Econtra in secundo casu remanente Capitali bis mille florenorum, deberet adhuc singulis annis pro Interesse solvere centum florenos, uti calculanti patet. Et hinc in simili casu Petrus Creditor potest obligare Paulum suum Debitorem, ut potiùs antea totum Interesse, & postmodum demum Capitale solvat, prout in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. Tit.* 23. *num.* 44. deducitur *L. In his ff. De solutionibus.* *

Additio III.

* Quær. VI. An sit Usura, ita ut nullo Titulo excusari queat, si multa Interesse, ex principali sorte nondum soluta, computentur in

in novum aliquod Capitale, ex quo dein tanquam Capitali exigatur novum Interesse? ut clarius capiatur, insistendo casui præcedentis quæsiti indagatur, utrum Petrus v. g. Interesse illud, quod intra decennium a Paulo Debitore ex sorte principali non persolutum ascendit ad mille florenos, nequeat computare tanquam novum aliquod Capitale, ex quo singulis annis exigat Interesse quinquaginta florenorum, Titulo lucri ex non persoluto Interesse cessantis, & damni emergentis &c. Ratio dubitandi & affirmativam tenendi est; quia, si hos mille florenos Paulus Debitor tempore debito solvisset, eosdem Creditor aliis mutuasset, ex quibus tale Interesse conformiter praxi Imperii Romani recepisset.

Hoc tamen non obstante respondeo, etsi nequeat ostendi, talem praxin esse rejectam Jure naturali, aut Divino, reprobatur tamen saltem in contractu Mutui tanquam Usuraria Jure positivo civili, uti patet ex *L.* 28. *C. de Usuris.* ibi: *Ut nullo modo Usuræ Usurarum a Debitoribus exigantur &c. quapropter hac apertissima lege definimus*, NB. *nullo modo licere cuiquam Usuras præteriti temporis vel futuri in sortem redigere, & earum iterum Usuras stipulari.* Vide de hoc, uti & pluribus aliis materiis circa Usuras, si occurrant, in Jure Canonico *lib.* 5. *Decret. Tit.* 19. præsertim §. 2. Ego dubito, an hæc Lex ubique usu sit recepta; saltem in aliis debitis vidi practicari contrarium a Viris etiam conscientiosis, qui, dum Emphy-

Nn teutæ

teutæ seu coloni longo tempore Dominis directis non solverunt canonem annuum, eundem in simul computarunt in novam aliquam sortem principalem, exigendo deinceps exinde annuum Interesse.

QUÆSTIO V.

De Pignore, & Hypotheca; ubi & de Antichrisi, & Pacto Legis Commissoriæ.

SUMMARIUM.

49. *Pignus, unde sic dictum?*
 (c) Quæst. 1. n. 2.
 Quomodo differat ab Hypotheca?
50. *Pactum Antichriseos, quid?*
51. *Est regulariter illicitum.*
52. *Nisi interveniat alius justus titulus.*
53. *Pactum Legis Commissoriæ, quid?*
54. *In Pignoribus an valeat?*
 * *Cum aliqua Declaratione.*

49. P*ignus appellatur a pugno, quia res, quæ pignori dantur, manu* (seu pugno) *traduntur: unde etiam quidam putant, pignus proprie rei mobilis esse*, prout notatur *l. Plebs. 238. ff. de Verb. signif.* Porro Pignus accipitur vel pro re ipsa in pignus data, vel pro contractu, ac resultante inde obligatione Pignoris, ut in simili dictum superius de Mutuo. (*c*) Differt autem Pignus ab Hypotheca, quod Pignus proprie dictum sit rei mobilis, Creditori a debitore traditæ ad præstandum securitatem

de

de solvendo debito, vel adimplendo promisso; Hypotheca vero sit rei immobilis, ut si alteri in securitatem solvendi debiti hypothecetur ager, domus, vel hujusmodi res immobilis. De cætero Pignus & Hypotheca pari ferme passu ambulant, & quod dicitur de uno, servata proportione intelligendum est de altero. Quinimo allata quoque differentia non semper observatur; nam pignus quandoque attribuitur rei etiam immobili, quæ traditur Creditori *arg. l. 2 ff. De Religiosis, & sumptibus funerum.* Ibi: *Qui pignori dedit agrum.* Circa quod

50. Quæritur I. An pactum Antichriseos sit licitum, nec ne? Ubi sciendum est, Antichrisin esse pactum inter Creditorem & Debitorem, ut Creditor tamdiu pignore uti, & fructus ejus lucrari possit, donec debitum sibi restitutum sit. Quo prænotato

51. Resp. Cum communi, pactum Antichriseos regulariter esse illicitum, ac Usurarium. Ratio est: quia alioquin Creditor ultra pecuniam, quam mutuo dedit, aliquid lucrabitur causa solius Mutui, quæ est Usura, siquidem in tali casu Creditor lucraretur fructus ex Pignore. Hinc in Jure Canonico. *c. Cum contra. De Pignoribus.* habetur, quod *secundum sanctiones fructus restitui, & in sortem debeant computari.* Hinc etiam *cap. 1. & 2. De Usuris.* dicitur, quod sit Usura, lucrifacere fructus rei pignoratæ.

52. Dicitur *regulariter:* nam possunt quandoque alii justi Tituli intervenire, ut liceat fructus ex pignore lucrari. Primus est: si

fructus ex Pignore, vel Hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ Jure Census, super eadem Hypotheca secundum morem Patriæ constituti, exigi potest. Secundus est; si Creditor fundum, qui Pignori destinatus erat, certo pretio emat cum pacto revendendi; nam tunc Creditor fit verus Dominus illius fundi, quamvis ipsum revendere teneatur, quando alter vult pretium principale refundere. His addi poterunt casus illi, in quibus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis licitum est aliquid in Mutuo ultra sortem principalem exigere: item & nonnulli alii casus, de quibus Canonistæ.

53. Quæritur II. An in pignoribus licitum sit Pactum Legis Commissoriæ? Ubi notandum, quod Pactum Legis Commissoriæ dicatur illud; quo Creditor cum Debitore convenit, ut, si intra certum tempus non fuerit debitum solutum, Pignus pleno jure acquiratur Creditori.

54. Resp. Cum communi Doctorum, hujusmodi Pactum Legis Commissoriæ in Pignoribus non valere, sed veluti Usurarium reprobari, & quidem tam a Jure Canonico, *C. Significante De Pignoribus.* quam a Jure Civili, *l. ult. C. De pactis pignorum.* Ratio est: quia Pignus ordinarie plus valet quam ipsum debitum; unde ejusmodi Pactum vere est Usurarium. Debet proinde in tali casu Pignus vendi, ac pretium sortem principalem excedens

ipsi

ipsi Debitori restitui : sicuti observantur in Montibus Pietatis, si debitum tempore definito non solvatur. Nonnulla alia, quæ de Pignoribus dicenda forent : potius ad Juris Interpretes examinanda pertinent, quam ad Theologiam Moralem.

Additio.

* Id unicum adhuc notari velim circa Pactum Legis Commissoriæ, quod, dum statuitur, vendito Pignore pretium, sortem principalem excedens, debere restitui Debitori, id non ita intelligendum veniat, quasi præter sortem principalem, antea mutuatam, alias nihil pro Interesse solito, & a Jure, ac legitima consuetudine, vel ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, vel propter moram (si tamen de mora punitoria conventrm fuerit) retineri possit. Plura de Pacto Legis Commissoriæ vide *lib.* 3. *Decret, Tit.* 21. §. 2. *num.* 55. & *seqq.* *

QUÆSTIO VI.

De Censibus, & an sint liciti ?

SUMMARIUM.

55. *Census quid ?*
56. *Censuarius & Censualista, quis?*
57. *Census divisiones.*
58. *Census reservativus, quis ? & an liceat ?*
59. *Census realis, & personalis, quis ?*

55. CONCL. I. Dimissis variis aliis acceptionibus, *Census* in proposito idem est, ac jus contractu aliquo constitutum, percipiendi annuam pensionem ex re, vel persona alterius. Ita in re communis. Nam quamvis interdum ipsa pensio vocetur Census, proprie tamen loquendo Census non est ipsa pensio, sed jus eam exigendi. Et hinc, si per contractum Censualem quis vendat Censum, non vendit pecuniam, aut fructus annuos, sed jus quoddam, ratione cujus emptor Census potest annuatim exigere certam pecuniam, aut fructus ex re alterius.

56. Porro venditor Census (id est ille, qui accepta certa pecuniæ quantitate supponit rem suam Censui, sese obligando ad solvendam annua-

nuatim certam pensionem ex ea) dicitur *Censuarius.* Qui vero pretium dedit; sicque Censum, seu jus percipiendi pensionem annuam ex re alterius emit, vocatur *Censualista.*

57. CONCL. II. Census varie dividitur: & primo quidem in reservativum, & consignativum; deinde in realem, & personalem, in perpetuum, ac temporalem, & hujusmodi. Ita communis.

58. *Census reservativus* dicitur, cum quis rem suam, pleno jure dominii (id est, tam quoad dominium directum, quam quoad utile) transfert in alium, donando, legando, vendendo, aut permutando, servata sibi annua pensione ex re illa præstanda. Et hunc esse licitum, desumitur ex *L. ult. C. de rerum permutat.* & patet exemplo Josephi, Ægypti Proregis, qui Ægyptiis dedit Terras, prius titulo Permutationis pro tritico subjectas dominio Pharaonis, sub annuo Censu Pharaoni præstando *Genes.* c. 47. *Census Consignativus* dicitur, quando quis super bonis suis, quorum dominium directum, ac utile retinet, vel etiam super persona sua alteri jus pensionis annuæ consignat. Et potest hic Census alteri constitui mediante contractu Donationis, Venditionis, vel Permutationis, aut alio consimili, quamvis hic potissimum sit sermo de Censu, qui emptione constituitur.

59. *Census consignativus* subdividitur in realem, ac personalem. *Realis* est, qui fundatur super re v. g. super domo, agro, vinea tua, & ideo comitatur rem, ad quemcunque possesso-

rem perveniat, donec Censûs redimatur. *Census personalis* est, qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem sine ordine ad aliam rem, ex qua pensio sit solvenda; quamvis interdum securitatis gratia fundus aliquis hypothecæ supponatur, ut ex eo præstetur pensio, si hæc a persona debitrice nequeat obtineri.

60. Insuper ratione temporis futuri dividitur Census in perpetuum, & temporalem. Perpetuus autem subdividitur in redimibilem, qui videlicet restituto per venditorem pretio potest redimi, & irredimibilem, qui amplius redimi nequit. Temporalis etiam subdividitur in eum, qui extenditur ad certum tempus v. g. ad triginta, vel 50. annos, & in eum, qui extenditur ad tempus incertum, utputa ad vitam unius hominis vel duorum, & hic *Census* proprio nomine dicitur *Vitalitius.*

61. CONCL. III. Census consignativus realis, sive perpetuus, sive temporalis, etiam vitalitius est licitus, ac neutiquam usurarius, si eo pretio fuerit emptus, quod vel lex taxavit, vel loci consuetudo approbavit. Ita omnes Doctores, & constat ex *Extravag. Martini V. & Calixti III.* quarum utraque habetur in Jure Canonico inter Extravagantes communes, *tit. de Emptione & Vendit.* ubi ex professo definitur, ejusmodi contractus Censuales, seu Census emptos, in quorum redditibus, ac fructibus pleræque Monasteriorum, Hospitalium, Ecclesiarum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum fundationes, atque proventus dignoscebantur consistere,

stere, esse licitos, Jurique conformes, & vendentes eosdem, ad ipsorum solutionem Censuum, & reddituum juxta dictorum contractuum tenores efficaciter teneri.

62. Accedit ratio: quia Usura non committitur, præterquam in Mutuo. *arg. can. Si fœneraveris.* 14. *q.* 3. & patet ex ipsa definitione Usuræ *n.* 11. allata: atqui in Censu non intervenit Mutuum, sed verus contractus Venditionis, & Emptionis; nam Censuarius vendit sub certa pecunia ipsi Censualistæ jus percipiendi fructus aliquos ex suo agro, prædio &c. ergo, Confirmatur: quia Census est veluti pars quædam Ususfructus: nam continet jus percipiendi partem fructuum sive annuorum reddituum, quod jus est hic & nunc certa pecunia comparatum, non minus, ac donatione, vel titulo legati comparari potest.

63. CONCL. IV. Nihilominus, ut contractus Censualis sit licitus ac justus, Jure naturæ requiruntur sequentes conditiones. Prima est: ut Census constituatur in re frugifera, ut est ager, domus, & hujusmodi. Nam vi Census venditur jus percipiendi fructus alicujus rei, & consequenter hæc debet esse frugifera.

64. Secunda conditio, Jure naturæ requisita ad contractum censualem, est ut justo pretio Census vendatur, & ematur. Hæc enim conditio ex natura rei requiritur ad quamcunque venditionem, & emptionem. Cen-

setur autem justum pretium, quod vel lege, consuetudine, aut saltem iis deficientibus, arbitrio proborum & prudentum virorum taxatum est: quale in Imperio communiter censetur esse centum pro quinque annuatim præstandis.

65. Tertia conditio: quod, si res Censui subjecta pro parte, aut ex toto pereat, vel in perpetuum (secus, si ad modicum tempus cum refusione fructuum alio tempore percipiendorum) infrugifera reddatur, etiam Census ipse pro rata, juxta commensurationem, pro parte, aut ex toto pereat. Siquidem Censualista habet jus ad fructus rei, seu est Dominus hujus juris: quælibet autem res Domino suo fructificat, aut perit. Hinc si casu fortuito domus Censui subjecta pereat absque culpa Censuarii, perit Census: secus, si pereat v. g. incendio ex culpa Censuarii: nam tunc is vel debet refundere pretium Census, vel hunc super alia re immobili constituere; ut postLessium *l.* 2. *c.* 22. *n.* 88. notat Pirhing. *tit. de Usuris. n.* 80. pluribus hanc conditionem explicans.

66. Præter has Jure naturæ ad Censum requisitas conditiones sunt nonnullæ aliæ, quæ vel in duabus Extravag. Martini V. & Calixti III. indicantur, vel in Bulla S. Pii V. quæ incipit: *Cum onus Apostolicæ* super Censibus edita (ac refertur *tom.* 2. *Bullarii Romani. Constit.* 79. *dicti Pont.*) de novo requiruntur, ut, quod Census non nisi super re frugifera immobili, vel quæ pro immobili habetur, constituatur:

quod

quod Census imposterum non nisi redimibiles constitui possint: quod pretium Census augeri, vel novus super eadem re constitui non possit, & hujusmodi.

67. Verum hæ conditiones hic omittuntur, tum brevitatis gratia, tum quia quoad eas attendenda est locorum consuetudo, cum nonnullis earum, utpote mero Jure humano Ecclesiastico requisitis, per contrariam consuetudinem derogari possit. Et certe Bullam citatam Pii V. non esse ubique receptam, ut in Belgio, Gallia, Germania &c. censet Lessius *cit. c.* 22. *dubit.* 13. in quibus proinde locis non forent Usurarii census illi, qui aliter constituti sunt, ac in Bulla S. Pii V. præscribitur.

68. CONCL. V. Etiam Census personalis est licitus, quantum est spectata natura rei. Ita Lessius *loc. cit. n.* 18. Layman, & communior Doctorum, quamvis nonnulli teneant oppositum. Ratio est: quia & hic solummodo venditur jus annuatim percipiendi aliquid ex lucris, quæ Censuarius sua industria acquirit; ergo redit ratio superius allata. Additur vero, *quantum est ex natura rei*: siquidem juxta citatam Bullam S. Pii V. secundum quam Census non nisi in re immobili frugifera constitui potest, secus esset dicendum.

69. Objicies generatim contra omnes Census. In venditione aut Emptione Censuum intervenit Mutuum virtuale, seu quasi Mutuum; ergo & Usura palliata. Antecedens pro-

probatur: nam in re idem est, emere pro 1000. florenis Censum annuum 50. florenorum, ac mutuos dare 1000. florenos sub lucro 50. florenorum per singulos annos recipiendo, cum utrobique Summa capitalis salva maneat. Resp. negando assumptum cum sua probatione; multiplex enim est differentia inter Censum, & Mutuum. Prima est: quia in Censu emitur jus percipiendi certos fructus ex re vel persona alterius: in Mutuo, utpote quod gratis fit, nullum tale jus emitur.

70. Secunda differentia inter Censum, & Mutuum est, quia Mutuatarius cogitur similem in specie, ac bonitate rem mutuam, seu sortem reddere, imo ad eam reddendam vi Mutui se obligat: secus fit in Censu, ubi Censuarius vi hujus contractus (secluso pacto redimendi ad arbitrium Emptoris, utpote prohibito per Bullam S. Pii V. aut nisi Censuarius velit sponte Censum redimere) non tenetur reddere sortem, sed duntaxat annuam pensionem.

71. Tertia differentia est, quia in Mutuo sub Usuris obligatio principalis est ad sortem reddendam, & accessoria ad Usuras: in contractu autem censuali principalis obligatio est ad reddendam pensionem annuam, nulla ad sortem, nisi quis velit Censum redimere. Tandem nullus justus Titulus potest assignari recipiendi aliquid ultra sortem vi Mutui, ut patet ex dictis *n.* 19. *& seqq.* secus fit in Censu juxta proxime dicta.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

Quid, & quotuplex sit Cambium, & an licitum?

SUMMARIUM.

72. *Cambium, quid?*
73. *Et quomodo differat a Mutuo? Cum Additione.*
74. *Campsor, & Campsarius, quis?*
75. *Cambium reale, & siccum.*
76. *Cambium minutum, & Cambium locale, seu per litteras, quid?*
77. *In Cambio minuto licite aliquid accipit Campsor.*
78. *Tituli in eo plus accipiendi, quam dandi.*
79. *An pecuniam auream alteri solvendam liceat nuntio prius permutare, retento lucro?*
80. *Limitatur solutio.*
81. *Etiam in Cambio locali licite Campsor aliquid lucratur.*
82. *Titulus accipiendi plus in Cambio locali,*
83. *Alii Tituli.*
84. *Campium siccum est illicitum, ac usurarium.*
85. *Quid de conditionibus Cambio reali præscriptis?*
* *Qualenam pretium sit justum respectu Cambii?*

72. CONCL. I. Cambium generatim idem est, quod permutatio: sed ex usu vulgato, & quantum attinet ad propositum, acci-

accipitur pro permutatione numismatum, soletque communiter definiri, dicendo: *Cambium* est permutatio pecuniæ pro pecunia.

73. Differt autem Cambium a Mutuo, quod contractus Mutui unica pecuniæ traditione perficiatur, quæ reddi debet post temporis intervallum: Cambium vero, cum sit quædam species Permutationis, *do, ut des*, non ante perfectum censetur, quam utrinque pecuniarum traditio facta sit. Deinde Cambium fit ob aliquam diversitatem pecuniarum ultro, citroque dandarum, cujus diversitatis ratio in Mutuo non habetur.

Additio.

*Item Cambium consistit in permutatione solius pecuniæ; Mutuum vero juxta dicta *Quæst.* 1. *n.* 4. potest consistere in quacunque re fungibili. Insuper Mutuum est contractus stricti juris, in quo creditæ pecuniæ usura, quatenus ob damnum emergens, vel lucrum cessans prætensa, juxta *L.* 24. *ff. de præscriptis verbis.* non debetur saltem in foro fori, nisi in stipulationem deducta; econtraCambium majores habet pro se præsumptiones, & favores: licet etiam ibidem (cum quantitas determinata damni emergentis, vel lucri cessantis sit difficilis probationis) in Cambiis extraordinariis, cum magnis Principibus institutis, consulatur, ut eadem conformiter §. 7. *Instit. de verb. obligat.* singulariter specificetur, ac insuper addatur

tur, quod contractus ille sit Cambialis; quoniam non desunt Doctores, cum Konigke, Werner, Franck &c. negantes, obligationes illas reputari tanquam Cambium, nisi hoc nomen, ly *Cambium*, in litteris vel explicite, vel saltem implicite occurrat.

74. Porro ille, a quo petitur pecunia permutanda, dici solet *Campsor*: alter vero, ad cujus petitionem pecunia ipsi commutatur, *Campsarius* appellatur.

75. CONCL. II. Cambium dividitur in reale, & siccum. Ita communis. *Cambium reale* est legitima permutatio pecuniarum, ex qua juste aliquid lucri capi potest. *Cambium siccum* vocatur, quod non est verum Cambium, sed fingitur esse, eo quod imaginem quandam Cambii præseferat: ut, quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Et dicitur *siccum*: quia caret humore, seu justo titulo ad pariendum lucrum. Unde hujusmodi Cambia sicca, tanquam usuraria damnavit S. Pius V. in Bulla de Cambiis edita, quæ incipit: *In eam pro nostro.* (& habetur *Tom.* 2. *Bullarii Romani. Constit.* 118. *dicti Pont.*) quamvis cæteroquin in ea appellet *Cambiorum usum legitimum, & quem necessitas, publicaque utilitas induxit*: quod de Cambiis realibus, riteque usurpatis intelligendum.

76. CONCL. III. Cambium reale subdividitur in minutum, & locale. *Cambium minutum* est permutatio numismatum diversæ rationis,

tionis, & ſpeciei, ut, ſi major pecunia, utputa Ducatus, cum minore, vetus cum nova, patria cum externa, aurea cum argentea, argentea cum cuprea, vetita cum legitima permutatur. Et dicitur *Cambium minutum* : quia in eo frequentius pecuniæ grandiores cum minutioribus commutantur v. g. Ducatus, vel Thalerus cum ſeſtertiis, aut crucigeris. *Cambium locale* eſt illud, in quo pecunia præſens commutatur cum pecunia diſtante in alio loco; hocque duplici modo contingere poteſt, nimirum, ut vel Campſor det pecunias Campſario in hoc loco e. g. Monachii, ubi defacto iisdem Campſarius indiget, & iterum ab eodem recipiat in alio loco, in quo ſuas Campſarius pecunias habet, puta Romæ; vel econtra, ut Campſor in hoc loco recipiat a Campſario pecunias, & huic in altero loco iterum per ſuos Factores, aut Correſpondentes tribuat. Et hoc ultimum dicitur etiam *Cambium per litteras*, quia nimirum litteræ dantur, quibus mandatur Correſpondenti, ut in altero loco pecunias ſolvat.

77. CONCL. IV. In Cambio minuto licite aliquid, lege definitum, accipit Campſor a Campſario ſupra valorem nummi permutati. Ita omnes Doctores. Siquidem, ut bene notat S. Pius V. in Bulla proxime citata, hujusmodi Cambiorum uſum neceſſitas, publicaque utilitas induxit: alioquin enim advenæ, & peregrini in terris alienis vix poſſent aliquid emere; cum non eadem moneta ubique

ſit

sit in usu, ac proinde non usualem oportet commutare pro usuali mediante isthoc Cambio minuto.

78. Porro titulus in Cambio minuto accipiendi plus, quàm dandi est multiplex. Primus est locatio operæ & obsequii, quod Campsor præstat congregando omnis generis pecunias, quæ permutari petentibus possint, atque paratum se præbendo ad easdem commutandas secundum Campsariorum voluntatem. Alter titulus est lucri, vel commodi cessantis: nam sæpe accidit, ut unum genus monetæ plures, easque pretio æstimabiles commoditates habeat, quam alterum. Tertius est labor numerandi pecuniam. Plures similes titulos refert Lessius *l. 2. cap. 23. dubit. 2.*

79. Quæres, an, si famulo, vel nuntio tradam centum Ducatos in auro, ut solvat meo creditori, non curans, qua specie id fiat, & ille Ducatos illos prius commutet pro moneta argentea cum lucro, eaque postmodum solvat Creditori, retento lucro, licite id fiat, vel potius teneatur talis ad restitutionem illius lucri? Resp. talem non teneri ad restitutionem lucri. Ita Lessius *loc. cit. n.* 18. & alii. Ratio est: quia illud lucrum est fructus industriæ, proveniens ex negotiatione pecuniaria, famuli industria & periculo facta, ac proinde nec Domino pecuniæ debetur, nec etiam suo Creditori, utpote cui integre per aliam pecuniam satisfit.

80. Dicitur notanter in casu posito, *non curans, qua specie id fiat*: nam si mens Domini erat, ut illam pecuniæ speciem, utputa centum Ducatos in auro, famulus suo Creditori traderet, eo quod cuperet illi gratificare, vel dare occasionem lucri, tunc peccaret famulus commutando pecuniam illam in aliam speciem cum lucro: quia ageret contra justam Domini intentionem. Unde, si exinde alteri sequatur damnum, tenebitur ad restitutionem, seu recompensationem illius.

81. CONCL. V. Etiam in Cambio locali licite potest aliquid a Camspore lucrari, idque variis ex titulis: sic v. g. si Campsor Monachii accipiat a Campsario 100. florenos, datis eidem litteris, ut Romæ a suo Correspondente accipiat tantum 95. vel quid simile, cum detractione alterius justi, & consueti Campsorum lucri sive auctarii, licite id fit. Ita Doctores communiter: & patet ex citata Bulla S. Pii V. Siquidem hunc Cambiorum usum necessitas, & publica utilitas induxit, ne videlicet in terras remotas abituri summo cum incommodo, quin & periculo magnum pecuniæ pondus semper secum portare cogantur.

82. Cæterum causa, seu justus titulus plus accipiendi, quam postea dandi, inprimis est accessorius Contractus locatæ operæ ad pecuniam formaliter, vel virtualiter transferendam in locum, quo Campsarius vult. Si enim Monachio Romam usque centum florenos transferre deberes, multum laborem, periculumque subiturus esses; hoc autem onere te libe-

rat Campſor, cum in ſe recipiat obligationem numerandi tibi Romæ condictam pecuniam cum magna tua commoditate: atqui tale obſequium eſt pretio æſtimabile, ut patet; ergo. Et ex hoc fit, ut, quo longius diſtat locus, ad quem Cambium inſtituitur, & quo periculoſior via, eo majus auctarium exigi poſſit, & ſoleat.

83. Secundus titulus, quo lucrari poteſt Campſor in hoc locali Cambio, eſt aſſecuratio ac præſtatio periculi. Siquidem Campſor accipiens hic pecuniam alio trajiciendam, non ſolum ſuſcipit onus transferendi pecuniam illam, ſed etiam periculum, ut, ſi pereat, non danti, ſed ipſi Campſori pereat: atqui præſtare tale periculum trajectionis, atque aſſecurationem eſt pretio æſtimabile, ut conſtat; ergo. Accedunt alii tituli, ac præſertim illi, qui in ſimili de Cambio minuto procedunt, ac *n.* 78. referuntur.

84. CONCL. VI. Cambium ſiccum eſt illicitum, ac uſurarium. Ita declaravit S. Pius V. in citata Bulla de Cambiis, quæ incipit: *In eam pro noſtro.* Et talia ſunt illa, in quibus ex intentione contrahentium poſt aliquod tempus cum lucro fit ſolutio in eodem loco, eo quod alter alibi pecuniam non habeat, ut jam *n.* 75. explicatum.

85. Tandem ſciendum, quod S. Pius V. in citata Bulla quasdam conditiones in Cambiis realibus obſervandas præſcripſerit: verum notat Leſſius *cit. cap.* 23. *num.* 93. quod eædem

paucis in locis, & forte nullibi (ſaltem quoad omnes conditiones) ſint uſu receptæ.

Additio

* Quær. Qualenam juſtum Cambii pretium ſit cenſendum? Reſp. I. Campſoribus Negotiatoribus, præſertim vi officii ſui in bonum Reipublicæ conſtitutis, qui nunquam relinquunt pecuniam otioſam, a Jure Civili *L.* 26. §. 1. *C. de Uſuris.* concedi *beſſem*, ſeu *octo* pro centum florenis: a Diana autem *Tract.* 8. *Reſolut. Moral. de contractibus. Reſol.* 6. & *ſeq.* & a Gail *lib.* 2. *Obſervat.* 6. *n.* 3. etiam ultra, pro ratione majoris vel minoris laboris, aut periculi, vel lucri ceſſantis, aut damni emergentis, reſpiciendo etiam ad curam in aggregandis variarum ſpecierum monetis, atque ad expenſas in transportatione ſcribendis, ac expediendis litteris, nec non in habendis & ſuſtentandis famulis rei peritis, ac fidelibus faciendas. Quare generaliter loquendo Reſp. II. ex la Croix *L.* 3. *Tract. Moral. part.* 2. *n.* 1031. Juſtum pretium eſſe illud, quod lege, vel legitima conſuetudine, aut communi hominum proborum æſtimatione taxatur ſpectata utilitate monetæ permutandæ, loci diſtantia, periculo viarum, ac copia, vel penuria pecuniarum, aut Mercatorum in aliquo loco. Poteſt autem ratione Cambii accipi pretium communiter taxatum, quamvis per accidens ipſimet Campſori talis pecuniæ translatio (ut hic e. g. Monachii recipiat a Campſario pecunias, quas ei per litteras Romæ iterum ſolvendas curat) ſit valde utilis & commoda:

nam

nam ad hoc, ut communis aliqua æstimatio imponi possit, & pretium accipi, sufficit, quod talis translatio pecuniæ sit plerisque incommoda, nunc autem fiat in gratiam Campsarii : sic etiam a pari, si conduxisses Titium, ut equum tuum duceret Monachio Ulmam, quamvis is etiam ex alia causa eo proficisci vellet, foretque illi hic & nunc valde commodum uti hoc equo, posset nihilominus acceptare pretium conductionis. Ita ex Lessio, Layman & Sporer resolvit la Croix *loc. cit.* Illud tamen pariter ex Busenbaum ibidem sibi notet Campsor, quod, si Cambio, vel aliter pecuniam adulterinam accipiat sive ex ignorantia, sive ex inadvertentia, non possit illum aliis expendere, neque ex eo, quod deceptus sit, alios iterum decipere ; cum actio, qua deceptus est, nullum ad hoc jus tribuat. *

QUÆSTIO VIII.

De Emptione, & Venditione.

SUMMARIUM.

86. *Emptio, & Venditio, quid?*
87. *Pretium rerum duplex, legitimum & vulgare.*
88. *Pretium legitimum consistit in indivisibili.*
89. *Pretium vulgare triplex, summum, medium, & infimum.*
90. *Pretii vulgaris justitia, unde desumenda?*
91. *Corollarium.*
92. *Causa mutandi pretii rerum.*
93. *Corollaria,*

94. *Ratione Officii mercandi potest res pluris vendi.*

* *An etiam ob singularem affectum, vel specialem utilitatem Emptoris possit res pluris vendi?*

95. *Pro Foro Conscientiæ quælibet læsio in Emptione, & Venditione resarcienda.*

96. *Secus pro Foro externo.*

97. *Aut si læsio sit modica.*

98. *Aut aliud ex circumstantiis colligatur.*

* *Corollarium.*

99. *Res tanti valet, quanti vendi potest, quomodo?*

* *Non potest licite deveniri ad pretium summum per fraudes.*

100. *Invitus regulariter cogi non potest ad vendendum.*

101. *Fallit in casu publicæ necessitatis.*

102. *Atque ob publicum favorem.*

86. CONCL. I. *Emptio* est pactio pretii pro merce: *Venditio* econtra est pactio mercis pro pretio. Ita communis, & desumitur ex §. 1. *Instit. De emptione.* Tria siquidem ad substantiam Emptionis & Venditionis requiruntur. Primo res, quæ veneat, sive ea nunc existat, ut equus, vacca; sive sit futura, ut fructus nascituri, item jura, & actiones: nam hæc omnia nomine mercis, seu rei venalis intelliguntur. Secundo requiritur pretium; nam sine pretio Venditio nulla est, debetque simul pretium in numerata pecunia consistere; alioquin enim non Venditio & Emptio, sed

rerum Permutatio foret. Tandem ad Venditionem & Emptionem requiritur pactio, id est, ut in rem vendendam, & pretium pro ea præstandum Venditor & Emptor consentiant.

87. CONCL. II. Pretium rerum generatim est duplex, unum legitimum, quod scilicet a Magistratu est taxatum, alterum vulgare, quod ex valore rei plurium judicio dependet. Ita rursum communis, & patet inductione: sic enim, ut occurratur avaritiæ Venditorum, solet taxari in plurimis Regionibus pretium circa carnes apud Laniones, circa vinum apud œnopolas, vel circa cerevisiam apud Hospites, aut circa panem apud pistores &c. Econtra vero quoad merces respectu Mercatorum habetur pretium vulgare, nec illæ taxari ordinarie solent a Potestate publica.

88. CONCL. III. Pretium legitimum consistit in indivisibili, nec licet illud præterire. Ratio est: quia hoc est censendum verum rei pretium, quod a Magistratu definitum est, ne excedatur; simulque judicium Magistratus, qui auctoritate publica, & boni communis intuitu tale pretium constituit, est præferendum judicio populari. Intellige, dummodo mutatis circumstantiis copiæ, inopiæ, & similibus, Magistratus non sit notabiliter negligens in pretio legitimo mutando; nam alioquin lex censeretur iniqua, & posset res vendi pretio vulgari. Lessius *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 14. & alii. Videatur etiam in simili emergentia utiliter *lib.* 3. *Decret. titul.* 17. §. 5. *num.* 135. & *seqq.*

89. Pretium vulgare econtra non consistit in indivisibili, sed habet quamdam latitudinem. Hinc fit, ut pretium vulgare juxta Doctores communiter sit triplex, videlicet summum, medium, & infimum. Siquidem pretium vulgare plurimum pendet ab æstimatione, & affectu hominum, qui subinde variis de rebus varie judicant, & aliqui æstimant novem florenis, alii æstimant decem, alii undecim.

90. CONCL. IV. Loquendo de pretio rerum vulgari generatim, justum mercis pretium est, quod loci consuetudo approbat secundum communem hominum æstimationem, quæ quidem æstimatio desumitur ex abundantia vel penuria illius mercis, atque ordinaria acquirendi facilitate, utilitate vel usu, aliisque hujusmodi circumstantiis. Ita in re communis. Hinc

91. Inferunt Doctores, quos citat, & sequitur Layman *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 17. *num.* 9. eum nihil contra justitiam peccare, qui frumentum pretio consueto vendit conscius, brevi tempore superventuram frumenti copiam, vel hostium incursionem, aut hujusmodi, si hæ causæ minuendi pretii publice ignorentur. Ratio est: quia rerum pretia non ex privata unius, aut alterius hominis notitia vel affectione, sed ex communi hominum æstimatione ac sensu accipienda sunt. Idem de similibus dicendum.

92. CONCL. V. Variæ causæ sunt ob quas rerum venalium pretia augeri, vel minui solent.

lent. Ita communis. Sic enim passim penuria mercium, multitudo emptorum, & paucitas vendentium auget rerum pretia: ac econtra mercium abundantia, multitudo vendentium, & paucitas emptorum minuit pretia. Hinc in transitu alicujus Principis cum magno comitatu rerum pretia accresere solent: in fine autem nundinarum, dilapsis Emptoribus, merces vilius emuntur: idem fit tempore pestis, & post partam ab hostibus victoriam.

93. Similiter merces, quæ sub hasta venduntur, minoris æstimari solent, quam quæ in propria Officina quæruntur, & rogantur. Item merces, quæ per partes venduntur, carius distrahuntur ob majorem molestiam, minusque lucrum, quam quæ in magna quantitate. Sic etiam ob singularem affectionem, aut commoditatem, quam Venditor ex re vendita habet, eaque in gratiam Emptoris se spoliat, potest res carius vendi; & econtra, si Emptori commodum non sit emere, sed a Venditore rogetur, ob hanc circumstantiam aliquantulum minuitur pretium mercis.

94. Tandem, ut taceantur plures alii Tituli variandi pretia rerum, licitum est rem pluris vendere ratione officii mercandi. Sic enim mercatores possunt paulo pluris vendere, quam ab aliis vendi soleat, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ratio est: quia pretio est æstimabile, quod illi ex officio curas, laboresque in rebus conquirendis, conservandis, & distrahendis assidue impendant, &

quidem cum periculo, ne aliquæ merces tractu temporis ipsis pereant. Solet etiam a Mercatoribus augeri pretium, si in obtinenda solutione prævident difficultates, molestias, labores &c. vel si ipsis ex dilata solutione obveniat lucrum cessans, aut damnum emergens. Videatur fusius in Jure Canonico *lib.* 3. *Decret. titul.* 17.

Additio.

* Utrum autem possint Venditores augere pretium suæ mercis etiam exinde præcise, quia cognoscunt, apud hos, vel illos Emptores in particulari residere specialem affectionem aliquam erga dictas merces, vel quia vident, dictos Emptores singularem utilitatem, quam alii communiter non haberent ejusdem Communitatis, reportaturos, alia foret Quæstio, & ratio affirmandi videtur; quia juxta dicta *n.* 93. ob specialem affectum Venditoris erga mercem potest augeri pretium mercis: cur ergo non pariformiter ob specialem affectum Emptoris erga eandem ? Hoc tamen non obstante

Resp. cum communi, talem praxin esse illicitam, & restitutioni obnoxiam, saltem si affectus ille erga mercem est tantum particularis respectu unius vel alterius Emptoris. Ratio est: quia nemo cogitur emere suam propriam commoditatem, ut recte advertit D. Thomas 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Item Venditor non potest vendere, nisi quod præcedenter suum

est:

eſt: atqui affectus ille, & commoditas, ſeu particularis utilitas, tenens ſe præciſe ex parte Emptoris, non eſt quid ſuum, ſeu non eſt Venditoris; ergo. Unde patet diſparitas inter hunc & alterum caſum *n.* 93. relatum: nam ſi ſpecialis ille affectus ante Venditionem teneat ſe ex parte Venditoris, puta, quia pretioſa pictura provenit a Majoribus Venditoris, vel ei donata à Principe, ſicque ſpecialiter æſtimata, in illo contractu Venditionis & Emptionis ſe Venditor in gratiam Emptoris privat aliquo, quod antea ſuum erat; hincque exinde licite carius vendit mercem, dummodo præcedenter moneatur deſuper Emptor: econtra vero illud non contingit, uti conſideranti patet, ſi affectus ille, aut utilitas ſpecialis ſe teneat ex parte tantum unius, vel alterius Emptoris. Dixi notanter, *ex parte unius tantum, vel alterius Emptoris*: nam ſi affectus ille erga mercem eſſet communis certæ cuidam Nationi, ac Populo, exinde jam creſceret in illa communitate æſtimatio rei, hincque huic Nationi carius, quam alteri licite vendi poſſet. Ex quo Covarruvias, Caſtropalao, Salas, & alii apud Reiffenſtuel *lib.* 3. *Decret. tit.* 17. §. 5. *num.* 130. approbant praxin illam, qua Europæi Indis, & Æthiopibus res viliſſimas, puta acus, vel parvos cultellos (quos tamen Indi pluris, aurum econtra & gemmas necdum politas ob magnam copiam minoris æſtimant) maximo pretio vendunt, qui exceſſus pretii ſola computatione periculorum & expenſarum in navigatione factarum, alias extra commu-

nem

nem majorem communitatis æstimationem vix justificari posset. *

95. CONCL. VI. In Foro conscientiæ omnis Venditio & Emptio, in qua latitudo justi pretii exceditur, est iniqua, & lædens alterum tenetur ad restitutionem; nisi læsio sit valde modica, aut liberalis datio vel remissio ejus, qui deceptus fuit, saltem præsumpta accesserit. Ita D. Augustinus *lib.* 13. *de Trinit. c.* 3. estque communis Doctorum; id enim exigit Justitia commutativa, quæ in contractibus vult servari æqualitatem.

96. Dicitur, *in Foro conscientiæ*: quia in Foro externo ob multitudinem litium evitandam non succurritur alicui, nisi supra dimidium justi pretii deceptus fuerit; nam tunc primum conceditur Actio Venditori contra Emptorem, ut vel rem emptam restituat, vel id, quod deest, justo pretio suppleat, prout habetur *l. Rem majoris. C. De rescindenda vendit.* juncto *c. Cum dilecti.* & *c. Cum causa. De Emptione.*

97. Dicitur ulterius, *nisi læsio sit valde modica*: nam tunc non tenetur quis ad restitutionem ob levitatem materiæ. Quinimo, quia durum est inter homines, in contractibus semper observare exactissimam justitiam, simulque modus commutantium quasi fundatus sit supra illud Legis naturæ: *Quod tibi vis fieri, alteri facias*: hinc Doctor subtilis 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. *art.* 2. notat, ferme omnem contractum concomitari aliquam donationem, & mox subjungit, *satis probabile esse, quod, quando contrahentes sunt mutuo contenti, mutuo*

tuo volunt sibi remittere, si secundum aliquid deficiunt ab illa justitia requisita. Et hanc doctrinam communiter recipiunt Doctores, ac ex ea Layman, *loc. cit. num. 6.* format hanc Regulam *In dubio est æstimandum, quod contrahentes invicem remittere & condonare velint, si in contractu inæqualitas modica, & non admodum notabilis accidat.*

98. Secus est dicendum, si sit notabilis inæqualitas: tunc enim non est præsumenda donatio vel remissio, nisi ex circumstantiis de liberali donatione, aut ultronea remissione possit sumi conjectura: ut si emptor cognatus sit Venditoris, & alias benefacere solitus, aut si læsio facile potuit deprehendi, & hujusmodi.

Additio

* Ex hac Conclusione inferes, graviter peccare, nec excusari ab onere restitutionis illos mercatores, opifices, & artifices, qui ut ipsos Dominos ad suas trahant officinas, servitiales eorum variis corrumpunt honorariis: postmodum vero in consueta specificatione debitorum, non advertentibus Dominis, notabiliter excedunt valorem rerum venditarum, ut sumptus propter eadem honoraria factos tali modo iterum occulte recompensent: nam similes non servant æqualitatem inter pretium & res venditas, cum invitis Dominis in Venditione illarum rerum transgrediantur notabiliter latitudinem justi pretii. *

99.

* 99. Quæres. I. Quomodo intelligendum sit illud commune dictum: *Res tanti valet, quanti vendi potest?* Et illud, quod habetur *l. In causa cognitione.* 16. *ff. de Minoribus.* Ubi dicitur: *In pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire?* Resp. cum communi, hujusmodi dicta intelligenda esse de circumventione intra limites justi pretii, seu justæ æstimationis, quia justitia pretii non consistit in indivisibili.

Additio.

* Verum, ut ista circumventio intra latitudinem iusti pretii liceat, atque ab onere restitutionis immunis sit, non debet deveniri ad pretium summum per fraudes v. g. per diminutionem ulnæ, mensuræ, vel ponderis &c. Ut totum clarius in exemplo eveniat, ponamus sequentem casum. Petrus Mercator libenter venderet merces suas pretio summo: quia tamen prævidet, exinde deficere Emptores, ut eorum major fiat confluxus, deinceps has merces apparenter venales exponit pretio infimo, occulte tamen pondera, ulnas, vel alias mensuras, quibus hæ merces dimetiuntur, ita diminuit, ut nihilominus vi talis diminutionis occultæ, consideratis considerandis ad pretium summum ascendatur. Talis circumventio nullatenus est licita, ut recte cum Molina, Diana & Sporer advertit Lugo *de Just. & Jur. disp.* 26. *sect.* 8. Ratio est, partim, quia taliter vendentes proprie non stant contractui cum Emptori-

toribus inito de vendenda e. g. integra legitima, & non corrupta ulna panni, vel integro pondere facchari, seu integra mensura olei &c. partim, quia per similem fraudem ipsos Emptores, sibi falso persuadentes, se merces apud Petrum pretio infimo comparare posse, illegitimo modo ab aliis Venditoribus abstrahunt: licet enim quilibet mercator suas merces laudare licite valeat, quamvis per illam suadam Emptores ab aliis Venditoribus abstrahat, non tamen id poterit facere per falsas imposturas, dolos & fraudes. *

100. Quæres ulterius II. An quis invitus cogi possit ad vendendum rem suam? Resp. cum communi, id regulariter loquendo fieri non posse. Ratio est: quia quilibet est Dominus rei suæ, sicque de ea disponere potest pro libitu, vel eam retinere prout sibi placuerit.

101. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam sunt excipiendi aliqui casus, in quibus etiam invitus cogitur vendere rem suam. Primo quidem, in casu publicæ necessitatis: sic enim, si publica urgeat necessitas, v. g. tempore inopiæ frumenti, aut aliorum victualium ad usum quotidianum requisitorum, possunt justo per Magistratum taxato pretio subditi cogi ad vendendum ejusmodi res pro sublevanda publica necessitate.

102. Secundo, ob publicum etiam favorem cogitur quis vendere rem suam: sic quippe, si domus v. g. vel fundus privatæ personæ necessarius sit ad constructionem, vel ampliationem Civitatis, vel Viæ publicæ, aut principis Palatii,

latii, sive Templi, Monasterii, Collegii, vel etiam Hospitalis, cogitur quis ejusmodi domum, vel fundum taliter necessarium justo pretio vendere. Siquidem in hujusmodi casibus favor publicæ utilitatis, vel necessitatis præponderare debet privatis commodis. Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 17. §. 5. *num.* 34. & *alii.*

APPENDIX.

Ad Quæstionem VIII. de Emptione & Venditione, in qua de hac materia adhuc ulteriora valde utilia, & practica per decem Additiones adjuncta continentur.

SUMMARIUM.

* *Quis debeat pati damnum, si res empta determinata pereat ante traditionem? Additio* I.
* *Quid sentiendum, si res indeterminata ante traditionem fiat deterior? Additio II.*
* *Ad quem spectet lucrum, si res aliqua per tertium majori pretio vendatur, vel minori ematur, quam fuerit petitum? Additio III.*
* *Occurritur Objectioni. Additio IV.*
* *Ad quem pertineat lucrum de Chirographis minori pretio emptis? Additio V. VI. & VII.*
* *An Mercatoribus, vel aliis liceat instituere Monopolia vel Propolia? Additio VIII.*

* *De*

* *De Libris Mercatorum in ordine ad Emptionem & Venditionem. Additio IX.*

* *De Evictione, Jure Retractus, de Pacto retrovenditionis, ac de Arrhis, aliisque remissive, Additio X.*

Additio I.

* QUæres I. Ad quem spectet damnum cujusdam rei determinatæ emptæ, si contractus Venditionis equidem fuerit absolutus, & in se perfectus, ast res illa pereat, antequam fuerit actu tradita, vel pretium solutum? Ante resolutionem Nota I. Quod alius contractus Venditionis & Emptionis sit absolutus, & alius conditionatus, seu quasi conditionatus. Prior censetur perfectus jam ante rei traditionem: nam iste contractus juxta communem solo consensu perficitur, quamvis cæteroquin ante rei venditæ traditionem &c. Emptori Dominium nondum acquiratur. Posterior vero nequidem perfectus censetur ante eventum conditionis. Nota II. Quod contractus quasi conditionatus reputetur, quando res emenda necdum in individuo fuerit determinata, prout contingere sæpius potest, si quidpiam ematur ex re consistente in pondere, numero & mensura: facit enim talis Emptio quasi hunc sensum conditionatum: *Emam e.g. ex hoc acervo tritici* 10. *modios, si fuerint mensurati, ex hoc grege decem oves, si fuerint determinatæ in individuo: ex hac carne decem libras, si fuerint ponderatæ;* unde, antequam facta sit mensuratio,

determinatio, seu ponderatio, nondum censetur talis contractus perfectus, atque absolutus. Nos majoris claritatis gratia de contractu absoluto, & quoad res determinatas facto ponimus sequentem casum.

Additio II.

* Cajus Lanio cujusdam Civitatis proficiscitur in certum oppidum, ubi venales exponuntur a Rusticis boves ex quibus Lanio seligit in individuo duodecim, eosque emit absolute; antequam autem hi fuissent actualiter extraditi, aut pecunia Rusticis desuper data, superveniunt Husari abigentes una cum aliis etiam illos duodecim boves.

Quæritur ergo, cuinam pereant, num Rusticis, vel Lanioni? Et videtur quidem ab initio eosdem perire Rusticis, sicque nec Lanionem teneri ad solutionem pretii, quia res quælibet Domino suo perit; atqui ante traditionem actualem, vel solutionem pretii Rustici adhuc sunt Domini boum; ergo. Hoc tamen non obstante Resp. Si illi duodecim boves Lanioni tradendi jam fuerint ex grege quoad individuum determinati, nisi aliter expresse fuerit conventum, tunc Lanioni pereunt; quamvis enim ante actualem traditionem horum Rustici adhuc sint Domini, ex speciali tamen Juris dispositione quoad contractum emptionis & venditionis damnum (uti pariter lucrum) ad emptorem, puta in præsenti ad Lanionem, spectat etiam ante actualem rei emptæ traditionem.

nem. Ita eruitur ex claris textibus Juris §. 3. *inſtit de emptione & Vendit.* & *L. Neceſſario. ff de pericul. & commod. rei venditæ.* Nec dicas: ſi quis ex acervo tritici (puta conſtante 100 modiis) duodecim modios emeret, & poſtea ex dicto acervo duodecim modii in vermes abirent, tales modii non emptori, ſed venditori perirent, neque obligaretur emptor venditori condictum dare pretium. *L. Quod ſæpe* 35. §. 5. *ff. de contrah. empt.* ergo etiam in noſtro caſu duodecim boves ab Huſaris ablati potius Ruſticis venditoribus, quam Lanioni emptori peribunt, nec tenebitur Lanio ſolvere pretium.

Reſp. enim negando conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt; quia illi duodecim modii ex acervo tritici nondum fuerunt admenſi, ſicque necdum contractus perfectus ac abſolutus, bene vero duodecim boves ex grege determinati, uti ſupponitur in caſu; alias enim, ſi nec boves, quinam in ſpecie ex grege tradendi Emptori, fuiſſent ſelecti, haud dubie pariter nec hi perirent Lanioni Emptori, ſed potius Ruſticis Venditoribus. Vide de hoc fuſius in Jure Canonico *lib.* 3. *decret. titul.* 17. §. 8.

Additio III.

* Quær. II. Ad quem pertineat damnum, vel lucrum, ſi ex re conſiſtente in numero, pondere, vel menſura quidpiam adhuc indeterminatum ematur, interea tamen ante actualem determinationem, aut ponderationem,

ſeu menſurationem tota illa res non quidem ex integro pereat, fiat tamen deterior, vel etiam melior? Reſp. tam lucrum, quam etiam damnum (niſi Venditor fuerit in menſurando, aut determinando culpabiliter moroſus) pertinere ad Emptorem: unde ſi Emptor contraxerit ex certo acervo tritici accipere duodecim modios, & poſtmodum totus ille acervus ante traditionem in corruptionem degeneret, teneretur Emptor nihilominus duodecim modios ex hoc ipſo acervo a venditore menſurandos recipere, modo dictus Venditor in dando non fuerit culpabiliter moroſus. Ita Franciſcus Henno in ſua Theolog. *tom.* 2. *tr.* 2. *diſp.* 7. *q.* 7. *concl.* 3. nam venditor non cenſetur in contractu iſto ſe aliter voluiſſe obligare, quam ad exhibendam rem talem, qualis citra ſuam culpam erit tempore actualis traditionis ſeu menſurationis &c. Ex quo cit. Auctor reſolvit; ſi vinum venditum ante traditionem, aut menſurationem aceſcat, ſi frumentum degeneret in corruptionem, ſi boves, equi fiant macilenti, ſi eorum pretium decreſcat, idque fiat ſine culpa, aut mora venditoris, damnum illud obvenire emptori, ſicut ipſi obvenit commodum, ſi vinum e. g. fiat generoſius interea, aut carius &c.

Additio IV.

*Quær. III. Ad quem ſpectet lucrum, ſi aliqua res per Tertium tanquam per deputatum

majori

majori pretio vendatur, vel carius ematur, quam Dominus rei vendendæ, aut ille, cui emitur, petierit? Casus ex resolutione hujus quæsiti eruendi possunt frequenter in Confessionali contingere, e. g. Dominus quidem dicit ad Proxenetam, videas, ut pro hac mea veste vendenda acquiras triginta florenos: Proxeneta autem vendidit eandem quadraginta, quæritur jam, an decem florenos valeat sibi retinere Proxeneta, quoniam Dominus datis sibi triginta florenis satisfactionem omnimodam habuisse visus fuit, imo gratias egit? Item Ancilla ab Hera sua, acceptis quinque florenis, missa ad nundinas varia emit, & quidem gnara mercari pretio infimo e. g. quatuor florenis; interea tamen redeundo domum indicat, se comparasse pretio medio, puta quinque florenis, qua Emptione etiam Hera est contenta: cupit ergo Ancilla ex Confessario rescire, an excessum pretii infimi, puta unum florenum residuum possit sibi appropriare bona conscientia? Resp. in utroque casu, regulariter loquendo, nec Proxenetam, nec Ancillam posse bona conscientia retinere excessum pretii. Ita cum aliis Molina *disp.* 353. Lugo *de Jure & Just. disp.* 26. & Lessius *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 19. Ratio est: quia ordinarie, & regulariter existimantur similes constituti utiles negotiorum Gestores, respectu quorum, si Domini principales certum designarunt pretium, solum ideo fecerunt, ut non infra illud res vendatur, aut supra id res ematur, non autem quasi majus lucrum donare vellent ipsis deputatis, nisi ex verbis, vel aliis

circumstantiis hæc donatio erui posset, ut certe observatur in Jure Canonico *lib.* 3. *decret. tit.* 7. §. 14. *num.* 428. & *seqq.* ubi plura adhuc alia notabilia videri poterunt.

Nec dicas, talem Deputatum posse residuum lucri retinere ex ea ratione, quia ipsemet potest statim eam rem emere minori illo pretio, & sic emptam postmodum tanquam suam pretio majori, justo tamen, alteri iterum vendere, ac lucrum speciale ex hac negotiatione acquisitum sibimet applicare. Resp. enim, præterquam, quod non ita soleant practicare fideles, & utiles negotiorum Gestores, talem excusationem etiam ex eo non procedere, quia ordinarie falsum est, quod tales Deputati actualiter sibi hanc rem emant; alias enim deberent pariter in se periculum hujus rei, si forsan ea casu fortuito periret, suscipere, quod tamen ægre facerent. Aliquid tamen minus notabile de extraordinario lucro talibusDeputatis, quando extraordinariam diligentiam quoad tam bonam mercationem adhibuerunt, subinde pro aliquali recompensatione admitterem, si alias Dominus, vel Hera fuerint valde tenaces, ita ut tales Deputati currendo, & recurrendo plateas plus in calcamentis non raro destruxerint, quam recognitionis exinde accipiant. Caute tamen procedendum, ne mentiatur iniquitas sibi.*

Additio V.

*Quær. IV. Ad quem spectet lucrum si Chirographa, seu Nomina per Tertium minori pre-

pretio emantur, quam foret ipsummet debitum in his litteris obligatoriis contentum? Supponitur hic, quod per Nomina, seu Chirographa intelligantur jura illa & actiones, quæ alicui, puta Creditori competunt ad petendam ab altero solutionem debitam, de quibus fusius discurrit CasparusManzius in suo Præsidio Creditorum *part.* 3. *per tot.* utiliter explicans Legem Anastasianam a suo Auctore Anastasio Imperatore sic dictam, ac præter Cardinalem Tuscum plures allegans Doctores. Hoc supposito Resp. lucrum ex similibus Chirographis minori pretio per tertium emptis spectare ad Emptorem, dummodo communiter talia Chirographa vere minoris æstimentur, puta, quia pro iis obtinendis communiter faciendi sunt sumptus majores, subeundi communiter extraordinarii labores, vel pericula deperdendæ ex integro sortis principalis ob ingruens e. g. bellum, aut sustinendæ communiter notabiles molestiæ ob absentiam, potentiam, tenacitatem, vel paupertatem, aliamve odiosam qualitatem Debitoris, sive, quia propter numerationem præsentis pecuniæ loco similium Chirographorum adest lucrum cessans aut damnum emergens. Ita sub his terminis communis, atque in Jure Canonico dictum fuit *lib.* 3. *decr. tit.* 17. §. 3. *n.* 61. Ratio assignatur ista: quia justum pretium rerum communi hominum æstimatione statuitur *L. pretia rerum.* 63. *ff. ad leg. Falcid.* Omnium autem prudentum judicio debitum, quod communiter absque difficultate, periculo, expensis, aut lucro cessante, vel

damno emergente &c. obtineri nequit, minoris, ac in se ipso est, æstimatur, adeoque etiam minori pretio comparari poterit: & consequenter, si postea per accidens exinde ille, qui similia Chirographa comparavit, majus lucrum reportet acquirendo e.g. integram debiti solutionem, id Emptoris erit.

Nec refert, quod ille tertius, qui dicta Chirographa comparavit, ob certam aliquam circumstantiam v.g. ob favorem Principis, vel ipsiusmet alterius Debitoris &c. possit absque omni prorsus difficultate, & periculo, nec non sine ullo lucro cessante, ac damno emergente integram debitorum solutionem obtinere: etenim hoc in particulari prorsus per accidens est, &, ut aliquid minori pretio comparari possit, sufficit, ut communiter minoris æstimetur: sic etiam res aliqua sub hasta existens, & exinde communiter minoris æstimata minori pretio emi potest, quamvis sit ejusdem bonitatis, & ad eundem finem eodem modo deserviat, ac si a Mercatore pluris similem rem vendente comparetur. *

Additio VI.

*Dices. Ex hoc sequeretur, quod etiam ille v. g. Princeps, qui debita contraxit, possit talia Chirographa minori pretio emere, quia quilibet eo pretio rem comparare potest, quo communiter eadem res æstimari solet. Resp. dist. illatum; nimirum, si talis Debitor e.g. Princeps non sit ipsemet in causa, ut similia Chi-

Chirographa minoris æſtimentur, conceditur quidem illatum ob rationem in objectione aſſignatam: ſecus vero dicendum, ſi foret in cauſa; tunc enim talis injuſte damnificat ſuos Creditores, ut rem minori pretio vendant, adeoque tenetur ſimile damnum reſarcire ex titulo injuſtæ damnificationis.*

Additio VII.

*Aſt ponamus (inquies) quod alicujus Principis plurimis debitis obærati Officialis, puta Quæſtor, Theſaurarius, vel alius adminiſtrans ærarium publicum non ſit in cauſa debitorum a ſuo Principe contractorum, poteritne iſte Officialis ſimilia Chirographa communiter minoris æſtimata ipſemet minori pretio emere, & poſtea ſibimet ipſi ex ærario publico integram debitorum in talibus Chirographis contentorum ſolutionem præſtare? Ad hoc dubium præſens Auctor P. Reiffenſtuel in ſuo Jure Canonico *loc. cit. n.* 64. quamvis dicat, talem praxin eſſe periculoſam; videtur tamen inclinare in affirmativam cum Layman & Leſſio; quia ſimiles Officiales in data hypotheſi non ſunt deterioris conditionis, quam alii, quando adeoque alii, etiam ipſi poterunt illa Chirographa eodem pretio comparare, & poſtea ex ærario publico, uti alios, ita & ſe ipſos ex integro ſolvere. Econtra Pichler *lib.* 5. *decret. tit.* 19. *num.* 32. videtur defendere negativam: quia talis Officialis Principis ſuper ærarium publicum conſtitutus habet eandem obligationem ſolvendi debita Principis, ac ipſemet Princeps, &

consequenter, sicuti juxta dicta, ipsemet Princeps non potest Chirographa minori pretio a Creditoribus emere, si ipsemet est in causa, cur ea minoris æstimentur, ita nec talis ejusdem Officialis. Fundamentum istud meo judicio efficaciter urget in casu, quo similis Thesaurarius, qui habet propterea honestum salarium, ut Officium suum utiliter, ac fideliter administret, nescio quas excusationes & impossibilitates prætendit, si creditoribus principalibus ex ærario publico integra debita solvere deberet: econtra vero, ut quoad integram summam, in talibus Chirographis a se levi pretio comparatis, contentam sibimetipsi ex ærario publico satisfaciat, in dicto ærario publico facile sufficientia invenit media. Quodsi autem formemus Casum, in ærario publico revera non haberi sufficientes pro debita solutione pecunias, hincque easdem Creditori principali urgenti, nec ulterius exspectare volenti subministrari a Thesaurario ex suo proprio marsupio, emendo dicta Chirographa eo pretio, quo ob commune periculum &c. ex tunc æstimantur, difficile est, hanc facultatem emendi Thesaurario in data hypothesi denegare, cum vi Officii sui non videatur se obligasse ad hoc, ut, dum nihil est in ærario publico, nequeat ex proprio marsupio ipsemet emere Chirographa eo pretio, quo ex tunc juste æstimantur: modo cæteroquin bene observet, ne, dum denuo pecuniæ in ærarium publicum influunt, se in solutione hujus debiti anteponat aliis Creditoribus anterioribus, quibus Princeps citius,

ac

ac prius, quam illi, a quo Chirographum emit, solutionem præstare deberet, de quibus vide supra *Tract.* 8. *dist.* 4. *quæst.* 1. *post. num.* 9. *Addit. V. VI. & VII.*

Additio VIII.

* Quæres V. An Mercatoribus, vel aliis liceat instituere Monopolia, vel Propolia, & tali modo per Venditiones lucrum capere? Ante Responsionem nota, quod Monopolium sit vox Græca, latine idem significans, ac *Venditio unius*: censeturque tunc contingere, quando penes unum aliquem, aut paucos solos tota certæ cujusdam rei vendendæ potestas existit: e. g. quando non licet, nisi uni, vel paucis quibusdam coëmere, & iterum vendere tabacum, salpam, vinum, vel frumentum &c. Propolium est unius, vel nonnullorum in simul conspirantium prævia coëmptio certarum rerum, antequam hæ publice venales exponantur, ut exinde ob futuram in publico foro paucitatem Venditorum similium mercium possint res illas carius solito vendere, sicque magnum capere lucrum. H. N.

Resp. I. Tam Monopolia, quam Propolia privata, quæ nimirum tantum pro quæstu, & lucro unius vel alterius privati hominis instituuntur, sunt prorsus illicita, sicque nec tale lucrum bona conscientia, ac licite fieri potest. Ita patet apud illustriss. Cancell. de Schmid *tom* 1. *Semicent.* 2. *controvers.* 39. ex variis rigidissimis prohibitionibus Imperatorum, quibus concordat Jus Bavaricum agendo de bona

Poli-

Politia *lib.* 2. *tit.* 11. *art.* 1. & 3. Ratio est: quia exinde fit major caristia, pretia rerum crescunt, sicque pauperes subditi misere premuntur. Voluit quondam (teste Schmid *loc. cit.*) magnus quidam Minister simile quodpiam Monopolium certæ cujusdam mercis, ne sua pecunia maneret otiosa, a principe impetrare, cui, dum Princeps ad consensum jam inclinaret, tam Theologi, quam Jurisperiti cordate responderunt, allegatam causam nullo modo esse justam ac legitimam pro concessione; cum ex illa nihil in utilitatem Reipublicæ redundet, econtra vero aliis pauperculis subditis pluribus, qui ex simili mercantia victum suum quotidianum quærebant, plurimum decedat.

Resp. II. Propolia, & Monopolia publica, quæ nimirum serviunt pro necessitate, vel utilitate Boni publici, auctoritate publica licite institui, & lucra exinde hausta illuc applicari possunt; sive dein Princeps ipsemet tale Monopolium exerceat, sive nonnullis paucis concedat, ut tamen notabilius lucrum ad bonum publicum refundant; ubi tamen in ultimo casu (uti recte notat Felix Potestas in examine Ecclesiastico *tom.* 1. *part.* 2. *num.* 1505.) Princeps rerum pretium justum conformiter judicio expertorum debet determinare, ne nimium similes Euclionesin taxando ad majus pro se ipsis lucrum capiendum excedant, sicque cives plus æquo graventur, prout non raro student similes Euclones Principibus multa promittere, exinde autem, ut servent, & a suo officio non

deji-

dejiciantur, miris modis ſubditos torquere, & decipere ſolent. Ita ſub his terminis communis. Ratio eſt: quia nihil videtur efficaciter opponi poſſe, quin in bonum Reipublicæ (e. g. ut exinde ſubditi non ita graventer collectis, ſeu ſteuris extraordinariis) valeant tales Principes ſibi applicare illud lucrum, quod alias in Emptione & Venditione poſſent aliis ſuis ſubditis juſte concedere. Ne tamen in his fiat exceſſus, & forſan tantummodo quæratur a Principibus lucrum non tam pro competenti, ac ſtatui conveniente ſuſtentatione, quam potius pro ſe tantum privatim, & pro ſuo quæſtu proprio, ac luxu &c. hiſce Illuſtriſſ. Cancell. intimus de Schmid *loc. cit.* memoratu dignum proponit exemplum in Theodoſio (alii vocant Theophilum) Imperatore, qui ad ſuam Auguſtiſſimam Conthoralem ſimilia Monopolia ſuadentem ita exprobrando fuit locutus: *Cum me Deus Imperatorem deſignarit, tu me Mercatorem facere contendis? Scio autem, Mercaturam privatis hominibus eſſe conceſſam, ut modum habeant tolerandæ vitæ. Quodſi Nos præter Imperii opes etiam mercaturæ emolumenta interceperimus, undenam ſubditi victum comparabunt?* Ita ille.*

Additio IX.

*Quæres ultimo. Quidnam probent Mercatorum libri, in quibus continetur, pro re empta necdum ab Emptoribus ſolutum eſſe pretium? Reſp. Etſi tales libri tanquam ſcripturæ privatæ, de Jure quidem contra ſcriben-

bentem, pro ipso autem regulariter non probent *cap. 14. de fide instrum.* Nihilominus testibus Gail, Lautterbach, Bruneman, & aliis apud Franciscum Schmier *lib. 2. tract. 3. cap. 6. sect. 3. §. 4.* de moderna consuetudine saltem semiplenam probationem faciunt, nisi aliunde reddantur suspecti. Ratio est: quia in similibus causis non agitur juxta strictos apices Juris, sed ex æquo, & bono. Et hinc Judex, aliis probationibus deficientibus, posito, quod Emptores pretium jam esse solutum affirmarent, econtra vero dicti Mercatores negarent exhibendo desuper pro se suos libros, posset mentionatis Mercatoribus, si alias communiter habeantur pro Viris fide dignis, juramentum suppletorium deferri, quo deposito Emptores condemnarentur ad solvendum pretium. Quodsi Mercator conscribens jam obiisset, nihilominus hi libri propter mortem ejusdem fidem facerent pro Hærede similis Mercatoris etiam absque alio juramento, cum tantum importet mors, quantum juramentum, prout *lib. 2. decret. tit. 22. num. 218.* annotatur.

Additio X.

* Superessent adhuc plura de Emptione, & Venditione, & quidem inprimis de *Evictione*, an nimirum, & quando Venditor debeat Emptori in contractu Emptionis cavere de damno ac interesse, si forsan res vendita foret aliena, & suo tempore evinceretur a vero Domino cui comparenti, ac rei vendicatione agenti

debe-

deberet a Judice res illa restitui. Item *secundo* agendum restaret de *Jure Retractus*, seu Protimiseos, vi cujus proximus e. g. Venditoris consanguineus rem Tertio venditam potest retrahere, seu eodem pretio ipsemet emere. Item *tertio* dicendum occurreret *de Pacto retrovenditionis*, seu de Emptione cum onere reluitionis. Item de Arrhis contractui Emptionis, & Venditionis sæpe adjectis: præprimis *de Arrha pœnali*, & *Arrha honoraria*, ac *de Arrha obligatoria*, quæ ultima datur in partem pretii, uti *pœnalis* in pœnam non servati contractus, & *honoraria*, quam Venditor plerumque sibi pro honoranda uxore sua in stipulationem deducit. Quia tamen similia potius ad Jus Civile, & Canonicum, quam ad Theologiam moralem spectare dignoscuntur; ideo plura de his in præsenti non tractantur, & in emergentia casus benevolus Lector ad Jurisperitos remittitur, ubi specialiter legi poterunt præsens Auctor in Jure Canonico *lib.* 3. *decret. tit.* 17. Christoph. Chlingensperg. *lib.* 3. *instit. tit.* 24. & in Jure Patrio Cancellarius intimus de Schmid in Commentariis *tit.* 6. *& seqq.*

QUÆSTIO IX.

De Ludo, & Sponsionibus.

SUMMARIUM.

103. *Ludus dupliciter accipitur.*
104. *Ludi contractus, an licitus?*
105. 106. 107. *Tres conditiones ad justitiam Ludi requisitæ; ubi etiam de variis fraudibus.*

108.

103. QUantum ad primum attinet, Ludus dupliciter accipitur. I. Pro dictis, vel factis, ad oblectationem animi destinatis. II. Pro contractu, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit,

fuit. Et in isto posteriori sensu hic de Ludo agitur.

104. CONC. I. Ludi contractus jure naturæ est licitus, dummodo debitæ conditiones adsint. Ita communis. Ratio est: quia, sicut in potestate cujuslibet est, rem suam alteri donare absolute, ita etiam in alterum transferre sub quapiam conditione, sive ea fortuita sit, sive ex intentione pendeat. Quinimo, si Ludus debito modo instituatur, erit actus duarum virtutum, Justitiæ videlicet, ac Eutrapeliæ, simulque utilis esse potest ad vitandum otium, & quæ inde consequuntur mala. Layman *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 21. *n.* 1. & alii.

105. CONCL. II. Tres potissimum conditiones requiruntur ad justitiam contractus Ludi. Primo, ut ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam in Ludum deponunt. Hinc quando alter ludentium non potest rem depositam alienare, ut Religiosus invito Prælato (secus, accedente ejus censensu) & Filiusfamilias non habens bona castrensia, vel quasi castrensia, neque alia a patre sibi concessa ad animi oblectationem, seu liberam administrationem, tunc is neque Ludo quidquam acquirere, neque perdere potest: unde, si lucretur, tenetur ad restitutionem; sicut & ille, qui ab eo lucratus est. Lessius *lib.* 2. *de Just.* & *Jur.* *c.* 6. *n.* 26. Layman *n.* 5. & alii.

106. Secunda conditio ad justitiam contractus Ludi requisita est, ut alter alterum per injuriam, utputa minis, fraude vel convitiis ad Lu-

Ludum non pertraxerit: alioquin enim, si ille sic pertractus perdat, alter est ei causa damni per injuriam, ac proinde tenetur ipsi ad restitutionem; ut docet Lessius *n.* 7. Cajetanus, Covarruvias, Sotus, & communior aliorum; etsi quidam non improbabiliter oppositum teneant, eo quod talis simpliciter voluntarie luserit, & solum secundum quid involuntarie, ac cæteroquin in illo lusu æque lucrari ac perdere potuerit, ut inquit Bonacina apud Sporer *tract. 6. in Decalog. c. 6. n. 65.* qui & idipsum verum credit, si fiat solummodo inductio ad ludendum persuasione, importunis precibus, aut levi tantum metu.

107. Tertia conditio justitiæ Ludi est, ut ludentes non utantur fraudibus contra leges Ludi; alioquin tenentur ad restitutionem ejus, quod sic lucrati sunt. Porro leges Ludi sunt, quas ipsi ludentes communi consensu inter se statuerunt, aut si nihil speciale statuerunt, quæ eo loco communi consuetudine sunt receptæ. Nihilominus astutiæ illæ, quæ vel communi consuetudine receptæ sunt, vel in quas expresse. aut tacite ludentes consentiunt, sunt licitæ: ut si quis, advertens se lucraturum, provocet adversarium ad duplum deponendum, aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat, quilibet enim suas duntaxat partes agit.

Additio.

*Econtra fraudibus contra leges utuntur, sicque lucrum, si quod exinde reportant, re-

stitue-

ſtituere obligantur. *Primo* Illi, qui plura ſigna, ſeu puncta, non advertente colluſore, notant, ſeu numerant, quam a parte rei habent, ſicque lucrantur. *Secundo.* Qui chartas de induſtria notant exterius, ut exinde in notitiam chartifoliorum ſui colluſoris deveniant. Quodſi ante luſum non ſignaſſent, nec noviſſent, ſed tantum inter ludendum easdem a tergo obſervare & noſcere ſtuderent; Sanchez, Lugo, & Diana apud Buſenbaum hic putant, hanc fraudem eſſe licitam, atque in hoc luſores inter ſe convenire, cum etiam reliqui colluſores, dummodo attendere velint, idipſum obſervare poſſent. *Tertio.* Qui de induſtria (ſecus dic, ſi fiat caſu, & ex negligentia colluſoris) ſe ita collocant, ut alterius chartas inſpicere poſſint, vel alios ex ſpectatoribus hebeant, qui ipſos de ſorte ſuorum colluſorum tacite ſignis admonent. *Quarto.* Qui ſuffurantur chartas meliores, vel arte quadam ita dextre componunt, ut illas in diſtribuendo accipiant, vel ſi falſificant aleas &c. Hi omnes (inquam) fraudes contra leges luſuum exercent, & niſi inter ſeipſos aliter convenerint, atque expreſſe, vel tacite remittant, obligantur ad reſtitutionem lucri non ſolum acquiſiti, verum etiam ſaltem illius, quod alii ab ipſis, alias certo victis, obtinuiſſent, ſi ſimilis fraus non obſtitiſſet. Sporer *loc. cit. n.* 66.

Quodſi vero dubium foret, utrum abſente tali fraude alii quidpiam fuiſſent lucrati? Lugo apud la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *n.* 1081. exiſtimat, deceptorem ultra lucrum ab aliis acquiſitum

non teneri restituere de suis plus ultra; quia est in possessione rei suæ, ad quam alii decepti non habent ullum certum titulum, quamvis Molina putet, etiam deceptorem obligari in eo casu præter lucrum aliquid addere de suo, si probabilius appareat, alios in lusu futuros fuisse alias victores, si alter non decepisset, quia hæc spes lucrandi apud collusores in eo casu erat pretio æstimabilis, quæ fuit ipsis per deceptorem injuste ablata. *

108. CONCL. III. An ludere principaliter propter lucrum sit peccatum, & quale? variant Doctores. Non desunt, qui id grave peccatum reputent, ut Gabriel, Abulensis, aliique: quos pro hac sententia refert Lugo *disp.* 31. *de Just. & Jure sect.* 1. *n.* 3. Fundamentum eorum est: quia sic desideratur, & intenditur principaliter damnum proximi, quod pugnat contra illud decimum Præceptum Decalogi: *Non concupisces rem proximi tui.* Verum hæc sententia passim relinquitur, tum quia contra dictum Præceptum duntaxat est, desiderare rem proximi modo illicito, v. g. cupiendo eam acquirere per furta, rapinas, vel dolos, non autem modo licito volendo, ut ea res fiat tua per justum contractum, utputa per emptionem, donationem, ludum &c. tum quia alioquin lucrum nullatenus intendi posset, ne quidem ut finis minus principalis, quod est contra communem sensum hominum,

109. Alii itaque multi volunt, ludere principaliter propter lucrum esse peccatum saltem venia-

Quæst. IX. De Ludo, & Sponsionibus. 605

veniale. Ita Navarrus *c.* 20. *Manualis num.* 7. & 8. Azorius, & alii. Ratio eorum est: tum quia finis Ludi est recreatio licita, non autem lucrum: tum quia Ludus cum illa intentione factus continet avaritiam. Cæterum quia desiderium lucri, nisi nimium sit, non semper continet avaritiam, cum possit lucrum honeste appeti, & procurari; hinc Lugo *cit. sect.* 1. *n.* 4. ait, quod, quando debitæ circumstantiæ concurrerent, non sit, cur damnetur peccati venialis, qui propter lucrum principaliter ludit.

110. CONCL. IV. Nihilominus Clericis, & Religiosis Jure Canonico prohibitus est Lusus alearum, Ita habetur *Can.* 43. & 44. *Apostolorum*, ac refertur *can.* 1. *dist.* 35. ibi *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur: similiter etiam Laicus.* Concordat textus *cap. Clerici officia. de vita & honest. Cleric.* ibi: *Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Et Concilium Trident. *sess.* 22. *c.* 1. *de reform.* ubi omnes antiquos Canones quoad hoc innovavit.

111. Porro nomine Lusus alearum in jure significantur omnes illi Ludi, qui magis fortuna, quam arte & industria ludentium reguntur. Et licet Doctores advertant, textus Juris allegatos loqui de iis, qui non semel vel bis, aut ad bre

tempus recreationis gratia, & in modica quantitate luserint, sed de iis, qui ejusmodi Ludo prohibito deserviunt, id est, crebro, & per longum tempus ludunt, nihilominus plerique notant, Religiosos adhuc magis Lusum alearum dedecere, simulque ab ipsis propter Statum perfectiorem, & scandalum posse gravius in hoc genere delinqui.

112. CONCL. V. Lusus alearum etiam Laicis est de Jure prohibitus. Patet hoc tum ex *cit. can.* 1. *dist.* 35. tum ex *l. alearum. C. de aleatoribus.* Ubi alearum usus generaliter prohibetur, adeo, *ut nulli liceat in publicis, vel privatis domibus, vel locis ludere, neque in genere, neque in specie & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab his, qui dederint &c.* Hæc ibi: cujus quidem saluberrimæ Constitutionis (quæ, utinam! ubique terrarum esset in vigore) ratio ibidem redditur: quia quidam sic ludentes proprias perdiderunt substantias, & consequenter blasphemare, id est, Deo maledicere conantur.

113. CONCL. VI. Utrum is, qui Ludo prohibito aliquid est lucratus, teneatur ad illius restitutionem, variant Doctores. Affirmant D. Thomas in 4. *dist.* 15. *q.* 2. *art.* 4. Richardus, & alii. Communior tamen sententia tenet, acquisita Ludo prohibito posse retineri, neque necessario in Foro conscientiæ restituenda esse, donec per sententiam Judicis restitui jubeantur. Ita Covarruvias *in c. Peccatum. de Reg. Jur.*

Jur. in 6. §. 4. *num.* 1. Lessius *cit. cap.* 26. *num.* 17. Sannig, & alii. Ratio est: quia contractus Ludi Jure naturæ habet vim transferendi rerum dominium: Jus autem tum Civile, tum Canonicum, etsi prohibeat Ludum alearum, nullibi tamen prohibet translationem dominii, neque irritum reddit contractum Ludi, sed solum concedit perdenti repetitionem in judicio, adeo, ut per sententiam Judicis recuperari debeat amissum; prout desumitur ex citatis supra *num.* 112. textibus juris. Unde infertur, non sufficere, ut repetitio privatim fiat; aut etiam, ut fiat in Judicio, nisi sequatur condemnatio, qua victor jubeatur restituere: de hac enim loquitur Jus *loc. cit.* ac proinde ante secutam condemnationem Judicis victor nihil tenetur restituere. Lessius *num.* 19. Layman *cit. cap.* 21. *num.* 2. & alii.

Additio.

* Ponamus autem, quod ille, qui cum altero instituit lusum prohibitum, dum jam plurimas pecunias deperdidit, exinde magis incalescens luserit ulterius in defectu ulterioris pecuniæ præsentis credito, & quidem denuo infortunatus iterum notabilem quantitatem perdat. Quæritur, an victor possit cogere victum ad extradendas illas promissas credito pecunias, taliter, ut victus nequeat se defendere exceptione Legis?

Resp. Victorem in simili casu neutiquam posse cogere victum, qui se defendit exceptio-

ne Legis, quæ non solum in pœnam victoris, sed etiam in favorem ipsius devicti (ne tot depauperentur) lata est: si enim actualiter solvens in tali lusu prohibito potest apud Judicem pecunias solutas repetere, multo magis quoad necdum solutas poterit se defendere exceptione Legis: nam *cui damus actionem* (inquit Imperator *L. Invitus* 156. *ff. de Regulis Juris*) *eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit*. Videantur desuper, uti in variis aliis casibus occurrentibus extraordinariis la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1067. *ac seqq.* Sporer *tract.* 6. *in Decalog. cap.* 6. *sect.* 4. *num.* 83. & apud hos plures alii. Optandum sane foret, ut ad has leges tam salutares se reflecterent supremi Principes, &, ubi tales ludos vel maxime prohibuerunt (ne nimirum per excessivam rerum suarum perditionem depauperentur Liberi cum Uxoribus, imo sæpius integræ Familiæ) pariter dictas Leges executioni mandarent. *

114. CONCL. VIII. Quantum ad alteram partem Quæstionis attinet, *Sponsio* est contractus, in quo duo aut plures de veritate, vel eventu alicujus rei contendentes sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem sit assecutus. Ita in re communis. Et quidem Sponsionis contractus est Ludo valde affinis, ac proinde, quæ de Ludo dicuntur, possunt servata proportione ad hunc contractum applicari.

115. Quæres autem, an certus de eventu, vel veritate rei possit nihilominus sponsionem inire, atque inde lucrum accipere? Resp. Regulariter loquendo non posse. Ratio est: quia tunc vel error dat causam contractui; neque enim quispiam censetur velle spondere cum eo, qui habet certitudinem rei: vel saltem non servatur æqualitas, cum hic, utpote certus, nulli periculo perdendi sese exponat, bene tamen alter.

116. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam inprimis ille, qui a principio certus videbatur de veritate rei, quam sustinebat, si postea altero pertinaciter contradicente, ac spondere volente, incipiat formidare, & dubitare, advertens jam alias contigisse, ut deceptus fuerit etiam in iis, quæ sibi prius certa apparebant, poterit tunc licite lucrari propter aliquale illud periculum, cui in sua existimatione se exposuit. Ita Lugo *cit. disp.* 31. *num.* 79. Molina & alii.

117. Deinde si habens certitudinem protestetur alteri, se esse certum, nec velle, nec posse spondere, eo quod nulli periculo se exponat, & tamen ille alius concedat, velitque spondere, non obstante certitudine illa, multi Doctores volunt, Sponsionem acceptari, lucrumque retineri posse. Rationem dant: quia tunc nulla intervenit fraus, aut injuria, sibique debet alter imputare suam temeritatem. Sunt tamen alii Doctores, qui id negant, eo quod tunc

non servetur æqualitas, quæ requiritur ad contractum Sponsionis, ut uterque aliquale periculum subeat, possitque & vincere, & vinci. Lugo ibidem *num.* 18. & alii. In praxi expeditius erit, sequi dicta *n. præced.*

118. Quæres, quid sentiendum de juramento, & voto non amplius ludendi, vel spondendi? Resp. I. Quamvis Ludus secundum se sit res indifferens, & quæ potest bene vel male fieri, nihilominus votum, vel juramentum de abstinendo a Ludo validum est. Ita Sanchez *lib.* 3. *in Decalogum c.* 18. *num.* 1. Lugo *loc. cit. num.* 2. contra paucos alios, qui putarunt, votum vel juramentum de abstinendo a quolibet Ludo, etiam licito, esse invalidum, eo quod Ludus licitus sit actus virtutis Eutrapeliæ. Probatur autem conclusio a simili: quia valet votum & juramentum abstinendi a Matrimonio, quod tamen res bona est, & Sacramentum; ergo multo magis abstinendi a delectatione Ludi, ut quis Deo amplius vacare possit, vitareque peccata non raro inter ludendum fieri solita: nam hæc voluntas est de meliori bono.

119. Hoc tamen intelligendum est de voto, vel juramento deliberate facto, atque ad bonum finem ordinato: alioquin enim, sicut generaliter votum, vel juramentum de re indifferenti, atque in DEI honorem nullatenus conducente non valet, ita & in proposito fieret.

120. Resp. II. Quando violatio talis juramenti, vel voti sit grave vel leve peccatum, desumendum est ex intentione jurantis, vel voventis. Ratio est: quia votum, & juramentum est quædam privata lex, quam quis sibi ipsi propter DEUM imponit; ergo eatenus aliquis obligabitur, quatenus intendebat sese obligare. Unde vovens, vel jurans deliberate, quod velit abstinere ab omni Lusu, sive illicito, sive licito, sive in magna, sive in modica quantitate, tenebitur abstinere ab omni: secus, si vovit, vel juravit solum abstinentiam ab illicito, vel Lusu magnæ quantitatis.

121. Resp. III. Quando non constat de expressa jurantis, vel voventis intentione, tunc ea ex ipsius fine desumenda erit. Ita Sanchez *loc. cit. num.* 3. idque declaratur inductione. Sic inprimis, quando finis jurantis fuit, privare se temporali hac delectatione, ut peccata sua punire, Deoque magis servire valeat, & si non constat de alia ejus intentione, censetur sub hoc juramento omni Lusui, sive magnæ, sive parvæ quantitatis renuntiasse, & tunc, an fractio sit mortalis, vel venialis, dijudicandum est ex duratione Ludi: ubi, si Lusus non extendatur ad duas horas, Castropalao, & Tamburinus cum Sanchez *lib.* 3. *c.* 18. *num.* 7. excusant a mortali. Quod si finis jurantis, vel voventis fuit vitare jacturam pecuniæ, ipsamque prodigalitatem, tunc ex quantitate pecuniæ Ludo expositæ pensanda erit quantitas culpæ; imo si tunc ludatur in levi duntaxat quantitate, nullum erit peccatum.

Addi-

Additio.

* Quæres ulterius, quid adhuc addendum ſit circa votum non ludendi? Reſp ſequentia I. Si quis vovit eo fine, ut evitet rixas, blasphemias, aut juramenta, ſuppoſito, quod hæc alias naſcantur ex luſu a ſe facto nomine proprio, talis poterit adhuc ludere pro alio, quia hic luſus non cenſetur in ſimili caſu per votum excluſus. Item loquendo de ſe ipſo, poterit tertio dare pecunias, ut is ludat loco ſui, item poterit facere Sponſiones de hoc vel illo lucraturo; nam talis proprie non ludit ipſemet: adeoque in odioſis non eſt ad iſta facienda extenſio in his circumſtantiis. II. Si quis in vindictam, ac ſignum malæ voluntatis & averſionis cum certo homine voviſſet non ludere, votum tale non adſtringeret, cum id non ſit vinculum iniquitatis. III. Si quis voviſſet non ludere cum certo homine, vel in certa domo &c. quia firmiter ſibi perſuadet, ſe cum iſto homine determinato, vel in illa domo nil poſſe lucrari, ſimile votum pariter non teneret, cum foret de re vana, & quaſi ſuperſtitioſa. Ita quoad omnia la-Croix *lib. 3. part. 1. num. 454. & ſeqq.* Secus tamen puto dicendum, ſi quis voviſſet non ludere cum hoc homine, quia experientia jam fuit doctus, quod ſæpius blasphemaverit ob mirabilem, & rixoſum modum agendi ejusdem, ſi cum ipſo luſum inſtituit. *

QUÆSTIO X.

De Contractu Societatis.

SUMMARIUM.

144.

122. CONCL. I. *Societas* est honesta duorum pluriumve conventio, ad commune lucrum, secundum proportionem rerum contributarum inter eos æque distribuendum, suam pecuniam, industriam, seu laborem conferentium. Ita desumitur *ex L.* 4. *& seqq. ff. Pro socio.* Estque in re communis. Et quidem contractus Societatis est frequentissimus in negotiationibus, præsertim copiosioribus, eo quod ad hasce exercendas sæpe facultates unius non sufficiant; vel saltem ob multa pericula, quæ terra marique oriri solent, non sit consultum, ut quis omnes suas facultates simul uni eidemque negotiationi impendat, sed commodius id fiat, si plurium opes atque industriæ cum æquali

quali omnium lucro, & damno, in unum conferantur.

123. Porro, qui contractum Societatis inter se ineunt, in Jure appellantur *Socii*; ut liquet ex toto *Tit. ff. Pro Socio.* Ubi *L.* 19. *&* 20. additur, quod, si ego cum Titio ineam societatem, Titius possit quidem secum admittere alium socium; puta, Cajum; nihilominus per hoc Cajus non sit futurus meus socius (nam quia Societas consensu contrahitur, socius mihi esse non potest, quem ego socium habere nolo) sed is solius Titii, qui eum admisit, socius existat: unde *Socii mei socius, meus socius non est*, prout loquitur Ulpianus ibidem.

124. Differt autem contractus Societatis a contractu Mutui, juxta D. Thomam 2. 2. *qu.* 78. *art.* 3. *ad* 5. & alios, vel maxime ex eo, quod, licet utrobique interveniat aliqua contributio pecuniæ, vel aliarum rerum, hæc tamen fiat valde diverso modo. Siquidem in Mutuo dominium rei mutuatæ transfertur in Mutuatarium: unde ille, cui pecunia mutuatur, sub suo periculo tenetur eam restituere integre; ac proinde non potest plus exigere ille, qui mutuavit. Secus accidit in contractu Societatis; nam dominium rei in societatem collatæ remanet adhuc penes conferentem, ita quod cum periculo ipsius mercator, seu socius de ea negotietur, vel artifex operetur, & ideo licite potest partem lucri inde provenientis expetere, tanquam de re sua.

125. CONCL. II. Societatis plures sunt species. Inprimis enim alia est expressa, alia tacita. *Societas expressa* est, quæ verbis, seu litteris expressis de rerum suarum communione inter duos, vel plures deliberate contrahitur: atque in hac oportet attendere specialia pacta contrahentium, contractui *Societatis* nonnunquam legitime apponi solita; siquidem *contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur*, juxta Reg. 85. Juris in 6. cum similibus. *Societas tacita* est, quæ sive verbis, seu litteris per actus sociales rebus ipsis contrahitur: uti contingit, si duo fratres ætate majores quidpiam in commune contulerunt, atque ex eo negotiati sunt. Atque in hac proceditur secundum ipsam naturam Societatis ut sic, eo quod nulla specialis conventio intervenerit.

126. Deinde Societas, alia est vitæ, alia bonorum. *Societas vitæ* dicitur, quando duo vel plures conjunctim vivunt ad unum panem, & vinum, seu (ut dici solet) ad eandem mensam. Et tales debent conferre suos redditus, seu proventus usque ad necessitatem victus; ita tamen, ut si unus eorum in convictu ex laboribus suis, vel bonis adventitiis, plus contulerit præ alio, id repetere non possit: nam fructus consumpti, jure Societatis vitæ censentur invicem communicari. Reliqua tamen bona non rediguntur in commune, sed remanent singulorum propria. Franciscus Montica *lib. 6. de Tacitis Conventionibus*, *tit. 2. num. 5. & tit. 3. num. 12.*

127. *So-*

127. *Societas bonorum* econtra dicitur, quæ initur in bonis. Atque hæc juxta diversitatem bonorum subdividitur in Societatem animalium, in Societatem officiorum, ac vectigalium; item in Societatem omnium bonorum, & in Societatem aliquorum bonorum, puta ratione negotiationis in unum collatorum, quæ dicitur *Societas quæstuosa, & lucratoria.* Et de hac posteriori præcipue nunc loquimur, quamvis illa, quæ de Societate quæstuosa in progressu dicentur, etiam cæteris (servata tamen proportione) commode applicari possint.

128. CONCL. III. Ad Societatem quæstuosam, ut sit licita, quinque requiruntur conditiones, quarum una deficiente redditur illicita. Ita Reginaldus *in praxi Fori pœnitentialis lib.* 25. *cap.* 28. *num.* 33. *& seqq* Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *de Contractibus q.* 5. *punct.* 1. *num.* 3. & alii.

129. Prima conditio est, ut Societas fundetur in negotiatione licita, & honesta: hoc est, ut negotiatio illa, cui sortes conferuntur, sit licita, nec in Jure prohibita. Unde iniqua, & invalida est Societas, quæ initur ad exercendas usuras, aut committendas fraudulentas emptiones, & venditiones, *l. Nec permittendum. ff. pro socio.* Sicut & ipso jure nullius est momenti Societas illa, quæ dolo malo, aut fraudandi causa inita fuit, uti contingit in latronibus, & hujusmodi. *L.* 3. §. *fin. ff. eod.*

130. Secunda. Ut ſinguli Socii aliquid conferant in commune, ſive dein contribuant pecuniam, aut alia bona, ſive operam, ſeu induſtriam ſuam: nam pauperiores plerumque ſupplent opera, quod alii præſtant pecuniis, *l. Societas.* §. 5. *ff. pro ſocio.* In tali enim communi collatione bonorum, ſeu laborum, conſiſtit natura contractus Societatis: uti liquet ex ejus definitione, junct. *cit. L.* 5. *& ſeqq. ff. eodem.*

131. Tertia. Ut ſervetur æqualitas inter Socios tam quoad damna, quam quoad lucra: ita videlicet, ut pro rata collatæ ſortis, aut induſtriæ, ſinguli æqualiter lucrentur; vel pereunte per caſum fortuitum communi ſorte, ſive parte ipſius, omnes æqualiter damnum ſuſtineant. Et notanter dicitur, *pro rata collatæ ſortis*, *&c.* Quia lucrum, ſicut damnum emergens, eſt computandum juxta proportionem quantitatis per ſingulos ad ſortem principalem collatæ, vel impenſæ induſtriæ; Ut ſi Titius ad ſortem principalem contulit 900. & Cajus 600. Mævius vero impendit operam ſuam æſtimatam 100. ac detractis omnibus expenſis, remaneat lucrum 640. florenorum, tunc Titio ex hoc lucro, juxta proportionem collatæ ſortis principalis, debentur 360. Cajo 240. Mævió 40. floreni; prout facile deprehenditur per Arithmeticam mediante *Regula Aurea*, vulgo *Del tre* appellata, ſed ſpecialius ad propoſitum loquendo, per *Regulam Societatis.*

132. Quarta conditio, ad justitiam quæstuosæ Societatis requisita, est: Ut sors principalis, seu pecunia per socium in commune collata, subjaceat periculo conferentis: ita ut si pereat absque culpa socii, pereat illi, qui eam in commune contulit. Nam quælibet res Domino suo perit: atqui Dominus pecuniæ in communem sortem collatæ, est ipsemet conferens, ut dictum *num.* 124. Navar. *cap.* 17. *Manu. num.* 251. *& seqq.* Covar. *l.* 3. *Var. Resol. c.* 2. *Concl.* 1. *&* 2. Bonac. *cit quæst.* 7. *punct.* 1. *num.* 4. cum aliis. Quinimo Sixtus V. in 55. Constitutione, quæ incipit: *Detestabilis avaritiæ* (& habetur *tom.* 2. *Bullarii Romani*) ex professo damnat, & tanquam usurariam pravitatem sapientes reprobat omnes contractus, conventiones & pactiones, quibus cavetur, ut in singulos annos, aut menses per alterum socium, durante Societate certa lucri quantitas, & summa, veluti tot pro quolibet centenario solvatur, ac nihilominus sors ipsa principalis, etiam si fortuito casu quamlibet jacturam, vel amissionem sequi contigerit, semper alteri maneat, & integra a socio recipiente restituatur; talis enim pactio videtur sapere usuram palliatam.

233. Controvertunt nihilominus DD. utrum his non obstantibus in Societate licitum sit pactum de assecuratione sortis principalis, saltem sub præstatione justi pretii pro imposito assecurationis gravamine; vel ea lege, ut remisso in compensationem dicti gravaminis majori

lucro incerto, velit quis esse contentus modico duntaxat lucro, certo tamen, puta quinque pro centum in annos Singulos sibi præstandis? Negant non pauci, licitum esse tale pactum assecurationis; idque ob rationes *num. præced.* allatas, ut Sotus. *l. 6. de justit. quæst. 6. art. 2.* Azor. *part. 3. lib. 9. cap. 3. quæst. 9.* & quidam alii, quos citat Lugo *disp. 30. de just. & jur. Sect. 4. num. 39.*

134. Oppositum tamen, seu affirmativam sententiam esse jam satis communem, & veriorem, censet Lugo *loc. cit. num. 40. & seq.* Lessius *lib. 2. de justit. & jur. cap. 25. dub. 3. num. 23.* Navarrus *cap. 17. Manu. num. 254.* Covarruvias *lib. 3. Var. resolut. cap. 2. concl. 3.* Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 20. num. 2. & 4.* Bonacina *cit. punct. 1. num. 3. vers. Dixi: nisi* Reginaldus *lib. 25. cap. 29. num. 396. & seqq.* cum pluribus aliis, quos citant. Fundamentum hujus sententiæ desumitur *ex l. Si non fuerint. ff. pro socio.* ubi dicitur, *ita coiri societatem posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit, si tanti sit opera, quanti damnum est,* hoc est Periculum damni subeundi, ut explicat Gloss. *ib. vers. Damnum est.* Accedit ratio, quia contractus assecurationis, seu suscipiendi periculum rei alienæ, est pretio æstimabilis, ac de jure licitus, *arg. l. in nave ff. Locati:* ergo potest conjungi contractui Societatis cæteroquin pariter licito: nullo enim jure reperitur prohibitum, duos contractus cæteroquin licitos conjunctim fieri, & permisceri. Atqui ita fit in con-

contractu illo Societatis, ubi periculum sortis amittendæ alter socius redimit præstito justo pretio, vel remittendo spem majoris lucri: ergo.

135. Nec obstat, quod quælibet res Domino suo pereat. Nam hoc verum est regulariter loquendo, ac secluso speciali pacto, quo quis periculum rei alienæ sponte in se suscipit; alias secus. Sic quippe in simili Commodatarius vel Depositarius regulariter non tenetur de casu fortuito, quo res commodata, vel deposita absque sua culpa periit: secus tamen, si præcessit pactum de præstando casu fortuito *c. un. de Commod. &. c. 2. de Locato.* cum similibus.

136. Ad allegatam Sixti V. Constitutionem inquit Lugo *cit. disp.* 30. *sect.* 4. *num.* 37. allegans plures alios, ipsummet Sixtum V. de sensu dictæ Bullæ interrogatum respondisse, se in ea solum voluisse prohibere injustos contractus & conventiones solitas Societatibus apponi, quas Classici Doctores condemnarent, non autem eas, quas iidem approbarent, tanquam justas. Accedit Rota *in decis. Romana Societatis die* 3. *Junii* 1602. *coram Coccino*, ubi censuit, dictam Bullam comprehendere solum casus usurarios de Jure communi, additis tamen majoribus pœnis. Id ipsum suadetur ex eo, quia post memoratam Bullam Sixtinam passim similes contractus celebrantur: ut de Lusitania, Belgio, aliisque Provinciis testantur Molina, Lessius, & alii. Quare dicendum, hanc fuisse mentem Pontificis, vel certe Bullam illam

 aliter

aliter non esse usu receptam. Ita discurrit Lugo *ubi supra.*

137. Ad ultimum negatur Assumptum. Licet enim pactio illa sapiat usuram palliatam, quando ex vi solius Societatis fit pactum de assecuratione sortis principalis; secus tamen est, quando expresse, vel tacite apponitur alius contractus, quo redimitur periculum amittendi sortem principalem præstando aliud justum pretium, vel in ejusdem compensationem remittendo spem majoris lucri incerti, ut dictum.

138. Quinta tandem conditio ad licitam Societatem requisita, est, ut justa pacta ab initio inter Socios inita serventur, vel, si nihil expresse conventum est, loci consuetudo attendatur: simulque non immisceatur fraus, dolus sive deceptio aliqua, aut alia culpa ex parte sociorum; alioquin ea hoc ipso foret injusta, & induceret obligationem restituendi damnum inde secutum, etiam pro Foro conscientiæ. Sic fieret, quando administrans communem pecuniam Societatis inde clam fraudaret, surripiendo in suos privatos usus: vel quando lucrum proveniens, non fideliter ex æquo divideretur inter socios pro rata contributæ sortis principalis; item, quando ex culpa socii perit communis pecunia, vel lucrum, aut pars ipsius. Quæ omnia ut clarius intelligantur, sit

139. CONCL. IV. In contractu Societatis, si quid pereat casu fortuito, & absque culpa sociorum

ciorum, damnum censetur commune, juxta dicta *num.* 131. alioquin vero tenetur socius de dolo, culpa lata, & levi, non autem de levissima. Ita desumitur *ex l. Socius socio. ff. pro socio. & §. ultim. instit. de Societate.* ac tradit Angelus *in Summa, v. Societas* 1. *num.* 16. Lessius *decis.* 25. *num.* 37. Bonac. *cit. quæst.* 7. *punct.* 2. *num.* 3. *vers. Dixi in quarta.* & alii. Nam quia contractus Societatis celebratur in utilitatem utriusque, consequens est, quod præstetur non solum dolus, & culpa lata, sed etiam levis, non autem levissima, *arg. l. Si, ut certo.* §. *Nunc videndum est. ff. Commodati.* Estque jam dictum supra *tract.* 8. *dist.* 2. *num.* 45.

140. Infertur proinde, quod si aliquid damni acciderit, ex culpa saltem levi ipsius socii, & si res communes furto fuerint ablatæ ex defectu debitæ custodiæ, tale damnum non futurum commune: quinimo socius ille, qui ejusmodi culpam commisit in non diligenter custodiendo, tenetur cæteris sociis ad restitutionem. Lessius, Bonacina, *ubi supra* & alii. Idemque dicendum de similibus: quamvis loquendo pro Foro conscientiæ, & ante sententiam Judicis, hoc ipsum non nihil limitetur supra *cit. disp.* 2. *n.* 46. *& seqq.*

141. Solum adde, quod, quando unius socius ab aliis convenitur propter ea, quæ ratione Societatis debet, is non sit condemnandus in plus, quam commode facere potest, ita ut non egeat. Textus est *in l. Verum est.* §. 1. *ff. pro socio.* addita

dita illa congruentiæ ratione: *Hoc enim summam rationem habet: cum Societas jus quodammodo fraternitatis in se habeat.* Quamquam istud intelligendum sit, dummodo socius dolo non fecerit, quo minus integre satisfacere posset *cit. l. Verum est. §. Tempus autem.* simulque cautionem præstet de integre satisfaciendo, si pervenerit ad meliorem fortunam, *d. l. Verum est §. Id facere.* Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 20. num. 6.*

142. CONCL. V. Expensæ non superfluæ causa Societatis factæ a socio apponente industriam sunt communes, ac solvendæ ex communi pecunia Societatis; nisi aliter conventum sit inter socios, vel consuetudine receptum. Ita Angelus *vers. Societas 1. num. 22.* Reginaldus *lib. 25 num. 395.* Bonacina *cit. disp. 3 de contractibus. q. 6. puncto 4. num. 3.* & alii. Ratio est: quia lucrum inter socios dividendum non intelligitur, nisi deductis necessariis expensis, *l. Mutuis ff. pro socio.* sicut & fructus solum intelliguntur deductis necessariis expensis, *l. Fructus ff. de operibus servor.* cum similibus. Et hinc juxta Doctores passim necessariæ illæ expensæ, quas facit socius in transportandis, vel conservandis mercibus, & aliæ hujusmodi, solvi debent ex communi pecunia Societatis.

143. Intellige, nisi antea conventum fuerit inter socios, ut is ex propriis pecuniis necessarias expensas solveret, quas postmodum reciperet a cæteris sociis; Aut nisi hoc ipsum consuetudine receptum sit; prout accidit, quando pro conservatione mercium, vel pro acquisitione

desi-

desiderati lucri, expensæ quædam necessario sunt faciendæ, nec amplius suppetit pecunia, quæ extrahatur ex communibus bonis Societatis: tunc enim socius negotiator non solum ex præcepto Charitatis, sed etiam ex lege Justitiæ tenetur dictas expensas facere ex propriis bonis postea in tempore eas recepturus a sociis: vel, si non habet proprias pecunias, debet has mutuo petere ab aliis. Ita Lessius *cit. c.* 55. *num.* 36. Bonacina *d. punct.* 4. *num.* 5. Layman *cit. c.* 20. *num.* 5. & alii. Siquidem socius negotiator ratione contractus Societatis (& consequenter etiam ex justitia) tenetur adhibere pro conservandis bonis communibus eam diligentiam, quam quisque diligens adhibere solet circa res proprias, alioquin is committeret culpam saltem levem: atqui in dicto casu quisque diligens impenderet suas pecunias, vel si non haberet, mutuo acciperet alienas, ne majus damnum incurreret; ergo ad hoc ipsum tenetur socius, & quidem ex justitia.

144. Ampliatur Conclusio ad moderatas Eleemosynas, quales socius ponens industriam facere potest ad invocandum Divinum auxilium pro felici successu Societatis; nam etiam istæ ex communibus bonis solvendæ sunt. Layman c. 10. *n.* 5. Bon. *loc. cit. punct.* 4. *n.* 3. & 4. allegans alios.

145. Ampliatur ulterius Conclusio ad integras expensas, quas facit socius in itinere caussa Societatis suscepto. Licet enim Sylv. *verf. Societas.* 1, *quæst.* 12. Angelus *cit. num,* 12. & non

nulli alii existiment, huic deducendas esse illas impensas, quas socius ille domi fecisset; nihilominus magis accommodate ad Jura, & praxin videtur dicendum, integra impendia itineris ex communi sorte esse præstanda. *arg. l. Si Fratres.* §. *Si quis ex sociis. ff. pro socio.* Huic quippe socio propter Societatem proficiscenti (veluti ad merces emendas) viatica indistincte conceduntur ex bonis Societatis. Navar. *c.* 17. *Man. n.* 285. istud intelligens, nisi pactum in contrarium intervenisset. Lessius *cit. c.* 25. *n.* 35. Layman *ubi supra num.* 5. Bonac. *punct.* 4. *n.* 3. cum aliis.

146. Ampliatur tertio, quod, si socius absque culpa sua, etiam levi, ex causa Societatis damnum incurrit (utputa, quia resistendo prædonibus volentibus auferre bona Societatis vulneratus est, multasque postea expensas fecit ad se curandum) etiam tales expensæ sint communiter faciendæ. Textus est *in l. Cum duobus.* §. *Quidam & l. Secundum Julianum ff. pro Socio*: ac tradit Angelus *vers. Societas* 1. *n.* 15. Layman *cit. c.* 20. *n.* 5. Bonacina *punct.* 4. *n.* 1. & communis aliorum.

147. Additur notanter, *Si socius absque culpa sua, etiam levi &c.* Nam secus dicendum si socius ex sua culpa in tale damnum incidit, v. g. provocando alium rixis, in quibus postea sauciatur. Tum quia is tenetur de culpa etiam levi, ut dictum *n.* 129. *& seqq.* Tum, quia æquum non est, ut Societas damnum patiatur ex culpa alicujus socii; cum peccata suos au-

ctores tenere debeant. *c. de his, quæ fiunt a maj. p. cap.* Simulque non debeat alteri per alterum iniqua conditio inferri. *l. Non debet. ff. de Reg. Jur.* cum similibus.

148. Additur ulterius, *ex causa Societatis*, Nam damna propria, quæ socius aliunde incurrit, puta si ob privatas inimicitias ab aliquo vulneratus sit, aut aliquid ipsi ex propriis rebus furto ablatum fuerit, non debent esse communia. Talia enim non venerunt in Societatem; *l. Socium, qui. §. fin. ff. pro socio*; & quia nec proveniunt ex causa Societatis, nulla subest ratio obligans cæteros socios ad resarcienda hujusmodi damna. Accedit, quod etiam lucra, quæ non ex causa Societatis, sed aliunde, v. g. ex paterna hæreditate proveniunt, neutiquam sint communia; idem ergo dicendum de damnis aliunde socio obvenientibus. Bon. *loc. cit.* & alii.

149. CONCL. VI. Societas pluribus modis finitur, qui recensentur *in l. Verum est. 64. & l. Actione 66. ff. Pro socio.* Et quidem I. Finitur Societas finito tempore ad Societatem constituto, *cit. l. Actione §. Item qui Societatem.* II. Finita negotiatione, *d. l. Actione §. Item si alicujus.* III. Per renuntiationem, seu consensum mutuum omnium sociorum: alias vero, si unus duntaxat renuntiet, ipse quidem a se liberabit socios suos, se vero non liberabit ab ipsis, quando Societatis interfuit, non dirimi tunc societatem; prout amplius declaratur *in l. Actione, §. Dicimus.*

150.

150. IV. Finitur Societas morte naturali unius ſocii, etiamſi Societas cum pluribus contracta fuerit, & plures ſuperſint, *cit. l. Actione. §. Morte unius & l. Verum §. Societas ſolvitur. ff. pro ſocio.* Etenim in Societate eligitur induſtria perſonæ; qualis exſpirat ſuperveniente morte naturali ſocii, ignoratur enim qualis futura ſit induſtria hæredis, atque ideo hæres defuncti ſocii non ſuccedit in locum ejus, niſi novo conſenſu ineatur ſocietas. *l. Nemo poteſt. &. l. plane ſi hi ff. eod.*

151. Atque iſtud extenditur ad mortem etiam civilem cujuspiam ſociorum *cit. l. Verum §. Societas ſolvitur.* Qualis cenſetur incurri per exilium, imo & per Profeſſionem Religioſam. Bonac. *cit. diſp.* 3. *q.* 6. *punct. ult. n.* 4. Regin. *l.* 25. *n.* 175. *& alii.*

152. V. Solvitur Societas interitu rei: hoc eſt, quando vel ſors capitalis periit in totum, vel conditionem ita mutavit, ut non amplius ſit in commercio hominum, puta quia facta eſt Religioſi, Deoque conſecrata, *cit. §. Societas ſolvitur.* Addit Bonac. *loc. cit. num.* 5. poſt Sylveſt. *verſ. Socictas* 1. *q.* 14. & alios, Societatem finiri non ſolum, quando tota pecunia capitalis interiit ſed etiam, quando modica, & exigua duntaxat remanſit: quia non cenſetur alter ſocius in tali caſu ſe voluiſſe obligare ad præſtandam operam ſuam, quæ eſt longe majoris valoris.

153. Tandem Societas finitur, egeſtate alterius ſocii; ut quando ejus bona publicantur, aut

aut oppressus ære alieno cedit bonis suis *cit. l. Actione. §. Publicatione, ff. pro socio.* Idemque dicendum, quando alter socius jam depauperatus non p.test contribuere promissam pecuniam, vel quando is promisit operam suam, sed hanc ob supervenientem infirmitatem præstare nequit. Bonac. *cit. num.* 5. cum aliis.

154. CONCL. VII. Finita Societate divisio bonorum, seu lucri provenientis, facienda est inter socios ad æqualitatem, juxta proportionem illius, quod quisque contulit in societatem, ita ut, qui æqualiter contulerunt pecuniam vel industriam, æquale lucrum recipiant: inæquale vero, qui inæqualiter contulerunt. Ita communis, & ratio est; quia hujusmodi divisionem æqualem lucri inter socios exigit naturalis æquitas, & virtus justitiæ; sic enim unicuique datur, quod ipsi debetur. His accedunt dicta *num.* 131.

155. Quæres, utrum is, qui Societatem quandam iniens operas suas ad ejus expeditionem obligavit, licite possit aliam adhuc Societatem inire, suasque operas eidem impendere. Resp. Licite hoc fieri, quoties istud quis præstare potest absque præjudicio prioris Societatis, alias secus. Ita Bonac. *ubi supra quæst.* 1. *n.* 4. post Molin. *dis.* 419. Rebell. *lib.* 10. *q.* 8. *n.* 4. & alios cum communi. Ratio prioris partis est: quia tunc nullam facit injuriam sociis prioris societatis, neque violat pactum cum eisdem initum; censetur enim solum se priori Societati obligasse, quatenus opus est, ne Socie-

cie-

cietas damnum patiatur, alioquin si ultra nihil agere liceret, potius præberetur causa otiandi.

156. Altera pars de se patet. Quia iniens secundam Societatem cum præjudicio prioris ageret contra justumSocietatis contractum cum priori jam initum; unde non solum peccaret, sed etiam teneretur ad restitutionem omnium damnorum, si quæ exinde sociis prioris Societatis obveniant; faceret enim contra justitiam, non servando pacta ipsis promissa cum eorundem præjudicio. Sicut a pari famulus, qui ab uno Domino conductus fuit, alterius Domini negotiis sese immiscere non potest cum præjudicio prioris; alioquin teneretur huic ad restitutionem damni illati, cum ex vi contractus conductionis teneatur huic fideliter deservire, omneque damnum ipsius, quantum potest, avertere.

QUÆSTIO ADDITIONALIS.

De Locatione, & Conductione.

SUMMARIUM.

* *Locatio, & Conductio, quid, & quotuplex? Additio I.*

* *Locator rerum ad quæ obligetur? Addit. II.*

* *Deducuntur ex obligatione Locatoris varii casus Add. III.*

* Lo-

* *Locator operarum quales habeat obligationes? Addit. IV.*

* *Quas obligationes contrahat Conductor rerum? Add. V.*

* *Item quales conductor operarum ? Additio. VI.*

QUoniam Locatio & Conductio æque, ac Emptio & Venditio, Contractus onerosus ultro citroque obligatorius exiſtit, atque de eodem non raro variæ difficultates etiam in Confeſſionali proponuntur, merito, dum in præſenti Diſtinctione de Contractibus onerosis agitur, hæc ultima Quæſtio annectitur ſuccincte per quæſita examinando magis neceſſaria, ac quoad reſidua Lectorem ad Jus Canonicum dicti Auctoris *lib.* 3. *decret. tit.* 18. remittendo. Itaque ſit.

Additio. I.

* Quæres I. Quid, ac quotuplex ſit Locatio & Conductio, & quomodo ab aliis contractibus diſtinguatur? Ante Reſponſionem nota, quod, ſicut Emptio & Venditio ex ſeipſo, ita pariter Locatio & Conductio ſit unicus contractus, ſub diverſo tamen reſpectu; nam ſicut prior contractus reſpectu venditoris dicitur Venditio, & reſpectu emptoris Emptio, ita in præſenti Contractus hic dicitur Locatio reſpectu locantis, & Conductio reſpectu conducentis. H. N.

Reſp. I. Locatio & Conductio eſt ille Contractus, *quo uſus, vel etiam uſusfructus rei, aut*

opera

opera, seu labor Personæ pro certa mercede alteri conceditur. Ita in re communis. Porro ille, qui dat mercedem, *Conductor*, alter, qui pro concesso usu rei, vel pro opera ac labore accipit mercedem, *Locator* vocatur. Differt autem Locatio & Conductio *inprimis* ab Emptione & Venditione; quia in Emptione per traditionem transfertur dominium rei in Emptorem, non sic in præsenti in Conductorem: item in Emptione & Venditione debet pretium consistere in numerata pecunia, non sic necessario in Locatione, & Conductione. *Secundo* differt ab Emphyteusi; quia ibi a Domino directo (uti ex supra dictis patet) conceditur Emphyteutæ *dominium utile* rei pro *Laudemio*, quod pariter non contingit hic. *Tertio* differt a Commodato, quia ibidem res aliqua ad usum conceditur gratis; hic autem interveniente mercede.

Resp. II. Præter plures Locationis & Conductionis divisiones, apud Juristas videndas, alia est Locatio rerum, & alia operarum, uti ex ipsa definitione Locationis jam colligi potest. Item loquendo de Locatione ipsarum rerum, alia est, qua res aliquæ conceduntur ad solum usum, uti domus, vel equus; alia, qua res dantur etiam ad fructus ex illis percipiendos, ad quam reducitur illa conventio, mediante qua grex ovium, vel vaccarum locatur ex conditione, ut Conductor singulis annis certam quantitatem lanæ, bu-

tyri

tyri vel casei Locatori præbeat &c. vocaturque talis Locatio apud Italos *Socida*. Item est alia Locatio, qua Conductor pro re sibi locata porrigit pecuniam, uti contingit ordinarie, quamvis non necessario: alia vero, qua e. g. prædium rusticum non pro pecunia, sed pro certa parte fructuum impensis, & periculis Conductoris consignatur: qui contractus solet vocari *Affictus*. Demum alia etiam Locatio, qua tantum certæ res particulares in contractum veniunt, & alia, qua integræ alicujus Provinciæ, vel districtus fructus, & redditus alteri conceduntur, diciturque *Admodiatio*. *

Additio II.

* Quær. II. Ad quæ obligetur Locator rerum? Ante Responsionem nota, præprimis in Locatione & Conductione rerum attendendum esse ad speciales desuper conventiones, & locorum consuetudines particulares juxta *l.* 19. *C. de Locat. & Conduct.* abstrahendo autem ab hisce, & insistendo Juri Resp. Locatorem obligari ad sequentia I. Ut, regulariter loquendo, concedat usum rei locatæ Conductori, modo, & tempore per conventionem determinato *l.* 15. *ff. Locati Conducti.* nisi tamen Conductor re locata ad alios usus, quam ad quos vi contractus concessa est, abutatur cum periculo notabilis destructionis ipsius domus, vel etiam incendii, quale foret, si inscio prævie Locatore exerceretur alchimia, similia labora-

toria erigerentur, vel si in illa domo conductor male aut perverse versaretur, e.g. commercia meretricia introducendo, de quo fundate Schmid in Comment. Bavar. II. Obligatur Locator, ut rem locatam taliter præparet, vel deterioratam ita reparet, quatenus conductor eadem ad finem suum commode uti, vel frui valeat, juxta *l.* 15. §. 1 & *l.* 25. §. 2. *ff. Locati Conducti.* III. Ut præstet tributa, aliave similia onera, si quæ imponuntur *l. un. ff. de via publica*, & *si quid in eo factum.* IV. Ut resarciat damna ex vitio rei locatæ non manifestato, aliave ex culpa lata Locatoris, vel etiam levi, conductori causata *l.* 19. *ff. Locati Conducti.* V. Ut refundat conductori expensas forsan ab eo factas in rem ipsam locatam, & quidem non tantummodo necessarias, verum quoque utiles, etiam suo modo majores; dummodo post tempus Locationis hæc utilitas adhuc duret, & sequens adhibeatur distinctio, ut, si utiles fuerint majores, requiratur prævius consensus Domini, secus, si essent respective modicæ: quoad voluptarias autem Conductoris omnino non tenetur Locator facere aliquam recompensationem, *l.* 55. §. 1. *ff. Locati Conducti.* VI. Ut, nisi aliter fuerit conventum, remittat proportionaliter de mercede, si Conductor absque sua culpa non potuit uti re locata, vel modicos tantum ex ea percipere fructus; dummodo damnum exinde Conductori exortum fuerit notabile, nec fertilitate præcedentium, vel subsequentium annorum compensetur. Ita clare decisum in-

venitur *c. 3. de Locat. & Conduct. & l. 15. ff. Locati Conducti.* *

Additio III.

* Ex his ſex obligationibus Locatoris juxta earum ordinem ſex deduces caſus. I. Quod peccet Locator graviter, & ad reſarcitionem damni emergentis, atque lucri ceſſantis obligetur, ſi ante tempus conventum inquilinum ſuum e domo expellat, tantummodo, ut propter majorem commoditatem, maius lucrum, & propriam utilitatem (ſecus dicendum, ſi fiat id ex neceſſitate ante Locationem non prævifa) domum immutet, aut magis ampliet &c. Quodſi Locator domum venderet intra tempus Locationis absque pacto retinendi Conductorem, & Emptor novus nollet amplius tolerare Inquilinum, deberet quidem is, niſi aliter in Locatione expreſſe conventum fuerit, etiam ante tempus conductionis elapſum abire, vel alias per Judicem cogeretur; quia Succeſſor particularis (qualis eſt Emptor vel Donatarius) non tenetur ſtare Locationi ſui Anteceſſoris, juxta *l. 9. C. de Locat. & Conduct.* Locator tamen prior obligaretur in eo caſu non ſolum mercedem conductam pro rata temporis remittere, ſed etiam, quanti intereſt Conductoris, uſum rei ante finitum tempus ſibi injuſte ademptum reſarcire.

II. Pariter peccat, & ad reſtitutionem tenetur, præſertim in caſu damni emergentis ille Dominus, qui Villico locat villam ruinoſam,

vel simile stabulum, aut locum, ubi greges stare oportet; interim tamen defectus istos ante Locationem, dum locus a Conductore prius inspicitur, ita artificiose scit abscondere, ut futurus Colonus minime advertat.

III. Si e.g. in magna aliqua civitate domibus contributiones pro illuminatione de nocte imponerentur, ut nimirum in certo districtu ad evitandas varias inconvenientias de nocte habeant expositas publice accensas lucernas, in eo casu peccaret Locator, si Conductorem vellet cogere ad solutionem; cum incumbat Locatori. Id tamen verum quoque est, quod Locatori vitio verti nequeat, si crescentibus in dies quasi similibus oneribus, etiam ipse post tempus designatæ prioris Locationis finitum, in nova Locatione ascendat in pretio mercedis proportionaliter, ita tamen, ut consideratis omnibus considerandis maneat adhuc intra latitudinem infimi, & summi pretii.

IV. Si quis alteri equum assuetum sese in aquam mittere locaret, nec desuper conductorem moneret, etiam peccaret, atque merces forsan propterea perditas, aliave damna exinde secuta obligaretur recompensare.

V. Peccaret Locator, si renueret, ut Conductor in solutione mercedis conductæ deducat expensas factas in restaurandis januis, fenestris, vel fornacibus valde ruinosis &c. dummodo a parte rei fuerint tales. *arg. l. Si merces* 25. §. 2. *ff. Locati Conducti.* Ratio est; quia hæ expen-

ſæ ſunt neceſſariæ, vel ſaltem valde utiles, & etiam poſt tempus Locationis durant, pro utilitate ipſius Locatoris.

VI. Haud dubie peccaret immiſericors ille Dominus, qui Ruſtico Conductori ſuorum agrorum nihil de penſione vellet remittere, quamvis is citra ſuam culpam tempore meſſis vix ſemen in terram jactum, vel ſaltem, deducto prius ſemine & impenſis, ne quidem tot fructus acceperit, ut adæquarent medietatem penſionis annuæ præſtandæ. Hoc tamen ultimum intellige, niſi aliqua adſit de exceptionibus ſuperiori Additione allegatis. *

Additio IV.

* Quæres III. Ad quænam Locatores operarum, puta Famuli, Operarii, Officiales, aliique ſalario vel mercede conducti obligentur? Reſp. I. Tenentur toto illo tempore, quo locaverunt operas, permanere in ſuo officio, ita quidem, ut ſi absque legitima cauſa ante tempus conventum abirent, tenerentur Dominis conducentibus ad intereſſe, & inſuper deperderent totam mercedem. *arg. l. Dominus. 55. ff. Locati Conducti.* Ratio eſt: quia revera Reipublicæ intereſt, ne ſimiles ſervitia Dominorum ſuorum contra Locationis tempus deſerant pro libitu ſuo. Quod ſi id fieret ex cauſa gravi, & Dominus alium æque idoneum ſtatim ad manus haberet, nequiret is bona conſcientia præfato Locatori totum ſa-

larium, ſeu mercedem, ſed tantum pro rata temporis abſentiæ detrahere.

II. Obligantur tales Locatores operarum, ſeu laborum ſuorum fideliter officium ſuum peragere, & in caſu culpabilis in hoc negligentiæ ex Juſtitia pro rata laboris debiti intermiſſi, vel negligenter peracti mercedem ſeu ſalarium remittere, vel ſi jam accepiſſent, iterum reſtituere, atque inſuper reſarcire damna inde Domino ſecuta. E. g. Paſtor mercede interveniente locans operas ſuas in cuſtodiendis gregibus obligatur ad reſtitutionem, ſi ſua culpa animal perit, vel perditur. *l.* 9. §. 4 & *l.* 40. *ff. Locati Conducti.* quod bene notent Cuſtodes ſuper rem certam mercede conducti, ac Famuli & Officiales Principum; ubi tamen, ſi culpa in ſimilibus caſibus non fuerit Theologica, ſed præciſe juridica, reflectendum erit ad doctrinam traditam *tr.* 8. *diſt.* 2. *q.* 4. & *tr.* 9. *diſt.* 5. *q.* 5.

III. Nequeunt ſimiles Locatores ſuorum laborum (puta Famuli, vel etiam Officiales, aut Principum Conſiliarii, aliæve Perſonæ pro mercede, vel ſalario ſervitia præſtantes, ſuasque operas locando) per modum compenſationis quidpiam Dominis occulte ſurripere, ſi tantum probabiliter judicent, ſalarium ſuum eſſe minus juſto: ſecus dicendum, quando evidens foret, mercedem, ſeu ſalarium eſſe injuſtum. Ita deducitur ex Propoſitione, ordine 37. ab Innocentio XI. damnata, de qua *tract.* 9. *diſt* 5.

Quæſt.

Quæst. 2. num. 39. & seqq. & adhuc fusius practice, & pulcherrime *lib. 3. decret. titul. 18. §. 4. num. 105. & seqq.* *

Additio V.

* Quæres IV. Quas obligationes contrahat Conductor rerum? Resp. Juxta varia Jura passim apud Canonistas, in Titulum de Locato & Conducto scribentes, contrahi a Conductore rerum obligationes sequentes. I. Tenetur re conducta uti tanquam bonus Paterfamilias, & quidem, citra consensum Domini saltem rationabiliter præsumptum, non nisi ad usum conductum; hinc nequit uti equo ad vehendum, seu grave onus trahendum, quem præcise conduxit ad equitandum. Cæteroquin ad eundem usum, ad quem ipse conduxit, non prohibetur alteri personæ idoneæ ad utendum loco sui iterum locare, nisi in prima Locatione aliter fuerit conventum, prout expresse habetur *l. Nemo 6. C. de Locato, & Conducto.*

II. NequitConductor rem semel conductam deserere ante completum rempus Conductionis sine legitima absolute gravi causa, quales sunt e. g. si subsit verum periculum ruituræ domus conductæ, etiam ab expertis sic judicatum, vel si domus notabiliter infestetur spectris &c. alias enim, *Qui contra Legem Conductionis fundum ante tempus sine justa, ac probabili causa deseruerit ad solvendum totius temporis pensiones ex Conducto conveniri potest,* uti sonant

nant formalia Juris *l. Dominus* 55. §. 2. *ff. Locati Conducti.* Quod si causa fuerit legitima, tenetur tantum pro rata temporis, quo re conducta utitur. Non censetur autem legitima seu absolute gravis, & sufficiens ad detractionem pensionis pro rata temporis, si talem rem conductam propter majorem suam præcise commoditatem, aut propriam utilitatem deserat, v. g. si aliorsum procurandi lucri proprii gratia discedat, vel quia alibi ad majorem dignitatem est promotus, vel quia ob matrimonium contractum, & ampliorem familiam ampliori indiget habitatione, vel si aliquod intervenerit impedimentum tenens se præcise ex parte Conductoris. Videantur la Croix *lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1050. cum Sporer a se citato, & Reiffenstuel *lib.* 3. *decret. titul.* 18. *num.* 74. & 75.

III. Obligatur Conductor Locatori resarcire damna in re locata sua culpa, etiam levi, illata e. g. (prout in formalibus exemplificat Pichler hic) si domus per culpam Inquilini, aut domesticorum conflagret, confringantur fornaces, fenestræ &c. ubi tamen loquendo de culpa suorum domesticorum Conductor non tenetur, si alias selegit sedulos & bonos domesticos. Excipe, nisi talis domesticus delinquat circa suum proprium Officium, puta, si ancilla Conductoris ad pecora deputata in stabulo ignem negligenter custodiat, & inde comburatur tota domus. In simili enim casu posset ipsemet Conductor ex Lege Aquilia conveniri

veniri ad recompenſandum damnum. Ubi tamen tu Confeſſarie ante ſententiam judicis ſemper te reflecte ad dicta de culpa juridica, & Theologica, & ſimul in dubio, utrum tale damnum contigerit ex culpa Conductoris, vel caſu præciſe fortuito, utiliter revolve doctrinam præſentis Auctoris *lib.* 3. *decret. tit.* 18. §. 3. quo loco inter alia invenies, in dubio Locatori incumbere probationem, quod tale incendium contigerit culpa Conductoris. *

Additio VI.

* Quæres V. Quas obligationes habeat Conductor operarum? Reſp. ſequentes: I. Tenetur ei, qui ſuas locavit operas, diligenter ſolvere mercedem integram tempore debito, atque etiam lucrum ceſſans, & damnum emergens, ſi debito tempore non ſolvit pretium. *l.* 17. *C. de Locat. & Conduct.* Quinimo mortuo intra hoc tempus Conductore, obligatur quoque Hæres etiam ad ſolvendam integram mercedem usque ad tempus antea conventum, etſi non indigeat amplius Famuli opera. Ex hoc pulchre infert præſens Auctor *loc. cit. num.* 91. quod Principes, & alii Domini, ſeu Conductores præter grave peccatum teneantur ad reſtitutionem damnorum, quæ Officiales, vel Famuli ab ipſis conducti ob culpabilem moram ſolvendi patiuntur: puta ſi propterea credito, & ſic carius emere, vel debita exinde deficiente pecunia, alia contrahere, ſicque ex mutuo Capitali *Intereſſe* ſolvere cogantur. Idem di-

cendum de honesto lucro ob dilatam culpabiliter solutionem cessante.

II. Si Conductor ante Locationis tempus finitum absque legitima causa expellat eum, qui huic suas operas locavit, tenetur is integram huic solvere mercedem, nisi forsan conductus, puta Famulus vel Officialis operas suas statim æquali pretio alteri locaverit. Ita clare deducitur partim ex *l.* 19. §. 9. & *l.* 38. *ff. Locati Conducti.* Quodsi Conductor equidem directe talem e g. Famulum non expelleret, ita tamen eundem tractaret, aut ad illicita pertraheret, ut exinde Famulus ipsemet sponte discederet, idem esset sentiendum, ac si expelleret: cum plane talis iniquus Conductor sit in causa, quod alter intra hoc tempus non acquirens æquale servitium patiatur istud damnum.

III. Si Conductor operarum nequeat toto illo tempore pro Locatione determinato uti opera Personæ conductæ ob aliquod interveniens impedimentum, seu aliam circumstantiam se tenentem non ex parte Locatoris, sed ex parte Conductoris, nequit propterea quidquam detrahere de mercede pro tempore hujus absentiæ, nisi interea persona conducta statim alteri operas suas pro æquali mercede locaverit. Ita denuo clare deciditur *l.* 38. *ff. Locati Conducti.* & exinde infertur, quod Dominus, si intra hoc tempus a Principe ob aliquod delictum fuerit depositus a suo Officio, sicque non amplius indigens Amanuensi conducto, eundem dimittat intra tempus conductionis,

ne-

nequeat propterea diminuere ſalarium pro rata abſentiæ; bene vero ſi hæc abſentia contigiſſet ex culpa illius, qui Domino ſuam operam locavit, puta ſi intra locationis tempus dictus Amanuenſis fuiſſet aliquot menſibus ob certa delicta incarceratus &c.

IV. An Conductor obligetur locanti operas ſuas dare integram mercedem, ſi intra tempus hoc iſte locator factus fuerit infirmus? non conveniunt DD. teneri tamen, ſi infirmitas modico tempore duravit, vel ſi deſuper expreſſe conventum fuerit, aut adſit communis conſuetudo (qualis conſuetudo vigere dicitur quoad ægrotos Officiales, & conſiliarios Principum teſte Reiffenſtuel *loc. cit. num.* 103.) videtur extra controverſiam; quoad alios vero notabili tempore ægrotantes, Reſp. cum pluribus contra alios probabilius negative, regulariter loquendo; quia *l.* 5. ſtatim in principio, *ff. de Conductione data cauſa.* Conductori competit actio ſeu condictio repetendi mercedem, quam dedit alteri, ut Capuam iret, ſi hic valetudine præpeditus ire nequiverit &c. conſequenter infirmitas locantis operas, ſi ob eandem dictas operas exhibere nequeat, eſt cauſa ſufficiens pro rata temporis denegandi mercedem.

Nec dicas. Clerico Beneficiato ægrotanti etiam longiori tempore adhuc dari debent redditus Eccleſiaſtici: ergo etiam Famulo infirmo. Reſp. enim negando paritatem: nam Clerico

huic

huic dantur hi redditus non præcise uti Famulo ob operas personales, sed ex singulari dispositione etiam ob excellentiam Status Clericalis, ne in dedecus dicti Status vel mendicare, vel primum post multas ambages, & cum maximo periculo Titulum Mensæ quærere cogatur. Interim non nego, quod dentur Conductores valde misericordes, qui Famulis, præsertim alias bene meritis propter morbum unius vel alterius mensis nihil de mercede detrahere solent. *

INDEX
PRO TOMULO TERTIO.
DE HORIS CANONICIS, VOTIS, JURAMENTO, JUSTITIA, ET CONTRACTIBUS.

A.

At-

 male

Com-

D.

E.

Eu-

G.

H.

Hæ-

An

I.

In-

L.

jam

P.

Præ-

Pro-

Q.

R.

S.

dit.

Usu-

(o)

REIFFENSTUEL
THEOLOGIA
MORALIS
TOMUS III. [illegible]